

Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2019-2020

**Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap, directie HO&S**

Anja van den Broek | Jules Warps | Joris Cuppen
Tessa Termorshuizen | Josien Lodewick (red.)

Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2019-2020

Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie HO&S

Anja van den Broek, Jules Warps, Joris Cuppen, Tessa Termorshuizen & Josien Lodewick (red.)

September 2020

Aan deze editie werkten mee:

Clarie Ramakers

Janneke Lommertzen

Marjolein Muskens

Matthijs Brink

Very Vlaar

Wouter van Casteren

© 2020 ResearchNed Nijmegen in opdracht van het ministerie van OCW. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2008 voor kwaliteitsmanagementsystemen, NEN-ISO 20252:2012 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek en NEN-ISO 27001:2017 voor informatiebeveiliging.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	5
1 Inleiding en vraagstelling	17
1.1 Beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs	17
1.2 Collegegeldsystematiek tweede studies	18
1.3 Wet studievoorschot hoger onderwijs	18
1.4 Wet Kwaliteit in verscheidenheid	20
1.5 Bindend studieadvies	23
1.6 Halvering collegegeld	23
1.7 Vraagstelling	23
1.8 Bronnen en doelgroepen	25
1.9 Leeswijzer	27
2 Doorstroom en onderwijsdeelname	29
2.1 Inleiding en vraagstelling	29
2.2 Data en definities	29
2.3 Doorstroom van havo, mbo en vwo naar hoger onderwijs	33
2.4 Instroom van studenten uit Caribisch Nederland	40
2.5 Typering van de bachelorinstroom	41
2.6 Samenvatting	59
3 Studiekeuze	63
3.1 Inleiding en vraagstelling	63
3.2 Data en definities	63
3.3 Keuze en binding	67
3.4 Studiekeuzebronnen	69
3.5 Studiekeuzemotieven	72
3.6 Halvering collegegeld	74
3.7 Studiekeuzecheck	76
3.8 Selectie	79
3.9 Bindend Studieadvies	82
3.10 Aansluiting met de vooropleiding	84
3.11 De invloed van keuzedelen op aansluiting en studiesucces: een eerste indicatie	84
3.12 Samenvatting	96
4 Van bachelor naar master	99
4.1 Inleiding en vraagstelling	99
4.2 Data en definities	99
4.3 Instroom in de master	101
4.4 Doorstroom van bachelor naar wo-master	102
4.5 Doorstroom naar en instroom in meerjarige masters en educatieve masters	106
4.6 Veranderen van instelling bij de overgang van wo-bachelor naar wo-master	109
4.7 Een wo-master van de eerste keuze?	111
4.8 Samenvatting	116
5 Studievoortgang	119
5.1 Inleiding en vraagstelling	119
5.2 Data en definities	119
5.3 Studieachterstand	123
5.4 Rendementen	124
5.5 Rendementen Caribische studenten	128

5.6	Studievoortgang	130
5.7	Inzet en motivatie	133
5.8	Tijdbesteding	133
5.9	Betaald werk	137
5.10	Kwaliteit van de opleiding	141
5.11	Nevenactiviteiten en buitenlandervaring	143
5.12	Ambitieuze studenten	146
5.13	Honoursprogramma	147
5.14	Samenvatting	148
6	Studeren onder bijzondere studieomstandigheden	153
6.1	Inleiding en vraagstelling	153
6.2	Data en definities	153
6.3	Groepsindeling	154
6.4	Studieproces en voorzieningen	156
6.5	Profileringsfonds	166
6.6	Samenvatting	168
7	Studieuitval	171
7.1	Inleiding en vraagstelling	171
7.2	Data en definities	171
7.3	Omvang van uitval en switch	175
7.4	Uitval en switch naar vooropleiding	176
7.5	Uitval en switch naar achtergrondkenmerken	182
7.6	Redenen van studieuitval	191
7.7	Studiekeuzeprocessen en -uitval	194
7.8	Uitval en switch van studenten met een vooropleiding in de Caribische Koninkrijksdelen	196
7.9	Samenvatting	200
8	Studiefinanciering en leengedrag	203
8.1	Inleiding en vraagstelling	203
8.2	Data en definities	203
8.3	Gebruik studiefinanciering	207
8.4	Aanvullende beurs	208
8.5	Leengedrag	210
8.6	Leenbedragen per maand	218
8.7	Collegegeldkrediet	222
8.8	Lenen en werken	224
8.9	Motieven om wel of niet te lenen	226
8.10	De financiële situatie van studenten	230
8.11	Samenvatting	232
	Bijlage 1: Van bachelor naar master: overzichten per universiteit	235
	Bijlage 2: Overzicht van tabellen en figuren	239

Managementsamenvatting

Opzet en uitvoering van de monitor

De Monitor Beleidsmaatregelen hoger onderwijs maakt alweer acht edities lang de mogelijke gevolgen inzichtelijk van beleidsmaatregelen die van kracht zijn sinds 2010 of nog worden ingevoerd. Ook deze editie, die de situatie tot en met studiejaar 2019-2020 weergeeft, brengt langjarige ontwikkelingen in kaart en verschaft de lezer inzicht in de dynamiek van het hoger onderwijs vanuit het perspectief van de studenten. De monitor gaat in op de doorstroom en instroom, keuze- en studiegedrag, tevredenheid, rendementen, uitval, switch en de wijze waarop studenten gebruikmaken van studiefinanciering. Dit jaar is er specifiek aandacht voor selectie, de positie van studenten met een vooropleiding in de Caribische koninkrijksdelen, de invloed van keuzedelen in het mbo op de aansluiting met hbo, de instellingskeuze voor het volgen van een master en het studiegedrag van kwetsbare groepen: in het bijzonder studenten met een functiebeperking. De resultaten zijn gebaseerd op registers (DUO, CBS) en secundaire analyses van bestaande surveys (Studentenmonitor, Nationale Studentenenquête, Startmonitor). De beschikbare data voor de monitor over 2019-2020 betroffen nog niet de periode van het coronavirus COVID-19. Het effect daarvan is niet zichtbaar in deze monitor.

De beleidsontwikkelingen die zich sinds 2010 hebben voorgedaan, hebben onder andere betrekking op de invoering van de Wet studievoorschot hoger onderwijs, de Wet versterking besturing, de Wet Kwaliteit in verscheidenheid en de toegenomen aandacht voor kwaliteit. Van studenten wordt een grotere verantwoordelijkheid verwacht voor het eigen studiesucces. Een adequate studiekeuzeoriëntatie en een goede en weloverwogen studiekeuze worden gezien als een eerste garantie voor studiesucces. Ook onderwijsinstellingen hebben hierin een verantwoordelijkheid. Het is belangrijk om te beseffen dat voor veel maatregelen geldt dat deze worden gevolgd in een periode waarin ze recent zijn ingevoerd, zich nog in een experimenteel stadium bevinden of alweer zijn teruggedraaid. Hierdoor zijn niet voor alle maatregelen direct gevolgen zichtbaar. Daarnaast spelen ook maatschappelijke en economische ontwikkelingen een rol in de aangetroffen veranderingen. In deze monitor worden dan ook geen uitsluitende verklaringen gegeven voor zichtbare veranderingen, noch wordt gepretendeerd causale relaties bloot te leggen.

In de monitor wordt uitgebreid aandacht besteed aan de gevolgen voor verschillende beleidsdoelgroepen. De groepen zijn in het bijzonder studenten met een mbo-achtergrond, eerstegeneratiestudenten (studenten van wie beide ouders geen opleiding op ho-niveau hebben afgerond), studenten met een niet-westerse migratie-achtergrond, studenten met een functiebeperking, studenten met een vooropleiding in het Caribisch gebied, studenten die te maken hebben met selectie, en tot slot het geslacht. In afzonderlijke themahoofdstukken komen alle onderwerpen gedetailleerd aan bod. Deze zijn beschreven voor de studentenpopulatie in het algemeen én voor de beleidsdoelgroepen in het bijzonder. Elk hoofdstuk start met een aantal onderzoeksvragen die aan het eind van het hoofdstuk worden beantwoord. Deze managementsamenvatting beschrijft de uitkomsten op hoofdlijnen. Aan het eind van deze samenvatting zijn daarnaast ook de belangrijkste conclusies voor de beleidsdoelgroepen samengevat. Deze achtste Monitor Beleidsmaatregelen is uitgevoerd in het voorjaar van 2020 in opdracht van het ministerie van OCW door onderzoekers van ResearchNed uit Nijmegen.

Onderwijsdeelname, toegankelijkheid en studiekeuze

De doorstroom van havo, mbo en vwo naar het hoger onderwijs blijft stabiel en lijkt voor de meeste groepen hersteld tot het niveau van vóór de invoering van het studievoorschot. De doorstroom van mbo naar hbo blijft een aandachtspunt en is bijna zes procentpunten lager dan in 2011-2012, het laatste jaar waarin het studievoorschot nog niet speelde. De doorstroom vanuit havo blijft drie procentpunten achter, maar havisten kiezen weer iets vaker voor de route naar ho via vwo. De (directe) doorstroom vanuit vwo is gelijk aan die van zeven jaar geleden. In absolute zin stijgt het aantal studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, door een lichte stijging van de doorstroom havo-ho en vwo-ho van deze studenten.

Het aandeel doorstromers is in het mbo hoger onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt voor de ho-studie, ligt stabiel op negen à tien procent.

Het bètarendement, dat wil zeggen het aandeel scholieren met een bètatechnisch profiel dat ook een bètatechnische ho-opleiding kiest, is na een jarenlange stijging nu (zeer) licht gedaald voor mbo-, havo- en vwo-ge diplomeerden. Sinds 2016-2017 is er in het bètarendement een daling te zien onder mbo-studenten (1 pptn; alleen mannen), havo-ge diplomeerden (2 à 3 pptn) en vwo-ge diplomeerden (1 pptn; alleen vrouwen). Hoewel het verschil tussen vrouwen en mannen kleiner is geworden, kiezen die laatsten nog steeds veel vaker voor bètatechniek.

Wat betreft achtergrondkenmerken van de ouders is de doorstroom vrijwel ongewijzigd. Al langere tijd is vanuit havo en vwo de doorstroom van eerstegeneratiestudenten hoger dan die van studenten met hoger opgeleide ouders, terwijl vanuit mbo eerstegeneratiestudenten juist minder vaak doorstromen. Die laatste groep is na 2014 nog iets verder afgenomen met twee procent.

Het aantal nieuwe studenten in het hoger onderwijs is wederom verder toegenomen, maar deze groei vlakkt in het laatste jaar iets af. De toename van nieuwe studenten is vooral toe te schrijven aan de instroom van internationale studenten en met name in het wo. Het aantal internationale studenten in het ho is de laatste zes jaar bijna verdubbeld.

De verdeling van de instroom naar sector blijft redelijk stabiel. In het hbo is Economie de grootste sector, op afstand gevolgd door Techniek (22%). In het wo is al jarenlang de sector Gedrag en Maatschappij het grootst, direct gevolgd door Economie. De instroom in de pabo groeit. Deze stijgende lijn is begonnen in studiejaar 2015-2016 en zet zich ook dit jaar weer voort. Die toename geldt vooral voor studenten uit het mbo en havo, de instroom vanuit het vwo is stabiel. De instroom in voltijd lerarenopleidingen in de tekortvakken (talen en techniek) is in het laatste jaar opnieuw licht gedaald. Naast de instroom per sector is ook gekeken naar de instroom in de associate degree. Het aantal studenten in de associate degree-opleidingen in het algemeen stijgt al enkele jaren fors, en deze groei zet ook door in het laatste jaar. Iets meer dan helft van deze studenten volgt de associate degree in voltijd; de rest in deeltijd of dual.

Ongeveer zeven op de tien ho-studenten hebben hun studiekeuze weloverwogen gemaakt, en dit aandeel is daarmee licht afgenomen. Havisten maken het minst vaak een bewuste keuze.

Een stabiele meerderheid van acht op de tien eerstejaars vindt dat zij een goede match met de opleiding vormen. Dit gevoel van binding gaat vaak samen met een weloverwogen keuze. Twee derde van de nieuwe ho-studenten vindt zowel dat zij bewust hebben gekozen als dat zij een goede match vormen, maar dit aandeel daalt licht.

De drie belangrijkste motieven voor het kiezen van een opleiding zijn en blijven de inhoudelijke interesse, het aansluiten van de studie bij de eigen capaciteiten en vaardigheden en de brede beroepsmogelijkheden die een opleiding biedt. Het belang van deze en ook andere motieven is ook zeer constant.

Eerstegeneratiestudenten en studenten met een migratieachtergrond laten zich vaker leiden door extrinsieke motieven zoals beroepsperspectief en minder door inhoudelijke interesse. Gebruik en invloed van voorlichting is eveneens stabiel. De benutte voorlichtingsbronnen zijn, in afnemende volgorde van gebruik, de open dagen, de instellingswebsites en proefstuderen. Van deze drie hebben de websites de minste invloed op de keuze.

Een op de acht nieuwe studenten vindt dat de halvering van het collegegeld invloed heeft gehad op hun keuze om te gaan studeren in het hoger onderwijs, maar dit geldt voor hbo-studenten tweemaal zo vaak als voor wo-studenten. Op de specifieke opleidingskeuze heeft de collegegeldhalvering minder invloed, maar in de hbo-lerarenopleidingen wel vaker dan in de overige hbo- en zeker de wo-opleidingen. De instroomcijfers voor specifieke sectoren en doelgroepen geven een te wisselend beeld om goed af te kunnen leiden of de halvering van het collegegeld effect heeft.

De meest opvallende ontwikkeling in de studiekeuzecheck is dat meer studenten aangeven helemaal niet aan activiteiten in dat kader te hebben deelgenomen. De studenten die wel aan activiteiten deelnemen, krijgen iets minder vaak een terugkoppeling in de vorm van feedback of advies. De meest voorkomende activiteiten zijn nog steeds vragenlijsten over de studiekeuze en motivatie, die vaker voorkomen in het wo, en persoonlijke gesprekken, die vaker voorkomen in het hbo. Adviezen in de studiekeuzecheck zijn in het wo vaker negatief dan in het hbo. Studenten met een positief advies ervaren zelf vaker een goede match met de opleiding dan studenten met een advies dat negatief is of twijfels aangeeft.

Vrijwel alle eerstejaars studenten hebben te maken met een Bindend Studie Advies (BSA). Eerstejaars in het wo vinden vaker dat zij in de studievoorlichting (voor aanvang van de studie) goed over het Bindend Studie Advies (BSA) zijn geïnformeerd dan eerstejaars in het hbo. Hbo-studenten zijn juist positiever over de mate waarin de instelling contact met hen houdt over het BSA tijdens het eerste jaar. Naarmate de BSA-norm hoger is, zien studenten dit vaker als een nadeel van de opleiding bij het maken van de studiekeuze - vooral in het wo. Eenmaal gestart in de studie vinden studenten veel vaker dat het BSA een positieve invloed heeft op hun studiegedrag (stimulans), dan dat het negatieve invloed heeft (stress). Wo-studenten ondervinden vaker negatieve invloed van het BSA dan hbo-studenten.

Steeds meer studenten in het mbo volgen daar een doorstroomkeuzedeel, inmiddels ruim vier op de tien. Algemene doorstroomkeuzedelen worden vaker gekozen dan specifieke doorstroomkeuzedelen. Bachelor studenten afkomstig uit het mbo zijn over het algemeen minder tevreden over de aansluiting dan havisten en met name vwo'ers, maar mbo'ers die een doorstroomkeuzedeel volgden zijn wel tevredener dan degenen die dat niet deden. Er is geen verband gevonden tussen het volgen van doorstroomkeuzedelen in het mbo en studieuitval in het hbo.

Van bachelor naar master

In het wo is de masterinstroom opnieuw gestegen. De sterk toegenomen instroom van internationale studenten lijkt te stabiliseren. In het hbo is de omvang van de masterinstroom stabiel, maar neemt wel het aandeel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond licht toe. Negen procent van de hbo- en 81 procent van de wo-bachelorstudenten studeert verder in een wo-master. Van de wo bachelors stroomt ruim twee derde direct door. Masterstudenten uit het hbo stromen nauwelijks direct door omdat zij vaak eerst een schakelprogramma moeten volgen. Hbo-bachelors die niet doorstromen naar een wo-master zien daar vooral van af omdat zij zichzelf voldoende gekwalificeerd vinden voor de arbeidsmarkt of niet geïnteresseerd zijn; een toenemende groep (13% t.o.v. 5% in 2018-2019) geeft als reden de studieschuld.

Een op de vijf wo bachelorstudenten die een master beginnen, doet dat aan een andere universiteit. Dit gebeurt vaker binnen de Randstad en minder vaak bij technische universiteiten. De twee Amsterdamse universiteiten kennen de grootste masterinstroom vanuit andere universiteiten. Bijna een derde van de wo-bachelors begint aan de master na een tussenperiode; deze groep kiest vaker een master aan een andere universiteit dan de groep die direct doorstroomt. De belangrijkste reden om bij de overgang naar de master van universiteit te switchen is de inhoud: de keuze voor een specifieke master of een master met bepaalde specialisaties. Ook kan een expliciete keuze voor een eenjarige of juist tweejarige master een rol spelen, of onvrede met de oude instelling. De meeste studenten kiezen een master binnen dezelfde sector, of anders wel in een aanpalende sector.

De grote meerderheid van de masterstudenten volgt de opleiding van zijn of haar eerste keuze. Vijf procent volgt een tweede of derde keuze, hbo-bachelors iets vaker dan wo-bachelors. Als studenten niet de masteropleiding van hun eerste keuze volgen, is dat meestal omdat zij niet aan de instroomeisen voldeden of niet zijn toegelaten na een selectieprocedure. Verreweg de meeste studenten zijn tevreden over hun huidige master. Studenten die een tweede keuze volgen vinden dat in eerste instantie jammer, maar zijn in de meeste gevallen wel blij met hun huidige master. Toch zijn zij iets minder zeker over het afronden van hun opleiding.

Studievoortgang en studiegedrag

De gemiddelde studievoortgang in studiepunten in zowel hbo als wo ligt op 88 procent ten opzichte van nominaal. De studievoortgang is in het algemeen lager bij ouderejaars, mannen en studenten met een functiebeperking, en binnen het hbo lager bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Studenten geven zelf in meerderheid aan dat zij op, of vóór op schema lopen afgemeten aan het programma: ruim driekwart van de eerstejaars en zes op de tien ouderejaars. Eerstejaars vinden minder vaak dat zij op, of vóór op schema lopen ten opzichte van hun eigen ambities (bijna twee derde) dan ten opzichte van het programma, terwijl dit aandeel bij ouderejaars vergelijkbaar is.

Ruim een derde van de bachelorstudenten heeft naar eigen zeggen een studieachterstand. Dit aandeel is licht gestegen, en deze toename is sterker onder wo-studenten en studenten met een functiebeperking. Minder dan een derde van de studenten met een studieachterstand wordt daar door de instelling op aangesproken. In het wo gebeurt dit nog minder dan in het hbo, en eerstejaars worden er vaker op aangesproken dan ouderejaars.

De bachelorrendementen zijn stabiel. In het hbo haalt de helft binnen vijf jaar het diploma; in het wo haalt driekwart het binnen vier jaar. Vwo'ers in het hbo behalen het hoogste rendement en mbo'ers het laagste. Onder vrouwen is het rendement hoger dan onder mannen.

De motivatie van studenten neemt licht af. Dat geldt ook voor het aandeel studenten dat zich bovengemiddeld inzet voor de studie. We constateren dat het aandeel 'ambitieuze studenten', dat wil zeggen met bovengemiddelde zelfgerapporteerde inzet en motivatie, een hoge tijdsbesteding aan de studie en zonder studieachterstand, sinds 2010 is toegenomen tot bijna een kwart van de studenten. Dit aandeel ligt iets hoger bij vrouwen en hbo-studenten. Zes procent van de studenten volgt een honoursprogramma, een lichte daling.

Bachelorstudenten in het hbo besteden gemiddeld 35 uur per week aan hun studie en wo-bachelors 34 uur. In het hbo zijn dit in meerderheid contacturen, in het wo uren zelfstudie. Het aantal contacturen voor eerstejaars is in Nederland stabiel, maar laag in vergelijking met andere landen. Zowel in hbo als wo hebben bètastudenten meer contacturen. Ongeveer dertig procent verricht bestuurswerk in raden of studentenorganisaties, wo-studenten vaker dan hbo-studenten. Eveneens drie op de tien studenten heeft studiegerelateerde buitenlandervaring opgedaan, wat veel is in vergelijking met andere Europese landen.

Driekwart van de voltijd bachelorstudenten werkt naast de studie, hbo-studenten vaker dan wo-studenten. Dit aandeel is in Nederland redelijk stabiel en is het hoogst van alle Europese landen. Het gemiddelde aantal uren dat studenten werken is toegenomen met een uur: nu veertien uur gemiddeld in hbo en elf uur in wo. Ho-studenten met een baan van minder dan tien uur per week hebben de hoogste studievoortgang: hoger dan de groep zonder baan. De groep studenten zonder baan en de groep met een baan tussen de tien en zestien uur per week ontlopen elkaar niet veel. Studenten die meer dan zestien uur per week werken, kennen de laagste studievoortgang. Dertig procent van deze groep geeft zelf ook aan door het werk minder tijd aan de studie te kunnen besteden en daardoor slechtere resultaten te halen. De belangrijkste reden om naast de studie te werken zijn het bekostigen van extra uitgaven, het opdoen van werkervaring en het voorzien in levensonderhoud.

Slechts een op de vijf studenten kent het profileringsfonds: het fonds waar studenten aanspraak op kunnen maken als zij door bijzondere omstandigheden studievertraging oplopen. Van de groep die het profileringsfonds kent, maakt 31 procent er daadwerkelijk gebruik van. Zowel de bekendheid als het gebruik van het fonds liggen in het wo hoger dan in het hbo.

Uitval en switch in het eerste jaar

Bijna een derde van alle ho-instromers - nagenoeg evenveel als vorig jaar - is in het eerste jaar gestopt of geswitcht. In totaal 42.600 studenten zetten hun initiële studie in het tweede jaar niet voort. De totale uitval/switch is structureel in het hbo veel hoger (37%) dan in het wo (25%). Mbo'ers en havisten in het hbo stoppen of switchen vaker dan vwo'ers in hbo en wo. Het aandeel dat het hoger onderwijs geheel verlaat is ook hoger in het hbo; elf procent van deze uitvallers stapt over naar het mbo. Van de meerderheid is de bestemming onbekend. Uitval en switch zijn het hoogst in de sector Economie, gevolgd door Techniek en Gedrag & maatschappij, en het laagst in de sector Taal & cultuur. Naar verhouding zijn uitval en switch hoog onder mannen, studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, met een functiebeperking en eerstegeneratiestudenten. In het hbo is uitval/switch hoger onder studenten met een aanvullende beurs, wat impliceert dat hun ouders een lagere inkomenspositie hebben. Tussen studenten die wel en niet een tussenjaar hebben genomen, bestaat nauwelijks verschil. Studenten die na hun eerste jaar zijn geswitcht van opleiding, maken minder vaak hun opleiding af en doen ook veel langer over hun nieuwe studie.

De meest genoemde redenen voor eerstejaars om hun opleiding niet voort te zetten, zijn nog steeds een verkeerde studiekeuze en het niet uitkomen van verwachtingen. In het wo zijn dit vaker belangrijke redenen dan in het hbo - met name voor de mbo'ers. Voor die laatsten spelen aansluitingsaspecten vaker een rol. De uitval is lager onder studenten die aan het begin van de studie een goede binding of match met hun opleiding ervaren, en onder studenten die voor hun keuzeoriëntatie een voorlichtingsdag hebben bezocht. In het wo hangt ook het proefstuderen samen met minder studieuitval.

Studiefinanciering, leengedrag en de financiële situatie van studenten

In het vierde jaar waarin het studievoorschotstelsel van kracht is, is de groep die onder het nieuwe stelsel valt gegroeid tot 73 procent in het hbo en 89 procent in het wo. Tien procent van de hbo- en twee procent van de wo-studenten ontvangt nog een basisbeurs. 51 procent van alle ho-studenten heeft een studielening. Dit is een lichte daling ten opzichte van het jaar ervoor (53%) maar een sterke toename ten opzichte van studiejaar 2014-2015 (38%). Wo-studenten lenen vaker dan hbo-studenten. Studenten met een aanvullende beurs lenen vaker dan studenten zonder aanvullende beurs, maar zij lenen een lager bedrag dat degenen die geen aanvullende beurs hebben. Iets meer mannen dan vrouwen hebben een studielening, en eerstejaars minder vaak dan ouderejaars. Er zijn geen grote verschillen in het aandeel studenten met een lening vergeleken naar opleidingsniveau of inkomen van de ouders, maar overall is te zien dat studenten met ouders uit de hoogste inkomensgroepen minder vaak (maar wel grotere bedragen) lenen dan studenten van ouders met lagere inkomens.¹

Sinds de invoering van het studievoorschot is het gemiddelde leenbedrag per maand gestegen naar 561 euro in 2018-2019. Het aandeel studenten dat maximaal leent en het aandeel structurele leners zijn stabiel. Studenten onder het studievoorschot lenen gemiddeld meer dan studenten met een basisbeurs. Leenbedragen zijn hoger onder ouderejaars, mannen en studenten met een vwo-vooropleiding. Studenten met een aanvullende beurs lenen gemiddeld een lager bedrag dan studenten zonder aanvullende beurs. Studenten die niet lenen compenseren dit door werken, een aanvullende beurs of een bijdrage van de ouders. Eerstegeneratiestudenten die niet lenen hebben minder inkomsten uit een ouderbijdrage en meer uit betaald werk dan niet-lenende studenten met hoger opgeleide ouders.

Ouders spelen in meerdere opzichten een rol in de keuze om wel of niet te gaan lenen. Vergeleken met studenten die nog onder het oude stelsel vielen, zien studenten onder het studievoorschotstelsel die niet lenen, vaker af van een studielening omdat zij voldoende ouderbijdrage ontvangen en omdat lenen hen wordt afgeraden door hun ouders. Afzien van een lening vanwege voldoende ouderbijdrage komt bovendien vaker voor bij studenten met hoger opgeleide ouders en ouders met meer draagkracht.

¹ Broek, A. van den, Cuppen, J., Korte, K. de & Warps, J. (2020). Beleidsdoorlichting artikel 11 Studiefinanciering. Onderzoek in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Nijmegen: ResearchNed

Studenten onder het oude stelsel zien vaker van een lening af omdat zij betaald werk verrichten, onvoldoende kennis hebben van leenvoorwaarden of vanwege leenaversie. Studenten die niet lenen omdat ze betaald werk verrichten of omdat ze leenaversie hebben, zijn vaker eerstegeneratiestudenten of studenten met minder draagkrachtige ouders.

Studenten onder het studievoorschotstelsel die er juist wél voor kiezen om te lenen, doen dit vaker omdat zij onvoldoende ouderbijdrage ontvangen, zeker zijn van voldoende inkomen later of omdat ouders hen aanraden om wel te lenen. Studenten die wél lenen omdat ze niet willen werken, de voorwaarden als gunstig ervaren, zeker zijn van een toekomstig inkomen, ouders het aanraden of lenen een goed middel vinden om de studie te financieren, zijn vaker kinderen van ouders met een hoger inkomen en hogere opleiding. Het moeten lenen omdat ouders niet genoeg kunnen bijdragen is vaker het geval bij eerstegeneratiestudenten en studenten met ouders met een modaal of lager inkomen.

Zes van de tien studenten die vallen onder het nieuwe stelsel, zijn bekend met hun huidige (60%) en uiteindelijke studieschuld (55%). Ongeveer een kwart van de studenten verwacht de studie af te sluiten zonder schuld. Ongeveer vier op de tien studievoorschot-studenten verwacht een uiteindelijke schuld van meer dan 20.000 euro en 34 procent denkt dat hun studieschuld onder dat bedrag blijft. Het percentage studenten dat serieuze financiële moeilijkheden ervaart is gelijk gebleven op zeventien procent. Dit komt vaker voor bij eerstegeneratiestudenten en studenten met een lening, en minder vaak bij studenten die werken. De negatieve invloed van het lenen op de ervaren financiële problemen is sterker dan de positieve invloed van het werken.

De positie van eerstegeneratiestudenten

Het aandeel eerstegeneratiestudenten dat direct doorstroomt naar het ho neemt in de loop der jaren zowel in hbo als wo licht af ten opzichte van het aandeel studenten met hoger opgeleide ouders. In het wo is het aandeel eerstegeneratiestudenten beduidend kleiner dan in het hbo. De meeste eerstegeneratiestudenten vinden we in de mbo-hbo doorstroom, de minste in de doorstroom van vwo naar wo. Mbo'ers zonder hoger opgeleide ouders stromen minder vaak direct door naar het hoger onderwijs dan mbo-gediplomeerden waarvan wel een of meer ouders gestudeerd hebben. Dit verschil bestond al voor het studievoorschot, maar is daarna iets toegenomen. Bij havisten en vwo'ers is het omgekeerd. Eerstegeneratiestudenten blijven vaker thuis wonen dan studenten met hoger opgeleide ouders vanwege de kosten van het uitwonen. Het aandeel eerstegeneratiestudenten is veel groter onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond.

Eerstegeneratiestudenten maken iets minder vaak een bewuste studiekeuze dan studenten met hoger opgeleide ouders. Zij maken hun keuze vaker op basis van extrinsieke motieven zoals het beroepsperspectief en de inrichting van de opleiding, en minder vaak op basis van intrinsieke motieven zoals de inhoud van de opleiding. Ook maken zij minder intensief gebruik van actieve keuzeinformatiebronnen zoals open dagen en proefstuderen.

Eerstegeneratiestudenten doen vaker betaald werk en deze tijdbesteding is bij hen sterker toegenomen dan bij studenten waarvan de ouders gestudeerd hebben. De reden om te werken is voor eerstegeneratiestudenten vaker dat zij hiermee hun studie betalen. De eerstegeneratiestudenten besteden evenveel tijd aan hun studie en hebben een vergelijkbare studievoortgang als studenten met hoger opgeleide ouders. Eerstegeneratiestudenten doen minder vaak bestuurswerk, volgen minder vaak een honoursprogramma en volgen minder vaak een studie in een andere taal.

De uitval onder eerstegeneratiestudenten is iets hoger dan onder studenten waarvan minstens een ouder een ho-diploma heeft. Deze hogere uitval komt met name voor rekening van hbo-studenten met een mbo-vooropleiding en wo-studenten uit het vwo. De redenen voor uitval zijn onder studenten met en zonder hoger opgeleide ouders dezelfde.

Eerstegeneratiestudenten ontvangen van hun ouders een lagere ouderbijdrage, lenen iets minder vaak en hebben vaker een aanvullende beurs dan studenten met hoger opgeleide ouders. Die laatsten zien vaker van een lening af, omdat ze voldoende ouderbijdrage ontvangen. Eerstegeneratiestudenten hebben vaker geen lening vanwege onzekerheid over een toekomstig inkomen en vanwege principiële bezwaren. Als eerstegeneratiestudenten wel lenen, doen ze dat vaker omdat hun ouderbijdrage onvoldoende is. Studenten met hoger opgeleide ouders hebben vaker een lening omdat zij liever niet of minder werken, vanwege gunstige leenvoorwaarden, omdat lenen een goed middel is om de studie te financieren en omdat hun ouders hen aanraden om te lenen.

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond

Mbo-gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond studeren vaker door in het hoger onderwijs dan mbo'ers zonder migratieachtergrond. Onder havo-geslaagden is dit verschil kleiner en onder vwo'ers is er bijna geen verschil. Het absolute aantal ho-instromers met een migratieachtergrond vanuit het mbo is in 2019 gedaald, maar vanuit havo en vwo zowel dit jaar als voorgaande jaren gestegen. Het aandeel studenten met een migratieachtergrond neemt de afgelopen jaren gestaag toe in de hbo- en wo-bachelors, maar in de AD-opleidingen neemt het aandeel na een piek in 2015-2016 weer af. Vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond stromen minder vaak in bij selectieopleidingen dan vrouwen met een Nederlandse achtergrond, maar vaker dan mannen met een migratieachtergrond, die weer vaker bij selectieopleidingen starten dan mannen met een Nederlandse achtergrond.

Wo-bachelors met een niet-westerse migratieachtergrond stromen minder vaak door naar een wo-master dan wo-bachelors met een Nederlandse achtergrond. Hbo-bachelors stromen veel minder vaak door naar een wo-master, en doen dat even vaak met als zonder migratieachtergrond. Het aandeel masterstudenten met een niet-westerse achtergrond in het hbo is licht gestegen en bleef in het wo gelijk.

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond geven minder vaak aan een weloverwogen studiekeuze te hebben gemaakt dan studenten met een Nederlandse achtergrond. In het wo wordt dit verschil wel iets kleiner, doordat het aandeel met bewuste keuze daar onder studenten met een migratieachtergrond constant blijft, terwijl het bij wo-studenten met een Nederlandse achtergrond daalt. In het hbo daalt het aandeel met een bewuste studiekeuze zowel onder studenten met als zonder migratieachtergrond en blijft het verschil in bewuste keuze groot. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond maken minder intensief gebruik van actieve keuzeinformatiebronnen, maar intensiever van vergelijkingswebsites en direct contact met de instelling. De hiervoor genoemde verschillen tussen studenten met en zonder migratieachtergrond gelden zowel binnen de verzameling eerstegeneratiestudenten als binnen de verzameling studenten met hoger opgeleide ouders. Studenten met een migratieachtergrond laten zich in vergelijking met studenten met een Nederlands achtergrond bij hun studiekeuze even vaak leiden door inhoudelijke interesse, vaker door de inrichting van de opleiding en veel vaker door het beroepsperspectief. Wat betreft de studiekeuzecheck geven studenten met een migratieachtergrond relatief vaak aan dat zij aan geen enkele keuzeactiviteit hebben deelgenomen. Wat betreft de beoogde toename in de ho-instroom door halvering van het collegegeld, zien we deze groei bij de associate degree opleidingen wel in het algemeen, maar blijft deze achter bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. In het wo neemt de instroom van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond wel duidelijk toe.

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond hebben relatief vaak naar eigen zeggen een studieachterstand en hun studievoortgang is lager dan die van studenten zonder niet-westerse migratieachtergrond. Dit verschil wordt de laatste twee jaren wel kleiner. In het hbo worden zij vaker door de opleiding op hun achterstand aangesproken dan studenten zonder migratieachtergrond. Het bachelorrendement van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is in het hbo ook duidelijk lager en in het wo net iets lager. Geconstateerd is dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond in het hbo minder tijd aan zelfstudie besteden dan studenten met een Nederlandse achtergrond. In het wo besteden studenten met een niet-westerse migratieachtergrond juist meer tijd aan zelfstudie dan studenten zonder migratieachtergrond.

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond hebben minder vaak betaald werk naast hun studie, maar werken gemiddeld wel meer uren per week dan studenten zonder migratieachtergrond. De reden om te werken is voor hen vaker om de studie te betalen. Ook doen studenten met een migratieachtergrond minder vaak bestuurswerk. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond volgen minder vaak een opleiding in een andere taal, en als zij dat wel doen speelde die taal ook minder vaak een rol bij de studiekeuze. Binnen de Nederlandstalige opleidingen speelde de opleidingstaal juist vaker een rol voor studenten met een migratieachtergrond, vergeleken met studenten met een Nederlandse achtergrond. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond zijn minder vaak tevreden over de mate waarin de studie hen uitdaagt.

Het aandeel dat stopt of switcht is groter onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dan studenten met een Nederlandse achtergrond, met name in het hbo. De verschillen treden vooral naar voren in de switch tussen opleidingen. De redenen voor uitval zijn vergelijkbaar voor studenten met en zonder migratieachtergrond.

Met name in het hbo lenen studenten met een migratieachtergrond vaker dan studenten met een Nederlandse achtergrond. In het wo zijn deze verschillen in de eerste studie jaren kleiner dan in het hbo, en in het laatste jaar wo lenen zijn nagenoeg even vaak.

Studenten met een mbo-achtergrond

Zowel de omvang van het mbo-diplomacohort als de omvang van de mbo-hbo doorstroom is in de laatste twee jaren gedaald. Het percentage mbo-4 gediplomeerden dat niet doorstroomt naar het hoger onderwijs is licht toegenomen. In de laatste drie jaren daalt het aandeel directe doorstromers telkens met enkele tienden van een procent. Zowel de directe als de indirecte doorstroom vanuit mbo is na de invoering van het studievoorschot nog steeds lager dan daarvoor in 2011-2012.

Van de mbo-geslaagden staat een groot deel een jaar na diplomering niet meer ingeschreven bij een bekostigde opleiding in Nederland. In het hbo vormen mbo-gediplomeerden ongeveer een derde van de instroom. Deze mbo-hbo-doorstroomgroep bevat in vergelijking met de andere doorstroomgroepen het hoogste aandeel eerstegeneratiestudenten, het hoogste aandeel studenten met een aanvullende beurs en het laagste aandeel studenten met ouders met een bovenmodaal inkomen. De halvering van het collegegeld lijkt op de instroom van mbo'ers in de AD-opleidingen nog weinig invloed te hebben. In de pabo is de instroom van mbo'ers toegenomen sinds 2015-2016.

Mbo-studenten maken relatief vaak een bewuste keuze bij hun doorstroom naar het hoger onderwijs en ervaren ook relatief vaak een goede match met hun opleiding. Zij doen het minder vaak mee aan activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck. Hun tevredenheid over de aansluiting met de vooropleiding neemt in de loop der jaren langzaam maar zeker toe, maar daalt licht in het laatste jaar. Steeds meer mbo-hbo-doorstromers hebben in het mbo een doorstroomkeuzedeel gevolgd. Deze studenten zijn iets vaker tevreden over de aansluiting met hun vooropleiding dan degenen die geen doorstroomkeuzedeel volgden, en een substantieel deel vindt dat zij daardoor een beter beeld hebben van wat een hbo-studie inhoudt. Voor mbo-hbo-doorstromers die geen doorstroomkeuzedeel volgden, was de meest genoemde reden daarvoor dat het niet werd aangeboden. Het doorstroomkeuzedeel draagt bij aan een goede aansluiting, en een goede aansluiting verkleint vervolgens de kans op uitval en vergroot de kans op goede studieresultaten in het hbo; maar een direct verband tussen het volgen van een doorstroomkeuzedeel en deze opbrengsten is niet gevonden.

De studievoortgang van mbo-studenten blijft samen met die van havisten in het hbo wat achter bij die van vwo'ers. De uitval van mbo'ers in het hbo is in 2018-2019 gelijk gebleven en is vergelijkbaar met die van havisten. Mbo'ers die uitvallen in het hbo stoppen naar verhouding wel veel vaker met studeren en switchen minder dan havisten. Studenten uit de mbo-sector Economie vallen relatief vaak uit in diverse hbo-sectoren, en in de hbo-sector Economie is de uitval hoog uit diverse mbo-sectoren. Onder de mbo-hbo-doorstromers is ook de uitval relatief hoog van studenten met een migratieachtergrond.

Mbo'ers vallen in het hbo relatief weinig uit vanwege een verkeerde studiekeuze of zich niet thuis voelen, maar vaker omdat zij de studie te zwaar vinden, moeite hadden met de overgang van mbo naar hbo, of moeite met de manier waarop het onderwijs wordt gegeven.

Studenten in het ho zijn na de invoering van het studievoorschot vaker gaan lenen, maar studenten met een mbo-achtergrond lenen - samen met de havisten - minder vaak dan vwo'ers. Het gemiddelde leenbedrag van studenten uit het mbo is lager dan dat van vwo'ers, maar hoger dan dat van havisten.

Studeren met een functiebeperking

Een op de drie studenten heeft een functiebeperking. Dyslexie en dyscalculie komen het vaakst voor, gevolgd door psychische problemen en ADHD/ADD en concentratieproblemen. Het aandeel studenten met een functiebeperking lijkt na enkele jaren gestage groei in het laatste onderzoeksjaar weer te zijn afgenomen. Mogelijk is deze laatste indruk ontstaan door wijzigingen in de vraagstelling als gevolg van de AVG.

Studenten met een functiebeperking maken iets vaker een bewuste keuze voor hun opleiding dan studenten zonder beperking, en maken daarbij relatief vaak gebruik van vergelijkingswebsites en direct contact met de instellingen, en iets minder van georganiseerde keuzebronnen. In hun keuze laten zij zich naar verhouding sterk leiden door inhoudelijke interesse.

Binnen de groep studenten met een functiebeperking heeft een toenemend deel een studieachterstand opgelopen, en deze achterstand is ook beduidend groter dan de achterstand die studenten zonder beperking hebben. Studenten met een beperking worden vaker op de achterstand aangesproken dan studenten zonder beperking met een achterstand. In lijn met hun relatief grote achterstand hebben studenten met een functiebeperking een lagere studievoortgang en dit geldt binnen deze groep het sterkst voor studenten die aangeven dat zij belemmeringen ondervinden van hun beperking. Van deze laatsten heeft twee derde een studieachterstand, tegen een derde van de studenten zonder beperking. Studenten met een functiebeperking besteden meer tijd per week aan zelfstudie en aan hun studie in totaal, hebben minder vaak betaald werk, en in het hbo doen zij vaker bestuurswerk. Studenten die last hebben van een functiebeperking kunnen zich minder goed inzetten voor hun studie.

Over de algemene (studie)faciliteiten en begeleiding zijn studenten met een functiebeperking minder tevreden dan studenten zonder beperking. Een substantieel deel van de studenten met een functiebeperking maakt gebruik van extra begeleiding en aanpassingen in de toetsing. Een ruime meerderheid maakt gebruik van speciale voorzieningen voor studenten met een functiebeperking, maar bijna de helft is hierover ontevreden. Over de informatievoorziening rondom deze voorzieningen zijn zij vaker tevreden dan ontevreden, maar toch is een kwart niet tevreden. Over hoe de instelling omgaat met hun functiebeperking zijn zij vaker ontevreden dan tevreden.

De uitval, dat wil zeggen stoppen of switchen in het eerste jaar, is onder studenten met een functiebeperking relatief hoog. De in het algemeen vaak genoemde reden van de verkeerde studiekeuze, wordt door hen minder vaak opgegeven. Studenten met een functiebeperking vallen vaker uit omdat zij de studie te zwaar vinden, omdat zij moeite hebben met de manier waarop het onderwijs wordt gegeven, en vanwege persoonlijke omstandigheden.

Studeren onder bijzondere (problematische) omstandigheden

De helft van de studenten studeert onder één of meerdere bijzondere (problematische) omstandigheden. Deze omstandigheden omvatten functiebeperking, (mantel)zorgtaken, zorg voor kinderen, echtscheiding ouders, problemen met aanpassen aan Nederland, relatieproblemen, woon-/leefproblemen, verslaving, ziekte/overlijden en zwangerschap/bevalling.

Studenten die te maken hebben met zwangerschap/bevalling en verslaving ondervinden de meeste problemen. Studenten met deze omstandigheden voelen zich het vaakst belemmerd bij hun studie. Zij lopen vaker achter op schema en lopen vaker studieachterstand op. Dat studeren met een zwangerschap/bevalling of verslaving moeilijk gaat valt af te leiden aan de tijd die deze studenten aan hun studie kunnen besteden: zowel zwangere als verslaafde studenten besteden gemiddeld minder uren per week aan hun studie dan studenten zonder bijzondere omstandigheden. Het zijn ook de studenten met zwangerschap of bevalling die het vaakst gebruikmaken van voorzieningen om het studeren makkelijker te maken: driekwart van hen gebruikt deze voorzieningen.

De tevredenheid over de voorzieningen door studenten onder verschillende bijzondere omstandigheden is redelijk, en verschilt weinig per omstandigheid. Studenten onder alle soorten bijzondere omstandigheden maken het vaakst gebruik van de voorziening 'Extra begeleiding en advies'. Studenten zijn vaker tevreden dan ontevreden over de voorzieningen die hun instelling biedt en de omgang van de instelling met bijzondere omstandigheden. Over de informatie over de beschikbare voorzieningen zijn studenten ongeveer even vaak tevreden als ontevreden. Onderling zijn hierin geen grote verschillen tussen de bijzondere omstandigheden waarmee men te maken heeft.

Studenten met een vooropleiding in de Caribische koninkrijksdelen

Elk studiejaar stromen er achthonderd tot duizend studenten met een vooropleiding in het Caribische deel van het Koninkrijk (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba) in in het Nederlandse hoger onderwijs. Deze instroom is het laatste jaar licht toegenomen en kent een stabiele verdeling van driekwart instroom in het hbo en een kwart in het wo. Het grootste deel van de Caribische studenten komt uit Curaçao, gevolgd door studenten uit Aruba; deze aantallen fluctueren enigszins. De jaarlijkse aantallen studenten uit Sint Maarten en de BES-eilanden zijn vrij stabiel.

Het studierendement van Caribische studenten is relatief laag. Het aandeel dat binnen nominaal plus een het bachelordiploma haalt is bij hen zowel in hbo als wo lager dan bij studenten met een westerse, een niet-westerse of geen migratieachtergrond. In het hbo is het bachelorrendement nog het hoogst bij studenten uit Sint Maarten. In het wo daalt het rendement bij studenten uit Aruba en is dit duidelijk lager dan het rendement bij studenten uit Curaçao, dat juist is toegenomen.

Ook de uitval - stoppen of switchen - is onder Caribische studenten hoog. Met name switchen zij zowel in hbo als wo vaker van opleiding dan studenten die hun vooropleiding in Nederland volgden, ook in vergelijking met degenen die een westerse of niet-westerse migratieachtergrond hebben. Het verschil in het aandeel dat stopt met studeren, is kleiner en dit aandeel is ook gedaald. De totale uitval is bij de Caribische studenten in het hbo en in het wo toegenomen, en het verschil met studenten met een Nederlandse vooropleiding en niet-westerse migratieachtergrond is toegenomen.

Selectie in het hoger onderwijs

De gewogen loting bij toelating tot numerusfixusopleidingen is met ingang van het studiejaar 2017-2018 afgeschaft. Het aandeel opleidingen, en daarmee ook het aandeel studenten, met selectie is in het wo toegenomen en in hbo afgenomen. Selectie vindt het vaakst plaats op basis van vakspecifieke kennis of basiskennis, studievaardigheden, motivatie en cognitieve analytische vaardigheden. In totaal ongeveer een op de vijf studenten studeert aan een opleiding die een vorm van selectie toepast. In het wo komt dit vaker voor (bijna een derde) dan in het hbo (een op de zeven). Vrouwen stromen vaker in bij selecterende opleidingen dan mannen, en in het wo ook relatief veel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Ruim een op de tien ho-bachelor studenten studeert weliswaar niet aan een selecterende opleiding, maar heeft wel in de aanloop naar de studie (na aanmelding bij een of meer andere opleidingen) met selectie te maken gehad. Een op de twintig studenten volgt als gevolg van een afwijzing nu een 'tweede keuze' en niet de opleiding die zij eigenlijk zouden willen.

Als masterstudenten niet de masteropleiding van hun eerste keuze volgen, blijkt selectie daar de vaakste genoemde reden voor te zijn. In het hbo voldeden zij in de meeste gevallen niet aan de selectie-eisen. In het wo zijn zij vaker na een selectieprocedure niet toegelaten.

Studenten in selecterende opleidingen stoppen en switchen minder vaak dan studenten in niet-selecterende opleidingen. De uitval is het laagst bij opleidingen met kleinschalig en intensief onderwijs zoals University Colleges, en opleidingen die nadere eisen stellen.

1 Inleiding en vraagstelling

1.1 Beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs

Vanaf 2011 worden de gevolgen van verschillende beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs in de Monitor Beleidsmaatregelen gevolgd. In dit kader zijn in 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018 en 2019 reeds zeven eerdere rapportages gepubliceerd²; de voorliggende rapportage is de achtste op rij. In de monitor worden ontwikkelingen ten aanzien van de kwaliteit en toegankelijkheid van het hoger onderwijs beschreven waarbij de beleidsmaatregelen als uitgangspunt zijn genomen. Er worden geen strikt causale verbanden vastgesteld. Dit omdat regelingen overlappen in het effect dat ze beogen, waardoor niet met zekerheid te bepalen is welke regeling nu verantwoordelijk is voor welk deel van de ontwikkeling. Deze monitor richt zich in de kern op de volgende maatregelen (in de paragrafen 1.2 t/m 1.7 worden deze maatregelen toegelicht).

- invoering van de Wet studievoorschot hoger onderwijs;
- collegegeldsystematiek tweede studies uit de Wet versterking besturing inclusief uitzonderingen;
- Wet Kwaliteit in verscheidenheid;
- bindend studieadvies;
- halvering van het collegegeld.

In de brief van juli 2015³ heeft de minister van OCW de Tweede Kamer geïnformeerd over de inhoud en de wijze van uitvoering van de monitoring van de Wet studievoorschot hoger onderwijs. Hiermee wordt onder andere uitvoering gegeven aan de volgende moties en toezeggingen:

- de door het lid Klaver c.s. ingediende motie (Kamerstuk 34 035, nr. 35) voor tussentijdse monitoring met actieve betrokkenheid van onderwijsinstellingen en studentenbonden;
- de door het lid Van Meenen c.s. ingediende motie (Kamerstuk 34 035, nr. 46) om studenten een rol te geven in het vaststellen van de opzet en wijze van uitvoering van de monitoring;
- de door het lid Slob c.s. ingediende motie (Kamerstuk 33 410, nr. 20) om het parlement te informeren over de gevolgen van de studiefinancieringsmaatregelen;

-
- 2 Broek, A. van den, Wartenbergh-Cras, F., Braam, C., Brink, M. & Poels, H. (2013a). Monitor beleidsmaatregelen. De relatie tussen beleidsmaatregelen, studiekeuze en studiegedrag. Beleidsgerichte studies hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek 142. Den Haag: SDU.
- Broek, A. van den, Wartenbergh-Cras, F., Brink, M., Kurver, B., Hampsink, S. & Braam, C. (2013b). Monitor Beleidsmaatregelen 2013. De relatie tussen beleidsmaatregelen, studiekeuze en studiegedrag. Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.
- Broek, A. van den, Tholen, R., Wartenbergh-Cras, F., Bendig-Jacobs, J., Brink, M. & Braam, C. (2014). Monitor Beleidsmaatregelen 2014. Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs. Onderzoek in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Nijmegen: ResearchNed.
- Broek, A. van den, Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Braam, C. & Nooij, J. (2016). Monitor Beleidsmaatregelen 2015. Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs, 2006-2015. In opdracht van het ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.
- Broek, A. van den, Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Tholen, R., Duysak, S. & Nooij, J. (2017). Monitor Beleidsmaatregelen 2016-2017. Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs, 2006-2016. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.
- Broek, A. van den, Korte, K. de, Cuppen, J., Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Mulder, J. & Hellegers, A. (2018). Monitor Beleidsmaatregelen 2017-2018. Studiekeuze, studiegedrag & leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs, 2006-2017. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Nijmegen: ResearchNed.
- Broek, A. van den, Cuppen, J., Warps, J., Termorshuizen, T., Lodewick, J., Bruks, D., Korte, K. de, Ramakers, C. & Mulder, J. (2019). Monitor Beleidsmaatregelen Hoger Onderwijs 2018-2019. Studenten in het hoger onderwijs: stand van zaken studiejaar 2018-2019: doorstroom, instroom, studiekeuze, studievoortgang, studieuitval en studiefinanciering. Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW, directie HO&S. Nijmegen: ResearchNed.
- 3 Brief van de Minister van OCW. Vergaderjaar 2014-2015. Kamerstuk 24724 nr. 139; gepubliceerd op 7 juli 2015.

- de toezegging op een vraag van het lid Bruijn over het betrekken van de Eerste Kamer in het monitorproces, in het bijzonder met betrekking tot de extracurriculaire activiteiten en de uitval;
- de toezegging op een vraag van het lid Ganzevoort over monitoring van kwalitatieve aspecten en het informeren van de Eerste Kamer over de reactie op de hierboven genoemde moties van de Tweede Kamer;
- de toezegging op een vraag van het lid Sent over het naast lage inkomens ook meenemen van middeninkomens in de monitoring;
- de toezegging om onderzoek te doen naar de effecten van de halvering collegegeld en te rapporteren hierover (Kamerstuk 31288, nr. 676; Handeling nr. 77, item 38) en
- de toezegging om de ontwikkelingen van het aandeel studenten in het wo dat na afronding van een bacheloropleiding direct aan een Nederlandse master begint nauw te blijven volgen en te achterhalen wat de redenen zijn voor de afname in de directe doorstroom (Kamerstuk 34035, AA).

In het parlementaire debat is aan de orde geweest dat aandacht moet worden besteed aan het studiegedrag en de wijze waarop studenten hun studie financieren. Deze monitor bevat een combinatie van kwantitatieve ontwikkelingen (gebaseerd op administraties) en van kwalitatieve aspecten zoals gedragingen en motieven (gebaseerd op steekproefonderzoeken) en gaat in zowel op de situatie in het hoger onderwijs in het algemeen als op de omstandigheden van specifieke doelgroepen (studenten met ouders uit lagere en middeninkomens-groepen, eerstegeneratiestudenten en studenten met een functiebeperking). In de monitor worden langjarige trends weergegeven. Op deze wijze is het mogelijk om incidentele en structurele gevolgen van beleidsmaatregelen van elkaar te onderscheiden.

1.2 Collegegeldsystematiek tweede studies

De bekostiging van tweede graden is per 1 januari 2011 met de invoering van de Wet versterking besturing komen te vervallen. Deze wet beperkt voor studenten die na 1 september 1991 aan een studie in het hoger onderwijs zijn gestart de aanspraak op het wettelijk collegegeld tot één bachelor- en één masteropleiding⁴. In eerdere edities van deze maatregelenmonitor werden gegevens gepresenteerd van de groep studenten die een tweede studie volgden (H6, editie 2016-2017). De invoering van de Wet versterking besturing heeft tot gevolg dat het aandeel studenten dat een tweede studie volgt is afgenomen.

1.3 Wet studievoorschot hoger onderwijs

Op 20 januari 2015 is de Wet studievoorschot hoger onderwijs door het parlement aanvaard. Deze wet bevat een groot aantal maatregelen met als doel om de kwaliteit van het hoger onderwijs te verhogen en de toegankelijkheid ervan te behouden. Door wijzigingen in de studiefinanciering wordt een belangrijk deel van het budget voor levensonderhoud aan studenten (basisbeurs) verschoven naar investeringen in de kwaliteit van het hoger onderwijs. Onderstaande maatregelen zijn reeds ingevoerd⁵.

- Voor studenten in het hoger onderwijs is de basisbeurs afgeschaft. Nieuwe bachelor- of masterstudenten kunnen het bedrag lenen bij DUO⁶ (in 2018 maximaal €870,46 per maand, daarnaast kunnen studenten lenen voor het collegegeld: een collegegeldkrediet van maximaal €167,17 per maand; bij instellingscollegegeld maximaal €835,83 per maand⁷). Het verschil tussen uitwonend en thuiswonend is opgeheven: alle studenten krijgen dezelfde leenmogelijkheden. De maximale aanvullende beurs is €389,16 per maand. Met de afschaffing van de basisbeurs in het hoger onderwijs is ook de bijverdiengrens komen te vervallen.

4 Stb. 2010, nr. 119.

5 <https://duo.nl/particulier/student-hbo-of-universiteit/studeren/collegegeld-betalen.jsp>.

6 <https://duo.nl/particulier/student-hbo-of-universiteit/studiefinanciering/bedragen.jsp>

7 <https://duo.nl/particulier/bedragen-studiefinanciering-en-tegemoetkoming.jsp>

- De lening mag in 35 jaar worden terugbetaald (was 15 jaar). Sneller aflossen is mogelijk. Het aflossingspercentage bedraagt vier procent (was 12%) van het inkomen boven het wettelijk minimumloon (was 84% van het wettelijk minimumloon). Een eventuele restschuld na 35 jaar (was 15 jaar) wordt kwijtgescholden. Voor huidige studenten blijven de regels van het huidige studiefinancieringsstelsel van kracht. De nieuwe terugbetaalregels gelden vanaf september 2015 voor alle studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen. Op 1 januari 2016 is het eerst mogelijke moment waarop studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen in de terugbetalingsfase kunnen komen, met eerst een aanloopfase van twee jaar en pas daarna start op z'n vroegst de 'verplichte' aflosofase.
- Een voltijdstudent die voldoet aan de nationaliteitsvoorwaarden kan studiefinanciering aanvragen tot en met het studiejaar waarin de student de leeftijd van 30 jaar bereikt. Een student heeft recht op een lening gedurende de nominale studieduur plus drie jaar (doorgaans maximaal 7 jaar) en een studentenreisproduct gedurende de nominale studieduur plus een jaar. Dit is onveranderd gebleven.
- Studenten die door medische omstandigheden of functiebeperking studieovertraging oplopen, houden recht op een jaar extra studiefinanciering (studentenreisproduct, aanvullende beurs en lening). Als de opleiding binnen tien jaar met succes wordt afgerond (diploma) kunnen zij in aanmerking komen voor een kwijtschelding van maximaal €1.200. Daarnaast kan deze groep bij de onderwijsinstelling een verzoek doen tot een financiële tegemoetkoming uit het profileringsfonds.
- Studenten die in het studiejaar 2015-2016 tot en met het studiejaar 2018-2019 voor het eerst in het hoger onderwijs gaan studeren (de eerste 4 cohorten), krijgen een voucher van €2.000 die ze kunnen inzetten voor bij- en nascholing voor vijf tot tien jaar na het behalen van het diploma.
- Vanaf 1 januari 2016 geldt een vereenvoudigde procedure bij inkomensdaling (van belang voor de berekening van de aanvullende beurs en voor de berekening van de minimumbedragen voor de terugbetaling van studieleningen): enige voorwaarde is dat het inkomen met ten minste vijftien procent is gedaald.
- De toeslag voor studenten met kinderen en een partner zonder of met weinig inkomen (partner-toeslag) is vervallen met ingang van januari 2016. Dit wordt via de sociale zekerheid ondervangen.
- Achteraf studiefinanciering aanvragen of verhogen en met terugwerkende kracht laten uitbetalen is nu mogelijk. De maatregel gaat in per januari 2016, verder dan die datum kan niet worden teruggegaan.
- Studenten met aanspraak op reguliere studiefinanciering hebben voor de betreffende studie niet langer recht op aftrek van scholingsuitgaven in de inkomstenbelasting sinds de invoering van het studievoorschot in 2015-2016. Dit geldt voor zowel ho- als mbo-studenten. Alleen personen met aanspraak op levenlanglerenkrediet behouden recht op fiscale aftrek van scholingsuitgaven.
- Vanaf 1 januari 2017 kunnen mbo-studenten die jonger zijn dan 18 een studentenreisproduct krijgen.
- Sinds september 2017 kunnen ook studenten (hbo of universiteit) die jónger zijn dan 18 studiefinanciering krijgen vanaf het moment dat ze staan ingeschreven. Nu is dit nog vanaf het eerste kwartaal na inschrijving.

- Een nieuw onderdeel van het studiefinancieringsstelsel is het levenlanglerenkrediet. Het gaat hier om een lening voor het betalen van het collegegeld (hoger onderwijs) of het lesgeld (mbo). Voor mbo gaat deze maatregel in vanaf 1 augustus 2017, voor hbo en universiteit vanaf 1 september 2017. Deze leenmogelijkheid is bedoeld voor mensen in de leeftijd van 30 tot 55 voor bij-, na- of omscholing. Voor deeltijdopleidingen geldt de ondergrens van 30 jaar niet. De regering hoopt met deze maatregel de groep werkenden te motiveren om zich te blijven scholen. De leenvoorziening is in grote lijnen hetzelfde als het studievoorschot, met als verschil dat de terugbetalingstermijn vijftien jaar is⁸.

1.4 Wet Kwaliteit in verscheidenheid

In 2013 is de Wet Kwaliteit in verscheidenheid hoger onderwijs van kracht geworden. Speerpunten hierin zijn het verbeteren van de studiekeuze en de aansluiting tussen de onderwijssectoren en (daarmee) het tegengaan van studieuitval, het verbeteren van de doorstroom en daarnaast het bevorderen van excellentie in het hoger onderwijs en van de differentiatie in het onderwijsaanbod. Hiermee wil het kabinet bereiken dat hogescholen en universiteiten hun opleidingsaanbod beter afstemmen op de veranderende behoeften en wensen van studenten en de arbeidsmarkt en dat hogescholen en universiteiten zich specialiseren⁹. De volgende maatregelen zijn inmiddels ingevoerd:

- Betere herkenbaarheid opleidingen. Hogescholen en universiteiten moeten beter herkenbare namen voor hun opleidingen gebruiken: vergelijkbare opleidingen moeten dezelfde soort naam krijgen.
- Driejarig hbo voor vwo'ers. Hbo-opleidingen mogen driejarige opleidingen voor vwo'ers inrichten. Zo wordt het hbo voor hen aantrekkelijker.
- Bredere bachelorstudies. Universiteiten en hogescholen kunnen bestaande opleidingen samenvoegen om zo een brede bachelor te maken. Binnen die brede bachelor kunnen studenten hun eigen route of accent kiezen. Hierdoor hoeven studenten minder snel van studie te wisselen. Opleidingen mogen binnen 5 jaar terug naar de oude, smallere opleidingen als zij dat willen.
- Definitieve invoering associate degree. Het associate degreeprogramma is een kortere hbo-studie die sterk gericht is op de arbeidsmarkt. De overheid voert dit programma definitief in. Doel is om doorstuderen aantrekkelijker te maken. Vooral mbo-4 studenten en mensen met een aantal jaren werkervaring vergroten met de associate degree hun kansen op de arbeidsmarkt.
- Aanpassing titels hbo. Afgestudeerde hbo'ers mogen de titel Bachelor of Master voeren. Aan deze titels mogen zij 'of Laws', 'of Business Administration' of 'of Nursing' toevoegen. De toevoeging hangt af van hun opleiding. Vanaf 1 januari 2014 mogen afgestudeerde hbo'ers ook de toevoeging 'of Arts' en 'of Science' voeren. Zo zijn de titels beter herkenbaar op de (internationale) arbeidsmarkt.
- Hoger collegegeld excellente opleidingen. De wet maakt het mogelijk dat opleidingen die door de NVAO excellent zijn bevonden, een hoger collegegeld mogen vragen (maximaal 5 keer het wettelijk collegegeld). Dit mag niet zomaar; de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) moet hier toestemming voor geven. De minister zal dit niet eerder doen dan wanneer er duidelijkheid is over het studievoorschot.
- Vervroeging aanmelddatum naar 1 mei. Aspirant-studenten die zich uiterlijk op 1 mei aanmelden, hebben recht op studiekeuzeadvies en hebben toelatingsrecht. Aspirant-studenten die zich na 1 mei aanmelden hebben geen recht op een studiekeuzeadvies en verliezen ook hun toelatingsrecht. Zij zijn 'toelaatbaar': de instelling bepaalt onder welke voorwaarden zij toegelaten of geweigerd worden.

⁸ Wijziging van onder meer de Wet studiefinanciering 2000. Memorie van toelichting. Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2014-2015, 34 035, nr. 4.

⁹ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoger-onderwijs/inhoud/aanbod-opleidingen-hoger-onderwijs>.

- Doorstroom hbo-propedeuse. Studenten met een hbo-propedeuse en zonder vwo-diploma krijgen geen toelatingsrecht meer tot een universitaire opleiding. Universiteiten mogen vanaf studiejaar 2013-2014 toelatingseisen stellen. Het gaat er niet om de doorstroom te beperken, maar om nadere eisen te kunnen stellen en daarmee de uitval/switch in het wo te verminderen.
- Toelatingseisen pabo. Met ingang van 2015 zijn er aanvullende toelatingseisen voor de pabo die betrekking hebben op basisschoolvakken. Indien een student niet voldoet aan deze eisen dient hij of zij een aanvullende toets te maken.
- Afschaffing loting. De mogelijkheid voor centrale loting is afgeschaft vanaf studiejaar 2017-2018. Opleidingen mogen sindsdien zelf studenten selecteren voor een betere match tussen student en de opleiding. In het kader van de Wet Kwaliteit in verscheidenheid wordt vanaf studiejaar 2017-2018 geen gebruik meer gemaakt van gewogen loting bij numerusfixusopleidingen. In plaats daarvan wordt een procedure van decentrale selectie ingezet: opleidingen mogen dan zelf studenten selecteren om een betere match tussen student en opleidingen te bewerkstelligen. Studenten mogen in een jaar aan maximaal twee selectieprocedures voor een numerusfixusopleiding meedoen. Uitzondering op deze regel zijn studies waar doorgaans veel meer aanmeldingen zijn dan plaatsen: Geneeskunde, Tandheelkunde, Fysiotherapie en Mondzorgkunde. Voor deze opleidingen mag men per jaar maximaal aan één selectieprocedure meedoen. Wel mag men meedoen aan een selectieprocedure van een andere opleiding (bijv. 1 keer Geneeskunde en 1 keer Fysiotherapie; 2 keer Geneeskunde mag niet). In totaal krijgt een student maximaal drie keer de kans om aan een selectieprocedure mee te doen. De inhoud van de selectieprocedures wordt door de instellingen en/of opleidingen zelf bepaald. Wel moet de selectie plaatsvinden op grond van minimaal twee soorten inhoudelijke criteria (bijvoorbeeld één cognitief en één non-cognitief). Studenten moeten zich uiterlijk 15 januari aanmelden voor een studie met decentrale selectie. Als er minder aanmeldingen dan plaatsen zijn, vindt er geen selectie plaats. Als er wel selectie plaatsvindt, moet de gehele selectieprocedure uiterlijk 15 april afgerond zijn: op basis van de selectieprocedure wordt er een ranglijst gemaakt van studenten en vanaf 15 april is het voor studenten via Studielink inzichtelijk of ze de procedure succesvol hebben doorlopen. Vervolgens hebben studenten tot 29 april om hun plaatsing te accepteren, waarna hij vervalt. Decentrale selectie beoogt er voor te zorgen dat de meest geschikte studenten zullen worden toegelaten.¹⁰ Echter, aangezien in de Monitor Beleidsmaatregelen 2015 naar voren kwam dat er bepaalde groepen (studenten met functiebeperking en eerstegeneratiestudenten) zijn die eventueel een belemmering kunnen ondervinden in de toegankelijkheid naar het hoger onderwijs, is het van belang aandacht te houden voor deze groepen zodat ze gelijke kansen behouden in de selectieprocedures. Dit wordt met name benadrukt doordat eerstegeneratiestudenten nu al minder lijken deel te nemen aan opleidingen met selectie.
- Vergoeding premaster. Een student is voor elk studiejaar dat hij/zij voor een opleiding staat ingeschreven wettelijk collegegeld verschuldigd. Een premaster (oftewel schakeltraject) is formeel gezien geen opleiding in het hoger onderwijs die leidt tot een graad. Wel is de vergoeding die mag worden gevraagd voor een premaster afgeleid van het wettelijk collegegeld. Zo is wettelijk geregeld dat voor een premaster met een studielast van minder dan 60 studiepunten een vergoeding van maximaal een proportioneel deel van het wettelijk collegegeld mag worden gevraagd.¹¹ Indien een premaster 60 studiepunten of meer bedraagt, mag de vergoeding maximaal de hoogte van het wettelijk collegegeld bedragen.

¹⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 2013-2014, 31 288, nr. 399

¹¹ WHW-artikel 7.57i. Ondersteuning ter bevordering van goede doorstroming van hoger beroepsonderwijs naar een masteropleiding in het wetenschappelijk onderwijs.

- Aanvullende eisen. Aanvullende eisen mogen worden gesteld bovenop de vooropleidingseisen en de nadere vooropleidingseisen, namelijk bij opleidingen waarvoor op grond van het beroepsprofiel of de organisatie en inrichting van het onderwijs specifieke eisen mogen worden gesteld, opleidingen met kleinschalig, residentieel onderwijs en opleidingen met een numerus fixus. Aanvullende eisen bestonden al voor bijvoorbeeld University Colleges en kunstopleidingen. Deze ruimte is uitgebreid: individuele opleidingen mogen dit nu ook doen zonder dat dit landelijk afgestemd moet zijn.
- Selectieve toelating tot masters. Voor doorstroommasters is vanaf 2014 selectie mogelijk, waarbij wel geldt dat voor alle bachelor afgestudeerden een mogelijkheid moet bestaan om een masteropleiding te volgen. Studenten moeten hierdoor een meer bewuste keuze maken voor een master. Uit een analyse van de onderwijsinspectie komt naar voren dat in 2017-2018 in het wo dertig procent van de master-opleidingen (excl. researchmasters) aanvullende toelatingseisen stelde aan nieuwe studenten. Bijna veertig procent van de wo-masteropleidingen stelde aanvullende eisen aan studenten van andere instellingen, maar niet altijd aan studenten van de eigen instelling en bijna tien procent van de wo-masteropleidingen had een beperkt aantal plaatsen te vergeven (capaciteitsbeperking), waardoor enige vorm van ranking plaatsvond¹².

De Wet Kwaliteit in verscheidenheid is erop gericht de juiste student op de juiste plaats te krijgen. Met name de vervroeging van de aanmelddatum en de daarmee samenhangende rechten voor student en instelling hebben inmiddels tot aanzienlijke extra inspanningen geleid bij de hogescholen en universiteiten. Er is een grote diversiteit van arrangementen die instellingen aanbieden of opleggen aan aspirant-studenten. Deze diversiteit bestaat niet alleen tussen instellingen, maar ook binnen instellingen tussen opleidingen. Het kan daarbij bijvoorbeeld gaan om assessments, individuele gesprekken, groepsgesprekken, extra voorlichting, proeflessen en/of matchingsdagen. De activiteiten vinden zowel op afstand plaats (online, schriftelijk) als op de instellingslocatie en zijn zowel verplicht als facultatief.

Alle instellingen bieden vanaf 2014 de studenten een studiekeuzeadvies. Deze adviezen kunnen gebaseerd zijn op een (online) vragenlijst, een gesprek of een combinatie daarvan. Ook kan proefstuderen inclusief een toets over het geleerde leiden tot een advies. Deze activiteiten worden de studiekeuzecheck genoemd. De inhoud van de adviezen verschilt eveneens; veel instellingen doen een uitspraak over de 'match' tussen student en opleiding (goed/twijfel/geen match), maar anderen beperken zich tot een uitspraak over alleen de oriëntatie op de studiekeuze (voldoende/onvoldoende). Een negatief advies (geen match, onvoldoende georiënteerd) kan leiden tot een advies voor vervolgactie (al dan niet binnen het instellingsarrangement aan keuzeactiviteiten) of doorverwijzing, maar ook dit is niet altijd het geval. Voor studenten die zich uiterlijk 1 mei aanmelden is het advies niet bindend; ook bij een negatief advies kunnen zij zich voor de opleiding inschrijven. Studenten die zich na 1 mei aanmelden zijn toelaatbaar, maar hebben geen recht op inschrijving. Hun toegang tot de opleiding hangt in de meeste gevallen af van het studiekeuzeadvies, dat in dat geval wel bindend kan zijn.

In december 2015 is in de Tweede Kamer een motie aangenomen¹³ om zo snel mogelijk een onderzoek te starten naar de effectiviteit van de verschillende vormen van studiekeuzecheck en matchingsprocedures. Dit omdat de 'studenten groot belang hebben bij een stevig matchingsprogramma, zodat zij een realistische en weloverwogen keuze voor een passende studie kunnen maken' en 'dat de uitvoering van studiekeuzechecks tussen instellingen sterk verschilt, maar uit voorlopige resultaten blijkt dat de aanpak van de Universiteit Utrecht zijn vruchten lijkt af te werpen'.

12 <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/themaonderzoeken/documenten/rapporten/2018/03/07/tussenrapportage-selectie-in-de-wo-master>

13 Nr. 517 gewijzigde motie van het lid Rog ter vervanging van die gedrukt onder nr. 50. Voorgesteld 17 december 2015.

Met het Besluit experiment promotieonderwijs hoopt de regering meer talent aan te trekken door ruimte te bieden voor een verder gedifferentieerd promotiestelsel¹⁴. In dit experiment ontvangen promotiestudenten een beurs uit het profileringsfonds en volgen als derde cyclus van de academische opleiding een promotieonderwijstraject. Nagegaan wordt of een promotieonderwijstraject, waarin het recht van de promotiestudent op onderwijs ook centraal staat en waardoor zijn kansen op de arbeidsmarkt naar verwachting worden vergroot, kan bijdragen aan het opleiden van voldoende promovendi voor de toekomst.

1.5 Bindend studieadvies

Instellingen in het hoger onderwijs zijn wettelijk verplicht om elke student aan het einde van het eerste studiejaar een advies te geven over het wel of niet voortzetten van hun opleiding. De wet biedt daarnaast de mogelijkheid om een bindend studieadvies (BSA) te geven, een bindende beslissing over de voortgang van de opleiding. Of een instelling een BSA hanteert, mag de instelling zelf bepalen. Als het wordt ingevoerd, dient de instelling zich wel aan enkele regels te houden die in de wet zijn vastgelegd.¹⁵ Wanneer dit advies negatief is, moeten studenten stoppen met de opleiding. Het studieadvies is negatief als er te weinig studiepunten zijn behaald (gemiddeld ligt de grens van minimaal te behalen studiepunten rond de 45 EC). De regels en het minimaal te behalen aantal studiepunten staan omschreven in de onderwijs- en examenregeling (OER) van elke opleiding. Naar de hoogte van de BSA-normen bij huidige opleidingen is in deze monitor gekeken.

1.6 Halvering collegegeld

In 2018 is een wetsvoorstel¹⁶ aangenomen waarmee het collegegeld van studenten die voor het eerst in het hoger onderwijs gaan studeren, gehalveerd wordt. Voor studenten aan lerarenopleidingen wordt het collegegeld de eerste twee jaar verlaagd. Deze veranderingen zijn ingegaan vanaf studiejaar 2018-2019.

De halvering heeft als doel om financiële drempels bij de keuze om in het hoger onderwijs te gaan studeren zoveel mogelijk weg te nemen én om de aantrekkelijkheid van een baan in het onderwijs te verhogen. In 2018 heeft ResearchNed reeds een onderzoek uitgevoerd naar het (kwalitatieve) effect van de halvering van het collegegeld op de aantrekkelijkheid en toegankelijkheid van het hoger onderwijs.¹⁷

De monitor zal ingaan op deze beleidsmaatregel aan de hand van beschikbaar kwalitatief materiaal over keuzemotieven van aspirant-studenten en kwantitatieve data over de instroom, zowel generiek als voor de lerarenopleidingen. Doel hiervan is een beeld te geven van wat mogelijk voor studenten bijgedragen heeft aan hun keuze voor een opleiding in het hoger onderwijs.

1.7 Vraagstelling

In dit onderzoek is een groot aantal onderzoeksvragen geformuleerd die in de verschillende hoofdstukken worden beantwoord. De analyses zijn uitgevoerd op meerdere bronnen. In onderstaand overzicht zijn alle vragen opgenomen inclusief de verwijzing naar de hoofdstukken:

Hoofdstuk 2: Doorstroom en onderwijsdeelname

- a. In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?
- b. Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?

14 Staatsblad 2016, 3. Inwerkingtreding van het besluit is 9 januari 2016, einddatum 1 sept. 2024.

15 WHW, Artikel 7.8b. Studieadvies propedeutische fase.

16 Wet van 11 juli 2018 tot wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in verband met de introductie van een grondslag voor de verlaging van het wettelijk collegegeld voor groepen van studenten (verlaagd wettelijk collegegeld). Stb, 2018, 225.

17 Essen, M. van, Wartenbergh, F. & Kurver, B. (2018). Halvering collegegeld: helpt het twijfelende studenten over de streep? Eindrapport. Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.

- c. Hoe is de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs verdeeld naar de achtergrondkenmerken van de ouders?
- d. Verandert de instroom in de bachelor?
- e. Verandert de instroom in de sectoren?
- f. Verandert de instroom in associate degrees?
- g. Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, vooropleiding en sociaaleconomische status?
- h. Hoe ontwikkelt zich de instroom van studenten die het hoger onderwijs (voor het eerst) betreden via selectie (zowel numerus fixus als andere selectie)?
- i. Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten en van studenten met een functiebeperking?
- j. Verandert de instroom in bètatechnische studies?

Hoofdstuk 3: Studiekeuze & selectie

- a. Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en dat een goede match ervaart met de opleiding?
- b. Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?
- c. Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten en kiezen zij vaker een studie met een betere baankans?
- d. In hoeverre worden studenten in hun studiekeuze beïnvloed door de halvering van het collegegeld en zijn er gevolgen van de maatregel zichtbaar in de instroom van nieuwe studenten?
- e. Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, heeft het hen zekerder gemaakt van hun studiekeuze, kregen zij een advies of feedback en hoe werd dit gecommuniceerd?
- f. Hoeveel studenten krijgen bij hun aanmelding te maken met selectie, hoeveel worden er afgewezen en hoeveel studenten beginnen uiteindelijk met een opleiding die niet hun eerste keuze is?
- g. Hoeveel selectiecriteria worden er, gemiddeld genomen, gehanteerd door opleidingen met een numerus fixus?
- h. In hoeverre is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?
- i. In hoeverre zijn studenten tevreden over de informatievoorziening over het Bindend Studietoeladingsadvies (BSA) en in welke mate is het BSA van invloed op de studiekeuze en het studiegedrag van studenten?
- j. In hoeverre is het volgen van keuzedelen in het mbo van invloed op het studiesucces en de aansluiting in het eerste jaar van het hbo?

Hoofdstuk 4: Van bachelor naar master

- a. Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?
- b. Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master?
- c. Verandert het aandeel bachelorgediplomeerden dat rechtstreeks doorstroomt naar de master?
- d. Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?
- e. Wat zijn belangrijkste motieven voor studenten om te kiezen voor een master aan een andere instelling?
- f. Hoeveel masterstudenten volgen een master van hun eerste of tweede keuze?

Hoofdstuk 5: Studievoortgang

- a. Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt?
- b. Hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?
- c. Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen?
- d. Verbeterd de studievoortgang van studenten?
- e. Verbeterd de inzet en de motivatie van studenten?
- f. Verbeterd de tijdbesteding van studenten aan hun studie?
- g. Hoe ontwikkelt zich de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?

- h. Verandert het aandeel werkende studenten?
- i. Verandert het aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten?
- j. Waarom werken eerstejaarsstudenten naast de studie?
- k. Verbeterd de kwaliteit van de opleiding naar de mening van de studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?
- l. Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring?
- m. Hoe ontwikkelt zich het aandeel studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring?
- n. Verandert het aandeel ambitieuze studenten?
- o. Verandert de deelname aan excellentietrajecten (het aantal studenten in honoursprogramma's)?
- p. In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?

Hoofdstuk 6: Studeren onder bijzondere omstandigheden

- a. In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten met een functiebeperking en studenten met zorgtaken af van die van overige studenten en hoe tevreden zijn zij over beschikbare voorzieningen?
- b. In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten af die onder bijzondere c.q. problematische omstandigheden studeren en hoe tevreden zijn zij over de beschikbare voorzieningen?
- c. In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

Hoofdstuk 7: Studieuitval

- a. In hoeverre verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs?
- b. In hoeverre verandert het aandeel uitvallers en switchers onder hbo-studenten met een mbo-achtergrond?
- c. In welke CROHO-sectoren is de minste en meeste uitval en switch?
- d. In hoeverre verandert het aandeel switchers in bètatechnische studies dat opnieuw voor bètatechniek kiest?
- e. In hoeverre zijn er verschillen in uitval en switch tussen studenten met en zonder migratieachtergrond?
- f. Wat is de relatie tussen de uitval en switch en andere achtergrondkenmerken van de studenten?
- g. In hoeverre verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een BSA?
- h. In hoeverre verandert het aandeel uitvallers en switchers dat als reden aangeeft een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt?
- i. In hoeverre zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en niet uitvallen?
- j. In welke mate verschillen de rendementen van switchers met die van herinschrijvers?
- k. In hoeverre verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs van studenten uit Caribisch Nederland?

Hoofdstuk 8: Studiefinanciering en leengedrag

- a. Wat is de omvang van de groep studenten die valt onder het stelsel van het studievoorschot?
- b. Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?
- c. In hoeverre verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?
- d. Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?
- e. Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?
- f. Verandert de financiële situatie van studenten?
- g. Wat zijn de inkomstenbronnen van de niet-lenende studenten onder het studievoorschot?

1.8 Bronnen en doelgroepen

In dit onderzoek is, indien mogelijk, gebruikgemaakt van registers dan wel aansluiting gezocht bij bestaande onderzoeken. In deze paragraaf worden deze bronnen kort beschreven. In de afzonderlijke hoofdstukken wordt steeds nader ingegaan op definities en selecties die voor de analyses zijn gemaakt.

Het 1Cijfer Hoger Onderwijs (1cHO) is een (geanonimiseerd) register van inschrijvingen in het hoger onderwijs dat benut kan worden voor het genereren van beleidsinformatie. De ho-instellingen verstrekken informatie over inschrijvingen van studenten aan het CRIHO (Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs), beheerd door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). DUO registreert deze gegevens en vult deze aan met informatie afkomstig uit het GBA. De gegevens worden tevens benut voor het verstrekken van beleidsinformatie, door middel van het 1cHO. Het 1cHO is een extract uit het Centraal Register Inschrijving Hoger Onderwijs (CRIHO), dat alle ho-inschrijvingen bevat. In deze bestanden staan alle inschrijvingen en examens van studenten in het bekostigd hoger onderwijs (hogescholen en universiteiten).

Het 1cHO is verrijkt met studiefinancieringsrecords van de studenten. Deze zijn beschikbaar gesteld door DUO Groningen en bevatten per record per jaar en per maand de bedragen voor basisbeurs, aanvullende beurs en lening alsook woonsituatie en ov-gebruik. Deze gegevens zijn geconsolideerd en geaggregeerd en vervolgens toegevoegd aan de inschrijfgegevens uit het 1cHO. De onderzoeksvragen die betrekking hebben op het leengedrag van de studenten zijn met behulp hiervan beantwoord. De bestanden van de jaren 2006-2007 tot en met 2018-2019 zijn gebruikt.

De Studentenmonitor hoger onderwijs (zie ook www.studentenmonitor.nl) is in 2000 door het ministerie van OCW geïntroduceerd met het doel om door een bundeling van de tot op dat moment relevante studentonderzoeken, meer systematisch en periodiek de ontwikkelingen op de sociaaleconomische dimensie van studeren in het hoger onderwijs in kaart te brengen en te volgen, met behulp van kengetallen en bevraging van doelgroepen. Het monitorsysteem heeft vooral een signaleringsfunctie bij de ontwikkeling van beleid en genereert informatie op de momenten dat dit volgens de beleidscyclus nodig is. In de Studentenmonitor staan sinds 2000 studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tevredenheid, tijdbesteding, inkomsten en uitgaven centraal. Dit alles vooral gerelateerd aan de sociaaleconomische status van studenten.

De Startmonitor Hoger Onderwijs¹⁸ is een landelijk onderzoek dat nieuwe studenten in het hoger onderwijs volgt vanaf hun entree aan een hogeschool of universiteit tot aan het einde van het eerste studiejaar. Deze monitor brengt het gebruik van voorlichtingsmateriaal en het studiekeuzeproces in kaart, inventariseert hoe studenten 'landen' in hun opleiding en vraagt studenten of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. Aan het eind van het jaar kunnen deze gegevens gerelateerd worden aan de keuze die studenten maken; of zij met hun opleiding zijn gestopt of de initieel gekozen studie continueren.

De CBS microdata zijn onder andere gebruikt om het opleidingsniveau van ouders toe te voegen aan de analyses, zodat de relatie tussen het opleidingsniveau van de ouders en gedragingen van studenten in kaart kunnen worden gebracht. Daarnaast zijn alle resultaten over Caribische studenten gebaseerd op de CBS microdata.

Om de kwaliteit van het onderwijs en de tevredenheid van studenten in kaart te brengen, is gebruikgemaakt van gegevens uit de Nationale Studentenenquête (NSE). De Nationale Studenten Enquête (NSE) is een grootschalig landelijk onderzoek waarin jaarlijks alle studenten in het hoger onderwijs worden uitgenodigd om hun mening te geven over hun opleiding. De thema's waarover in deze monitor is gerapporteerd hebben betrekking op het algemene oordeel, de docenten, de inhoud en de studiebegeleiding. Deze objectieve informatie over opleidingen en instellingen draagt bij aan de kwaliteit en transparantie van het hoger onderwijs. De oordelen worden gebruikt als informatiebron voor studiekeuzers en door instellingen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Eén op de drie studenten in Nederland doet mee aan dit onderzoek. Alle geaccrediteerde opleidingen aan hogescholen en universiteiten in Nederland kunnen deelnemen aan dit onderzoek. Vanwege de problemen met de NSE in 2019, zijn de gegevens over het hbo onveranderd in deze monitor. Nieuwe gegevens van het wo zijn wel meegenomen.

---

18 Sinds 2017-2018 wordt het veldwerk voor de Startmonitor uitgevoerd in opdracht van OCW

Om onder andere de toegankelijkheid van het hoger onderwijs te bestuderen, wordt in de analyses steeds een onderscheid gemaakt naar doelgroepen. De resultaten zijn altijd berekend voor het hele hoger onderwijs en zijn doorgaans uitgesplitst voor hbo en wo. Voor zover er de beschikking is over achtergrondkenmerken is bij alle resultaten gekeken of er verschillen zijn tussen doelgroepen. Hierbij is onder andere onderscheid gemaakt naar:

- opleidingssector (croho-onderdeel);
- eerstejaars en ouderejaars;
- bachelor en master;
- mannen en vrouwen;
- studenten met een vooropleiding in de Caribische delen van het Koninkrijk¹⁹;
- studenten met een niet-westerse migratieachtergrond²⁰;
- studenten die belemmerd worden door een functiebeperking;
- studenten met zorgtaken (voor kinderen of overige zorgtaken);
- eerstegeneratiestudenten (geen van beide ouders heeft een diploma in het hoger onderwijs behaald);
- vooropleiding (mbo, havo, vwo);
- lerarenopleidingen;
- studenten bètatechniek (indeling in cluster 1/2 vs. overige opleidingen op basis van de definities van het Platform Bètatechniek);
- internationale studenten;
- werkende studenten;
- oudere studenten;
- uit- en thuiswonenden;
- eerstejaarsstudenten (ervaring met studiekeuzecheck);
- niet-lenende studenten;
- studenten aan selectieopleidingen.

1.9 Leeswijzer

De hiervoor genoemde vragen worden thematisch beantwoord in de hoofdstukken die volgen.

Hoofdstuk 2 gaat in op de doorstroom (van het toeleverend onderwijs; havo, vwo en mbo) en onderwijsdeelname in de bachelor. Bij de instroom is de totale instroom in het hoger onderwijs het vertrekpunt van de analyses. We bekijken hierbinnen de trend van het aandeel gediplomeerden dat kiest voor het hoger onderwijs, eventueel na een tussenjaar. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de omvang en veranderingen van de eerstejaarsinstroom in de bachelor, associate degrees en opleidingen met selectie.

19 OCW wil het studiesucces monitoren van studenten in hbo/wo in Nederland afkomstig uit het voorbereidend/ voortgezet onderwijs in Caribische delen van het Koninkrijk der Nederlanden. (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Saba en Sint Eustatius). Het gaat om studenten die vanaf studiejaar '10/'11 bekostigd hoger onderwijs volgen in Nederland. Selectie van studenten vindt plaats op basis van een inschrijving in het ho in Europees Nederland, een verhuis/migratiebewijs naar Europees Nederland vanuit Caribische delen van het Koninkrijk in de direct aan het eerste studiejaar voorafgaande periode (CBS) en het ontbreken van een inschrijving in het vo in Europees Nederland.

20 Voor de vaststelling van internationale studenten is gebruikgemaakt van het veld voor internationale studenten dat is opgenomen in het 1cHO. Internationale studenten zijn studenten met een vooropleiding in de categorie 'buitenlandse vooropleiding', in de categorie 'overig', of in de categorie 'onbekend'; én die een niet-Nederlandse nationaliteit hebben. Hiervoor is gekeken naar het veld 'vooropleiding vóór het ho' c.q. het veld 'hoogste vooropleiding' en de nationaliteit van de studenten. Het veld met de code voor vooropleiding is voor een deel van de studenten niet gevuld (categorie 'onbekend'). Studenten in de categorie 'onbekend' blijken voor een groot deel internationale studenten te zijn. Ook de categorie 'overig' (zoals colloquia) bevat internationale studenten. Deze groep is daarom geschaard onder de groep 'internationale studenten' (m.u.v. degenen met een Nederlandse nationaliteit). Als in de deze monitor onderscheid gemaakt wordt naar vooropleiding komt de categorie 'onbekend' (ook zo in het 1cHO opgenomen) gewoon voor. Dat betekent dat er niet in alle gevallen een één-op-een relatie is tussen vooropleiding, internationale studenten en migratieachtergrond. De definitie van migratieachtergrond is ontleend aan CBS: 'Een persoon heeft een westerse achtergrond als hij/zij of één van de ouders in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika of Oceanië is geboren. Ook Indonesië en Japan worden tot de westerse landen gerekend. Als een persoon of één van de ouders in een ander land is geboren, heeft deze persoon volgens de definitie van CBS een niet-westerse migratieachtergrond': www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond.

In dit hoofdstuk komt ook de typering van de nieuwe bachelorinstroom aan bod. Hierbinnen wordt de samenstelling van de bachelorinstroom voor onder meer de man-vrouwverhouding, leeftijdssamenstelling, woonsituatie, sociale achtergrond en eventuele functiebeperking(en) bekeken. Anderzijds wordt de bachelorinstroom per sector geanalyseerd.

Hoofdstuk 3 behandelt het studiekeuzeprocess en selectie. Dit gebeurt op basis van de Studentenmonitor en de Startmonitor Hoger Onderwijs. De start in het hoger onderwijs wordt nader belicht met speciale aandacht voor de mate waarin studenten hebben nagedacht over hun studiekeuze, studiekeuzemotieven, het gebruik van studiekeuzeinformatie en de ervaren match tussen student en studie. Ook ervaringen met studiekeuzecheck komen hierin aan de orde. Tevens komen studenten die te maken krijgen met selectie aan bod en is er aandacht voor de aansluiting tussen vooropleiding en het hoger onderwijs.

In hoofdstuk 4 staat de doorstroom van de bachelor naar de master centraal. We bespreken de overgang van bachelor naar master, de instroom in de master en kwantitatieve ontwikkelingen hierin over de jaren heen. Daarnaast is wederom een verdiepende analyse uitgevoerd op kwalitatieve data uit de Studentenmonitor die zijn verzameld bij universitaire studenten die ervoor hebben gekozen hun master te gaan volgen aan een andere universiteit. Ook is bekeken hoeveel masterstudenten een opleiding volgen van hun eerste, tweede of derde keuze. Voor deze analyses maken we gebruik van diverse bronnen waaronder het 1CHO en de Studentenmonitor.

Hoofdstuk 5 gaat in op de studievoortgang, het studiegedrag (onderwijsintensiteit en tijdbesteding), rendementen, de kwaliteit van opleidingen, excellentie en taal van de opleidingen. Dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op de Studentenmonitor, daarnaast is gebruikgemaakt van de NSE en het 1CHO.

Hoofdstuk 6 focust op het welzijn van studenten. Voor studenten met een functiebeperking, zorgtaken of andere bijzondere omstandigheden is onderzocht in hoeverre zij belemmerd werden in hun studie. Daarbij is ook nagegaan van welke voorzieningen zij gebruikmaakten en hoe zij die beoordeelden.

Hoofdstuk 7 richt zich op studieuitval. We volgen eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs en bekijken de totale uitval of switch tijdens of direct na het eerste jaar. We gaan na of het aandeel dat zich in het tweede jaar opnieuw inschrijft voor dezelfde studie binnen dezelfde instelling is toegenomen of afgenomen en welke achtergrondkenmerken van invloed zijn. Er wordt ook een uitsplitsing gemaakt naar sectoren. In hoofdstuk 8 staat het gebruik van studiefinanciering centraal met bijzondere aandacht voor het leengedrag van studenten. Een belangrijk accent ligt op het gebruik van studiefinanciering vóór en na de invoering van het studievoorschot. Er wordt onder andere ingegaan op de hoogte van de bedragen, de financiële situatie van studenten, de relatie tussen lenen en werken, leenmotieven en de inkomenspositie van studenten.

In alle hoofdstukken zijn zoveel als mogelijk de actuele ontwikkelingen binnen het onderwijslandschap in aanmerking genomen. Alle hoofdstukken sluiten af met een samenvatting waarin alle onderzoeksvragen worden beantwoord. Aan het begin van het rapport is eveneens een integraal conclusiehoofdstuk opgenomen.

2 Doorstroom en onderwijsdeelname

2.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk gaan we in op de vraag of de beleidsmaatregelen die we hebben beschreven in hoofdstuk 1, gevolgen hebben gehad voor de instroom en doorstroom in het hoger onderwijs.

In dit hoofdstuk gaan we in op de volgende onderzoeksvragen:

- a. In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?
- b. Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?
- c. Hoe is de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs verdeeld naar de achtergrondkenmerken van de ouders?
- d. Verandert de instroom in de bachelor?
- e. Verandert de instroom in de sectoren?
- f. Verandert de instroom in associate degrees?
- g. Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, vooropleiding en sociaaleconomische status?
- h. Hoe ontwikkelt zich de instroom van studenten die het hoger onderwijs (voor het eerst) betreden via selectie (zowel numerus fixus als andere selectie)?
- i. Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten en van studenten met een functiebeperking?
- j. Verandert de instroom in bètatechnische studies?

2.2 Data en definities

Doorstroomdata DUO

Voor de analyse van de doorstroom van havo en vwo naar het hoger onderwijs is gebruikgemaakt van doorstroombestanden die zijn geleverd door DUO. De basis hiervan vormen alle gediplomeerden in het reguliere voortgezet onderwijs vanaf eindexamenjaar 2006-2007. Het eindexamenjaar 2006 staat voor het schooljaar 2006-2007; het instroomjaar 2007 staat voor het studiejaar 2007-2008. Bijvoorbeeld: scholieren die in mei 2007 eindexamen deden (eindexamenjaar 2006-2007) en in augustus 2007 zijn ingestroomd in het hoger onderwijs (studiejaar 2007-2008) zijn gekarakteriseerd als 'directe doorstroom'. Studenten die één of meer tussenjaren namen, noemen we 'indirecte' doorstroom. Tezamen met degenen die niet doorstromen, vormt dit de totale populatie gediplomeerden in een bepaald eindexamenjaar. In de Monitor Beleidsmaatregelen is altijd alleen de doorstroom bekeken voor gediplomeerden in mbo-4 bol. Omdat doorstroom vanuit de bbl naar het hoger onderwijs minder voor de hand ligt, is deze groep niet meegenomen.²¹ Dit kan verschillen verklaren met uitkomsten uit andere onderzoeken waarin bijvoorbeeld bbl-gediplomeerden wel worden meegenomen.

CBS microdata

In dit hoofdstuk is op twee manieren gebruik gemaakt van CBS microdata: voor analyses naar de samenhang tussen doorstroom en het opleidingsniveau van de ouders en voor de instroom van studenten vanuit de Caribische Koninkrijksdelen. De reden voor eerstgenoemde is dat in de beschikbare DUO-bestanden het opleidingsniveau van de ouders ontbreekt. Doel van deze analyse is, evenals vorig jaar, het beter in kaart brengen van de relatie tussen het opleidingsniveau van de ouders en het doorstroomgedrag van de student.

---

²¹ Voor het bbl-diplomacohort niveau 4 ligt de directe doorstroom naar het hoger onderwijs op ongeveer 6%; dit percentage is sinds 2006 redelijk stabiel (tussen 5% en 8%) en ligt in het laatste meetjaar op 6%.

Voor de doorstroom naar het hoger onderwijs zijn drie groepen onderscheiden naar de route die ze hebben gevolgd; gediplomeerden op de niveaus: mbo niveau 4, havo of vwo. Voor gediplomeerden uit het mbo zijn alleen studenten uit de voltijd bol meegenomen. Voor studenten afkomstig uit de bbl geldt dat zij vaak ouder zijn en al een baan hebben wat het minder waarschijnlijk maakt dat zij zullen doorstromen naar het hoger onderwijs. Gediplomeerden uit de schooljaren 2010-2011, 2011-2012, 2013-2014, 2014-2015, 2015-2016, 2016-2017, 2017-2018 en 2018-2019 zijn meegenomen in deze analyses. Voor elke student is bepaald of hij het schooljaar na diplomering (t+1) of het schooljaar daarna (t+2) is ingestroomd in het (bekostigd) hoger onderwijs (hbo of wo). Havisten die na diplomering zijn ingestroomd in het vwo zitten in deze jaren nog in het vwo en kunnen dus (nog) niet zijn ingestroomd in het hoger onderwijs. Zij zijn daarom buiten beschouwing gelaten bij de analyses over instroom in het hoger onderwijs. In een aparte analyse is de doorstroom naar vwo vanuit havo bekeken. Voor de doorstroom-analyses is nagegaan of mbo, havo en vwo-gediplomeerden 1 en 2 jaar na hun diplomering zijn ingeschreven in het hoger onderwijs. Daarnaast is voor elke student de ouder opgezocht en, indien bekend, is het opleidingsniveau van de ouders toegekend. Hierbij is een indeling gemaakt naar twee categorieën: ten minste één van de ouders heeft een diploma behaald in het hoger onderwijs (geen eerste generatie hoger onderwijs) of geen van beide ouders heeft een diploma behaald in het hoger onderwijs (eerste generatie hoger onderwijs). Het hoogst behaalde niveau van één van de ouders is leidend. Indien voor beide ouders het opleidingsniveau onbekend is, is de categorie 'onbekend' toegekend.

Daarnaast wordt er een koppeling met de CBS microdata gemaakt om zo de migratiegeschiedenis van studenten te bepalen. Door een combinatie van de migratiegeschiedenis en de onderwijshistorie kan zo bepaald worden wie in het (Europees) Nederlandse hoger onderwijs instroomt vanuit de Caribische Koninkrijksdelen²². Dit gebeurt met de volgende definitie:

- ingestroomd zijn in het hoger onderwijs (ad of bachelor);
- geen (bekende) eindexamenuitslag hebben in het voortgezet onderwijs in Europees Nederland;
- gemigreerd zijn van één van de Caribische eilanden naar Nederland;
- gemigreerd zijn in het kalenderjaar van eerste inschrijving in het hoger onderwijs of één kalenderjaar daarvoor;
- 25 jaar of jonger zijn (ten tijde van eerste inschrijving in het hoger onderwijs).

Instream in de bachelor

De analyse van de bachelorinstroom en de instroom in associate degrees is grotendeels gedaan op basis van het 1cHO. Voor de definities van de instroomcohorten is aangesloten bij de definities die zijn afgesproken met OCW (en die ook in het verleden gehanteerd zijn bij de prestatieafspraken). Dit houdt in dat de februari-instroom in alle jaren buiten beschouwing is gelaten²³ en alleen is uitgegaan van de eerstejaars binnen het domein hoger onderwijs. Studenten die switchen van hbo naar wo vice versa, worden hiermee niet gerekend tot de eerstejaars instroom in het hoger onderwijs. De volgende cohortdefinities zijn gebruikt:

- hoofdschrijvingen in het domein hoger onderwijs (in het hbo de code 1; in het wo de code 1 of A);
- type hoger onderwijs is bachelor;²⁴
- het eerste jaar in het hoger onderwijs is gelijk aan het inschrijvingsjaar: dit houdt in dat de februari-instroom buiten beschouwing is gelaten;
- de hoogste vooropleiding van de student is gelijk aan de hoogste vooropleiding vóór het ho: dat betekent dat de student nog geen enkel diploma in het hoger onderwijs heeft behaald en dus een echte eerstejaars ho is.

²² Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba

²³ Cijfers die door de VH en VSNU worden berekend zijn (VSNU) inclusief de februari-instroom en gaan (VSNU en VH) uit van studenten die voor het eerst in het hbo c.q. wo instromen. Bij de in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfers wordt elke student in het hoger onderwijs slechts één keer meegeteld, namelijk bij de hoofdschrijving in het hoger onderwijs en is voor elk jaar de februari-instroom buiten beschouwing gelaten.

²⁴ Studenten die zijn ingestroomd in een associate degree zijn in een aantal tabellen afzonderlijk genoemd. Ze zijn doorgaans niet samengenomen met de bachelor, tenzij dit expliciet is vermeld.

Voor de instroom in associate degrees is een selectie gemaakt van de opleidingscodes groter dan 80000 en lager dan 81000 met een hoofdschrijving die voldoet aan de voorwaarde eerstejaars hoger onderwijs ('=1'). Hiermee wordt alle eerstejaars instroom in een associate degree meegenomen van degenen die voor het eerst in het hoger onderwijs instromen. In de figuren is steeds aangegeven of de figuur betrekking heeft op voltijdstudenten of op alle studenten.

Voor de indeling in bètatechniek en overige studies is gebruikgemaakt van de indeling die de Platform Talent voor Technologie hanteert (voorheen Platform Bèta Techniek). Hierin zijn opleidingen per instelling in het hoger onderwijs ingedeeld in vijf clusters, waarvan de eerste twee clusters (*) gelden als bètatechniek, te weten: bèta natuur & techniek (*); studies met een bètagehalte >50% (*); lerarenopleiding bètatechniek; studies met een bètagehalte <50% en overig hoger onderwijs.

Deze indeling is door de onderzoekers up-to-date gebracht voor het studiejaar 2019-2020. De bèta-indeling is per instelling per opleiding uitgevoerd. Indien de koppeling op dit niveau niet voorhanden was, is op opleidingsniveau gekoppeld. De typering van bètatechniek en niet-bètatechniek voor het toeleverend onderwijs is gedaan op basis van de profielen (havo-vwo) en de domeincodes (mbo). De opleidingen met de techniekindicatie 'Technisch' in het crebo zijn aangemerkt als bètatechnische opleidingen.

Voor de definitie van internationale studenten is gebruikgemaakt van de definitie zoals die is opgenomen in het 1cHO. Internationale studenten zijn studenten die een vooropleiding hebben behaald in het buitenland, óf een vooropleiding hebben die wordt geplaatst in de categorie 'overig' of in de categorie 'onbekend'. Verder hebben zij een niet-Nederlandse nationaliteit. De definitie van 'internationale studenten' is hiermee gebaseerd op velden uit het 1cHO: hoogste vooropleiding vóór het hoger onderwijs en nationaliteit. De hoogste vooropleiding vóór het hoger onderwijs is daarnaast ook gebruikt in een aantal figuren om na te gaan met welkediploma de bachelorstudenten zijn ingestroomd. Dit veld kan de volgende waarden hebben:

1. v(m)bo (regulier Nederlands diploma vmbo);
2. havo (regulier Nederlands diploma havo);
3. mbo (regulier Nederlands diploma mbo);
4. vwo (regulier Nederlands diploma vwo);
5. buitenlands (studenten met buitenlands diploma of Europese school);
6. overig (dit bevat: toelatingsexamens, colloquium doctum, vooropleidingsonderzoek, beschikkingen, verklaringen toetsingscommissie, ministeriele beschikking, overige getuigschriften en niet voltooide vooropleidingen);
7. onbekend,

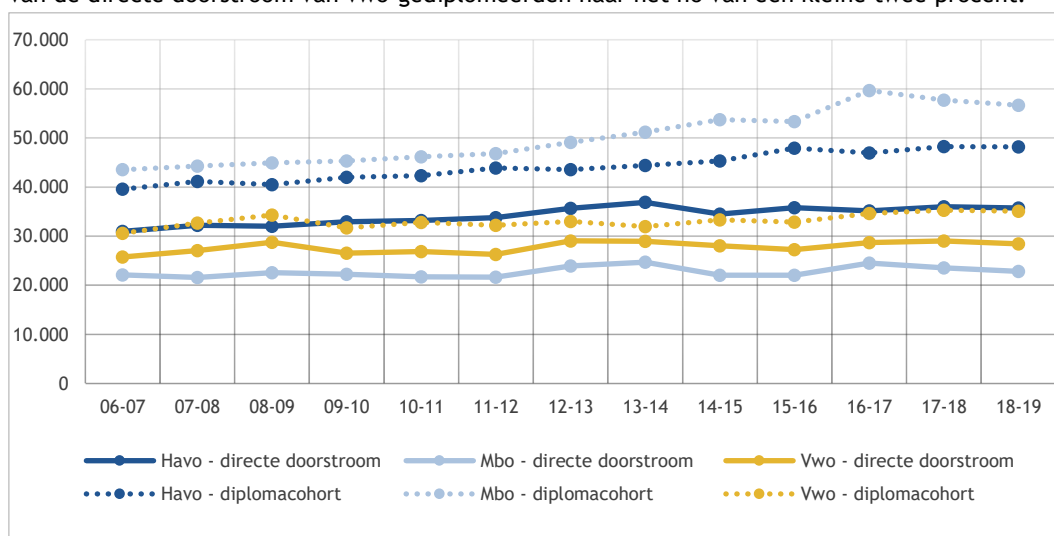
Van de categorie 'onbekend' wordt de grootste groep (indien deze categorie gecombineerd wordt met de nationaliteit) gevormd door internationale studenten. Van hen zijn geen 'officiële' vooropleidingen geregistreerd, maar door de combinatie met de nationaliteit is een groot deel van deze groep wel als internationale student in dit rapport opgenomen.

Voor de beantwoording van een aantal onderzoeksvragen over studenten is gebruikgemaakt van de Studentenmonitor hoger onderwijs (2015-2019) en de Startmonitor Hoger Onderwijs (2009-2019). Het betreft hier schattingen van de sociale herkomst van studenten en de vaststelling van welke studenten een functiebeperking hebben. Daarbij is gekeken naar studenten die ook daadwerkelijk in het onderwijs belemmeringen ondervinden als gevolg van hun beperking. Hierbij is een selectie gemaakt van studenten met veel tot zeer veel belemmeringen tijdens hun studie als gevolg van deze functiebeperking. In de Startmonitor is deze vraag in de laatste twee jaar veranderd van formulering en is het hebben van belemmeringen in een filtervraag opgenomen. Dit geeft verschillende resultaten. Voor beide onderzoeken geldt dat na de invoering van de AVG in 2018 een toestemmingsvraag is opgenomen voorafgaand aan de vraag over functiebeperking.

2.3 Doorstroom van havo, mbo en vwo naar hoger onderwijs

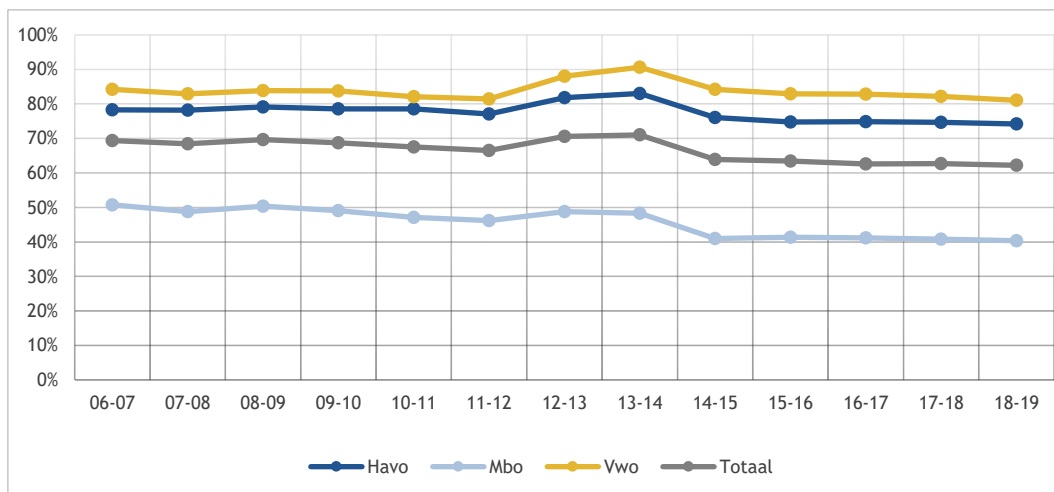
Figuur 2.1 toont in stippellijnen het aantal scholieren/studenten die een diploma hebben behaald voor havo, mbo-4 en vwo. Dit zijn studenten die in principe instroomgerechtigd zijn voor het hoger onderwijs. Hieruit zien we dat met name vanuit het mbo de doorstroom niet synchroon loopt met het aantal gediplomeerden maar steeds iets lager is dan verwacht. Met de doorlopende lijnen wordt aangegeven hoeveel van deze scholieren/studenten daadwerkelijk zijn ingestroomd in het ho. In het mbo steeg het aantal instroomgerechtigden tussen 2006 en 2016, maar zagen we bij diplomacohort 2017-2018 een daling van ongeveer 3,5 procent. Ook voor diplomacohort 2018-2019 zien we weer een kleine daling van het aantal instroomgerechtigden, maar wel iets minder groot (ongeveer 2%). Tegelijkertijd daalt van diplomacohort 2018-2019 ook de doorstroom van mbo-4 studenten naar het ho met zo'n drie procent. Het aantal studenten met een havo- en vwo-diploma is nagenoeg gelijk gebleven in 2018-2019 ten opzichte van het jaar ervoor, net als de directe doorstroom van havo-gediplomeerden naar het ho. We nemen wel een lichte daling waar van de directe doorstroom van vwo-gediplomeerden naar het ho van een kleine twee procent.

Figuur 2.1: Omvang diplomacohorten havo/vwo/mbo (aantallen) vanaf eindexamenjaar 2006-2007 en directe doorstroom naar het hoger onderwijs (bron: DUO stroomdata)

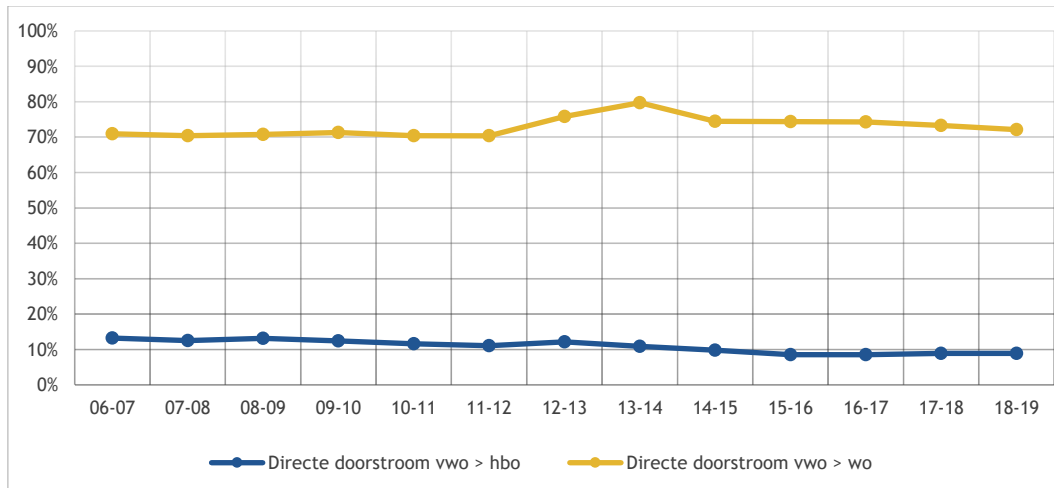
Om nader in te kunnen zoomen op het percentage van de instroomgerechtigden dat doorstroomt naar het ho, toont figuur 2.2 het aandeel van de directe toestroom naar het hoger onderwijs ten opzichte van het diplomacohort. We zien voor het totaal een stabiele lijn sinds 2014-2015, met een heel zwakke dalende trend in de jaren erna. Voor diplomacohort 2018-2019 is in totaal het aandeel instroomgerechtigden dat direct instroomt in het ho namelijk gedaald met zo'n 1,5 procentpunt ten opzichte van diplomacohort 2014-2015. In 2018-2019 is er ten opzichte van het jaar ervoor echter weinig veranderd, en daalt het aandeel van de totale instroom in het ho met ongeveer een half procentpunt. Dit komt vooral door een daling in instroom onder vwo-gediplomeerden (met ongeveer 1 ppnt.), en havo-gediplomeerden (met ongeveer een half ppnt.).

Eerder hebben we al geconstateerd dat er een sterke stijging was in instroom in 2013-2014, gevolgd door een daling in de instroom in 2014-2015. Dit was waarschijnlijk gerelateerd aan de invoering van het studievoorschot: omdat in 2013-2014 het oude studiefinancieringsstelsel nog gold, was het aandeel studenten dat een tussenjaar nam in dat jaar laag. In de jaren erna is de doorstroom weer wat gestabiliseerd, zonder sterke stijgingen of dalingen. We vergelijken met het jaar 2011-2012, toen nog weinig bekend was over de invoering van het leenstelsel. Het aandeel vwo-gediplomeerden dat doorstroomt naar het ho is weer op het niveau van 2011-2012. Het aandeel havo-gediplomeerden dat direct doorstroomt naar het ho blijft met drie procentpunten nog iets onder het niveau van diplomacohort 2011-2012. Ook het aandeel gediplomeerden in mbo-4 dat direct doorstroomt naar het ho is 5,8 procentpunten lager dan in 2011-2012.

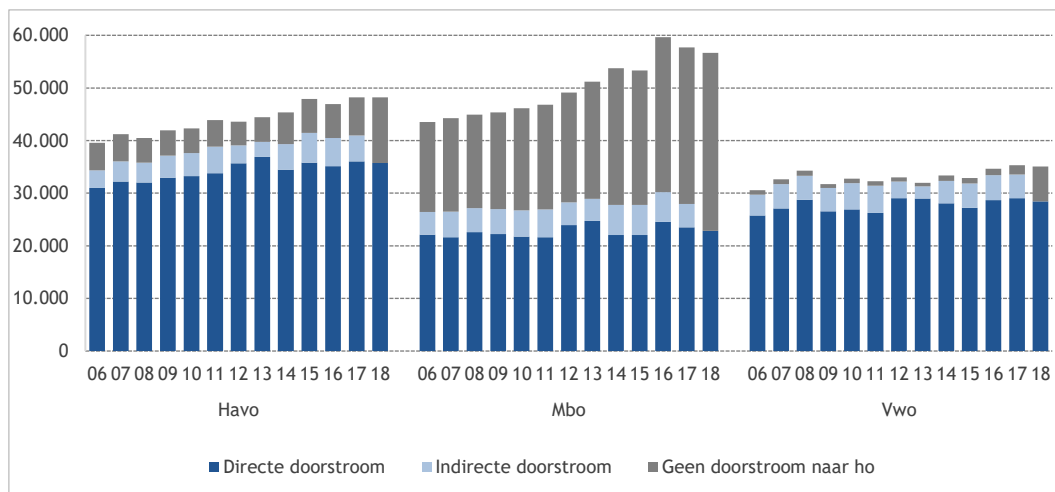
Figuur 2.2: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

Vwo-ge-diplomeerden kunnen zowel naar hbo als naar wo doorstromen. In figuur 2.3 wordt het aandeel vwo-ge-diplomeerden dat doorstroomt naar hbo en wo apart getoond. Duidelijk is dat het overgrote deel van de vwo-ge-diplomeerden die doorstromen naar het ho, kiezen voor een wo-opleiding. De doorstroom naar hbo is al vier jaar lang nagenoeg stabiel met negen procent. Het aandeel studenten met een vwo-diploma dat doorstroomt naar het wo daalde in 2018-2019 ten opzichte van het jaar ervoor licht met een procentpunt.

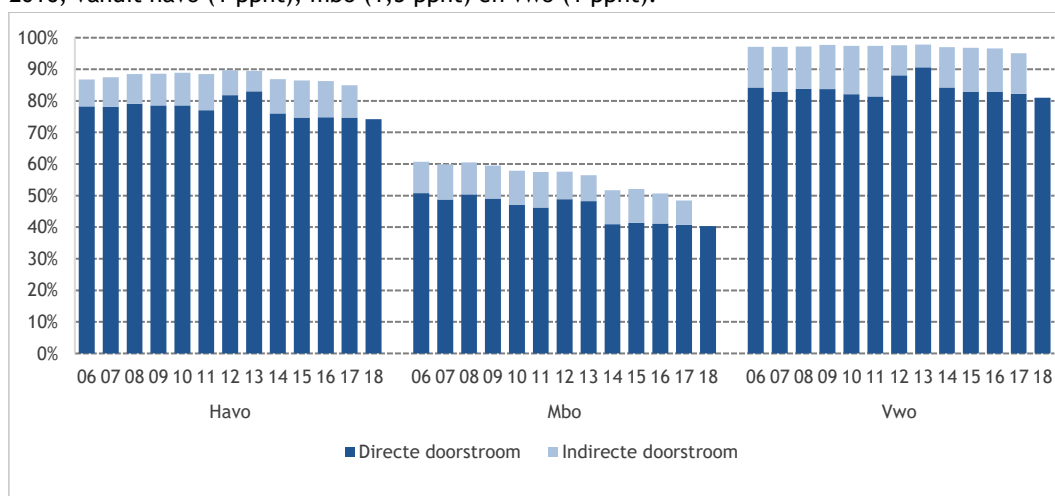
Figuur 2.3: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

Naast directe instroom (na diplomering directe doorstroom naar ho), is er ook sprake van indirecte instroom (via bijvoorbeeld een tussenjaar of een andere opleiding doorstroom naar ho). Figuur 2.4 toont de directe en indirecte doorstroom in aantallen. Ook hier zien we dat voor mbo-ge-diplomeerden het aandeel dat doorstroomt naar het ho lager is dan voor havo- en vwo-ge-diplomeerden, en dat dit aandeel gedaald is ten opzichte van de periode van vóór de invoering van het studievoorschot. In verhouding zijn er in de latere jaren meer mbo-studenten die niet doorstromen naar het ho (meer dan de helft van de mbo-4 gediplomeerden) dan bijvoorbeeld in 2011-2012 (minder dan de helft van de mbo-4 gediplomeerden). Hiermee is niet gezegd dat dit verband causaal is. Er zijn meerdere factoren die van invloed zijn op de doorstroom naar het ho, zoals bijvoorbeeld ook de invoering van extra toelatingseisen in het hbo (bijv. voor de pabo) en schommelingen in economische groei (conjunctuur) waardoor mbo-ge-diplomeerden mogelijk vaker kiezen om te gaan werken. De indirecte doorstroom volgt een stabiele lijn, met een lichte daling in het laatste jaar.

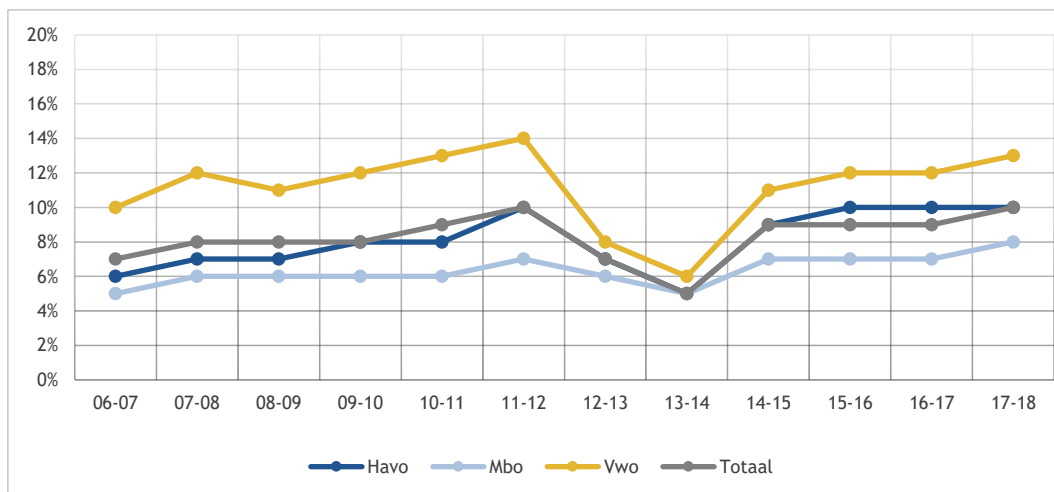
Figuur 2.4: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (aantallen) en type doorstroom vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.5 laat ook het aandeel directe en indirecte instroom in het ho zien, maar nu in percentages. Vlak voor de invoering van het studievoorschot zien we een piek van de directe instroom onder alle gediplomeerden (havo 83%, vwo 91%, en mbo 48%). In het jaar direct hierna zien we een sterke daling van de directe instroom van ongeveer zeven procentpunten voor alle groepen. In de jaren die daarop volgen is dit aandeel stabiel gebleven, maar in 2018-2019 zien we opnieuw een kleine daling van de directe instroom voor studenten met een vwo-diploma met ongeveer een procentpunt, en voor studenten met een havo-diploma van een half procentpunt. Ook de indirecte doorstroom is in 2017 iets gedaald ten opzichte van 2016, vanuit havo (1 ppnt), mbo (1,5 ppnt) en vwo (1 ppnt).

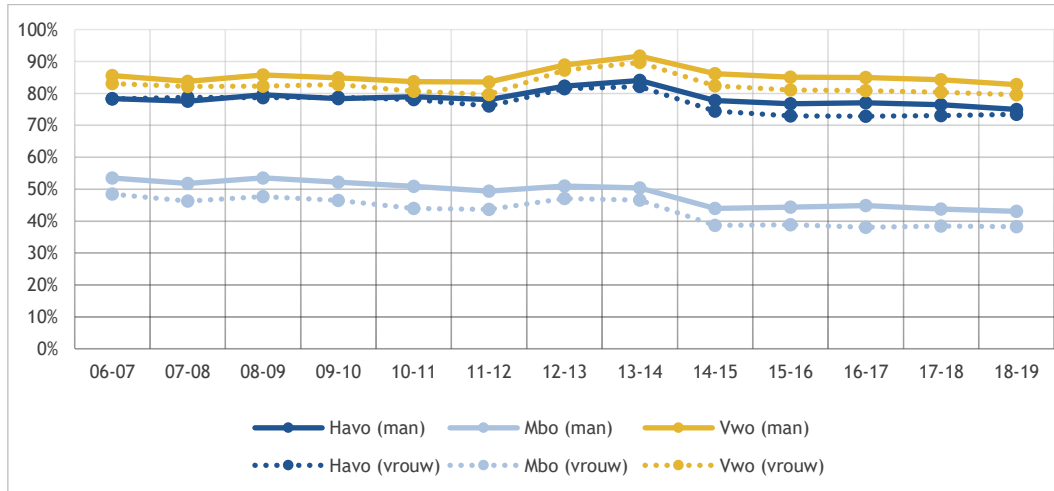
Figuur 2.5: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) en type doorstroom vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.6 laat zien welk deel van de gediplomeerden één tussenjaar heeft genomen tussen diplomering en instroom in het hoger onderwijs. Ook hier zien we duidelijk het zogenaamde boeggolf-effect. In 2013-2014, het laatste jaar waarin studenten onder het oude studiefinancieringsstelsel vielen, was het aandeel studenten dat een tussenjaar nam relatief laag (5%) ten opzichte van bijvoorbeeld 2011-2012 (10%). Dit aandeel is in de jaren erna weer gestegen en is in 2017-2018 weer op het oude niveau (10%). Het aandeel studenten met een havo-diploma dat een tussenjaar heeft genomen is in 2017-2018 ten opzichte van het jaar daarvoor gelijk gebleven. Het aandeel studenten met een mbo-4-of vwo-diploma dat een tussenjaar heeft genomen is in 2017-2018 gestegen met een procentpunt ten opzichte van het jaar daarvoor.

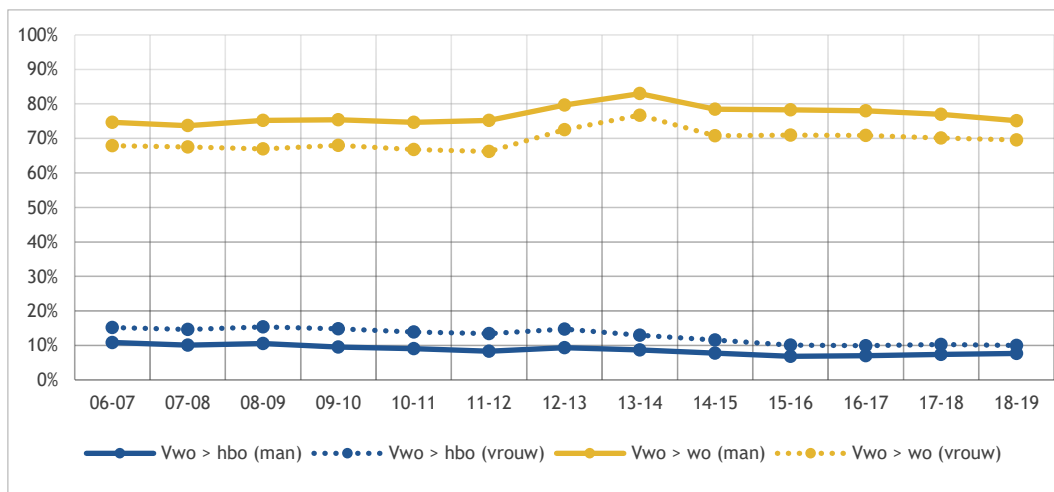
Figuur 2.6: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die na één jaar zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs eindexamenjaar t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.7 toont de directe doorstroom naar het hoger onderwijs, uitgesplitst naar diploma en geslacht. In het algemeen stroomt van vrouwen een iets kleiner deel direct door naar het hoger onderwijs (vergeleken met de instroomgerechtigde vrouwen) dan van mannen. In het laatste jaar zijn in alle groepen verschillen tussen mannen en vrouwen kleiner geworden. Onder mbo-gediplomeerden is het verschil tussen mannen en vrouwen in directe doorstroom gedaald van zes procentpunten in 2017-2018 naar vijf procentpunten in 2018-2019. Onder havo-gediplomeerden is dit verschil gedaald van zeven procentpunten in 2017-2018 naar geen verschil in 2018-2019. Onder vwo-gediplomeerden is het verschil tussen mannen en vrouwen in directe doorstroom gedaald van vier procentpunten (2017-2018) naar drie procentpunten (2018-2019). Het kleiner worden van het verschil komt voort uit een daling van het aandeel mannen dat direct doorstroomt.

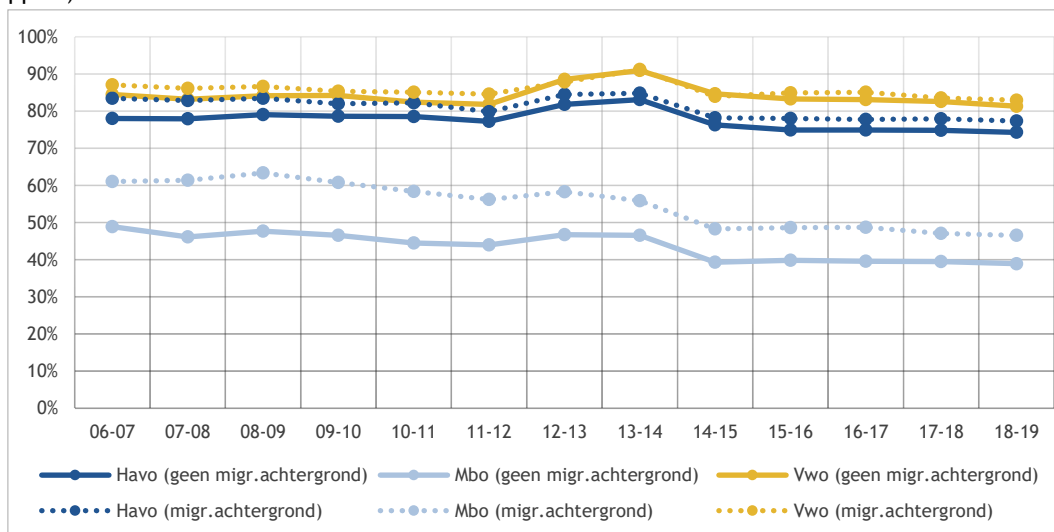
Figuur 2.7: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.8 toont het aandeel gediplomeerden met een vwo-diploma dat respectievelijk naar hbo en wo gaat, uitgesplitst naar geslacht. Vrouwen zijn over het algemeen meer geneigd dan mannen om met een vwo-diploma naar een hbo-opleiding te gaan, en andersom zien we ook dat mannen met een vwo-diploma vaker naar het wo gaan dan vrouwen. Hoewel deze verschillen naar geslacht redelijk stabiel zijn geweest (bijvoorbeeld in 2014-2015 is er 7 procentpunten verschil voor de route vwo-wo en vier procentpunten verschil voor de route vwo-hbo), lijken deze in het laatste jaar kleiner te zijn geworden. In dit jaar is er nog vijf procentpunten verschil voor de route vwo-wo en is er nagenoeg geen verschil meer voor de route vwo-hbo tussen mannen en vrouwen.

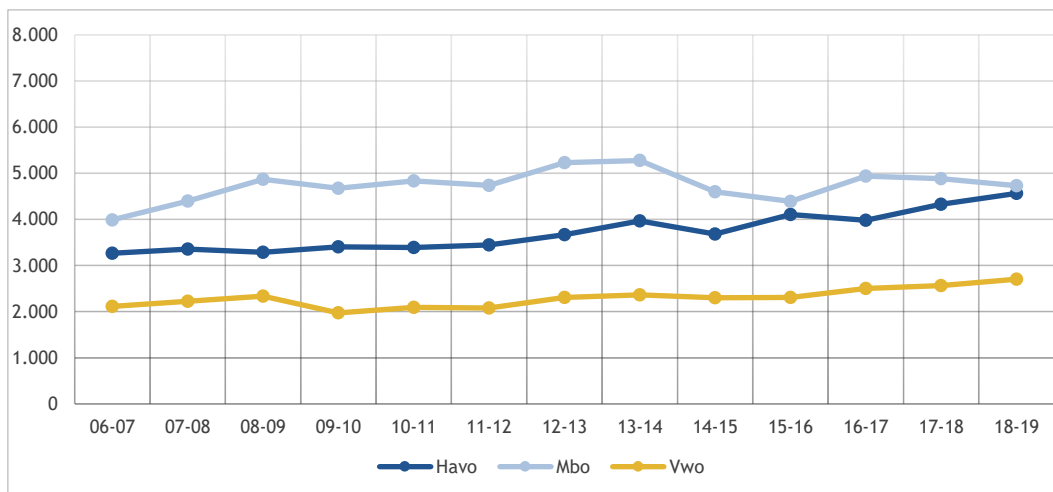
Figuur 2.8: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden naar geslacht: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.9 toont de directe doorstroom van gediplomeerden, uitsplitst naar migratieachtergrond. Het beeld is de laatste jaren relatief stabiel geweest. Gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond met een mbo-achtergrond stromen iets vaker direct door naar het ho dan gediplomeerden zonder migratie-achtergrond, overigens ook als we kijken naar de indirecte doorstroom (niet in figuur). Dit verschil is groter onder mbo-gediplomeerden (8 ppnt. in 2018-2019) dan onder havo-gediplomeerden (3 ppnt. in 2018-2019). Onder vwo-gediplomeerden is dit verschil in diplomacohort 2018-2019 nauwelijks waarneembaar (< 0,5 ppnt.).

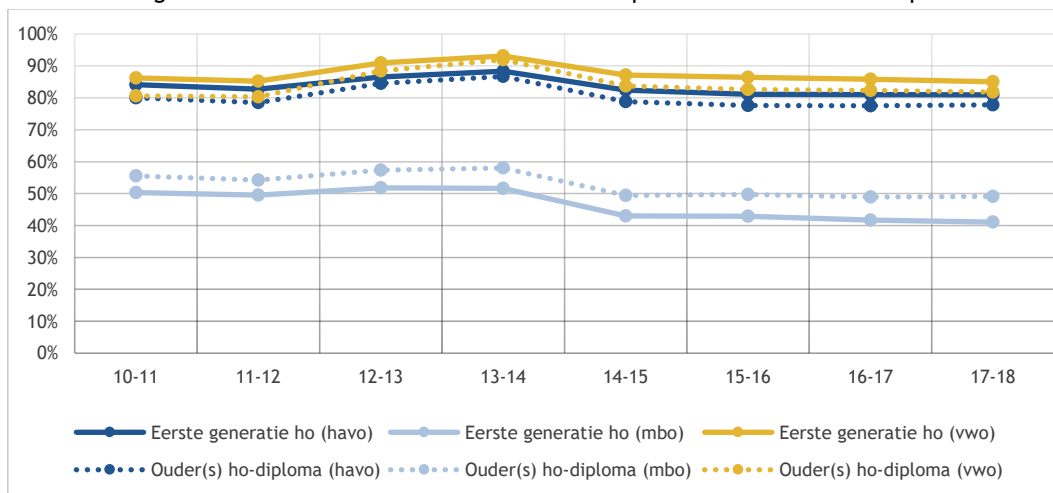
Figuur 2.9: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs: geen migratieachtergrond versus niet-westerse migratieachtergrond t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

Hoeveel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond stromen door? Figuur 2.10 toont het aantal studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dat direct doorstroomt naar het ho. Deze is voor mbo naar hbo (diplomacohort 2018-2019) met drie procent gedaald ten opzichte van een jaar eerder (van 4.885 naar 4.730). De directe doorstroom van havo naar hbo van studenten met een niet-westerse migratie-achtergrond is juist gestegen met vijf procent (van 4.331 naar 4.564). Het aandeel dat direct doorstroomt van vwo naar ho is ook gestegen met vijf procent (van 2.566 naar 2.704). Voor de doorstroom van studenten met niet-westerse migratieachtergrond naar ho vanuit zowel havo als vanuit vwo geldt dat deze al jaren een licht stijgende trend laat zien. De doorstroom vanuit mbo fluctueert over de jaren heen rond de 4.700.

Figuur 2.10: Aantal instroomgerechtigde jongeren met een migratieachtergrond dat direct is doorgestroomd vanuit havo, mbo en vwo naar het hoger onderwijs: (jaartal betreft jaar behalen diploma mbo) (bron: DUO stroomdata)

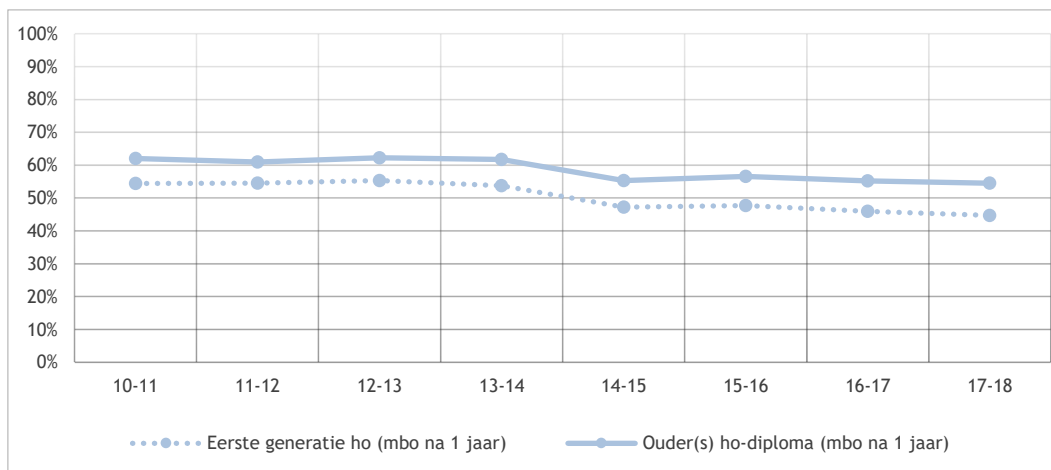
Figuur 2.11 toont de directe doorstroom naar opleidingsniveau van ouders. Gediplomeerden met een havo- of vwo-diploma waarvan beide ouders geen diploma in het hoger onderwijs hebben (eerstegeneratiestudenten) stromen iets vaker direct door naar het hoger onderwijs dan gediplomeerden waarvan minstens één ouder hoogopgeleid is. In het mbo zien we het omgekeerde patroon: daar stromen eerstegeneratiestudenten juist minder vaak direct door naar het ho dan studenten met hoogopgeleide ouders. Dit verschil bestond al voor invoering van het studievoorschot en is daarna iets groter geworden. Voor mbo-studenten was het verschil in doorstroom tussen eerstegeneratiestudenten en studenten met hoger opgeleide ouders voor diplomacohort 2011-2012 vijf procentpunten (49% vs. 54%); voor diplomacohort 2017-2018 is dit acht procentpunten (41% vs. 49%). Ook hier kunnen we niet spreken van een causale relatie. Het samenspel van economische groei en betere baankansen met een mbo-diploma kunnen een rol in spelen in deze trend.

Figuur 2.11: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn ingestroomd in het ho naar opleiding ouders t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: CBS microdata)

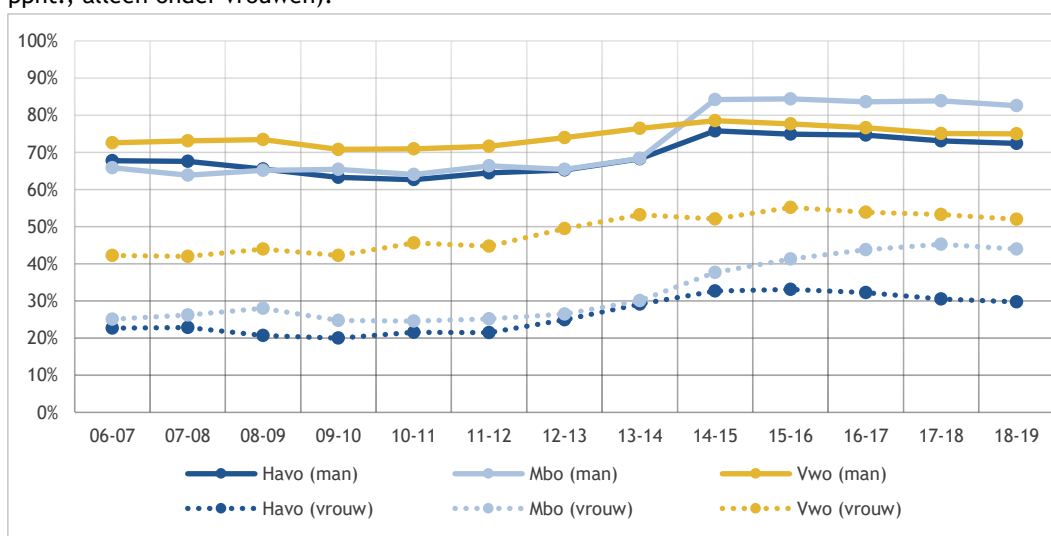
Om inzicht te krijgen in de achterblijvende doorstroom van eerstegeneratiestudenten met een mbo-diploma, toont figuur 2.12 de doorstroom voor mbo-geplomeerden. Hierin zijn alle studenten opgenomen met een mbo-diploma die direct of na één jaar zijn doorgestroomd naar het ho, zodat ook de studenten die bijvoorbeeld een tussenjaar hebben genomen zichtbaar zijn. De achterblijvende doorstroom van eerstegeneratiestudenten wordt een jaar later niet gecompenseerd met de indirecte instroom. Verschil in doorstroom tussen eerstegeneratiestudenten en studenten met hoger opgeleide ouders vóór invoering van het studievoorschot (2011-2012: 6 ppnt. verschil) was kleiner dan na invoering (2017-2018 10 ppnt. verschil).

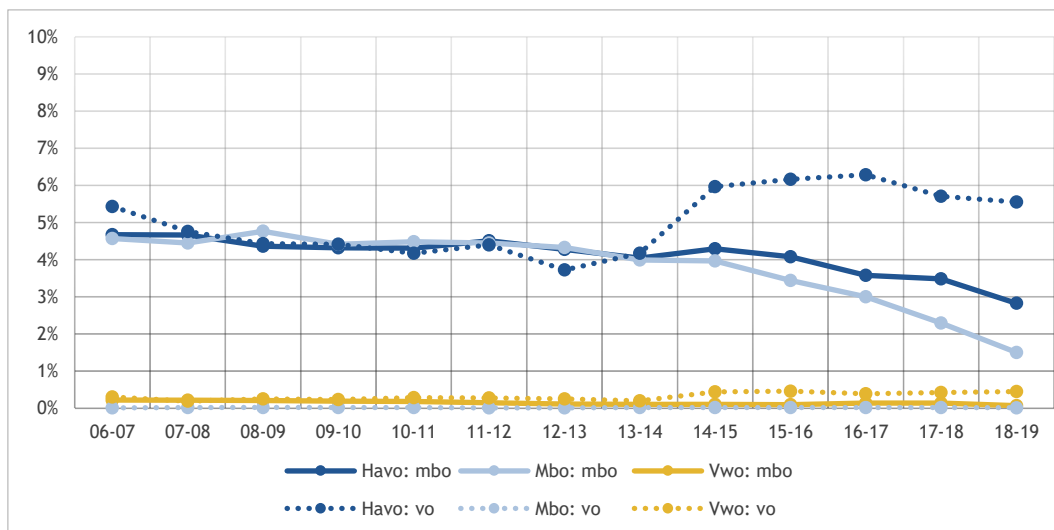
Figuur 2.12: Gediplomeerden mbo (%) die direct en indirect zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: CBS microdata)

Figuur 2.13 toont het ‘bètarendement’: het aandeel gediplomeerden met een bètatechnisch profiel dat ook bètatechniek als studie kiest. Het bètarendement is voor alle gediplomeerden (mbo, havo of vwo) hoger onder mannen dan onder vrouwen. Tot en met het diplomacohort 2014-2015 is het bètarendement jaarlijks gestegen. In de laatste twee jaar zien we een kleine daling, voor zowel de bètadoorstroom van mbo-studenten (1 ppnt., alleen onder mannen), havo-gediplomeerden (2 à 3 ppnt.), als vwo-gediplomeerden (1 ppnt., alleen onder vrouwen).

Figuur 2.13: Bèta-rendement: percentage gediplomeerden met bètatechnisch profiel dat direct doorstroomt naar ho en kiest voor bètatechniek naar geslacht t.o.v. alle gediplomeerden met bètatechnisch profiel die naar het ho gaan (bron: DUO stroomdata)

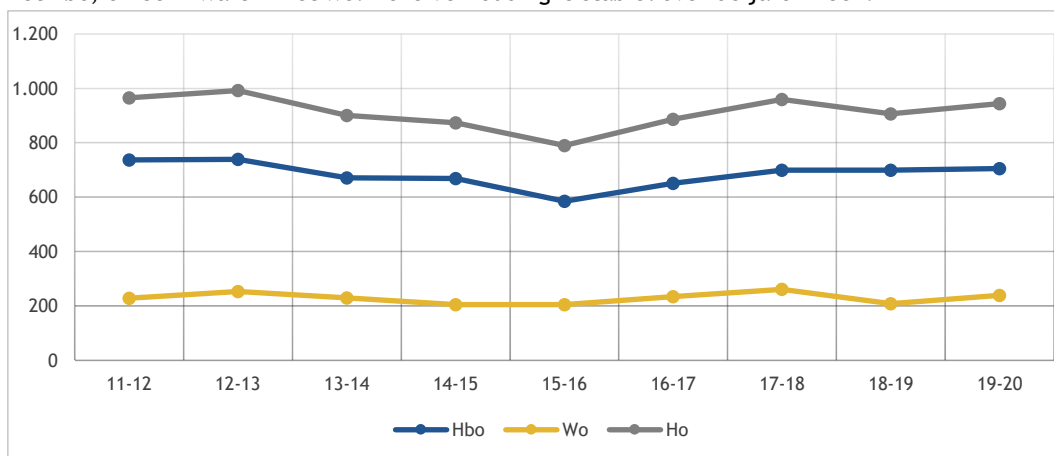
Van de mbo-studenten is een jaar na diplomering ongeveer 42 procent niet meer ingeschreven aan een bekostigde opleiding in Nederland. Voor havo en vwo is dit vier procent. Figuur 2.14 laat zien dat van de rest van de havo-gediplomeerden de laatste jaren rond de zes procent zich bevindt in het voortgezet onderwijs, wellicht doordat zij een route via het vwo gaan volgen. Dit aandeel is na de invoering van het studievoorschot gestegen. Tegelijkertijd is het aandeel havisten dat naar het mbo gaat, gedaald. Dat geldt ook voor mbo-gediplomeerden die opnieuw een mbo-opleiding zijn gaan doen. Overigens is het aandeel gediplomeerden van cohort 2018-2019 dat niet is doorgestroomd naar het hoger onderwijs relatief groot (niet in figuur): respectievelijk zeventien procent (havo), 58 procent (mbo) en achttien procent (vwo). Dit zijn grotendeels gediplomeerden die kozen voor een tussenjaar. Volgend jaar zal dit zich weer stabiliseren.

Figuur 2.14: Bestemming van gediplomeerden die niet doorstromen naar het hoger onderwijs (bron: DUO stroomdata)

2.4 Instroom van studenten uit Caribisch Nederland

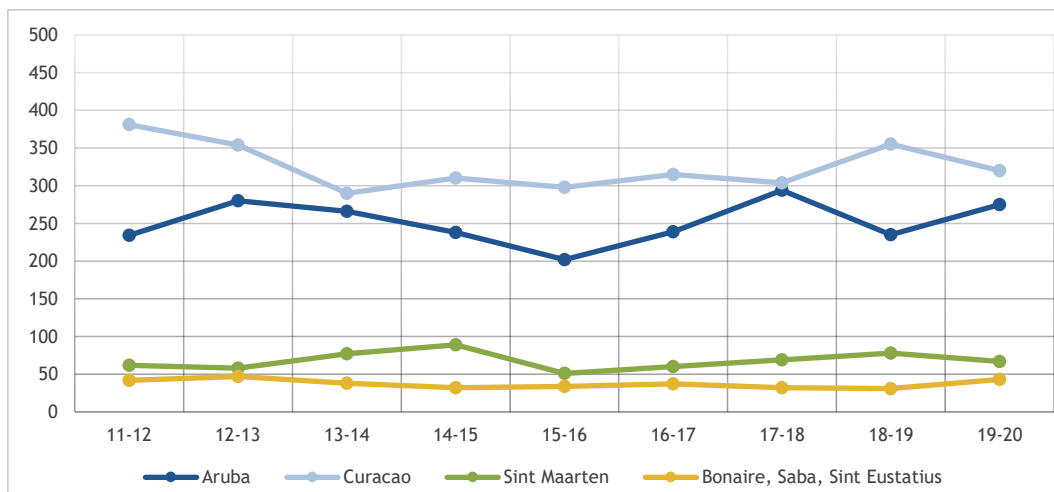
Elk studiejaar stromen er tussen de achthonderd en duizend studenten met een vooropleiding in het Caribische deel van het Koninkrijk (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba) in in het Nederlandse hoger onderwijs. In 2019-2020 is deze instroom licht gestegen ten opzichte van het vorige jaar (zie figuur 2.15). Binnen de groep Caribische studenten stroomt gemiddeld gezien jaarlijks drie kwart in in het hbo, en een kwart in het wo. Deze verhouding is stabiel over de jaren heen.

Figuur 2.15: Instroom uit Caribisch deel van het Koninkrijk (bron: CBS microdata)

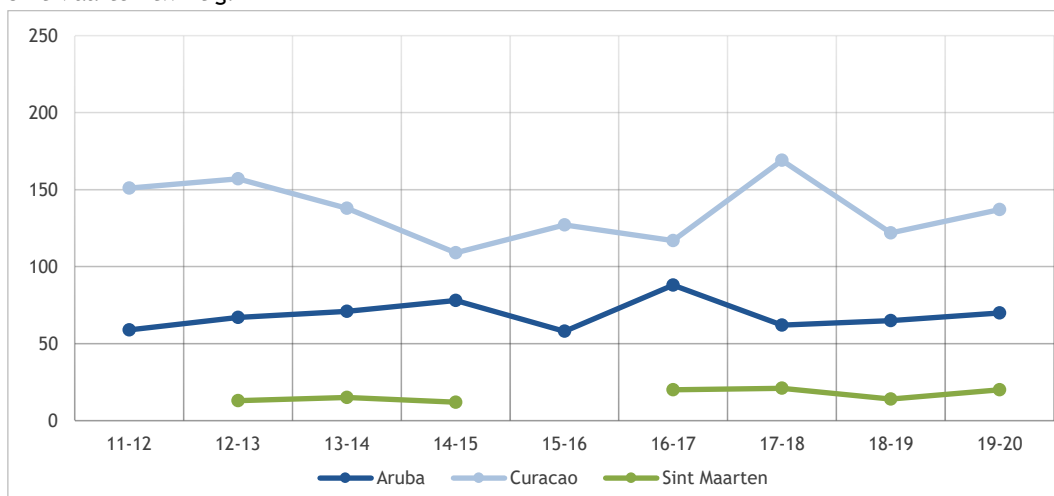
Figuur 2.16 toont de instroom in het hbo van Caribische studenten uitgesplitst naar het eiland van herkomst. Migratie vanuit deze eilanden naar Europees Nederland is pas grotendeels sinds 2011-2012, en volledig sinds 2012-2013 te onderscheiden naar eiland. Van Caribische studenten die in het hbo instromen, is te zien dat het grootste deel uit Curaçao afkomstig is, gevolgd door studenten uit Aruba. Deze aantallen fluctueren enigszins rond de 320 en 250 studenten voor respectievelijk Curaçao en Aruba. Voor Sint Maarten en de BES-eilanden²⁵ geldt dat de aantallen jaarlijks vrij stabiel zijn.

²⁵ Gezien de kleine aantallen studenten afkomstig uit de BES-eilanden zijn deze hier samengenomen.

Figuur 2.16: Instroom Caribische studenten in hbo naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata)

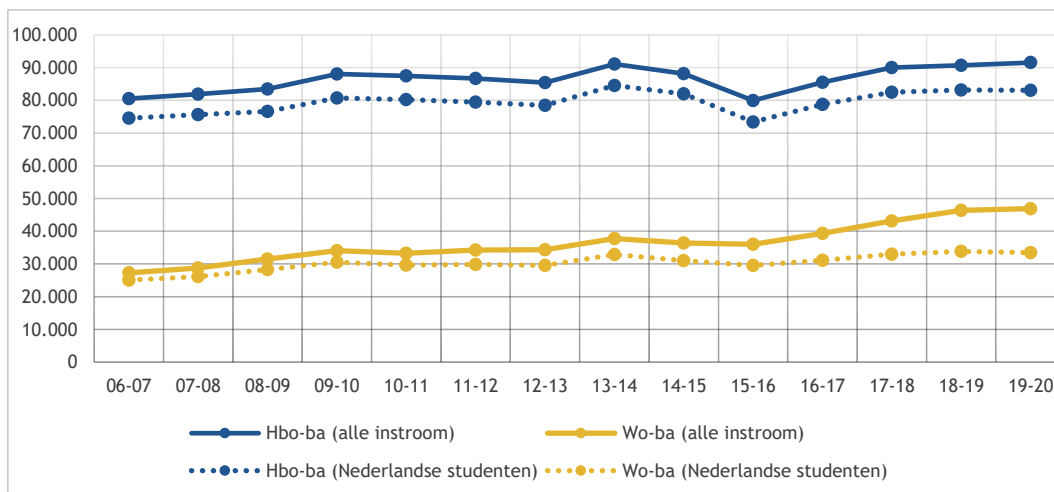
In figuur 2.17 is de instroom van Caribische studenten in het wo weergegeven. De BES-eilanden (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) zijn hier niet in getoond, omdat het voor deze eilanden om erg kleine aantallen gaat. Dat geldt ook voor Sint Maarten in de jaren waar de groene lijn in de figuur onderbroken wordt. Voor de instroom in het wo vanuit Aruba, Curaçao en Sint Maarten zijn de aantallen in 2019-2020 licht gestegen ten opzichte van 2018-2019. In de periode hiervoor fluctueerden de aantallen voor (met name) Curaçao en Aruba. In 2019-2020 startten vanuit Aruba zeventig studenten een studie in het wo, uit Curaçao 137 en uit Sint Maarten twintig.

Figuur 2.17: Instroom Caribische studenten in wo naar eiland van herkomst (exclusief BES-eilanden) (bron: CBS microdata)

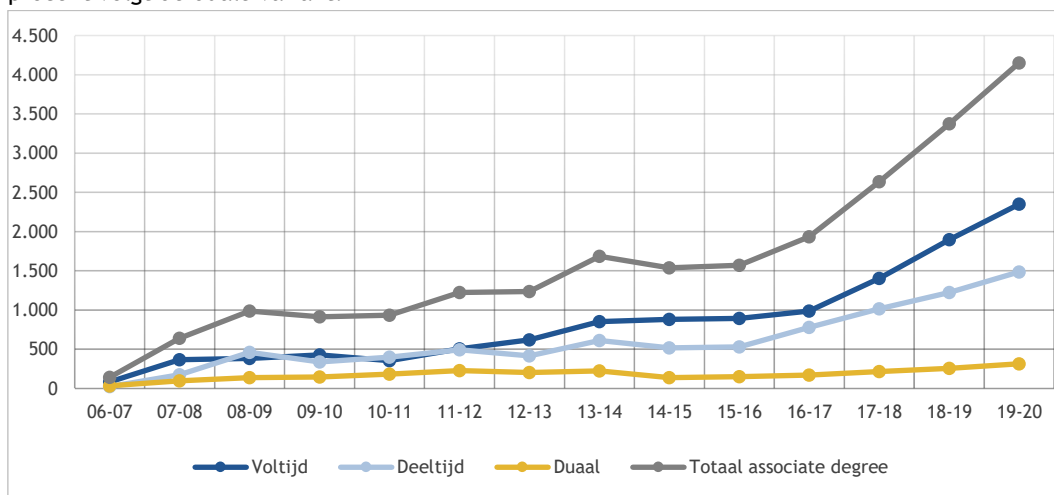
2.5 Typering van de bachelorinstroom

Figuur 2.18 toont de instroom van studenten die voor het eerst een bacheloropleiding volgen, uitgesplitst naar Nederlandse studenten en de totale instroom (geen februari-instroom). Het verschil tussen de Nederlandse studenten en het totaal geeft het aantal internationale studenten aan dat instroomt in het hoger onderwijs. Sinds 2015-2016 is het aantal internationale studenten fors gestegen, zeker in het wo. In 2015-2016 waren er nog 6.477 internationale studenten in het wo, en in 2019-2020 waren dit er 13.483, een ruime verdubbeling. Ook in het hbo is het aantal internationale studenten toegenomen in deze periode van 6.542 in 2015-2016 tot 8.423 in 2019-2020, een toename van ruim 22 procent. Ook het totaal aantal studenten is gestegen. In het wo bedroeg deze stijging in 2019-2020 ten opzichte van het vorig jaar ruim één procent, en in het hbo een kleine één procent.

Figuur 2.18: Instroom in de bachelor (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en dual, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2006-2018)

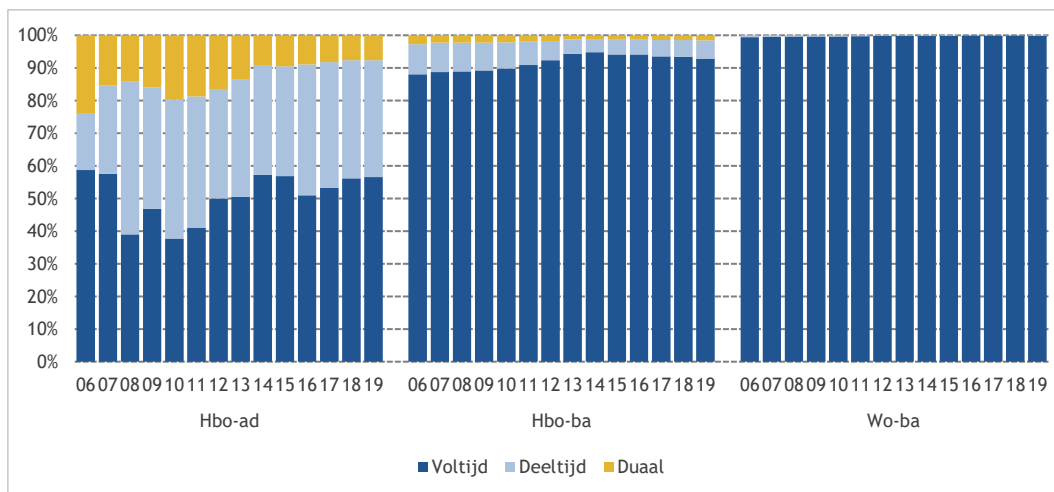
Figuur 2.19 laat zien dat het aantal associate degree-studenten sinds 2015-2016 stijgt.²⁶ In 2019-2020 is dit aantal ten opzichte van het jaar ervoor met 23 procent gestegen naar 4.152 studenten die in dat jaar instroomden. Ruim de helft (57%) volgt de associate degree in voltijd; 36 procent in deeltijd, en bijna acht procent volgt de duale variant.

Figuur 2.19: Instroom in de associate degree (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en dual) (bron: 1cHO 2006-2019)

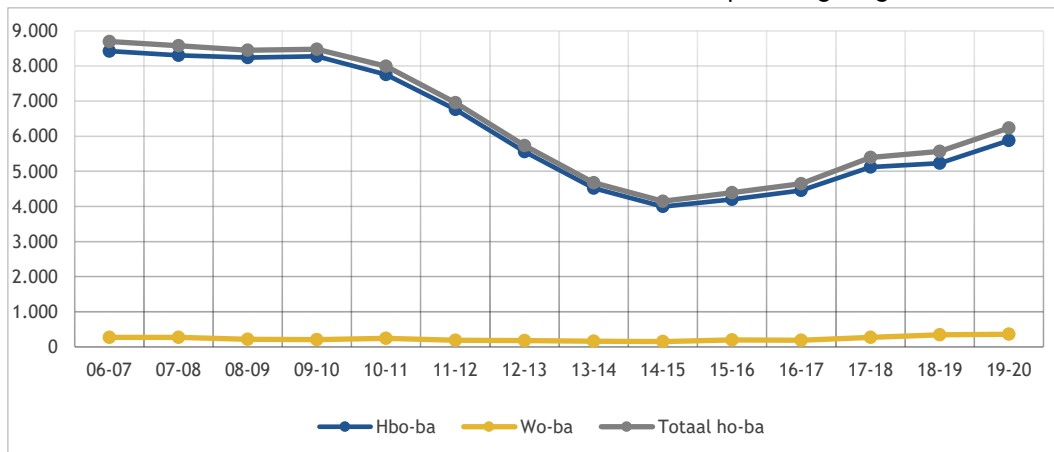
Figuur 2.20 toont de verdeling over varianten waarin bachelor en associate degree worden gevolgd. In de associate degree is in 2019 ten opzichte van het jaar ervoor de verdeling over voltijd -deeltijd en dual nagenoeg gelijk gebleven. Ook in de hbo-bachelor zien we dat deze verdeling over de jaren heen stabiel is. Wel zien we het aandeel studenten dat een deeltijd variant volgt stijgen met één procentpunt. In het wo volgt al jarenlang nagenoeg 100 procent een voltijd variant van de bachelor.

²⁶ Associate degrees zijn 2-jarige opleidingen in het hoger beroepsonderwijs en kunnen gevolgd worden met een mbo-4, havo- of vwo-diploma.

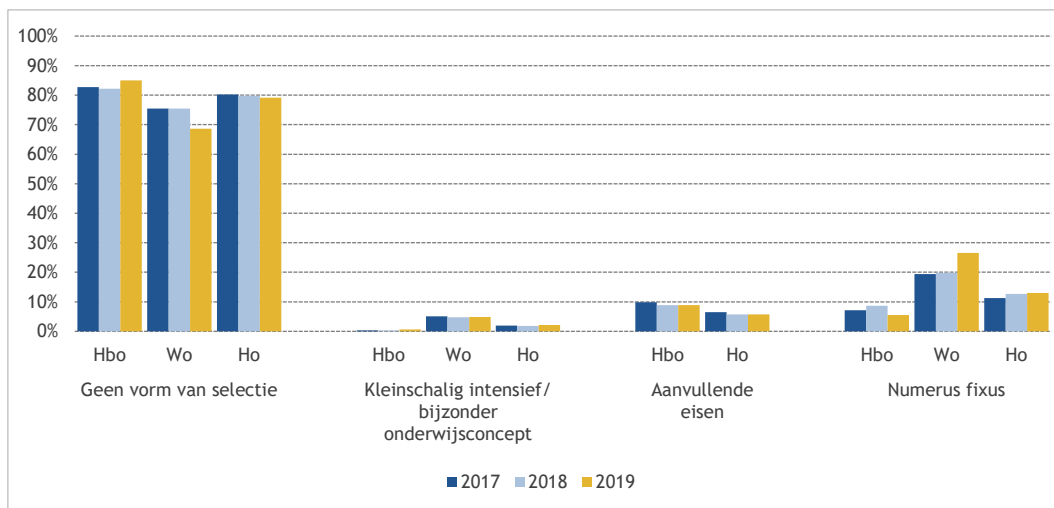
Figuur 2.20: Verdeling van de instroom in de bachelor en associate degree naar opleidingsvorm (eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2006-2019)

Figuur 2.21 geeft de instroom van studenten die vallen onder leven-lang-leren (lll). Het gaat om studenten die ofwel in deeltijd studeren, en/of ouder dan dertig zijn bij de start van de studie. In het wo is deze instroom gestegen van 191 studenten in 2016-2017 naar 360 in 2019-2020. Ook in 2019-2020 zien we hier een stijging ten opzichte van het voorgaande jaar van vijf procent (van 341 naar 360). In het hbo, waar in alle jaren veel meer lll-studenten te vinden zijn dan in het wo, is er tussen 2009-2010 en 2014-2015 sprake geweest van een sterke daling van lll-studenten. Sinds 2014-2015 tot op heden stijgt dit aantal elk jaar. In 2019-2020 is het aandeel lll-studenten in het hbo met ruim twaalf procent gestegen van 5.230 tot 5.875.

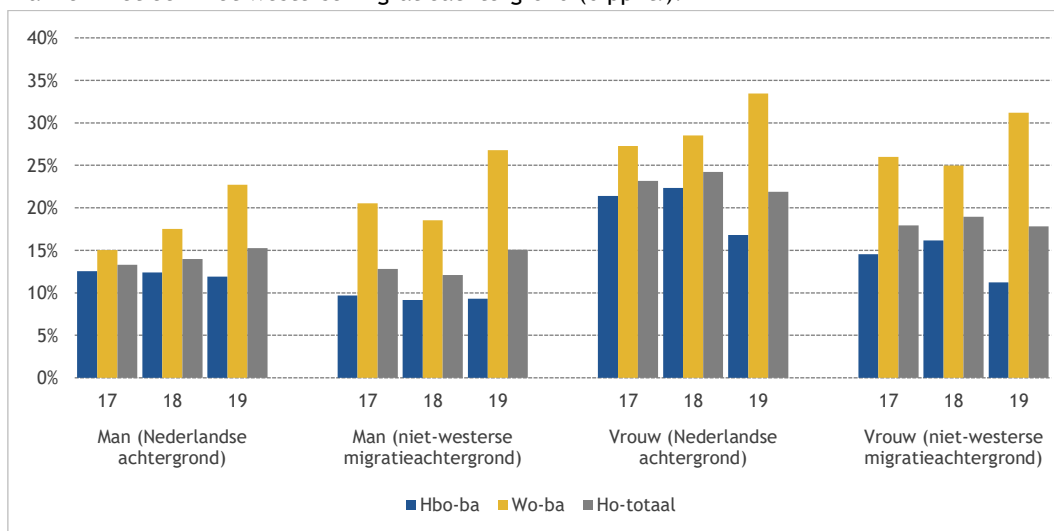
Figuur 2.21: Instroom (absolute aantallen) in deeltijdopleidingen en/of studenten ouder dan 30 (excl. februari-instroom en excl. ad; alleen hoofdinschrijvingen ho) (bron: 1cHO 2006-2019)

Figuur 2.22 toont het aandeel studenten dat instroomt in het ho en te maken krijgt met kleinschalig intensief onderwijs (selectie op basis van bijzonder onderwijsconcept, o.a. University Colleges), aanvullende eisen (met name kunstopleidingen) of een numerus fixus. Dit zijn de eisen die officieel in het CROHO zijn geregistreerd en bevatten bijvoorbeeld niet de wettelijke vooropleidingseisen (zoals bijv. bij de pabo) of eisen aan het profiel of vakkenpakket. Als opleidingen in meer dan één categorie vallen, hebben steeds de numerusfixusopleidingen voorrang gekregen boven de andere typen. Op basis van deze gegevens kunnen we stellen dat zo'n twintig procent van de studenten te maken krijgt met een bepaalde vorm van selectie. In het wo is dit aandeel in het laatste jaar gestegen van 25 procent naar 31 procent (6 ppnt.), terwijl dit aandeel in het hbo juist gedaald is van achttien procent naar vijftien procent (drie ppnt.). Dit hangt samen met een stijging in het wo van het aandeel opleidingen met een numerus fixus van zeven procentpunten, terwijl dit aandeel in het hbo met vier procentpunten gedaald is.

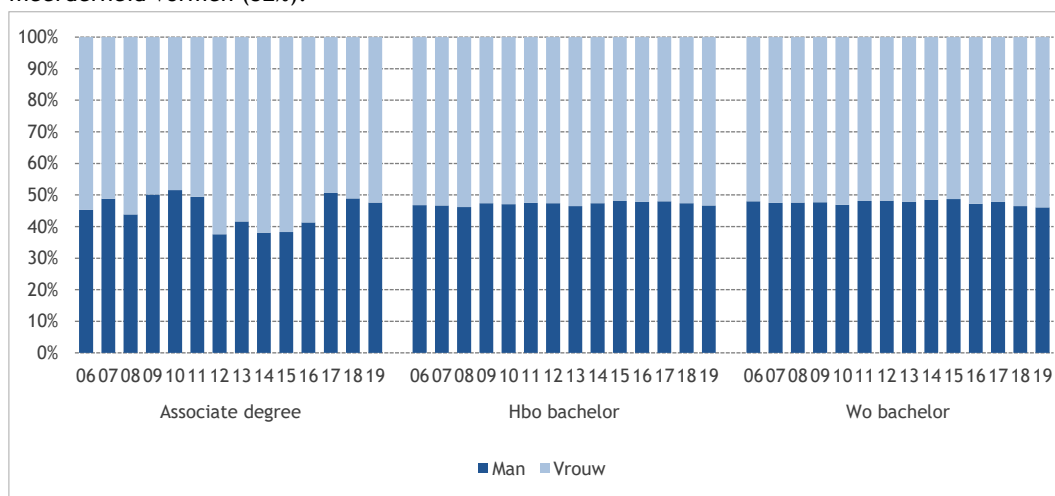
Figuur 2.22: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor naar selectie (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2019)

Figuur 2.23 laat het aandeel instroom zien in selectieopleidingen van de totale instroom in het ho, waarbij we onderscheid maken naar mannen met een Nederlandse achtergrond, mannen met een niet-westerse migratieachtergrond, vrouwen met een Nederlandse achtergrond, en vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond. Onder Nederlandse vrouwen die instromen in het ho, is het aandeel dat instroomt in een wo-selectieopleiding het hoogst met 33 procent, gevolgd door vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond (31%), mannen met een niet-westerse migratieachtergrond (27%), en mannen met een Nederlandse achtergrond (23%). Ook is onder Nederlandse vrouwen het aandeel het hoogst dat instroomt in een hbo-opleiding met selectie (17%), gevolgd door Nederlandse mannen (12%), vrouwen met een niet-westerse achtergrond (11%) en mannen met een niet-westerse migratieachtergrond (9%). Van mannen met een Nederlandse achtergrond die instromen in het hoger onderwijs, is het aandeel dat instroomt in een selectieopleiding gestegen van dertien procent naar vijftien procent tussen 2017 en 2019. Deze stijging zit vooral in een hogere instroom in wo-bachelor opleidingen met selectie (stijging van 8 ppnt.). Deze stijging van deelname in wo-bachelor opleidingen met een selectieprocedure zien we ook onder vrouwen met een Nederlandse achtergrond (6 ppnt.), vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond (5 ppnt.) en mannen met een niet-westerse migratieachtergrond (6 ppnt.).

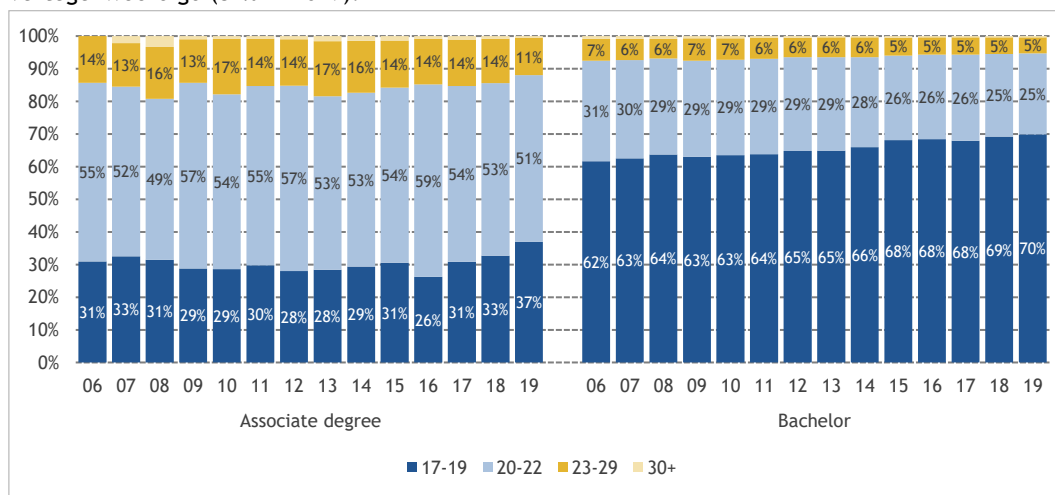
Figuur 2.23: Instroom in selectieopleidingen in de voltijd bachelor naar geslacht en migratieachtergrond (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2019)

Figuur 2.24 laat zien dat er sinds 2006 iets meer vrouwen dan mannen te vinden zijn in het hbo en wo. Sinds 2017 is dit verschil iets groter geworden, waarbij het aandeel mannen daalt in zowel hbo (van 48% naar 47%) als in wo (van 48% naar 46%). Ook in de associate degree zien we dat vrouwen in 2019 een kleine meerderheid vormen (52%).

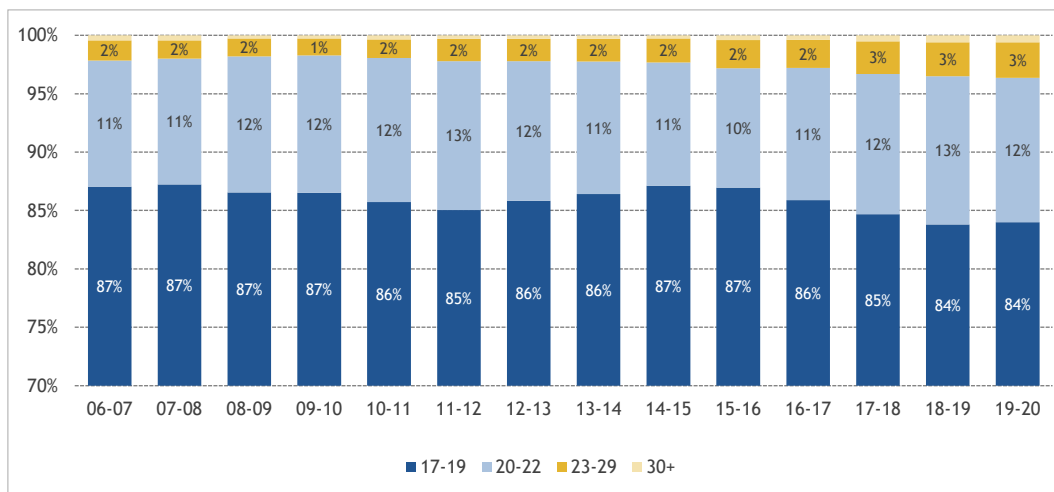
Figuur 2.24: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor naar geslacht (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1CHO 2006-2019)

In figuur 2.25 wordt de leeftijdssamenstelling van de nieuwe voltijd eerstejaars in het hbo weergegeven. In de hbo bachelor zien we het aandeel studenten in de leeftijdscategorie 17-19 sinds 2006 elk jaar licht toenemen (van 62% in 2006 tot 70% in 2019), terwijl het aandeel studenten in de leeftijdscategorie 20-22 afneemt van 31 procent naar 25 procent. Het aandeel studenten in de leeftijd 23-29 is in deze periode ook licht gedaald van 7 procent naar 5 procent. Er zijn nauwelijks eerstejaarsstudenten in voltijd hbo bachelor die ouder zijn dan 30. In de associate degree is juist de leeftijdscategorie 20-22 het sterkst vertegenwoordigd (51% in 2019).

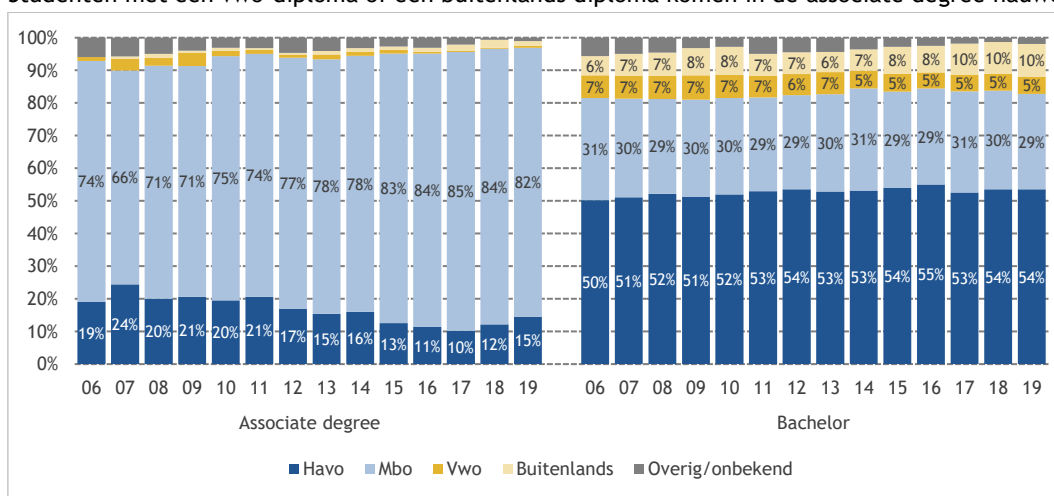
Figuur 2.25: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1CHO 2006-2019)

Figuur 2.26 geeft de verdeling van leeftijd in de instroom in de voltijd wo-bachelor weer. Hier zien we dat het aandeel studenten in de leeftijdscategorie 17-19 al jaren schommelt tussen 84 procent en 87 procent, en dit aandeel is veertien procentpunten hoger dan in de hbo-bachelor (figuur 2.25).

Figuur 2.26: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2019)

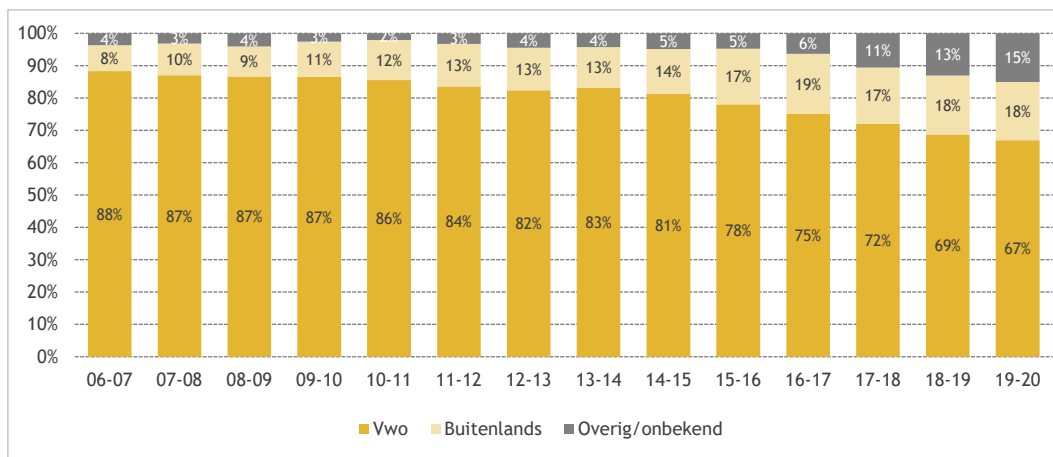
Figuur 2.27 toont de verdeling van instroom in hbo naar vooropleiding zien. Voor hbo is dit vrij constant: over de jaren heen heeft iets meer dan de helft een havo-diploma, ongeveer een derde heeft een mbo-diploma, en een klein deel (5 tot 7%) heeft een vwo-diploma. Het aandeel studenten met een buitenlandse vooropleiding is tussen 2006 en 2017 gestegen van zes procent naar tien procent, maar bleef daarna stabiel. In de associate degree is in 2019 het grootste deel afkomstig uit het mbo (82%), en dit aandeel is tussen 2017 en 2019 iets gedaald met drie procentpunten. Daarentegen is het aandeel studenten in de associate degree met een havo-diploma tussen 2017 en 2019 gestegen met vijf procentpunt (van 10% naar 15%). Studenten met een vwo-diploma of een buitenlands diploma komen in de associate degree nauwelijks voor.

Figuur 2.27: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2019)

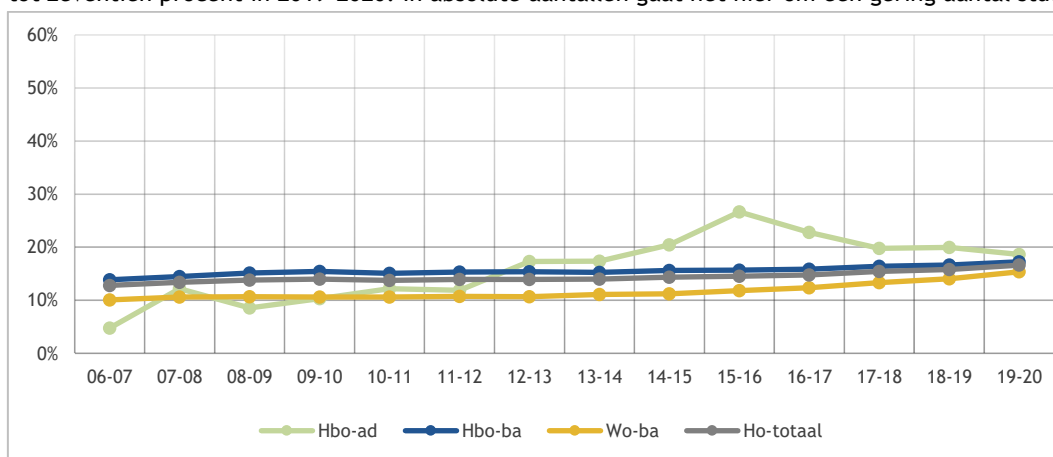
Figuur 2.28 laat de verdeling zien van instroom in de voltijd wo-bachelor naar vooropleiding. Hier valt de stijging van het percentage studenten met een buitenlandse vooropleiding op, van acht procent in 2006-2007, naar achttien procent in 2019-2020. De categorie overig en onbekend samengenomen, die ook sterke stijging laat zien tussen 2015-2016 en 2019-2020, betreft colloquia/CvB beschikkingen en studenten waarvan de vooropleiding onbekend is. Van de groep 'onbekend' zijn geen officiële vooropleidingen (vóór het ho) geregistreerd, maar uit andere analyses weten we dat het hier vaak om internationale studenten gaat (dit geldt soms ook voor de categorie 'overig'), waarmee de stijging van het aandeel internationale studenten (feitelijk) hoger is dan tien procentpunt.

Figuur 2.28: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar vooropleiding vóór het ho (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2019)

Figuur 2.29 toont het percentage studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond in de voltijd bachelor. In totaal is dit percentage toegenomen van dertien procent in 2006-2007 tot zeventien procent in 2019-2020. Het aandeel studenten met een niet-westerse achtergrond is ook in het wo toegenomen in deze periode, van tien tot zeventien procent, maar is wel nog steeds iets lager dan in het hbo (1 ppnt. in het laatste jaar). Het aandeel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond in de associate degree is sinds 2012 gestegen, met een piek van 27% in 2015-2016. In de jaren daarna is dit aandeel weer afgenomen tot zeventien procent in 2019-2020. In absolute aantallen gaat het hier om een gering aantal studenten.

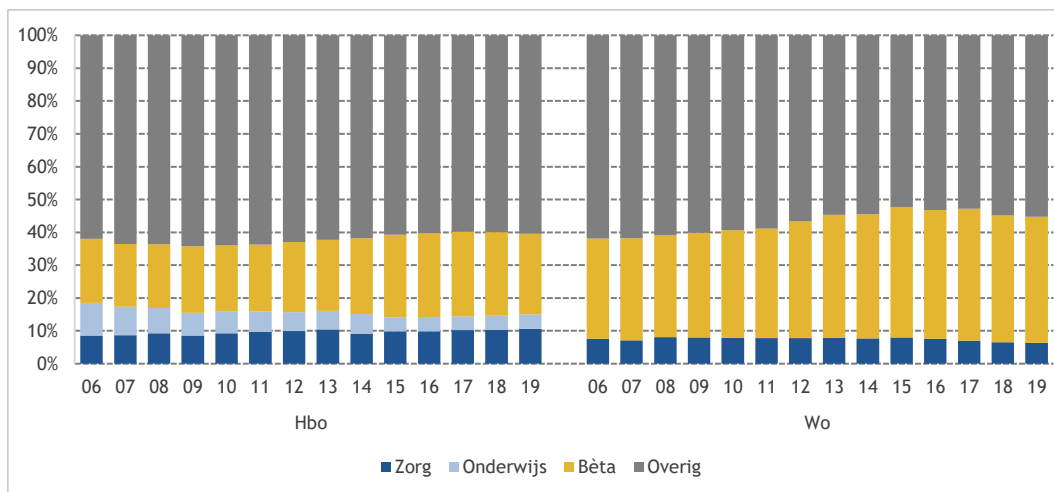

Figuur 2.29: Percentage nieuwe bachelor- en associate degree-studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond (voltijd) (bron: 1cHO 2006-2019)

Figuur 2.30 laat de instroom in het hbo en het wo naar tekortsectoren zien. In het hbo zien we dat het aandeel bètatechniekstudenten²⁷ in de bachelor tussen 2006 en 2019 is toegenomen van twintig procent naar 25 procent in 2019.²⁸ De laatste vier jaar is er sprake van stabilisatie. In het wo nam het aandeel bètatechniekstudenten van 2009 tot 2015 licht toe; daarna stabiliseerde het aandeel bètatechniekstudenten met veertig procent. Vervolgens is het aandeel bètatechniekstudenten in het wo licht gedaald naar 39 procent in 2018 en 38 procent in 2019. Het aandeel studenten in de zorg in het wo is vrij stabiel en schommelt sinds 2006 tussen de zeven en acht procent. In het hbo is het aandeel studenten in de sector onderwijs al sinds 2015 zo'n vier procent, na een sterke daling van zes procentpunten tussen 2006 en 2015. In het wo bestaat geen bacheloropleiding onderwijs.

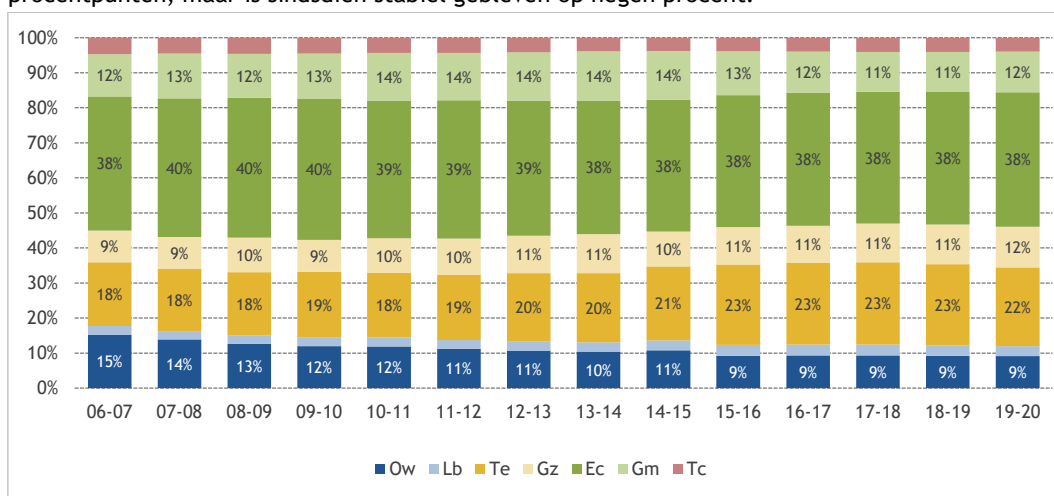
27 Bètatechniek zijn opleidingen in cluster 1 en 2 volgens de definitie van het Platform Talent voor Technologie.

28 Deze cijfers zijn niet een-op-een vergelijkbaar met resultaten uit de Techniekpact monitor. De Techniekpact monitor rapporteert over alle studenten; hier betreft het de nieuwe voltijds bachelor instroom.

Figuur 2.30: Verdeling van de eerstejaars instroom in het ho (voltijd, incl. ad) naar tekortsector (%) (bron: 1cHO 2006-2019)

De in figuur 2.30 getoonde percentages voor bètatechniek zijn gebaseerd op een construct van het Platform Talent voor Technologie, waarbij Natuur (alleen wo), Techniek en een aantal opleidingen in andere sectoren met een bètagehalte van meer dan vijftig procent zijn samengenomen.²⁹ Figuur 2.31 laat de verdeling van de voltijd bachelorinstroom in het hbo naar de afzonderlijke sectoren zien. De grootste sector is economie, en het aandeel studenten in deze sector schommelt al jaren tussen de 38 en veertig procent. De op één na grootste sector in het hbo is techniek, waar het aandeel studenten ook stabiel is rond de 22 procent. De sector onderwijs heeft tussen 2006-2007 en 2015-2016 een daling laten zien van zes procentpunten, maar is sindsdien stabiel gebleven op negen procent.

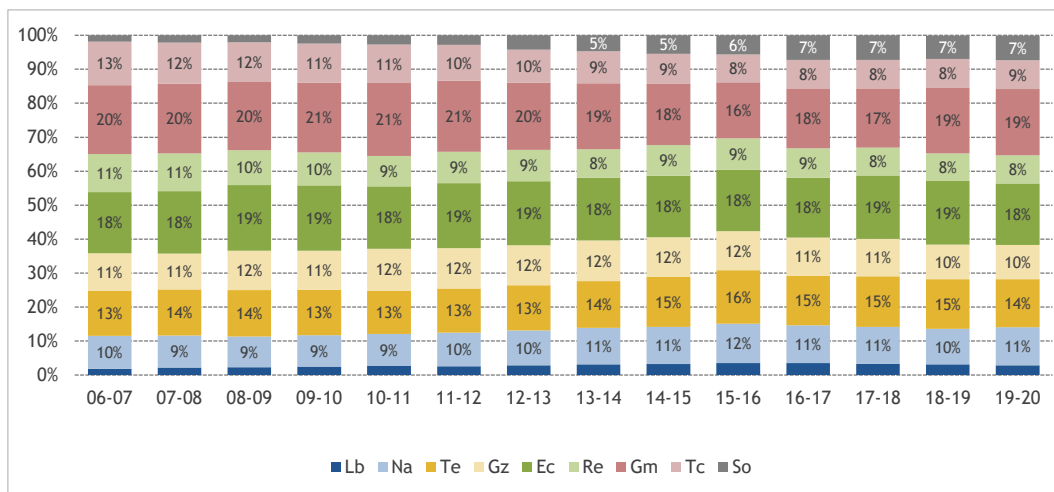

Figuur 2.31: Verdeling van de instroom in de hbo-bachelor en associate degree naar sector³⁰ (%) (bron: 1cHO 2006-2019)

Figuur 2.32 laat zien dat ook in het wo de verdeling van de nieuwe bachelorstudenten relatief stabiel is. In het wo is Gedrag en Maatschappij de grootste sector, met een aandeel van negentien procent van de studenten, gevolgd door Economie met achttien procent van de studenten.

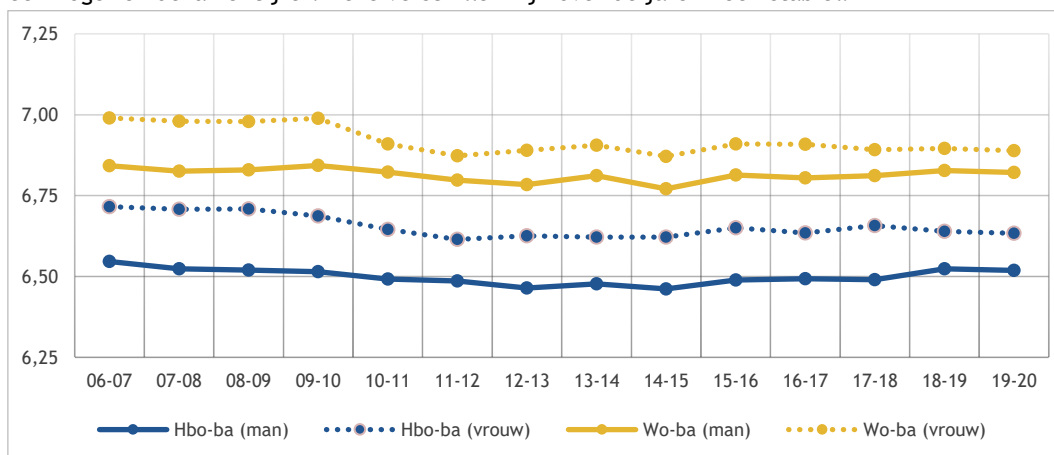
²⁹ Een toelichting op de samenstelling van de indeling van het Platform Talent voor Technologie is opgenomen in paragraaf 1.9.

³⁰ Ow = Onderwijs; Ec = Economie; Gm = Gedrag & Maatschappij; Gz = Gezondheidszorg; Lb = Landbouw en natuurlijke omgeving; Na = Natuur; Re = Recht; So = Sectoroverstijgend; Tc = Taal & Cultuur; Te = Techniek

Figuur 2.32: Verdeling van de voltijd bachelorinstroom in het wo naar sector³⁰ (%) (bron: 1cHO 2006-2019)

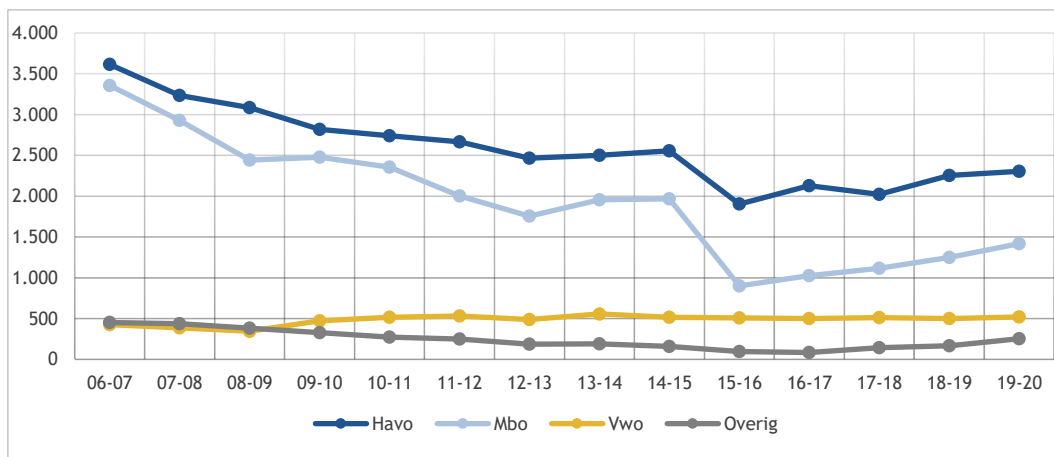
Figuur 2.33 laat het gemiddelde eindexamencijfer in het vwo zien van de voltijd bachelorinstroom naar soort hoger onderwijs en naar geslacht. Studenten met een vwo-diploma die instromen in het hbo hebben gemiddeld een lager eindexamencijfer dan studenten die kiezen voor wo. Ook hebben vrouwen gemiddeld een hoger eindexamencijfer. Deze verschillen zijn over de jaren heen stabiel.

Figuur 2.33: Gemiddelde vo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom uit het vwo naar soort ho (bron: 1cHO 2006-2019)

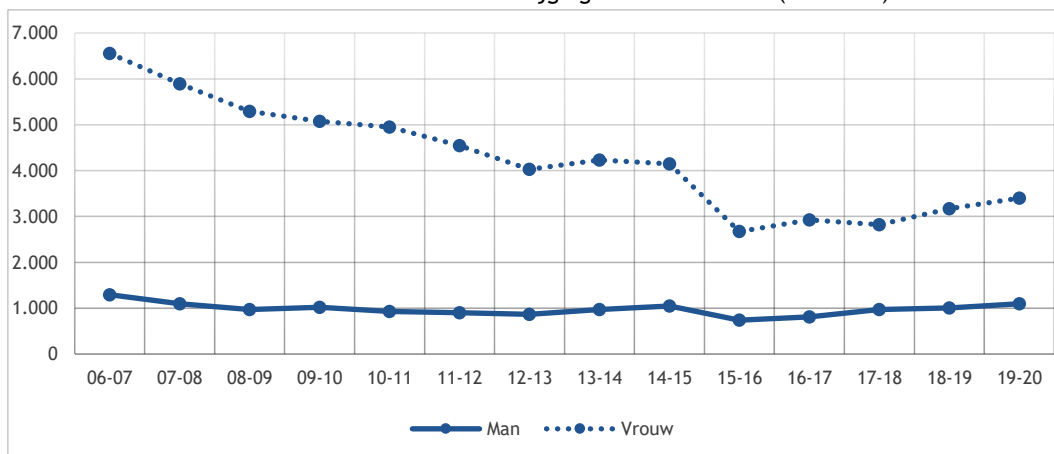
Figuur 2.34 toont het aantal nieuwe studenten in het hoger onderwijs (voltijd, deeltijd en duaal samen genomen) dat instroomt in de pabo naar vooropleiding.³¹ In 2019-2020 zijn in totaal 4.496 studenten die voor het eerst zijn gestart in het hoger onderwijs begonnen aan de pabo, een stijging van zo'n vijf procent ten opzichte van het vorig studiejaar. Een stijgende lijn in aantal nieuwe studenten aan pabo-opleidingen is in 2015-2016 begonnen en heeft zich tot nu toe doorgezet. In deze periode bedroeg de stijging ruim dertig procent (van 3.410 naar 4.497 nieuwe studenten). De stijging wordt vooral veroorzaakt door een stijging van studenten met een mbo-vooropleiding, terwijl de instroom van studenten met een vwo-diploma stabiel blijft. De daling van de instroom in 2015-2016 heeft te maken met de toen ingevoerde vooropleidingseisen voor de pabo. Nieuwe studenten aan de pabo moeten voldoen aan toelatingseisen voor aardrijkskunde, geschiedenis en natuur & techniek. Dit geldt niet voor studenten met een vwo- of hbo-diploma. Studenten met een havo-achtergrond moeten toetsen maken indien zij geen eindexamen in een of meer van de betreffende vakken hebben gedaan; studenten met een mbo-diploma moeten toetsen maken voor alle drie de genoemde vakken. Dit heeft geleid tot een grote daling van de instroom.

31 De studenten die geswitcht zijn en daarna instromen in de pabo zijn hierin niet opgenomen.

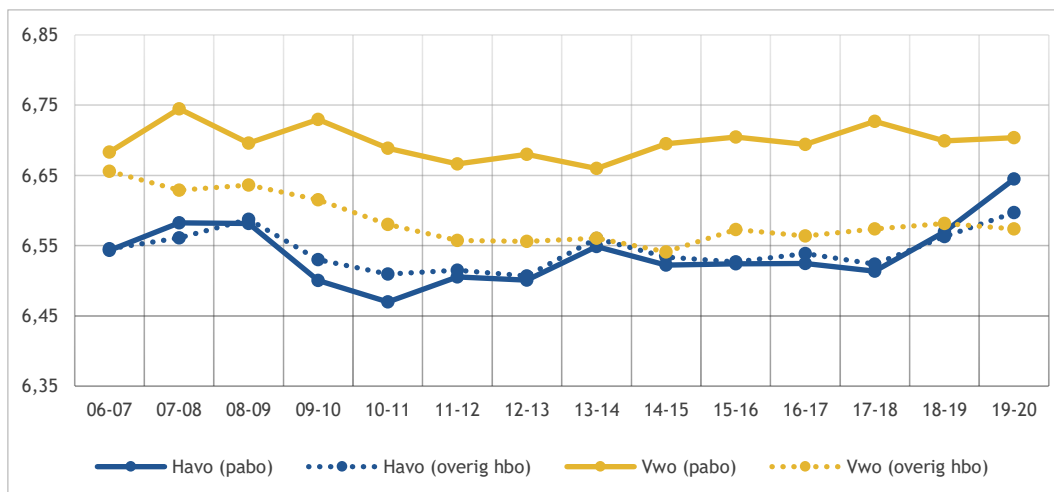
Figuur 2.34: Ontwikkeling van de bachelorinstroom in de pabo naar vooropleiding (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en dual) (bron: 1cHO 2006-2019)

Figuur 2.35 laat de instroom in de pabo zien voor mannen en vrouwen. Hoewel in alle jaren meer vrouwen dan mannen aan de pabo beginnen, is dit verschil tussen 2006-2007 en 2015-2016 aanzienlijk kleiner geworden. De laatste jaren het is de verhouding tussen het aandeel mannen en vrouwen relatief stabiel, waarbij het aantal vrouwen elk jaar ongeveer drie keer groter is dan het aantal mannen. In 2019-2020 zien we voor zowel mannen als vrouwen een lichte stijging van de instroom (9% en 7%)

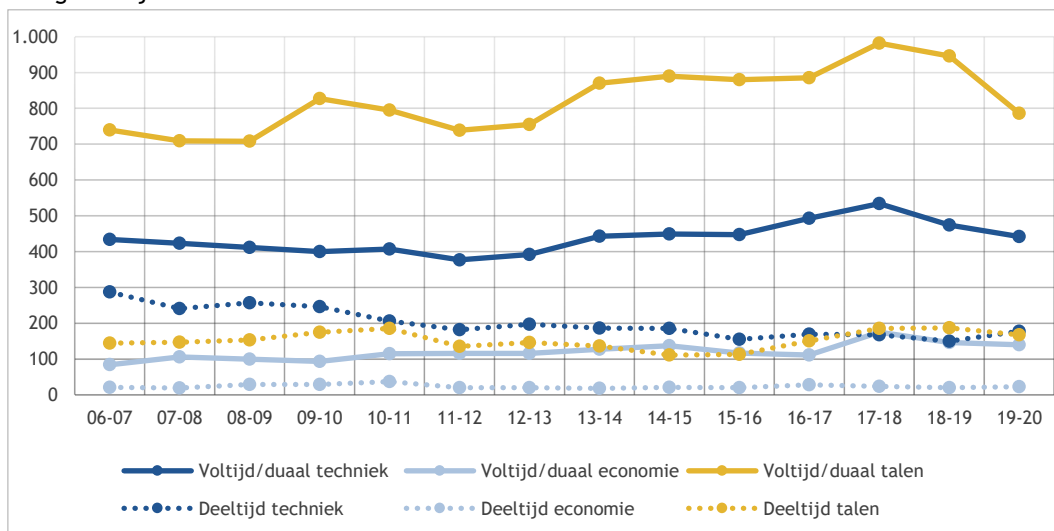
Figuur 2.35: Ontwikkeling van de bachelorinstroom in de pabo naar geslacht (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en dual) (bron: 1cHO 2006-2019)

Figuur 2.36 laat het gemiddelde eindexamencijfer van havo- en vwo-geëdiplomeerden zien, voor zowel de pabo-instroom als de overige hbo-instroom. Hierin zien we dat er tussen havo-geëdiplomeerden die naar de pabo of een andere hbo-opleiding gaan geen verschillen zijn in eindexamencijfer. Voor de vwo-geëdiplomeerden die kiezen voor hbo geldt dat gemiddeld genomen de studenten met een hoger eindexamencijfer vaker naar de pabo gaan in plaats van naar een andere hbo-opleiding. Het betreft hier dus de 'betere' vwo-hbo doorstromers.

Figuur 2.36: Gemiddelde havo en vwo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom in de pabo (alleen voltijd) (bron: 1cHO 2006-2019)

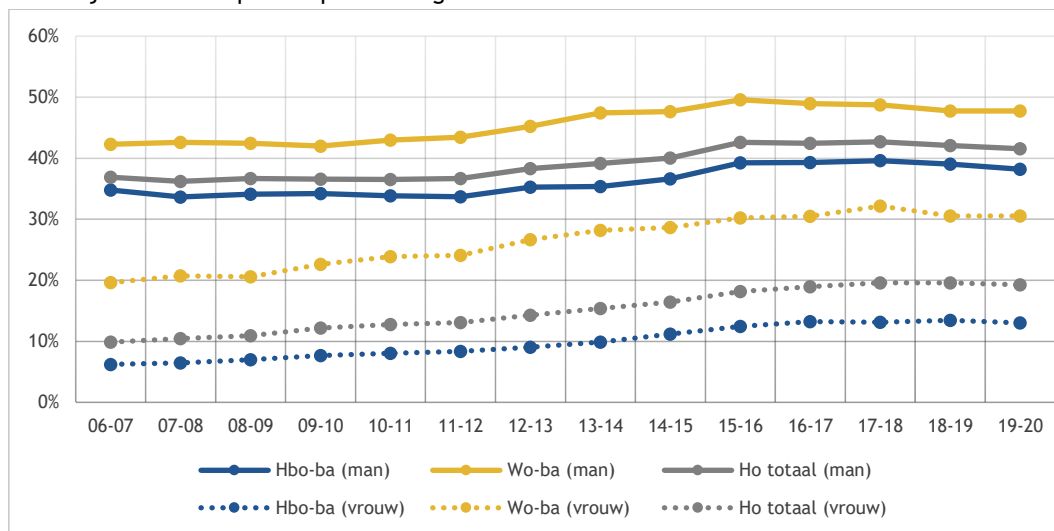
Figuur 2.37 toont de instroom in tekortvakken in lerarenopleidingen naar type vak. Onder tekortvakken vallen de talen Duits, Frans en klassieke talen. Verder zijn ook techniek, informatica, scheikunde, wiskunde en natuurkunde tekortvakken. Om het overzichtelijk te houden zijn de studies in talen en de studies in technische vakken in de figuur samengenomen. In het laatste jaar zien we een lichte daling van het aantal studenten aan lerarenopleidingen voor de voltijd- en duale opleidingen talen (van 946 naar 786 studenten), en voor de voltijd- en duale opleidingen techniek (van 474 naar 442 studenten) ten opzichte van het jaar ervoor. In de deeltijdopleidingen, waar de studentaantallen veel lager zijn, zien we een kleine stijging voor de lerarenopleidingen techniek en een kleine daling van de lerarenopleidingen talen. Voor de lerarenopleidingen economie (voltijd, duaal en deeltijd) is het beeld in 2019-2020 stabiel ten opzichte van het voorgaande jaar.

Figuur 2.37: Instroom in lerarenopleidingen naar tekortvakken (% t.o.v. totale instroom, alleen hbo-bachelor)(bron: 1cHO 2006-2019)

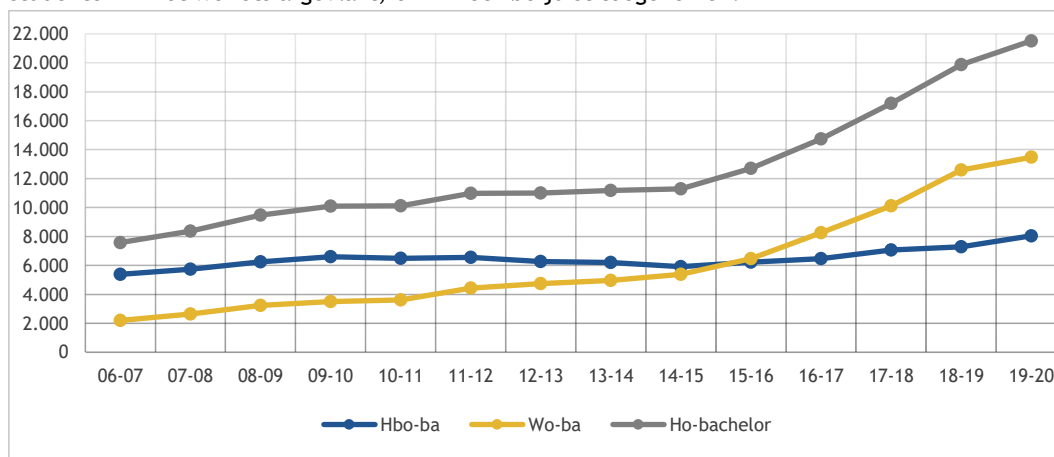
Figuur 2.38 toont het aandeel mannen en vrouwen in het ho dat studeert aan een bètatechnische opleiding. Het aandeel mannen is in alle jaren fors hoger dan het aandeel vrouwen, maar dit verschil is tussen 2006-2007 en 2019-2020 wel afgenomen met vier procentpunten. In 2019-2020 studeert 42 procent van de mannen aan een bètatechnische opleiding, en negentien procent van de vrouwen. Tussen 2006-2007 en 2017-2018 is het aandeel vrouwen in bètatechnische opleidingen verdubbeld van tien naar twintig procent.

Ook het aandeel mannen in deze opleidingen steeg met zes procentpunten. Vervolgens leek zich een daling af te tekenen, en deze is in het laatste jaar gestabiliseerd: alleen de instroom in van vrouwen is in het laatste jaar met één procentpunt licht gedaald.

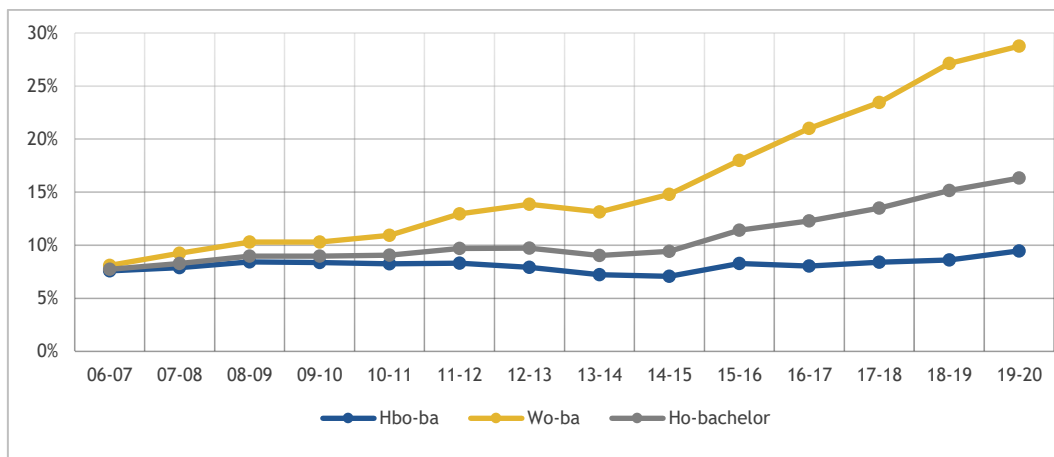
Figuur 2.38: Percentage deelname bètatechnische opleidingen (voltijd) in de bachelor naar geslacht (% t.o.v. totale instroom)(bron: 1cHO 2006-2019)

Figuur 2.39 toont het aantal internationale studenten in Nederland. Sinds het jaar 2014-2015 heeft dit aantal een vlucht genomen van 11.295 in 2014-2015 naar 21.516 in 2019-2020. De stijging in deze periode komt vooral van een stijging van internationale studenten in het wo. Tussen 2018-2019 en 2019-2020 stijgt de instroom van het aantal internationale studenten in het wo van 12.583 naar 13.469 (7%), en in het hbo van 7.288 naar 8.047 (10%). Hiermee is in het laatste jaar de stijging van het aantal internationale studenten in het wo iets afgevlakt, en in het hbo juist toegenomen.

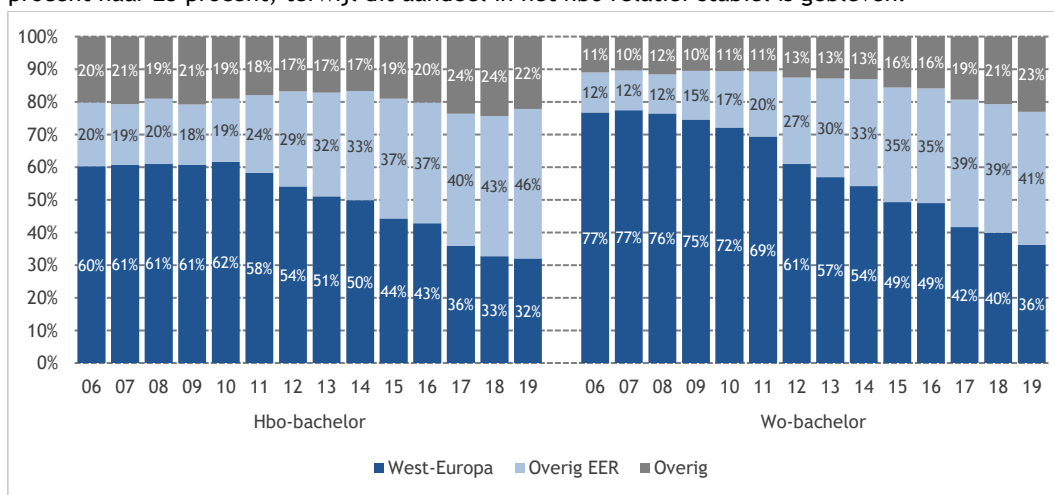
Figuur 2.39: Aantal internationale studenten (instroom) voltijd bachelor (% excl. ad) (bron: 1cHO 2006-2019)

Figuur 2.39 laat zien dat er tussen 2006-2007 en 2019-2020 in het hbo geen grote verandering geweest is in het aandeel internationale studenten ten opzichte van alle studenten (1 ppnt. verschil). Echter, in het wo is er sprake van een stijging van 21 procentpunten in deze periode. Ten opzichte van de totale instroom is in 2019-2020 29 procent van alle studenten in het wo internationaal. In het hbo is dit aandeel negen procent.

Figuur 2.40: Aandeel internationale studenten (instroom) voltijd bachelor t.o.v. alle voltijd bachelorstudenten (% excl. ad) (bron: 1cHO 2006-2019)

Figuur 2.41 toont het percentage internationale studenten naar herkomstregio. In zowel hbo als wo zien we dat het merendeel van de internationale studenten afkomstig is uit 'Overig EER'-land, een land uit Europa dat niet onder 'West-Europa' valt, zoals Bulgarije en Roemenië. Dit aandeel is het laatste jaar in hbo gegroeid met drie procentpunten en in het wo met twee procentpunten. Ook komt in zowel hbo als wo ongeveer een derde van de internationale studenten uit een West-Europees land, zoals Duitsland of Frankrijk. Dit aandeel is het laatste jaar gedaald met één procentpunt in het hbo en vier procentpunten in het wo. Het aandeel internationale studenten uit overige landen, zoals China en Indonesië, is het laatste jaar in het hbo gedaald met twee procentpunten, en in het wo juist gestegen met twee procentpunten. In de periode 2006-2019 is het aandeel internationale studenten uit overige landen in het wo gestegen van elf procent naar 23 procent, terwijl dit aandeel in het hbo relatief stabiel is gebleven.

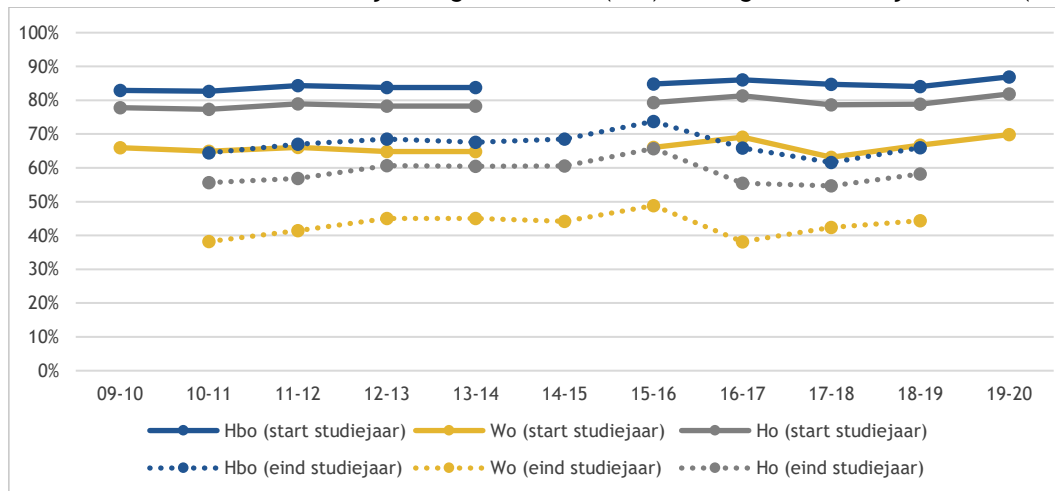

Figuur 2.41: Aantal internationale studenten (instroom) naar (EER-)herkomst voltijd bachelor (% excl. ad) (bron: 1cHO 2006-2019)

Figuur 2.42 toont het aandeel eerstejaarsstudenten dat in het begin van het eerste studiejaar (september; Startmonitor) en aan het eind van het eerste studiejaar (juni/juli; Studentenmonitor) nog thuis woont.³² In totaal woonde in 2018-2019 tachtig procent van de eerstejaars thuis bij de start van het studiejaar.

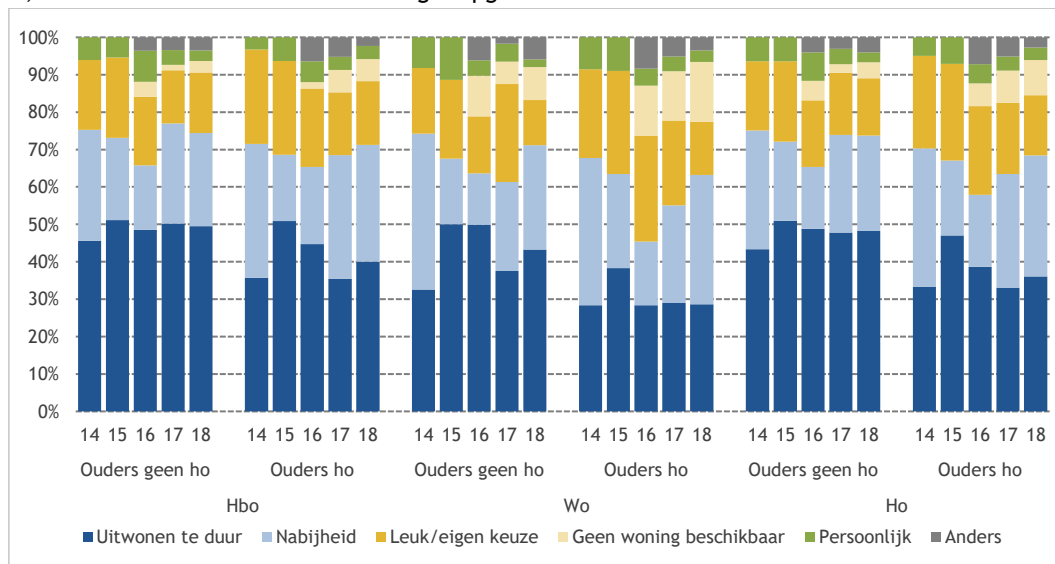
³² In 2014-2015 kan het percentage thuiswonenden in het begin van het studiejaar niet worden weergegeven, omdat de betreffende vraag dat jaar in de Startmonitor niet werd gesteld. Het percentage thuiswonenden aan het eind van het studiejaar (stippellijn) is iets korter; de Studentenmonitor wordt sinds 2010-2011 in haar huidige vorm afgenomen, en de meting van 2019-2020 is ten tijde van deze rapportage nog niet gedaan.

Dit is in het wo lager (66%) dan in het hbo (84%). Aan het eind van het eerste studiejaar woonde nog zestig procent van de studenten thuis. De nieuwste cijfers van 2019-2020 laten zien dat het aandeel studenten dat aan de start van het eerste studiejaar nog thuis woont (82%) iets hoger is dan het jaar ervoor (79%).

Figuur 2.42: Percentage eerstejaars hoger onderwijs dat aan het begin van het eerste studiejaar thuis woont (bron: Startmonitor 2009-2018 en Studentenmonitor 2010-2019)

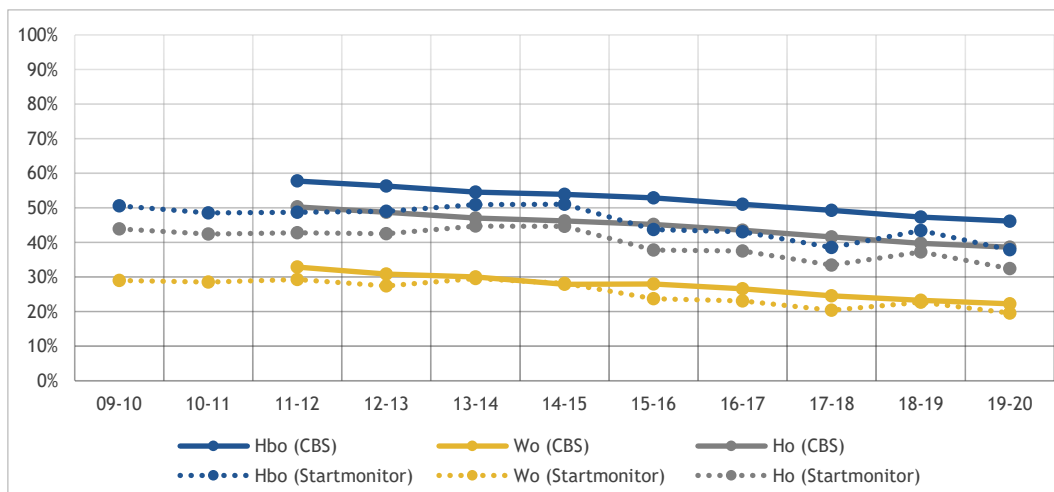
Figuur 2.43 laat zien welke redenen studenten hebben om nog bij de ouders te wonen. De belangrijkste reden heeft te maken met de kosten: uitwonen is voor deze studenten te duur. Deze kosten zijn voor eerstegeneratiestudenten vaker een reden om nog thuis te wonen dan voor studenten waarvan minstens één ouder hoger opgeleid is. Een reden die ook vaak genoemd wordt is nabijheid van de onderwijsinstelling, waardoor het niet noodzakelijk is om uit huis te gaan. In het laatste jaar zien we ten opzichte van de voorgaande jaren, dat meer studenten aangeven dat zij nog thuis wonen omdat er geen woning beschikbaar is, met name onder studenten met hoger opgeleide ouders.

Figuur 2.43: Belangrijkste reden van eerstejaars om thuis te blijven wonen naar opleidingsniveau ouders (Studentenmonitor 2015-2018)

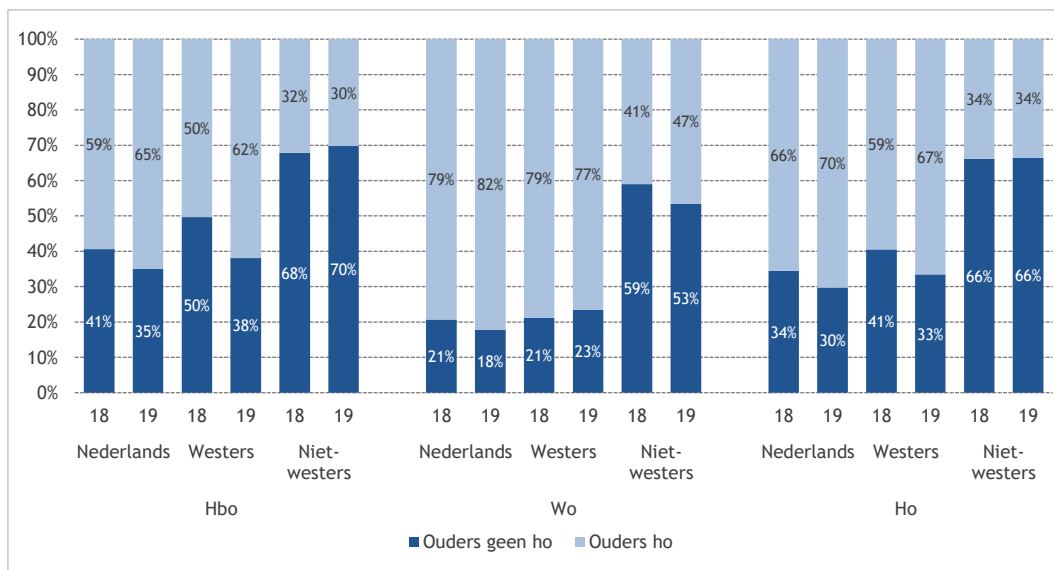
Figuur 2.44 toont schattingen van het aandeel studenten waarvan beide ouders geen opleiding in het ho hebben afgerond (eerstegeneratiestudenten). Gedurende de jaren 2010-2011 tot en met 2018-2019 zien we een lichte daling van het aandeel eerstegeneratiestudenten in zowel hbo als wo. In het laatste jaar zien we dat het aandeel eerstegeneratiestudenten nog iets verder gedaald is ten opzichte van het jaar ervoor (van 37% naar 32% volgens de Startmonitor, en van 40% naar 39% volgens de CBS data).

Figuur 2.44: Percentage eerstejaars hoger onderwijs waarvan ouders geen ho-opleiding hebben (bron: Startmonitor 2009-2018 en CBS microdata)

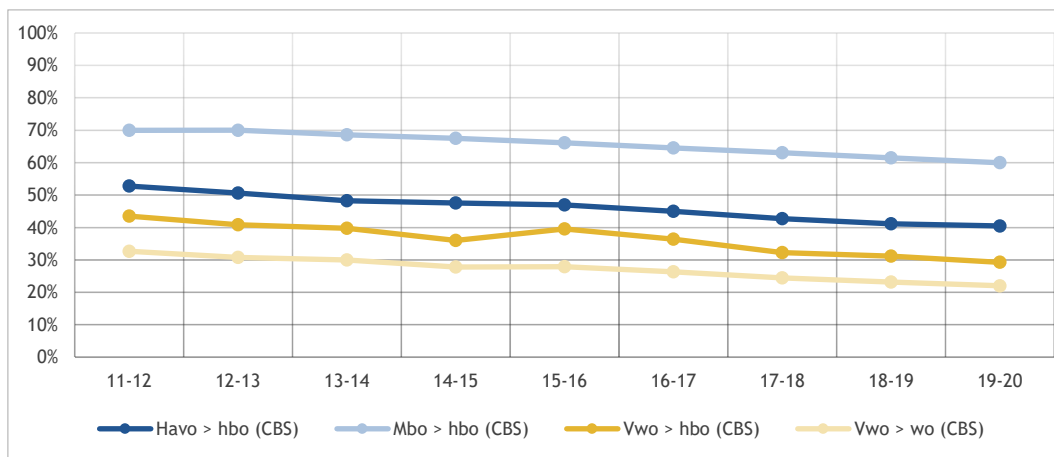
Figuur 2.45 laat zien dat eerstegeneratiestudenten met name vertegenwoordigd worden door studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. In het hbo heeft in 2019 zeventig procent van de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond ouders die geen opleiding hebben afgerond in het ho, terwijl dit aandeel onder studenten met een Nederlandse achtergrond 35 procent is. In het wo zien we vergelijkbare verschillen: hier heeft 53 procent van de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond ouders zonder ho-opleiding, terwijl dit aandeel onder studenten met een Nederlandse opleiding achttien procent is.

Figuur 2.45: De relatie tussen migratieachtergrond en opleidingsniveau van de ouders (bron: Startmonitor 2018-2019)

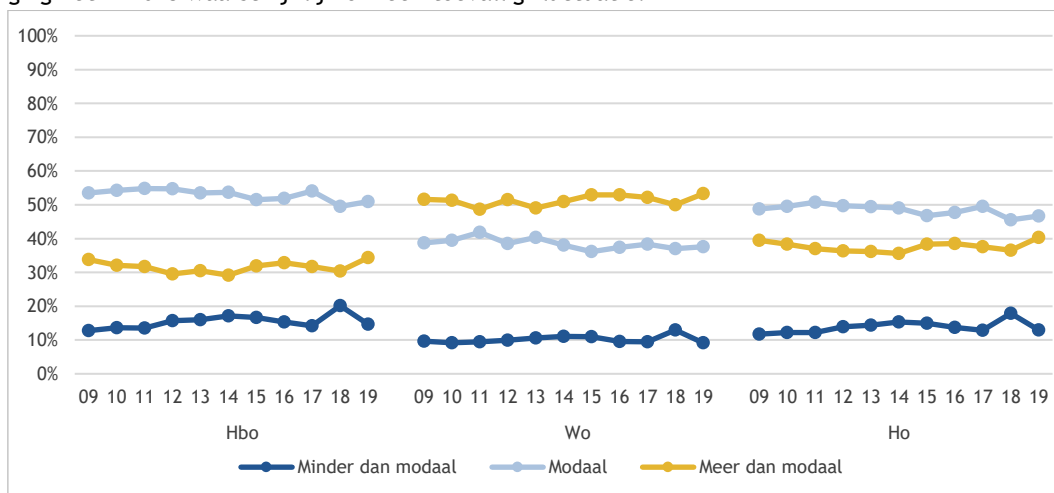
Figuur 2.46 laat de verdeling van eerstegeneratiestudenten in het hoger onderwijs zien naar vooropleiding. Hieruit blijkt duidelijk dat het aandeel eerstegeneratiestudenten afneemt met het stijgen van het onderwijsniveau. De meeste eerstegeneratiestudenten treffen we aan in de mbo-hbo doorstroom (60% in 2019-2020), gevolgd door de havo-hbo doorstroom (40% in 2019-2020). De minste eerstegeneratiestudenten vinden we in de vwo-wo doorstroom (22% in 2019-2020). Dit zegt overigens niets over de doorstroom van eerstegeneratiestudenten naar het hoger onderwijs. Hierover is gerapporteerd in figuur 2.11.³³

³³ Op basis van deze figuur wordt geconcludeerd dat vanuit het mbo eerstegeneratiestudenten minder vaak doorstromen; vanuit havo en vwo zien we dit verschil niet.

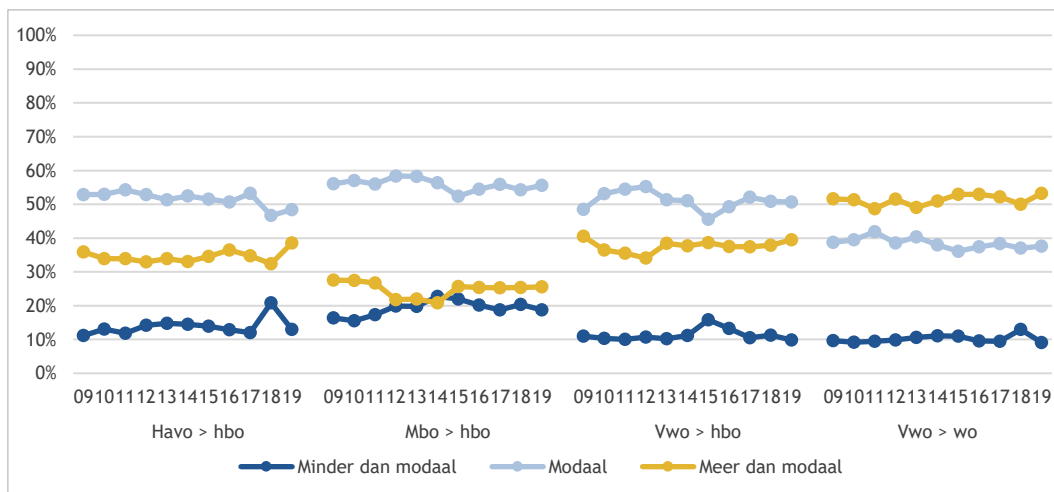
Figuur 2.46: Percentage eerstejaars ho (onderscheiden naar vooropleiding) waarvan beide ouders geen ho-opleiding hebben (bron: CBS microdata)

Een soortgelijke verdeling zien we ook voor het ouderlijk inkomen. In het wo heeft iets meer dan de helft van de ouders een meer dan modaal inkomen, terwijl dit in het hbo een derde van de ouders is. Een minder dan modaal inkomen komt in het hbo (15% in 2019) wat vaker voor dan in het wo (9% in 2019). In 2018 leken we een trendbreuk waar te nemen door een plotselinge (kleine) stijging van het aandeel ouders met een minder dan normaal inkomen. Echter, in het nieuwe meetjaar is de oude trend weer hersteld en daarom ging het in 2018 waarschijnlijk om een toevallig fluctuatie.

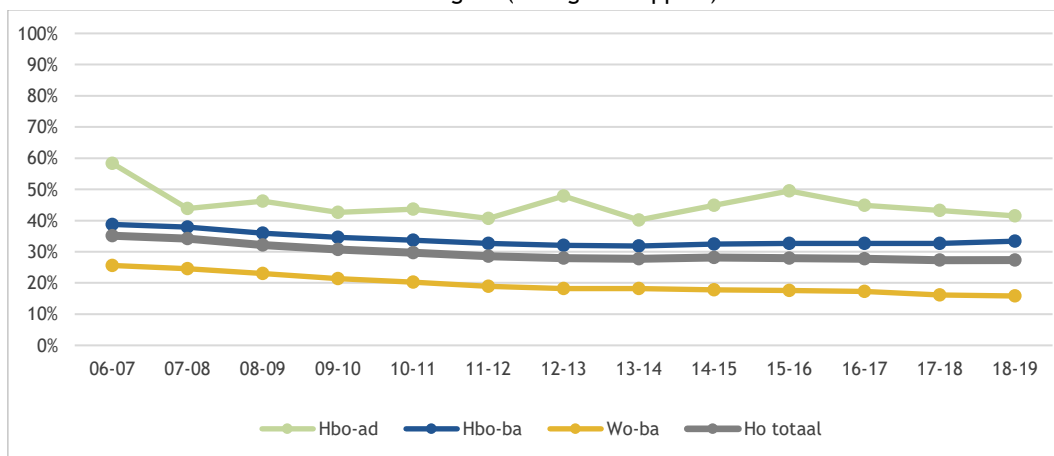
Figuur 2.47: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen (bron: Startmonitor 2009-2019)

Figuur 2.48 laat de inkomens van ouders zien naar vooropleiding van studenten. Het aandeel studenten met ouder met een minder dan modaal inkomen is in de vwo-wo en vwo-hbo doorstroom het laagst (9% en 10% in 2019), en in de mbo-hbo doorstroom het hoogst (19% in 2019). Het hoogste percentage ouders met een bovenmodaal inkomen vinden we in de vwo-wo doorstroom (53% in 2019), gevolgd door de vwo-hbo doorstroom (40% in 2019). Het laagste percentage ouders met een bovenmodaal inkomen vinden we in de mbo-hbo doorstroom (26% in 2019). Zowel in wo als in hbo lijkt het aandeel hoge inkomens wat te stijgen, en het aandeel lage inkomen iets te dalen in het laatste jaar ten opzichte van het jaar ervoor. Of het hier om een betekenisvolle trend gaat kan pas volgend jaar vastgesteld worden.

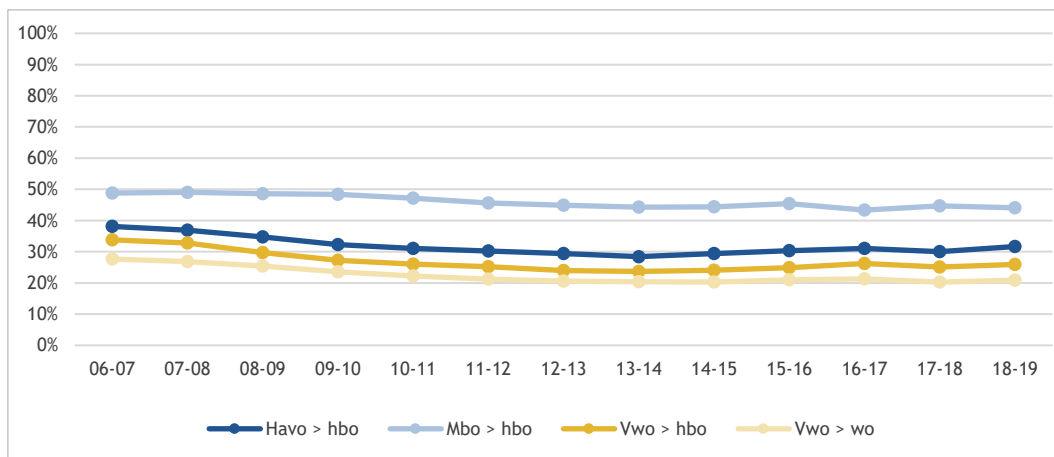
Figuur 2.48: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen naar vooropleiding (bron: Startmonitor 2009-2019)

Een proxy voor het inkomen van de ouders is het hebben van ene aanvullende beurs. In figuur 2.49 geeft het aandeel studenten met een aanvullende beurs weer. Over de jaren heen is een licht dalende trend te zien van studenten die hier gebruik van maken, van 35 procent in 2006-2007 naar 27 procent in 2018-2019. In 2018-2019 lijkt deze licht dalende trend te stabiliseren, met uitzondering van het aandeel studenten met een aanvullende beurs in de associate degree (daling van 1 ppnt.).

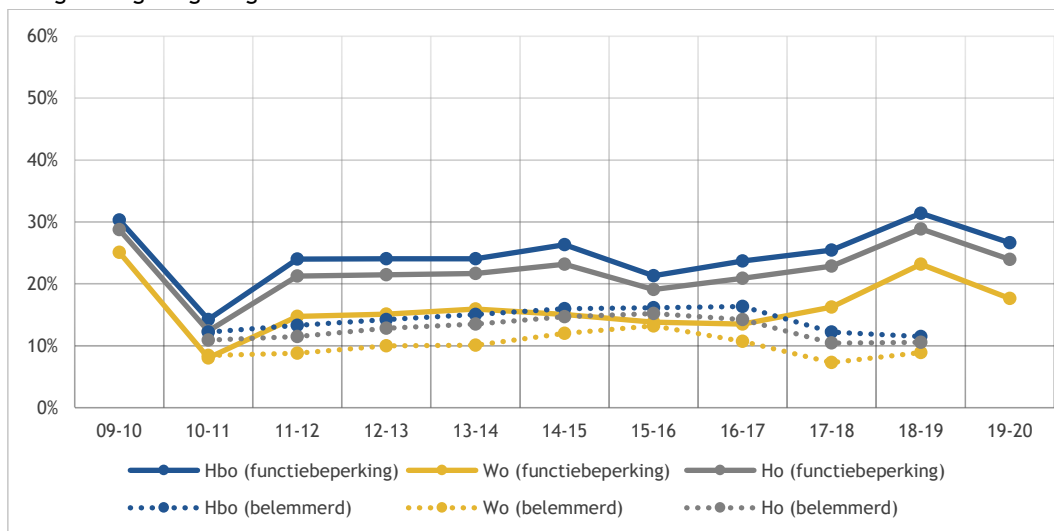
Figuur 2.49: Percentage nieuwe voltijd bachelors en associate degrees met een aanvullende beurs (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO/SFS 2006-2018)

Als het gaat om verschillende doorstromers (zie figuur 2.50), zien we dat in de doorstroom mbo-hbo de meeste studenten te vinden zijn met een aanvullende beurs (44% in 2018-2019), gevolgd door de doorstroom havo-hbo (32% in 2018-2019). Procentueel zien we de minste studenten met een aanvullende beurs in de doorstroom vwo-wo (21% in 2018-2019).

Figuur 2.50: Percentage nieuwe voltijd bachelors en associate degrees met een aanvullende beurs (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO/WSF 2006-2018)

Figuur 2.51 toont het aandeel eerstejaars bachelorstudenten met een functiebeperking (bron: Startmonitor) en het aandeel studenten dat aangeeft bij hun studie belemmerd te worden door een functiebeperking (bron: Studentenmonitor³⁴). Na een stijging van het aandeel studenten in het ho dat aangeeft een functiebeperking te hebben tussen 2015-2016 en 2018-2019, zien we in het laatste jaar een daling van 29 procent naar 24 procent. Uit de startmonitor kwam tevens naar voren dat ondanks de stijging van het aandeel studenten met een functiebeperking tot 2018-2019, het aandeel studenten dat hierdoor belemmerd werd licht is gedaald (gestippelde lijn). Deze fluctuaties zijn lastig te duiden vanwege wijzigingen in de vraagstelling als gevolg van de AVG.³⁵

Figuur 2.51: Percentage nieuwe voltijd bachelors met een functiebeperking (bron: Startmonitor 2009-2019) en percentage eerstejaars dat belemmerd wordt door een functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2010-2017)

34 De meting 2019-2020 van de Studentenmonitor vindt plaats aan het eind van het studiejaar (juni-juli 2020).

35 Het jaar 2018 geeft mogelijk een vertekend beeld vanwege een toestemmingsvraag: naar aanleiding van de AVG is in de Studentenmonitor en Startmonitor in resp. juni 2018 en september 2018 voorafgaand aan de functiebeperkings-(akkoord)vraag een extra akkoordvraag opgenomen. In de daaropvolgende edities (Studentenmonitor juni 2019 en Startmonitor september 2019) is die speciale functiebeperkings-(akkoord)vraag weer weggelaten, omdat deze toestemming al gedekt werd door de uitgebreide toestemming die aan het begin van de enquête werd gevraagd.

2.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk is de doorstroom naar het ho vanuit mbo, havo en vwo tegen het licht gehouden, en hebben we de relatie met achtergrondkenmerken van studenten in beeld gebracht. We hebben gebruikgemaakt van doorstroombestanden van DUO (BRON), CBS microdata het 1cHO, en steekproefbestanden (Studentenmonitor en Startmonitor). In deze paragraaf behandelen we per onderzoeksvraag de belangrijkste uitkomsten.

[In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?](#)

In diplomacohort 2013-2014 hadden we te maken met een ‘boeggolfeffect’: door de aangekondigde invoering van het studievoorschot werd in de twee jaren daarvoor een sterke toename van directe doorstroom geconstateerd. Sinds 2014 is de doorstroom weer gestabiliseerd en volgt de directe doorstroom naar het hoger onderwijs een vrij stabiele lijn. Als we de totale directe doorstroom naar ho voor diplomacohort 2018-2019 vergelijken met 2011-2012 (het diplomacohort dat als laatste niet te maken heeft gehad met het studievoorschot), zien we dat deze gedaald is met vier procentpunten. Terwijl in deze periode het aantal doorstroomgerechtigden iets toenam, nam de directe doorstroom naar het hoger onderwijs iets af. Dit komt met name door een (iets) lagere directe doorstroom van havo naar ho van drie procentpunten, en van mbo naar ho van 5,8 procentpunten. Overigens kiezen de laatste jaren weer iets meer havisten voor een route naar het hoger onderwijs via het vwo. De doorstroom van vwo naar ho is niet gedaald ten opzichte van de periode vóór het studievoorschot. Ook de indirecte doorstroom is heel licht gedaald in het laatste jaar. Overigens kunnen aan deze bevindingen geen causale relaties toegeschreven worden: mogelijk heeft ook de aantrekkende economie in deze periode invloed gehad op deze trends.

Het aandeel van de doorstromers met een niet-westerse migratieachtergrond volgt sinds 2014 een stabiele trend. In het mbo is de doorstroom naar ho hoger onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dan onder andere studenten. Dit patroon zien we ook in de doorstroom havo-ho en vwo-ho, maar hier zijn de verschillen heel klein. In absolute zin stijgt het aantal studenten met een niet-westerse migratieachtergrond licht, en dat komt door een lichte stijging van de doorstroom havo-ho en vwo-ho van deze studenten. De trend in doorstroom vanuit mbo van studenten met een niet-westerse achtergrond laat over de jaren heen geen duidelijke richting zien.

Over de jaren heen zien we een lichte afname van het aandeel studenten met een aanvullende beurs. Het aandeel studenten met een aanvullende beurs is het hoogst onder studenten die van uit het mbo naar het ho gaan en het laagst onder studenten die vanuit het vwo naar het ho gaan.

Mannen kiezen veel vaker voor een bètatechnische studie dan vrouwen, en dit verschil is iets kleiner geworden over de jaren heen. Ook laat het aandeel studenten dat kiest voor een bètatechnische studie het laatste jaar geen duidelijke verandering zien.

[Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?](#)

In de twee jaren voorafgaand aan de invoering van het studievoorschot was het aandeel gediplomeerden dat koos voor een tussenjaar relatief laag. In de jaren na 2014 is het aandeel studenten dat een tussenjaar neemt weer toegenomen naar een stabiel niveau (tussen de 9 en 10 procent). In het laatste diplomacohort (2017-2018) nemen we een lichte stijging waar van één procentpunt van mbo -en vwo-gediplomeerden die een tussenjaar nemen.

[Hoe is de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs verdeeld naar de achtergrondkenmerken van de ouders?](#)

Vanuit havo en vwo is de directe doorstroom naar het hoger onderwijs onder eerstegeneratiestudenten iets hoger dan onder studenten waarvan minstens één ouder hoogopgeleid is. In het mbo zien we het omgekeerde patroon: hier stromen juist de studenten met hoger opgeleide ouders vaker door naar het ho. Deze verschillen zijn in het mbo sinds 2014 iets groter geworden, vanwege een daling van twee procentpunt van het aandeel eerstegeneratiestudenten dat voor ho kiest.

Verandert de instroom in de bachelor?

Al jaren stijgt het aantal nieuwe studenten in het hoger onderwijs, hoewel deze groei in 2019-2020 iets lijkt af te vlakken. Deze groei wordt voor een groot deel veroorzaakt door een toename van het aantal internationale studenten, vooral in het wo. Dit aantal internationale studenten in het ho is de laatste zes jaar bijna verdubbeld, van 11.295 in 2014-2015 naar 21.516 in 2019-2020.

Verandert de instroom in de sectoren?

De verdeling naar instroom in sectoren is redelijk stabiel. In het hbo is de grootste sector Economie (38%), gevolgd door Techniek (22%). In het wo is al jarenlang Gedrag en Maatschappij de grootste sector (19%), gevolgd door Economie (18%).

In de pabo is de instroom tussen 2006-2007 en 2015-2016 elk jaar gedaald, met een scherpe daling in 2015-2016, waarschijnlijk als gevolg van de invoering van nadere opleidingseisen. Sindsdien is de instroom in de pabo elk jaar weer gestegen, met name onder studenten met een mbo- en havo-diploma. Het aantal vwo-ge diplomeerden dat instroom in de pabo is al jaren stabiel (zo'n 500 per jaar). De instroom in voltijd lerarenopleidingen in de tekortvakken (talen en techniek) is in het laatste jaar opnieuw licht gedaald.

Verandert de instroom in associate degrees?

Het aantal studenten in de associate degree stijgt al sinds 2015-2016 elk jaar fors, en deze groei zet zich ook voort in het laatste jaar. Iets meer dan helft van deze studenten volgt de associate degree in voltijd; de rest doet dat in deeltijd of dual.

Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, vooropleiding en sociaaleconomische status?

In het hoger onderwijs studeren iets meer vrouwen dan mannen. Hoewel dit beeld al enige jaren stabiel is, lijkt het aandeel vrouwen in het laatste jaar met één tot twee procentpunten te groeien, uiteraard ten koste van het aandeel mannen. De verdeling naar vooropleiding in het hbo is vrij constant over de jaren: meer dan de helft heeft een havodiploma, ongeveer een derde heeft een mbo-diploma, en een klein deel (5 tot 7%) heeft een vwo-diploma. Het aandeel studenten met een buitenlandse vooropleiding is rond de tien procent. In het wo is het aandeel studenten met een buitenlandse vooropleiding sinds 2008 gestegen van acht naar achttien procent. De leeftijdsopbouw van instroom in hbo en wo is over de jaren heen redelijk stabiel, met ongeveer driekwart van de studenten in de leeftijdscategorie 17 tot 19 jaar. Zowel vanuit mbo, havo en vwo zien we na de invoering van het studievoorschot, tussen 2014-2015 en 2017-2018, een lichte daling van het aandeel eerstegeneratiestudenten dat direct doorstroomt naar het ho van één tot twee procentpunten.

Hoe ontwikkelt zich de instroom van studenten die het hoger onderwijs (voor het eerst) betreden via selectie (zowel numerus fixus als andere selectie)?

Net als in de voorgaande jaren, krijgt ongeveer twintig procent van de studenten in het hoger onderwijs te maken met een vorm van selectie (numerus fixus, nadere eisen of selectie bij kleinschalige of intensieve opleidingen). In het wo is dit aandeel in 2019 gegroeid tot 31 procent, terwijl dit in het hbo gedaald is naar vijftien procent. Dit heeft te maken met een stijging in het wo van het aandeel opleidingen met een numerus fixus van zeven procentpunten, terwijl dit aandeel in het hbo met vier procentpunten is gedaald. Nadere analyse laat zien dat vooral Nederlandse vrouwen starten met een selectieopleiding. Mannen met een niet-westerse migratieachtergrond stromen minder vaak in bij selectieopleidingen.

Verandert de instroom van het aantal internationale studenten en van studenten met een functiebeperking?

De laatste jaren is het aantal internationale studenten elk jaar sterk toegenomen. In 2019-2020 startten 13.469 internationale studenten in het wo, waardoor nu bijna 30% van alle voltijd bachelorstudenten in het wo buitenlands is. In het hbo is dit aandeel met negen procent veel lager, en dit aandeel heeft in het hbo de laatste jaren een minder sterke stijging laten zien dan in het wo.

Verandert de instroom in bètatechnische studies?

Het bètarendement (het aandeel scholieren met een bètatechnisch profiel dat ook voor een bètatechnische ho-opleiding kiest) is voor alle gediplomeerden (mbo, havo of vwo) veel hoger onder mannen dan onder vrouwen. Terwijl tot en met 2014-2015 het bètarendement jaarlijks is gestegen, zien we in de laatste twee jaar een (zeer) kleine daling. Dit geldt voor de bètadoorstroom van mbo-studenten, havo-gediplomeerden en vwo-gediplomeerden.

3 Studiekeuze

3.1 Inleiding en vraagstelling

Een weloverwogen oriëntatieproces en overtuigende studiekeuze zijn van groot belang voor een succesvolle studie. De ervaren match van studenten met hun opleiding is zelfs de beste voorspeller van studiesucces in het eerste jaar. In dit hoofdstuk bespreken we daarom vanuit verschillende invalshoeken de studiekeuze van nieuwe eerstejaars, zoals de voorlichting waar zij gebruik van maken en hun keuzemotieven. Ook bestuderen we onder andere de activiteiten waar zij in het kader van studiekeuzecheck mee te maken krijgen en de gevolgen van selectie.

Met ingang van studiejaar 2017-2018 is voor numerusfixusopleidingen de centrale loting afgeschaft en vervangen door decentrale selectie door de instellingen. Net als de studiekeuzecheck beoogt deze maatregel de kans te vergroten dat elke student op de juiste plaats komt te studeren. Inmiddels is er discussie over de opbrengsten van decentrale selectie en heeft de Tweede Kamer recent een motie aangenomen die oproept om loting weer aan het instrumentarium van de instellingen toe te voegen.

Vanwege de Wet verlaagd wettelijk collegegeld betalen vanaf studiejaar 2018-2019 alle nieuwe studenten aan hogescholen en universiteiten in hun eerste jaar de helft minder collegegeld. Voor studenten in de lerarenopleidingen geldt deze halvering van het collegegeld ook voor het tweede studiejaar. Met deze maatregel wordt beoogd de toegankelijkheid van het hoger onderwijs te versterken.

De analyses in dit hoofdstuk zijn vrijwel volledig gebaseerd op de Startmonitor en deels op het 1cHO. De volgende vragen worden in dit hoofdstuk behandeld:

- a. Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en dat een goede match ervaart met de opleiding?
- b. Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?
- c. Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten en kiezen zij vaker een studie met een betere baankans?
- d. In hoeverre worden studenten in hun studiekeuze beïnvloed door de halvering van het collegegeld en zijn er gevolgen van de maatregel zichtbaar in de instroom van nieuwe studenten?
- e. Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, heeft het hen zekerder gemaakt van hun studiekeuze, kregen zij een advies of feedback en hoe werd dit gecommuniceerd?
- f. Hoeveel studenten krijgen bij hun aanmelding te maken met selectie, hoeveel worden er afgewezen en hoeveel studenten beginnen uiteindelijk met een opleiding die niet hun eerste keuze is?
- g. Hoeveel selectiecriteria worden er, gemiddeld genomen, gehanteerd door opleidingen met een numerus fixus?
- h. In hoeverre is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?
- i. In hoeverre zijn studenten tevreden over de informatievoorziening over het Bindend Studieadvies (BSA) en in welke mate is het BSA van invloed op de studiekeuze en het studiegedrag van studenten?
- j. In hoeverre is het volgen van keuzedelen in het mbo van invloed op het studiesucces en de aansluiting in het eerste jaar van het hbo?

3.2 Data en definities

Alle gegevens in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op elf metingen van de Startmonitor (studiejaar 2009-2010 tot en met studiejaar 2019-2020). De getoonde gegevens zijn gewogen voor steekproefafwijkingen.

De Startmonitor is een landelijk onderzoek, oorspronkelijk geïnitieerd door ResearchNed, dat sinds studiejaar 2008-2009 jaarlijks wordt uitgevoerd. Met ingang van studiejaar 2018-2019 is de Startmonitor een onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW, uitgevoerd door ResearchNed. Het onderzoek volgt jaarlijks de instromende bachelorstudenten tijdens hun eerste studiejaar in het hoger onderwijs.

De Startmonitor brengt verschillen tussen aanmeldingen en inschrijvingen, het gebruik van voorlichtingsmateriaal en het studiekeuzeprocess in kaart en inventariseert hoe studenten hun plek vinden in hun opleiding en of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. De Startmonitor is bij uitstek een instrument dat in staat is om binnen het proces van studiekeuze, start en integratie in de opleiding de determinanten van studiesucces en studieuitval of switch in het eerste studiejaar op te sporen en levert daarmee concrete handvatten op voor beleidsmakers in voortgezet, middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs.

In de Startmonitor werden in de studie jaren tot en met 2017-2018 bij de eerstejaarsstudenten gegevens verzameld op drie momenten, namelijk de start van het studiejaar (september-oktober); na enkele maanden studie (december) en aan het einde van het eerste studiejaar (juni-juli). Op deze drie momenten werd aandacht besteed aan de definitieve keuze, gebruik van voorlichtingsmateriaal, motieven en achtergronden van studiekeuze en studiesucces, en studieuitval. Met ingang van studiejaar 2018-2019 is de tweede enquête (december) vervallen en bestaat de Startmonitor uit twee enquêtes (september en juni). De vragen die voordien in december werden gesteld, zoals bijvoorbeeld over de aansluiting met de vooropleiding, worden nu later in het studiejaar gesteld in de juni-enquête. Het beantwoorden van de vragen op een ander moment in het studiejaar kan van invloed zijn op de uitkomsten. In theorie zou daarnaast de samenstelling van de responsgroep die de vragen beantwoordt ook kunnen veranderen door het enquêtemoment (bv. minder uitvallers die nog meedoen), maar na toetsing blijken hierin geen verschillen op te treden ten opzichte van voorgaande jaren. Het unieke van de Startmonitor is dat we aan het eind van het jaar weten welke studenten met hun opleiding zijn gestopt en welke nog studeren en dit kunnen koppelen aan de wijze waarop ze aan hun studie begonnen zijn en hoe ze er tijdens dat eerste jaar zijn 'geland'.

De resultaten voor het huidige studiejaar (2019-2020) zijn gebaseerd op de gegevens van de enquête uit september 2019. De meting van juni 2020 is voor het instroomcohort 2019-2020 nog niet beschikbaar. De resultaten over de cohorten 2009-2010 tot en met 2017-2018 uit de Startmonitor zijn gebaseerd op de drie metingen (september, december en juni), de resultaten over cohort 2018-2019 zijn gebaseerd op twee metingen (september, juni). Verder in dit rapport, in hoofdstuk 7, worden eveneens gegeven uit de Startmonitor gepresenteerd. Hier worden de gegevens uit de monitor gerelateerd aan studieuitval of switch aan het eind van het eerste jaar. Voor de analyses in het voorliggende hoofdstuk zijn uitsluitend de reguliere vooropleidingen meegenomen: havo naar hbo, mbo naar hbo, vwo naar hbo en vwo naar wo.

Tabel 3.1: Aantal records (voltijd) verwerkt in de Startmonitor - ongewogen

		09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	Totaal
September-meting	Hbo	10.717	13.268	13.503	13.055	14.723	13.007	9.773	8.242	8.173	7.791	13.435	125.687
	Wo	4.691	3.500	6.835	5.215	5.125	4.546	5.038	5.298	4.951	4.880	8.140	58.219
	Ho	15.408	16.768	20.338	18.270	19.848	17.553	14.811	13.540	13.124	12.671	21.575	183.906
Vervolg-metingen	Hbo	3.830	5.571	5.893	3.786	6.111	5.338	4.102	3.384	2.753	1.387		42.155
	Wo	2.900	2.137	4.278	2.091	2.726	2.313	2.780	3.101	2.121	1.470		25.917
	Ho	6.730	7.708	10.171	5.877	8.837	7.651	6.882	6.485	4.874	2.857		68.072

Om een overzichtelijk resultaat te kunnen weergeven van de studiekeuzemotieven van studenten is ervoor gekozen om deze in drie hoofdcategorieën te comprimeren. Op deze manier is ervoor gezorgd dat de drie hoofdcategorieën qua onderliggende items over de jaren te vergelijken zijn. Deze indikking heeft plaatsgevonden door middel van een factoranalyse en er is eveneens voor iedere categorie afzonderlijk de betrouwbaarheid vastgesteld. Hiervoor zijn factorscores berekend (gewogen en gestandaardiseerd). Met deze factorscores kunnen we trends en verschillen tussen doelgroepen inzichtelijk maken.

De drie hoofdcategorieën zijn:

- Inhoudelijke interesse (Cronbach's $\alpha=0,59$):
  - inhoudelijk interessanter;
  - sluit beter aan bij capaciteiten en vaardigheden.
- Inrichting van de opleiding (Cronbach's $\alpha=0,65$):
  - meer praktijk in de studie;
  - meer theorie in de studie;
  - meer aandacht voor onderzoek doen;
  - verkorte route of vrijstellingen;
  - opleiding is met redelijke inspanning haalbaar.
- Perspectief van het beroep (Cronbach's $\alpha=0,78$):
  - meer of bredere beroepsmogelijkheden;
  - meer kans op een baan;
  - hoger salaris;
  - meer maatschappelijke status.

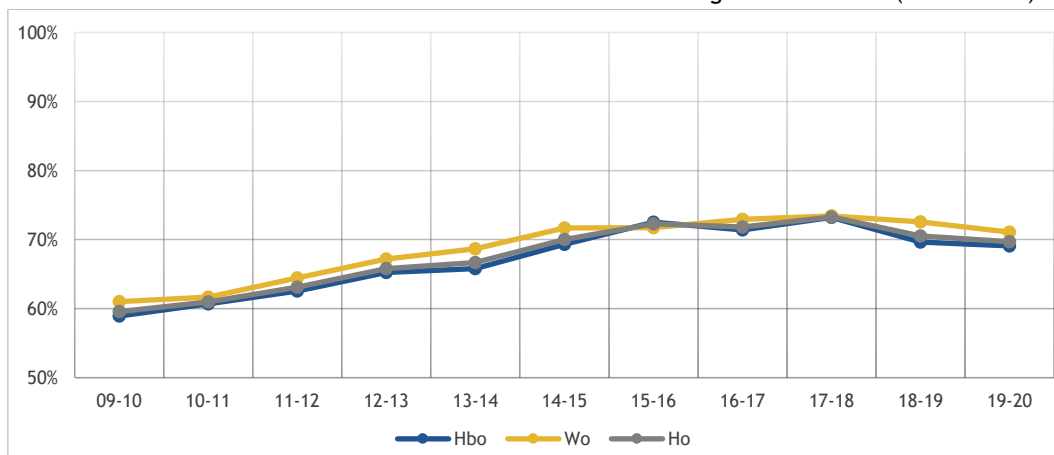
De mate waarin er een match bestaat tussen de student en de studie, met andere woorden de mate waarin student en studie bij elkaar passen, is eveneens gecomprimeerd tot één schaal. Uit de betrouwbaarheidsanalyse blijkt dat de onderliggende items samen een betrouwbare schaal vormen. Met andere woorden, de schaal is betrouwbaar genoeg om te kunnen meten in hoeverre de studie passend is (Cronbach's $\alpha=0,90$). De schaal kent waarden tussen 1 en 5, waarbij een score van 5 staat voor een optimale match en een 1 voor een slechte match tussen studie en student. Indien de gemiddelde score op alle items hoger is dan 3,5 spreken we van een goede tot zeer goede match. De schaal is gebaseerd op de volgende acht stellingen:

- deze opleiding is helemaal mijn eigen keuze;
- deze opleiding past perfect bij mijn interesses;
- deze opleiding past perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden;
- de beroepen die ik hierna kan uitoefenen passen perfect bij mijn interesses;
- de beroepen die ik hierna kan uitoefenen passen perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden;
- ik ben zeer gemotiveerd om deze opleiding met succes af te ronden;
- ik heb geen enkele twijfel over de juistheid van mijn opleidingskeuze;
- door deze opleidingskeuze zie ik mijn toekomst met vertrouwen en optimisme tegemoet.

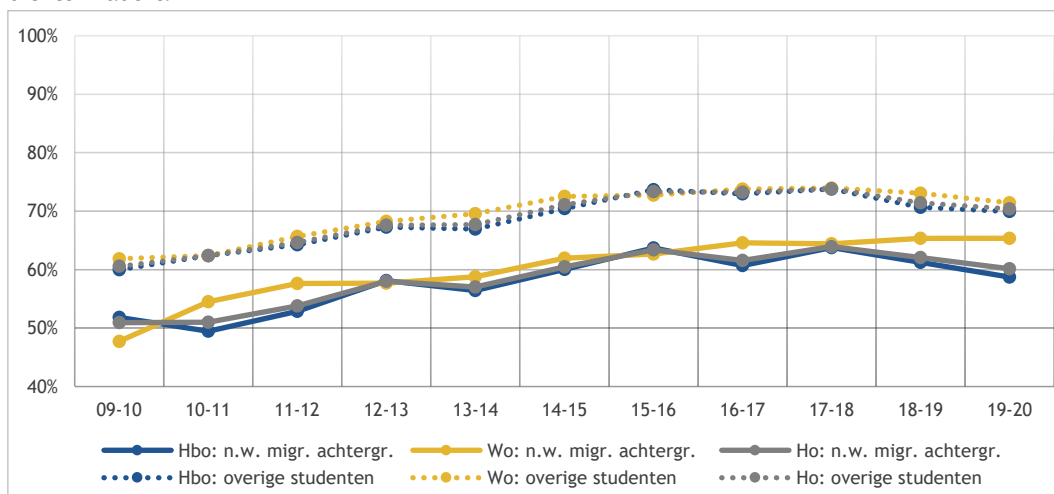
3.3 Keuze en binding

Hbo- en wo-studenten geven zelf overwegend aan dat zij (zeer) goed hebben nagedacht over hun studiekeuze ('(zeer) goed nagedacht over voor- en nadelen van opleidingskeuze'). Na jaren van structurele toename van het aandeel studenten dat een bewuste keuze maakt, daalde dit aandeel vervolgens licht in studiejaar 2018-2019. In 2019-2020 zet deze daling in het hbo nog significant door. Wo-studenten maken iets vaker een bewuste keuze dan hbo-studenten (71% vs. 69%). Daarnaast bestaat er ook een licht verschil tussen mannen en vrouwen: die laatste kiezen vaker weloverwogen dan mannen (71% vs. 68%).

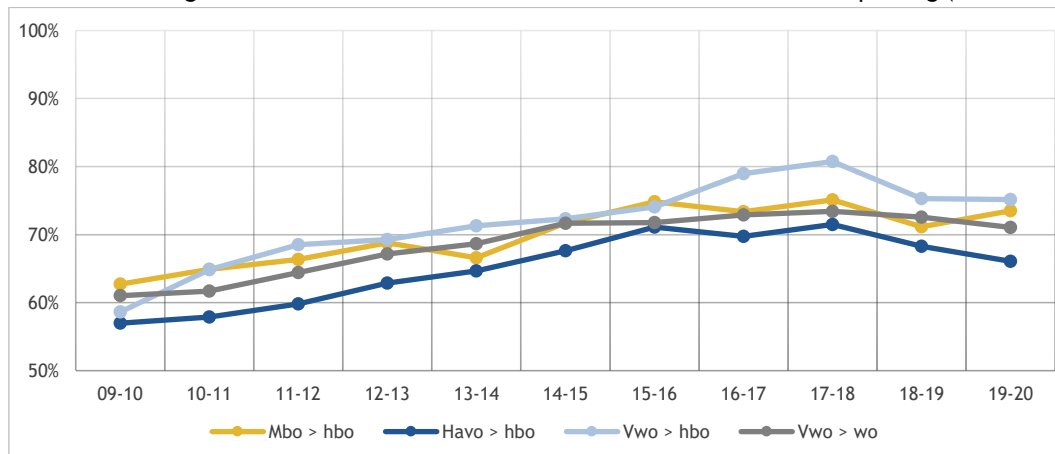
Figuur 3.1: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2019)

Ook tussen studenten met en zonder niet-westerse migratieachtergrond zijn er verschillen (figuur 3.2). Zo geeft een aanzienlijk groter deel van de studenten met een Nederlandse achtergrond aan bewust na te denken over de studiekeuze dan studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (70% vs. 60%). Het valt wel op dat bij de wo-studenten met niet-westerse achtergrond het aandeel bewuste kiezers niet daalt, waardoor deze groep het aandeel bewuste kiezers onder de studenten met Nederlandse studenten steeds dichtert nadert.

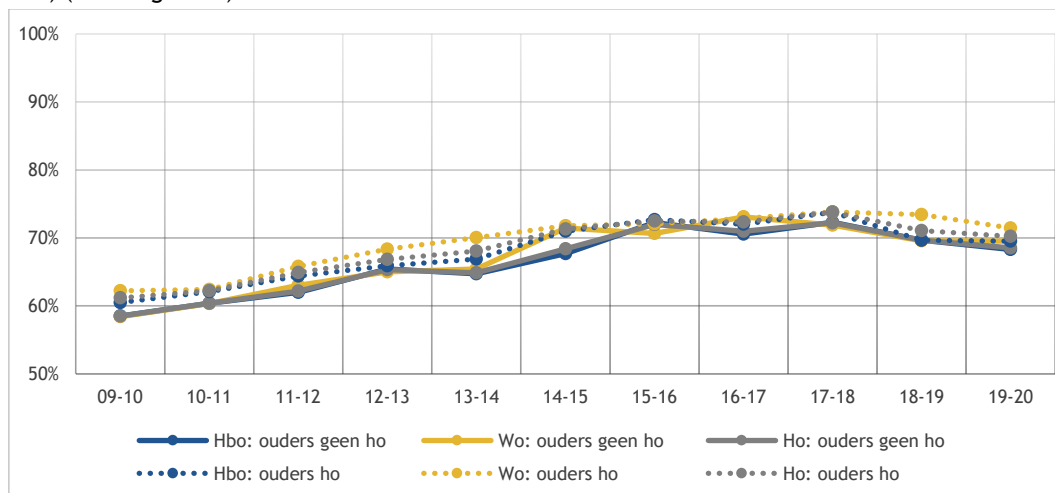
Figuur 3.2: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar migratieachtergrond (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2019)

Figuur 3.3 laat zien dat het aandeel studenten dat een bewuste studiekeuze maakt duidelijk groter is bij studenten die van vwo naar hbo gaan dan bij studenten die van havo naar hbo gaan (75% vs. 66%). Doordat het aandeel mbo'ers dat een bewuste keuze maakt in het laatste jaar is toegenomen (van 71% naar 74%) kiezen zij nu vrijwel even vaak welbewust als de vwo'ers die naar het hbo gaan. Havisten daarentegen kiezen in 2019-2020 minder vaak weloverwogen (van 68% naar 66%). Ook in 2019-2020 kiezen studenten waarvan het inkomen van de ouders bovenmodaal is vaker bewust dan studenten waarvan het ouderinkomen lager ligt dan modaal (72% vs. 69%). In 2019-2020 hebben studenten met een functiebeperking iets vaker bewust nagedacht over hun studiekeuze dan studenten zonder functiebeperking (72% vs. 69%).

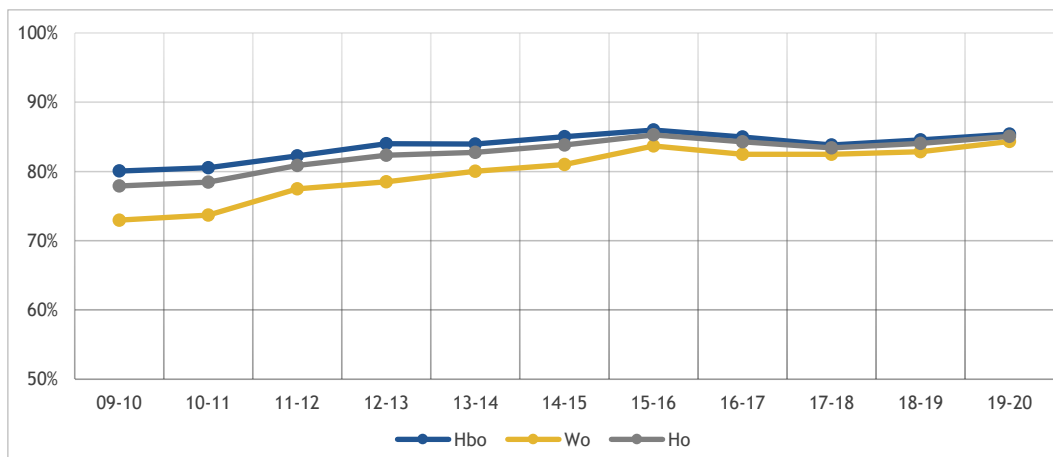
Figuur 3.3: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar vooropleiding (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2019)

Tot slot maken studenten met hoogopgeleide ouders in 2019-2020 een net iets bewustere studiekeuze dan eerste generatie ho-studenten (studenten zonder hoogopgeleide ouders) (70% vs. 69%; figuur 3.4). Zowel binnen de groep met als zonder hoogopgeleide ouders geven studenten met een (niet-)westerse migratieachtergrond minder vaak aan een weloverwogen studiekeuze te maken dan Nederlandse studenten (60% vs. 70%) (niet in grafiek).

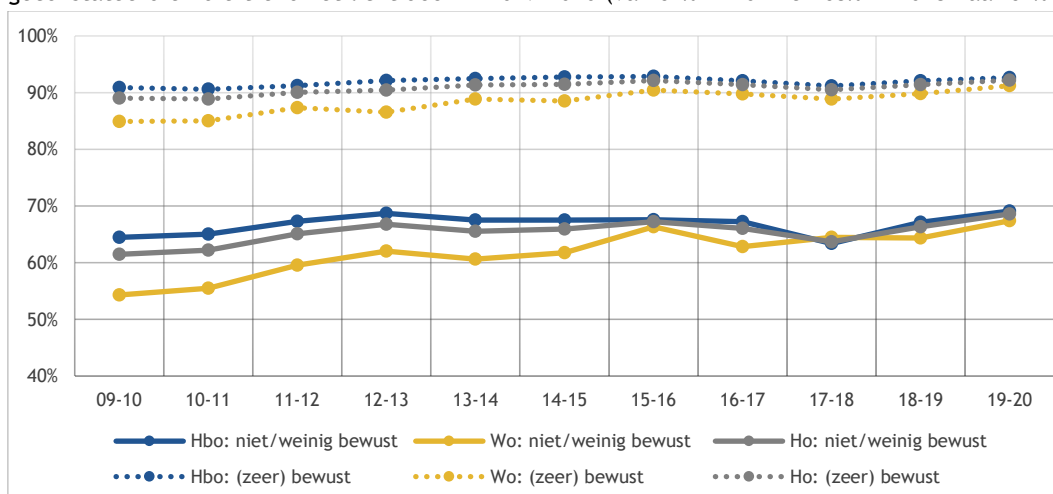
Figuur 3.4: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2009-2019)

De mate waarin studenten een goede match of binding ervaren met hun opleiding blijft voor zowel hbo- als wo-studenten stabiel (resp. 85% en 84% in 2019-2020). Dit betekent dat het merendeel van de studenten in het hoger onderwijs aangeeft dat zij goed bij de door hen gekozen studie passen (figuur 3.5). Als we studenten uit verschillende vooropleidingen vergelijken (niet in grafiek), dan ervaren studenten uit havo en mbo het vaakst een goede match met de opleiding (90%), gevolgd door hbo-studenten die vanuit het vwo komen (85%). Vwo'ers die doorstromen naar het wo ervaren het minst vaak een goede binding (83%).

Figuur 3.5: Percentage studenten dat een goede binding ervaart met de opleiding (bron: Startmonitor 2009-2019)

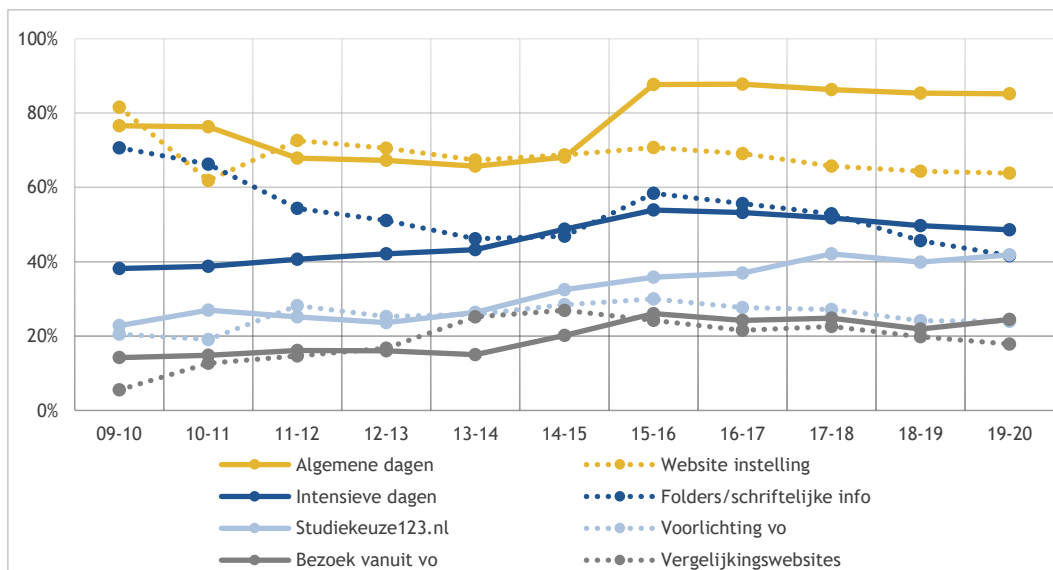
In figuur 3.6 gaan we na in hoeverre studenten die in verschillende mate een weloverwogen studiekeuze hebben gemaakt ook verschillend scoren op de mate van binding met hun opleiding. Eerstejaars die menen een (zeer) bewuste studiekeuze te hebben gemaakt ervaren aanzienlijk vaker een sterke binding met hun opleiding dan studenten die geen (zeer) bewuste studiekeuze hebben gemaakt. In 2019-2020 gaf binnen de groep studenten die een (zeer) bewuste studiekeuze hebben gemaakt 92 procent aan een goede binding te ervaren met de opleiding. Binnen de groep studenten die niet (zeer) bewust een studiekeuze hebben gemaakt gaf 69 procent aan een goede binding met de opleiding te ervaren. Ook blijkt dat van de gehele ho-instroom ongeveer twee derde van de studenten zowel een weloverwogen studiekeuze hebben gemaakt als een goede binding ervaart met diens opleiding (niet in grafiek). Vorig jaar werd al een dalende trend geconstateerd en die trend zet licht door in 2019-2020 (van 67% in 2017 en 65% in 2018 naar 64% in 2019).

Figuur 3.6: Percentage studenten dat een goede binding ervaart naar al dan niet weloverwogen studiekeuze (bron: Startmonitor 2009-2019)

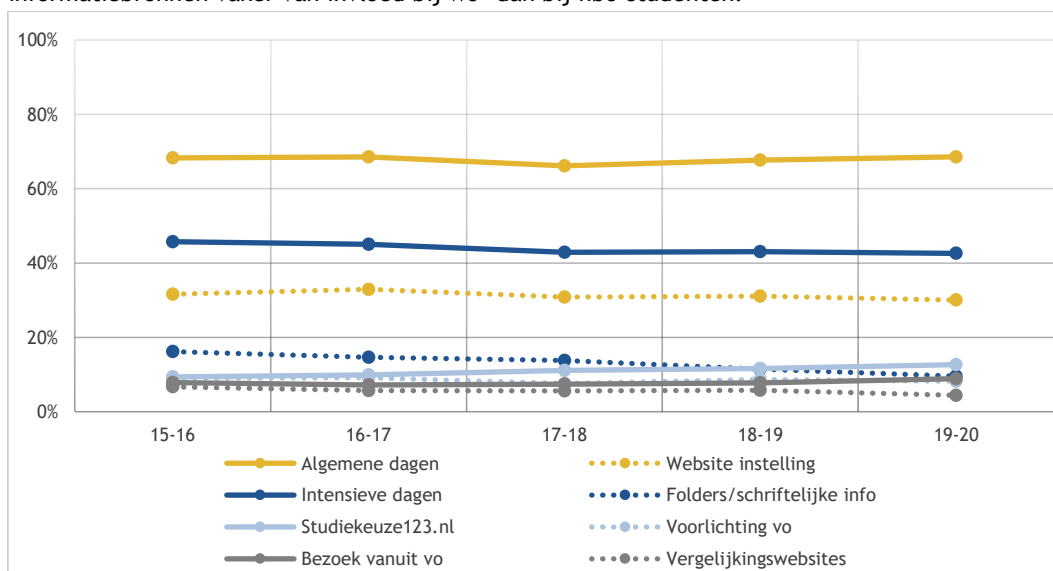
3.4 Studiekeuzebronnen

In figuur 3.7 wordt inzichtelijk gemaakt wat de acht vaakst gebruikte informatiebronnen van studenten zijn voor de oriëntatie op hun studiekeuze. De vaakst geraadpleegde bronnen zijn de algemene voorlichtingsdagen, websites van instellingen en intensieve voorlichtingsdagen (zoals proefstuderen en meeloopdagen). Wat betreft het gebruik van folders/schriftelijke informatie als informatiebron wordt de dalende trend in 2019-2020 doorgezet (van 46% in 2018 naar 42% in 2019). Daarentegen neemt het gebruik toe van de website Studiekeuze123 (van 40% naar 42%) en de bezoeken aan instellingen die georganiseerd worden door het voortgezet onderwijs (van 22% naar 25%). Ook in 2019-2020 maken wo-studenten over het algemeen net iets vaker gebruik van alle hier besproken informatiebronnen dan hbo-studenten (niet in grafiek).

Figuur 3.7: Acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars in het ho (bron: Startmonitor 2009-2019)

Bekijken we per groep gebruikers de percentages studenten die (zeer) sterk beïnvloed zijn door de informatiebronnen (figuur 3.8), dan blijken de drie meest benutte informatiebronnen uit figuur 3.7 (algemene dagen, intensievere dagen en websites van instellingen) ook het meest invloedrijk te zijn op de studiekeuze van gebruikers, maar niet in dezelfde volgorde. Een bezoek aan de instelling, op een algemene open dag of voor proefstuderen, heeft het vaakst sterke invloed. Folders en schriftelijke voorlichting, die nog altijd door twee vijfde van de studenten worden geraadpleegd, hebben zowel in 2019-2020 als in voorgaande jaren relatief weinig invloed op de studiekeuze van deze instromers. Tot slot zijn al deze informatiebronnen vaker van invloed bij wo- dan bij hbo-studenten.

Figuur 3.8: Percentages (zeer) sterke invloed van de acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen op de studiekeuze van eerstejaars ho die er gebruik van maken (bron: Startmonitor 2013-2019)

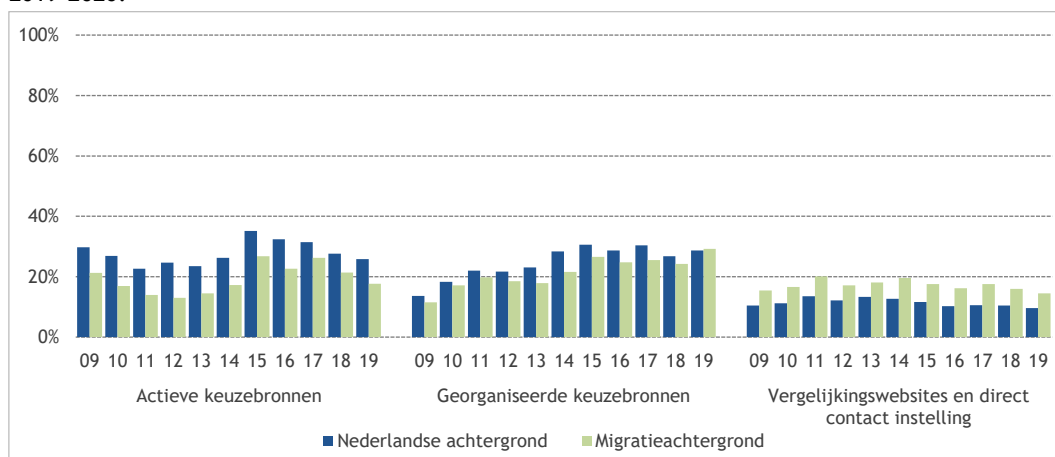
De geraadpleegde informatiebronnen zijn met behulp van een factoranalyse geordend in drie groepen: 'actieve keuzebronnen', 'georganiseerd keuzebronnen' en '(vergelijkings-)websites en direct contact instelling'. Onder 'actieve keuzebronnen' verstaan we activiteiten waarvoor (enige) inspanning van de student wordt verwacht: algemene open dagen, informatie uit folders en/of schriftelijke informatie, raadplegen van instellingswebsites en de intensieve voorlichtingsdagen (zoals proefstuderen of meeloopdag).

De tweede groep ‘georganiseerde keuzebronnen’ zijn die bronnen die worden aangeboden aan studenten vanuit het vo of mbo: het zijn georganiseerde bezoeken aan instellingen en voorlichtingen die georganiseerd worden door de eigen school. Tot slot bestaat de laatste categorie ‘(vergelijings)-websites en direct contact instelling’ uit het opzoeken van informatie op vergelijkingswebsites, studiekeuzewebsites en door direct contact op te nemen met de instelling waar studenten geïnteresseerd in zijn (via telefoon of mail).

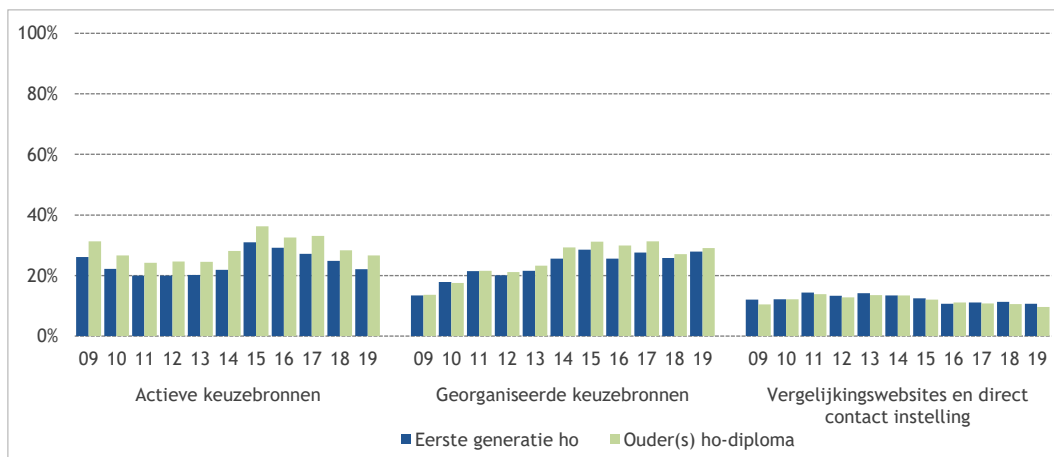
Bestuderen we het gebruik van één of meer informatiebronnen in de drie categorieën, dan blijkt slechts vier procent van de eerstejaars in geen enkele categorie een bron te raadplegen (niet in grafiek). In het hbo ligt dit aandeel iets hoger dan in het wo (5% vs. 2%). In totaal 93 procent maakt gebruik van ten minste een van de actieve keuzebronnen, 51 procent van ten minste een van de georganiseerde keuzebronnen en 37 procent heeft zich georiënteerd via vergelijkingswebsites en/of direct contact.

In figuur 3.9 en figuur 3.10 bestuderen we geen percentages brongebruik, maar in plaats daarvan percentages studenten met hoge factorscores in de drie categorieën - deze factorscores zijn hoger zijn naarmate er in een categorie meerdere bronnen worden gebruikt. Uit figuur 3.9 blijkt dat in 2019-2020 studenten met een Nederlandse achtergrond vaker intensief gebruikmaken van actieve keuzebronnen dan studenten met een migratieachtergrond (zowel westers als niet-westers) (26% vs. 18%). Overigens neemt in beide groepen het aandeel intensief gebruik van deze vorm van informatie wel af. Wat betreft de vergelijkingswebsites en direct contact met de instelling via mail of telefoon is de situatie in vergelijking met de actieve keuzebronnen omgekeerd. Studenten met een migratieachtergrond maken daar intensiever gebruik van dan studenten met een Nederlandse achtergrond (15% vs. 10%). Van de georganiseerde keuzebronnen maken beide groepen even vaak intensief gebruik, en dit neemt ook voor beide groepen af in 2019-2020.

Figuur 3.9: Eerstejaars ho per groep die aangeeft *voornamelijk* een bepaald type keuzebronnen te hebben geraadpleegd naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2009-2019)

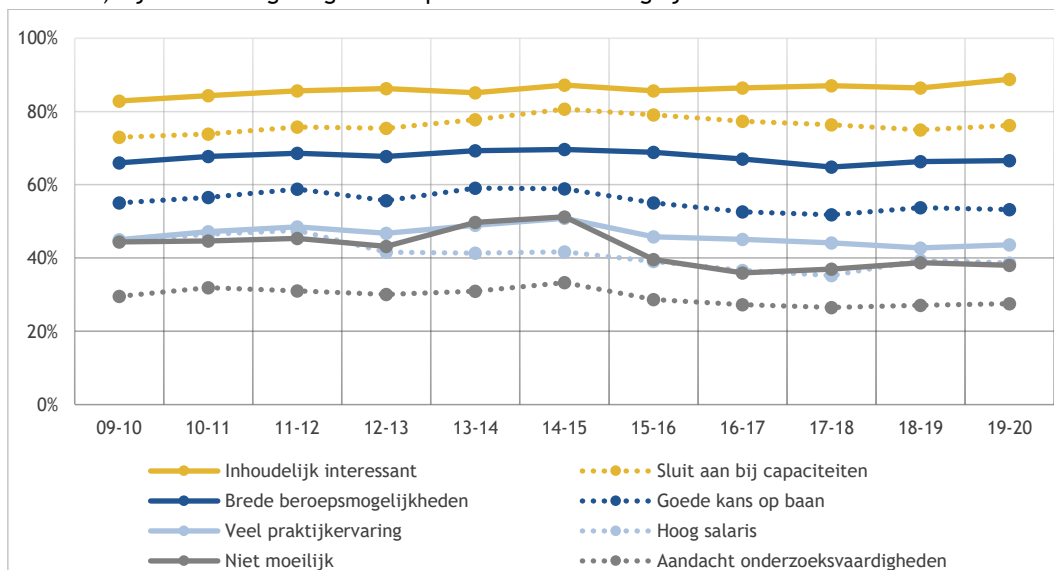
Vervolgens is eenzelfde vergelijking gemaakt met de drie categorieën informatiebronnen, maar ditmaal tussen studenten waarvan beide ouders niet hoogopgeleid zijn (eerstegeneratiestudenten) en studenten waarvan ten minste één van de ouders hoogopgeleid is (figuur 3.10). Grote verschillen tussen deze twee groepen op het gebied van de georganiseerde keuzebronnen en de vergelijkingswebsites en direct contact met instellingen zijn er niet. Wel maken studenten met hoogopgeleide ouders vaker intensief gebruik van actieve keuzebronnen dan eerstegeneratiestudenten (27% vs. 22%). Bij zowel de studenten met als zonder hoogopgeleide ouders zijn het de studenten met een (niet-)westerse migratieachtergrond die aanzienlijk minder vaak intensief gebruikmaken van actieve keuzebronnen dan de Nederlandse studenten (18% vs. 26%). Het verloop over de jaren is vergelijkbaar met de resultaten uit figuur 3.9. Vergelijken we studenten zonder en met een functiebeperking (niet in grafiek), dan blijken die laatsten iets vaker intensief gebruik te maken van vergelijkingswebsites en direct contact met instellingen (12% vs. 9%), maar iets minder van georganiseerde keuzebronnen (27% vs. 29%).

Figuur 3.10: Eerstejaars ho per groep die aangeeft bepaalde keuzebronnen te hebben geraadpleegd bij hun studiekeuze naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2009-2019)

3.5 Studiekeuzemotieven

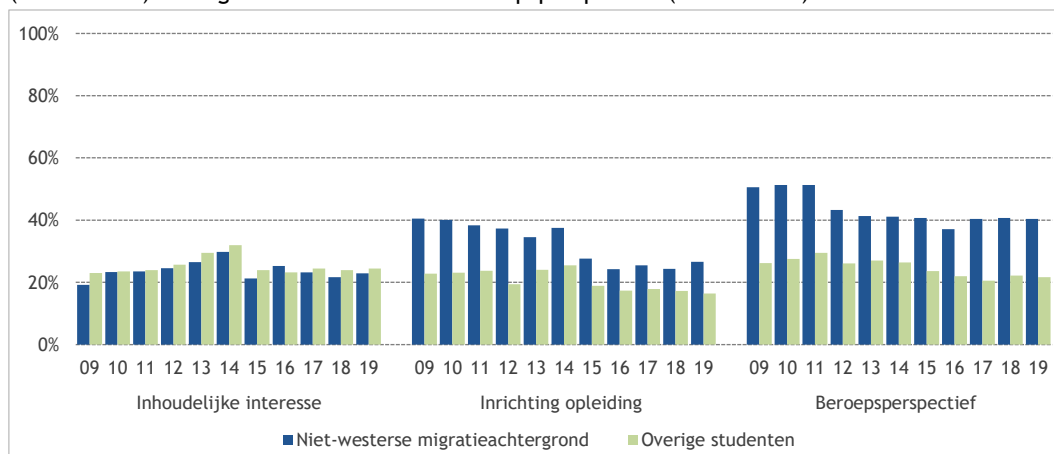
In figuur 3.11 worden de keuzemotieven van studenten gepresenteerd voor het kiezen van hun opleiding. Zo is te zien dat al vele jaren de inhoudelijke interesse (89% in 2019), het aansluiten bij iemand zijn/haar capaciteiten (76%) en de beroepsmogelijkheden (67%) van een opleiding de drie belangrijkste motieven zijn. Het belang van alle motieven is eigenlijk in de laatste vier onderzoeksjaren behoorlijk constant. Het belang van inhoudelijke interesse (van 84% naar 86%) en de aansluiting bij iemands capaciteiten (van 75% naar 77%) zijn wel licht gestegen ten opzichte van het vorige jaar.

Figuur 3.11: Belangrijkste keuzemotieven: aandeel voor wie de motieven een (grote) rol speelden (bron: Startmonitor 2009-2019)

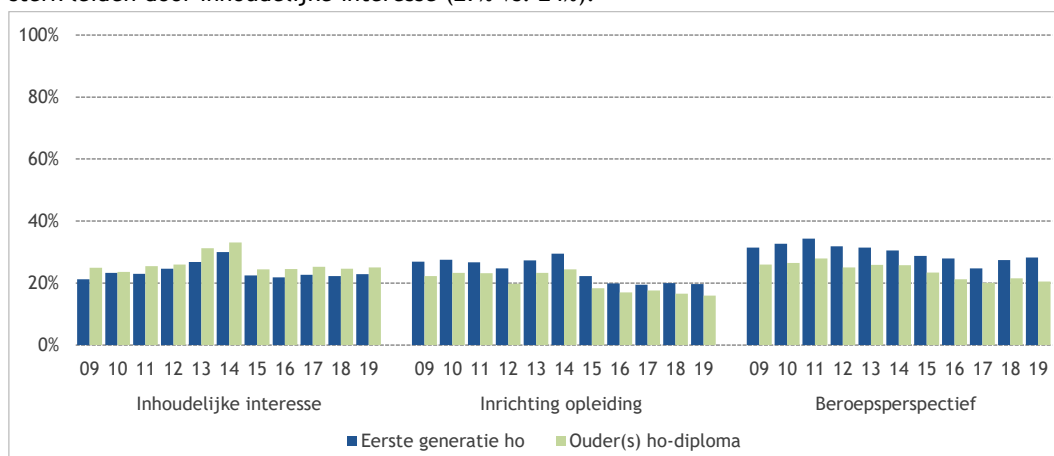
Onder andere de zojuist gepresenteerde keuzemotieven in figuur 3.11 zijn, met behulp van een factoranalyse, in drie groepen verdeeld (zie ook inleiding): (1) inhoudelijke interesse ('inhoudelijk interessant' en 'sluit aan bij de capaciteiten van de student'), (2) inrichting van de opleiding ('meer aandacht voor onderzoeksvaardigheden', 'meer theorie in de opleiding', 'veel praktijkervaring in de studie', 'verkorte onderwijsroute of vrijstellingen' en 'haalbaarheid van de opleiding') en (3) het beroepsperspectief ('meer of bredere beroepsmogelijkheden', 'meer of bredere kans op een baan', 'hoger salaris' en 'meer maatschappelijke status').

Figuur 3.12 laat de ontwikkeling van de drie categorieën keuzemotieven zien over de jaren heen voor studenten met en zonder een (niet-westerse) migratieachtergrond. Over de afgelopen elf jaar is wat betreft de inrichting van de opleiding en het beroepsperspectief sprake van een dalende trend voor beide groepen. Studenten met een Nederlandse achtergrond en met een (niet-)westerse migratieachtergrond laten zich ongeveer even vaak sterk leiden door inhoudelijke interesse. Studenten met een migratieachtergrond laten zich echter aanzienlijk vaker sterk leiden door de inrichting van de opleiding (26% vs. 16%) en nog veel vaker door het beroepsperspectief (40% vs. 22%).

Figuur 3.12: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2009-2019).

In figuur 3.13 worden de categorieën motieven apart weergegeven voor eerstegeneratiestudenten en studenten met hoogopgeleide ouders. Studenten met hoogopgeleide ouders baseren hun keuze minder vaak op de inrichting van de opleiding (16% vs. 20%) en het beroepsperspectief (20% vs. 28%) dan eerstegeneratiestudenten en hechten meer waarde aan de inhoud van de opleiding dan eerstegeneratiestudenten (25% vs. 23%). Studenten met een functiebeperking (niet in grafiek) laten zich relatief vaak in hun keuze sterk leiden door inhoudelijke interesse (27% vs. 24%).

Figuur 3.13: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2009-2019).

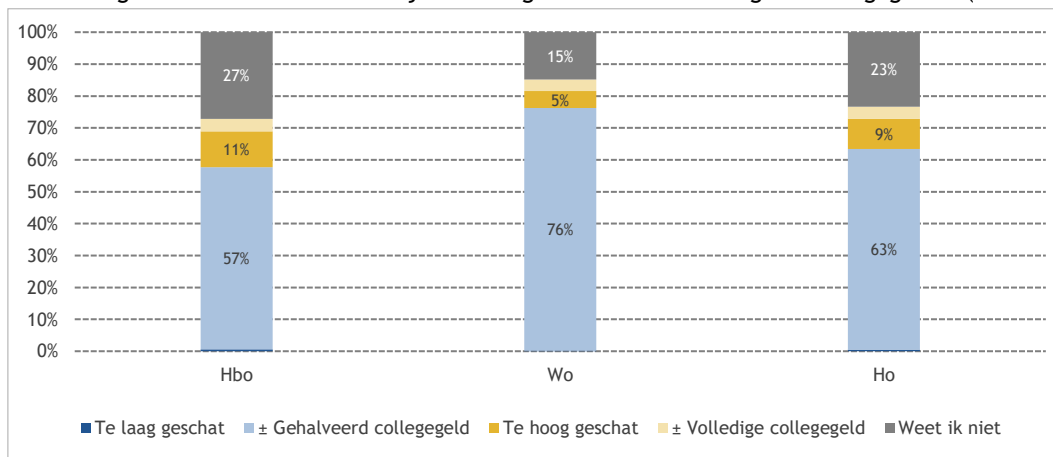
Vervolgens wordt in figuur 3.14 dieper ingegaan op de invloed van baankansen op de opleidingskeuze van studenten, waarin onderscheid wordt gemaakt tussen mannen en vrouwen en het soort hoger onderwijs. Hbo-studenten vinden de kans op een baan vaker belangrijk dan wo-studenten (58% vs. 43%). En binnen de onderwijstypen hechten mannen weer meer waarde aan baankansen dan vrouwen (hbo: 60% vs. 56%; wo: 49% vs. 38%).

Figuur 3.14: Mate waarin eerstejaars baankansen als (zeer) belangrijk ervaren bij hun studiekeuze naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2014-2019).

3.6 Halvering collegegeld

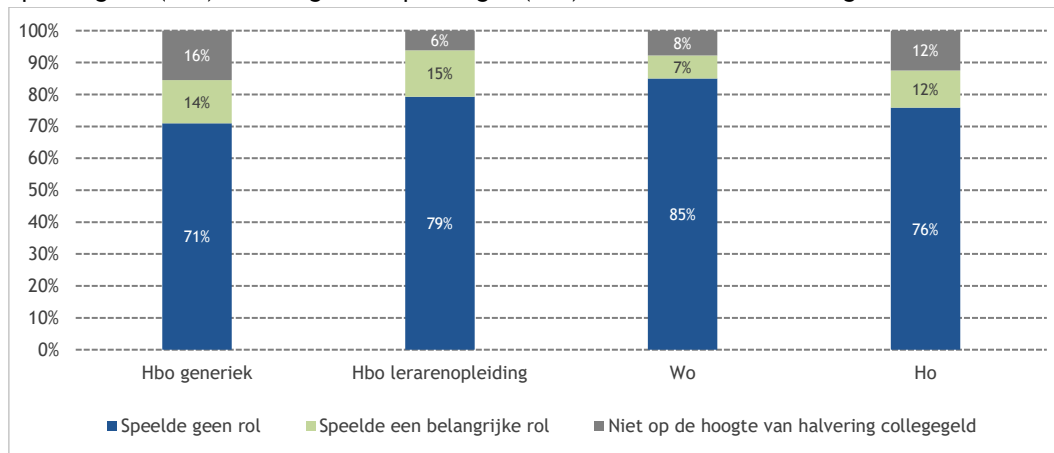
Met ingang van studiejaar 2018-2019 betalen nieuwe studenten in het hoger onderwijs in hun eerste studiejaar nog maar de helft van het wettelijk collegegeld. In de lerarenopleidingen geldt de halvering ook in het tweede jaar. Doel van de maatregel is de toegankelijkheid van het hoger onderwijs te versterken. De maatregel kan alleen effect hebben, als studenten er van op de hoogte zijn. Aan eerstejaarsstudenten is eerst gevraagd of zij weten hoeveel collegegeld 'nieuwe studenten in hun eerste jaar' betalen. Bijna twee derde van de eerstejaars noemt (ongeveer) het juiste bedrag ter hoogte van de helft van het wettelijke collegegeld; wo-studenten zijn vaker goed op de hoogte dan hbo-studenten (76% vs. 57%). Het collegegeld wordt zelden te laag ingeschat (<1%), maar een klein deel noemt wel een te hoog collegegeld (hbo 11%, wo 5%) en ook heeft vier procent het volledige wettelijke collegegeld in gedachten. Vaker dan een verkeerd antwoord geven studenten aan dat zij eenvoudig niet weten hoe hoog het collegegeld is (hbo 27%, wo 15%).

Figuur 3.15: Hoogte van collegegeld voor nieuwe eerstejaars, volgens eerstejaars (bron: Startmonitor 2019)

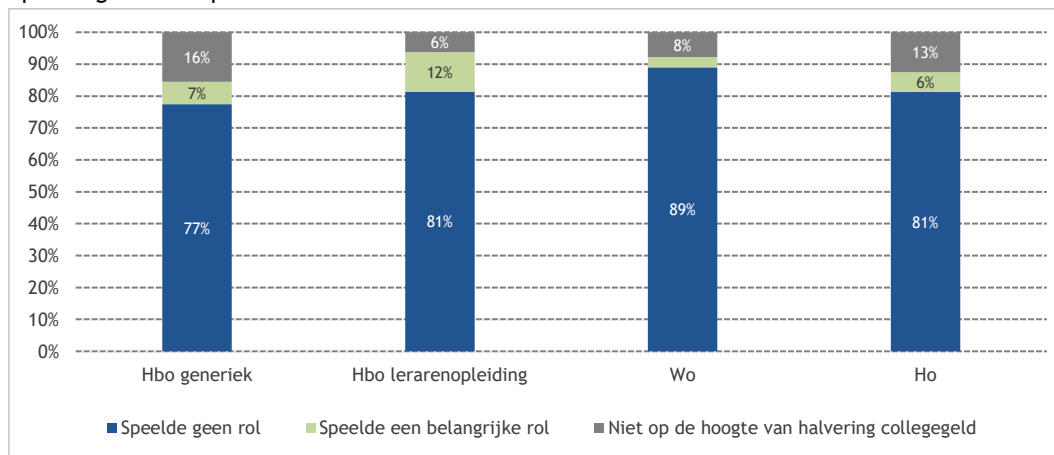
Ook is expliciet gevraagd of eerstejaars weten dat het collegegeld voor nieuwe studenten in het eerste studiejaar is gehalveerd (niet in grafiek). Twaalf procent van de eerstejaars (15% in hbo en 8% in wo) zegt hiervan niet op de hoogte te zijn. De studenten in de lerarenopleidingen blijken weliswaar beter op de hoogte van de halvering in het eerste jaar (6% van hen weet dat niet), maar daarnaast is er een groep van negentien procent die wel weet van het eerste jaar maar niet van de halvering in het tweede jaar bij lerarenopleidingen. Slechts 75 procent van de eerstejaars in de lerarenopleidingen weet van de halvering in beide jaren.

Figuur 3.16 laat zien dat voor twaalf procent van de eerstejaars de halvering van het collegegeld een (zeer) sterke invloed heeft gehad op de keuze om te gaan studeren in het hoger onderwijs. In de hbo-leraren-opleidingen³⁶ (15%) en overige hbo-opleidingen (14%) is dit vaker van invloed geweest dan in het wo (7%).

Figuur 3.16: Invloed van de halvering van het collegegeld op de keuze om te gaan studeren naar soort ho (bron: Startmonitor 2019)

Op de specifieke opleidingskeuze (figuur 3.17) heeft de halvering minder vaak invloed. In het wo vindt drie procent dat dit van invloed was, in de hbo-lerarenopleidingen twaalf procent en in de overige hbo-opleidingen zeven procent.

Figuur 3.17: Invloed van de halvering van het collegegeld op de keuze voor een specifieke studie naar soort ho (bron: Startmonitor 2019)

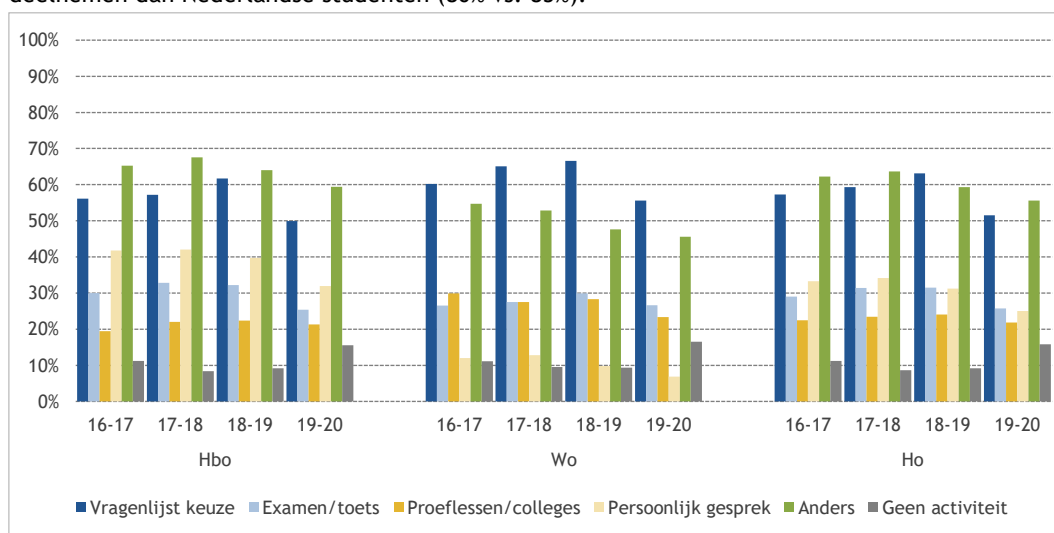
Om na te gaan of de gevolgen van de halvering van het collegegeld zichtbaar zijn in de instroom van nieuwe studenten, zijn voor dit rapport ook de instroomcijfers van de afgelopen jaren nader geanalyseerd (niet in grafiek). Bij associate degree opleidingen (die overigens niet zijn opgenomen in de Startmonitor) is er een belangrijke groei in de instroom in 2019-2020 met bijna een kwart (23%). Bij ad-opleidingen met halvering collegegeld in het tweede jaar is de groei nog sterker (28%) dan bij de overige ad-opleidingen (23%). Deze toename is minder sterk voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Vergelijken we de vooropleidingen van de instromers bij de ad-opleidingen, dan is de groei in de instroom sterker bij de instromende havisten dan bij de mbo'ers. Al met al geeft dit een gemengd beeld wat betreft het realiseren van de beoogde effecten van de halvering van het collegegeld: er is wel duidelijk groei en het sterkst bij de opleidingen met twee jaar halvering collegegeld, maar tegelijk minder sterk bij mbo'ers en bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dan bij andere groepen.

³⁶ Bij de lerarenopleidingen is aan alle eerstejaars die ten minste weten van de halvering in het eerste jaar, gevraagd of de halvering invloed had op hun studiekeuze - ongeacht of zij ook wisten van de halvering in het tweede jaar.

In de hbo- en wo-bacheloropleidingen zien we in de werkelijke instroom niet zoveel terug van de hierboven genoemde percentages studenten die in de Startmonitor aangeven dat de halvering van het collegegeld van invloed is geweest op hun keuze om te gaan studeren. De instroom is toegenomen met slechts een procent. Vergelijken we binnen hbo en wo nog de deelgroepen met verschillende achtergronden, dan valt wel op dat in de hbo-bachelor lerarenopleidingen de instroom van mbo'ers toeneemt met zes procent, terwijl de instroom van havisten er daalt met drie procent. En in het wo daalt de instroom van studenten zonder migratieachtergrond met twee procent, maar stijgt de instroom van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond met elf procent. Dit lijkt echter niet voldoende om te mogen concluderen dat in het hele ho de doelen van de halvering van het collegegeld worden behaald.

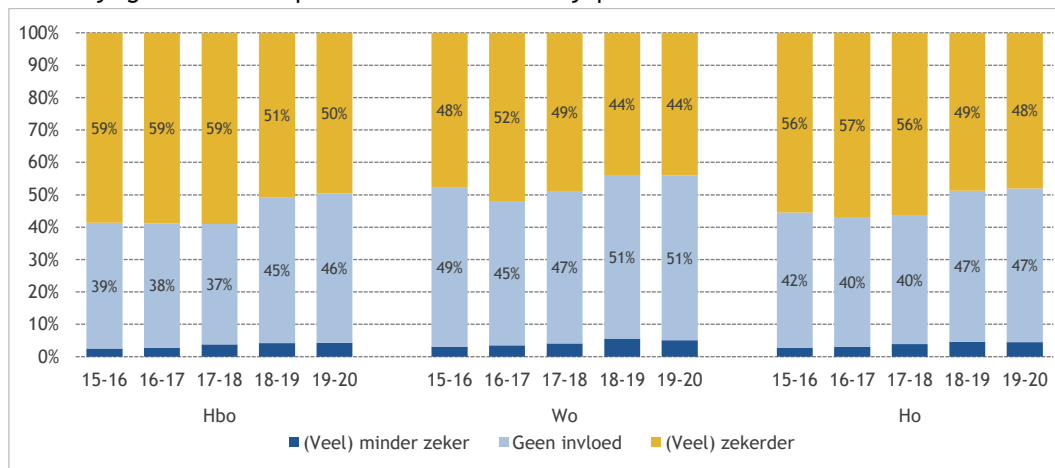
3.7 Studiekeuzecheck

De belangrijkste ontwikkeling in de activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck (figuur 3.18) lijkt te zijn dat zowel in hbo als wo vrijwel alle activiteiten in studiejaar 2019-2020 minder vaak voorkomen dan in 2018-2019 (alleen proeflessen in hbo zijn ongeveer gelijk gebleven). De meest voorkomende activiteit is nog steeds een vragenlijst over de studiekeuze (en deze wordt ook nog steeds in het wo vaker aangeboden dan in het hbo: 56% vs. 50%), maar zowel in wo als hbo is het aandeel studenten dat een vragenlijst invulde afgenomen ten opzichte van het jaar daarvoor (was 67% in wo en 62% in hbo). Een vergelijkbare ontwikkeling geldt voor het voeren van een persoonlijk gesprek. Dit komt in het hbo nog steeds veel vaker voor dan in het wo (resp. 32% en 7%), maar dit aandeel is in beide onderwijstypen afgenomen (was resp. 40% en 10%). Instellingen combineren vaak de inzet van een vragenlijst met een activiteit op locatie, zoals proefstuderen of een persoonlijk gesprek. We zien dat de combinatie van vragenlijst en persoonlijk gesprek veel vaker voorkomt in het hbo dan in het wo (19% vs. 5%). Dit in tegenstelling tot de combinatie vragenlijst en proeflessen/colleges die vaker voorkomt in het wo dan in het hbo (12% vs. 7%). Geheel in lijn met de afnemende SKC-activiteiten zien we het aandeel studenten dat zegt helemaal geen activiteiten te hebben gehad juist toenemen. Zowel in hbo als wo is er bijna een verdubbeling van de percentages studenten die in aanmerking komen voor een studiekeuzecheck, maar aan geen enkele activiteit hebben deelgenomen (hbo van 9% naar 16%, wo van 9% naar 17%). Onder studenten die zich aanmelden na 1 mei ligt het percentage zonder SKC-activiteiten iets hoger, maar de overgrote meerderheid van studenten zonder enige SKC-activiteit had zich wel uiterlijk 1 mei aangemeld. Mbo-studenten doen iets minder vaak mee aan studiekeuzeactiviteiten (82%) dan havisten (86%) en vwo-studenten die naar het hbo gaan (86%). Daarnaast zijn het iets vaker studenten met een (niet-)westerse migratieachtergrond die aan geen enkele activiteit deelnemen dan Nederlandse studenten (80% vs. 85%).

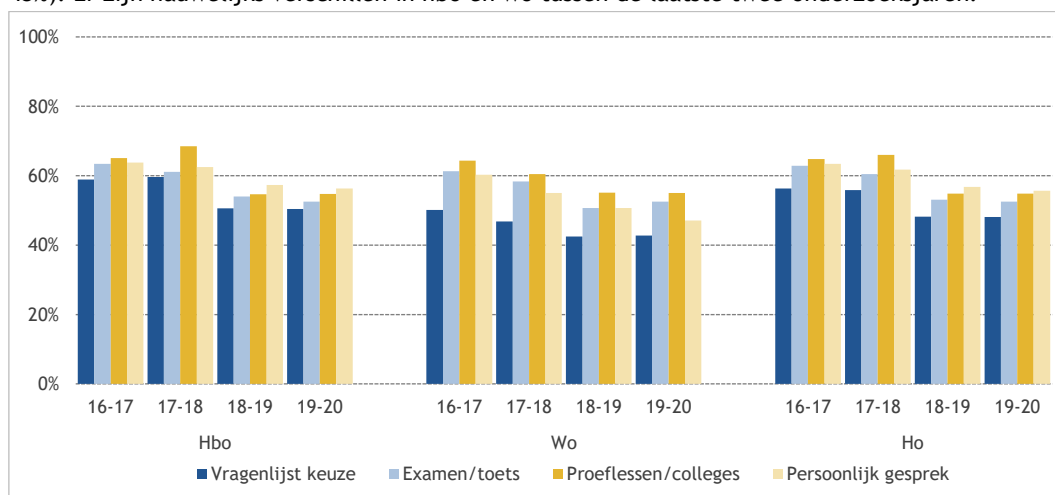
Figuur 3.18: Wijze waarop studenten hebben deelgenomen aan studiekeuzecheckactiviteiten (bron: Startmonitor 2016-2019)

Een groot deel van de nieuwe studenten is van mening dat de studiekeuzecheck geen invloed heeft gehad op hoe zeker zij zijn van hun studiekeuze zijn (46% in het hbo en 51% in het wo; figuur 3.19). In het hbo vinden eerstejaarsstudenten vaker dan in het wo dat zij door de studiekeuzecheck zekerder zijn geworden van hun studiekeuze (50% vs. 44%). Dit gegeven is in cohort 2019-2020 vrijwel onveranderd ten opzichte van het voorgaande jaar. Slechts een klein deel van de eerstejaars meent dat zij juist minder zeker van hun keuze zijn geworden: vier procent van de hbo- en vijf procent van de wo-studenten.

Figuur 3.19: Percentage eerstejaars dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten zekerder of minder zeker zijn geworden over hun studiekeuze (bron: Startmonitor 2015-2019)

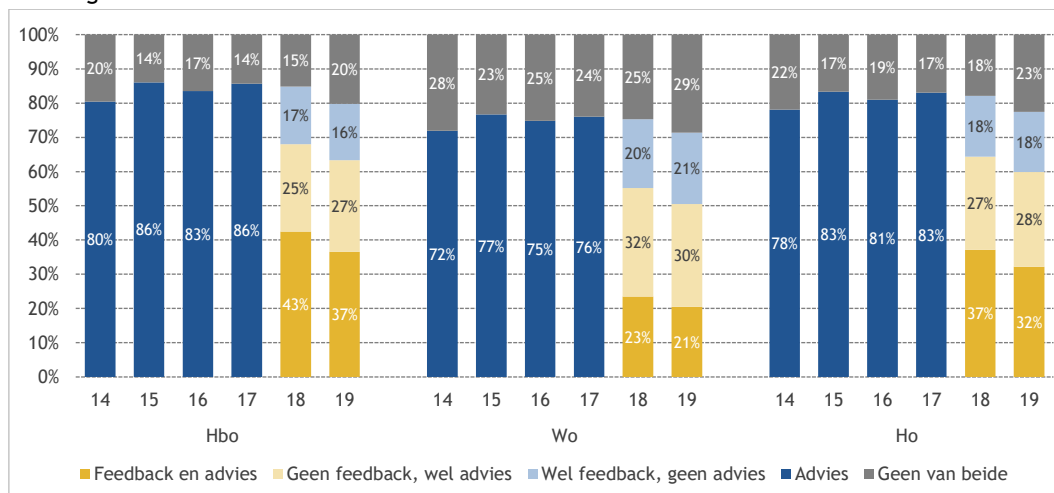
Figuur 3.20 toont de percentages studenten die door de studiekeuzecheck zekerder van hun keuze zijn geworden, afzonderlijk per SKC-activiteit waaraan zij hebben deelgenomen. In het hbo zijn net als in het voorgaande jaar studenten die een persoonlijk gesprek kregen het vaakst zekerder geworden van hun keuze (56%); in het wo zijn dat degenen die proflessen kregen (55%). Hbo-studenten die een vragenlijst over hun studiekeuze invulden, vinden vaker dan wo-studenten dat zij daar zekerder door zijn geworden (50% vs. 43%). Er zijn nauwelijks verschillen in hbo en wo tussen de laatste twee onderzoeksjaren.

Figuur 3.20: Percentage dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten (veel) zekerder zijn geworden over hun studiekeuze naar type activiteit (bron: Startmonitor 2016-2019)

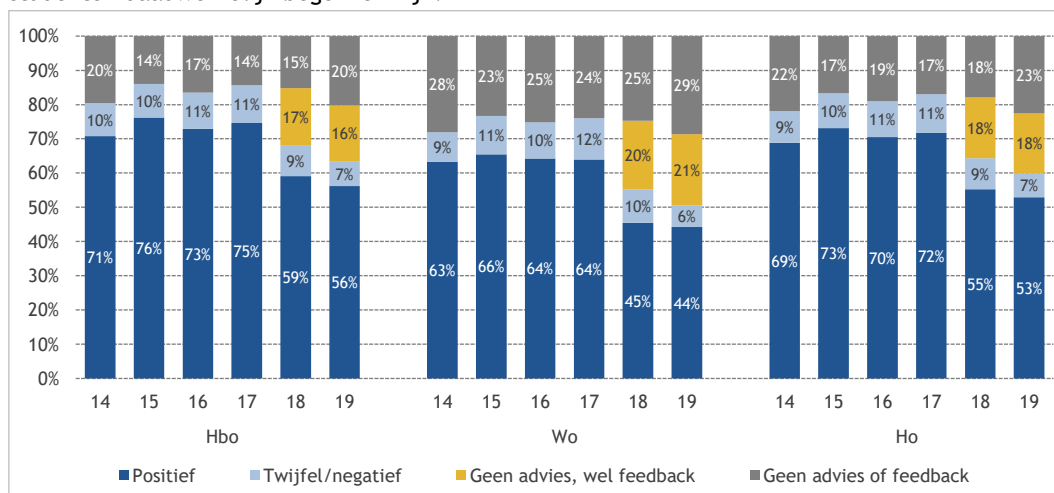
In figuur 3.21 zien we hoeveel studenten die deelnemen aan de studiekeuzecheck een advies of feedback ontvangen. Vanaf 2018 is deze vraag verder genuanceerd, door onderscheid te maken tussen enerzijds 'inhoudelijke, uitgebreide feedback over je studiekeuze' en anderzijds een 'concreet advies (positief, negatief, etc.)'. In de jaren daarvoor werd alleen gevraagd of er wel of niet 'een persoonlijk advies of oordeel over je studiekeuze' was gegeven. Zowel in hbo als wo is het aandeel SKC-deelnemers toegenomen dat zegt noch advies noch feedback te hebben gekregen (in hbo van 15% naar 20%, in wo van 25% naar 29%).

In het hbo is dit vooral ten koste gegaan van de groep die zowel advies als feedback kreeg; deze nam af van 43 naar 27 procent. In het wo is het aandeel studenten dat advies kreeg (al dan niet samen met feedback) licht afgenomen.

Figuur 3.21: Advies en feedback in studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2019)

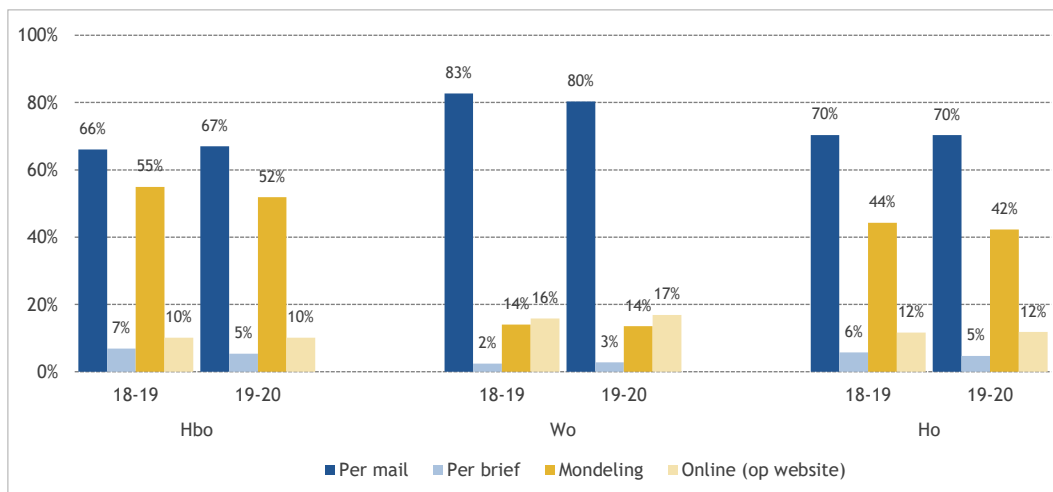
Doordat vanaf 2018 een deel van de studenten in de nieuwe vraagstelling de terugkoppeling in de SKC niet meer als 'advies' bestempelt (maar alleen als 'feedback') zijn de laatste twee jaren in figuur 3.22 moeilijk vergelijkbaar met de cohorten daarvoor. Beperken we ons tot de laatste twee jaren én tot de krimpende groep studenten die wél een advies kregen (al dan niet samen met feedback), dan zien we dat in het hbo zowel het aandeel met een positief als met een negatief advies of twijfeladvies afneemt. In het wo worden verhoudingsgewijs vooral minder negatieve adviezen en twijfeladviezen gegeven. Overigens gaat het hier, net als in de overige figuren in deze paragraaf, om de studiekeuzecheck en adviezen bij de opleiding waar studenten daadwerkelijk begonnen zijn.

Figuur 3.22: Inhoud advies in studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2019)

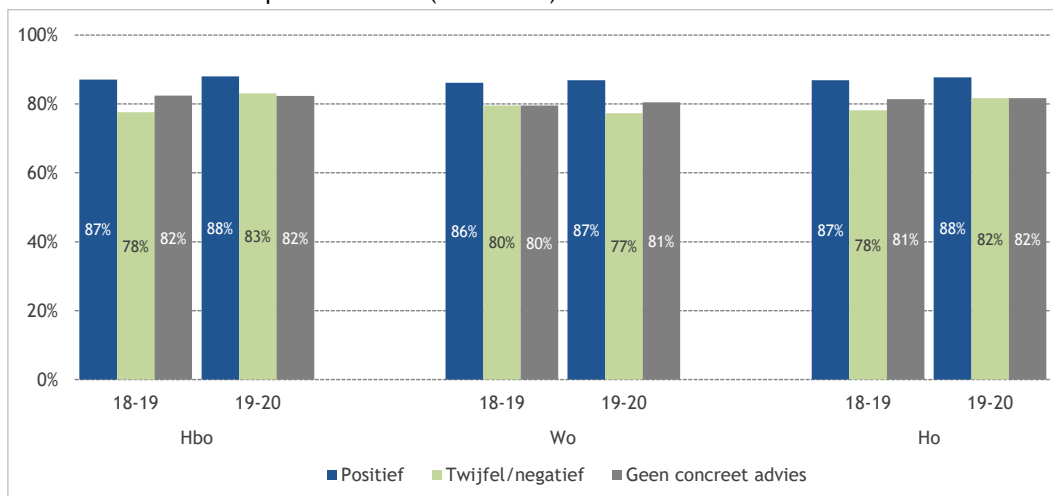
Studenten ontvangen advies en/of feedback uit de studiekeuzecheck het vaakst per e-mail; in het wo gebeurt dit nog duidelijk vaker (80%) dan in het hbo (67%). In het hbo, waar in de studiekeuzecheck veel meer persoonlijke gesprekken worden gevoerd (zie figuur 3.18), wordt de terugkoppeling daarnaast ook vaak mondeling gegeven (52%); in het wo komt dit veel minder voor (14%). Overige vormen zoals terugkoppeling per brief of online komen zowel in hbo als wo weinig voor.

Figuur 3.23: Vorm waarin studenten in de studiekeuzecheck een advies en/of feedback ontvingen (bron: Startmonitor 2018-2019)

Studenten die in de studiekeuzecheck een positief advies krijgen, ervaren zelf ook vaker een goede match met hun gekozen opleiding dan studenten die een negatief advies, twijfeladvies of helemaal geen advies krijgen. Dat geldt zowel in hbo als in wo (figuur 3.24). Studenten met een positief advies zijn ook vaker zekerder geworden van hun keuze (60%, niet in grafiek) dan studenten met feedback zonder advies (45%), studenten zonder feedback en zonder advies (33%) en ten slotte studenten met een negatief advies (18%). Studenten met een negatief advies geven vaker aan dat zijn minder zeker zijn geworden van hun keuze, dan studenten met een positief advies (25% vs. 2%).

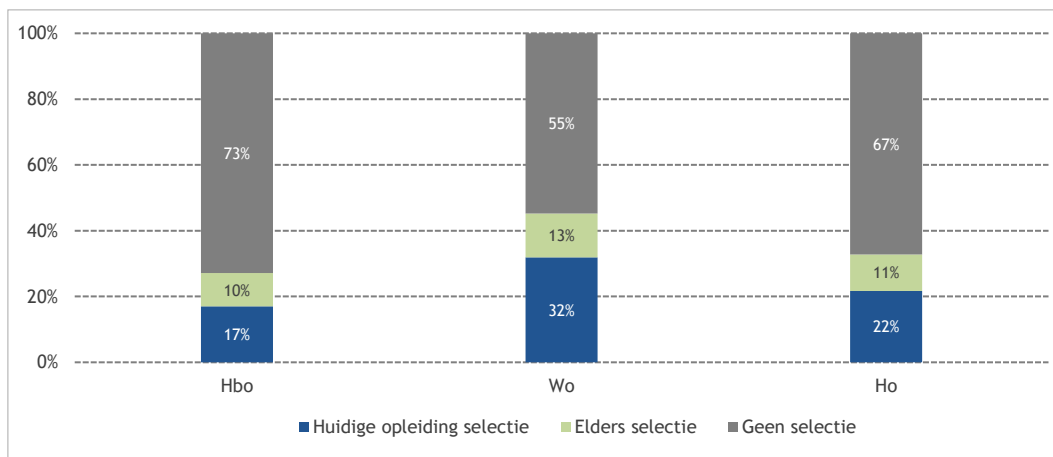

Figuur 3.24: Percentage studenten dat goede match ervaart naar uitslag advies studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2018-2019)

3.8 Selectie

Toegang tot selectie-opleidingen

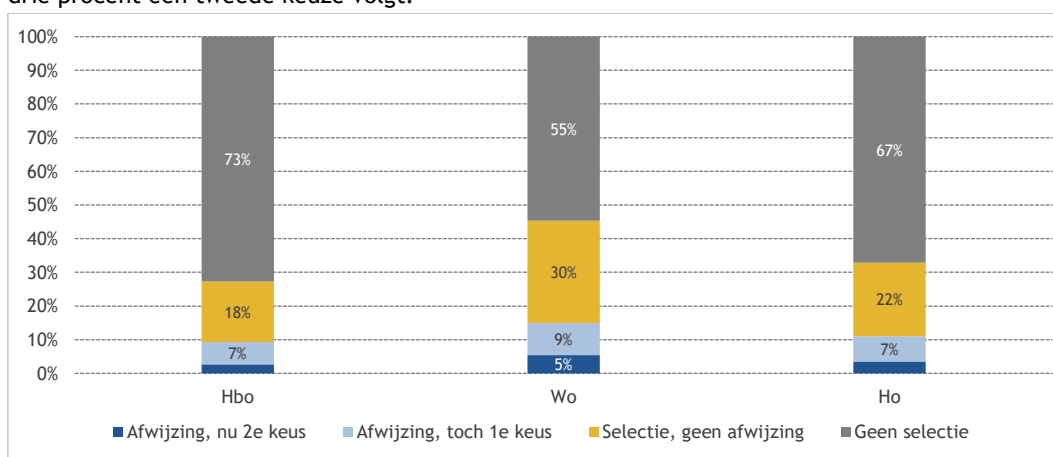
In figuur 3.25 is weergegeven hoeveel eerstejaars naar eigen zeggen met een selectieprocedure (numerus fixus, aanvullende eisen en kleinschalig en intensief onderwijs zoals University Colleges) te maken hebben gehad bij de opleiding die zij nu volgen of bij een andere opleiding waar zij zich ook of eerder aangemeld hadden. Wo-studenten hebben veel vaker met selectie te maken gehad (totaal 45%) dan hbo-studenten (27%). Zij studeren niet alleen vaker in een selecterende opleiding (32% in wo vs. 17% in hbo), maar hebben ook vaker in de aanloop naar hun studie met selectie te maken gehad (13% in wo vs. 10% in hbo).

Figuur 3.25: Deelname aan selectie (bron: Startmonitor 2019)

In figuur 3.26 beperken we ons verder tot de groep studenten die met selectie te maken heeft gehad (dit zijn de 27% hbo- en 45% wo-studenten uit figuur 3.25), maar we delen deze groep nu anders in. We onderscheiden binnen deze verzameling nu (1) studenten die deelnamen aan selectie, nergens werden afgewezen en dus hun eerste voorkeur konden kiezen, (2) studenten die bij ten minste één opleiding werden afgewezen maar toch de opleiding van hun voorkeur hebben gekozen en (3) studenten die bij ten minste één opleiding werden afgewezen en daardoor vervolgens genoeg moesten nemen met een 'tweede keuze'. Merk op dat de uiteindelijk gekozen opleidingen zowel wel- als niet-selecterend kunnen zijn.

In het hele hoger onderwijs heeft in totaal een derde van de eerstejaars (33%) met selectie te maken gehad. Daarbinnen heeft precies weer twee derde (22% van het totaal) zijn of haar eerste voorkeur kunnen volgen, omdat zij nergens zijn afgewezen. Een kleiner deel (7% van de totale instroom) werd ergens afgewezen, maar vindt desondanks dat zij de opleiding van hun eerste voorkeur konden kiezen: een opleiding die zij even graag doen, dezelfde opleiding waar zij elders of eerder voor waren afgewezen of een opleiding die zij nog liever doen dan die waar zij voor zijn afgewezen. En ten slotte vier procent van de hele instroom kreeg met een afwijzing te maken en vindt dat zij daardoor nu een andere opleiding volgen dan zij eigenlijk zouden willen. In het wo, waar veel meer studenten met selectie te maken krijgen, is het aandeel dat een tweede keuze heeft moeten beginnen (5%) relatief klein ten opzichte van de hele verzameling studenten die met selectie te maken had, maar uiteindelijk wel groter dan in het hbo waar drie procent een tweede keuze volgt.

Figuur 3.26: Studenten die deelnamen aan selectie: % afwijzingen en eerste of tweede keuze opleiding (bron: Startmonitor 2019)

Het aantal gehanteerde selectiecriteria

In totaal zijn er 113 opleidingen geregistreerd als numerus fixusopleiding³⁷: 34 hbo-opleidingen en 89 wo-opleidingen. In dit onderdeel bekijken we het aantal en type selectiecriteria dat deze numerus fixusopleidingen hanteren. Of een aspirant student voldoet aan de selectiecriteria wordt door numerus fixusopleidingen getoetst aan de hand van verschillende selectie-instrumenten. De selectieprocedure bestaat uit een aantal stappen. Allereerst kunnen studenten die graag een opleiding willen volgen met numerus fixus zich uiterlijk 15 januari inschrijven. Aanmelden kan enkel onder een aantal voorwaarden. Zo mogen studenten zich maximaal voor twee opleidingen met selectie aanmelden. Met uitzondering van de opleidingen Geneeskunde, Tandheelkunde, Mondzorgkunde, Fysiotherapie en Verloskunde. Daar mogen studenten zich maar bij één instelling aanmelden. Aanvullend is wettelijk vastgesteld dat studenten in totaal maximaal drie keer mee mogen doen aan de selectie per opleiding.

Vervolgens vindt er een selectie plaats wanneer er meer aanmeldingen dan opleidingsplaatsen zijn. Tijdens deze selectie dienen opleidingen naast het gemiddeld eindexamencijfer eveneens te kijken naar andere aspecten zoals motivatie, non-cognitieve vaardigheden en andere schoolprestaties. Het is aan de instelling en/of opleiding zelf om te bepalen hoe de selectie eruit komt te zien.

Uiteindelijk zijn de selecties van de opleidingen noodzakelijk om een rangnummer per deelnemer te kunnen bepalen. Iedere deelnemer ontvangt op 15 april van studielink een rangnummer. Wanneer het desbetreffende rangnummer binnen de capaciteit van de opleiding valt krijgt de student een plaats aangeboden. Een student die in eerste instantie geen plaats aangeboden krijgt kan alsnog een plaats krijgen als een student met een lager rangnummer de plaats weigert, zakt voor het examen of niet op tijd het aanbod heeft geaccepteerd.

Voor deze monitor is een inventarisatie gemaakt van hoeveel en welke instrumenten fixusopleidingen gebruiken om de criteria te beoordelen. Voor deze inventarisatie zijn websites van instellingen geraadpleegd en is er een compleet overzicht gemaakt van alle selectiecriteria op de 113 Nederlandse fixus-opleidingen. Uit alle teksten die betrekking hadden op selectie is gedestilleerd of het ging om een criterium (welk aspect van de student wil men toetsen) of over instrumenten (op welke wijze of met welk instrument wordt het criterium getoetst). Vanwege een eigen invulling van het aantal en soort selectiecriteria en instrumenten per instelling, hebben we gedurende de analyses een aantal zaken consequent in acht genomen om te streven naar een representatief beeld. In sommige gevallen worden meerdere selectiecriteria getoetst met één instrument. Een voorbeeld is de motivatie en cognitieve analytische vaardigheden die door één vragenlijst worden getoetst. In dat geval worden beide criteria bij de desbetreffende opleiding gezet. De selectiecriteria zijn onderverdeeld in een aantal hoofdgroepen. Op basis van deze indeling blijkt dat in het ho gemiddeld genomen vier à vijf selectiecriteria gehanteerd worden.

Tabel 3.2: Overzicht van de meest-toegepaste selectiecriteria

	Hbo	Wo	Ho
Vakspecifieke/basiskennis	51%	93%	76%
Studievaardigheden	60%	76%	70%
Motivatie	71%	67%	69%
Cognitieve analytische vaardigheden	63%	59%	61%
Visie en verwachtingen	63%	39%	48%
Cijferlijst	14%	67%	46%
Persoonlijkheidskenmerken	26%	30%	28%
Ervaring	29%	19%	22%
Sociaal-communicatieve vaardigheden	37%	9%	20%
Lichamelijke gezondheid	9%	4%	6%
Psychomotorische vaardigheden	11%	2%	6%
Creatieve vaardigheden	6%	4%	4%

Overzicht gemaakt op basis van een inventarisatie op websites van numerusfixusopleidingen februari-maart 2020.

37 Per half februari op de website studiekeuze123

Wat betreft de instrumenten blijkt dat numerus fixusopleidingen gemiddeld genomen drie instrumenten gebruiken om de selectiecriteria te toetsen. Dit geldt voor zowel hbo- als wo-instellingen. Gemiddeld genomen zijn een toets, cijfers en opdrachten de meest gebruikte instrumenten om de selectiecriteria van numerusfixusopleidingen in het ho te toetsen. Gevolgd door het uitvoeren van een assessment en een motivatieopdracht. Wo-instellingen maken meer gebruik van cijfers en hbo-instellingen maken meer gebruik van een toets.

Tabel 3.3: Overzicht en ordening van gevonden selectie-instrumenten

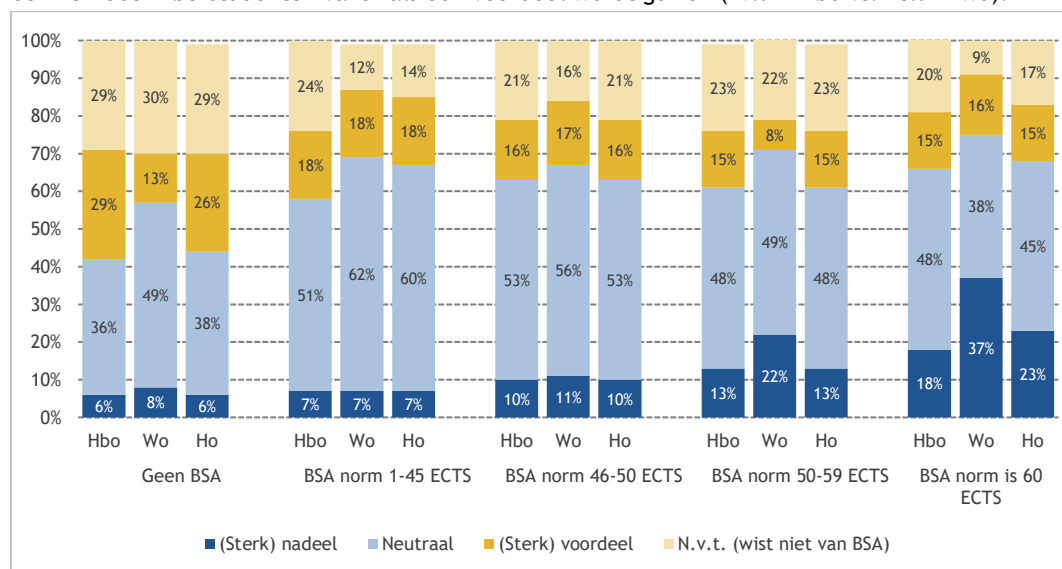
<u>Assessment</u> - Academische test - Assessment - Bewegingsassessment - Capaciteitentest - Cognitieve toets - Combinatietoets - International Classroom Essay - Kleurenzientest - Matching assessment - Online assessment - Profieltoets - Selectietest	<u>Opdrachten</u> - Essay - Forensische casus - Groepsopdracht - Huiswerkopdracht - Opdrachten - Opdrachten: Analyse - Opdrachten: Beroepsbeeld - Opdrachten: Communicatie - Opdrachten: Engels tekstverklaring - Opdrachten: Presentatie - Opdrachten: Samenvatting - Opdrachten: Samenvatting Nederlands - Opdrachten: Studietaak - Opdrachten: Taal - Opdrachten: Vaardigheden - Opdrachten: Voorbereiding - Presentatie: huiswerkopdracht - Schriftelijke opdrachten - Schrijfoopdracht Nederlands - Web class performance - Zelfreflectie	<u>Toets</u> - Biomedical Admissions Test (BMAT) - Kennistoets - Kritisch redeneren toets - Meerkeuzetoets - Meerkeuzetoets wiskunde, biologie, scheikunde en natuurkunde - Praktische toets - Psychologietoets - Schriftelijke toets - Toets - Toets: Biologie, scheikunde - Toets: Engels - Toets: Leesvaardigheden - Toets: Medisch rekenen - Toets: Natuurkunde, scheikunde en biologie - Toets: Rekenen - Toets: Visie zorg - Toets: Wiskunde - Toets: Wiskunde, logisch redeneren - Toets: Wiskunde, natuurkunde en Nederlands - Toets: Wiskunde, taal, analytisch
<u>Motivatieopdrachten</u> - Motivatie opdracht - Motivatiefbrief - Motivatiesgesprek - Motivatietoets	<u>Gesprekken</u> - Gesprek docent en student - Groepsinterview - Interview	<u>Work sample tests</u> - Introductiecollege - Work sample tests - Zelfreflectie
<u>Ervaring</u> - Buitenlandervaring - CV	<u>Gezondheid</u> - Gezondheid - Obstacle run	<u>Overige toetsen en testen</u> - IRIO Selection File 2020 - Leidse Scan voor Motivatie - Non-Cognitive Skills Assessment (NCSA) - Persoonlijkheidsvragenlijst - Pitch - Self-Reflection Assessment (SRA) - Startmeter - Vragenlijst

3.9 Bindend Studieadvies

Tabel 7.3 geeft een overzicht van de geldende normen voor het Bindend Studie Advies (BSA) bij de opleidingen in hbo en wo. Uitgedrukt in percentages ten opzichte van de groep eerstejaars blijken vrijwel alle studenten (98 procent) te maken te hebben met een BSA. Bijna een derde van de eerstejaars heeft een relatief lage BSA-norm van 45 studiepunten of minder, bijna een derde moet 46 tot 50 studiepunten halen, een op de zes 51 tot 59 studiepunten en nog eens een zesde moet in het eerste jaar de volledige 60 studiepunten halen (nominaal). Het aandeel studenten dat vindt goed geïnformeerd te zijn over het BSA in de studievoorzichting (dus vóór de start van de studie) ligt hoger in het wo (58%) dan in het hbo (44%). Ook weten wo-studenten vaker bij wie ze terecht kunnen voor hulp bij het behalen van het BSA (57% in wo vs. 51% in hbo). Hbo-studenten zijn echter positiever over de mate waarin de instelling contact met hen houdt om te zorgen dat zij het BSA halen (36%) dan wo-studenten (25%). En omgekeerd zijn wo-studenten vaker juist negatief over dit contact (38%) dan hbo-studenten (23%).

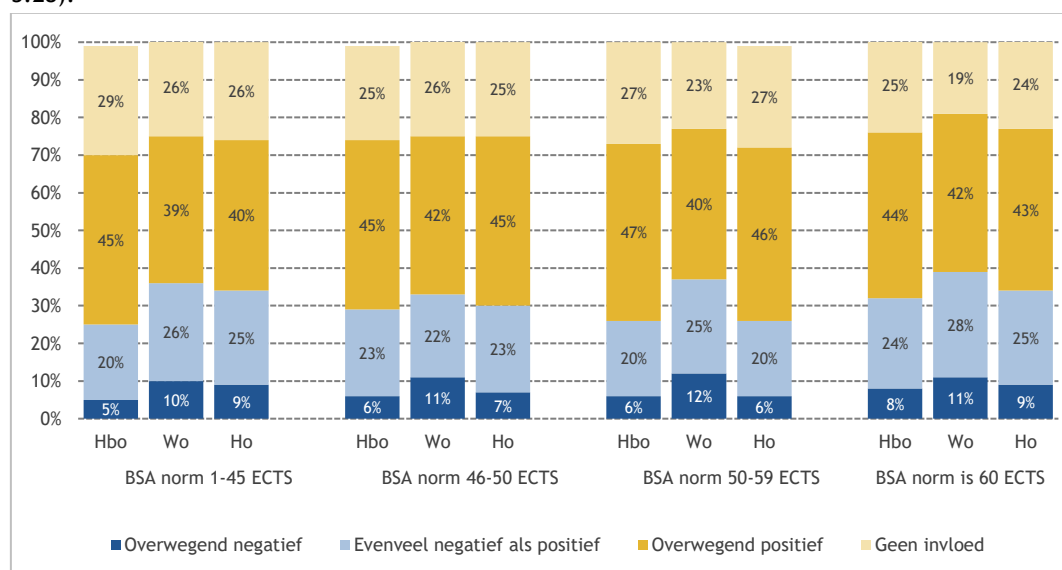
Studenten met een relatief lage BSA-norm van 45 studiepunten of minder, zijn overwegend positiever over de informatie over het BSA in de studievoorlichting (55%) dan studenten met een BSA-norm tussen de 46 en 50 studiepunten (45%), met een BSA-norm tussen de 50 en 59 studiepunten (45%) en met een 'nominale' BSA-norm van 60 studiepunten (47%). Studenten met een BSA-norm van 45 studiepunten of minder geven ook vaker aan te weten bij wie ze terecht kunnen voor hulp bij het behalen van het BSA (57%), dan studenten in de drie hogere normcategorieën (resp. 52%, 52% en 50%).

De hoogte van de BSA-norm kan bij de studiekeuze een rol spelen (figuur 3.27). Naarmate de norm hoger is wordt dit vaker als een nadeel van de opleiding gezien (23% bij een nominale norm van 60 erts) en minder vaak naarmate de norm lager is (tot 6% bij helemaal geen BSA). De maximale norm van 60 studiepunten wordt door wo-studenten vaker als een nadeel gezien (37% in wo vs. 18% in hbo), terwijl de afwezigheid van een BSA door hbo-studenten vaker als een voordeel wordt gezien (29% in hbo vs. 13% in wo).

Figuur 3.27: De mate waarin het BSA als een voordeel of nadeel van de opleiding wordt gezien bij de studiekeuze van eerstejaars ho-studenten (bron: Startmonitor 2019)

Eenmaal gestart met de studie zeggen relatief veel studenten, variërend van 40 tot 46 procent tussen de verschillende normgroepen, dat zij een positieve invloed ondervinden van het BSA (bv. gestimuleerd; figuur 3.28).

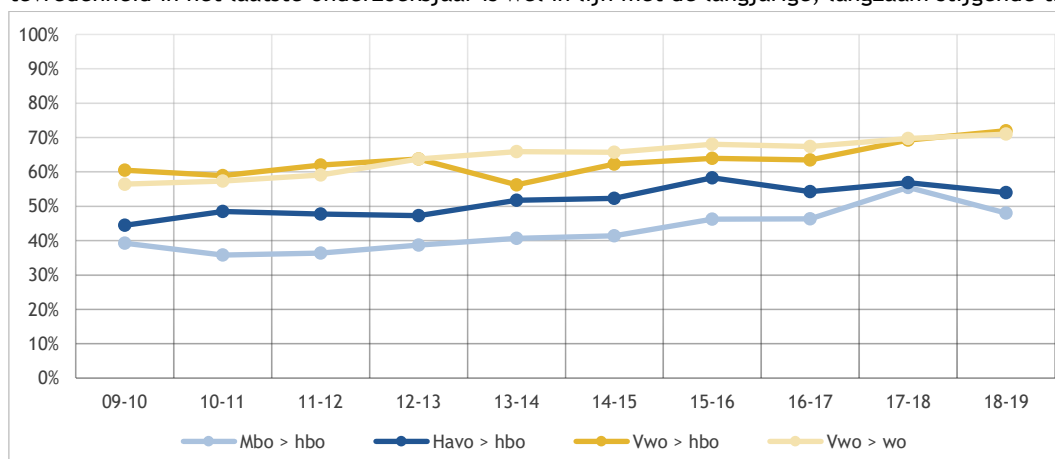

Figuur 3.28: De invloed van het BSA op het studiegedrag van eerstejaars ho-studenten (bron: Startmonitor 2019)

Ongeveer een kwart van de eerstejaars in alle normgroepen zegt helemaal geen invloed van het BSA te ondervinden, en nog eens grofweg een kwart zegt evenveel negatieve als positieve invloed te ervaren. Een relatief klein deel ondervindt voornamelijk of uitsluitend negatieve invloed, zoals stress (6% tot 9%). In alle vier de normgroepen zeggen wo-studenten vaker dan hbo-studenten dat hun studiegedrag negatief wordt beïnvloed en zeggen hbo-studenten vaker dat zij positief worden beïnvloed.

3.10 Aansluiting met de vooropleiding

Het meest tevreden over de aansluiting met hun vooropleiding zijn vwo'ers, ongeacht of zij instromen in hbo of wo (resp. 72% en 71%, geen significant verschil). Zij zijn daarmee duidelijk tevredener dan havisten en mbo'ers die in het hbo zijn begonnen. De mbo'ers zijn in 2018 minder tevreden dan in 2017, maar hun tevredenheid in het laatste onderzoeksjaar is wel in lijn met de langjarige, langzaam stijgende trend.

Figuur 3.29: Oordeel over aansluiting van studie met vooropleiding; % (zeer) tevreden: eerstejaars voltijd bachelors (bron: Startmonitor 2009-2018; N.B. vanaf 2018-19 aansluitingsvraag in juni i.p.v. december)

3.11 De invloed van keuzedelen op aansluiting en studiesucces: een eerste indicatie

Keuzedelen

Sinds schooljaar 2016-2017 zijn keuzedelen een verplicht onderdeel van de opleidingen in het mbo. Mbo-instellingen zijn vrij om te bepalen op welk moment in de opleiding de keuzedelen worden geprogrammeerd. De doelen van de keuzedelen zijn uitgewerkt naar drie onderdelen: complexiteit, verantwoordelijkheid en zelfstandigheid en vakkennis en vaardigheden. Ook zijn de instellingen vrij in de verdeling van het onderwijs voor keuzedelen over begeleide onderwijstijd (BOT), beroepspraktijkvorming (BPV) en zelfstudie. Het keuzedeel beslaat ongeveer vijftien procent van de opleidingstijd. De resultaten van de keuzedelen doen echter (nog) niet mee in de slaagzakregeling van het mbo. Vanaf 1 augustus 2020 gaan keuzedelen meetellen voor het eindcijfer op het diploma. Maar tot op heden worden behaalde keuzedelen wel vermeld op het mbo-diploma. Er zijn drie typen keuzedelen: de verdiepende/verbredende keuzedelen, remediërende keuzedelen en doorstroomgerichte keuzedelen. De verdiepende keuzedelen zijn gericht op inhoudelijke verdieping of verbreding. De remediërende keuzedelen zijn keuzedelen voor entreeopleidingen om studenten extra mogelijkheden te bieden eerder niet behaalde vakken alsnog te behalen. De doorstroomgerichte keuzedelen zijn gericht op de voorbereiding op vervolgonderwijs waardoor de aansluiting wordt verbeterd.

Er wordt hier een onderscheid gemaakt tussen doorstroom binnen het mbo en doorstroom naar het hbo. Voor de doorstroom naar het hbo zijn er veertien keuzedelen geregistreerd, die aangeboden mogen worden. Het keuzedeel is geen formele instroomeis voor het hbo. De doelen van alle keuzedelen zijn uitgewerkt naar drie onderdelen: complexiteit, verantwoordelijkheid en zelfstandigheid en vakkennis en vaardigheden. Er zijn keuzedelen die breed zijn ingestoken en keuzedelen die gericht zijn op de doorstroom naar een specifieke hbo-opleiding. Onderstaand een beschrijving (gebaseerd op website SBB en instellingen).

Voorbereiding hbo: dit keuzedeel is generiek en betreft oriëntatie op het kiezen van een passende hbo-opleiding en voorbereiding op de ontwikkeling van hbo-competenties als informatieverwerking, samenwerking en reflectie. Dit keuzedeel is sectoronafhankelijk en kan sectorspecifiek worden ingekleurd. Scholen hebben de vrijheid om dit keuzedeel zelf in te vullen en blijken dat ook te doen. Studenten die dit keuzedeel volgen, volgen op papier allemaal hetzelfde keuzedeel, maar in de praktijk worden deze studenten op uiteenlopende wijzen voorbereid op het hbo. Immers er kunnen voor de invulling van dit keuzedeel regionale afspraken gemaakt worden tussen mbo- en hbo-instellingen.

Doorstroom groen hbo: in dit keuzedeel worden de biologie- en scheikunde-eisen voor doorstroom naar het groene hbo en de generieke hbo-studievaardigheden zoveel mogelijk geïntegreerd. Deze inhoud is gebaseerd op een selectie van drie Natuur, Leven en Technologie modules, de NLT-modules. Het doel is om een succesvolle doorstroom naar het groen hbo te realiseren, met name voor de natuur- of bèta-gerichte opleidingen.

Doorstroom hbo sociaal juridisch: dit keuzedeel is gericht op de groei van theoretische en praktische vakkennis en vaardigheden. Het doel hierbij is dat studenten een gefundeerde keuze kunnen maken voor een hbo-opleiding in het sociaal juridisch domein. Ook verwerft de student studievaardigheden gericht op een hbo-opleiding en maakt kennis met vraagstukken binnen de sociaal juridische dienstverlening. Studieactiviteiten dragen bij aan het opbouwen van vaardigheden die nodig zijn om met minder (voor)gestructureerde vraagstellingen te werken. Tevens ontwikkelt de student cognitieve en praktische vaardigheden om creatieve oplossingen voor problemen te bedenken en te formuleren.

Doorstroom naar hbo Aviation: dit doorstroomgerichte keuzedeel bereidt studenten voor op het hbo in de richting van Aviation studies. De bedrijfskundige kant van luchtvaartbedrijven en wat daarmee samenhangt, komt in dit keuzedeel aan de orde om de aansluiting met de economische kant van hbo-Aviation te vergemakkelijken. Ook de natuurkundige toepassing van wiskunde (mechanica) moet in relatie gebracht worden met het hbo-traject. Deze aspecten zijn kenmerkend voor de Aviation-opleiding op hbo-niveau die de student voorbereidt op een managementfunctie.

Doorstroom naar hbo gezondheidszorg: de focus van dit keuzedeel ligt op de hbo-eisen, het niveauverschil en het beroepsbeeld, zodat de kans op succesvolle doorstroom wordt verhoogd. De eisen gesteld aan biologie, scheikunde, natuurkunde en wiskunde verschillen per hbo-opleiding gezondheidszorg en per hogeschool. Om deze reden is ervoor gekozen om alleen aan te geven dat de student specifieke onderdelen van deze vakken moet beheersen op hbo-niveau: vakken die relevant zijn voor de doorstroom. Ook wordt er kennisgemaakt met het werkveld naar keuze in de gezondheidszorg op hbo-niveau.

Doorstroom naar hbo laboratoriumtechniek: dit keuzedeel dient als een verdieping in één of twee modules in de richting van hbo laboratoriumtechniek. Het is een oriëntatie op een opleiding binnen het hbo en welke module het meest relevant is. Door het volgen van dit keuzedeel beschikt de student over betere doorstroommogelijkheden.

Doorstroom naar hbo mens en maatschappij: het keuzedeel biedt een kennismaking met vakkennis, werkwijzen en een sociaal-agogische/pedagogische benadering van vraagstukken op hbo-niveau. Daarnaast biedt het studievaardigheden die van de student gevraagd worden in het hbo. Er wordt groei verwacht op het gebied van het ontwikkelen van creatieve oplossingen voor concrete en abstracte problemen. Dit keuzedeel is geen formele instroomeis voor een hbo-opleiding in het domein Mens en Maatschappij.

Hbo-doorstroom financieel administratieve beroepen: dit keuzedeel bevordert een soepele doorstroom naar een hbo-opleiding in de financiële beroepen. Door studenten beter voor te bereiden op onderdelen die vaak moeilijk gevonden worden, wordt de doorstroom vergemakkelijkt en is er een grotere kans op succes.

Hbo-doorstroom handel: dit keuzedeel beschrijft onderdelen die studenten vaak moeilijk vinden bij verwante doorstroom naar een hbo-opleiding. Het gaat hier om talige aspecten, reken- en wiskunde, onderzoeksvaardigheden, bedrijfskunde en ondernemerschap. Deze aspecten zijn kenmerkend voor commerciële opleidingen op hbo-niveau. Dit keuzedeel biedt een verdere ontwikkeling en mogelijkheden om door te groeien naar functies met meer verantwoordelijkheid.

Powertrain (verdieping), voorbereiding op hbo Automotive: dit keuzedeel biedt naast een doorstroomgericht keuzedeel ook een extra verdieping op het mbo vakkenpakket. Specialistische kennis van wiskunde en natuurkunde is noodzakelijk. Ook is er aandacht voor marketing en Lean-principes om het ontwerp te kunnen produceren. Het doel is om een passende aansluiting te geven op het onderdeel powertrain van hbo Automotive, zodat de student een beter perspectief op de arbeidsmarkt krijgt. Voor dit keuzedeel geldt dat in combinatie met de keuzedelen 'vehicle technology (verdieping), voorbereiding op hbo Automotive', 'voorbereiding hbo wiskunde voor de techniek' en 'voorbereiding hbo', de mogelijkheid ontstaat om vakvrijstelling bij het hbo aan te vragen.

Vehicle Technology (verdieping), voorbereiding op hbo Automotive: ook dit keuzedeel is doorstroomgericht en verdiepend, het biedt extra verdieping op het mbo vakkenpakket. Dit keuzedeel is gericht op aansluiting op het onderdeel vehicle technology van hbo Automotive. De inhoud is gericht op het aanleren van specialistische kennis voor het ontwerpen van onderdelen en/of wielophanging.

Voorbereiding hbo kunstonderwijs: het doel van dit keuzedeel is dat studenten ideeën verder leren ontwikkelen en te presenteren. Het mbo-onderwijs is vooral gericht op 'problem solving', terwijl dit keuzedeel om 'problem finding' draait. Het gaat hier om de creatieve ontwikkeling die in principe losstaat van het product. Het is van belang dat de student het proces en de keuzes leert te beargumenteren.

Voorbereiding hbo mechanica: dit keuzedeel is bedoeld om mbo-studenten beter voor te bereiden op een technische hbo-opleiding waar mechanica deel uitmaakt van het curriculum. Er wordt een aanzet gegeven tot de ontwikkeling van denkactiviteiten die het technisch inzicht vergroten. Op deze manier is de student beter in staat om beroepsgerichte vraagstukken op te lossen. Het keuzedeel is ontwikkeld in nauwe samenwerking met het hbo, zodat de student met een betere basis start aan de gerelateerde hbo-opleiding.

Voorbereiding hbo wiskunde voor de techniek: het bereidt studenten voor op een hbo-opleiding in de sector techniek. Er is extra aandacht voor wiskundevaardigheden en voor ontwikkeling van relevante wiskundige denkactiviteiten. Er zijn vier domeincontexten beschreven die indicatief zijn voor het wiskundeniveau.

Voorbereiding pabo: dit keuzedeel is gericht op doorstroom naar de pabo en bedraagt een studielast van 480 uur. Er is specifieke aandacht voor de voorbereiding op de landelijke toelatingstoetsen pabo en voor het aanleren van studievaardigheden. Het keuzedeel biedt studenten die door willen stromen naar de pabo, maar die niet aan de toelatingseisen voor aardrijkskunde, geschiedenis en natuur & techniek voldoen, een voorbereiding op de landelijke toelatingstoetsen pabo.

Instroom pabo aardrijkskunde, geschiedenis en natuur en techniek: dit keuzedeel bevat de instroom eisen 'aardrijkskunde', 'geschiedenis' of 'natuur en techniek' die gelden voor toelating tot de pabo. Het bereidt de student voor op de landelijke instroomtoets pabo aardrijkskunde, geschiedenis of natuur en techniek. Het instapniveau van de pabo voor deze drie vakken is te vergelijken met aardrijkskunde, geschiedenis en natuur & techniek in de onderbouw van havo/vwo en het examenprogramma van vmbo-t. Inmiddels zijn deze drie doorstroomkeuzedelen opgevolgd door één doorstroomkeuzedeel van 480 sl (voorbereiding pabo). In dit onderzoek doen studenten mee die deze doorstroomkeuzedelen nog hebben gevolgd.

De richtlijn voor de indeling tussen begeleidde onderwijstijd, beroepspraktijkvorming en zelfstudie is dat er per keuzedeel tachtig uur contacttijd is en 160 uur zelfstudie, praktijk, examen- en toetsvoorbereiding, groepswerk, et cetera.³⁸ Onderstaand wordt van een aantal van de beschreven keuzedelen aangegeven wat de eindtermen zijn en hoe deze worden vastgesteld:

- pabo: studieopdrachten, in samenwerking met medestudenten of zelfstandig;
- doorstroom hbo gezondheidszorg: praktijkopdracht;
- doorstroom hbo laboratoriumtechniek: analyse van de relevante modules en verwoordt nauwkeurig en helder het onderzochte en de keuzes;
- doorstroom hbo mens en maatschappij: onderzoek doen;
- doorstroom hbo handel: evalueren van eigen ontwikkeltraject, eigen doorzettingsvermogen, vaardigheden die hij/zij heeft ontwikkeld;
- voorbereiding hbo: reflectie op eigen vaardigheden, geschiktheid start hbo-opleiding;
- voorbereiding hbo Automotive: ontwerpproces.

Bij de werkvormen wordt verder melding gemaakt van zelfstudie, stage, examens, groepsopdrachten, individuele opdrachten, portfolio samenstellen, presentaties geven, onderzoek doen, reflectie/evaluatie van eigen ontwikkeltraject/vaardigheden, geschiktheid om te starten met hbo-opleiding en praktijkopdracht. Ook zijn er bijeenkomsten/colleges op mbo-locatie of hbo-locatie door mbo-/hbo-docent.

In een eerste evaluatie van het keuzedeel Voorbereiding hbo vormgegeven in de regio Noord-Holland/ Flevoland (Vervoort, Diepen & Elffers, 2018) komt naar voren dat 'in de meeste gevallen studenten colleges of werkgroepen over de benodigde onderzoeksvaardigheden kregen en ze in een groepje een klein onderzoek deden. De hoeveelheid bijeenkomsten en de mate van begeleiding die hieraan werd besteed, verschilde sterk tussen sectorgroepen. De producten die voor dit werkproces vaak worden genoemd zijn een klein onderzoeksverslag en/of (poster)presentatie'.³⁹ Onderstaand een overzicht van keuzedelen die in 2018-2019 worden aangeboden.

Tabel 3.4: Keuzedelen, aangeboden in 2018-2019

	Aangeboden door instellingen (aantal)	Aangeboden opleidingen (aantal)	Gekozen door studenten (aantal)
Vorbereiding hbo	51	1.285	16.120
Doorstroom groen hbo	7	37	159
Doorstroom hbo sociaal juridisch	1	1	0
Doorstroom naar hbo Aviation			
Doorstroom naar hbo gezondheidszorg	11	31	382
Doorstroom naar hbo laboratoriumtechniek	2	2	8
Doorstroom naar hbo mens en maatschappij	16	71	463
Hbo-doorstroom financieel administratieve beroepen	10	15	188
Hbo-doorstroom handel	18	51	509
Powertrain (verdieping), voorbereiding op hbo Automotive	7	12	111
Vehicle Technology (verdieping), voorbereiding op hbo Automotive	5	9	39
Vorbereiding hbo kunstonderwijs	19	41	605
Vorbereiding hbo mechanica	2	4	20
Vorbereiding hbo wiskunde voor de techniek	38	245	1.999
Vorbereiding pabo	24	57	701
Instroom pabo aardrijkskunde	25	50	1.381
Instroom pabo geschiedenis	24	46	1.623
Instroom natuur en techniek	23	41	1.297

Bron: SBB

³⁸ Deze richtlijn is geen verplichting, instelling zijn vrij om een andere indeling te verkiezen.

³⁹ Uit Vervoort, M. Diepen, van. M. & Elffers. L. (2018), 'We staan aan de wieg van iets moois'. Eerste ervaringen en opbrengsten van het Keuzedeel Voorbereiding hbo. Amsterdam: Lectoraat Beroepsonderwijs, HvA.

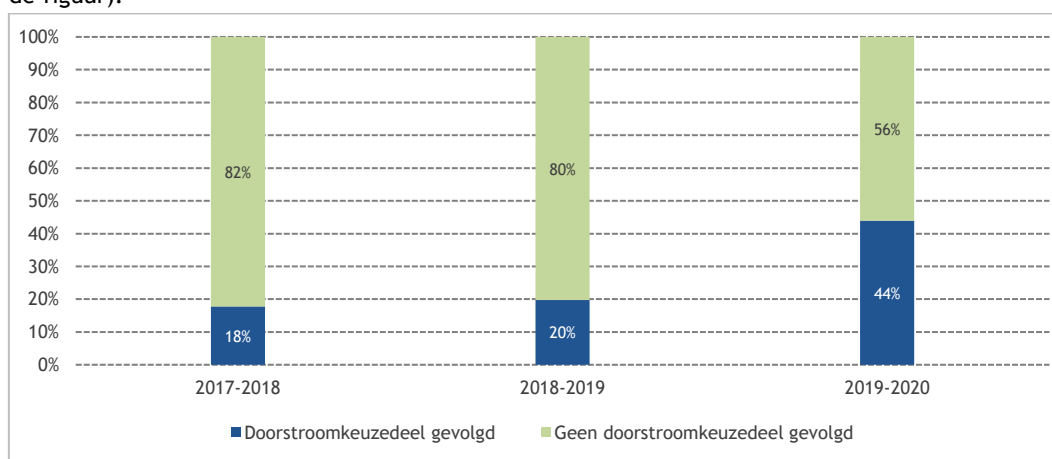
Onderzoeksopzet

In deze paragraaf gaan we na in hoeverre het volgen van keuzedelen in het mbo van invloed is op het studiesucces en de aansluiting in het eerste jaar van het hbo. Hiervoor is een korte enquête uitgevoerd onder het studentenpanel van ResearchNed. Het onderzoek werd uitgevoerd in maart 2020 onder (oud) hbo-studenten behorende tot de instroomcohorten 2017-2018, 2018-2019 en 2019-2020 die een mbo-opleiding hebben afgerond. Dit zijn ofwel hbo-studenten die nu nog studeren in het hbo, ofwel (oud) hbo-studenten die zijn uitgevallen of geswitcht. Sinds schooljaar 2016-2017 zijn keuzedelen een verplicht onderdeel van de opleidingen in het mbo, daarom geldt voor deze cohorten dat er een kans was dat de (oud)studenten een doorstroomkeuzedeel tijdens het mbo hadden gevolgd. In totaal werden 4.753 respondenten uitgenodigd. Uiteindelijk gaven 1.479 (oud)studenten (31%) gehoor aan de uitnodiging om deel te nemen aan het onderzoek. Na cleaning van de data en selectie bleven er 1.393 respondenten over in de dataset en hierop zijn de analyses in deze paragraaf uitgevoerd. De studenten kregen een aantal gesloten vragen voorgelegd over onder andere het volgen van een doorstroomkeuzedeel, de aansluiting en studieprestaties in het hbo en een aantal achtergrondkenmerken. Daarnaast werd er een open vraag gesteld die dieper inging op de beweegredenen achter de keuze voor het volgen van wel of geen doorstroomkeuzedeel.

In deze paragraaf bespreken we eerst het kwantitatieve gedeelte van het onderzoek. We doen dit aan de hand van beschrijvende analyses met bijbehorende figuren en tabellen. Voorts wordt er met een meer diepgaande kwantitatieve analyse ingegaan op het eventuele effect van het volgen van een doorstroomkeuzedeel op het studiesucces in het hbo. Afsluitend volgt het kwalitatieve onderdeel waarin de open antwoorden van de (oud)studenten zijn geanalyseerd. Deze worden aan de hand van een aantal relevante thema's besproken.

Doorstroomkeuzedelen en studiesucces: een beschrijvende analyse

Aan (oud) hbo-studenten die een mbo-diploma hebben afgerond, werd gevraagd of ze een doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd (figuur 3.30). Het gaat om (oud)studenten die zijn ingestroomd in het hbo in 2017-2018, 2018-2019 of 2019-2020. Het aandeel dat een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd nam voor 2019-2020 significant toe ten opzichte van voorgaande cohorten. Voor de respondenten uit het instroomcohort 2019-2020 geldt dat 44 procent een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd.⁴⁰ Het aandeel was voor de instroomcohorten 2017-2018 en 2018-2019 respectievelijk achttien en twintig procent. Het merendeel van de respondenten (95%) gaf tevens aan het doorstroomkeuzedeel te hebben afgerond (niet in de figuur).

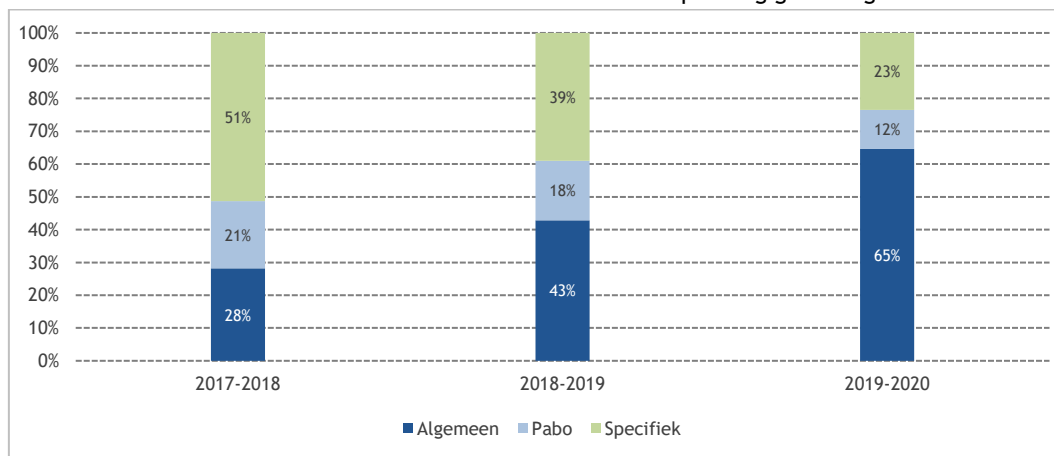

Figuur 3.30: Aandeel (%) (oud)studenten dat een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd naar instroomcohort (N=1.388)

⁴⁰ Het gaat om (oud)studenten die zijn ingestroomd in het hbo, deze gegevens zijn daarom niet te vergelijken met de resultaten uit de monitor keuzedelen 2019. Deze monitor had betrekking op studenten die hun opleiding in 2018 hebben afgerond (gegevens BRON) en niet noodzakelijk zijn doorgestroomd naar het hbo.

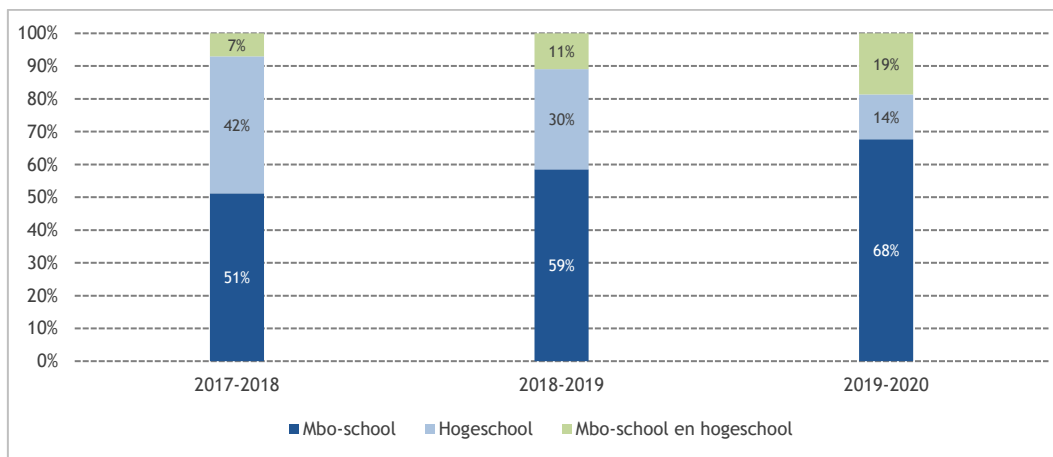
Ook is gekeken naar verschillen naar achtergrondkenmerken tussen de groepen die wel of geen doorstroomkeuzedeel volgden. Behalve het instroomcohort blijken leeftijd en de prestaties in het mbo bepalend te zijn. Zo zijn de studenten die een doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd over het algemeen iets jonger en geven ze aan betere studieresultaten te hebben in het mbo, dan hun medestudenten. Er zijn verschillende doorstroomkeuzedelen te volgen in het mbo (zie hiervoor). In figuur 3.31 wordt een indeling gemaakt naar doorstroomkeuzedelen die mbo-studenten voorbereiden op een specifieke richting binnen het hbo (bijvoorbeeld techniek), pabo-doorstroomkeuzedelen en meer algemene doorstroomkeuzedelen. Het aandeel dat een algemeen doorstroomkeuzedeel volgt, is voor cohort 2019-2020 met 65 procent het grootst en ligt ruim twintig procent hoger dan voor cohort 2018-2019 en bijna veertig procent hoger dan voor cohort 2017-2018.

Voor 2017-2018 geldt dat meer dan de helft van de studenten die een doorstroomkeuzedeel volgden, dit in een specifieke richting deed. Vermoedelijk hebben deze verschuivingen in het volgen van een type doorstroomkeuzedeel (gedeeltelijk) te maken met het aanbod dat is uitgebreid over de jaren. Studenten die een mbo-opleiding in de sector toerisme volgden, volgden niet altijd een verwant doorstroomkeuzedeel. In de open antwoorden (verderop in dit onderdeel) komt naar voren dat studenten in sommige gevallen juist een algemener doorstroomkeuzedeel verkiezen boven een meer specifieke zodat ze ‘makkelijker’ een switch naar een andere sector kunnen maken als ze een hbo-opleiding gaan volgen.

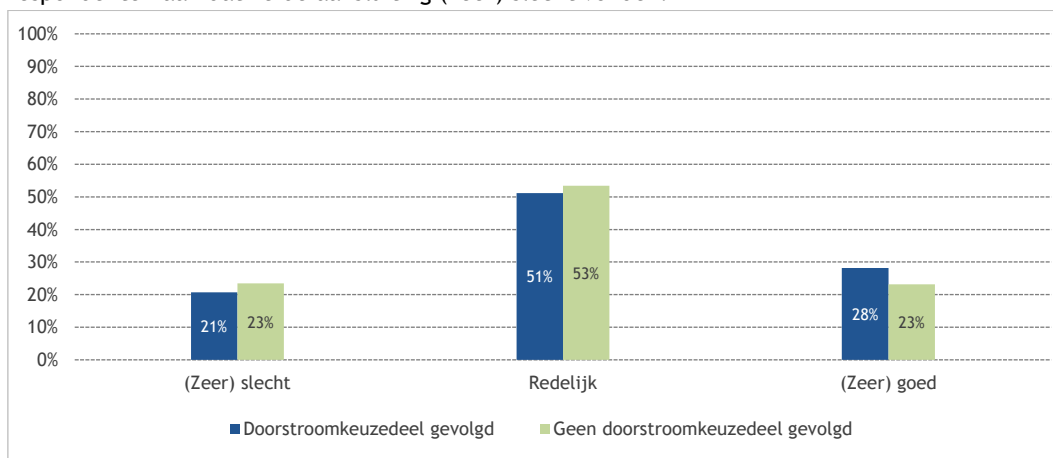
Figuur 3.31: Aandeel (%) (oud)studenten per type doorstroomkeuzedeel naar instroomcohort (N=441)

Een mbo-student kan een doorstroomkeuzedeel volledig volgen op de mbo-instelling, maar het kan ook zijn dat men voor een bepaald keuzedeel enkel terecht kan in het hbo. Dit komt voort uit de afspraken die gemaakt zijn in de regio's. Zo kan het zijn dat een mbo-instelling afspraken maakt met het hbo dat lessen in het hbo plaatsvinden en worden verzorgd door hbo-docenten. Maar de mbo-instelling blijft altijd eindverantwoordelijk voor de uitvoering van het keuzedeel. Ook een combinatie van beiden is mogelijk. Voor het instroomcohort 2017-2018 gold dat iets meer dan de helft van de studenten het doorstroomkeuzedeel volgde in het mbo (figuur 3.31). Voor het cohort 2019-2020 is dit aandeel 68 procent. Het lijkt erop dat mbo-instellingen steeds meer zelf het doorstroomkeuzedeel vormgeven. Maar ook een samenwerking tussen de hogeschool en de mbo-instelling komt meer voor. In negentien procent van de gevallen volgt de mbo-student het doorstroomkeuzedeel zowel in het mbo als in het hbo.

Figuur 3.32: Aandeel (%) dat een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd naar waar de lessen worden gevolgd (N=441)

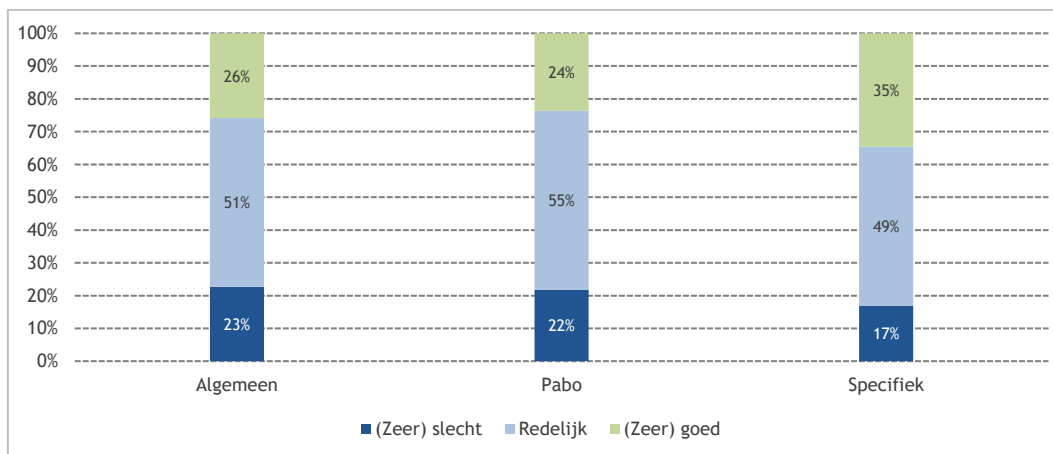
Om te meten in hoeverre het volgen van een doorstroomkeuzedeel iets heeft veranderd voor studenten is gevraagd naar de ervaren aansluiting. Voor deze indicator zijn diverse vragen meegenomen.⁴¹ Respondenten konden steeds op een schaal van één tot vijf aangeven of ze de aansluiting zeer slecht tot zeer goed vonden. Op basis van deze schaal is een somschaal geconstrueerd: deze wordt in figuur 3.33 weergegeven in drie categorieën. In totaal geeft een kwart van de studenten aan dat ze de aansluiting met het hbo (zeer) goed hebben ervaren. Studenten met een doorstroomkeuzedeel geven dit iets vaker aan (28%) dan studenten zonder doorstroomkeuzedeel. In welke mate dit kleine verschil wordt verklaard door het volgen van een doorstroomkeuzedeel moet verder onderzocht worden. In 23 procent van de gevallen gaven respondenten aan dat ze de aansluiting (zeer) slecht vonden.

Figuur 3.33: Aandeel (%) (oud)studenten dat een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd naar ervaren aansluiting (N=1388)

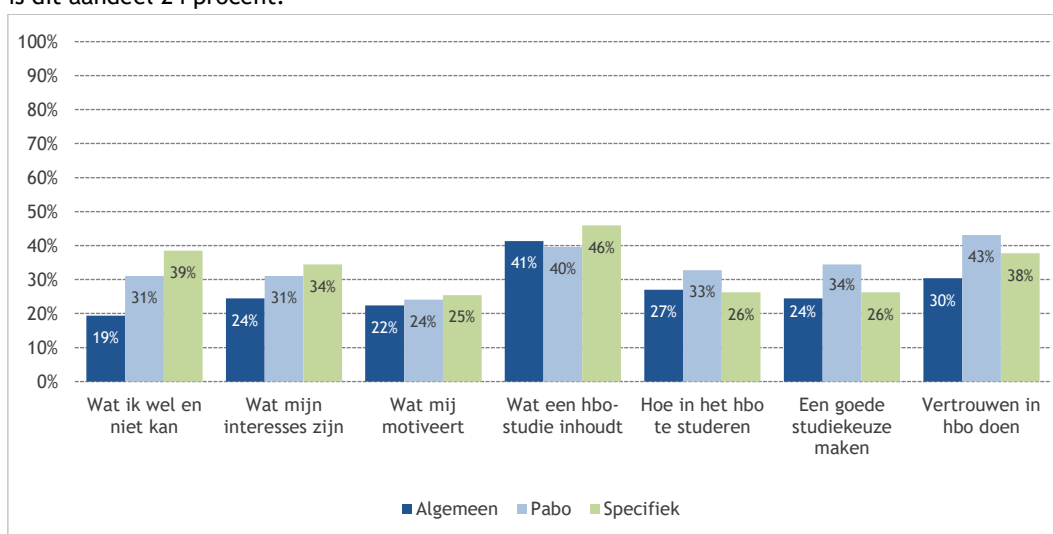
Voor de groep die een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd is de ervaren aansluiting bekeken naar type doorstroomkeuzedeel (figuur 3.34). Studenten die een specifiek doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd, geven het vaakst aan een (zeer) goede aansluiting met hun hbo-opleiding te ervaren (35%).

41 Vragen betroffen aansluiting over: inhoud van de vakken, manier waarop het onderwijs wordt gegeven, manier van toetsen, studievaardigheden, schriftelijke vaardigheden, mondelinge vaardigheden, taalvaardigheid, informatie zoeken, selecteren en verwerken, kritisch kijken naar eigen werk, samenwerken, zelfstandig werken, computervaardigheden en werken aan grote opdrachten of projecten (somschaal: Cronbach's Alpha 0,897).

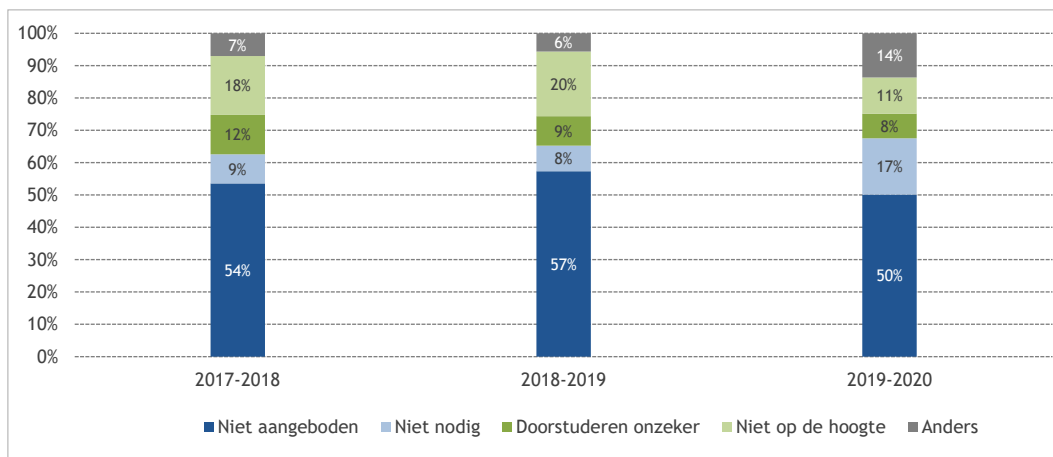
Figuur 3.34: Aandeel (%) (oud)studenten dat een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd naar ervaren aansluiting en type doorstroomkeuzedeel (N=1388)

Figuur 3.35 toont voor verschillende typen doorstroomkeuzedelen welke aspecten 'beter zijn geworden' door het volgen van een doorstroomkeuzedeel volgens (oud)studenten. Ruim veertig procent van de studenten zegt hierdoor beter te weten wat een hbo-studie inhoudt. Verschillen tussen de typen doorstroomkeuzedelen vinden we bij 'weet ik wat ik wel en niet kan' en 'weet ik wat mijn interesses zijn'. Van de studenten die een algemeen doorstroomkeuzedeel volgden, weet negentien procent beter wat ze wel en niet kunnen. Voor studenten die een pabo- of een specifiek doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd, is dit aandeel respectievelijk 31 en 39 procent. In 34 procent van de gevallen geven studenten met een specifiek doorstroomkeuzedeel aan beter te weten wat hun interesses zijn. Voor studenten met een pabo doorstroomkeuzedeel is dit aandeel 31 procent en voor studenten met een algemeen doorstroomkeuzedeel is dit aandeel 24 procent.

Figuur 3.35: Aandeel dat aangeeft dat de situatie 'beter is geworden' door het doorstroomkeuzedeel naar type doorstroomkeuzedeel

Aan degenen die geen doorstroomkeuzedeel volgden, is de vraag gesteld waarom zij dit niet hadden gedaan (figuur 3.36). Voor alle instroomcohorten geldt dat 'het werd niet aangeboden' de meest voorkomende reden is (ruim 50%). Het aandeel dat niet op de hoogte was, neemt wel af voor het instroom-cohort 2019-2020. Dit is niet verwonderlijk. Met het derde jaar waarin dit keuzedeel gegeven wordt, is de kans groot dat er meer studenten in het laatste cohort aanwezig zijn die het doorstroomkeuzedeel konden kiezen of er van hebben gehoord. Voorts is het aandeel dat aangeeft het doorstroomkeuzedeel niet nodig te vinden, hoger voor het instroomcohort 2019-2020 ten opzichte van de andere instroomcohorten. Er is hier geen concrete reden voor gevonden.

Figuur 3.36: Aandeel (%) (oud)studenten dat een bepaalde reden geeft voor het volgen van geen doorstroomkeuzedeel (N=1.388)

De invloed van een doorstroomkeuzedeel op studiesucces in het hbo

In dit onderdeel is nagegaan in hoeverre het volgen van een doorstroomkeuzedeel bepalend is voor studiesucces in het hbo. Deze vraag is uit verschillende invalshoeken bestudeerd. Allereerst is met een regressie-analyse onderzocht welke rol het volgen van een doorstroomkeuzedeel heeft in de aansluiting met het hbo. Ten tweede is met een logistische regressie bekeken of het aandeel studenten dat uitvalt of de intentie heeft tot uitval verschilt naar het gevolgd hebben van een doorstroomkeuzedeel. Tenslotte is door middel van een lineaire regressie bekeken of de resultaten van het hbo worden beïnvloed door het doorstroomkeuzedeel. Voor al deze analyses is telkens gecontroleerd voor diverse achtergrondkenmerken, zoals geslacht, opleidingsniveau van de ouders, migratieachtergrond en resultaten in het mbo. Uit deze regressieanalyses komt het volgende beeld naar voren. Allereerst draagt een doorstroomkeuzedeel met bij aan een goede aansluiting in het hbo. Een goede aansluiting ervaren studenten zonder migratieachtergrond meer, evenals studenten die goede resultaten behaalden in het mbo. Vrouwen geven iets vaker aan een minder goede aansluiting te ervaren in het hbo dan mannen. Er is geen verband gevonden tussen het volgen van een doorstroomkeuzedeel en een lagere kans op uitval en/of switch. Wel verkleint een goede aansluiting de kans op uitval en zorgen goede resultaten in het hbo er tevens voor dat studenten minder snel (zullen) uitvallen. Tenslotte is een goede aansluiting ook bepalend voor de studieresultaten die worden behaald in het hbo. Wederom vinden we hier geen invloed van het volgen van een doorstroomkeuzedeel.

Ervaringen van hbo-studenten die een doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd

In dit onderdeel bespreken we de open antwoorden van de respondenten op de vraag waarom ze wel of geen doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd en, indien wel, wat ze er van vonden. In totaal zijn er ruim 400 open antwoorden geanalyseerd. Ongeveer veertig procent van deze antwoorden kwam van studenten die hebben aangegeven een doorstroomkeuzedeel te hebben gevolgd en deze groep studenten is meegenomen in de analyses van deze paragraaf. De overige zestig procent had geen doorstroomkeuzedeel gevolgd. De kwalitatieve analyses worden besproken aan de hand van een aantal relevante thema's, waarbinnen de verschillende antwoorden zijn gecategoriseerd. Er wordt gestart met de groep studenten die een doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd.

Studenten konden met een open antwoord feedback geven over de doorstroomkeuzedelen. Van hen is veertig procent negatief, dertig procent is positief en eveneens dertig procent is neutraal. Deze laatste groep heeft zowel positieve als negatieve punten aangegeven over de doorstroomkeuzedelen. De antwoorden van de respondent zijn voor een eerste indruk weergegeven in onderstaande woordenwolk.

‘Aansluiting op hbo was slecht. Weinig begeleiding gehad in het begin. Vaak werd er gezegd dat mbo'ers het hbo niet gingen halen.’

In veel gevallen werd aangegeven dat het doorstroomkeuzedeel een verplicht onderdeel was van de mbo-opleiding. Deze verplichting was niet voor iedere student even zinvol.

‘Bij mijn mbo opleiding was het verplicht maar vond het vak niet goed aansluiten en weinig meerwaarde hebben.’

‘Ik moest het keuzedeel volgen, omdat dit een verplicht vak was (weinig keuze, dus). Ik vond zelf dat de opdracht die erbij zat, totaal niet aansloot op het echte hbo.’

Nauw verweven met een goede voorbereiding en aansluiting zijn de vorm en de inhoud van het doorstroomkeuzedeel. Diverse studenten hebben in de open antwoorden aangegeven wat ze hier van vonden. In de volgende onderdelen gaan we hier dieper op in.

Inhoud van de doorstroomkeuzedelen

Zoals aangegeven zijn er verschillende manieren van invulling van het keuzedeel. Deze invulling verschilt tussen de keuzedelen (zie hiervoor). Dit kwam ook duidelijk terug in de antwoorden die de studenten gaven. Zo waren er studenten die vooral hogescholen bezochten en anderen die juist opdrachten moesten maken.

‘Ik heb het keuzedeel gevolgd omdat ik meer te weten wilde komen over het studeren op een hogeschool. Ook wilde ik erachter komen of de manier van lesgeven en de manier van studeren bij mij past en of ik het niveau aan kon. Ik vond het keuzedeel zeer leerzaam. Het heeft mij geholpen bij het maken van mijn keuze.’

‘De lessen die ik heb gevolgd vond ik niet veel toevoegen aan mijn keuze voor de opleiding. De opdrachten die we moesten doen waren niet heel nuttig. Ik dacht dat we scholen zouden bezoeken maar het was alleen maar opdrachten maken.’

Er kan niet vastgesteld worden dat een bepaalde vorm (bijvoorbeeld het maken van opdrachten) de voorkeur had onder de respondenten. De aansluiting met de vervolgstudie in het hbo en de manier van lesgeven beïnvloedden wel duidelijk de mening van de (oud)student.

‘Voor wiskunde is het een must om een keuzedeel wiskunde te volgen. De aansluiting is anders slecht te noemen.’

‘(...) de specifieke doorstroommodule naar van de middelbare hotelschool naar de hogere hotelschool heeft wel echt impact gehad, zelfs nu ik een andere studie doe komen er facetten uit die module weer aan bod.’

‘Ik persoonlijk en destijds de hele klas van het mbo, vonden het keuzevak ‘doorstroom hbo’ niks aan. Het was niet een motiverend vak. Het enige wat wij eigenlijk met dit vak moesten doen, waren heel, maar dan echt heel veel persoonlijkheidstestjes etc. Ook vind ik dat dit vak niks geholpen heeft met het voorbereiden op het hbo (...) er kwamen studenten van verschillende hogescholen langs om over hun studie te vertellen. Ik heb een toerismeopleiding gedaan, dan is het voor ons niet interessant als iemand langs komt van de ALO of PABO.’

‘Ik heb wel doorstroomkeuzedelen gevolgd en ik vond dit heel fijn. Vooral de vaardigheden (artikelen lezen refereren) hebben mij erg geholpen. Het was ook leuk om studenten van het hbo te horen vertellen over hun studie.’

‘Ik vond het wel handig, alleen merkte ik dat m'n docent niet heel goed wist wat ze met de vakken moest. Dus het was een beetje rommelig soms.’

Tenslotte hadden diverse studenten hun mening gegeven over het niveau van het doorstroomkeuzedeel. In sommige gevallen was de inhoud van het doorstroomkeuzedeel van een dermate ander (hoog) niveau dat studenten een betere inkijk kregen in wat van hun verwacht werd indien ze verder gingen studeren. In het merendeel van de gevallen waarin over het niveau van het doorstroomkeuzedeel werd gesproken, werd dit te laag bevonden.

‘Het mooie was dat dat ik zaken leerde waar ik nooit eerder bij had stilgestaan, van hoe dit op een dieper niveau werd uitgevoerd (...) Hierdoor realiseerde ik me dat ik een andere mindset moet creëren om een hbo-studie te volgen.’

‘Het had geen toegevoegde waarde. Ze laten het lijken alsof de overstap makkelijk is maar hbo is vergeleken met wat ze vertellen 75 procent moeilijker...’

In dit onderdeel besteden we aandacht aan de meningen die zijn gegeven over het beschikbare aanbod van de doorstroomkeuzedelen. Bij het analyseren van de antwoorden kwam met enige regelmaat naar voren dat studenten niet altijd de gewenste inhoud konden volgen. Ook bleken sommige onderdelen verplicht die voor een goede doorstroom naar het hbo niet relevant bevonden werden.

‘Er waren te weinig plaatsen voor ‘doorstroom hbo’. Ik heb geluk gehad en er veel baat bij gehad. Ik ben hierdoor erachter gekomen welke opleiding bij mij past. Het heeft dus zeker invloed gehad op mijn keuze. Ik zou alleen er voor zorgen dat er meer studenten zich ervoor kunnen aanmelden want ik vond het erg nuttig.’

‘Het doorstroom keuzedeel was verplicht, het was uiteindelijk nogal nutteloos want echt veel heb ik er niet van geleerd. Hbo wiskunde zat bij het doorstroom keuzedeel en je kon niet wat anders kiezen, nu op het hbo heb ik niet eens wiskunde...’

‘Misschien een idee om meerdere keuzedelen beschikbaar te stellen en ook iets met samenwerken lijkt me wel relevant. Moeilijkheidsgraad mag ook wel wat hoger.’

‘Eerlijk gezegd had ik geen keuze. Dit gebeurt vaker op mbo-opleidingen. Voor onderwijsassistenten was dit het enige keuzedeel dat je kon 'kiezen'. Nu wilde ik toevallig wel PABO gaan doen, maar een aantal medestudenten bijvoorbeeld niet. Ook zij moesten dit 'keuzedeel' volgen aangezien het een verplicht onderdeel was. Ik vind dat hier meer keuze in mag komen. (...) Zo maak je de doorstroom beter en interessanter voor alle studenten.’

In deze laatste paragraaf behandelen we de antwoorden van de studenten die geen doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd. Ongeveer 240 respondenten hebben een antwoord gegeven op de vraag waarom ze geen doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd. Onderstaande woordenwolk geeft een eerste indruk van deze respons.

Het merendeel van de (oud)studenten die geen doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd, geeft aan dat dit (nog) niet werd aangeboden op de instelling. Wanneer deze mogelijkheid er wel was, was de meest genoemde reden om dit keuzedeel niet te volgen vanwege het feit dat het niet de inhoud bevatte die aansloot op de vervolgopleiding. Het komt met enige regelmaat voor dat een mbo-student een overstap wil maken naar het hbo in een andere sector dan de betreffende student zijn of haar mbo-opleiding volgt.

De mbo-opleiding biedt echter alleen binnen dezelfde discipline een doorstroomkeuzedeel aan. Deze feedback over het aanbod kwam tevens terug in de antwoorden van de studenten die wel een doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd.

‘Het was alleen een keuzedeel met de focus een vervolgopleiding in dezelfde branche toerisme. En ik wou een andere opleiding doen en dacht dat dit dan niet voor mij op toepassing was. Ik had graag een keuzedeel gehad dat algemeen op het hbo was gericht.’

‘Het werd wel door mijn school aangeboden, maar de keuzedelen die elders werden gegeven sloten meer aan op de opleiding die ik op dat moment deed en vond dat meer relevant om mijn studie goed af te kunnen ronden. Daarnaast waren de scholen in het doorstroomkeuzedeel ook niet gericht op mijn interesses.’

‘Ik ben een totaal andere opleiding gaan volgen na mijn mbo. Dit is een reden waarom ik geen keuzedeel deed en mijn opleiding niet aansloot bij mijn huidige opleiding.’

‘Ik ben van richting veranderd. Van mbo paardenhouderij naar hbo sociaal pedagogisch hulpverlening.’

Andere redenen die worden genoemd hebben te maken met de inhoud van de mbo-opleiding die de betreffende student op dat moment volgt. Ofwel neemt dit dusdanig veel ruimte in beslag dat het moeilijk te combineren is met een doorstroomkeuzedeel en/of worden andere keuzedelen relevanter beschouwd.

‘Ik heb het niet gevolgd omdat er andere keuzedelen aangeboden werden die voor mij interessanter waren.’

‘Ik heb ze niet gevolgd en vond het ook niet bepaald handig want dat kwam nog buiten de standaard studielast van de mbo opleiding.’

3.12 Samenvatting

Dit hoofdstuk beschreef de stand van zaken in het studiekeuzeprocess vanuit verschillende invalshoeken en met aandacht voor enkele recente maatregelen. De basis voor de analyses vormt de Startmonitor hoger onderwijs. Voor een deel komen de gegevens uit het 1cHO en uit een survey over de invloed van doorstroomkeuzedelen in het mbo op studiesucces in het hbo (onder mbo-studenten die zijn doorgestroomd naar het hbo). In deze laatste paragraaf vatten we de belangrijkste uitkomsten samen aan de hand van de gestelde onderzoeksvragen uit de inleiding.

Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en dat een goede match ervaart met de opleiding?

Ongeveer zeven op de tien studenten geven aan dat zij een weloverwogen keuze voor hun studie hebben gemaakt en dit aandeel is daarmee licht gedaald. Voor het wo is dat voor het eerst, maar in het hbo was deze daling al een jaar eerder ingezet. Als we de verschillende doorstroomgroepen vergelijken, dan hebben de vwo'ers die hbo kiezen het vaakst welbewust gekozen en de havisten die naar het hbo gaan duidelijk het minst vaak.

Jaar in jaar uit vinden studenten met een Nederlandse achtergrond en vrouwen vaker dat zij weloverwogen hebben gekozen. In 2019 is dat nog steeds zo, maar het valt op dat de hiervoor genoemde algemene daling in het hoger onderwijs niet geldt voor wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, waardoor het verschil met de studenten met Nederlandse achtergrond hier steeds kleiner wordt. Toch maken studenten met een migratieachtergrond nog steeds wel minder vaak een weloverwogen keuze, zowel degenen zonder hoogopgeleide als degenen met hoogopgeleide ouders.

De match of binding die studenten met hun opleiding voelen is al enkele jaren vrij stabiel. Het merendeel (ruim acht op de tien) vindt dat zij goed bij hun gekozen opleiding passen. Hbo-instromers uit havo en mbo zijn hiervan het vaakst overtuigd, de vwo'ers die naar hbo of wo gaan minder vaak. Eerstejaars die vinden dat zij weloverwogen hun studie hebben gekozen, ervaren ook aanzienlijk vaker een sterke binding met hun opleiding dan studenten die minder weloverwogen hebben gekozen. Ongeveer twee derde van de nieuwe ho-studenten vindt zowel dat zij bewust hebben gekozen als dat zij een goede match met de opleiding vormen, maar dit aandeel daalt al twee jaren op rij licht.

Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?

Net als in het voorgaande jaar wordt de top-3 van meest gebruikte voorlichtingsbronnen gevormd door achtereenvolgens algemene voorlichtingsdagen, de websites van de instellingen en proefstuderen. Tegelijkertijd zijn dit de meest invloedrijke bronnen voor studenten die er gebruik van maken, maar qua invloed komt proefstuderen dan op de tweede plaats en de websites op de derde. Zowel gebruik als invloed van voorlichting is in het laatste jaar redelijk stabiel. Het gebruik van folders en ander schriftelijk materiaal neemt wel al enkele jaren op rij af. Wo-studenten maken niet alleen van alle bronnen vaker gebruik, maar rapporteren ook bij alle bronnen een grotere invloed op hun keuze. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en eerstegeneratiestudenten maken minder vaak gebruik van 'actieve keuzebronnen' (zoals open dagen, proefstuderen maar ook het zelf raadplegen van folders en websites). Studenten met een migratieachtergrond maken juist vaker gebruik van vergelijkingswebsites en direct contact met de instelling (mail, telefoon).

Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten en kiezen zij vaker een studie met een betere baan?

Al sinds jaar en dag zijn de drie belangrijkste motieven voor het kiezen van een opleiding de inhoudelijke interesse, het aansluiten van de studie bij de eigen capaciteiten en vaardigheden en de brede beroepsmogelijkheden die een opleiding biedt. Het belang van deze en andere motieven is ook zeer constant; alleen het belang van interesse en van aanleg is in 2019 licht gestegen. Studenten met en zonder migratieachtergrond laten zich bij hun keuze even sterk leiden door inhoudelijke interesse. Studenten met een migratieachtergrond letten vaker op de inrichting van de opleiding en ook vaker op het beroepsperspectief. Ook eerstegeneratiestudenten laten zich vaker leiden door deze extrinsieke motieven dan studenten met hoogopgeleide ouders, maar minder vaak door inhoudelijke interesse. Specifiek de kans op een baan wordt door hbo-studenten en mannen vaker belangrijk gevonden dan door wo-studenten en vrouwen.

In hoeverre worden studenten in hun studiekeuze beïnvloed door halvering van het collegegeld en zijn er gevolgen van de maatregel zichtbaar in de instroom van nieuwe studenten?

Ongeveer één op de zeven hbo-studenten (zowel in de lerarenopleidingen als in overige opleidingen) vindt zelf dat de halvering van het collegegeld invloed heeft gehad op hun keuze om te gaan studeren; in het wo geldt dat maar voor half zoveel studenten (een op de veertien). Invloed op de specifieke opleidingskeuze heeft de maatregel minder vaak, maar dit wordt in de hbo-lerarenopleidingen wel vaker aangegeven dan in de overige hbo-opleidingen en in het wo. Op bijna vier op de tien eerstejaars zal de halvering van het collegegeld sowieso weinig of minder invloed hebben, doordat zij niet gehoord hebben van de maatregel (een op de acht) en/of doordat zij niet goed weten hoe hoog het collegegeld eigenlijk is (een op de drie). Het is moeilijk om uit de instroomcijfers in studiejaar 2019-2020 af te leiden of de maatregel effect heeft. Zo is de instroom in de ad-opleidingen weliswaar toegenomen, maar niet of minder sterk bij studenten uit het mbo en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Binnen hbo en wo is in het algemeen nauwelijks sprake van groei, maar juist wel van mbo'ers in de hbo-lerarenopleidingen en van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond in het wo.

Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, heeft het hen zekerder gemaakt van hun studiekeuze, kregen zij een advies of feedback en hoe werd dit gecommuniceerd?

Studenten die in aanmerking komen voor de studiekeuzecheck rapporteren in 2019 alle voorkomende activiteiten wat minder vaak dan voorheen. Er is bijna een verdubbeling van het percentage dat aan geen enkele activiteit heeft deelgenomen (van 9% naar 16%). De vaakst voorkomende activiteit is nog steeds een vragenlijst over de studiekeuze en motivatie - al dan niet in combinatie met een contactactiviteit zoals een gesprek of proefstuderen -, en dit komt nog steeds in het wo vaker voor dan in het hbo. Persoonlijke gesprekken komen nog steeds veel vaker voor in hbo dan in wo, hoewel dit ook in het hbo duidelijk afneemt. De enige activiteit waarvan het aandeel vrijwel gelijk blijft is proefstuderen in het hbo. De helft van de hbo-studenten geeft aan door de studiekeuzecheck zekerder te zijn geworden van de studiekeuze. De wo-studenten vinden dit wat minder vaak. Deze aandelen zijn in hbo en wo onveranderd gebleven. In het hbo zijn studenten die een persoonlijk gesprek kregen het vaakst zekerder geworden van hun keuze.

In het wo zijn dat degenen die proeflessen kregen. Het aandeel studenten dat deelneemt aan studie-keuzecheckactiviteiten, maar geen feedback of advies krijgt, neemt enigszins toe. De meerderheid van studenten krijgt echter wel een terugkoppeling in enige vorm. Hbo-studenten krijgen het vaakst een combinatie van zowel feedback als advies en hun terugkoppeling vindt zowel vaak per mail (twee derde) als mondeling plaats (de helft). Wo-studenten krijgen het vaakst alleen een advies, en zij krijgen deze terugkoppeling in de grote meerderheid van de gevallen (vier op de vijf) per e-mail. In hbo krijgt ruim de helft een positief advies en een op de zes een twijfel- of negatief advies. In het wo zijn de adviezen minder vaak positief en vaker negatief. Studenten die een positief advies krijgen vinden vaker zelf dat zij en de opleiding goed bij elkaar passen dan studenten die een negatief advies of helemaal geen advies krijgen.

[Hoeveel studenten krijgen bij hun aanmelding te maken met selectie, hoeveel worden er afgewezen en hoeveel studenten beginnen uiteindelijk met een opleiding die niet hun eerste keuze is?](#)

Wo-studenten hebben naar eigen zeggen veel vaker in de aanloop naar hun studie te maken gehad met enige vorm van selectie (numerus fixus, aanvullende eisen en kleinschalig en intensief onderwijs) dan hbo-studenten: bijna de helft in wo versus ruim een kwart in hbo. Dat kan zijn bij de opleiding die zij volgen of bij een andere opleiding waarvoor zij ook waren aangemeld. Van alle instromers is een op de tien in het hbo en een op de zeven in het wo ook ten minste eenmaal voor een studie afgewezen. Echter, het aandeel dat daardoor nu een ‘tweede keuze’ opleiding volgt en niet de opleiding die zij eigenlijk zouden willen, is kleiner: één op de twintig in het wo en nog minder in het hbo.

[Hoeveel selectiecriteria worden er, gemiddeld genomen, gehanteerd door opleidingen met een numerus fixus?](#)

Van alle numerusfixusopleidingen zijn de selectiecriteria en selectie-instrumenten verzameld en geanalyseerd. Het is lastig een uitspraak te doen over het aantal criteria. De termen ‘selectiecriteria’ en ‘selectie-instrumenten’ lopen vaak door elkaar heen. Op basis van de bepaalde definities en de analyse van de bestanden concluderen we dat opleidingen zo’n viertal criteria naast elkaar gebruik. Het vaakst komt selectie voor op basis van de volgende ingedikte criteria: vakspecifieke kennis of basiskennis, studievaardigheden, motivatie en cognitieve analytische vaardigheden. Voor het toetsen van deze criteria worden veel uiteenlopende instrumenten gebruikt.

[In hoeverre is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?](#)

Vwo’ers in zowel hbo als wo zijn veruit het vaakst tevreden over de aansluiting met hun vooropleiding. Mbo’ers in het hbo zijn het minst tevreden en zijn ook minder tevreden dan in het jaar daarvoor. In dat jaar was wel sprake van een forse toename; over meerdere jaren bezien vertonen de mbo’ers een voorzichtig stijgende lijn.

[In hoeverre is het volgen van keuzedelen in het mbo van invloed op het studiesucces en de aansluiting in het eerste jaar van het hbo?](#)

Voor de beantwoording van deze vraag is een survey uitgevoerd onder bijna 1.400 studenten die zijn doorgestroomd van mbo naar hbo. Steeds meer studenten volgen een doorstroomkeuzedeel, voor het instroomcohort 2019-2020 was dit ruim veertig procent. Studenten hebben de keuze uit verschillende typen doorstroomkeuzedelen. We zien voor het laatste instroomcohort dat studenten overwegend kiezen voor een algemeen doorstroomkeuzedeel, in plaats van een specifiek doorstroomkeuzedeel. Studenten die een doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd, lijken een betere aansluiting in het hbo te ervaren dan studenten die geen keuzedeel hebben gevolgd. Er is (nog) geen verband gevonden tussen uitval en switch en het gevolgd hebben van een doorstroomkeuzedeel in het mbo. De doorstroomkeuzedelen lijken daarmee op het gebied van aanbod en bekendheid nog wat op gang te moeten komen. Wellicht is er bij het volgende cohort wel sprake van een verband tussen het volgen van een doorstroomkeuzedeel en uitval en/of switch. Het is dan ook zeer relevant om het studiesucces van deze specifieke groep te blijven monitoren. Wel zien we dat studenten die een betere aansluiting ervaren en betere resultaten hebben in het hbo een kleinere kans hebben om uit te vallen.

4 Van bachelor naar master

4.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk bespreken we de overgang van bachelor naar master, de instroom in de master en kwantitatieve ontwikkelingen hierin over de jaren heen. Hiervoor maken we gebruik van het 1cHO 2006-2019 en de Studentenmonitor hoger onderwijs 2018 (studiejaren 2015-2019).

- Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?
- Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master?
- Verandert het aandeel bachelorgediplomeerden dat rechtstreeks doorstroomt naar de master?
- Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?
- Wat zijn belangrijkste motieven voor studenten om te kiezen voor een master aan een andere instelling?
- Hoeveel masterstudenten volgen een master van hun eerste of tweede keuze?

4.2 Data en definities

Om de instroom in de master en de doorstroom van bachelor naar master in kaart te brengen, hebben we de volgende cohortdefinities gehanteerd:

- studenten met een voltijd hoofdschrijving als student;
- studenten die in een bepaald jaar een bachelordiploma hebben behaald;
- de gediplomeerden in het studiejaar 2019-2020 zijn buiten beschouwing gelaten.

In de figuren die betrekking hebben op de doorstroom staan de getoonde jaren voor de studiejaren waarin het bachelordiploma is behaald: de diplomacohorten. De aantallen in deze cohorten zien er als volgt uit:

Tabel 4.1: Bachelor diplomacohorten voltijd (bron: 1cHO 2006-2019)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hbo	46.939	47.333	48.914	49.375	48.967	51.962	48.525	50.517	54.509	56.268	59.871	61.527	59.617
Wo	19.934	22.150	23.534	24.837	27.983	32.810	30.764	31.227	33.392	32.969	33.658	33.502	34.939
Ho	66.873	69.483	72.448	74.212	76.950	84.772	79.289	81.744	87.901	89.237	93.529	95.029	94.556

Voor het bepalen van de totale instroom in de master is de volgende definitie gebruikt:

- hoofdschrijving binnen het domein type hoger onderwijs binnen hoger onderwijs;
- type hoger onderwijs = master;
- verblijfsjaar type hoger onderwijs = 1;
- postmasters zijn buiten beschouwing gelaten;
- zowel voltijd, deeltijd als duale studenten zijn meegenomen in de analyses.

Om de directe en indirecte doorstroom van bachelor naar master in kaart te brengen is een selectie gemaakt van deze bachelorgediplomeerden. Aan deze records is toegevoegd: het eerste jaar dat deze student is ingeschreven in de master. Vervolgens is het jaar waarin de bachelor is behaald vergeleken met het eerste jaar dat de student is ingestroomd in de master. Hieruit komen de volgende variaties naar voren:

- (nog) geen doorstroom;
- doorstroom in het studiejaar voordat bachelordiploma is behaald;
- doorstroom in hetzelfde studiejaar als bachelordiploma is behaald;
- doorstroom in het studiejaar nadat bachelordiploma is behaald;
- één of meer tussenjaren alvorens in te stromen in de master.

Tabel 4.2 toont de aantallen in desbetreffende cellen. De gearceerde cellen worden beschouwd als de 'directe doorstroom'. Verderop in dit hoofdstuk zijn deze groepen samengenomen als 'directe' doorstroom. De indirecte instroom bevat de groep 'een of meer tussenjaren'. De overige groep is nog niet begonnen met een master. In de grafieken is (tenzij anders vermeld) de directe doorstroom steeds afgezet tegen het totale diplomacohort.

Tabel 4.2: Bachelor diplomacohorten voltijd naar type doorstroom(bron: 1cHO 2008-2019)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hbo											
(Nog) geen doorstroom	39.599	40.665	41.288	44.189	41.557	43.449	47.507	49.048	52.764	56.085	57.495
Vóór behalen bachelor	16	21	18	19	9	10	13	16	9	9	9
Zelfde studiejaar	60	58	57	29	27	36	23	25	19	21	30
Studiejaar na bachelor	3.369	3.139	1.565	1.729	1.633	1.792	1.651	1.768	1.796	1.938	2.083
Een of meer tussenjaren	5.870	5.492	6.039	5.996	5.299	5.230	5.315	5.411	5.283	3.474	0
Wo											
(Nog) geen doorstroom	3.036	3.097	3.378	3.885	3.451	3.833	4.357	4.684	5.233	6.280	11.678
Vóór behalen bachelor	659	632	706	778	284	173	79	48	33	30	25
Zelfde studiejaar	1.849	2.447	2.484	1.829	810	391	335	179	212	239	237
Studiejaar na bachelor	15.856	16.245	18.571	22.405	22.445	22.812	23.933	22.319	22.152	21.953	22.999
Een of meer tussenjaren	2.134	2.416	2.844	3.913	3.774	4.018	4.688	5.739	6.028	5.000	0

Gearceerde cellen zijn aangemerkt als 'directe doorstroom'.

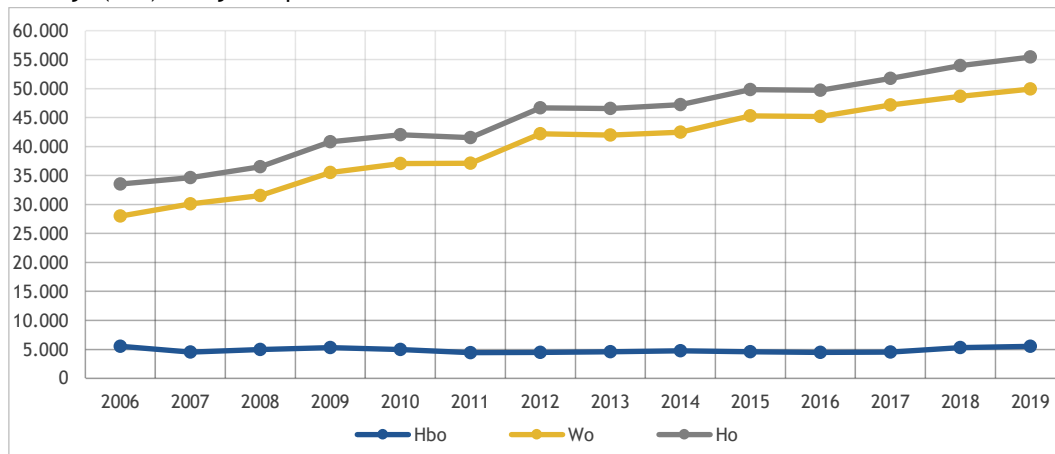
Dit jaar zijn de internationale studenten niet bepaald door het onderzoeksbureau maar door DUO (en opgenomen in het 1cHO). Internationale studenten zijn studenten die voldoen aan de volgende criteria: zij hebben hun voortgezet onderwijs (hoogste opleiding vóór het hoger onderwijs of secondary education) behaald in het buitenland óf hun vooropleiding is 'onbekend' én zij bezitten niet de Nederlandse nationaliteit. Als uitsluitend gekeken wordt naar de vooropleiding vóór het hoger onderwijs, dan kan het zijn dat de officiële registratie van vooropleiding 'buitenlands' en vooropleiding 'onbekend' apart wordt weergegeven.

De definitie van migratieachtergrond is ontleend aan CBS: 'Bij personen met een migratieachtergrond is ten minste één ouder in het buitenland geboren'. En: 'Een persoon heeft een westerse achtergrond als hij, zij of één van de ouders in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika of Oceanië is geboren. Ook Indonesië en Japan worden tot de westerse landen gerekend. Als een persoon of één van de ouders in een ander land is geboren, heeft deze persoon volgens de definitie van CBS een niet-westerse migratieachtergrond'.⁴²

42 Zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond>

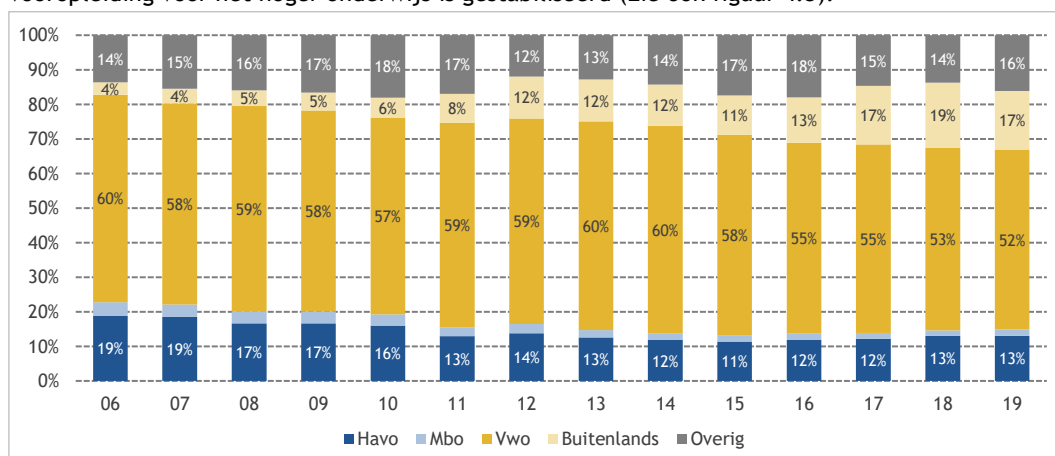
4.3 Instroom in de master

Als eerste kijken we naar het aantal studenten dat voor het eerst instroomt in een hbo- of wo-master (figuur 4.1). De postmasters (universitaire lerarenopleidingen) zijn buiten beschouwing gelaten. De eerstejaarsinstroom in een hbo-master is de afgelopen periode relatief stabiel gebleven; ongeveer 5.500 studenten in 2019-2020. In de wo-master is de instroom verder toegenomen. Sinds 2017 zien we elk jaar een stijging van het aantal masterstudenten, in 2019 steeg het aantal masterstudenten met 2,6 procent naar een kleine 50 duizend studenten. In het wo studeert in het studiejaar 2018-2019 bijna 98 procent aan de master in voltijd; in het hbo is dit 32 procent. Het grootste deel van de hbo-masterstudenten studeert in deeltijd (51%) en vijftien procent duaal.

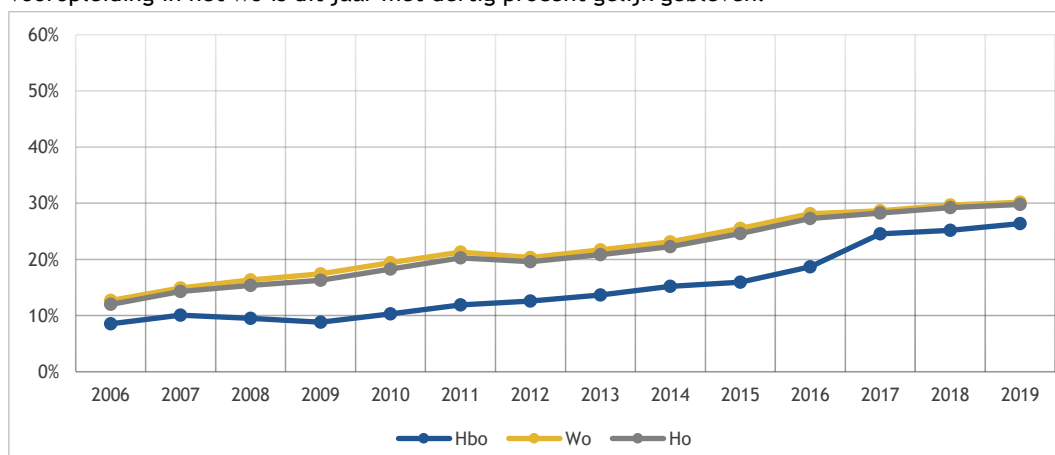
Figuur 4.1: Masterinstroom (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs in absolute aantallen (bron: 1cHO 2006-2019)

Een uitsplitsing naar vooropleiding vóór het hoger onderwijs toont aan dat meer dan de helft van de wo-masterstudenten van het vwo afkomstig is (figuur 4.2). Hoewel dit aandeel in relatieve zin de afgelopen jaren kleiner is geworden, steeg het aantal studenten met een vwo-achtergrond dat doorstroomt naar een wo-master naar ruim 25,5 duizend in 2019-2020. Het aandeel studenten met een buitenlandse vooropleiding is met zeventien procent iets lager dan in 2018-2019. Het percentage in de categorie 'overig' (incl. de groep 'onbekend') is licht gestegen. Uit analyses weten we dat deze laatste groep ook veel buitenlandse studenten bevat (van hen zijn de vooropleidingen niet als 'buitenlands' geregistreerd; zie voor nadere uitleg voetnoot 20 op pagina 27). Hiermee kunnen we concluderen dat (de categorie 'buitenlandse vooropleiding' en de categorie 'overig' samen genomen) het aantal studenten met een internationale vooropleiding vóór het hoger onderwijs is gestabiliseerd (zie ook figuur 4.3).

Figuur 4.2: Masterinstroom in het wo (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs (%) naar vooropleiding (bron: 1cHO 2006-2019)

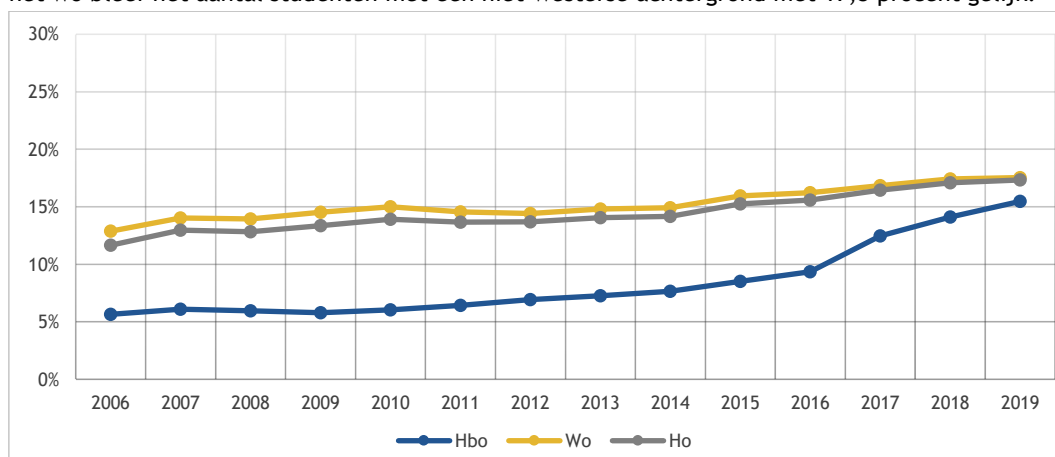
In het ho bestond vorig jaar 29 procent van de instroom in de master uit internationale studenten (figuur 4.3); dit jaar stijgt dit naar dertig procent. Het aandeel instromende internationale studenten in het hbo is met een procentpunt gestegen naar 26 procent. Het percentage studenten met een buitenlandse bachelor-voorropleiding in het wo is dit jaar met dertig procent gelijk gebleven.

Figuur 4.3: Instroom in master (% exclusief postmasters) van internationale studenten ten opzichte van totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2019)

Bijna zestig procent van de internationale instroom in 2018 bestaat uit studenten van Duitse (17%), Chinese (9%), Italiaanse (7%), Griekse (6%), Indiase (6%), Britse (5%), Spaanse (5%) en Belgische (3%) komaf. Deze verhouding is niet veranderd ten opzichte van vorig jaar.

Figuur 4.4 toont de masterdeelname van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. In de loop der jaren was er sprake van een lichte stijging van deze groep, deze lijkt nu te stabiliseren. In 2019-2020 is in het hbo het aantal masterstudenten met een niet-westerse achtergrond gestegen (van 14% naar 15%). In het wo bleef het aantal studenten met een niet-westerse achtergrond met 17,5 procent gelijk.

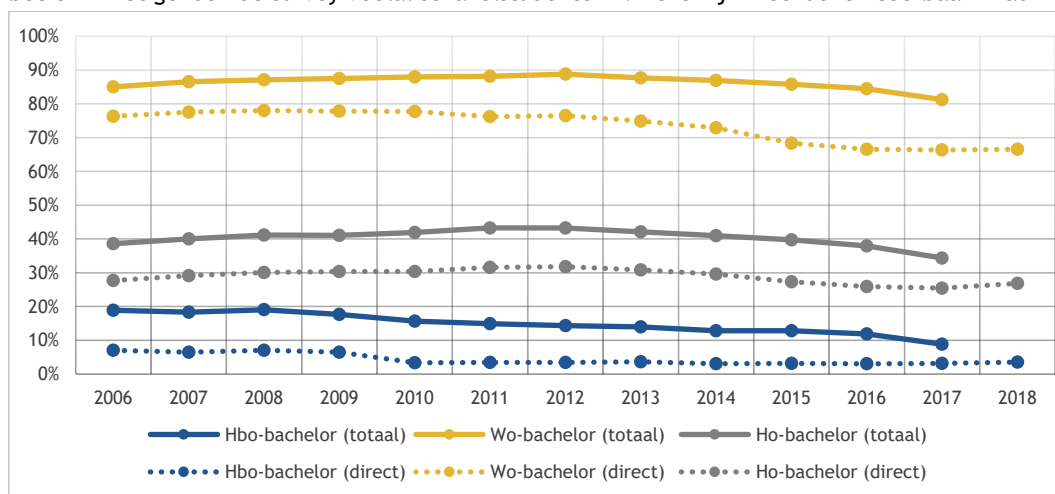
Figuur 4.4: Instroom in master (% exclusief postmasters) met niet-westerse migratieachtergrond ten opzichte van totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2019)

4.4 Doorstroom van bachelor naar wo-master

In het tweede deel van dit hoofdstuk gaan we in op de doorstroom van bachelor naar wo-master. De doorstroom naar hbo-masters blijft in dit hoofdstuk buiten beschouwing. Hiervoor zijn de voltijd bachelor diplomacohorten als uitgangspunt gebruikt (zie ook tabel 4.1 en tabel 4.2). De getoonde jaartallen zijn de studie jaren waarin het bachelordiploma is behaald; 'soort hoger onderwijs' verwijst steeds naar het soort onderwijs (hbo of wo) waarin het bachelordiploma behaald is (hbo-wo). In het laatste jaar wordt de totale instroom niet getoond omdat daar alleen nog sprake is van directe instroom.

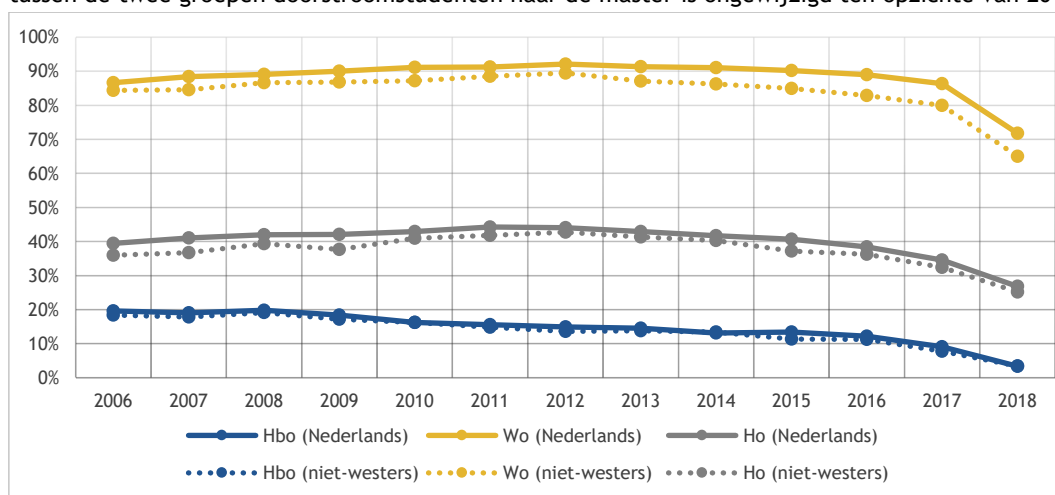

Figuur 4.5 toont de doorstroom vanuit de hbo-bachelor en wo-bachelor diplomacohorten. De totale directe doorstroom neemt toe met twee procentpunt naar 67 procent voor het wo en vier procent voor het hbo. De dalende lijn die te zien is voor de indirecte doorstroom is deels te verklaren doordat de indirecte doorstroom twee jaar na afstuderen nog onbekend is. De daling in de directe doorstroom van wo-bachelor naar wo-master die te zien was sinds 2010, zet dit jaar niet door. Een verklaring voor deze daling in de afgelopen jaren, is de geleidelijke invoering van de harde knip in 2012 waardoor het voor studenten niet langer een vanzelfsprekendheid is om direct door te stromen naar een aansluitende wo-master binnen de eigen instelling. Dit was een van de doelen van de harde knip. In de Monitor Beleidsmaatregelen 2017-2018 is door middel van een survey uitgebreid aandacht besteed aan deze groep, hieruit bleek dat een groot deel van de studenten met een tussenperiode kiest hier bewust voor en benut deze periode vooral om te werken of te reizen of om zich voor te bereiden om (alsnog) aan de instroomeisen voor een master te voldoen. Dit betrof in het genoemde survey veelal schakelstudenten⁴³. Deze zijn niet identificeerbaar in administraties.

Figuur 4.5: Bachelorgediplomeerden voltijd die (totaal en direct) doorstromen naar een wo-master naar soort ho bachelor ten opzichte van totale bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2019)

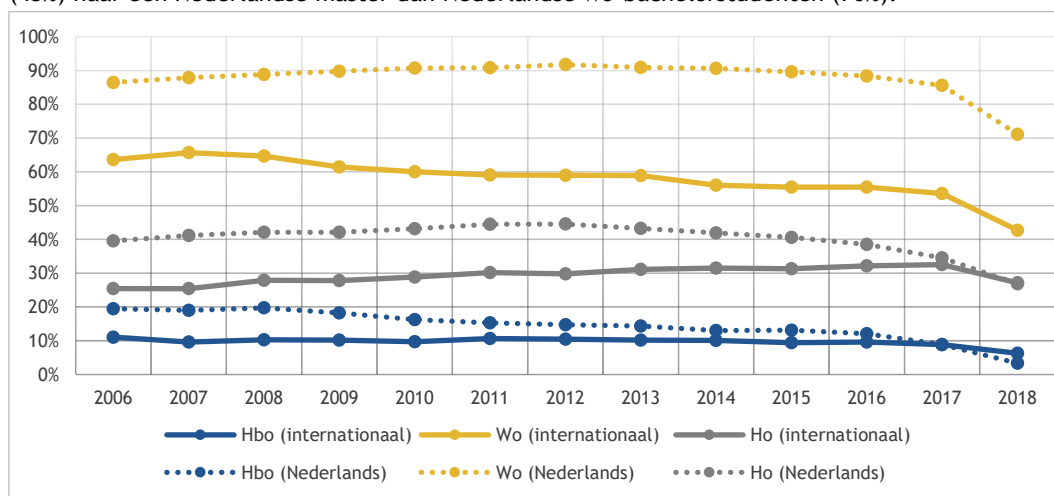
Figuur 4.6 laat zien dat er in 2018-2019 nauwelijks verschillen zijn tussen studenten met een Nederlandse achtergrond en studenten met een migratieachtergrond in het aandeel bachelorgediplomeerden dat (direct of indirect) naar een wo-master doorstroomt. Alleen in het wo stromen er relatief minder studenten met een niet-westerse achtergrond door naar een master. Het is niet bekend waar dit door komt. Het verschil tussen de twee groepen doorstroomstudenten naar de master is ongewijzigd ten opzichte van 2017-2018.

Figuur 4.6: Doorstroom van bachelorgediplomeerden voltijd (direct en indirect) naar een wo-master naar soort ho bachelor en migratieachtergrond (bron: 1cHO 2006-2019)

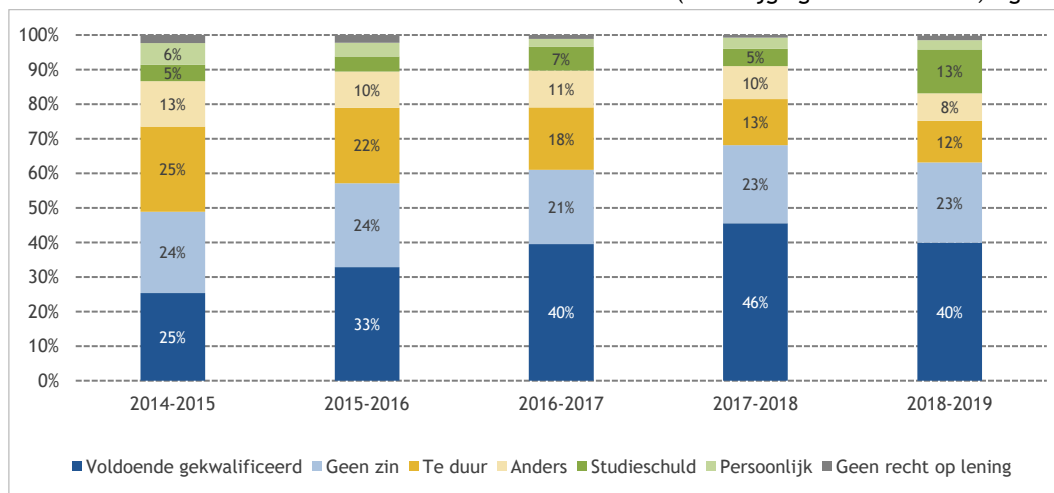
43 Bron: onderzoek naar redenen om niet direct door te stromen van de bachelor naar de master; ResearchNed 2018

Figuur 4.7 laat zien dat er nauwelijks verschil is in doorstroompercentages tussen Nederlandse en internationale hbo-bachelors wat betreft de doorstroom naar de master. Wel zien we verschillen in doorstroompercentages van wo-bachelors: internationale wo-bachelorstudenten stromen minder vaak door (43%) naar een Nederlandse master dan Nederlandse wo-bachelorstudenten (70%).

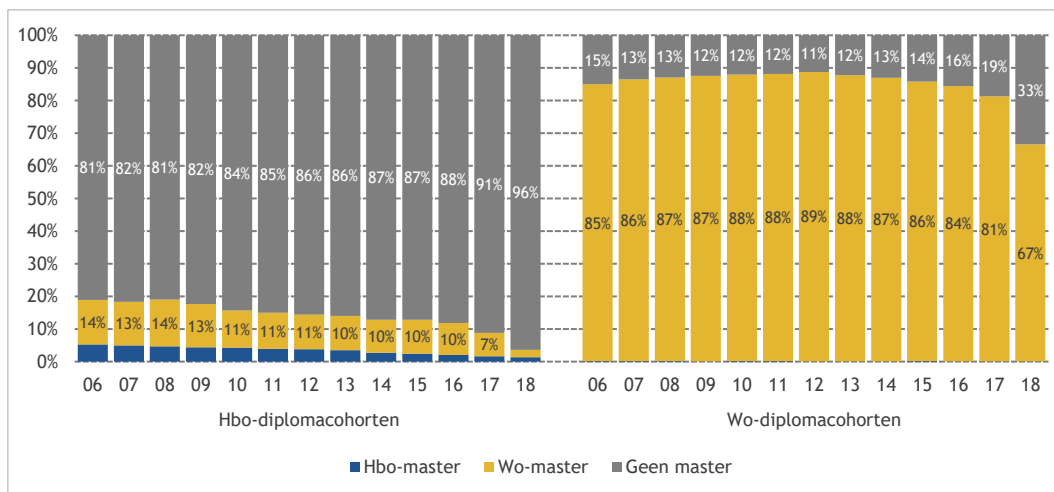
Figuur 4.7: Bachelorgediplomeerden voltijd (wel/niet internationale student) die doorstromen naar een Nederlandse master (bron: 1cHO 2006-2019)

In de Studentenmonitor is gevraagd aan bachelorstudenten die niet doorstromen naar een wo-master wat hier de reden voor was. Over wo-bachelorstudenten kunnen we geen uitspraken doen omdat er relatief weinig wo-studenten na hun bachelor niet doorstromen naar een master. De responsaantallen voor deze groep zijn daarom te klein om over te rapporteren. Voor vierdejaars hbo-bachelorstudenten geldt dat één van de voornaamste redenen om af te zien van een master is dat zij zich voldoende gekwalificeerd achten voor de arbeidsmarkt: deze reden is in het peiljaar 2018-2019 opnieuw de meest genoemde reden, al is er een afname te zien ten opzichte van het voorgaande jaar. Voor een toenemende groep studenten is 'studieschuld' in 2018-2019 een reden om af te zien van een master (een stijging van 5 naar 13%; figuur 4.8).

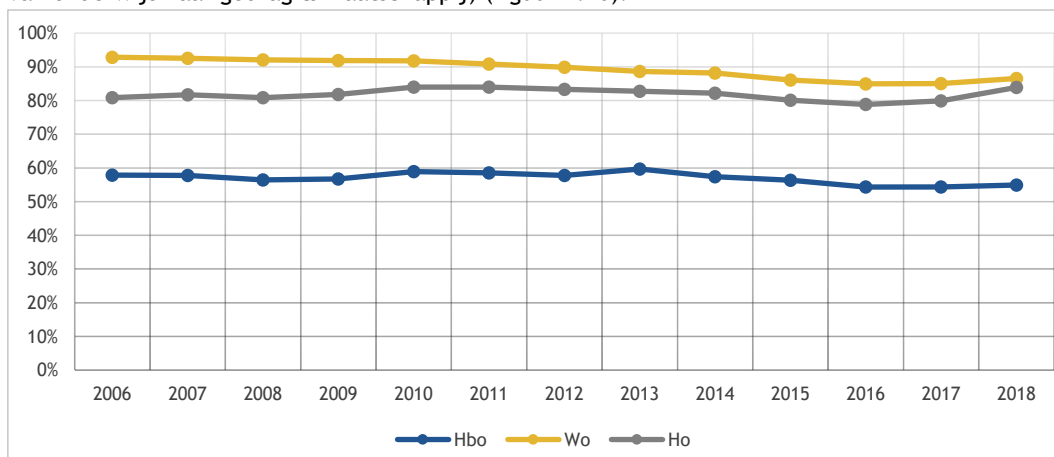
Figuur 4.8: Redenen om af te zien van een wo-master (alleen hbo-studenten in het vierde jaar van hun opleiding) (bron: Studentenmonitor 2015-2018)

De meeste hbo-bachelors zijn (nog) niet doorgestroomd naar een wo-master (figuur 4.9). Omdat de indirecte doorstroom naar wo-masters volgend jaar pas bekend is, toont de grafiek de cijfers uit 2019 niet en beperken we ons tot de gegevens tot en met 2018. Hbo-bachelors moeten veelal een schakeltraject volgen waardoor zij vaak niet direct aansluitend zullen doorstromen naar een master. Van de in hbo-bachelors die in 2018 afstudeerden stroomt slechts vier procent direct door naar een hbo- of wo-master in het daaropvolgende studiejaar; van de wo-bachelors uit 2018 was dit 67 procent.

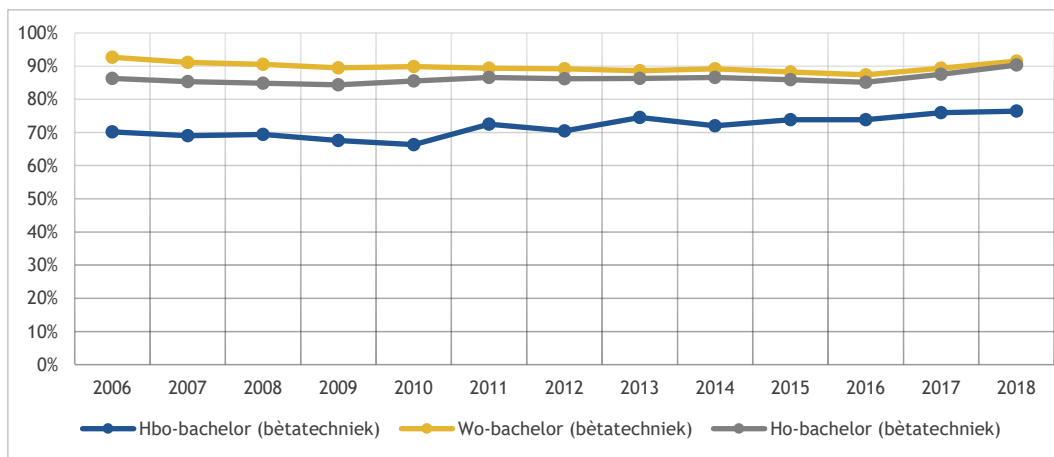
Figuur 4.9: Herkomst bachelor en bestemming master (bron: 1cHO 2006-2019)

Studenten kiezen over het algemeen een wo-master binnen dezelfde sector. Bijna zestig procent van de hbo-bachelorgediplomeerden en 87 procent van de wo-bachelors die een wo-master gaan volgen, kiest voor een master in dezelfde sector als de bachelor. Degenen die niet in dezelfde sector gaan studeren, kiezen wel voor een aanpalende wo-sector (bijv. van natuur naar techniek v.v., van recht naar economie v.v. of van onderwijs naar gedrag & maatschappij) (figuur 4.10).

Figuur 4.10: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master binnen dezelfde sector ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2019)

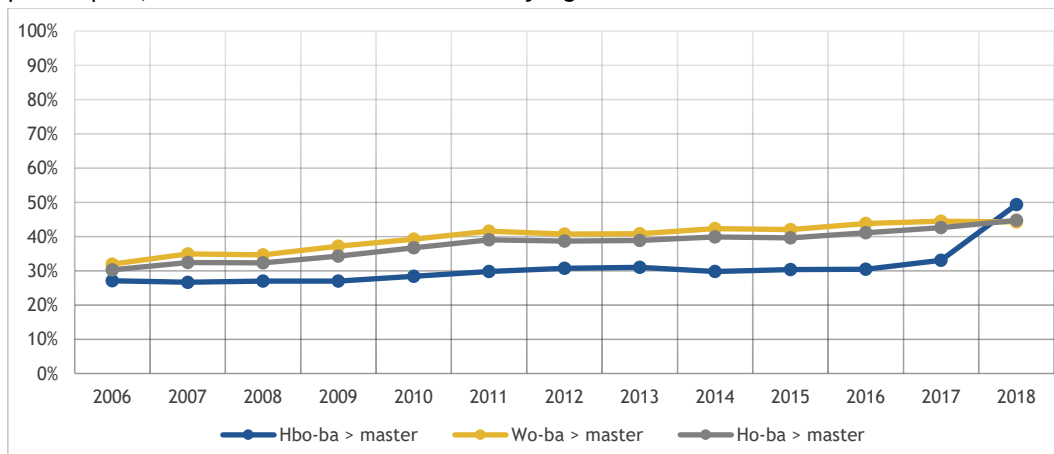
Figuur 4.11 laat zien of er sprake is van bètaverlies in de doorstroom van bachelor naar wo-master. Het merendeel van de bètatechniek bachelors stroomt direct door naar een wo-master in bètatechniek. Dit percentage is de afgelopen tijd bovendien gestegen: De verwante doorstroom binnen bètatechniek stijgt van 88 naar 90 procent, dit is vooral toe te schrijven aan de toename van verwante doorstroom vanuit de wo-bachelor naar 92 procent.

Figuur 4.11: Bachelorgediplomeerden voltijd in het bètadomein (%) die direct doorstromen naar een wo-master in het bètadomein ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar soort ho in bachelor naar laatste bachelorjaar (bron: 1cHO 2006-2019)

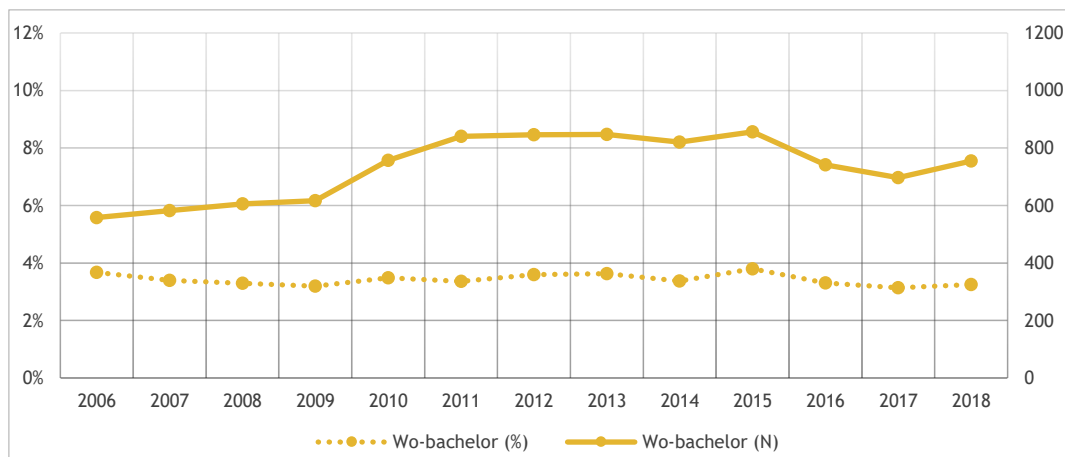
4.5 Doorstroom naar en instroom in meerjarige masters en educatieve masters

Meerjarige masters hebben aan populariteit gewonnen, mede veroorzaakt door een toename van het aanbod. Naast de onderzoeksmasters worden de meeste meerjarige masters aangeboden in de sector bètatechniek. Figuur 4.12 laat van de doorstroom de verhouding tussen meerjarige en eenjarige wo-masters zien (afstudeercohort 2018 betreft alleen de directe doorstroom). Het betreft hier alle bachelor-gediplomeerden in hbo en wo die doorstromen naar een master. De kleine groep hbo-bachelors die direct doorstroomt, bevat veel techniekstudenten. Van de voltijd wo-bachelorgediplomeerden die een master gaan doen, stroomt het laatste jaar 45 procent door naar een meerjarige master, een stijging van één procentpunt; de rest stroomt door naar een eenjarige master.

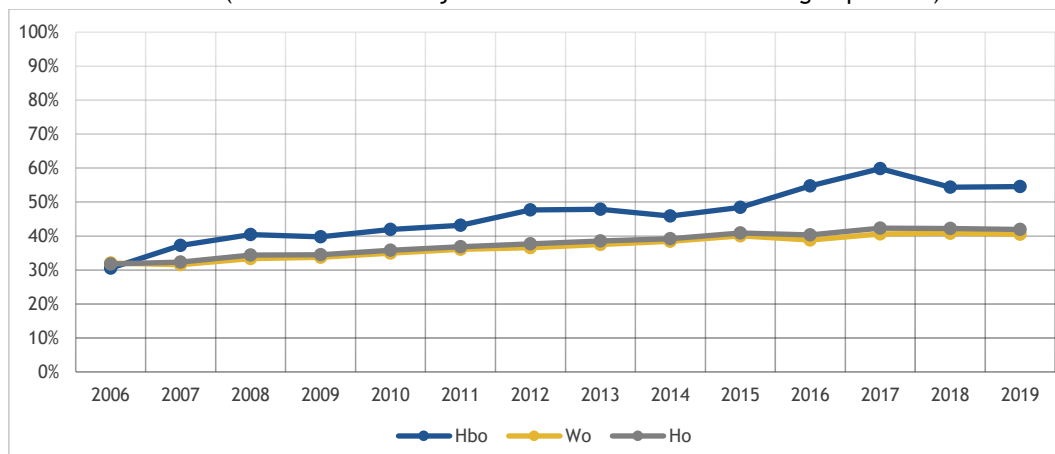
Figuur 4.12: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een meerjarige hbo- of wo-master ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar type doorstroom en bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2019)

Figuur 4.13 toont de directe instroom vanuit de wo-bachelor naar een researchmaster. De indirecte doorstroom is niet weergegeven. De linker as laat de percentages zien (%); de rechter de aantallen (N). De hbo-bachelors zijn achterwege gelaten (het zijn zeer kleine aantallen: hbo-bachelors stromen nauwelijks direct in aan een researchmaster omdat zij nagenoeg altijd een schakeltraject moeten volgen). Vanaf 2015 zagen we een daling in het aandeel wo-bachelors dat direct doorstroomt naar een researchmaster. In 2018 zien we een lichte stijging in absolute aantallen, maar het aandeel blijft gelijk.

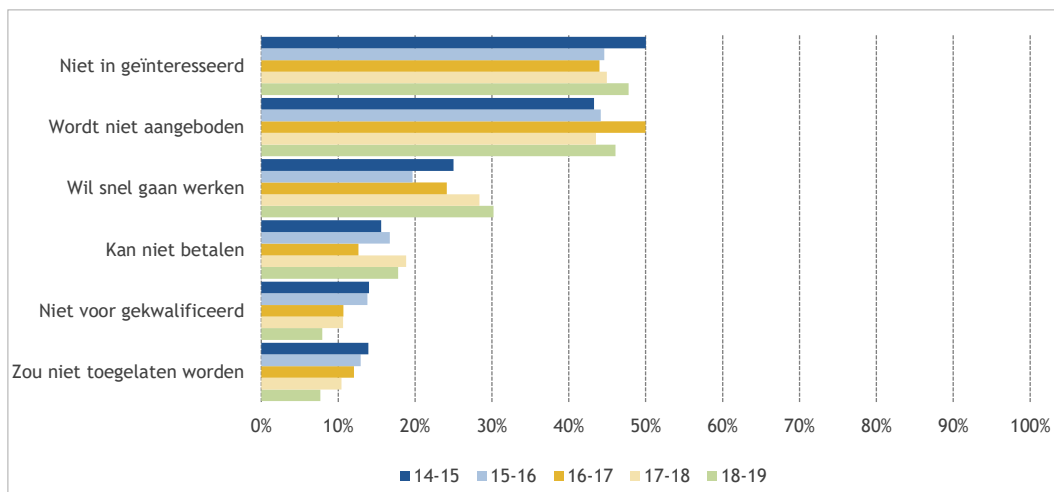
Figuur 4.13: Bachelorgediplomeerden voltijd die direct doorstromen naar een researchmaster ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2019)

De instroom in een meerjarige master (een master van meer dan 60 EC) ten opzichte van de totale masterinstroom is de afgelopen jaren toegenomen. Dit heeft onder andere te maken met een toename van het aanbod dat fors is gegroeid. Dit jaar stabiliseert de instroom in het ho (figuur 4.14). Vanwege de relatief kleine aantallen fluctueert de curve in het hbo sterker. Na een sterke afname vorig jaar, is het percentage dit jaar met één procentpunt licht gestegen naar 55%. In het wo nam de instroom in de meerjarige masters met één procentpunt af. Tot en met 20015-2016 was de doorstroom van internationale studenten naar meerjarige masters iets hoger dan die van Nederlandse studenten. De laatste jaren is dit verschil verdwenen (in het laatste meetjaar is de doorstroom voor beide groepen 40%).

Figuur 4.14: Masterinstroom (% excl. postmasters) in meerjarige masters t.o.v. totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2019)

In de Studentenmonitor is aan de eerstejaarsinstromers in een éénjarige wo-master gevraagd waarom zij hebben afgezien van een meerjarige master. Het betreft hier een analyse op de eerstejaars voltijdstudenten in een éénjarige master. Figuur 4.15 laat zien dat de voornaamste redenen hiervoor zijn dat deze studenten daar geen interesse in hebben of dat een dergelijke master op hun vakgebied niet wordt aangeboden. Ook geeft 30% van de studenten aan snel te willen gaan werken, en daarom afzien van een meerjarige master, een lichte stijging ten opzichte van vorig jaar (2 ppnt). Dit motief is belangrijker geworden. Gebrek aan financiële middelen en voorziene problemen rondom de toelating spelen een minder grote rol.

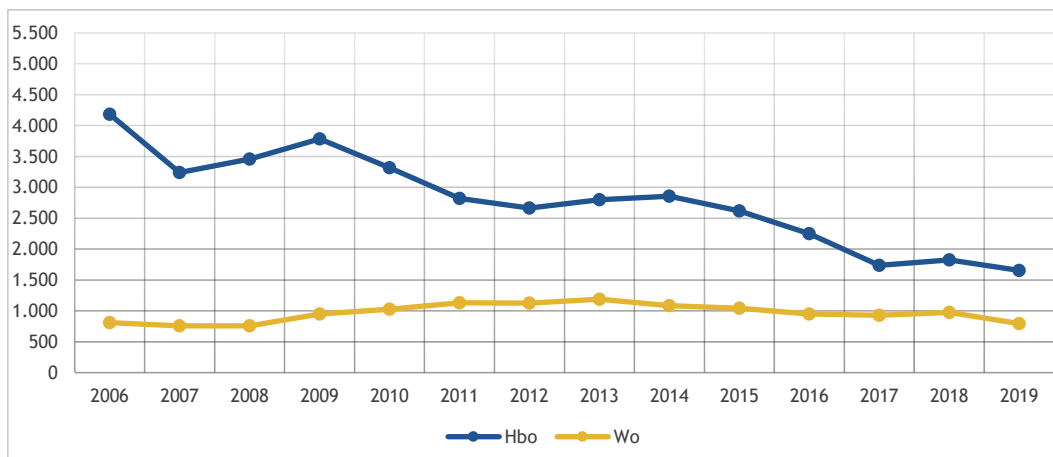
Figuur 4.15: Belangrijkste redenen van eerstejaars voltijdstudenten aan een éénjarige wo-master om niet te kiezen voor een meerjarige master (meer antwoorden mogelijk; bron: Studentenmonitor 2015-2018; n=851; 566; 699; 1.009)

Na de lichte stijging van afgelopen jaar in de instroom in de eerstegraads lerarenopleidingen en educatieve onderwijsmasters, zet de dalende trend van de afgelopen jaren in 2019-2020 verder door (tabel 4.3). De daling treedt vooral op bij de masters Leraar Nederlands, Kunsteducatie en Educational Needs. Bij de masters Leraar Duits, Leraar Biologie en Leraar Engels daarentegen, is er een toename te zien in het aantal studenten ten opzichte van vorig jaar (respectievelijk 68, 44 en 18 procent). De educatieve wo-masters zijn niet in deze tabel opgenomen omdat deze relatief weinig studenten hebben.

Tabel 4.3: Ontwikkeling studentaantallen in de hbo-educatieve masters in (met >30 studenten; bron 1cHO 2015-2019)

	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020	Ontwikkeling sinds 2018-2019
M Educational Needs	1.208	822	839	688	-18%
M Leren en Innoveren	249	168	187	188	+1%
M Leraar Wiskunde	117	97	110	124	+13%
M Kunsteducatie	90	65	101	83	-18%
M Leraar Engels	70	82	68	80	+18%
M Leraar Algemene Economie	61	56	71	59	-17%
M Leraar Nederlands	73	78	91	52	-43%
M Leraar Duits	39	31	25	42	+68%
M Learning & Innovation	50	53	43	39	-9%
M Leraar Biologie	38	30	27	39	+44%
M Leraar Natuurkunde	39	32	35	38	+9%

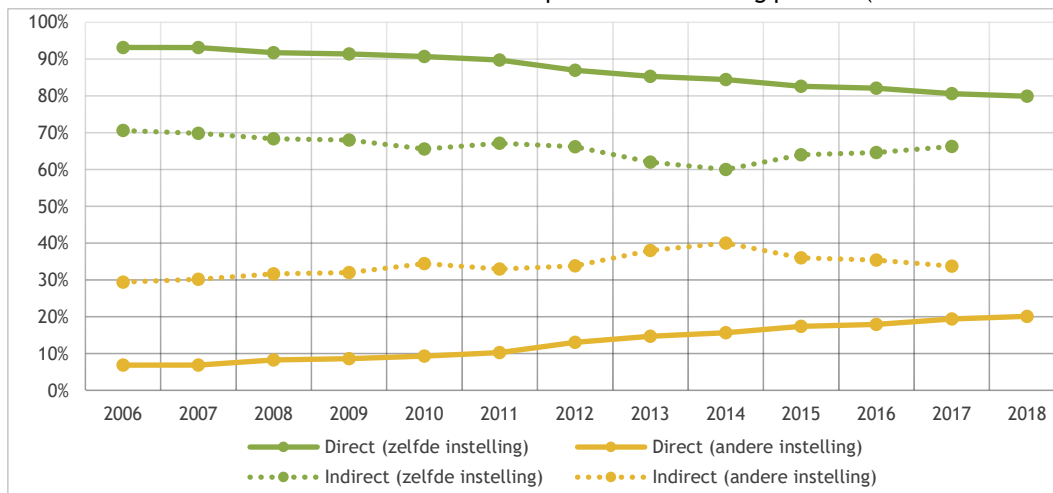
Figuur 4.16 toont de instroom in educatieve hbo- en wo-masters. Deze is in 2019-2020 afgenomen. De instroom in educatieve masters daalde het afgelopen jaar negen procent in het hbo en achttien procent het in wo. De meest populaire educatieve masters (>50 studenten) in het wo zijn: Leraar Voorbereidend Hoger Onderwijs in de Taal en Cultuurwetenschappen, Leraar Voorbereidend Hoger Onderwijs in de Mens- en Maatschappijwetenschappen, Leraar Voorbereidend Hoger Onderwijs in de Bètawetenschappen en Science Education and Communication.

Figuur 4.16: Instroom in eerstegraads lerarenopleidingen en onderwijsmasters ten opzichte van totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2019)

4.6 Veranderen van instelling bij de overgang van wo-bachelor naar wo-master

Figuur 4.17 toont de directe en indirecte doorstroom van wo bachelors naar wo-masters aan dezelfde instelling en andere instellingen. De meeste studenten kiezen een master aan dezelfde instelling als waar zij nu wo-bachelor behaalden. Twintig procent van de wo-bachelors die direct doorstroomt naar een wo-master, verandert van instelling. Uit de figuur komt duidelijk naar voren dat bachelors die niet direct doorstromen vaker kiezen voor een master aan een andere universiteit dan zij die direct doorstromen. Vanaf de invoering van de harde knip (cohort 2011-2012) zien we een gestage toename van de directe doorstroom naar een andere universiteit van tien procent naar twintig procent (cohort 2018-2019).

Figuur 4.17: Bachelorgediplomeerden wo voltijd die doorstromen naar een wo-master aan dezelfde dan wel een andere instelling ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2019)

Tabel 4.4 geeft per instelling weer waar studenten met een universitaire voltijd-bacheloropleiding een Nederlandse universitaire masteropleiding zijn gaan volgen. Het gaat hier om studenten die 2019-2020 aan een wo-master opleiding zijn ingestroomd (direct en indirect). De tabel biedt inzicht in de doorstroom van de bacheloropleiding naar de masteropleiding binnen Nederlandse universiteiten. In de linker kolom staan de instellingen waar de bacheloropleiding is gevolgd. Per universiteit staat horizontaal weergegeven naar welke instellingen de bachelorgediplomeerden zijn doorgestroomd voor een master. De onderste rij toont de relatieve omvang van de masterinstroom vanuit andere instellingen. Zo ontvangt de Universiteit van Amsterdam met 12,7 procent een relatief groot deel van de masterinstroom vanuit andere wo-instellingen in 2019-2020.

Tabel 4.4: Doorstroom per bachelor instelling naar master instelling (voor wo bachelor directe en indirecte doorstroom, allen van wo-bachelor naar wo-master, instroom in de master in studiejaar 2018-2019)

	Master													
Bachelor	LEI	RUG	UU	EUR	TUD	TU/e	UT	WUR	UM	UvA	VU	RU	TIU	Totaal
LEI	72,7%	0,6%	3,7%	4,4%	3,3%	0,0%	0,1%	0,7%	0,5%	6,8%	5,4%	0,9%	0,9%	100,0%
RUG	3,0%	77,6%	2,8%	4,7%	1,4%	0,1%	0,4%	0,6%	0,6%	4,4%	2,9%	1,0%	0,3%	100,0%
UU	6,0%	1,1%	61,6%	4,6%	0,4%	0,4%	0,4%	2,2%	1,0%	9,9%	6,4%	3,8%	2,2%	100,0%
EUR	4,7%	0,1%	1,7%	82,0%	0,2%	0%	0,0%	0,2%	0,6%	3,3%	2,9%	0,3%	3,9%	100,0%
TUD	3,2%	0,1%	0,5%	1,0%	92,7%	0,4%	0,1%	0,4%	0%	0,7%	0,5%	0,2%	0,1%	100,0%
TU/e	0,2%	0%	1,0%	0,7%	5,1%	89,1%	1,1%	0,2%	0,6%	0,6%	0,2%	0%	1,3%	100,0%
UT	1,6%	2,4%	2,2%	3,2%	3,0%	0,9%	80,0%	0,7%	1,2%	1,1%	1,8%	1,6%	0,6%	100,0%
WUR	1,0%	0,9%	3,9%	2,6%	1,2%	0,1%	0,6%	81,4%	1,5%	0,9%	1,7%	2,1%	2,1%	100,0%
UM	2,3%	1,4%	3,4%	12,7%	0,3%	0,3%	0,2%	0,7%	67,7%	4,8%	2,8%	2,1%	1,4%	100,0%
UvA	4,6%	0,7%	4,3%	3,1%	0,4%	0,1%	0,1%	1,3%	0,6%	73,4%	9,7%	1,1%	0,6%	100,0%
VU	3,3%	0,4%	3,6%	4,3%	1,8%	0,3%	0,2%	0,6%	1,0%	9,8%	73,1%	0,9%	0,8%	100,0%
RU	1,7%	1,2%	3,2%	2,0%	0,1%	0,3%	0,5%	0,7%	1,6%	2,1%	1,0%	81,5%	4,1%	100,0%
TIU	3,0%	0,2%	2,0%	5,4%	0%	0,7%	0%	0,2%	2,8%	2,4%	1,8%	2,5%	79,1%	100,0%
Totaal	10,0%	9,5%	10,3%	11,5%	7,8%	4,0%	3,0%	4,0%	5,2%	12,7%	9,2%	7,7%	5,0%	100,0%

Bron: 1cHO 2006-2019; groen gearceerde cellen zijn de stromen van meer dan vier procent; blauwe cellen zijn de stromen van studenten die een master kiezen binnen de universiteit waaraan ook het bachelordiploma is behaald.

De universiteiten met de hoogste percentages studenten die na de bachelor hun master aan dezelfde universiteit volgen zijn Technische Universiteit Delft (92,7%), Technische Universiteit Eindhoven (89,1%) en Erasmus Universiteit Rotterdam (82,0%). De instellingen met de laagste percentages studenten die daar zowel hun bachelor als master volgen zijn Universiteit Utrecht (61,6%), Universiteit Maastricht (67,7%) en de Universiteit Leiden (72,1%). Verder is te zien dat de Universiteit van Amsterdam de meest gekozen bestemming is voor studenten die doorstromen naar een master, en de Universiteit Twente de minst gekozen (onderste rij in de tabel). In bijlage 2 zijn figuren opgenomen waarin per universiteit de doorstroom van bachelor naar master is weergegeven van studenten die hun master niet op dezelfde instelling zijn gaan volgen als waar ze hun bachelor volgden. In de figuren wordt getoond naar welke andere universiteiten de studenten voornamelijk doorstromen om een master te volgen. De patronen zijn vergelijkbaar met die van vorig jaar.

Op basis van tabel 4.4 en de figuren in bijlage 2 lijken, naast het masteraanbod, de afstand tussen instellingen en de landelijke ligging van de instelling van invloed te zijn: studenten kiezen vaker voor een instelling die dichterbij ligt en voor instellingen die in het westen van het land liggen. Wat daarnaast opvalt is dat studenten aan de technische universiteiten doorgaans een master volgen aan dezelfde universiteit als waar ze ook de bachelor hebben afgerond. De grootste stroom binnen deze universiteiten is die van Eindhoven naar Delft (5,1%). Andersom (van Delft naar Eindhoven) bedraagt dit slechts 0,4 procent. Een zelfde fenomeen zien we bij bachelors aan de universiteiten van Nijmegen, Wageningen en Rotterdam waar meer dan tachtig procent op dezelfde instelling blijft. De meeste mobiliteit zien we in Utrecht, waar 'slechts' 61,6 procent van de studenten honkvast is. Er is een grote stroom binnen de Randstad: van Leiden en Utrecht naar Amsterdam en ook binnen Amsterdam wisselen studenten relatief vaker van universiteit bij de overgang van bachelor naar master. Een laatste opvallende stroom is die van Maastricht naar Rotterdam, beide universiteiten die werken met probleem gestuurd onderwijs.

Uit een inhoudsanalyse op basis van een open vraag in de Studentenmonitor naar de reden om te kiezen voor een master aan een andere instelling kwam naar voren dat net als vorig jaar de belangrijkste reden een inhoudelijke is: een keuze voor een specifieke master, bepaalde specialisaties of een goede reputatie.

Ook de wens om in een andere omgeving verder te studeren. Studenten houden rekening met hun curriculum vitae en carrière mogelijkheden. Een goed aangeschreven instelling, kans op een baan, maar ook veranderen van omgeving staat goed op het curriculum vitae. Daar tegenover staat dat er ook studenten zijn die kiezen voor een andere universiteit vanuit onvrede met de eigen instelling of vanuit de wens om naar het buitenland te gaan.

4.7 Een wo-master van de eerste keuze?

Inleiding

In het studiejaar 2019-2020 zijn ruim 50.000 studenten gestart met een universitaire masteropleiding. Als we internationale studenten buiten beschouwing laten, dan gaat het in het studiejaar 2019-2020 om ruim 10.000 studenten met een hbo-bachelor en om ruim 27.000 studenten met een wo-bachelor. Sinds de invoering van de harde knip is het vanzelfsprekender geworden om een master te volgen aan een andere instelling. Er is voor bachelor-afgestudeerden meer keuze; bacheloropleidingen geven niet meer toegang tot één master maar meestal tot meerdere, en studenten kiezen daardoor vaker voor een master in een andere sector of aan een andere instelling. Daarnaast mogen masteropleidingen kwalitatieve ingangseisen stellen voor toelating of selectie. Niet langer bestaat er naast iedere bachelor een 'doorstroommaster' waar studenten zonder meer toegang toe hebben. Wanneer iemand nog niet aan de toelatingseisen voldoet, maar dat wel redelijkerwijs kan worden verwacht binnen een redelijke termijn, dan moet de instelling een premaster aanbieden. Uit onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs (2019⁴⁴) is gebleken dat de toegankelijkheid van de wo-masteropleidingen in vergelijking met 2015 is toegenomen. Desalniettemin is niet elke wo-masteropleiding toegankelijk voor studenten met een hbo-bachelor.

Om inzichtelijk te maken in welke mate het van belang is om de meting van de keuzevrijheid van studenten voor een master structureel mee te nemen in de monitor, is dit jaar een vragenlijst afgenomen onder studenten in het hoger onderwijs. Daarin is onder andere gevraagd of studenten op dit moment een master doen van hun eerste keuze, of er voor de huidige master sprake was van een selectieprocedure en hoe dit uiteindelijk voor de studenten heeft uitgedaakt.

Deze vragenlijst is afgenomen als pilot om te bezien of een selectie van deze vragen in de toekomst moet worden opgenomen in de studentenmonitor. In totaal zijn ruim 30.000 studenten aangeschreven. Het merendeel is gestart met de studie in 2014-2015, 2015-2016 of 2016-2017 in het hbo of wo. Hbo-studenten zijn hierin oververtegenwoordigd met 62 procent. Voor het grootste deel van deze groep hbo-ers was de vragenlijst niet van toepassing. Slechts een klein deel van de hbo-bachelors vervolgt de studie met een wo-master (rond de 12-14 %, bron: 1CHO 2012-2016). Om toch voldoende hbo-studenten die zijn doorgestroomd naar een wo-master in dit onderzoek mee te kunnen nemen, is er een relatief grote groep hbo-studenten uitgenodigd om mee te doen. In totaal hebben er 4.849 studenten de vragenlijst ingevuld. Dit is een responspercentage van twaalf procent. Dit is relatief laag vanwege het feit dat de vragenlijst voor een grote groep niet relevant was, maar dat daar bij de initiële uitnodiging niet op geselecteerd kon worden. Van deze groep volgde de helft (2.281 studenten) een masteropleiding aan een universiteit. Uiteindelijk hebben 1.992 masterstudenten de vragenlijst voldoende ingevuld voor verdere analyse. Hiervan is de grootste groep (64,8%) in 2019-2020 aan de master begonnen, 29,4% begon in 2018-2019 en 5,8% in de jaren daarvoor. Verreweg de meeste masterstudenten (88,8%) hebben een wo-bachelor als vooropleiding, slechts 11,2% begon na een hbo-bachelor aan een master. De hbo-bachelors volgden doorgaans een schakeltraject of premaster voordat zij tot de een master werden toegelaten. Ook een klein deel van de wo-bachelors is niet direct na het afronden van de bachelor aan de huidige master begonnen; vijftien procent van de respondenten heeft een jaar of langer gewacht met het starten aan de huidige master. Naar de precieze invulling van dit 'tussenjaar' is niet gevraagd.

---

44 Inspectie van het Onderwijs. (2019). Doorstromen van hbo naar wo. In hoeverre is de wo-master toegankelijk voor hbo-ge diplomaarden?. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Om te compenseren voor een mogelijk ongelijke responsverdeling, is er een weegfactor gehanteerd, gebaseerd op sector en wo-instelling. Desondanks zijn gezien de relatief lage respons de resultaten mogelijk niet representatief.

Hoeveel mensen volgen een masteropleiding van hun eerste, tweede, of derde keuze

Verreweg de meeste masterstudenten (93%) volgen de masteropleiding van hun eerste keuze. Slechts 5 procent van alle masterstudenten geeft aan dat zij niet de masteropleiding van hun eerste keuze volgen. Dit geldt vaker voor hbo-bachelorstudenten dan voor studenten met een wo-bachelorachtergrond (12% en 4% respectievelijk). Het deel van de masterstudenten dat een opleiding van tweede- of derde keuze volgt, is groter in het hbo dan in het wo (tabel 4.5). Als we deze percentages toepassen op de instroom, dan betreft het in totaal ruim 1.200 hbo-bachelorstudenten en ruim 1.300 wo-bachelorstudenten die niet de master van hun eerste keuze volgen. Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat het aandeel masterstudenten dat niet de studie van de eerste keuze volgt toe- of afneemt in de tijd.

Tabel 4.5: Aandeel masterstudenten het de master van de eerste, tweede of derde keuze volgen naar soort vooropleiding (bron: survey doorstroom master 2020)

	Hbo		Wo		Ho	
Eerste keuze	86%	201	94%	1654	93%	1855
Tweede of derde keuze	12%	28	4%	67	5%	96
Geen voorkeur	2%	5	2%	36	2%	41

Bron: ResearchNed 2020 in opdracht van OCW; onderzoek doorstroom van bachelor naar master.

Redenen om niet de masteropleiding van de eerste keuze te volgen

Aan de masterstudenten die nu niet de masteropleiding van hun eerste keuze volgen, is gevraagd naar de redenen daarvoor. Het betrof hier een zeer kleine groep van slechts 81 studenten die deze vraag hebben beantwoord. Ze konden hiervoor meerdere antwoorden aankruisen. Verreweg de meest genoemde reden is dat zij niet voldoen aan de selectie-eisen of dat zij niet zijn toegelaten na een selectieprocedure (tabel 4.6). Op basis van deze data is er geen onderscheid te maken tussen studenten die niet voldoen aan selectie-eisen (dit zijn studenten die wel aan de toelatingseisen voldoen, maar vanwege beperkte capaciteit op basis van selectiecriteria niet worden geselecteerd) en studenten die niet voldoen aan toelatingseisen (dit zijn eisen met betrekking tot de inhoud van de bachelorgraad). In een vervolgonderzoek zou de vraagstelling hierop moeten worden aangepast.

Wo-bachelors geven relatief vaker aan dat zij werden afgewezen na een selectieprocedure (respectievelijk wo: 40% en hbo: 16%), terwijl hbo-bachelors relatief vaker aangeven niet te voldoen aan de eisen (wo: 27% en hbo: 79%). Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat wo-bachelors in veel gevallen direct toelaatbaar zijn tot een master, terwijl hbo-bachelors in de meeste gevallen eerst een schakelprogramma moeten volgen voordat zij aan de master kunnen worden toegelaten. In een vervolgonderzoek zou de vraagstelling hier verder op kunnen worden toegespitst.

Negentien procent van de respondenten noemt een andere reden waarom zij niet de opleiding van de eerste keuze volgen. Andere redenen zijn dat studenten de master van de eerste keuze al hebben afgerond en aan een tweede master bezig zijn; dat de tweede keuze toch interessanter bleek of dat zij geen zin hadden in een selectieprocedure. Het zijn vooral masterstudenten met een hbo-bachelor als vooropleiding die te maken krijgen met een selectieprocedure: van hen is 62 procent toegelaten tot een master na een selectieprocedure, van de wo-bachelors is 32 procent tot de master toegelaten na een selectieprocedure (niet in tabel).

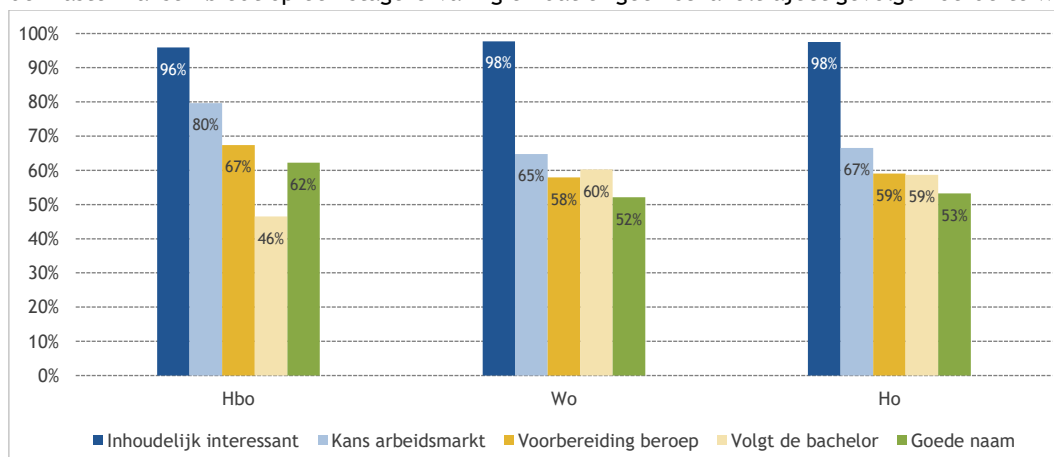
Tabel 4.6: Verklaringen waarom vijf procent van de studenten niet de master van de eerste keuze volgen naar vooropleiding (bron: Doorstroommaster 2020)

	Hbo	Wo	Ho
Niet voldoen aan selectie-eisen	79%	27%	42%
Geen plaats toegekend na selectieprocedure	16%	40%	33%
Andere reden	9%	23%	19%
Mijn bachelor sloot inhoudelijk onvoldoende aan	33%	10%	17%
Master eerste keuze te duur	8%	11%	10%
Master eerste keuze te ver weg	3%	9%	7%
Wilde na mijn bachelor geen premaster/bachelor volgen	16%	3%	7%
Te weinig verdiept in het aanbod masters	2%	5%	4%
N	22	59	81

Bron: ResearchNed 2020 in opdracht van OCW; onderzoek doorstroom van bachelor naar master.

Motieven om te kiezen voor een bepaalde master

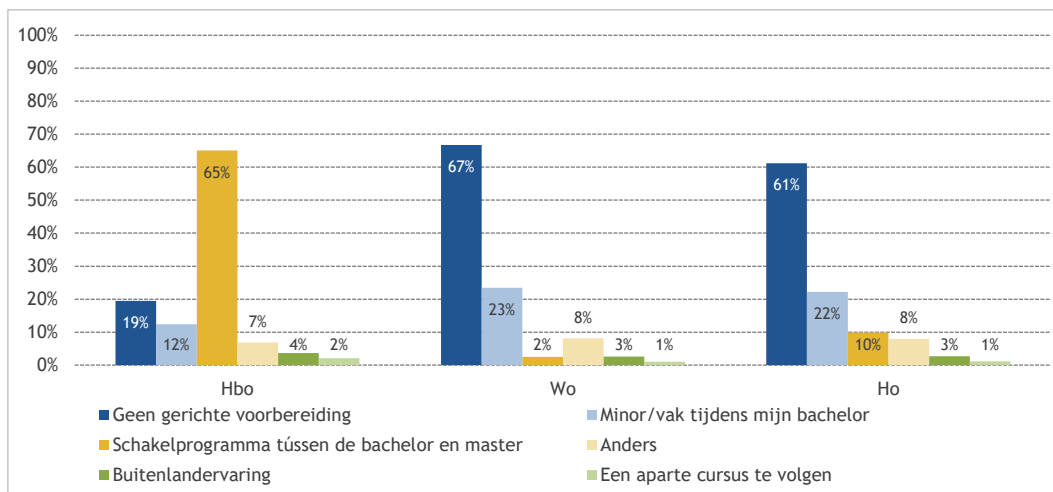
Aan alle studenten is gevraagd waarom zij hebben gekozen voor de master die zij op dit moment volgen (figuur 4.18). Nagenoeg alle masterstudenten kiezen een opleiding op basis van inhoudelijke interesse. Ook de kans op de arbeidsmarkt en de voorbereiding op een bepaald beroep spelen bij veel masterstudenten een rol in hun keuze, meer nog bij de studenten met een hbo-bachelor. Andere factoren die voor hbo-bachelorstudenten zwaarder meewegen dan voor wo-bachelors zijn de goede naam van een opleiding, de voertaal van de master, de beperkte duur van een opleiding en het feit dat een andere opleiding te duur zou worden. Wo-bachelors geven vaker als reden dat de master vanzelfsprekend volgt op de bachelor, dat de master kansen biedt op een stage-ervaring en dat er geen schakeltraject gevolgd hoefde te worden.

Figuur 4.18: Motieven voor de keuze voor de huidige master naar soort ho (bron: survey doorstroom master 2020)

Vorbereiding op de master

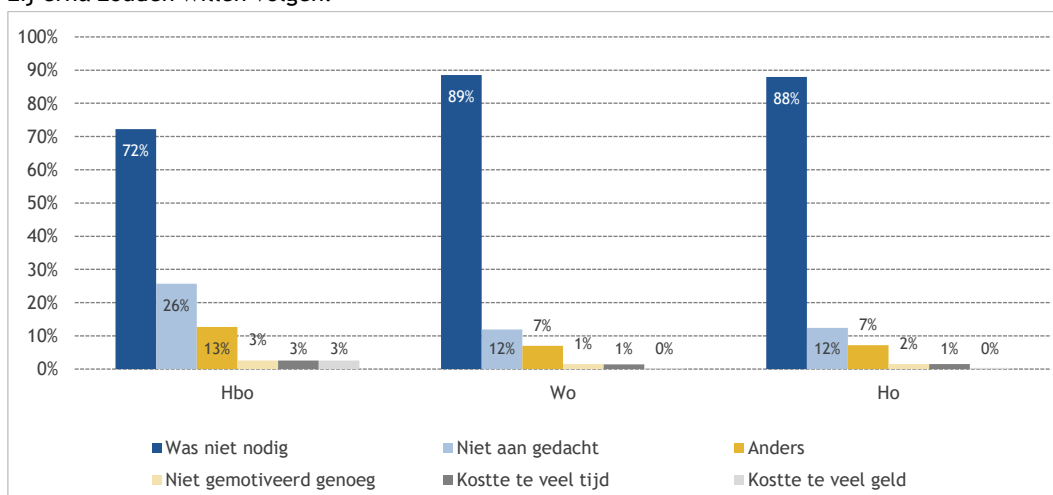
Onder voorbereiding verstaan we hier inspanningen die een student verricht voorafgaand aan de master, met het doel zich inhoudelijk op deze master voor te bereiden en zo (meer) kans te hebben om toegelaten te worden tot deze master. Dit kan bijvoorbeeld gaan om noodzakelijke voorbereidingen om aan de toelatingseisen te voldoen. Zo volgen de meeste hbo-bachelors een verplicht schakelprogramma om zich voor te bereiden op de master en om hoe dan ook te voldoen aan de toelatingseisen. Een deel van de wo-bachelors volgt een gerichte minor ter voorbereiding op de master. Van de wo-bachelors geeft het grootste deel (67%) aan zich niet gericht te hebben voorbereid op de master (figuur 4.19).

Figuur 4.19: Gerichte voorbereidingen op de master tijdens de bachelor naar vooropleiding (bron: survey doorstroom master 2020)

Uitgesplitst naar studenten die de master van hun eerste-, dan wel tweede- of derde keuze volgen (niet in grafiek) blijkt dat studenten die zijn toegelaten tot de master van hun eerste keuze zich vaker gericht hebben voorbereid op de master door het volgen van een minor of keuzevak. En dat studenten die een master van hun tweede of derde keuze volgen relatief vaker een schakelprogramma doorlopen. Dit hangt samen met het feit dat hbo-bachelors relatief vaker een master van hun tweede keuze volgen dan wo-bachelors (10% versus 3%, niet in tabel).

Studenten geven verschillende redenen op waarom zij zich niet hebben voorbereid op de master (figuur 4.20). Verreweg de meesten van hen gaven aan dat dat niet nodig was (wo:98%, hbo: 72%). Verder was er een deel van de studenten dat aangaf er niet aan te hebben gedacht. Enkelen waren niet gemotiveerd genoeg, vonden dat het teveel tijd of geld zou kosten, of wisten tijdens hun bachelor nog niet welke master zij erna zouden willen volgen.

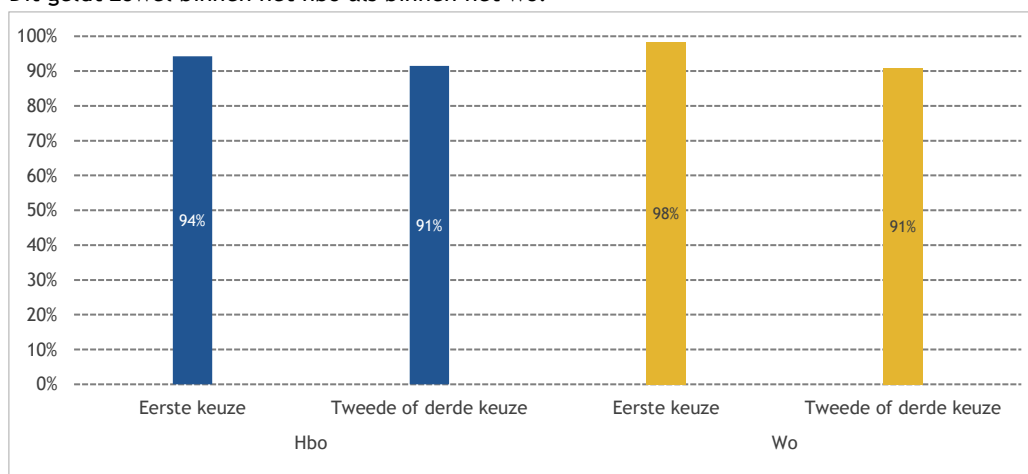

Figuur 4.20: Redenen waarom studenten zich niet hebben voorbereid op de master naar vooropleiding (bron: survey doorstroom master 2020)

Ervaringen van studenten op een masteropleiding van hun eerste, tweede of derde keuze

In deze paragraaf wordt onder andere gekeken in welke mate studenten tevreden zijn over de huidige master. Verreweg de meeste studenten, zowel bij het hbo als het wo, zijn tevreden over de huidige master (90%). Hoewel er geen verschillen bestaan tussen hbo- en wo-studenten, is er wel een verschil gevonden tussen studenten die een master van de eerste keuze of een master van de tweede of derde keuze volgen.

Vervolgens is aan de studenten gevraagd in welke mate zij verwachten dat zij de huidige master zullen afronden (figuur 4.21). Over het algemeen schatten wo-studenten die kans iets groter in dan hbo-studenten (98% vs. 94%). Ook zijn studenten die een master van de eerste keuze volgen zekerder over het succesvol afronden van de master dan studenten die een master van de tweede of derde keuze volgen (98% vs. 91%). Dit geldt zowel binnen het hbo als binnen het wo.

Uit de woordenwolk en de open antwoorden komt naar voren dat de studenten die nu een master van hun tweede of derde keuze volgen overwegend positief zijn: uiteindelijk geeft twee derde aan tevreden of blij te zijn met de huidige master. Daarnaast kan worden opgemaakt dat studenten gemiddeld genomen het wel jammer vinden dat zij de master van hun eerste keuze niet kunnen volgen, maar wel tevreden zijn met hun tweede of derde keuze. Daar waar ongeveer de helft van de studenten het jammer vindt dat zij niet de master van hun eerste keuze volgen, vindt daarvan vrijwel de helft de huidige master net zo leuk of interessant. Dat zij niet de master van de eerste keuze volgen, maakt daarmee niet (zoveel) uit. Een groot deel had namelijk niet verwacht dat de master van de tweede/derde keuze zo interessant zou zijn of zo goed aansloot op hun interesses. Sommigen hebben niet het idee dat zij nu iets mislopen nu zij niet de master van de eerste keuze volgen.

Mijn huidige master is leuker dan eerst verwacht en breder dan mijn eerste keuze. Ik kan hier dus waarschijnlijk net zo veel mee.

Dat vond ik in de eerste instantie jammer, maar het heeft er voor gezorgd dat ik een master die niet mijn eerste keus was ben gaan doen die me een hele andere richting op heeft gebracht. Ik ben daar nu erg tevreden mee en had dat niet ontdekt als ik niet was afgewezen

Eerst baalde ik heel erg, maar uiteindelijk ben ik ook blij met de master die ik nu volg en leer ik hier ook heel veel interessante dingen en vaardigheden.

Daartegenover vindt ongeveer een kwart van de studenten het daadwerkelijk jammer dat zij nu niet de gewenste master kunnen volgen. Voornamelijk vinden studenten het jammer omdat hun toekomst er anders uit ziet dan ze dachten. Of studenten hebben het idee dat het mislopen van de gewenste master een negatief effect zal hebben op hun verdere loopbaan. Enkele studenten geven aan dat zij het idee hebben dat deuren in de toekomst gesloten blijven die anders wel open waren gegaan.

Best wel jammer. Ik heb het idee dat die master mij beter voorbereid zou hebben op mijn toekomstige loopbaan. Deze master stond hoger aangeschreven en was nog kleinschaliger dan mijn huidige master.

Erg jammer, op deze manier kon ik niet doen wat ik het liefste wilde en waar ik het beste in was.

Jammer, ik heb daardoor het idee dat ik niet mijn droom achterna kan gaan.

Wanneer de open antwoorden verder geanalyseerd worden, blijkt dat enkele studenten (ong. 11 studenten van de 77) de procedure rondom toelating of selectie oneerlijk vinden. Hieruit komt onder andere naar voren dat studenten zelf vinden dat zij het qua kennis en vaardigheden wel aankunnen, maar dat ze het gevoel krijgen dat instellingen/opleidingen hier anders over denken. Enkele studenten geven aan dat de toelatings- of selectiecriteria dusdanig strikt zijn gehandhaafd dat toelating op de gewenste master niet mogelijk was.

Ik heb niet het idee dat het verdelen van de studenten over de verschillende masters eerlijk is gegaan. Maar ik voel me zeer benadeeld wanneer ik door mijn toebedeelde master een jaar onderzoek en stage moet gaan doen in specialisatie waar ik later niet in wil gaan werken. Het feit dat mensen minder competent dan ik wel werden toegelaten is zout in een open wond.

Jammer. Andere universiteiten waren beter aangeschreven. En de toelatingseisen vind ik niet geheel terecht. Ik had ook zeker deze master kunnen halen.

4.8 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de overgang van bachelor naar master, de eerstejaarsinstroom in de master en waarneembare veranderingen daarin over de jaren heen geanalyseerd en besproken. Hierbij is gebruikgemaakt van het 1cHO 2006-2019 en de Studentenmonitor hoger onderwijs 2015-2018 (studiejaren 2014-2015 tot en met 2018-2019).

Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?

De eerstejaars instroom in een hbo-master in de afgelopen periode relatief stabiel is gebleven (ongeveer 5.500 studenten, een kleine toename van ruim 200 studenten); in de wo-master nam de instroom toe met ruim 1.250 studenten tot een kleine 50.000 studenten. De toestroom van internationale studenten lijkt te stabiliseren. In het hbo is ene lichte stijging waar te nemen van het aandeel studenten met een niet-westerse achtergrond dat een master volgt.

Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master?

De doorstroomanalyses van bachelor naar master hebben als uitgangspunt de voltijd bachelor-gediplomeerden in het hbo en wo: van deze groep is gekeken welk deel doorstroomt naar een master. De gestage daling in de directe doorstroom van wo-bachelor naar wo-master die te zien was sinds 2010, zet dit jaar niet door. Het aandeel directe doorstroom van een wo-bachelor naar een researchmaster in het wo blijft stabiel (3%). Vorige jaren stroomden iets minder studenten met een niet-westerse migratie-achtergrond door naar een master (direct of indirect) dan studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit jaar is er in het hbo geen verschil meer. In het wo stromen er relatief minder bachelorgediplomeerden met een niet-westerse achtergrond dan studenten met een Nederlandse achtergrond (direct of indirect) door naar een master. In het hbo zijn er nauwelijks verschillen tussen deze groepen.

De meeste studenten kiezen een master binnen dezelfde sector. Dit geldt voor bijna zestig procent van de hbo-bachelorgediplomeerden die een master gaan volgen en voor 87 procent van de wo-gediplomeerden. Degenen die niet in dezelfde sector gaan studeren, kiezen wel voor een aanpalende wo-sector. Het merendeel van de bètatechniek bachelors stroomt direct door naar een master in bètatechniek. Dit percentage is bovendien weer gestegen naar negentig procent, dit is vooral toe te schrijven aan de toename van verwante doorstroom vanuit de wo-bachelor naar 92 procent.

Verandert het aandeel bachelorgediplomeerden dat rechtsreeks doorstroomt naar de wo-master?

De totale masterdeelname van hbo-bachelors (die nauwelijks direct doorstromen naar een wo-master) was in 2018-2019 negen procent, die van wo-bachelors 81 procent. Na de invoering van de harde knip in 2012 zagen we de directe doorstroom afnemen. Van de wo-bachelors stroomt nu 67% direct door. Vanuit het hbo stroomt maar een klein deel van de bachelorgediplomeerden door naar een master. Omdat hbo-alumni vaak een schakelprogramma dienen te volgen voor zij kunnen worden toegelaten tot een wo-master is de directe doorstroom laag (4%). Wanneer wo-bachelors niet direct doorstromen, blijkt dat zij steeds vaker kiezen voor een master aan een andere universiteit. Al kiest nog steeds het grootste deel van de wo-bachelors een master binnen dezelfde universiteit.

Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?

Meerjarige masters hebben aan populariteit gewonnen, mede doordat het aanbod is toegenomen. Naast de researchmasters worden er vooral meerjarige masters aangeboden in het domein bètatechniek. Van alle voltijd wo-bachelorgediplomeerden die een master gaan doen, stroomt dit jaar 45 procent door naar een meerjarige master, een stijging van één procentpunt; de rest stroomt door naar een eenjarige master. In het hbo zijn het (in vergelijking met het wo) relatief kleine aantallen, maar ook hier is een stijging te zien. Voornaamste redenen om af te zien van een meerjarige master zijn nog steeds een gebrek aan interesse en het feit dat de gewenste master niet als meerjarige master wordt aangeboden. Daarnaast kozen studenten voor een éénjarige master om eerder in te kunnen stromen op de arbeidsmarkt. De instroom in de eerste-graads lerarenopleidingen en educatieve masters is, na een lichte stijging vorig jaar, nu weer gedaald naar 1.655 in het hbo (-9%) en 794 in het wo (-18%). Er zijn wel verschillen tussen de educatieve masters: de daling treedt vooral op bij de hbo-masters Leraar Nederlands, Kunsteducatie en Educational Needs, terwijl de instroom bij de hbo-masters Leraar Duits, Leraar Biologie en Leraar Engels sterk is toegenomen.

Wat zijn belangrijkste motieven voor studenten om te kiezen voor een master aan een andere instelling?

Twintig procent van de universitaire bachelorstudenten die doorstromen kiest voor een master aan een andere universiteit. Een analyse van deze stromen wijst uit dat dit vaker gebeurt binnen de Randstad en minder vaak bij technische universiteiten. De universiteiten in Amsterdam kennen de grootste masterinstroom vanuit andere universiteiten. De inhoud van de master is nog steeds de belangrijkste reden om in de overgang van bachelor naar master te switchen van universiteit: de keuze voor een specifieke master of een master met bepaalde specialisaties. Maar ook een expliciete keuze voor een eenjarige of juist tweejarige master spelen een rol. Andere redenen die meespelen zijn reputatie van de instelling en de behoefte aan verandering van omgeving of de wens om naar het buitenland te gaan. Er zijn ook studenten zijn die kiezen voor een andere universiteit vanuit onvrede met de eigen instelling.

Hoeveel masterstudenten volgen de opleiding van hun eerste, tweede of derde keuze?

In het kader van het inzichtelijk maken van de toegankelijkheid van de master is in maart 2020 een pilot uitgevoerd onder masterstudenten. Enerzijds om al te kunnen beschikken over de eerste cijfers rondom die keuzevrijheid voor de Monitor Beleidsmaatregelen 2019-2020. Anderzijds is deze pilot een eerste aanzet om te bezien of een vervolg nodig is. Vanwege een niet geheel representatieve steekproef kunnen hier uitsluitend conclusies getrokken worden over de steekproef en niet over de gehele onderzoekspopulatie.

Uit de resultaten is gebleken dat de overgrote meerderheid van de masterstudenten de masteropleiding van zijn of haar eerste keuze volgt. Vijf procent van onze respondenten volgt een tweede- of derde keuze opleiding. Daar bestaat een klein verschil tussen studenten met een hbo- en wo-bachelor. Zo volgt een iets kleiner deel van de hbo-studenten de master van hun eerste keuze dan wo-studenten. Van de studenten die niet de master van hun eerste keuze volgen geven de meeste studenten als één van de antwoorden aan dat zij niet voldoen aan de vereiste instroomeisen of dat zij niet zijn toegelaten na een selectieprocedure. Negentien procent van de studenten geeft een andere reden waarom zij niet de master van de eerste keuze volgen. Sommigen hadden de master van de eerste keuze al afgerond, anderen hadden geen zin in een selectieprocedure of vonden de tweede keuze toch interessanter.

Verreweg de meeste studenten zijn tevreden over de huidige master. Dit aandeel is onder studenten die een master volgen van de eerste keuze iets hoger dan onder studenten die een master van de tweede of derde keuze volgen. Waar studenten het in eerste instantie jammer vinden niet de master van hun eerste keuze te kunnen volgen, zijn zij in de meeste gevallen blij met de huidige master. Tot slot zijn studenten in de master van hun eerste keuze volgen iets zekerder over het succesvol afronden van de master.

Kortom, hoewel het aandeel studenten dat niet de opleiding van de eerste keuze volgt zeer klein is en de meerderheid van deze studenten ook tevreden is met de alternatieve opleiding, lijken er toch verschillen te zijn. Naar aanleiding van de pilot lijken studenten die niet de opleiding van de eerste keuze volgen vaker te twijfelen of zij de opleiding gaan afronden en lijken zij ook iets minder vaak tevreden te zijn. Dit zou kunnen leiden tot voortijdige uitval of switch. Of dit daadwerkelijk zo is, is niet onderzocht. Dit maakt het interessant om in het vervolg eveneens te monitoren hoe vaak deze specifieke groep uitvalt of switcht van opleiding en wat hun succes is op de arbeidsmarkt.

Vervolg monitoring keuzevrijheid

Deze pilot heeft een eerste inzicht opgeleverd in de doorstroom van bachelorstudenten naar een wo-master en daarmee biedt de pilot tevens genoeg aanknopingspunten voor een vervolgmeting. Bij een mogelijke verdere ontwikkeling van de set vragen voor het onderzoeken van de keuzevrijheid in de Studentenmonitor is het van belang de studiefase waar de student zich in bevindt beter in beeld te krijgen. Zo is bij aanvang van de huidige vragenlijst geen ruimte voor studenten om aan te geven of zij een schakeltraject/pre-master volgen of een tussenjaar nemen ter voorbereiding van de master. Hierdoor kan er ruis ontstaan in de resultaten. Immers, kunnen sommige studenten het volgen van een premaster opvatten als onderdeel van de master, terwijl anderen dit wellicht als een bachelor of tussenjaar zien. Door meteen de studenten op een correcte wijze te verdelen naar studiefase, wordt er een beter landelijk beeld geschetst van het aantal studenten dat daadwerkelijk een master of een schakeltraject volgen. In een vervolgonderzoek zou het goed zijn om de groep die wel een master had willen doen, maar dat uiteindelijk niet is gaan doen eveneens te bevragen. De perspectieven van deze groep kunnen eveneens interessante inzichten opleveren in mogelijke belemmeringen in de keuzevrijheid van studenten.

5 Studievoortgang

5.1 Inleiding en vraagstelling

Dit hoofdstuk geeft een inzicht in het studieproces van studenten. Er wordt onder andere gekeken naar studievoortgang, studiegedrag, kwaliteit en excellentie. Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen is gebruikgemaakt van vijf informatiebronnen: de Studentenmonitor hoger onderwijs (jaren 2011 tot en met 2019), Eurostudent VI (periode 2015-2018), de Nationale Studentenenquête (jaren 2010 tot en met 2018) en rendementscijfers (voor hbo afkomstig van de VH, voor het wo zijn ze berekend op basis van 1cHO en afgestemd met de VSNU). Alle analyses hebben betrekking op de voltijd bachelorstudenten. De volgende onderzoeksvragen worden in dit hoofdstuk beantwoord:

- Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt?
- Hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?
- Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen?
- Verbeterd de studievoortgang van studenten?
- Verbeterd de inzet en de motivatie van studenten?
- Verbeterd de tijdbesteding van studenten aan hun studie?
- Hoe ontwikkelt zich de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?
- Verandert het aandeel werkende studenten?
- Verandert het aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten?
- Waarom werken eerstejaarsstudenten naast de studie?
- Verbeterd de kwaliteit van de opleiding naar de mening van de studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?
- Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring?
- Hoe ontwikkelt zich het aandeel studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring?
- Verandert het aandeel ambitieuze studenten?
- Verandert de deelname aan excellentietrajecten (het aantal studenten in honoursprogramma's)?
- In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?

5.2 Data en definities⁴⁵

Studentenmonitor

De Studentenmonitor hoger onderwijs waarin studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tijdbesteding, tevredenheid, inkomsten en uitgaven van de Nederlandse studenten centraal staat wordt jaarlijks uitgevoerd. Dit hoofdstuk bevat een vergelijking van meerdere jaren. Het veldwerk van de Studentenmonitor vond in de zomer plaats onder een steekproef van in Nederland studerende studenten. Deze zijn deels benaderd via DUO en deels via een studentenpanel. De resultaten in de Studentenmonitor zijn gewogen naar geslacht, type ho, soort ho en sector opleiding eerste jaar zodanig dat het beeld representatief is voor de landelijke studentenpopulatie. In dit hoofdstuk zijn alleen de voltijd bachelors meegenomen. De volgende (gewogen) aantallen zijn opgenomen in de analyses (tabel 5.1).

Tabel 5.1: Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor hoger onderwijs

	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	Alle jaren
Hbo	8.876	3.959	7.404	6.171	6.041	5.239	7.079	6.918	7.570	59.257
Wo	8.452	5.393	5.996	4.613	5.983	3.878	4.741	5.210	4.904	49.170
Totaal	17.328	9.352	13.400	10.784	12.024	9.117	11.820	12.128	12.474	108.427

Alleen bachelor voltijd; voor de analyses is een weegfactor toegepast.

⁴⁵ Zie voor de definitie van 'Caribische student' §2.2 onder CBS microdata.

Eurostudent VI

De Studentenmonitor is ook de bron voor de Nederlandse gegevens in Eurostudent (www.eurostudent.eu). Eurostudent is een breed Europees project dat inzicht geeft in vergelijkbare data op het gebied van studeren in het hoger onderwijs. Het project verzamelt iedere drie jaar indicatoren van tussen de 25 en 30 Europese landen. De meest recente publicatie vond in maart 2018 plaats; de volgende staat gepland voor 2021. In deze editie is een aantal figuren uit Eurostudent opgenomen. Deze figuren komen dus overeen met de figuren uit de voorgaande twee edities van de Monitor Beleidsmaatregelen.

Nationale Studentenenquête

De in dit hoofdstuk getoonde tevredenheidsoordelen over de opleiding zijn afkomstig van de Nationale Studentenenquête, een groot landelijk tevredenheidsonderzoek dat jaarlijks wordt uitgevoerd onder alle bekostigde opleidingen in het hoger onderwijs. Naast een algemeen oordeel over hun opleiding wordt in dit onderzoek van studenten een oordeel gevraagd over onder andere de thema's algemene vaardigheden, wetenschappelijke vaardigheden, voorbereiding op de beroepsloopbaan, docenten, studiebegeleiding, toetsing en beoordeling, informatievoorziening, studierooster, studielast, contacttijd, groepsgrootte, kwaliteitszorg en studieomgeving. De thema's waarover in deze monitor is gerapporteerd hebben betrekking op het algemene oordeel, de docenten, de inhoud en de studiebegeleiding. De gegevens over het hbo en het totale hoger onderwijs zijn onveranderd in deze monitor vanwege de problemen met de NSE in 2019. Nieuwe gegevens van het wo zijn wel meegenomen. De analyses zijn gebaseerd op onderstaande aantallen voltijd bachelorstudenten (tabel 5.2):

Tabel 5.2: Ongewogen steekproef aantallen Nationale Studentenenquête

	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19
Hbo	111.993	100.449	111.387	140.862	132.914	158.858	167.090	156.582	139.093	
Wo	80.541	75.003	5.9521	87.020	68.223	84.211	103.319	92.712	96.675	54.657
Totaal	192.534	175.452	170.908	227.882	201.137	243.069	270.409	249.294	235.768	

Alleen bachelor voltijd bekostigd; voor de analyses is een weegfactor toegepast.

Rendementscijfers

De rendementscijfers die zijn gebruikt, zijn voor het hbo afkomstig van de Vereniging Hogescholen en voor het wo berekend op basis van het 1cHO en afgestemd met de VSNU. Deze cijfers geven een beeld van de mate waarin de studenten die starten aan deze bacheloropleiding binnen nominaal plus één jaar (vier jaar wo of vijf jaar hbo) een diploma halen. De rendementen zijn berekend op basis van de instroom-cohorten voor de cohorten 2002 t/m 2014 (wo) en 2002 t/m 2013 (hbo). De rendementsdefinities van hbo en wo komen niet overeen. Voor het wo is berekend hoeveel studenten van een cohort binnen nominaal plus 1 (binnen 4 jr.) een diploma behalen in het wo (hierbij zijn switchers meegenomen: 'rendement wo') of in dezelfde opleiding (bachelorrendement opleiding, excl. switchers: 'rendement opleiding'). De cohort-definitie betreft alle studenten met een vwo-diploma die direct instromen in het wo (max. 1 jr. tussen behalen vwo-diploma en instroom) en zich ook het tweede inschrijffjaar inschrijven (herinschrijvingen) in het wo en/of in dezelfde opleiding.

Voor het hbo zijn de cijfers gebaseerd op het percentage studenten dat aan een opleiding begint in het hbo en vervolgens binnen vijf jaar een diploma in het hoger onderwijs behaalt (niet per se bij de opleiding waaraan de student gestart is; ook ad-diploma's worden meegeteld). Dus ook studenten die switchen naar een andere opleiding worden meegerekend. Het betreft alle hoofdinschrijvingen van studenten die zich in een bepaald studiejaar (cohort) voor het eerst hebben ingeschreven aan een bacheloropleiding in het hbo. In het hbo zijn naast de totale rendementen ook de rendementen van de belangrijkste vooropleidings-groepen (vwo, mbo, havo) opgenomen.

In dit hoofdstuk worden twee begrippen gebruikt om na te gaan of studenten op schema lopen. Allereerst is aan studenten direct gevraagd of zij op schema lopen of niet (ten opzichte van het schema van hun opleiding en ten opzichte van de eigen ambities). Dit wordt aangeduid met 'studieachterstand'. Ten tweede wordt in dit hoofdstuk ingegaan op studievoortgang. Deze is berekend op basis van het aantal studiepunten. Hierbij is het aantal studiepunten dat behaald is gedeeld door het aantal studiepunten dat behaald had moeten worden. Een waarde van '100' betekent dat een student precies op schema loopt.

In dit hoofdstuk is voor alle indicatoren een grafische presentatie weergegeven van de resultaten voor hbo, wo en het totale hoger onderwijs en is voor alle indicatoren getoetst of verschillen significant zijn.

Inzet

De variabele inzet is gebaseerd op een serie stellingen in de Studentenmonitor over dit thema. Studenten geven op een vijfpuntschaal aan in hoeverre deze stellingen op hen van toepassing zijn. Voor de cursief weergegeven items geldt dat de scores nog worden omgezet (1=5, 2=4, 4=2, 5=1) om de inhoud eenduidig te maken. Het gaat om de volgende stellingen:

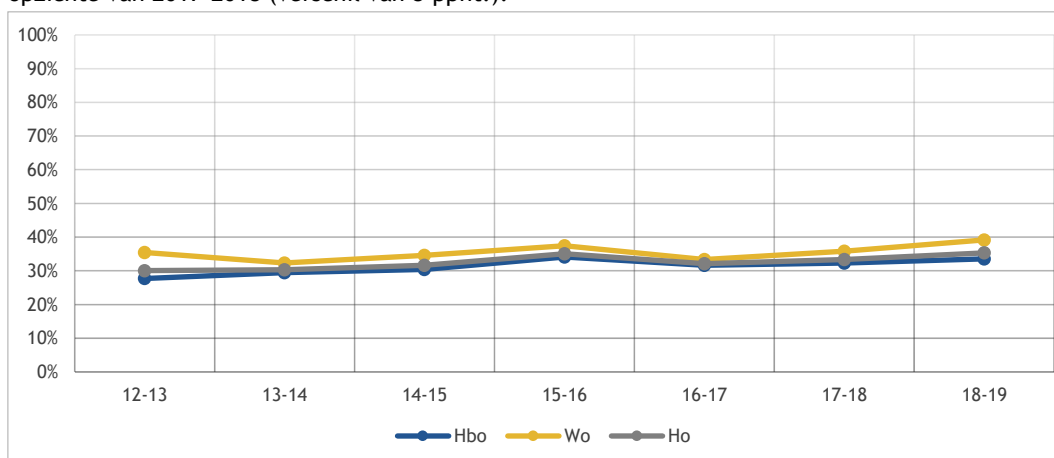
- Ik gebruik alle beschikbare tijd zoveel mogelijk om snel af te studeren
- Ik probeer steeds een zo hoog mogelijk cijfer te halen
- *Ik vind het moeilijk om zelfstandig mijn studie te plannen*
- *Mijn bezigheden buiten mijn studie verhinderen mij volledig op te gaan in mijn studie*
- *Waarom zou ik de studie sneller afronden dan nodig is, het is de mooiste tijd van mijn leven*
- *Ik kan alleen bij vlagen goed studeren*
- Ik ben tevreden over de studieprestaties die ik tot nu toe heb geleverd
- *Ik vind het moeilijk me in te spannen voor oninteressante studieonderdelen*
- *Ik heb de neiging verplichtingen uit te stellen*
- Mijn zelfdiscipline is goed
- *Ik zou eigenlijk meer tijd moeten besteden aan mijn studie*

Voor elke respondent wordt een gemiddelde score berekend voor 'inzet' op basis van de voorgaande elf stellingen. Het gemiddelde ligt rond de 3,5; studenten die hoger dan 3,5 scoren, worden ingedeeld in de categorie 'inzet bovengemiddeld'.

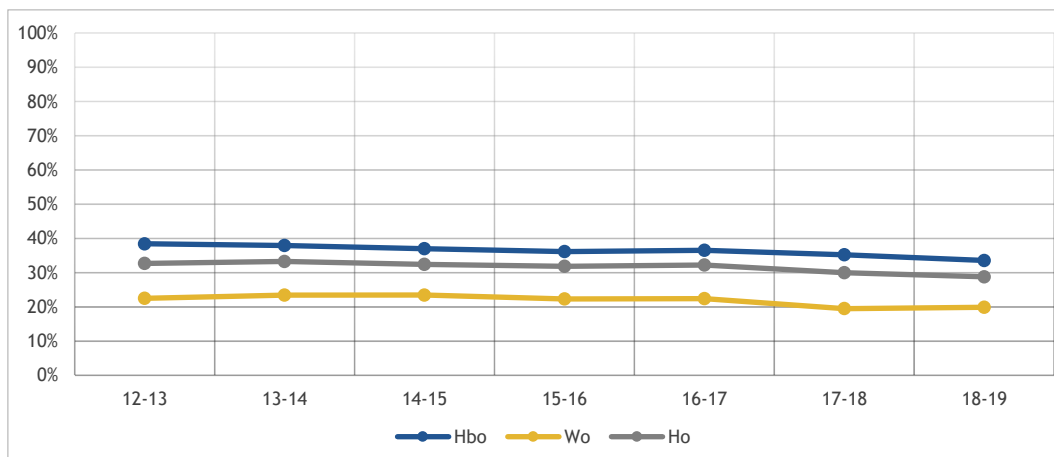
5.3 Studieachterstand

Figuur 5.1 toont het percentage voltijd bachelorstudenten dat naar eigen zeggen een studieachterstand of studieovertraging heeft opgelopen. In totaal heeft iets meer dan een derde van de studenten een studieachterstand (35%). Het percentage bachelorstudenten dat een studieachterstand heeft is gestegen ten opzichte van 2017-2018 (2 ppnt.); deze stijging is het sterkst onder wo studenten (van 36% in 2017-2018 naar 39% in 2018-2019). Het aandeel studenten dat een functiebeperking heeft en studieachterstand (46%) is gestegen ten opzichte van 2017-2018 (44%), en naar verhouding een stuk hoger dan studenten zonder functiebeperking (30%). Ouderejaars (41%) hebben net als voorgaande jaren vaker een studieachterstand dan eerstejaars (18%). Voor ouderejaars is dit percentage licht gestegen, voor eerstejaars juist licht gedaald. Er is geen significant verschil tussen studenten van wie één of beide ouders in het hoger onderwijs studeerden en studenten van wie ouders dat niet deden. Wel is er verschil naar etniciteit: studenten met een migratieachtergrond geven vaker aan een studieachterstand te hebben dan studenten met een Nederlandse achtergrond (resp. 42 en 35%). Dit verschil van zeven procentpunt is weer iets toegenomen ten opzichte van 2017-2018 (verschil van 5 ppnt.).

Figuur 5.1: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand (bron: Studentenmonitor 2013-2019)

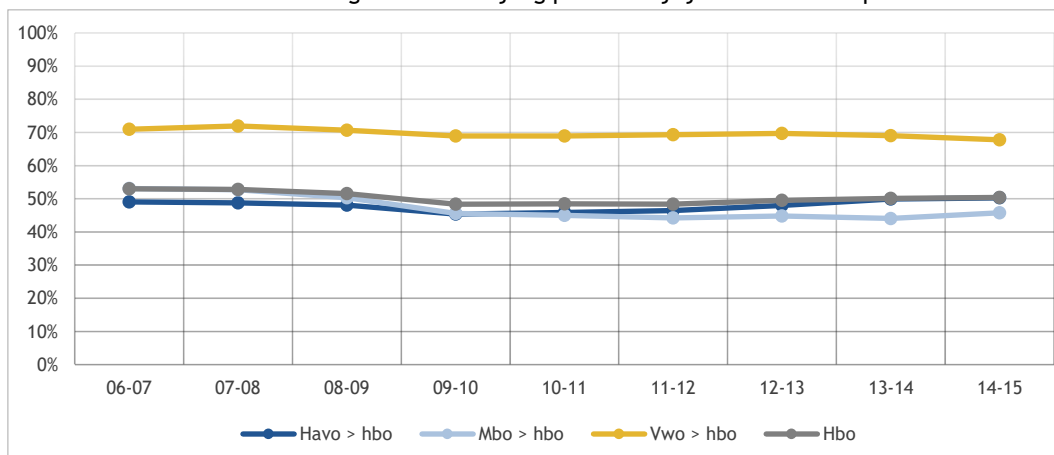
Figuur 5.2 laat zien dat iets minder dan een derde van de studenten (29%) wordt aangesproken op studieachterstand: hbo-studenten worden hier vaker op aangesproken dan wo-studenten (resp. 34 en 20%). Ten opzichte van voorgaande jaren, daalt het percentage studenten dat wordt aangesproken op een studieachterstand. In zowel het wo als het hbo worden eerstejaars met een achterstand in de studie vaker aangesproken dan ouderejaars (resp. 41 en 16% in het wo, en 52 en 31% in het hbo). In het hbo worden studenten met een migratieachtergrond vaker aangesproken op een studieachterstand (zo'n 42%) dan studenten zonder migratieachtergrond (32%), in het wo verschilt dat niet significant. Verder worden zowel in hbo als in wo studenten met een functiebeperking vaker op hun studieachterstand aangesproken dan studenten zonder functiebeperking (hbo: resp. 37% en 31%; wo: resp. 25% en 17%). Daarnaast is er een klein verschil tussen hbo-studenten, gelet op opleidingsniveau van de ouders: studenten met hoger opgeleide ouders worden iets vaker aangesproken dan studenten met ouders die niet hoog opgeleid zijn (resp. 36 en 32%). In het wo zijn de minimale verschillen niet significant.

Figuur 5.2: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand dat hierop aangesproken wordt (bron: Studentenmonitor 2013-2019)

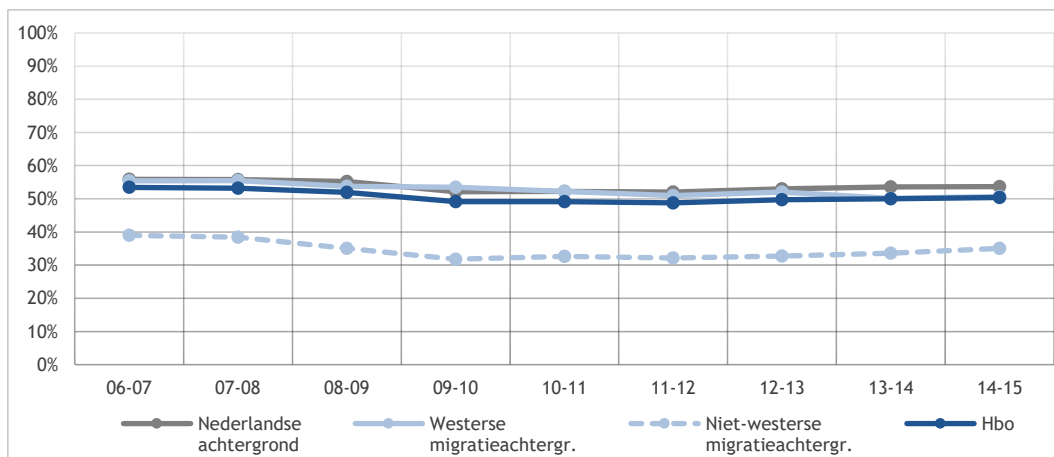
5.4 Rendementen

De hiernavolgende figuren gaan in op de bachelorrendementen. In het hbo gaat het dan om studenten die binnen vijf jaar na de start van hun opleiding afstuderen, in het wo binnen vier jaar (beide nominaal plus 1). Figuur 5.3 laat zien dat de hbo-bachelorrendementen redelijk stabiel zijn; gemiddeld behaalt al jaren zo'n vijftig procent van de studenten binnen vijf jaar het hbo-diploma (incl. switchers die binnen 5 jaar hun diploma behalen). Hbo-studenten afkomstig uit het vwo, kennen het hoogste rendement (68%), studenten uit het mbo sinds instroomcohort 2010-2011 het laagste (cohort 2014-2015, 46%). Het rendement van mbo-cohort 2014-2015 ligt iets hoger dan dat van cohort 2013-2014 (een verschil van 1,7 ppnt.). Van de hbo-studenten met een havo-achtergrond heeft vijftig procent vijf jaar later een diploma.

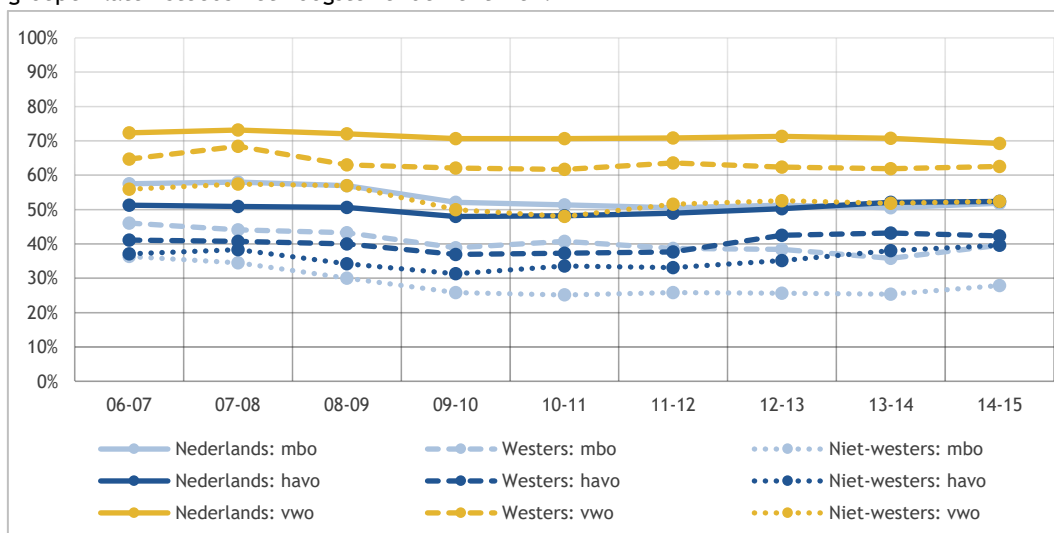
Figuur 5.3: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

In figuur 5.4 zijn de bachelorrendementen in het hbo uitgesplitst naar migratieachtergrond. Hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond kennen een relatief laag bachelorrendement: van deze groep behaalt 35 procent binnen vijf jaar het diploma, tegenover een gemiddelde van vijftig procent. Van de hbo-studenten met een westerse migratieachtergrond sluit zo'n 51 procent de studie binnen vijf jaar met een diploma af.

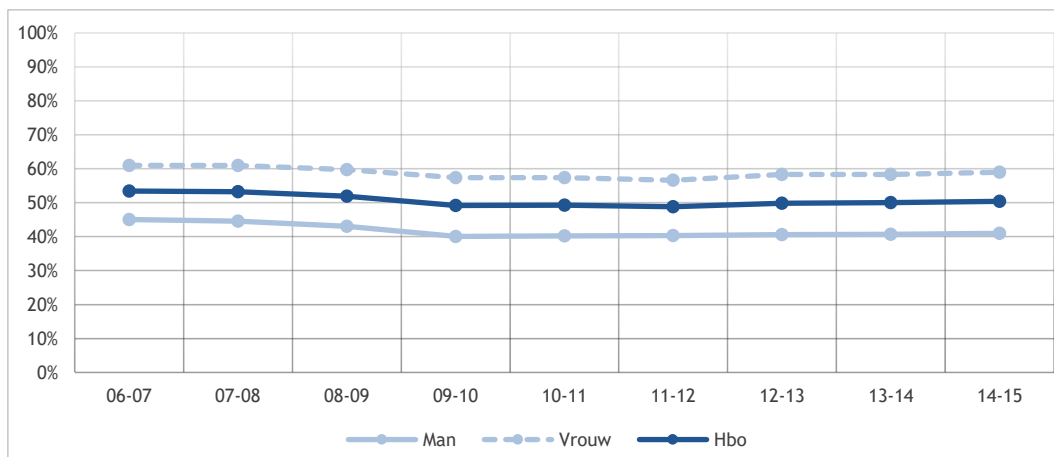
Figuur 5.4: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar migratieachtergrond (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

In figuur 5.5 is het rendement van hbo-studenten met verschillende achtergronden uitgesplitst naar vooropleiding. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond kennen een lager rendement dan studenten met andere achtergronden; dit geldt voor alle vooropleidingen. Vwo'ers uit de verschillende groepen laten steeds het hoogste rendement zien.

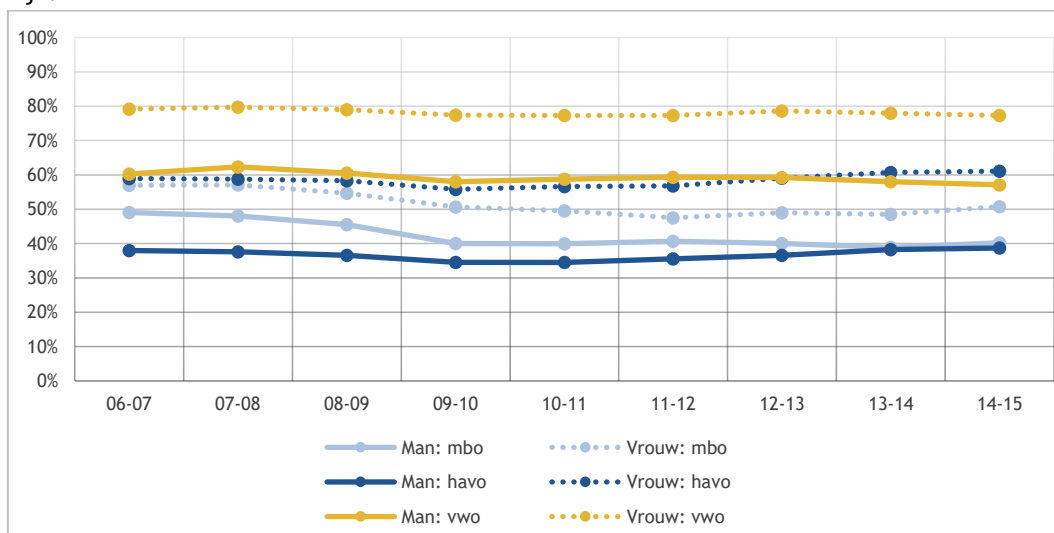
Figuur 5.5: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding en migratieachtergrond (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

Er is een duidelijk, stabiel verschil in hbo-bachelorrendement tussen mannen en vrouwen, zo blijkt uit figuur 5.6. Van de mannelijke hbo-studenten studeert gemiddeld 41 procent binnen vijf jaar af; bij vrouwen ligt dit percentage een stuk hoger op 59 procent. Het verschil tussen beide groepen schommelt al jaren tussen zestien en achttien procentpunten.

Figuur 5.6: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar geslacht (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

In figuur 5.7 zijn de rendementen van mannelijke en vrouwelijke studenten verder uitgesplitst naar vooropleiding. Hier is te zien dat onder hbo-studenten afkomstig van zowel mbo, havo en vwo het rendement hoger ligt bij vrouwen dan bij mannen en dat deze verschillen over de jaren heen vrij stabiel zijn.

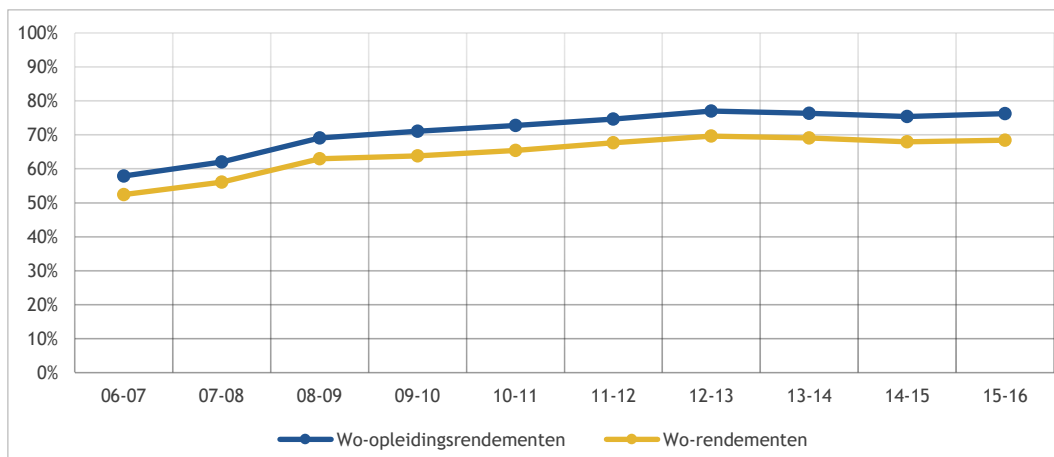

Figuur 5.7: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding en geslacht (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

De bachelorrendementen in het wo (gele lijn) zijn, evenals de rendementen in het hbo, ten opzichte van voorgaande jaren stabiel gebleven (figuur 5.8). Als we kijken naar het opleidingsrendement binnen het wo⁴⁶, dan behaalt driekwart binnen vier jaar een bachelordiploma, een lichte stijging ten opzichte van vorig jaar.

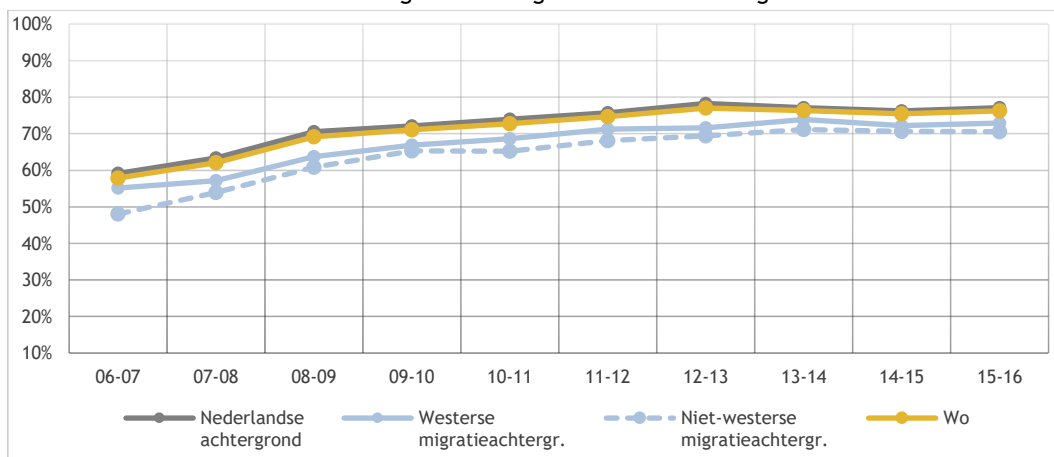
⁴⁶ In het wo worden in de cohortberekening alleen studenten meegenomen die het tweede jaar nog dezelfde opleiding doen.

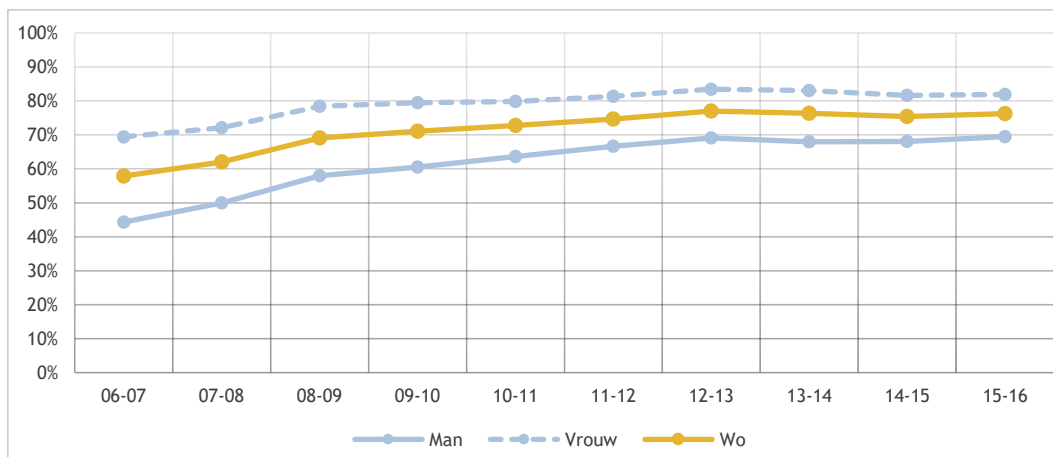
Figuur 5.8: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2014 (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)

In het wo zijn er kleinere verschillen in de opleidingsrendementen dan in het hbo als we kijken naar studenten met verschillende migratieachtergronden (figuur 5.9). De bachelorrendementen van studenten met een (niet-westerse dan wel westerse) migratieachtergrond zijn iets lager dan die van studenten met een Nederlandse achtergrond. Binnen de groep wo-studenten met een migratieachtergrond, kennen studenten met een niet-westerse migratieachtergrond een net iets lager rendement.

Figuur 5.9: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2014 naar etniciteit (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)

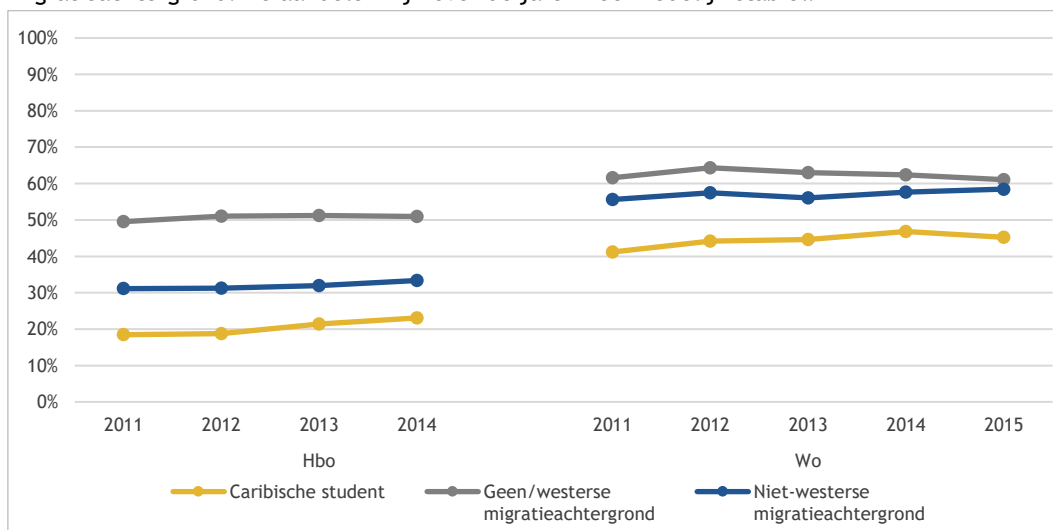
Verschillen naar geslacht zijn in het wo groter dan verschillen naar etniciteit (figuur 5.10). Vrouwelijke wo-studenten slagen er vaker dan mannelijke in binnen vier jaar hun bachelordiploma te behalen (resp. 82 en 69%). Het gat tussen deze twee groepen wordt in de loop der jaren echter wel kleiner (van een verschil van 25 ppnt. bij instroomcohort 2006-2007 naar 12 ppnt. voor cohort 2015-2016).

Figuur 5.10: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2013 naar geslacht (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)

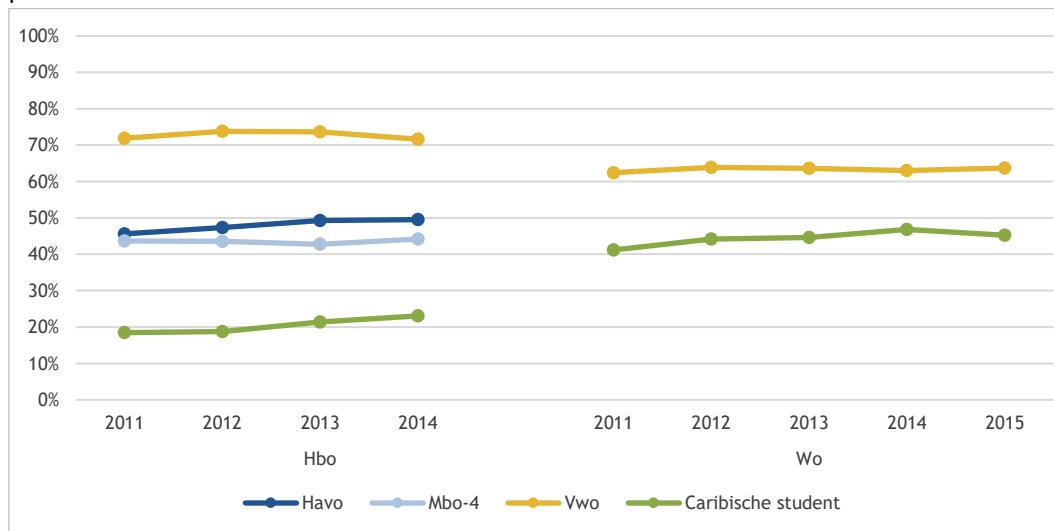
5.5 Rendementen Caribische studenten

Figuur 5.11 toont het aandeel studenten dat binnen de nominale tijd die voor de studie staat plus één jaar het bachelordiploma heeft behaald. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen Caribische studenten en studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond, en met studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Zowel in het hbo als in het wo is het aandeel dat de diploma binnen nominaal plus een haalt het laagst onder Caribische studenten. In het hbo behaalde van de studenten die in 2014-2015 begonnen 23 procent van de Caribische studenten binnen deze tijd hun diploma, tegenover 33 procent van de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en 55 procent van de studenten zonder (of met westerse) migratieachtergrond. In het wo ligt dit percentage voor alle drie de groepen wat hoger: van de studenten die in 2015-2016 aan een wo-bachelor begonnen heeft 45 procent van de Caribische studenten binnen nominaal plus een de diploma gehaald, tegenover 58 procent van degenen met een niet-westerse migratieachtergrond en 61 procent van de studenten zonder (of met westerse) migratieachtergrond. De aandelen zijn over de jaren heen redelijk stabiel.

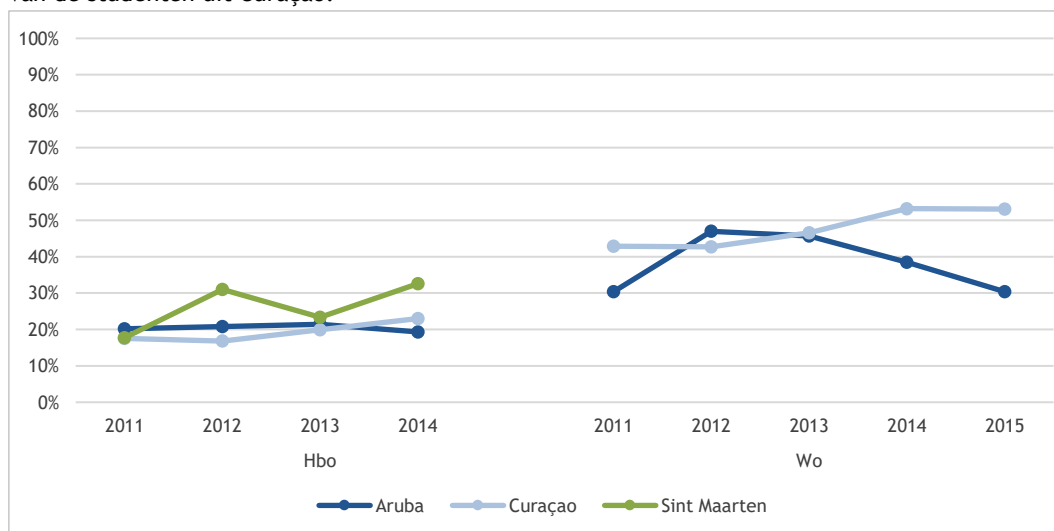
Figuur 5.11: Diploma behaald in nominaal +1 (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata)

Figuur 5.12 toont het bachelorrendement, uitgesplitst naar vooropleiding. Zowel in het hbo als in het wo heeft de groep studenten met een Caribische vooropleiding het laagste aandeel dat binnen nominaal plus een de diploma heeft behaald. In het hbo was het rendement van Caribische studenten uit cohort 2014-2015 slechts 23 procent; in het wo was dit 45 procent. Studenten die in Nederland vwo als vooropleiding hebben gevolgd hebben in beide typen ho het hoogste rendement. In het laatst getoonde cohort was dit 72 procent in het hbo en 64 in het wo.

Figuur 5.12: Diploma behaald in nominaal +1 (bachelor voltijd) naar vooropleiding (waarbij dit voor de Caribische studenten niet mogelijk is i.v.m. het ontbreken van de voorgeschiedenis) (bron: CBS microdata)

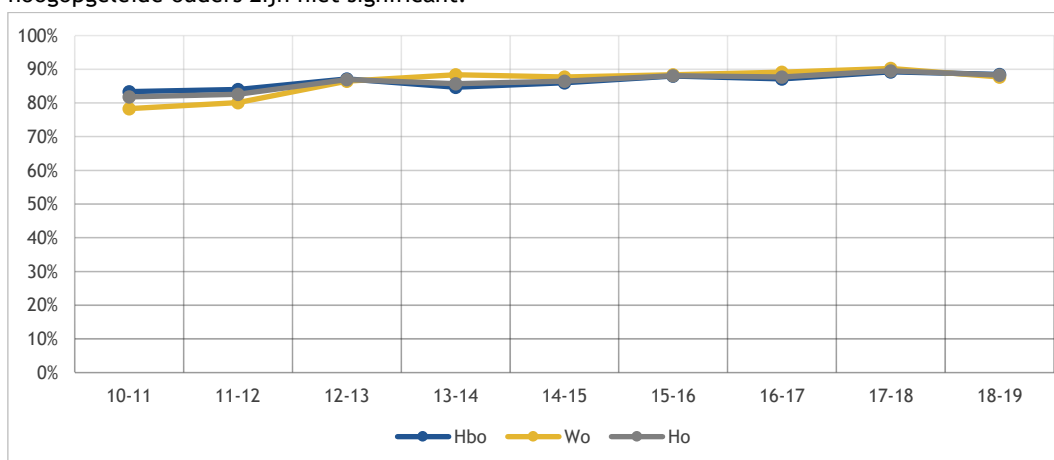
In figuur 5.13 zijn tot slot de bachelorrendementen weergegeven van Caribische studenten per eiland waar zij vandaan komen. Deze percentages fluctueren relatief veel over de jaren heen. Van de Caribische studenten in het hbo haalden vanuit cohort 2014-2015 de studenten uit Sint Maarten het vaakst hun diploma binnen de aangegeven tijd (33%). In het wo is te zien dat de laatste jaren het rendement van studenten uit Aruba daalt, en dat van studenten uit Curaçao juist stijgt. Van de studenten uit cohort 2015-2016 haalde dertig procent van de Arubaanse studenten hun diploma binnen nominaal plus een, tegenover 53 procent van de studenten uit Curaçao.

Figuur 5.13: Diploma behaald (voltijd bachelor) in nominaal +1 naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata)

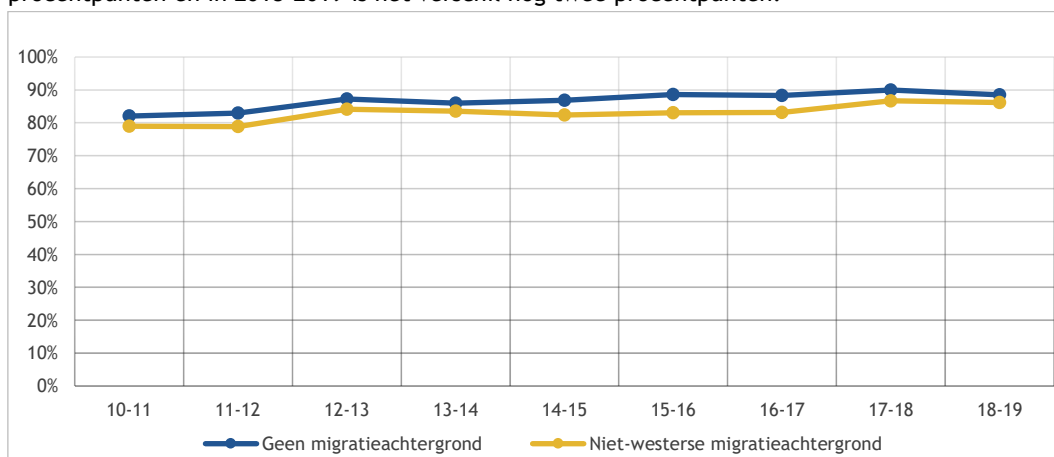
5.6 Studievoortgang

Figuur 5.14 laat de studievoortgang van voltijd bachelorstudenten zien. Als maat hiervoor wordt het percentage behaalde EC gedeeld door het percentage verbruikte studieduur. Een waarde van honderd betekent dat een student aangeeft nominaal te studeren of 'op schema ligt': het percentage behaalde EC komt precies overeen met de studieduur. De gemiddelde studievoortgang ligt in 2018-2019 voor zowel het hbo als het wo op 88% (ten opzichte van nominaal) en is daarmee weer op het niveau van 2016-2017 na een lichte stijging vorig jaar (van 2 ppnt.). De studievoortgang van eerstejaars ligt zowel binnen het hbo als het wo hoger dan die van ouderejaars (ouderejaars lopen verder achter op schema); in het hbo is dit verschil groter dan in het wo (resp. 5,6 en 1,6 ppnt.). Studenten met een functiebeperking kennen zowel in het hbo als het wo een lagere studievoortgang dan studenten zonder functiebeperking (resp. 85 en 90% in het hbo, 81 en 87% in het wo). In het hbo is de studievoortgang van studenten zonder migratieachtergrond hoger dan van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (resp. 89 en 86%). In het wo zijn deze verschillen niet significant. Verschillen in studievoortgang tussen studenten met hoogopgeleide ouders en niet-hoogopgeleide ouders zijn niet significant.

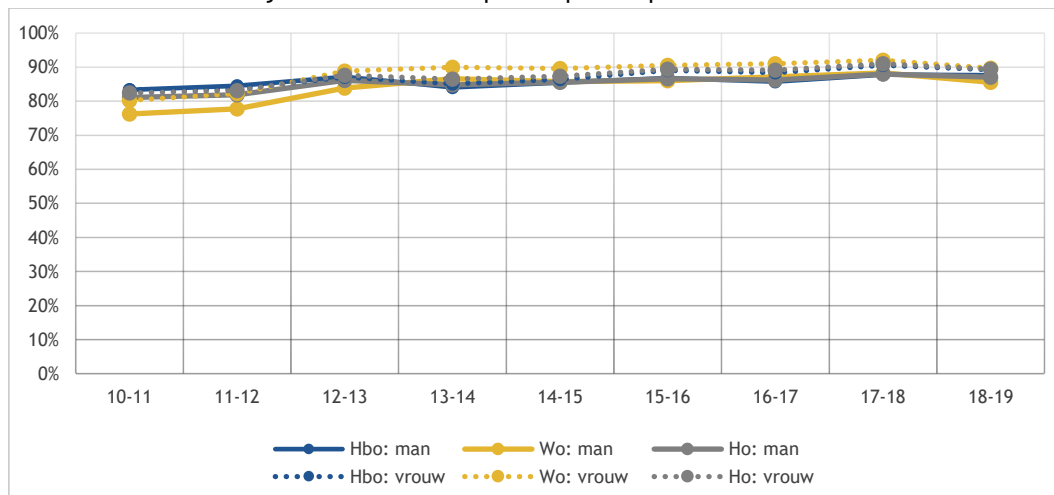
Figuur 5.14: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

Studenten zonder migratieachtergrond hebben gemiddeld gezien een hogere studievoortgang dan studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (figuur 5.15). Dit verschil lijkt echter kleiner te worden sinds 2017-2018: in het studiejaar 2016-2017 bedroeg het verschil ongeveer vijf procentpunten, in 2017-2018 drie procentpunten en in 2018-2019 is het verschil nog twee procentpunten.

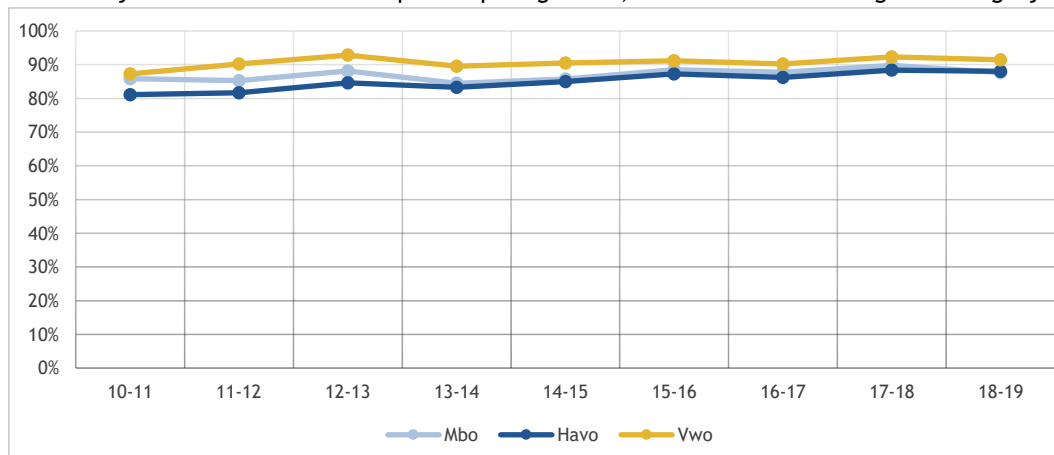
Figuur 5.15: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar herkomst (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

Vrouwelijke studenten (de stippellijn in figuur 5.16) kennen over het algemeen een hogere (zelf-) gerapporteerde studievoortgang dan mannelijke studenten. Ten opzichte van het studiejaar 2017-2018, zien we dat de studievoortgang iets gedaald is (1 ppnt. bij mannen, 2 ppnt. bij de vrouwen). Het verschil in studievoortgang tussen mannen en vrouwen fluctueert sinds 2010-2011 tussen de één en drie procentpunten en komt voor het studiejaar 2018-2019 uit op twee procentpunten.

Figuur 5.16: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

Figuur 5.17 toont de studievoortgang van studenten op basis van het aantal studiepunten (EC) dat ze op dat moment behaald hebben in de huidige opleiding, afgezet tegen het aantal EC dat de opleiding omvat. De figuur laat zien dat hbo-studenten met een vwo-achtergrond gemiddeld gezien een hogere studievoortgang kennen dan studenten met een mbo- of havo-achtergrond (resp. 91 en 88%). Deze laatste twee groepen scoren in het studiejaar 2018-2019 even hoog op hun studievoortgang (88%). Dit beeld is redelijk stabiel over de jaren, al scoorden havisten tot het studiejaar 2018-2019 gemiddeld genomen lager op hun studievoortgang dan voormalig mbo-studenten; de studievoortgang van deze laatste groep is ten opzichte van studiejaar 2017-2018 met twee procentpunt gedaald, waar die van voormalig havisten gelijk bleef.

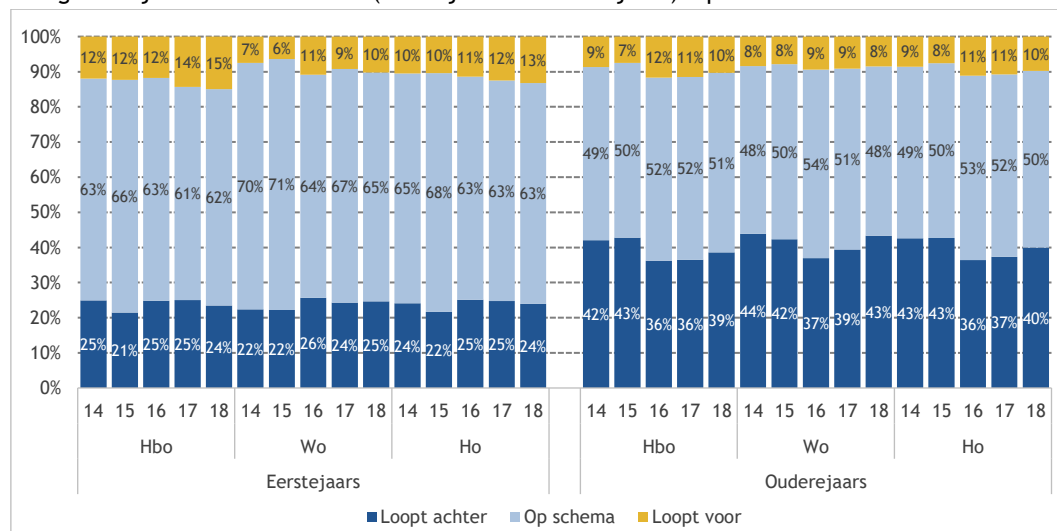

Figuur 5.17: Studievoortgang van voltijd hbo-bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

In de Studentenmonitor is ook gevraagd de eigen studievoortgang ten opzichte van het programma dat gevolgd wordt in te schatten⁴⁷ (figuur 5.18). Hierbij gaat het dus niet om het aantal studiepunten die de opleiding omvat, afgezet tegen het aantal behaalde EC, maar de inschatting van studenten zelf. Figuur 5.18 toont de studievoortgang ten opzichte van het programma, weergegeven over de jaren.

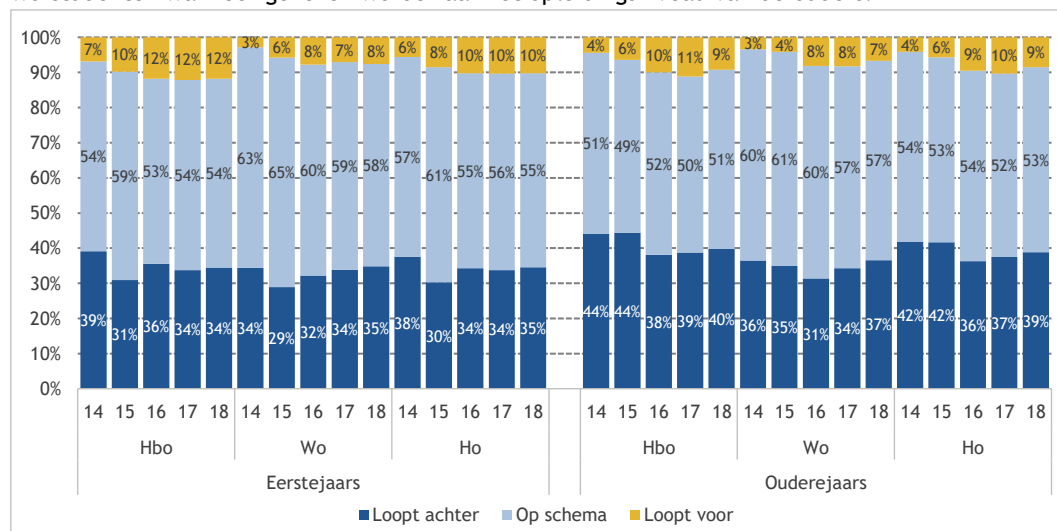
⁴⁷ Hoe kun je je studievoortgang typeren: Hoe is je studievoortgang ten opzichte van het programma dat je volgt? 5-puntschaal: Ik loop veel achter op het programma - Ik loop veel voor op het programma.

Voor alle groepen geldt dat het grootste aandeel, naar eigen inschatting, op schema loopt of zelfs voorloopt. Voor eerstejaars is dit 76 procent, voor ouderejaars zestig procent. Dit is vergelijkbaar met voorgaande jaren. Wo-studenten (eerstejaars en ouderejaars) lopen iets vaker achter dan hbo-studenten.

Figuur 5.18: Studievoortgang ten opzichte van programma: eigen inschatting voltijd bachelorstudent (bron: Studentenmonitor 2015-2019)

Naast de voortgang ten opzichte van het programma, is studenten ook gevraagd naar de voortgang ten opzichte van de eigen ambities⁴⁸ (figuur 5.19). Hbo-bachelorstudenten en wo-bachelorstudenten verschillen onderling niet significant. Eerstejaars lopen vaker op of voor op hun eigen ambities dan ouderejaars; respectievelijk 65 procent en 62 procent. In het hbo verschillen de eerste- en ouderejaars significant van elkaar, waarbij het aandeel dat achter loopt op schema zes procentpunten hoger ligt bij de ouderejaars (resp. 34% en 40%). Zowel in het hbo als het wo lopen mannen over het algemeen iets vaker achter dan vrouwen. Studenten met een functiebeperking lopen ook vaker achter ten opzichte van de eigen ambities dan studenten zonder functiebeperking (in zowel hbo als wo). Er is geen significant verschil tussen hbo- en wo-studenten wanneer gekeken wordt naar het opleidingsniveau van de ouders.

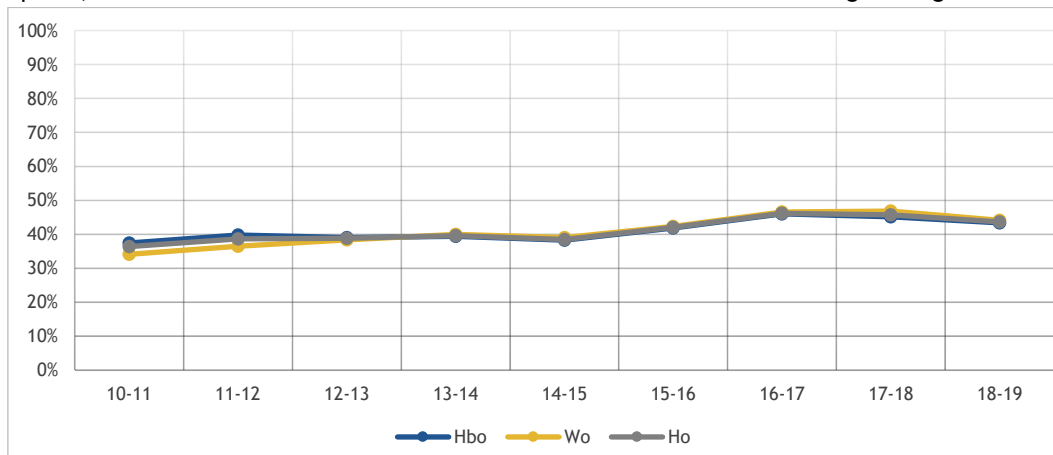

Figuur 5.19: Studievoortgang ten opzichte van eigen ambities: eigen inschatting voltijd bachelorstudent (bron: Studentenmonitor 2015-2019)

48 Hoe kun je je studievoortgang typeren: Hoe is je studievoortgang ten opzichte van je eigen ambities? Ik loop veel achter op het schema dat ik zelf zou willen- Ik loop veel voor op het schema dat ik zelf zou willen/bedacht had.

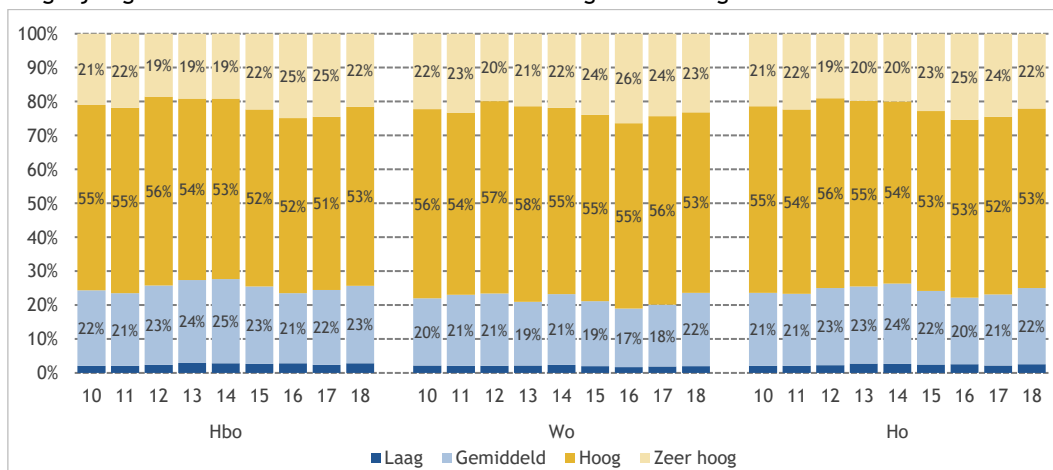
5.7 Inzet en motivatie

In 2018-2019 zagen we een lichte daling in het percentage studenten dat zich bovengemiddeld inzet voor hun studie (figuur 5.20). Hiermee komt dit percentage weer ongeveer op het niveau van 2015-2016 (2 ppnt. verschil). Het percentage voltijd bachelorstudenten met een bovengemiddelde inzet komt in 2018-2019 uit op 44%; hbo-bachelorstudenten en wo-bachelorstudenten verschillen onderling niet significant.

Figuur 5.20: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde inzet (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

De motivatie van studenten gedurende het studiejaar is samengesteld uit de eigen inschatting van de student op drie momenten: aan de start van de studie, aan het begin van het laatste studiejaar en in mei van het laatste studiejaar. Het gaat dus om zelfrapportage. Figuur 5.21 geeft de mate van motivatie in detail weer. Geconstateerd is dat de groep studenten met een lage motivatie dit jaar net als eerdere jaren te verwaarlozen is (3%). Meer dan de helft van de bachelorstudenten (53%) geeft aan zeer gemotiveerd te zijn. Zowel in het hbo als in het wo laten vrouwen, als gevraagd wordt naar hun motivatie, een iets hogere score zien dan mannen. Dit geldt ook voor studenten zonder migratieachtergrond (hogere score) in vergelijking met studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

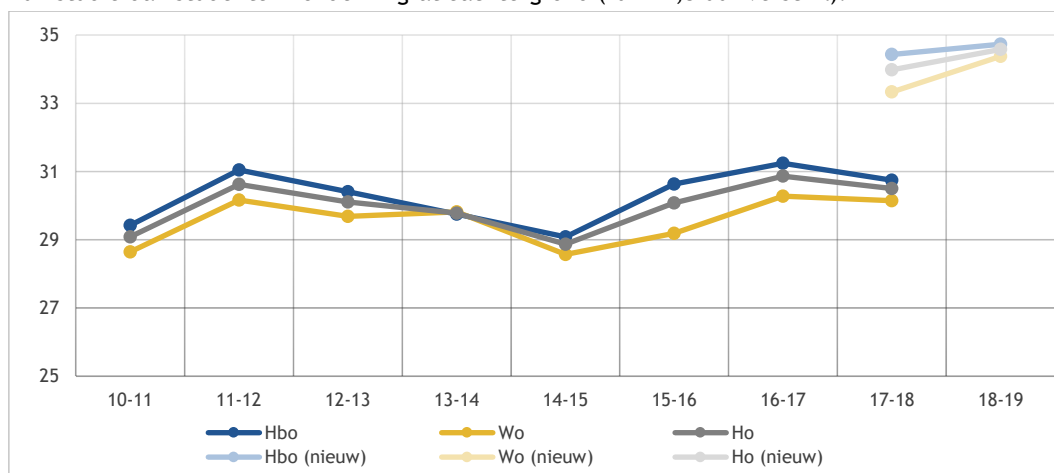

Figuur 5.21: Percentage voltijd bachelorstudenten en mate van motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

5.8 Tijdbesteding

Figuur 5.22 toont het aantal uren dat voltijd bachelorstudenten per week aan hun studie besteden als optelsom van het aantal uren dat studenten contactonderwijs volgen en het aantal uren dat studenten daarnaast zelf aan hun studie besteden. De studenten die stage lopen of werken aan hun scriptie zijn buiten de analyses voor tijdbesteding gehouden. In de Studentenmonitor 2017-2018 is de vraagstelling voor deze variabele aangepast, om beter aan te kunnen sluiten bij de vraagstelling in Eurostudent.

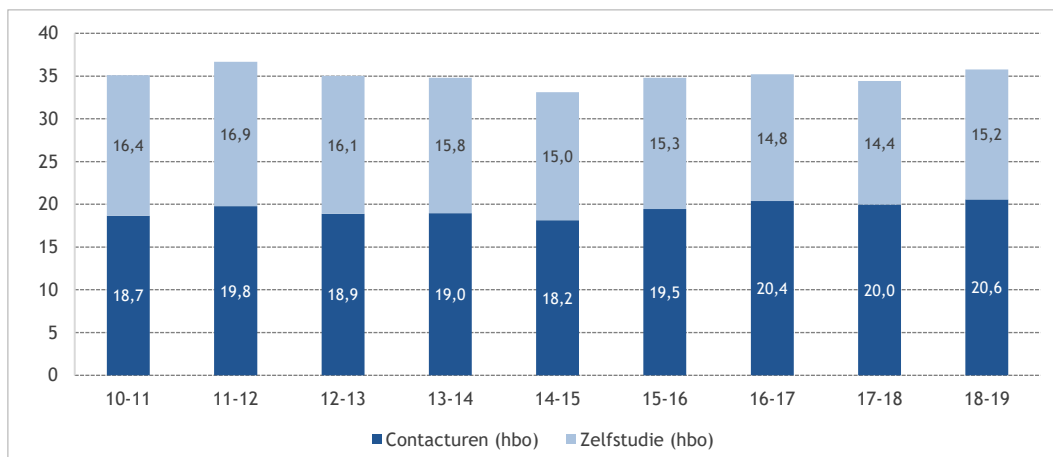
In de voorgaande edities van de Studentenmonitor moesten studenten per activiteit (contacturen, zelfstudie, bestuursorgaan, bestuurswerk, betaald werk en overig) aangeven hoeveel uur zij hier gemiddeld per week aan besteden. In de huidige monitor moeten studenten dit per activiteit per dag van de week aangeven. In 2017-2018 is deze vraag dubbel gesteld. Door deze vernieuwde manier van vragen, kan onderstaande figuur niet als trend bekeken worden. In de figuur zijn zowel de oude als de nieuwe vraagstelling opgenomen. Voor het studiejaar 2018-2019 geldt dat hbo-bachelorstudenten gemiddeld 35 uur aan hun studie besteden, voor wo-studenten is dit 34 uur. Wanneer we de tijdbesteding van bachelorstudenten uitsplitsen naar verschillende achtergrondkenmerken, zien we dat vrouwen in het wo gemiddeld ongeveer een uur meer aan hun studie besteden dan mannen, in het hbo verschilt dit niet significant. Studenten met een functiebeperking besteden verhoudingsgewijs meer tijd aan hun studie dan studenten zonder functiebeperking (in het hbo ruim 1 uur meer, in het wo bijna 2 uur). Eerstegeneratie-studenten (in hbo en wo) besteden niet meer of minder tijd aan hun studie dan studenten met hoger opgeleide ouders. In het hbo besteden studenten met een niet-westerse migratieachtergrond meer tijd aan hun studie dan studenten zonder migratieachtergrond (ruim 1,5 uur verschil).

Figuur 5.22: Tijdbesteding aan studie in uren per week van voltijd bachelorstudenten: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

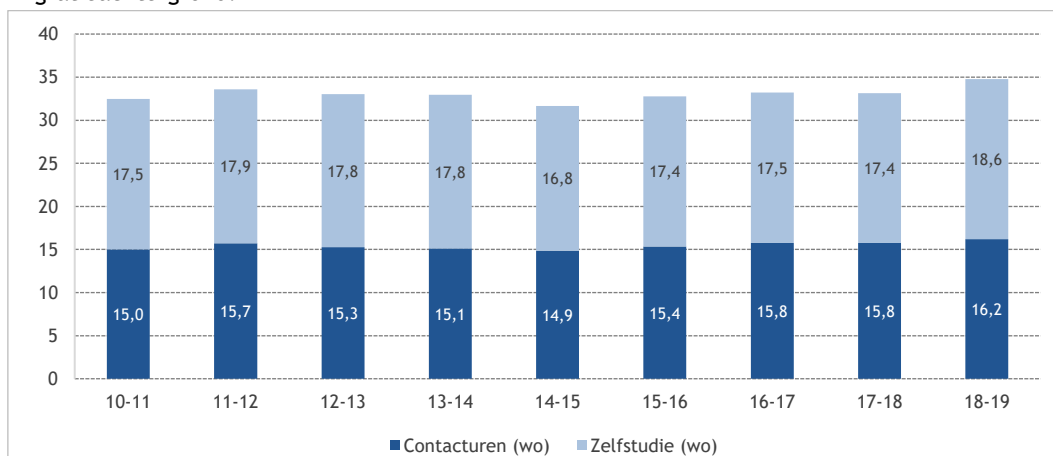
Figuur 5.23 toont de tijdbesteding van hbo-voltijd bachelorstudenten uitgesplitst naar contacturen en zelfstudie. Wederom gaat het hier om studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken. Net als vorig jaar besteden hbo-studenten meer tijd aan contacturen (ruim 20 uur), ruim vijftien uur wordt besteed aan zelfstudie. Thuiswonende studenten besteden meer tijd aan contacturen op de instelling dan uitwonenden; de groep thuiswonenden besteedt dan weer iets minder tijd aan zelfstudie. Daarnaast zien we dat bètastudenten bijna twee contacturen meer op de instelling doorbrengen dan niet-bètastudenten. Ook besteden bèta's bijna twee uur meer aan zelfstudie dan niet-bètastudenten. Studenten met een functiebeperking besteden gemiddeld ruim een uur meer aan zelfstudie dan studenten zonder functiebeperking. Ook studenten met een migratieachtergrond doen meer aan zelfstudie dan studenten zonder migratieachtergrond; gemiddeld zo'n twee uur.

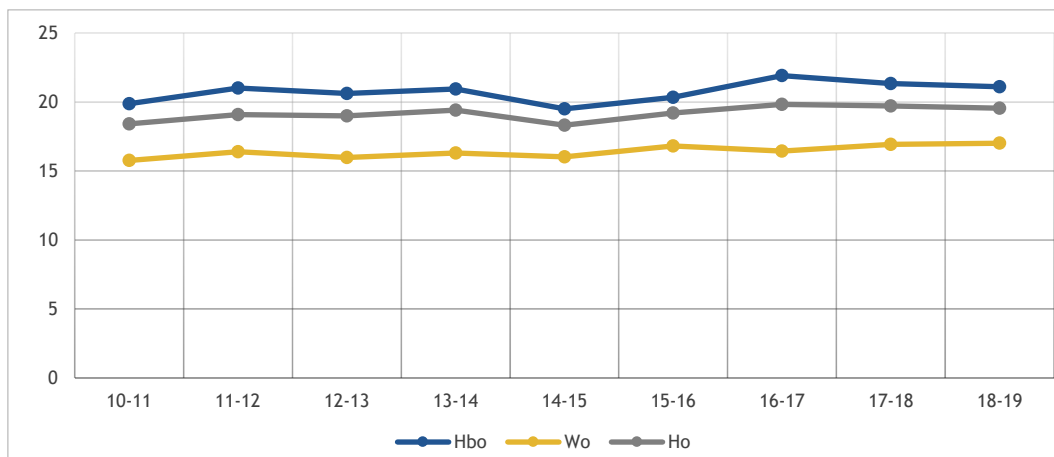
Figuur 5.23: Tijdbesteding hbo-volgtijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

In figuur 5.24 wordt de tijdbesteding aan contacturen en zelfstudie weergegeven voor de wo-bachelor-student. Wo-studenten besteden, net als voorgaande jaren, meer tijd aan zelfstudie dan aan contactonderwijs. Gemiddeld genomen wordt er ruim achttien uur aan zelfstudie besteed en zestien uur aan contacturen. Vrouwen besteden ongeveer twee uur meer aan zelfstudie dan mannen, en net als in het hbo doen studenten met een functiebeperking bijna twee uur per week meer aan zelfstudie. Mannen hebben gemiddeld een uur meer contact met de instelling dan vrouwen. Dit heeft wellicht met de opleiding te maken die wordt gevolgd, want ook in het wo volgen bètastudenten meer contactonderwijs dan niet-bètastudenten: het verschil is in 2018-2019 zeven uur (meer dan 20 uur contactonderwijs). Ook in het wo besteden studenten met een migratieachtergrond bijna twee uur meer aan zelfstudie dan studenten zonder migratieachtergrond.

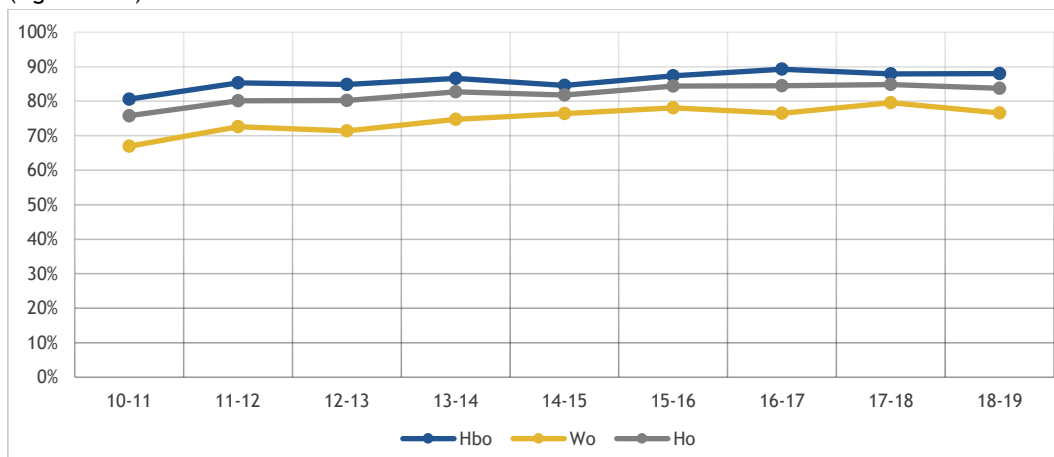
Figuur 5.24: Tijdbesteding wo volgtijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

Figuur 5.25 laat het aantal contacturen voor eerstejaars volgtijd bachelorstudenten zien, uitgesplitst voor hbo en wo. In het hbo hebben studenten 21 contacturen, in het wo zeventien; dit is ongewijzigd ten op zichte van 2017-2018.

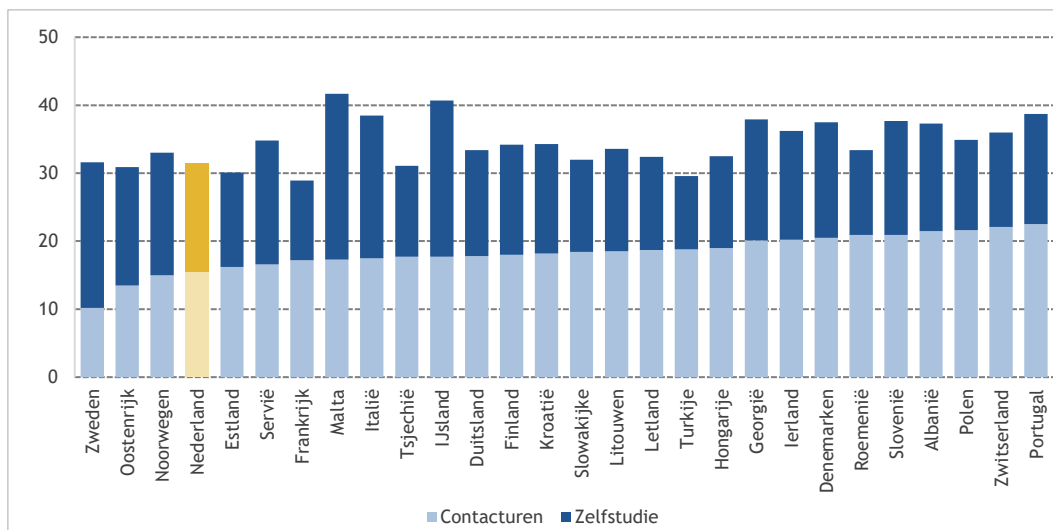
Figuur 5.25: Uren contacttijd per week van eerstejaars voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

Een aantal jaren geleden is er een minimum van twaalf uur geprogrammeerde contacttijd voor eerstejaars bachelorstudenten afgesproken. Het aandeel eerstejaars voor wie dit minimum ook daadwerkelijk gerealiseerd wordt, is 84 procent (hbo: 88%, wo: 77%). Dit is sinds 2017-2018 niet significant veranderd (figuur 5.26).

Figuur 5.26: Percentage eerstejaars voltijd bachelorstudenten dat meer dan twaalf uur contacttijd volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

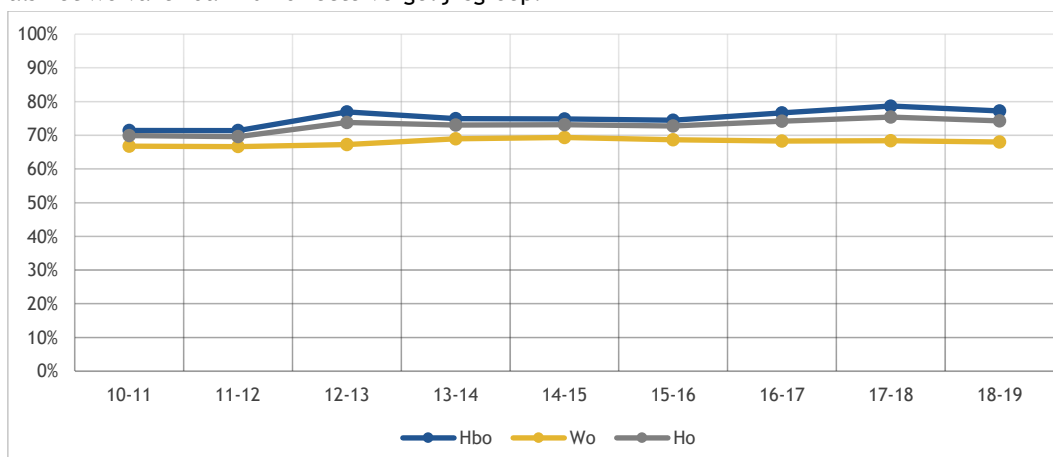
In de Monitor Beleidsmaatregelen 2016-2017 is het aantal contacturen van studenten in de Europese landen vergeleken. Omdat deze cijfers pas in 2021 ververs worden, zijn de contacturen in figuur 5.27 (bron: Eurostudent) onveranderd. Ten opzichte van andere Europese landen, bevindt Nederland zich in de groep landen met het laagste aantal contacturen; alleen in Noorwegen, Oostenrijk en Zweden hebben bachelorstudenten minder contactonderwijs. Wanneer we kijken naar het totaal aantal uren dat besteed wordt aan de studie (dus zowel contacturen als zelfstudie), dan zijn er nog steeds 22 landen waar het aantal uren per week hoger ligt dan in Nederland. Met name in Malta, IJsland en Italië besteden bachelorstudenten veel uren aan de studie. Bachelorstudenten in Portugal, Zwitserland en Polen hebben gemiddeld het hoogste aantal uren per week contactonderwijs.

Figuur 5.27: Tijdbesteding van bachelorstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)

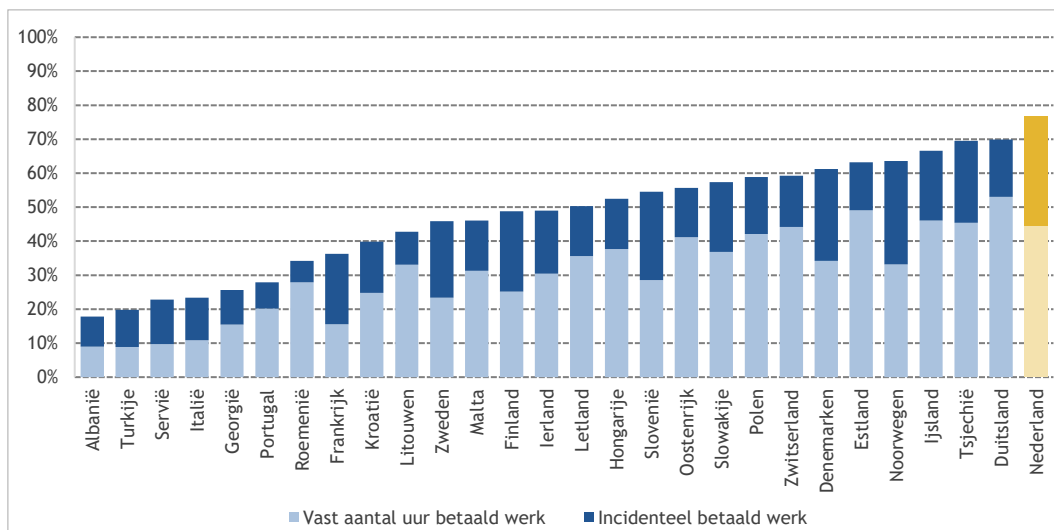
5.9 Betaald werk

Figuur 5.28 laat zien dat driekwart van de voltijd bachelorstudenten werkt naast de studie. Meer hbo-studenten hebben een betaalde baan (77%) dan wo-studenten (68%). Het aandeel werkenden ten opzichte van vorig jaar is voor het hbo met twee procentpunt gedaald en voor het wo gelijk gebleven. Voor zowel het wo als het hbo geldt dat ook dit jaar vrouwen vaker betaald werk hebben dan mannen. Ook studenten zonder belemmerende functiebeperking en studenten van wie de ouders geen hoger onderwijs hebben genoten hebben vaker betaald werk dan hun directe vergelijkgroep. Hetzelfde geldt voor studenten zonder migratieachtergrond, thuiswonenden en niet-bètastudenten: deze groepen werken in zowel het hbo als het wo vaker dan hun directe vergelijkgroep.

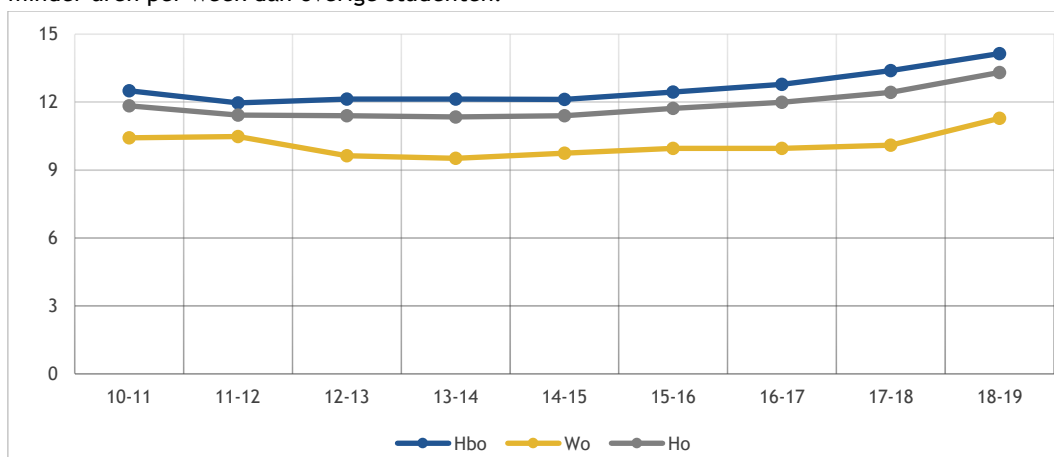
Figuur 5.28: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

In een Europese vergelijking blijkt dat het percentage studenten dat naast hun studie betaald werk verricht in Nederland het hoogst is van alle landen (figuur 5.29). Deze cijfers zijn gebaseerd op Eurostudent VI en zijn hetzelfde als de voorgaande twee edities van de monitor. Studenten uit een aantal landen (Duitsland, Estland, IJsland en Tsjechië) hebben weliswaar vaker een baan voor een vast aantal uren in de week, maar verrichten minder vaak incidenteel betaald werk.

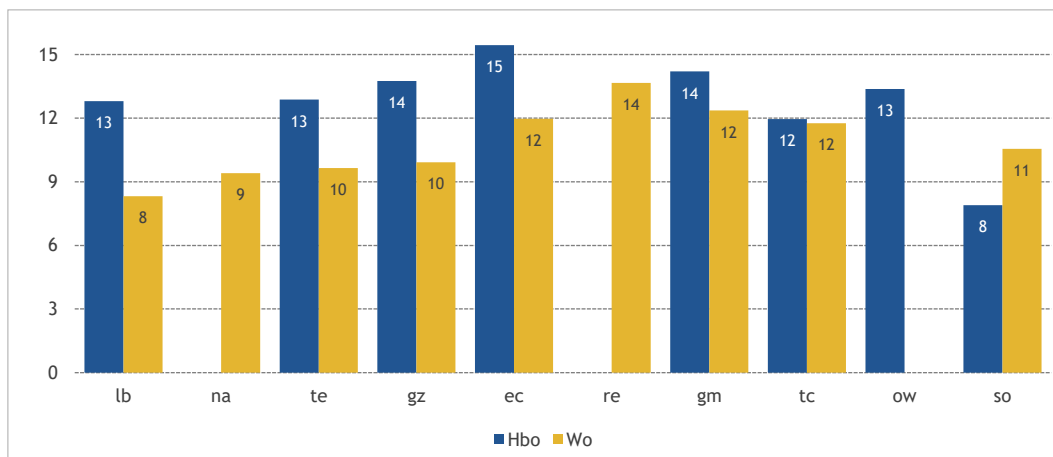
Figuur 5.29: Percentage bachelorstudenten met betaald werk in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)

In 2018-2019 zijn bachelorstudenten gemiddeld gezien één uur meer gaan werken dan het voorgaande studiejaar (figuur 5.30). Dit geldt zowel voor hbo- als wo-studenten; hbo-studenten werken gemiddeld nog steeds iets meer uren dan wo-studenten (resp. 14 en 11 uur). Ten opzichte van eerdere jaren is voor zowel het wo als het hbo de tijdbesteding aan werk licht gestegen (voor wo'ers met ruim een uur, hbo'ers iets minder dan een uur). Deze stijging is hoger bij studenten van wie de ouders geen hoger onderwijs hebben genoten. Studenten met een migratieachtergrond werken verhoudingsgewijs meer uren dan studenten zonder migratieachtergrond. Deze verschillen in tijdbesteding zijn groter in het wo dan het hbo; in het hbo werken studenten met een migratieachtergrond gemiddeld genomen anderhalf uur meer, in het wo is dit ruim twee uur. Voor het hbo geldt verder dat uitwonenden bijna drie uur meer werken dan thuiswonenden. In het wo zijn voor deze groepen de verschillen niet significant. Bèta-studenten werken over het algemeen minder uren per week dan overige studenten.

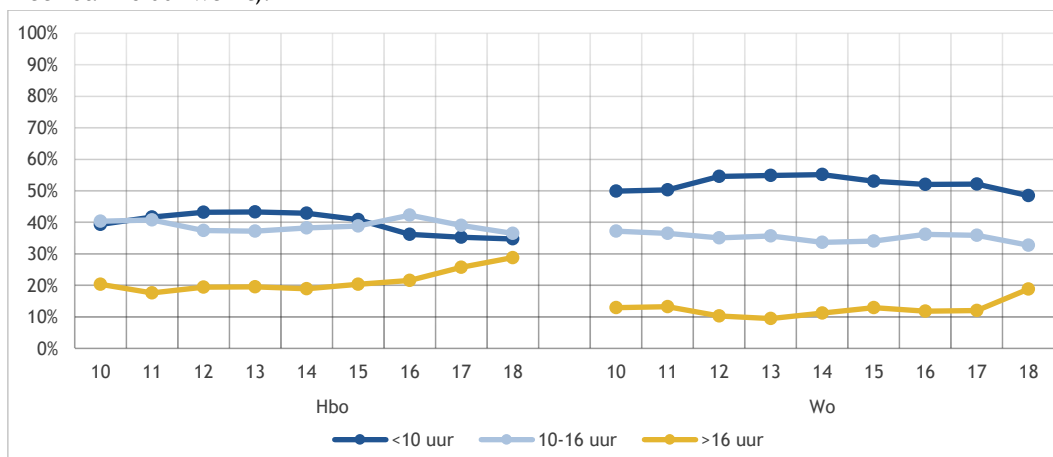
Figuur 5.30: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

Van alle werkende studenten, werken hbo-studenten in de sector Economie gemiddeld het meest; zo'n vijftien uur per week (figuur 5.31). In het wo werken rechtenstudenten de meeste uren per week naast hun studie (gemiddeld zo'n 14 uur). Wo-studenten in de sectoren landbouw en natuur werken gemiddeld genomen het minst aantal uren per week naast hun studie, in het hbo werken studenten uit de sector overstijgende studies het minste aantal uren per week.

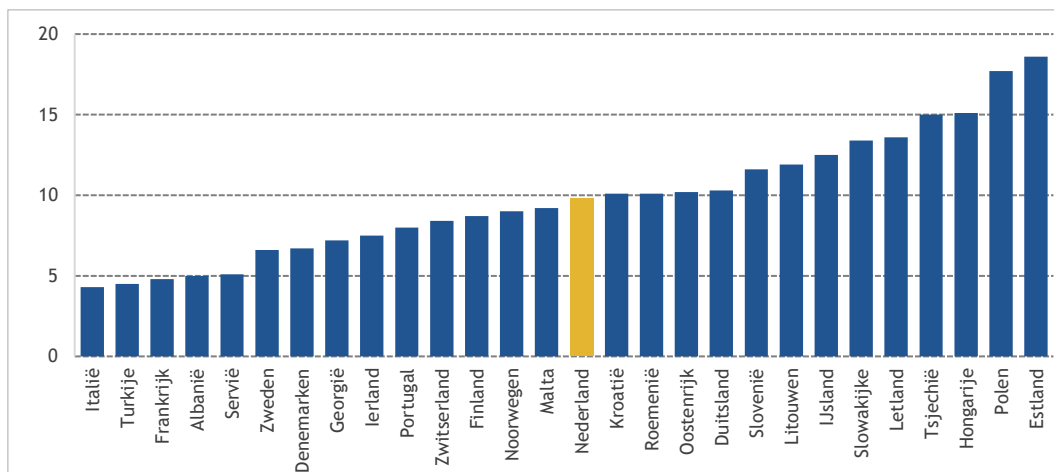
Figuur 5.31: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week naar sector: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2019)

Van de hbo-studenten die werken, heeft het grootste deel (36%) een baan van tussen de tien en zestien uur per week (figuur 5.32). Dit is een daling ten opzichte van vorig jaar met drie procentpunt. Het aandeel dat minder dan tien uur per week werkte is gelijk gebleven (35%), terwijl het aandeel hbo-studenten dat meer dan zestien uur werkt, gestegen is van 26 naar 29 procent. Onder wo-studenten werkt de grootste groep minder dan tien uur per week (48%). Dit aandeel is ten opzichte van voorgaande jaren licht gedaald, evenals het aandeel studenten dat tussen de tien en zestien uur per week werkte (naar 33% in 2018). Het percentage studenten dat meer dan zestien uur per week werkt, is de afgelopen jaren gestegen en betreft nu negentien procent van de wo-studenten (nog altijd ruim 10% minder dan het aandeel hbo-studenten dat meer dan 16 uur werkt).

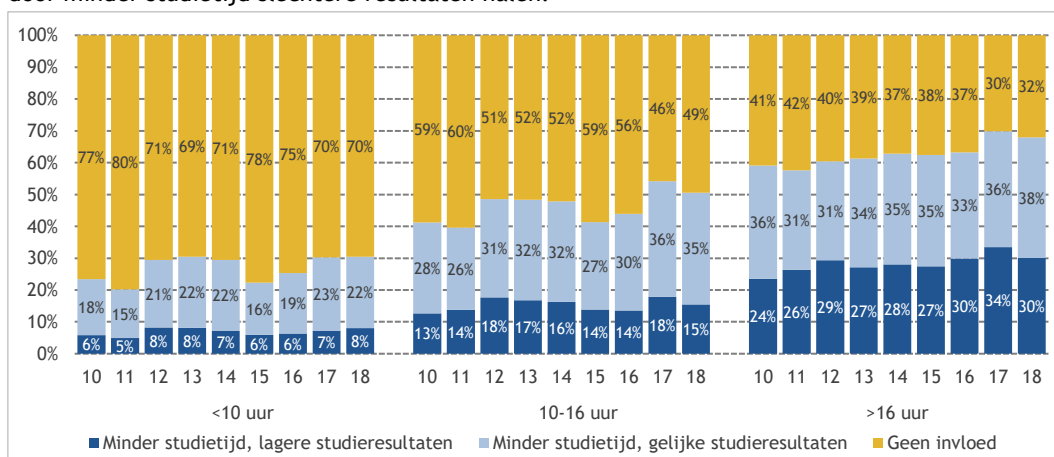
Figuur 5.32: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week (gerubriceerd): voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

Evenals de voorgaande grafieken gebaseerd op gegevens uit Eurostudent, is ook deze grafiek hetzelfde als voorgaande twee edities (Eurostudent wordt eenmaal per drie jaar ververs). In Eurostudent VI zijn de landen vergeleken zowel op het aandeel studenten dat werkt alsook op het aantal uren per week dat besteed wordt aan betaalde arbeid. Het percentage werkende studenten in Nederland bleek hoger dan in alle andere Europese landen, het aantal uren dat deze studenten gemiddeld aan betaalde arbeid besteden niet (figuur 5.33). Wat betreft de tijdbesteding aan betaald werk, scoort Nederland heel gemiddeld in Europa. Studenten in Estland en Polen werken gemiddeld rond de achttien uur per week betaald, studenten in Italië zo'n vier uur.

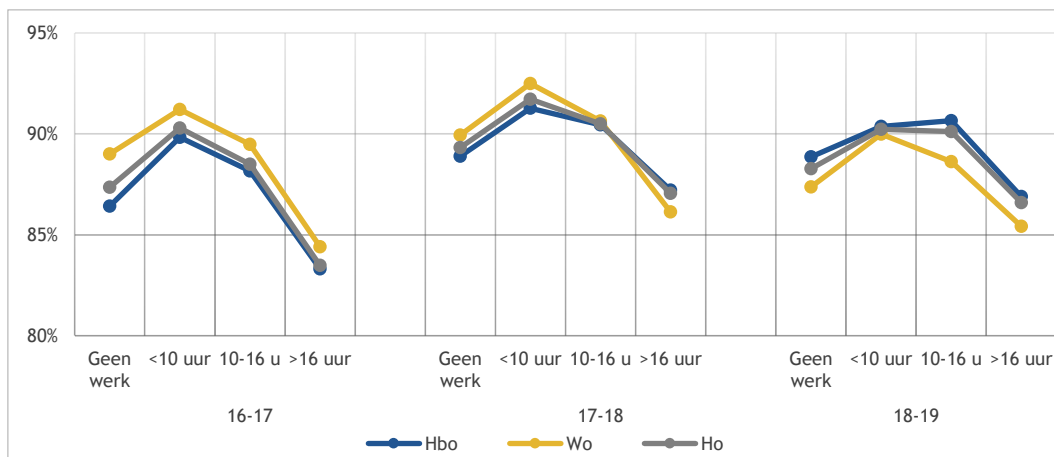
Figuur 5.33: Tijdbesteding aan betaald werk in uren per week, bachelorstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)

Figuur 5.34 laat zien in welke mate het hebben van een betaalde baan invloed heeft op de studieresultaten. Van de studenten die meer dan zestien uur per week werken, geeft iets minder dan een derde (30%) aan dat ze door minder tijd voor de studie, lagere studieresultaten behalen. Dit aantal nam de afgelopen jaren toe, maar is nu, ten opzichte van vorige jaar met vier procentpunt gedaald. Bijna veertig procent van de studenten geeft aan minder tijd te hebben voor de studie, maar gelijke resultaten te behalen. Iets meer dan dertig procent van de studenten geeft aan dat een baan van meer dan zestien uur per week geen invloed heeft op de studie. Van de studenten met een kleine baan (<10 uur), geeft zeventig procent aan dat de baan geen invloed heeft op de studie, nog geen tien procent van hen ervaart dat ze door minder studietijd slechtere resultaten halen.

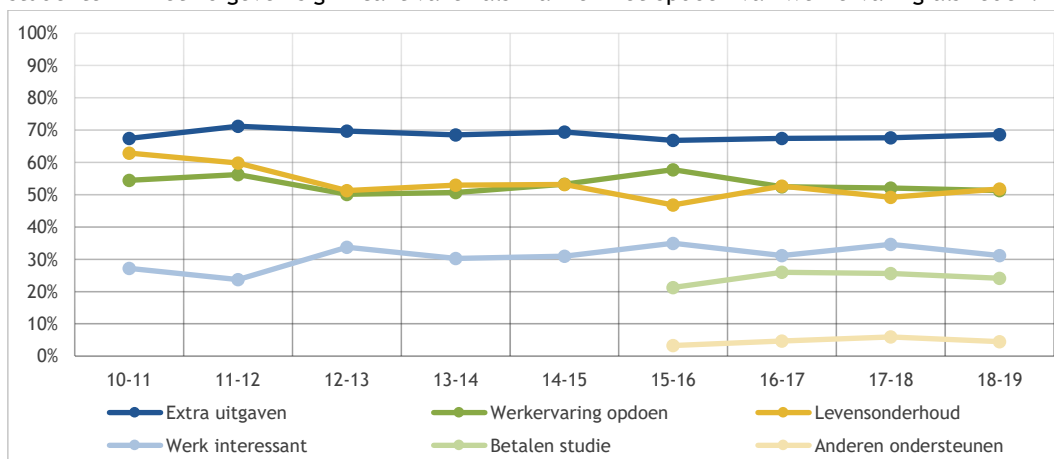
Figuur 5.34: Invloed baan op studie naar aantal uren werken per week van voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

Een belangrijke invloed in de studievoortgang zou het hebben van (betaald) werk kunnen zijn. Door de voortgang (aantal behaalde studiepunten gerelateerd aan het aantal studiepunten dat behaald had moeten worden) af te zetten tegen het aantal uren dat studenten werken, kan deze invloed berekend worden (figuur 5.35). Opvallend is dat ho-studenten met een baan van minder dan tien uur per week, de hoogste studievoortgang hebben (in 2018-2019 90%, vergelijkbaar met voorgaande twee studie jaren). Deze groep kent een hogere studievoortgang dan de groep zonder baan. De groep studenten zonder baan en de groep met een baan tussen de tien en zestien uur per week ontlopen elkaar niet veel: de afgelopen drie studie jaren was het verschil in voortgang tussen deze groepen maximaal twee procentpunt. Studenten die meer dan zestien uur per week werken, kennen de laagste studievoortgang. Opvallend is dat de studievoortgang van wo-studenten in 2016-2017 voor alle groepen nog hoger lag dan die van hbo-studenten; inmiddels is de situatie omgekeerd.

Figuur 5.35: Studievoortgang (100=nominaal) van voltijd bachelorstudenten naar aantal uren werken per week (bron: Studentenmonitor 2017-2019)

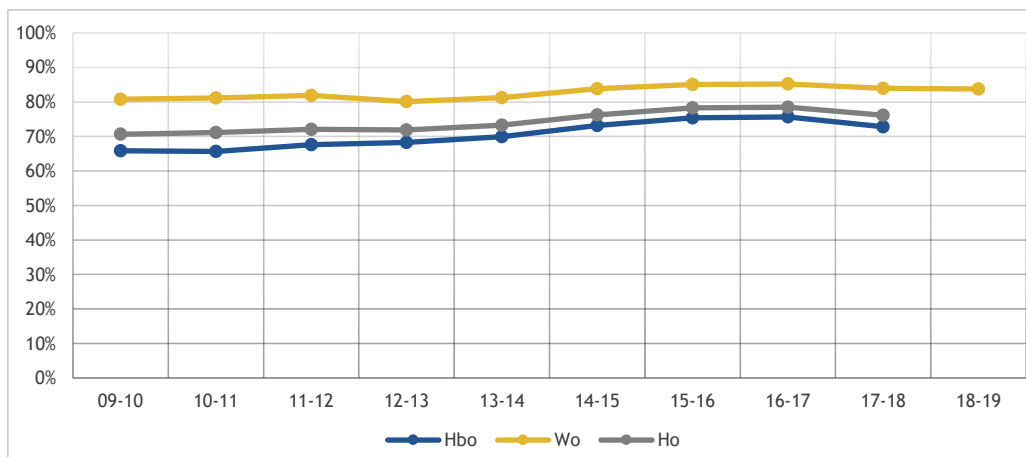
Studenten hebben verschillende (maar over de jaren gezien steeds terugkerende) redenen om te werken naast hun studie. Het bekostigen van extra uitgaven is voor eerstejaarsstudenten al jaren de voornaamste reden om te werken naast de studie (figuur 5.36). Bijna zeventig procent werkt dus om voorgenoemde reden, de helft werkt om werkervaring op te doen (51%), maar ook om in levensonderhoud te voorzien (52%). Ongeveer een kwart (24%) van de studenten werkt om de studie te betalen en bijna een op de drie (31%) studenten werkt omdat het werk interessant is. Deze percentages veranderen licht over de jaren, maar laten geen duidelijke stijging of daling zien. Voor zowel hbo als wo geldt dat eerstegeneratie-studenten en uitwonende studenten significant vaker als reden om te werken aangeven dat zij hiermee hun studie te betalen. In het wo wegen deze redenen ook zwaarder voor niet bèta-studenten. Voor studenten met een migratieachtergrond geldt zowel in het wo als het hbo dat het betalen van de studie significant vaker een belangrijke reden is om te werken dan voor studenten zonder migratieachtergrond. Vrouwelijke studenten in het ho geven significant vaker als mannen het opdoen van werkervaring als reden.

Figuur 5.36: Percentage eerstejaars voor wie genoemde redenen om te werken belangrijk zijn (bron: Studentenmonitor 2013-2019)

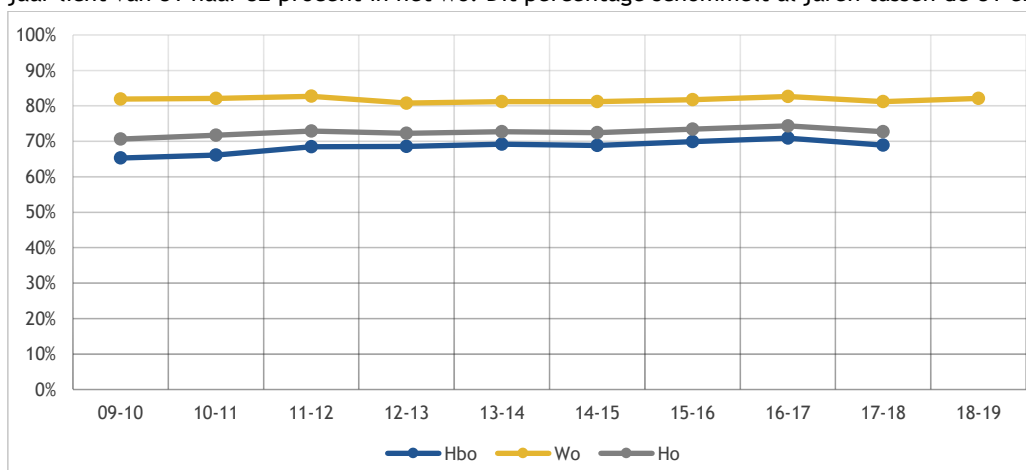
5.10 Kwaliteit van de opleiding

Als indicator voor de kwaliteit van opleidingen zijn in deze paragraaf tevredenheidsoordelen van studenten geanalyseerd, die verzameld zijn in de Nationale Studentenenquête (NSE). Het is niet mogelijk de tevredenheid te analyseren naar achtergrondkenmerken omdat deze voor de monitor niet beschikbaar worden gesteld. Omdat er in 2019 problemen waren met de NSE zijn er enkel nieuwe data beschikbaar voor studenten uit het wo. Figuur 5.37 laat zien dat, na een paar jaren van gestage stijging, het percentage (zeer) tevreden studenten in het wo stabiel is op 84 procent.

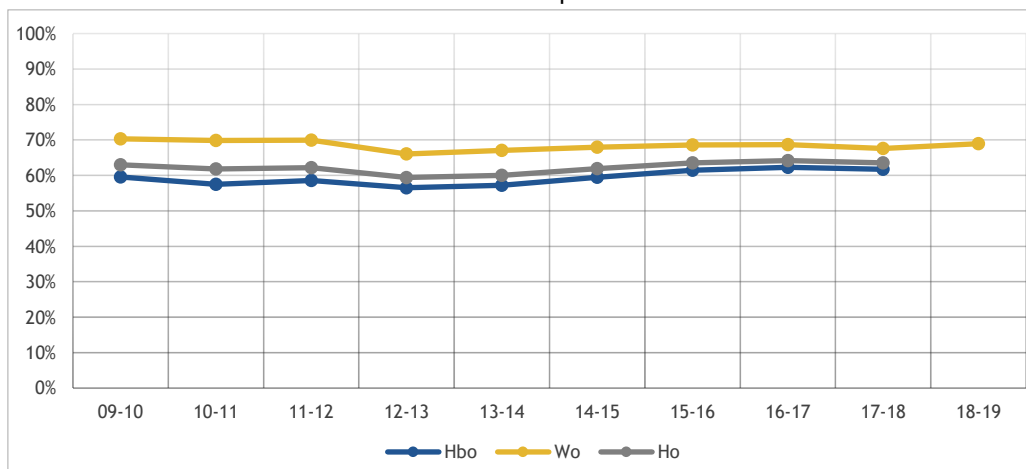
Figuur 5.37: Oordeel over de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2018)

Het percentage studenten dat (zeer) tevreden is over de inhoud van de opleiding (figuur 5.38), steeg vorig jaar licht van 81 naar 82 procent in het wo. Dit percentage schommelt al jaren tussen de 81 en 83 procent.

Figuur 5.38: Oordeel over de inhoud van de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2018)

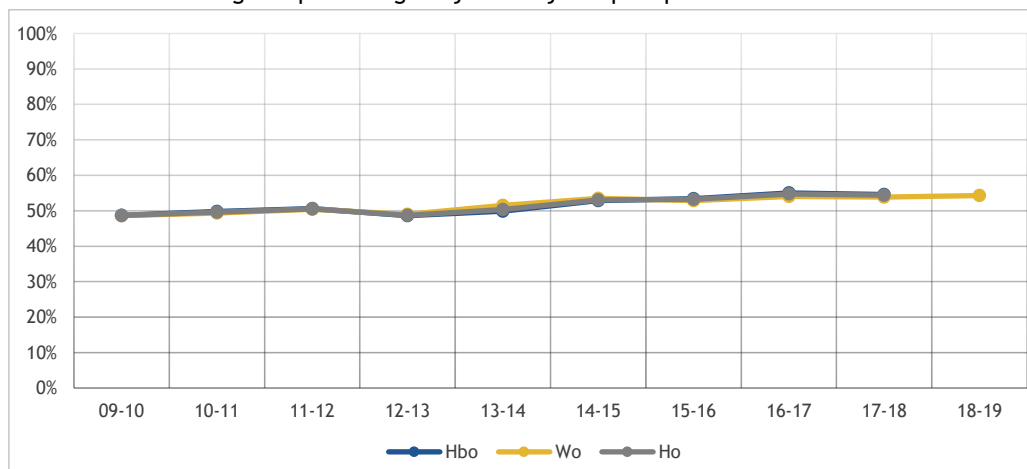
Het percentage wo-studenten dat uitermate tevreden is over hun docenten (figuur 5.39), is licht gestegen ten opzichte van het voorgaande jaar naar 69 procent. Ook dit percentage is sinds 2014-2015 weer redelijk stabiel en schommelt sindsdien tussen de 68 en 69 procent.

Figuur 5.39: Oordeel over docenten; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2018)

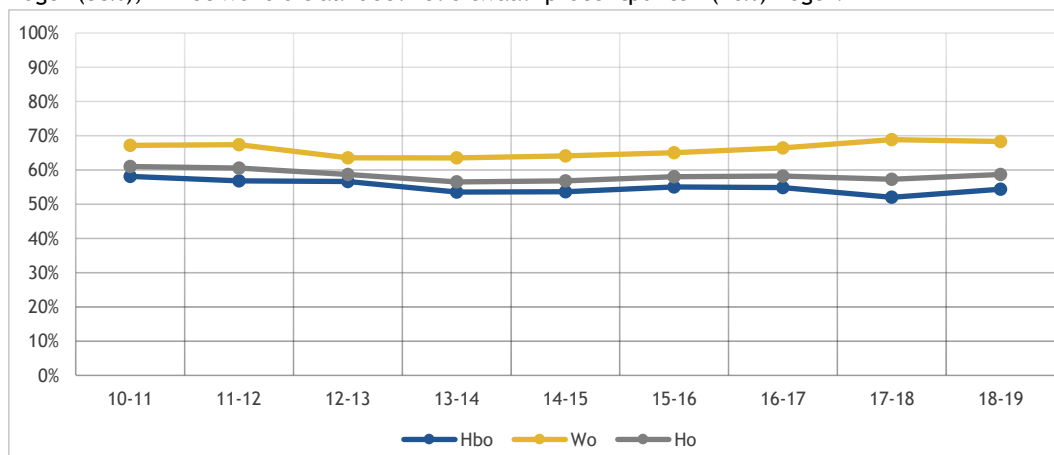
Figuur 5.40 laat zien dat ook het percentage wo-studenten dat tevreden is over de studiebegeleiding stabiel is: sinds 2014-2015 ligt dit percentage vrijwel elk jaar op 54 procent.

Figuur 5.40: Het oordeel over de studiebegeleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2018)

Sinds 2010 daalde het aandeel studenten dat (zeer) tevreden was over de mate waarin de studie uitdagend is licht naar 57 procent in 2017-2018 (zie figuur 5.41). De monitor van 2018-2019 laat echter weer een lichte stijging zien van twee procentpunt. Deze stijging wordt veroorzaakt door de hbo-studenten (met 2 ppnt. naar 54%), onder wo-studenten is er sprake van een (minimale) daling (met 1 ppnt.).

Voor zowel het hbo als het wo geldt dat eerstejaars vaker (zeer) tevreden zijn dan ouderejaars. Er zijn geen significante verschillen naar geslacht gevonden. Studenten een migratieachtergrond en studenten die uitwonend zijn (hbo) geven minder vaak aan (zeer) tevreden te zijn over de mate waarin de studie hen uitdaagt dan hun directe vergelijkingsgroep. Voor bètastudenten en niet-bètastudenten zijn de verschillen verhoudingsgewijs fors: bètastudenten geven (veel) vaker aan (zeer) tevreden te zijn over de mate waarin de studie hen uitdaagt. In het hbo ligt het aandeel bètastudenten dat (zeer) tevreden is vijf procentpunten hoger (58%), in het wo is dit aandeel zelfs twaalf procentpunten (76%) hoger.

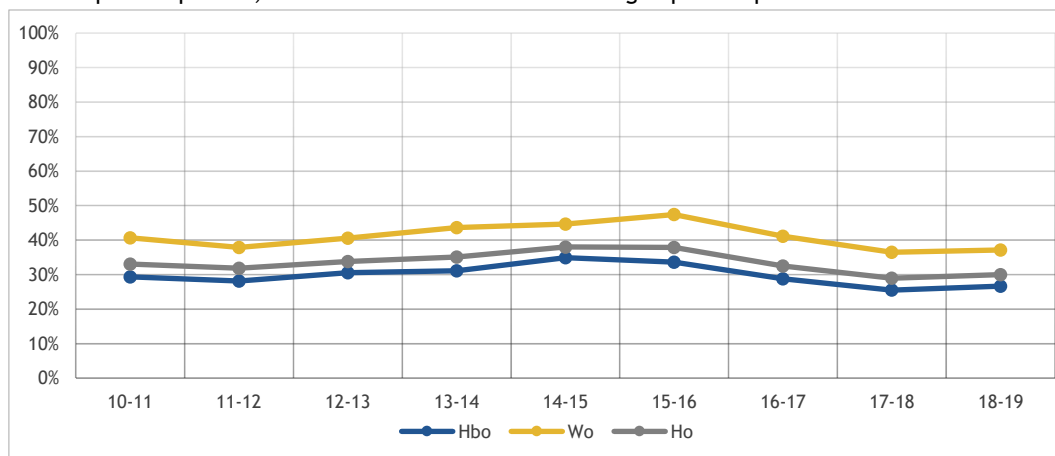

Figuur 5.41: Het oordeel over de mate waarin de studie uitdagend is; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

5.11 Nevenactiviteiten en buitenlandervaring

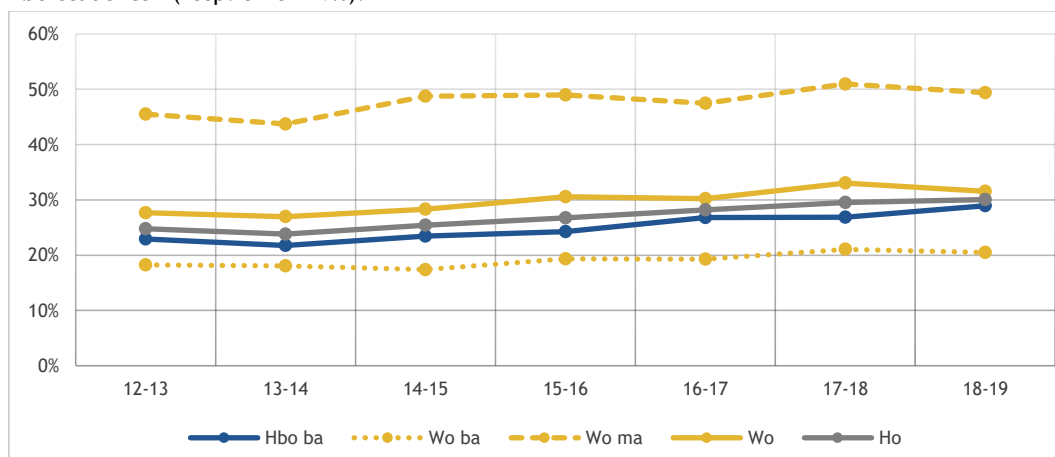
Figuur 5.42 laat zien dat in 2018-2019 zo'n dertig procent van de studenten bestuurswerk of vrijwilligerswerk verricht als bestuurslid van raden binnen de instelling of van studentenorganisaties. Wo-studenten doen dit vaker dan hbo-studenten (resp. 37 en 27%). Het aandeel studenten dat bestuurs- of vrijwilligerswerk verricht, daalde sinds 2015-2016 licht. Het afgelopen jaar laat echter weer een lichte stijging zien (van 1 ppnt. in het gehele ho).

Eerstegeneratiestudenten in het ho verrichten minder vaak bestuurswerk dan studenten met ho-opgeleide ouders. Daarnaast doen meer ouderejaars, vrouwelijke en uitwonende studenten in het wo bestuurswerk dan hun directe vergelijkingsgroepen. Dat meer vrouwen dan mannen (resp. 39 en 35%) bestuurswerk doen, is een recente ontwikkeling. In het hbo verrichten meer studenten met een functiebeperking bestuurswerk dan zonder functiebeperking (resp. 29 en 25%). Voor het wo gaat dit niet op. Zowel in het hbo als het wo verrichten studenten zonder migratieachtergrond vaker bestuurswerk: in het hbo gaat het om een verschil van zes procentpunten, in het wo om een verschil van negen procentpunten.

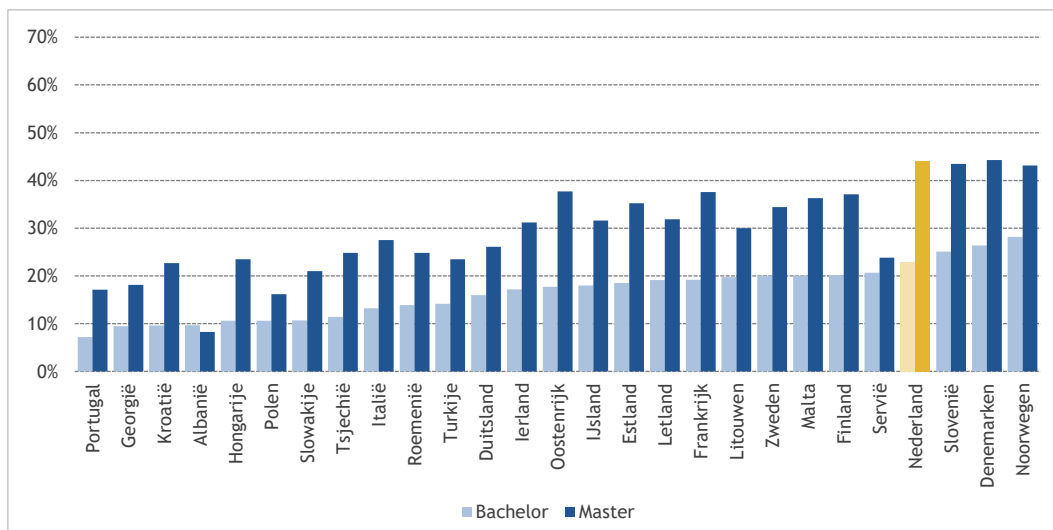
Figuur 5.42: Percentage voltijd bachelorstudenten dat bestuurswerk of vrijwilligerswerk verricht (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

Drie op de tien voltijd studenten (zowel bachelor als master) in Nederland heeft een studie gerelateerde buitenlandervaring (figuur 5.43). Dit aandeel is sinds 2012 licht toegenomen en is nu ten opzichte van vorig jaar gestabiliseerd op dertig procent. Masterstudenten verblijven vaker in het buitenland; daar zien we dan ook het grootste aandeel studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (49%; vorig jaar was dit 51%). In het totaal gaan zijn er iets meer wo-studenten met een studiegerelateerde buitenlandervaring dan hbo-studenten (resp. 32 en 29%).

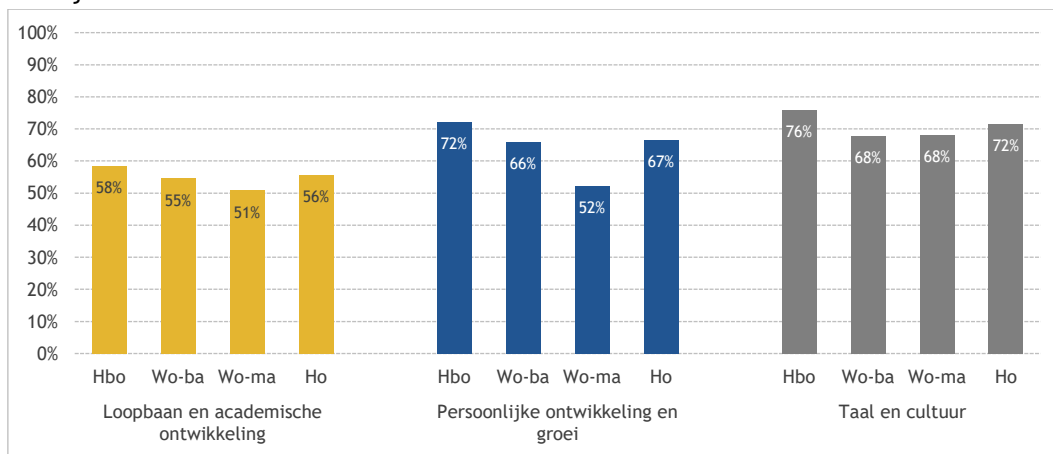
Figuur 5.43: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor 2013-2019)

Figuur 5.44 geeft inzicht in studiegerelateerde buitenlandervaringen van Europese studenten. Ook deze gegevens zijn gebaseerd op Eurostudent VI en zijn daarmee hetzelfde als vorig jaar (in 2021 worden de cijfers ververs). In Nederland gaan, in vergelijking met andere Europese landen, relatief veel studenten naar het buitenland voor hun studie. Andere landen waar veel studenten naar het buitenland gaan zijn Noorwegen, Denemarken en Slovenië. In Portugal, Georgië, Kroatië, Albanië en Hongarije gaan relatief weinig studenten voor hun studie naar het buitenland.

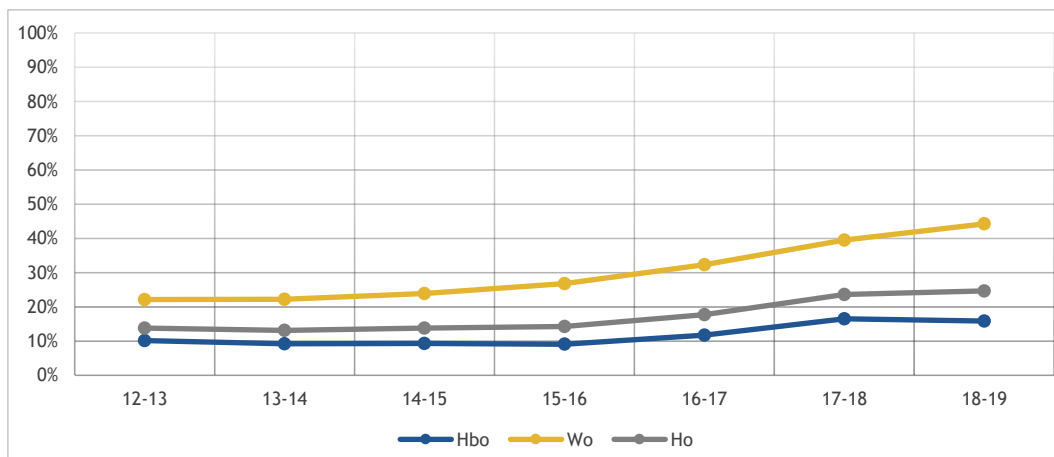
Figuur 5.44: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)

Figuur 5.45 geeft inzicht in de motieven van studenten om naar het buitenland te gaan voor hun studie. Hieruit blijkt dat ervaring op doen met een andere cultuur voor verreweg de meeste bachelor- en masterstudenten (72%) het belangrijkste motief is. Persoonlijke ontwikkeling en groei is de op een na belangrijkste reden (67%) en op de derde plek zien we dat studenten een buitenlandverblijf van belang vinden voor hun loopbaan en academische ontwikkeling (56%). Een opvallend verschil zien we in het motief persoonlijke ontwikkeling en groei tussen bachelor- en masterstudenten: bachelorstudenten geven aanzienlijk vaker (66%) dan masterstudenten (52%) persoonlijke ontwikkeling en groei op als belangrijk motief om naar het buitenland te gaan. Deze motieven zijn onveranderd ten opzichte van voorgaand studiejaar.

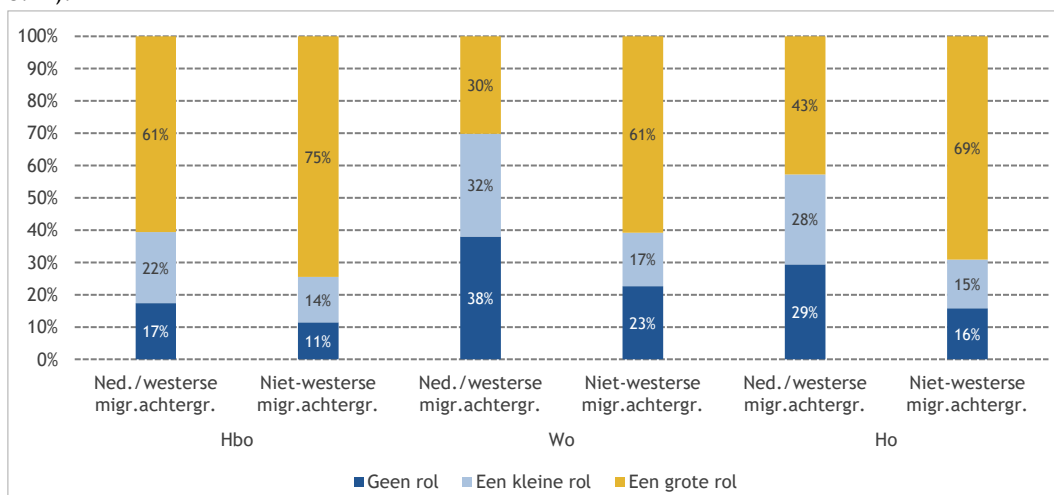
Figuur 5.45: Motieven van voltijd bachelor- en masterstudenten om naar het buitenland te gaan voor studiegerelateerde doeleinden (bron: Studentenmonitor 2019)

Steeds meer studenten volgen een studie in een andere taal dan het Nederlands (figuur 5.46). Dit is het geval voor 44 procent van de studenten in het wo en voor zestien procent van de studenten in het hbo (vorig jaar resp. 40 en 16%). Hbo-studenten van wie de ouders een diploma in het hoger onderwijs behaalden, volgen vaker een studie in een andere taal dan eerstegeneratiestudenten. Voor ho-studenten geldt dat ze vaker een programma in het niet-Nederlands volgen als ze uitwonend zijn. Voor bètastudenten geldt het volgende: in het hbo volgen zij significant minder vaak een programma in een andere taal, in het wo juist vaker.

Figuur 5.46: Het aandeel voltijd bachelorstudenten waarvan het programma grotendeels in niet-Nederlandse taal wordt verzorgd (bron: Studentenmonitor 2013-2019)

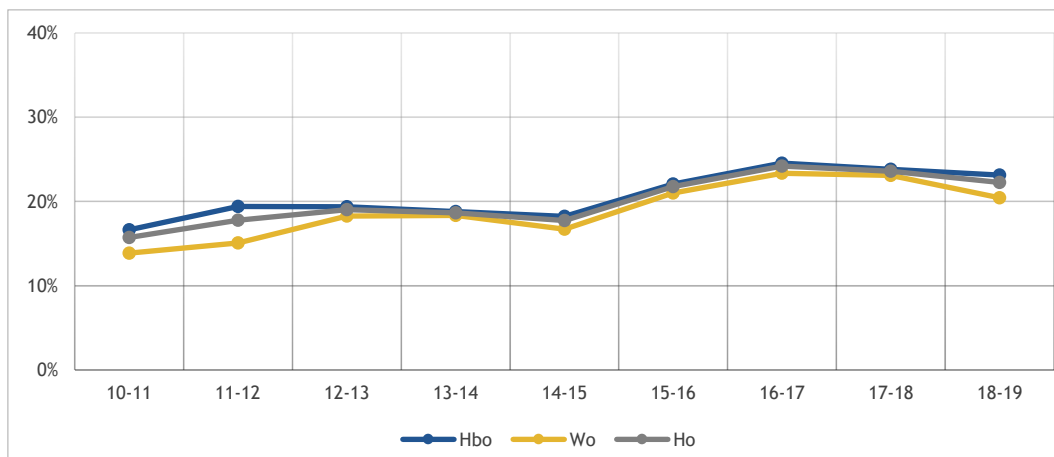
Van alle ho-studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond die een anderstalige opleiding volgen, geeft bijna zeventig procent aan dat de taal van de opleiding een grote rol speelde bij de studiekeuze; bij studenten zonder (niet-westerse) migratieachtergrond ligt dit aandeel op ruim veertig procent (figuur 5.47).

Figuur 5.47: De rol van opleidingstaal bij studiekeuze voor niet-Nederlandstalige opleidingen onder voltijd bachelorstudenten naar opleidings- en migratieachtergrond (bron: Studentenmonitor 2019)

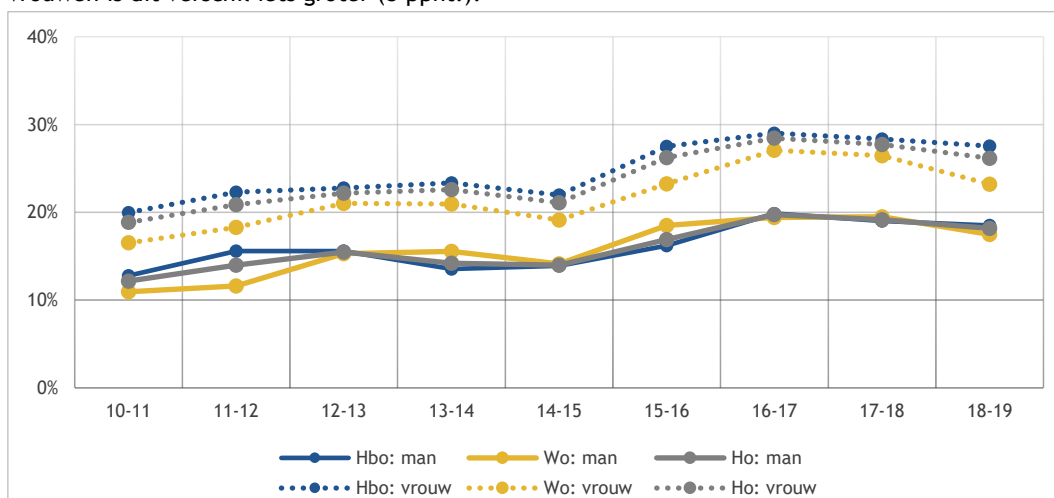
5.12 Ambitieuze studenten

Sinds 2010 wordt het aantal uitzonderlijk ambitieuze studenten gevolgd: deze zijn in overleg met OCW (in de eerste jaren als begrotingsindicator) op basis van de Studentenmonitor gedefinieerd als ‘studenten die zich bovengemiddeld inzetten, aangeven dat zij bovengemiddeld gemotiveerd zijn en tegelijkertijd ook 35 of meer uur per week besteden aan de studie en geen studieachterstand hebben (figuur 5.48). Over de jaren heen nam het aandeel ambitieuze studenten telkens licht toe tot bijna een kwart (24%) van de studenten in 2017-2018. De studentenmonitor 2018-2019 laat zien dat een op de vijf studenten te classificeren is als (zeer) ambitieus; een licht afname van twee procentpunt ten opzichte van vorig jaar. Onder hbo-studenten is het aandeel ambitieuze studenten net iets hoger dan in het wo (resp. 23 en 20%). Omdat tijdbesteding in dit construct is meegenomen (en de vraagstelling over tijdbesteding is aangepast in de Studentenmonitor - zie eerder) zijn trends niet meer één-op-één vergelijkbaar.

Figuur 5.48: Het aandeel (zeer) ambitieuze voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

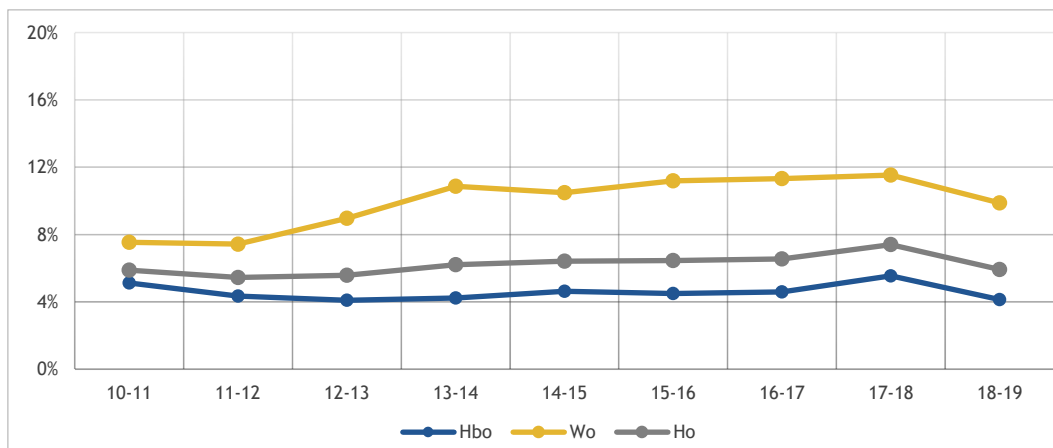
Figuur 5.49 laat zien dat meer vrouwelijke dan mannelijke studenten zijn te typeren als (zeer) ambitieuze student. Het aandeel ambitieuze mannelijke studenten verschilt weinig tussen hbo en wo (1 ppnt.), voor vrouwen is dit verschil iets groter (5 ppnt.).

Figuur 5.49: Het aandeel (zeer) ambitieuze voltijd bachelorstudenten naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

5.13 Honoursprogramma

Figuur 5.50 leert ons dat het totale aandeel studenten dat een honoursprogramma volgt zes procent is; een daling van één procentpunt ten opzichte van 2017-2018. Meer studenten uit het wo dan uit het hbo volgen een honoursprogramma (resp. 10 en 4%). Voor eerstegeneratiestudenten in het wo geldt dat het aandeel dat een honoursprogramma volgt lager ligt dan studenten van wie de ouders een opleiding in het hoger onderwijs hebben genoten. Ook zien we dat er meer uitwonende dan thuiswonende studenten een honoursprogramma volgen; dit verschil is in het wo groter dan het hbo (resp. 1 ppnt. en 3 ppnt.). Bèta-studenten in het wo volgen vaker een honoursprogramma dan studenten in overige opleidingen.

Figuur 5.50: Aandeel voltijd bachelorstudenten dat een honoursprogramma volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

5.14 Samenvatting

Om een goed beeld te krijgen van het studietraject van de student in het ho is in dit hoofdstuk aandacht besteed aan de studieachterstand, de bachelorrendementen en de studievoortgang van de voltijd bachelorstudent. Het hbo en wo zijn telkens apart bekeken. Tevens zijn eventuele verschillen naar achtergrondkenmerken, zoals geslacht, opleiding van de ouders, migratieachtergrond en functiebeperking in kaart gebracht. In een tweede stap is aandacht besteed aan de verklarende factoren die een rol spelen bij de studievoortgang: zoals de motivatie van de student, de tijdbesteding en het verrichten van betaald werk. Voor de meeste analyses is een beroep gedaan op de Studentenmonitor hoger onderwijs van 2010-2011 tot en met 2018-2019. Daarnaast zijn de bevindingen in Europees perspectief geplaatst met behulp van de resultaten van Eurostudent VI. De gegevens van Eurostudent zijn identiek aan de gegeven uit de voorgaande twee monitoren, omdat deze dataset driejaarlijks wordt ververs. De resultaten over de (waargenomen) kwaliteit van de opleidingen (studenttevredenheid) zijn gebaseerd op de Nationale Studentenenquête 2009-2010 tot en met 2018-2019. De vraagstelling over tijdbesteding aan studie in de Studentenmonitor is gewijzigd. Hierdoor zijn trends waarbij tijdbesteding is gebruikt, niet meer goed interpreteerbaar. De rendementscijfers zijn afkomstig van de Vereniging Hogescholen (hbo) en voor het wo door ResearchNed berekend op basis van het 1CHO (met toepassing van de definities van de VSNU). Alleen voltijdstudenten in de bachelorfase zijn meegenomen in de analyses, tenzij anders vermeld. In deze laatste paragraaf wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste bevindingen aan de hand van de onderzoeksvragen die gesteld zijn in de eerste paragraaf van dit hoofdstuk.

Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt?

Iets meer dan een derde van de bachelorstudenten heeft naar eigen zeggen een studieachterstand (35%), een lichte stijging ten opzichte van 2017-2018. Net als voorgaand jaar, is deze stijging het sterkst onder wo-studenten: van 33% in 2016-2017 naar 39% in 2018-2019. Ook het aandeel studenten met een functiebeperking dat een studieachterstand heeft is gestegen ten opzichte van vorig jaar en bedraagt nu 46%. Het verschil in studieachterstand van studenten met een migratieachtergrond ten opzichte van studenten met een Nederlandse achtergrond is afgelopen jaar, na een lichte daling vorig jaar, weer iets toegenomen naar 35%.

Hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?

Ook dit jaar worden minder dan een derde (29%) van de studenten door hun opleiding aangesproken op een studieachterstand. Dit is hoger in het hbo (35%) dan in het wo (20%). In zowel het wo als het hbo worden eerstejaars met een achterstand in de studie vaker aangesproken dan ouderejaars. Studenten met een functiebeperking zijn beter in beeld bij de opleiding als het gaat om studieachterstand dan studenten zonder functiebeperking. Dit geldt ook voor hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en niet-eerstegeneratiestudenten.

Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen?

In zowel het hbo als het wo zijn de bachelorrendementen stabiel: in het hbo haalt de helft van de studenten binnen vijf jaar het diploma, in het wo haalt driekwart van de studenten binnen vier jaar een diploma. Uitgesplitst naar afkomst uit het vo zien we dat studenten met een vwo-achtergrond in het hbo het hoogste rendement behalen. Studenten met een mbo-achtergrond hebben het laagste rendement onder de hbo-studenten. Caribische studenten kennen zowel in het hbo als het wo het laagste rendement. Zowel in het hbo als het wo kennen vrouwen een hoger bachelorrendement dan mannen. In het hbo is dit verschil stabiel: 41 procent van de mannen behaalt binnen vijf jaar het diploma tegenover 59 procent van de vrouwen. In het wo wordt het gat tussen mannen en vrouwen in bachelorrendement steeds kleiner. De bachelorrendementen van studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond in het wo zijn iets lager dan die van overige studenten; verschillen zijn in het wo echter veel kleiner dan in het hbo. We zien dat Caribische studenten een beduidend lager bachelorrendement kennen dan andere studentengroepen: zo'n 23 procent van de studenten in het hbo behaalde binnen vijf jaar de bachelor, in het wo was dit (binnen vier jaar) 45 procent. Er is geen duidelijk verschil tussen de eilanden wat betreft het rendement; de percentages verschillen relatief veel over de jaren heen.

Verbeterd de studievoortgang van studenten?

De gemiddelde studievoortgang ligt in 2018-2019 voor zowel het hbo als het wo op 88 procent (ten opzichte van nominaal) en is daarmee weer op het niveau van 2016-2017 na een lichte stijging vorig jaar. Ouderejaars en studenten met een functiebeperking kennen zowel in het hbo als het wo een lagere studievoortgang. In het hbo is de studieprogressie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond lager dan die van studenten zonder migratieachtergrond; in het wo zijn die verschillen niet significant. Verschillen in studievoortgang tussen studenten met en zonder migratieachtergrond worden wel kleiner. Er is geen samenhang geconstateerd tussen de studieprogressie van studenten en het opleidingsniveau van de ouders. Vrouwen kennen over het algemeen een hogere studievoortgang dan mannelijke studenten. De verschillen in studievoortgang van hbo-studenten naar vooropleiding zijn klein. Als we studenten vragen aan te geven hoe zij hun eigen studievoortgang inschatten, zegt het grootste deel op of voor op schema te lopen: voor eerstejaars is dit 76 procent, voor ouderejaars zestig procent. Hbo-studenten geven iets vaker aan op schema te lopen of voor te lopen dan wo-studenten. Studenten hebben ook aangegeven in hoeverre ze op schema lopen ten opzichte van hun eigen ambities. Hieruit bleek dat 65 procent van de eerstejaars en 62 procent van de ouderejaars ho-studenten op of voor op 'eigen' schema loopt. Ook ten opzichte van de eigen ambities lopen mannen iets vaker achter op hun 'eigen' schema dan vrouwen, hetzelfde geldt voor studenten met een functiebeperking ten opzichte van studenten zonder functiebeperking.

Verbeterd de inzet en de motivatie van studenten?

Er is sprake van een lichte daling in zowel de motivatie van studenten als het percentage studenten dat zich bovengemiddeld inzet voor de studie. Zo'n 44 procent zegt een bovengemiddeld hoge inzet te plegen voor de studie en iets minder dan driekwart geeft aan meer dan gemiddeld gemotiveerd te zijn.

Verbeterd de tijdbesteding van studenten aan hun studie?

Hbo-bachelorstudenten besteden gemiddeld 35 uur aan hun studie, wo-studenten zo'n 34 uur. In het wo besteden vrouwen ruim een uur meer aan hun studie dan mannen, ho-studenten met een functiebeperking besteden meer tijd aan de studie dan studenten zonder functiebeperking (ruim 1 uur meer in het hbo, bijna 2 uur meer in het wo) en hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond besteden ruim 1,5 uur meer dan studenten met een Nederlandse achtergrond. Hbo-studenten besteden nog altijd meer tijd aan contacturen (ruim 20 uur) dan aan zelfstudie (ruim 15 uur). Voor wo studenten is dit omgekeerd; zij besteden achttien uur aan zelfstudie en zestien uur aan contacturen. Bètastudenten hebben zowel in het hbo als het wo meer contacturen (resp. twee en zeven uur).

Hoe ontwikkelt zich de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?

Er is, net als vorig jaar, geen sprake van een wijziging in het aantal contacturen van eerstejaarsstudenten ten opzichte van voorgaand jaar. In het hbo hebben de studenten 21 contacturen, in het wo is dit zeventien uur. Het aandeel eerstejaars dat minimaal twaalf uur contacttijd heeft is sinds 2017-2018 wederom niet significant gewijzigd en ligt op 84 procent. Vergeleken met andere Europese landen, kent het Nederlands hoger onderwijs veel minder contacturen dan andere landen; na Zweden, Noorwegen en Oostenrijk scoort Nederland het laagst op dit onderdeel.

Verandert het aandeel werkende studenten?

Driekwart van de voltijd bachelorstudenten werkt naast de studie. Meer hbo- dan wo-studenten hebben een betaalde baan (resp. 77 en 68%) en deze cijfers zijn redelijk stabiel. Voor beide groepen geldt dat vrouwen, studenten zonder belemmerende functiebeperking en eerstegeneratiestudenten vaker betaald werk hebben dan hun directe vergelijkingsgroepen. Hetzelfde geldt voor studenten zonder migratieachtergrond, thuiswonenden en niet-bètastudenten: deze groepen werken in zowel het hbo als het wo relatief vaker dan hun directe vergelijkingsgroep. Als we de Nederlandse studenten in Europees perspectief zetten, zien we dat het percentage studenten dat naast de studie betaald werk verricht, het hoogst is van alle Europese landen.

Verandert het aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten?

Bachelorstudenten in het ho zijn gemiddeld gezien één uur meer gaan werken ten opzichte van voorgaand studiejaar; hbo-studenten werken in 2018-2019 gemiddeld veertien uur per week, wo studenten elf. De stijging in aantal gewerkte uren is hoger bij eerstegeneratiestudenten. Waar we eerder zagen dat vrouwelijke studenten vaker werken dan mannelijke, verschilt het gewerkte aantal uren per week niet significant. Van alle werkenden, werken hbo-studenten in de sector economie het meest (zo'n 15 uur per week), onder wo'ers zijn dit de rechtenstudenten (14 uur). Het aandeel ho-studenten dat meer dan zestien uur per week werkt, is in het hbo drie procentpunt gestegen (naar 29%) en in het wo zeven procentpunt (naar 19%). In het wo werkt echter de grootste groep studenten nog steeds minder dan tien uur per week (48%); in het hbo vormen studenten die tien tot zestien uur per week werken nog net de grootste groep (36%). In Europa scoren Nederlandse ho-studenten heel gemiddeld wat betreft tijdbesteding in uren per week. Van de studenten die meer dan zestien uur per week werken, geeft iets minder dan een derde aan dat ze door minder tijd voor de studie lagere studieresultaten halen. De studievoortgang van studenten zonder baan, is lager dan die van studenten met een baan van minder dan tien uur per week. Studenten met een baan van meer dan zestien uur per week, kennen de laagste studievoortgang. De studievoortgang van hbo-studenten is inmiddels voor alle groepen hoger dan die voor wo-studenten (voorheen was dit omgekeerd).

Waarom werken eerstejaars naast de studie?

Voor eerstejaarsstudenten is de voornaamste reden om naast de studie te werken evenals voorgaande jaren het bekostigen van extra uitgaven (69%). Voor de helft van de studenten zijn het opdoen van werkervaring en het voorzien in levensonderhoud redenen om te werken. Een op de drie studenten werkt omdat het werk interessant is, ongeveer een kwart van de studenten werkt om de studie te kunnen betalen. Eerstegeneratiestudenten en uitwonende studenten geven vaker aan dat ze werken om in hun levensonderhoud te voorzien of om hun studie te betalen. Deze cijfers zijn redelijk stabiel over de jaren.

Verbeterd de kwaliteit van de opleiding naar de mening van de studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?

Omdat er in 2019 problemen waren met de NSE zijn er voor het hbo geen data geleverd. De laatst getoonde cijfers voor het hbo en het ho in totaal dateren van 2018. 84 procent van de studenten uit het wo is (zeer) tevreden over de opleiding, net als voorgaand jaar. De tevredenheid onder wo'ers over de inhoud van de opleiding steeg licht naar 82 procent. Wo-studenten zijn eveneens iets tevredener over hun docenten; bijna zeventig procent is (zeer) tevreden. De tevredenheid over studiebegeleiding is ook stabiel gebleven (54%). Uit de Studentenmonitor blijkt dat de mate waarin ho-studenten hun studie uitdagend vinden, redelijk stabiel is: er is sprake van een lichte stijging van twee procentpunt onder hbo'ers naar 54 procent en een minimale daling onder wo'ers van één procentpunt naar 68 procent.

Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring?

In 2018-2019 verricht ongeveer dertig procent van de studenten bestuurswerk als bestuurslid van raden binnen de instelling of van studentenorganisaties; wo-studenten doen dit vaker dan hbo-studenten. In het wo verrichten ouderejaars, vrouwelijke en uitwonende studenten vaker bestuurswerk dan hun directe vergelijkingsgroepen. Dat meer vrouwen dan mannen bestuurswerk verrichten, is een recente ontwikkeling. In het hbo verrichten significant meer studenten met een functiebeperking bestuurswerk dan studenten zonder functiebeperking. Over het gehele ho bezien, verrichten minder eerstegeneratiestudenten en studenten met een migratieachtergrond bestuurswerk dan studenten uit hun directe vergelijkingsgroepen.

Hoe ontwikkelt zich het aandeel studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring?

Drie op de tien studenten in Nederland heeft studiegerelateerde buitenlandervaring opgedaan. In Nederland gaan, in vergelijking met andere Europese landen, relatief veel studenten naar het buitenland voor hun studie.⁴⁹ Sinds 2012 nam het aandeel studenten met een buitenlandervaring toe, sinds vorig jaar is dit aandeel gestabiliseerd rond de dertig procent. Er zijn nog altijd meer wo- dan hbo-studenten met een studiegerelateerde buitenlandervaring (resp. 32 en 29%). Voor de meeste bachelor- en masterstudenten is ervaring opdoen met een andere taal en cultuur de belangrijkste reden om naar het buitenland te gaan (72%).

Verandert het aandeel ambitieuze studenten?

Sinds het begin van de meting in 2010, is het aandeel studenten dat zich bovengemiddeld inzet, een bovengemiddelde motivatie heeft, 35 of meer uur per week besteedt aan de studie en geen studieachterstand licht toegenomen tot bijna een kwart van de studenten (24%) in 2017-2018. In 2018-2019 is een op de vijf studenten te classificeren als (zeer) ambitieus. Onder hbo-studenten en onder vrouwelijke studenten zien we iets meer ambitieuze studenten dan onder hun directe vergelijkingsgroepen.

Verandert de deelname aan excellentietrajecten (het aantal studenten in honoursprogramma's)?

In 2018-2019 volgt zes procent van de studenten een honoursprogramma; een daling van één procentpunt ten opzichte van voorgaand jaar. Meer studenten uit het wo (10%) dan uit het hbo (4%) volgen een honoursprogramma. Niet-eerstegeneratiestudenten, uitwonende studenten en bètastudenten volgen relatief vaker een honoursprogramma dan studenten uit hun directe vergelijkingsgroepen.

In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?

Het aandeel studenten dat een studie in een niet-Nederlandse taal volgt, stijgt al enige jaren. Meer dan veertig procent van de wo-studenten en ruim vijftien procent van de hbo-studenten volgt een opleiding waarvan het programma grotendeels in het niet-Nederlands gegeven wordt. Niet-eerstegeneratiestudenten en studenten zonder migratieachtergrond in het hbo volgen vaker een studie in een andere taal dan studenten uit hun directe vergelijkingsgroepen. Bètastudenten in het hbo volgen significant minder vaak een programma in een andere taal, in het wo juist vaker. Ho-studenten met een migratieachtergrond die een anderstalige opleiding volgen, gaven in zeventig procent van de gevallen aan dat de taal van de opleiding een grote rol speelde bij de studiekeuze; bij studenten zonder migratieachtergrond was dit ruim veertig procent.

---

⁴⁹ Studenten die hun volledige studie in het buitenland doen, en daarmee niet zijn ingeschreven aan een Nederlandse hogeronderwijsinstelling, vallen buiten het beeld van de Studentenmonitor

6 Studeren onder bijzondere studieomstandigheden

6.1 Inleiding en vraagstelling

Vorig jaar werd het studieproces van een drietal groepen studenten besproken in een afzonderlijke paragraaf met als titel ‘studentenwelzijn’. Het ging om studenten met een functiebeperking, met zorgtaken voor kinderen of mantelzorgtaken. Voor deze drie zogenaamde aandachtsgroepen werd onderzocht in hoeverre zij zich belemmerd voelden in hun studie. Daarbij werd nagegaan van welke voorzieningen zij gebruikmaakten en hoe zij die beoordeelden.

Dit jaar wijden we een geheel hoofdstuk aan groepen studenten die onder bijzondere omstandigheden studeren. De reden hiervan is dat er meerdere groepen onderscheiden kunnen worden naar gelang de bijzondere omstandigheden waaronder zij een studie volgen. Er is opnieuw gevraagd naar functiebeperkingen, zorgtaken voor kinderen en mantelzorg, maar ook naar bijzondere c.q. problematische omstandigheden zoals echtscheiding van ouders, verslaving, zwangerschap en bevalling. Dit betekent dat we in het huidige hoofdstuk de studievoortgang in kaart kunnen brengen voor een groter aantal groepen studenten met bijzondere omstandigheden: de drie aandachtsgroepen uit vorige jaren en de in 2019 toegevoegde groepen. De volgende onderzoeksvragen worden in dit hoofdstuk beantwoord:

- In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten af die onder bijzondere c.q. problematische omstandigheden studeren en hoe tevreden zijn zij over de beschikbare voorzieningen?
- In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

6.2 Data en definities

Studentenmonitor

In de Studentenmonitor hoger onderwijs staan studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tevredenheid, tijdbesteding, inkomsten en uitgaven van de Nederlandse studentenpopulatie centraal. Net als in de vorige Monitor Beleidsmaatregelen, worden dit jaar meerdere jaren van de Studentenmonitor met elkaar vergeleken (dit is alleen mogelijk voor de aandachtsgroepen uit vorige jaren; de resultaten van de uitgebreide indeling kunnen slechts voor één jaar getoond worden). In de zomer van elke meting vindt het veldwerk van de Studentenmonitor plaats onder een steekproef van in Nederland studerende studenten. De studenten zijn deels benaderd via DUO en deels via een studentenpanel. De resultaten in de Studentenmonitor zijn zodanig gewogen dat het beeld representatief is voor de landelijke studentenpopulatie. De gegevens zijn gewogen naar geslacht, type ho, soort ho en sector opleiding eerste jaar. In dit hoofdstuk zijn alleen de voltijd bachelors meegenomen. De volgende (gewogen) aantallen zijn opgenomen in de analyses (tabel 6.1).

Tabel 6.1: Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor hoger onderwijs

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Alle jaren
Hbo	8.876	3.959	7.404	6.171	6.041	5.239	7.079	6.918	51.687
Wo	8.452	5.393	5.996	4.613	5.983	3.878	4.741	5.210	44.266
Totaal	17.328	9.352	13.400	10.784	12.024	9.117	11.820	12.128	95.953

Alleen bachelor voltijd; voor de analyses is een weegfactor toegepast (bron: Studentenmonitor 2011-2019).

In dit hoofdstuk worden twee begrippen gebruikt om na te gaan of studenten op schema lopen. Allereerst is aan studenten direct gevraagd of zij op schema zijn (ten opzichte van het schema van hun opleiding en ten opzichte van de eigen ambities). Dit wordt aangeduid met ‘studieachterstand’. Ten tweede wordt in dit hoofdstuk ingegaan op studievoortgang. Deze is berekend op basis van het aantal studiepunten.

Hierbij is het aantal studiepunten dat behaald is gedeeld door het aantal studiepunten dat behaald had moeten worden. Een waarde van '100' betekent dat een student precies op schema loopt. Tevens is in dit hoofdstuk voor een aantal indicatoren een grafische presentatie weergegeven van de resultaten voor hbo, wo en het totale hoger onderwijs en is getoetst of verschillen significant zijn.

Inzet

De variabele inzet is gebaseerd op een serie stellingen in de Studentenmonitor over dit thema. Studenten geven op een vijfpuntschaal aan in hoeverre deze stellingen op hen van toepassing zijn. Voor de cursief weergegeven items geldt dat de scores nog worden omgezet (1=5, 2=4, 4=2, 5=1) om de inhoud eenduidig te maken. Het gaat om de volgende stellingen:

- Ik gebruik alle beschikbare tijd zoveel mogelijk om snel af te studeren
- Ik probeer steeds een zo hoog mogelijk cijfer te halen
- *Ik vind het moeilijk om zelfstandig mijn studie te plannen*
- *Mijn bezigheden buiten mijn studie verhinderen mij volledig op te gaan in mijn studie*
- *Waarom zou ik de studie sneller afronden dan nodig is, het is de mooiste tijd van mijn leven*
- *Ik kan alleen bij vlagen goed studeren*
- Ik ben tevreden over de studieprestaties die ik tot nu toe heb geleverd
- *Ik vind het moeilijk me in te spannen voor oninteressante studieonderdelen*
- *Ik heb de neiging verplichtingen uit te stellen*
- Mijn zelfdiscipline is goed
- *Ik zou eigenlijk meer tijd moeten besteden aan mijn studie*

Voor elke respondent wordt een gemiddelde score berekend voor 'inzet' op basis van de voorgaande elf stellingen. Het gemiddelde ligt rond de 3,5; studenten die hoger dan 3,5 scoren, worden ingedeeld in de categorie 'inzet bovengemiddeld'.

6.3 Groepsindeling

Studenten met functiebeperkingen en zorgtaken

In vorige jaren zijn uit de Studentenmonitor drie groepen studenten geselecteerd: studenten met een functiebeperking die hiervan hinder ondervinden tijdens hun studie, studenten met de zorg voor kinderen (ouderschapstaken) en studenten met (mantel)zorgtaken voor familieleden of andere naasten. Deze groepen werden aandachtsgroepen genoemd. Ook dit jaar worden studenten met deze omstandigheden bekeken, maar er zijn meer soorten bijzondere omstandigheden toegevoegd aan de groepsindeling.

Studenten met bijzondere omstandigheden

In 2019 is zoals gezegd voor het eerst een uitgebreidere groepsindeling gemaakt. Naast functiebeperking⁵⁰, zorg voor kinderen en (mantel)zorgtaken wordt nu ook meegenomen of studenten met bepaalde bijzondere c.q. problematische omstandigheden te maken hebben (gehad) tijdens hun studie. De uitgebreide groepsindeling in de Studentenmonitor ziet er uit zoals in tabel 6.2 is gepresenteerd en wordt in het hoofdstuk verder als 'bijzondere omstandigheden' aangeduid.

De helft van de studenten heeft tijdens de studie te maken gehad met één of meerdere bijzondere omstandigheden (deze kunnen elkaar overlappen). Het hebben van een functiebeperking wordt het vaakst genoemd: bijna een derde van de studenten heeft in 2019 een (fysieke of mentale) functiebeperking. Na functiebeperking komen relatieproblemen (11%), ziekte/overlijden (8%) en woon-/leefproblemen (8%) het meest voor.

---

50 In de drie aandachtsgroepen ging het om studenten met een functiebeperking die hier last van ondervonden. In de nieuwe groepsindeling gaat het om studenten met een functiebeperking ongeacht of zij hier last van ondervinden.

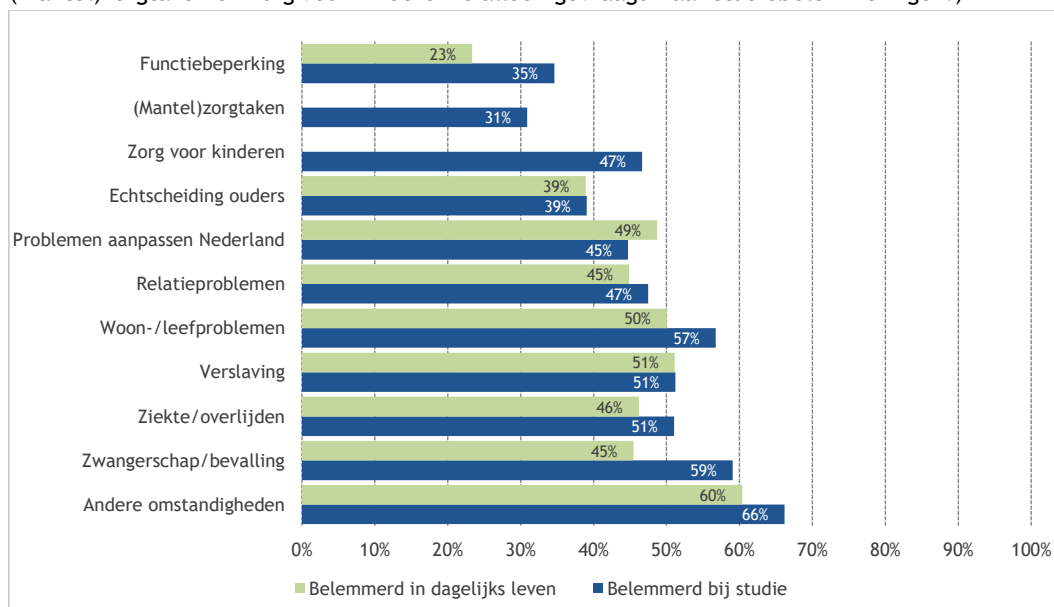
Tabel 6.2: Afgelopen 12 maanden geconfronteerd met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)

Bijzondere omstandigheden	%	N
Functiebeperking (ongeacht of ze hierdoor belemmerd worden)	31%	4.583
Relatieproblemen	11%	1.729
Ziekte/overlijden	8%	1.294
Woon-/leefproblemen	8%	1.166
(Mantel)zorgtaken	6%	866
Echtscheiding ouders	3%	419
Verslaving	2%	296
Problemen aanpassen Nederland	2%	275
Zorg voor kinderen	1%	208
Zwangerschap/bevalling	1%	82
Transitie naar gewenst geslacht of genderexpressie	0,3%	41
Topsporter met A-status	0,1%	10
Andere omstandigheden	7%	1.079
Geen bijzondere omstandigheden	50%	7.451

In dit hoofdstuk worden de resultaten van deze nieuwe groepsindeling besproken. De groepen ‘transitie naar gewenst geslacht of genderexpressie’ en ‘topsporter met A-status’ zijn weggelaten uit de figuren vanwege de kleine aantallen (resp. 41 en 10). Omdat de uitgebreide groepsindeling pas één jaar bestaat, kunnen figuren met resultaten over de jaren heen alleen voor de drie aandachtsgroepen worden getoond en niet voor alle groepen studenten met bijzondere omstandigheden.

Belemmeringen bij studie en in dagelijks leven

Figuur 6.1 laat zien in hoeverre studenten met bijzondere omstandigheden zich belemmerd voelen in hun studie en het dagelijks leven door de omstandigheid waarmee zij te maken hebben. De grootste belemmering op de studievoortgang wordt veroorzaakt door zwangerschap/bevalling en door woon- en leefproblemen. In het dagelijks leven worden vooral studenten belemmerd die te maken hebben met een verslaving, woon- en leefproblemen en problemen met het aanpassen aan Nederland. (Aan studenten met (mantel)zorgtaken en zorg voor kinderen is alleen gevraagd naar studiebelemmeringen.)

Figuur 6.1: Aandeel studenten dat belemmerd is bij de studie en dagelijks leven door bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)

Aard van de functiebeperking

Aan studenten met een functiebeperking is gevraagd naar de aard van de beperking aan de hand van een verkorte lijst van aandoeningen, ziektes en beperkingen. In 2019 heeft bijna een derde van de studenten een functiebeperking (tabel 6.3). Het vaakst komt dyslexie en/of dyscalculie voor (10%), gevolgd door psychische aandoeningen (8%) en ADHD, ADD of concentratieproblemen (7%).

Tabel 6.3: Type functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2017-2019)

Aandoeningen, ziektebeeld, beperkingen	2018-2019
ADHD, ADD of concentratieproblemen	7%
Autisme	3%
Dyslexie of dyscalculie	10%
Chronische aandoening/ziekte	6%
Psychische aandoening	8%
Bewegingsbeperking	1%
Sensorische beperking	1%
Andere aandoening/ziekte	4%
Geen van deze aandoeningen	69%

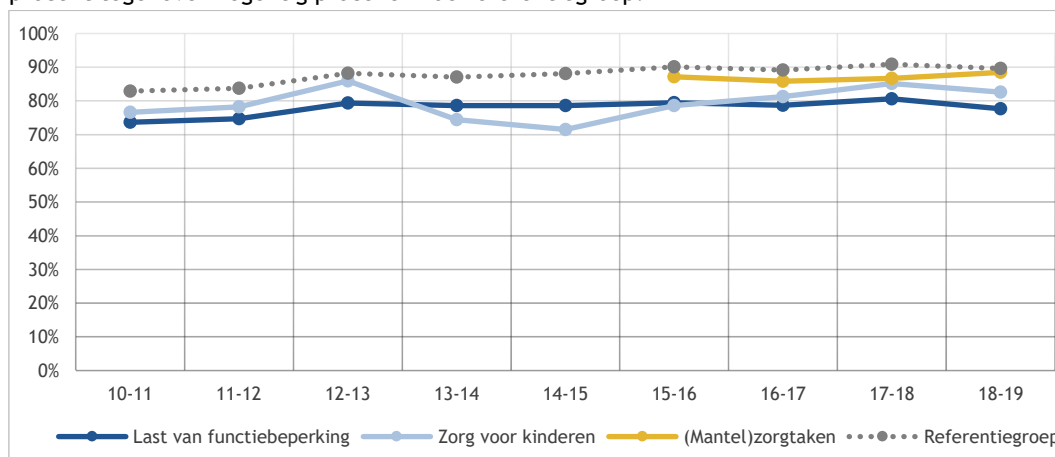
Bron: Studentenmonitor hoger onderwijs, 2018-2019

6.4 Studietoelaten en voorzieningen

Studievoortgang aandachtsgroepen

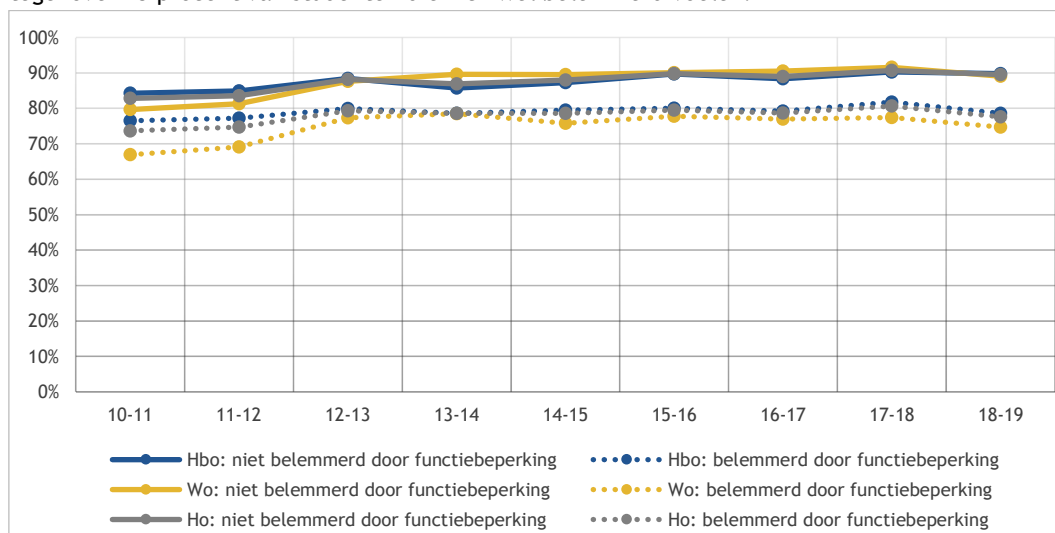
In figuur 6.2 wordt de studievoortgang (op basis van behaalde studiepunten) getoond van studenten die last hebben van een functiebeperking, studenten met zorg voor kinderen en studenten met (mantel)zorgtaken. Deze wordt afgezet tegen de studievoortgang van studenten die niet in deze aandachtsgroepen vallen (de referentiegroep). Deze weergave over de jaren heen is zoals gezegd voor de uitgebreidere groepsindeling nog niet mogelijk.

In schooljaar 2018-2019 is de studievoortgang van studenten die last hebben van een functiebeperking en studenten met zorg voor kinderen significant lager dan de studievoortgang van de referentiegroep. Studenten met (mantel)zorgtaken verschillen dit jaar niet van de referentiegroep (vorig jaar wel). Studenten die last hebben van hun functiebeperking tonen de minst goede studievoortgang, namelijk 78 procent tegenover negentig procent in de referentiegroep.

Figuur 6.2: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren naar drie aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

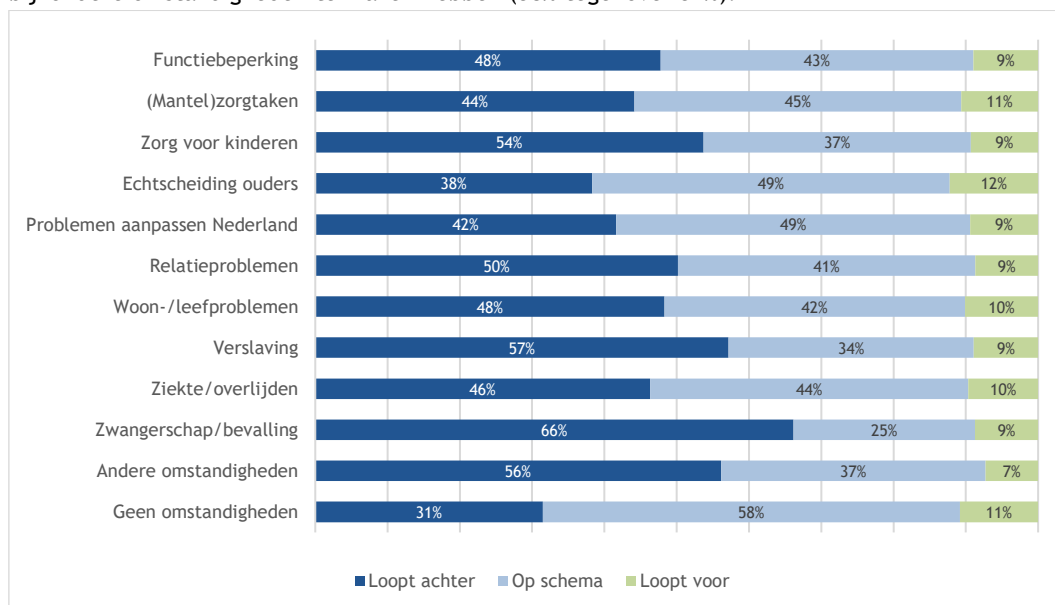
In figuur 6.3 wordt de studievoortgang van alleen de groep studenten met last van een functiebeperking weergegeven. De studievoortgang is berekend op basis van het aantal studiepunten: het aantal behaalde studiepunten wordt gedeeld door het aantal studiepunten dat behaald had moeten worden. Een waarde van honderd procent betekent hier dat een student precies op schema loopt. In de figuur is te zien dat het voor de studievoortgang uitmaakt of studenten belemmerd worden door hun functiebeperking. De studievoortgang is lager wanneer belemmeringen worden ervaren. Vooral in het wo is deze invloed goed te zien: de studievoortgang van studenten die zich niet belemmerd voelen heeft een waarde van 89 procent, tegenover 75 procent van studenten die zich wel belemmerd voelen.

Figuur 6.3: Studievoortgang ten opzichte van nominaal studeren van voltijd bachelorstudenten met een functiebeperking naar wel/niet belemmerd (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

Studievoortgang studenten met bijzondere omstandigheden

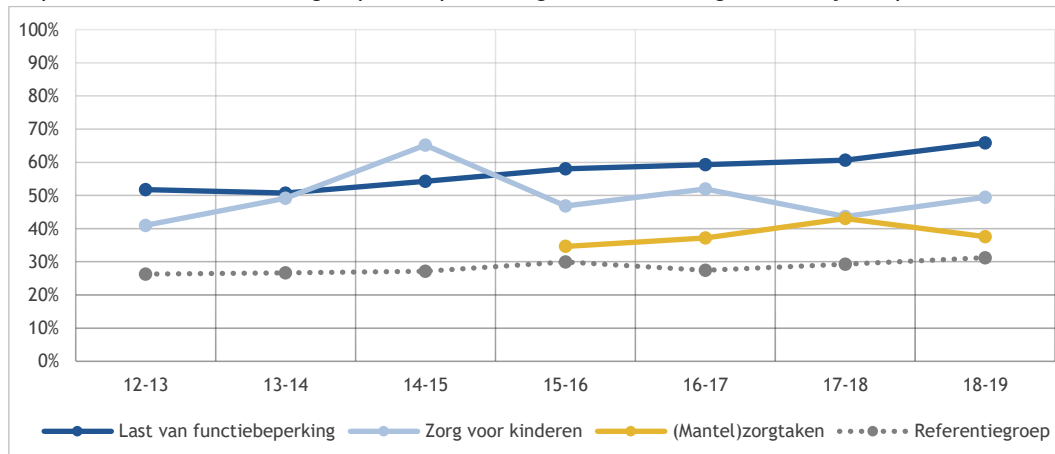
Aan alle studenten is gevraagd hoe zij hun studievoortgang zouden typeren. De resultaten van de uitgebreide groepen met bijzondere omstandigheden zijn weergegeven in figuur 6.4. De figuur laat zien dat met name studenten die te maken hebben met een zwangerschap of bevalling achter lopen op schema (66%). Studenten met gescheiden ouders lopen nauwelijks vaker achter dan studenten die niet met bijzondere omstandigheden te maken hebben (38% tegenover 31%).

Figuur 6.4: Studievoortgang van studenten met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)

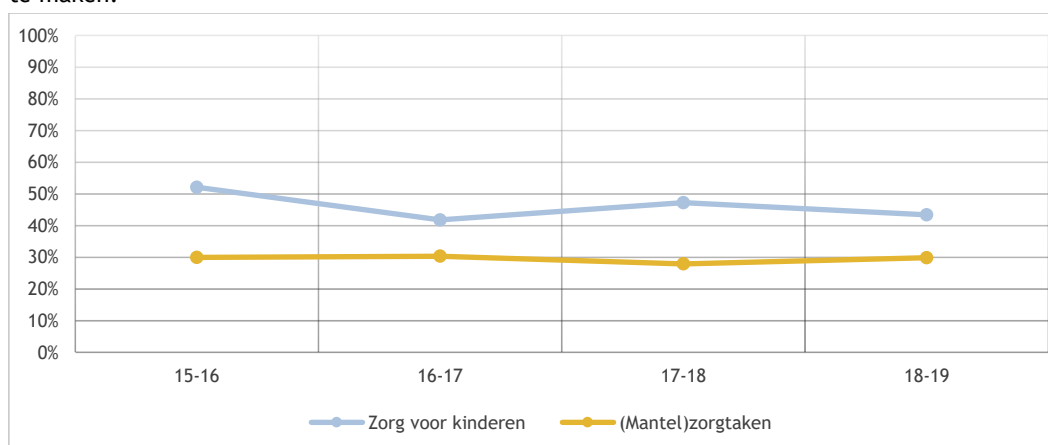
Studieachterstand aandachtsgroepen

Studieachterstand is door middel van een directe vraag gemeten. In figuur 6.5 is te zien dat twee derde van de studenten met last van een functiebeperking in schooljaar 2018-2019 aangeeft een studieachterstand te hebben. Van de studenten met ouderschapstaken is dit 49 procent en van studenten met (mantel)zorgtaken 38 procent. In de referentiegroep is dit percentage veruit het laagst, namelijk 31 procent.

Figuur 6.5: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand naar drie aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

Figuur 6.6 laat zien dat vooral studenten die voor kinderen zorgen, ernstig beperkt worden in de tijd die zij aan hun studie besteden. Van de studenten met ouderschapstaken geeft 43 procent aan in studietijd beperkt te worden. Studenten met andere (mantel)zorgtaken hebben hier in drie op de tien gevallen mee te maken.

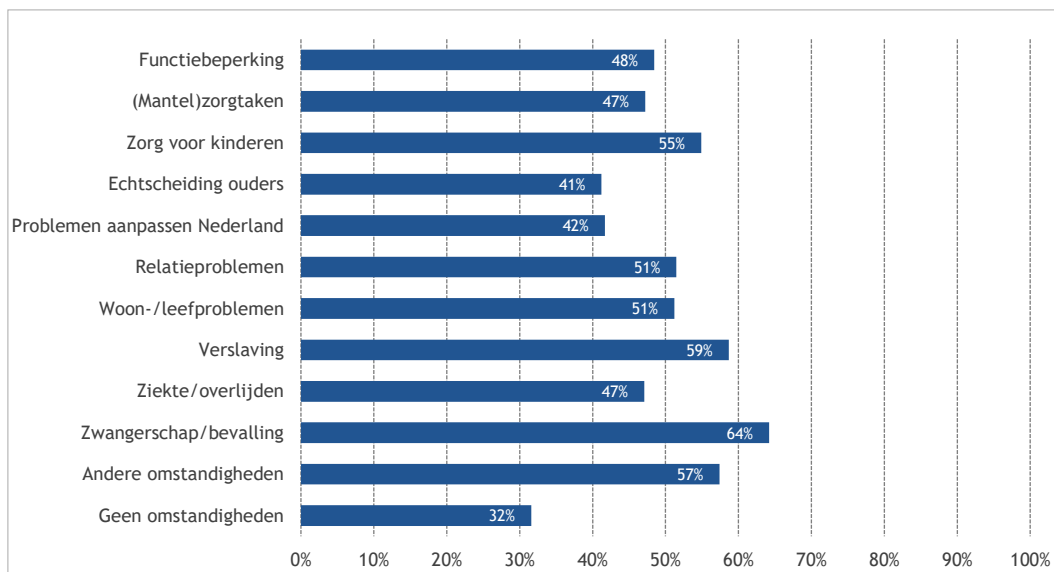

Figuur 6.6: Aandeel voltijd bachelorstudenten met zorgtaken, bij wie zorgtaken de studietijd (zeer) sterk beperken (bron: Studentenmonitor 2015-2019)

Studieachterstand studenten met bijzondere omstandigheden

In figuur 6.7 is de studieachterstand van studenten met bijzondere omstandigheden weergegeven. Net als over studievoortgang (figuur 6.4) geven studenten die te maken hebben met zwangerschap of bevalling het vaakst aan dat zij een achterstand hebben opgelopen (64%). Studenten met een verslaving volgen; 59 procent van hen heeft een studieachterstand. Studenten die een echtscheiding hebben meegemaakt, geven met 41 procent het minst vaak aan een studieachterstand te hebben, maar nog steeds iets vaker dan studenten die met geen enkele bijzondere omstandigheid te maken hebben (32%).

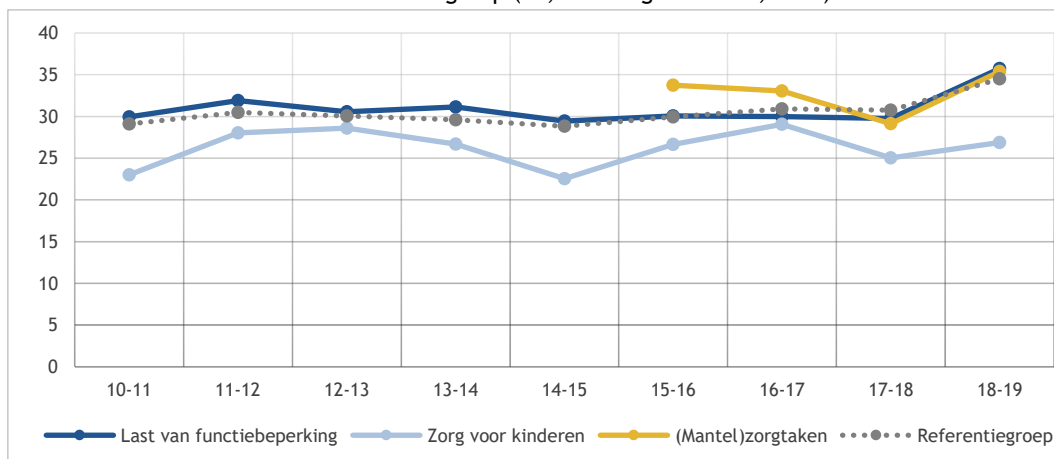

Figuur 6.7: Aandeel studenten met studieachterstand naar bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)

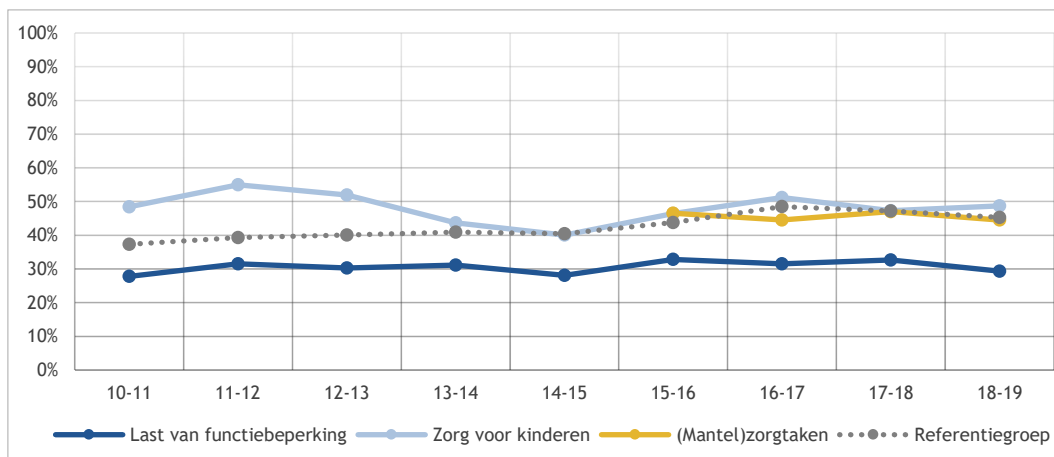
Tijdbesteding aandachtsgroepen

In figuur 6.8 staat de gemiddelde studietijdbesteding van de drie aandachtsgroepen: studenten met last van een functiebeperking, zorg voor kinderen en (mantel)zorgtaken afgezet. Deze tijdsbesteding wordt afgezet tegen die van studenten in de referentiegroep. Net als vorig jaar blijkt ook dit jaar dat vooral de zorg voor kinderen ertoe leidt dat studenten minder tijd aan hun studie besteden. Studenten die voor kinderen zorgen besteden gemiddeld 27 uur per week aan hun studie, terwijl de referentiegroep gemiddeld 34,5 uur per week studeert. Dit verschil is significant. Tevens valt net als vorig jaar op dat studenten die last hebben van een functiebeperking, gemiddeld juist ruim een uur per week méér aan hun studie besteden dan studenten in de referentiegroep (35,7 uur tegenover 34,5 uur). Ook dit verschil is significant.

Figuur 6.8: Gemiddelde tijdbesteding aan studie in uren per week van voltijd bachelorstudenten naar drie aandachtsgroepen: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2010-2019)

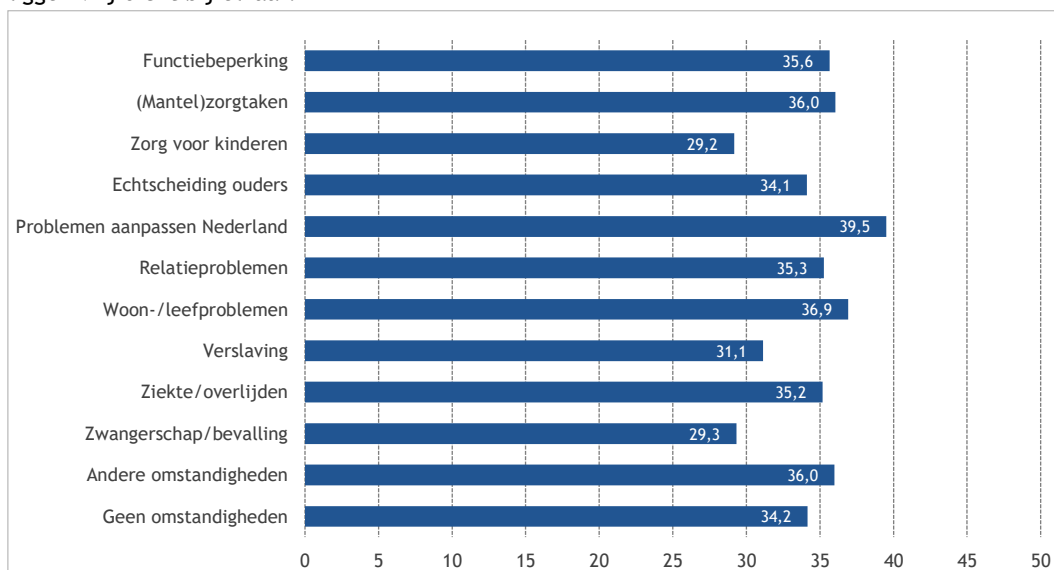
We hebben ook onderzocht in hoeverre studenten met last van een functiebeperking, zorg voor kinderen of (mantel)zorgtaken zich meer dan gemiddeld kunnen inzetten voor hun studie dan andere studenten. Studenten die last hebben van een functiebeperking blijken zich als enige groep minder goed in te zetten voor hun studie (29%) dan de andere groepen. Studenten met zorgtaken wijken niet significant af van de referentiegroep. Tussen de 44 en 49 procent zet zich meer dan gemiddeld in voor de studie (zie figuur 6.9).

Figuur 6.9: Percentage voltijd bachelorstudenten dat zich meer dan gemiddeld inzet voor de studie naar drie aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2010-2019)

Tijdsbesteding en inzet van studenten met bijzondere omstandigheden

Figuur 6.10 toont de gemiddelde tijdsbesteding aan de studie van de uitgebreide groepen met bijzondere omstandigheden. Studenten die problemen hebben met het aanpassen aan Nederland besteden de meeste tijd aan hun studie (39,5 uur per week). Studenten die te maken hebben met zwangerschap of bevalling en zorg voor kinderen besteden gemiddeld het minste tijd aan studeren (29,3 en 29,2 uur). De overige groepen liggen vrij dicht bij elkaar.

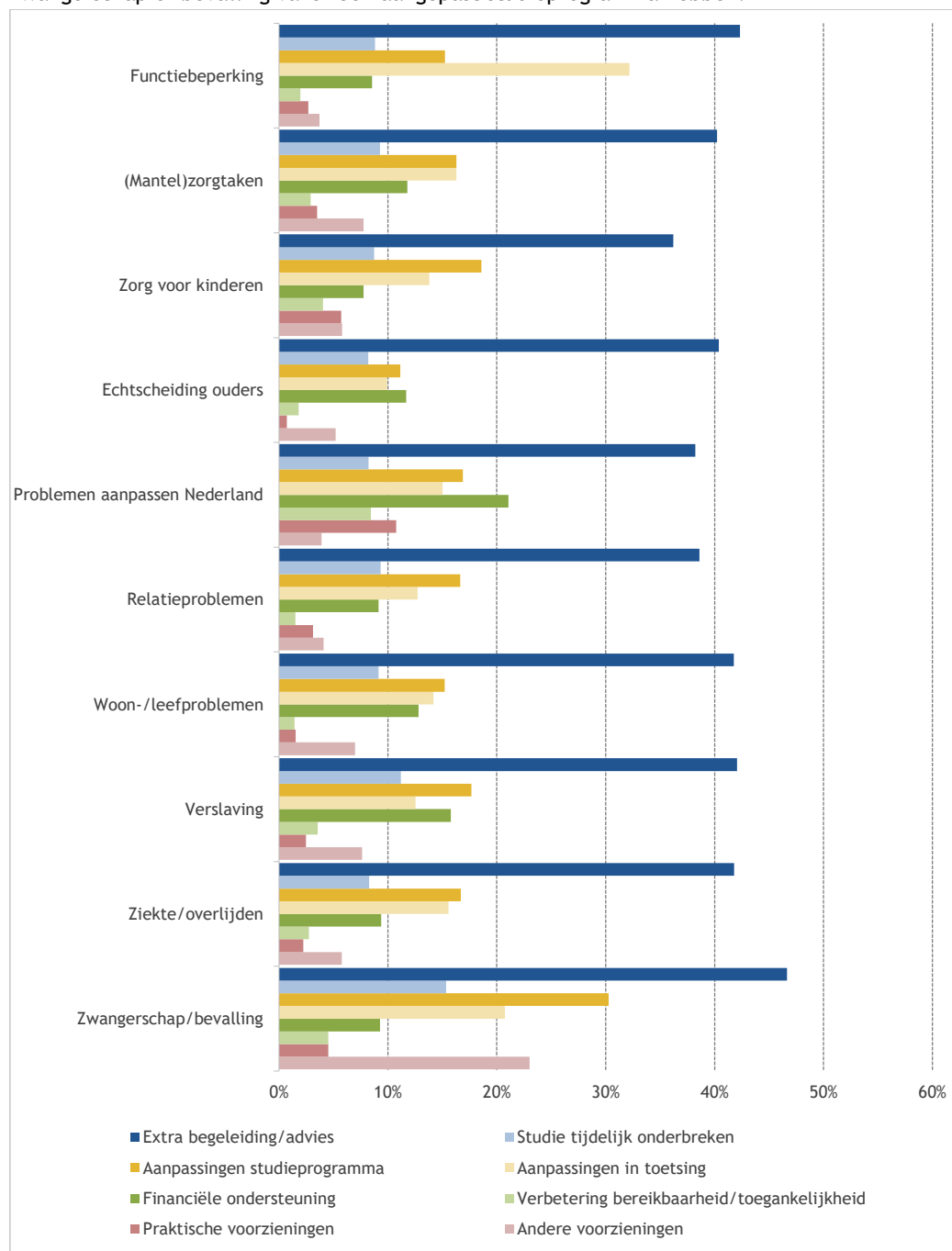

Figuur 6.10: Tijdsbesteding per week aan de totale studie exclusief stage en scriptie naar bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)

Voorzieningen voor studenten met bijzondere omstandigheden

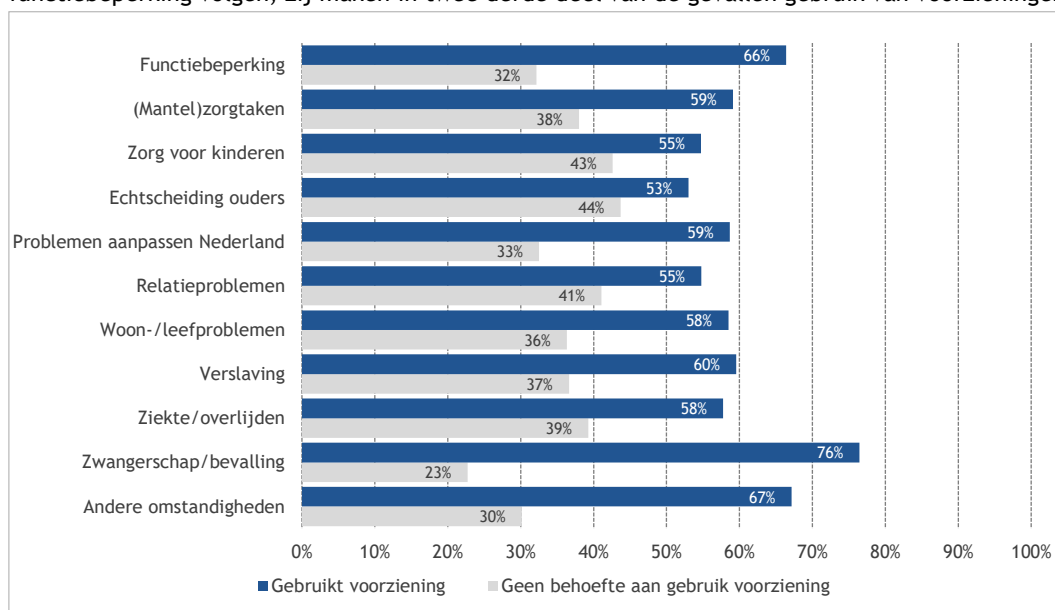
In voorgaande jaren werd aan studenten met een functiebeperking gevraagd of zij gebruikmaakten van voorzieningen die door de onderwijsinstelling werden aangeboden om het studeren makkelijker te maken. Deze vraagstelling is in 2019 veranderd. Er is nu in breder gekeken naar het gebruik van voorzieningen. Dit heeft ertoe geleid dat in de Studentenmonitor 2019 aan de hand van een specifieke lijst van voorzieningen gevraagd is of men hier gebruik van maakte. Deze lijst bestaat uit extra begeleiding/advies, tijdelijke onderbreking van de studie, aanpassingen in het studieprogramma, aanpassingen in de toetsing, financiële ondersteuning, verbetering van de bereikbaarheid en toegankelijkheid, praktische voorzieningen en andere voorzieningen.

Figuur 6.11 toont het gebruik van deze voorzieningen door studenten met bijzondere omstandigheden. Te zien is dat in elke groep rond de veertig procent van de studenten gebruikmaakt van extra begeleiding. De verschillen tussen de groepen zijn niet groot, behalve dat studenten met een functiebeperking beduidend vaker aangeven aanpassingen in de toetsing te krijgen en dat studenten die te maken hebben met zwangerschap of bevalling vaker een aangepast studieprogramma hebben.

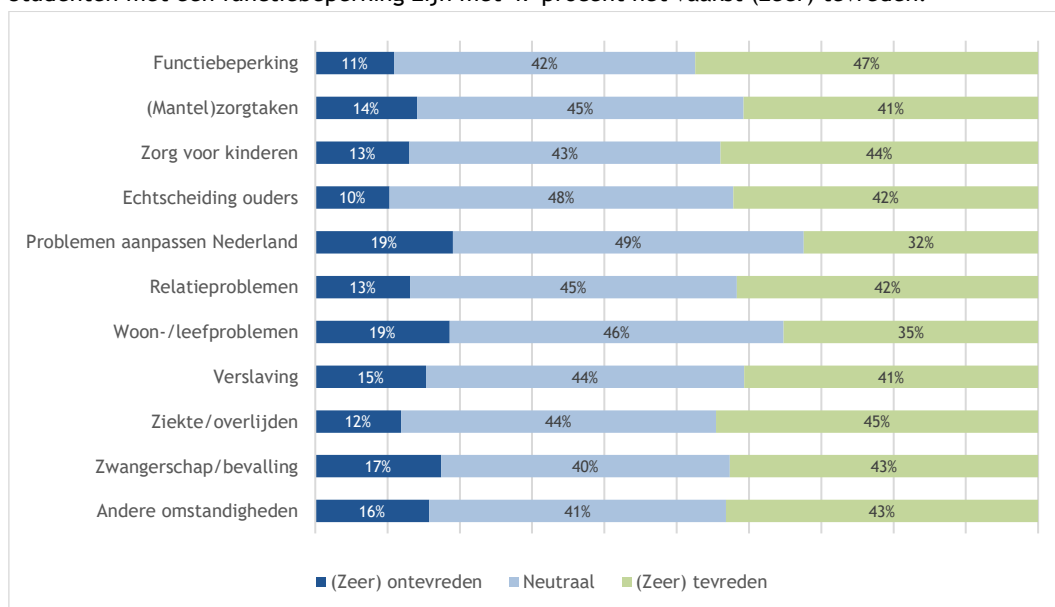
Figuur 6.11: Percentage studenten dat gebruikmaakt van verschillende voorzieningen naar bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)

Voor de overzichtelijkheid van de resultaten zijn in de volgende figuur alle voorzieningen bij elkaar genomen. In figuur 6.12 is te zien dat met name studenten die te maken hebben met een zwangerschap of bevalling behoefte hebben aan voorzieningen: driekwart maakt hier gebruik van. Studenten met een functiebeperking volgen; zij maken in twee derde deel van de gevallen gebruik van voorzieningen.

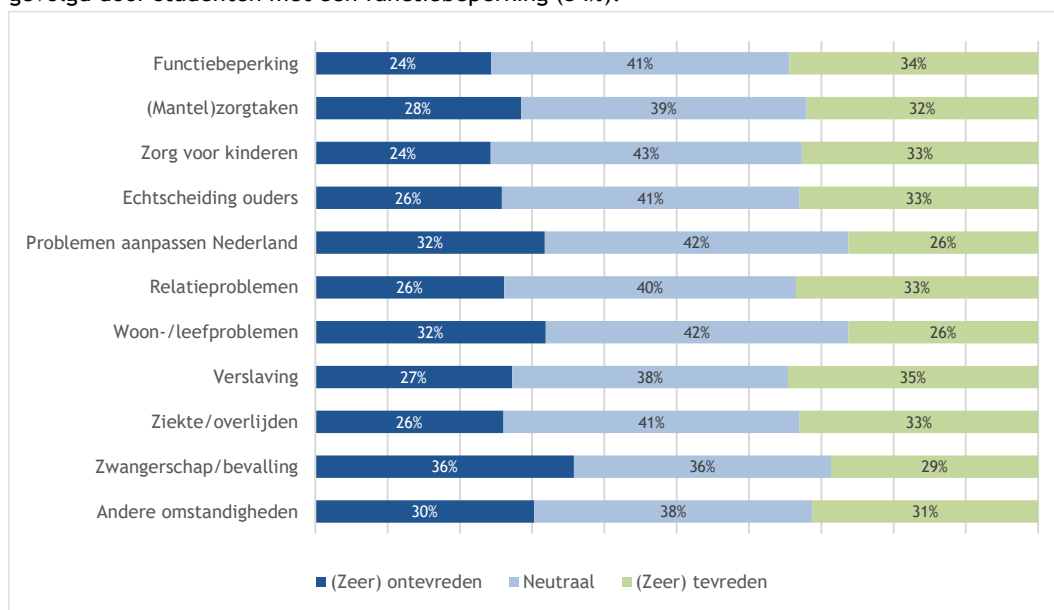
Figuur 6.12: Percentage studenten dat gebruikmaakt van voorzieningen of geen behoefte heeft aan voorzieningen naar bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)

Studenten die te maken hebben met bijzondere omstandigheden verschillen weinig van elkaar wat betreft hun tevredenheid met de voorzieningen waarvan zij gebruikmaken (figuur 6.13). Studenten die problemen hebben met het aanpassen aan Nederland en studenten met woon-/leefproblemen lijken het vaakst (zeer) ontevreden (19%), gevolgd door studenten die te maken hebben met zwangerschap/bevalling (17%). Studenten met een functiebeperking zijn met 47 procent het vaakst (zeer) tevreden.

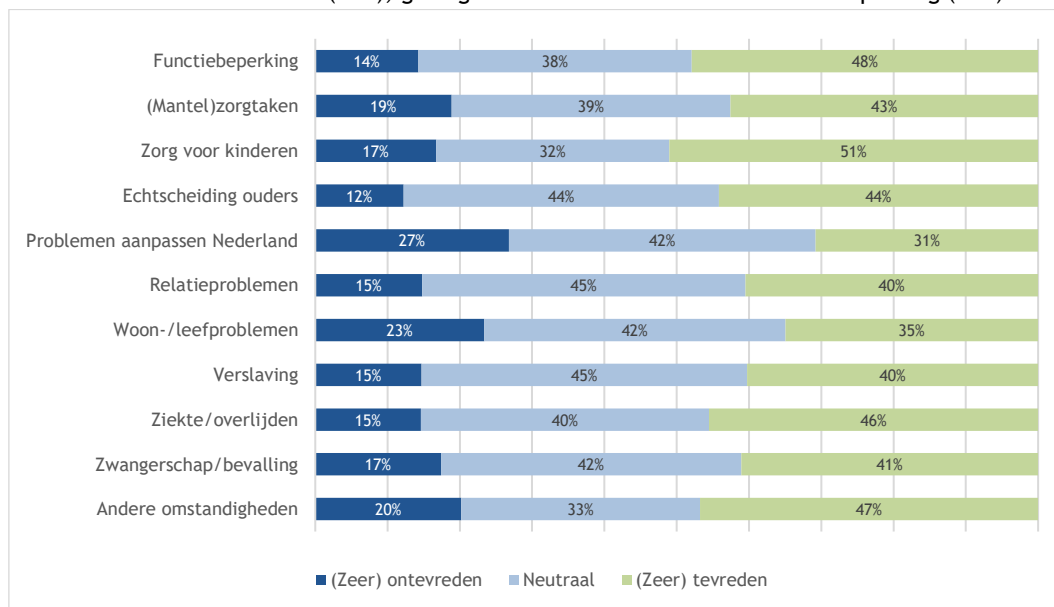
Figuur 6.13: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over voorzieningen van de instelling voor studeren met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)

Over de informatievoorziening rondom de beschikbare voorzieningen verschillen de groepen met bijzondere omstandigheden ook niet veel. Studenten die te maken hebben met zwangerschap en bevalling zijn het vaakst (zeer) ontevreden (figuur 6.14). Studenten met een verslaving zijn het vaakst (zeer) tevreden (35%), gevolgd door studenten met een functiebeperking (34%).

Figuur 6.14: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over informatie beschikbare voorzieningen voor studeren met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)

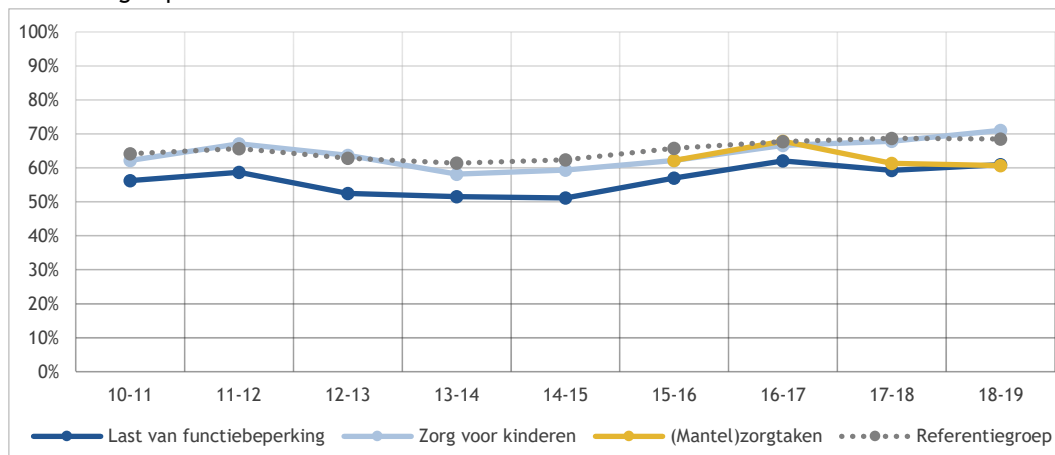
Over hoe de instelling omgaat met de bijzondere omstandigheden waar studenten mee te kampen hebben, zijn alle groepen vaker tevreden dan ontevreden (figuur 6.15). Studenten met zorg voor kinderen zijn hierover het vaakst tevreden (51%), gevolgd door studenten met een functiebeperking (48%).

Figuur 6.15: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over omgang instelling met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)

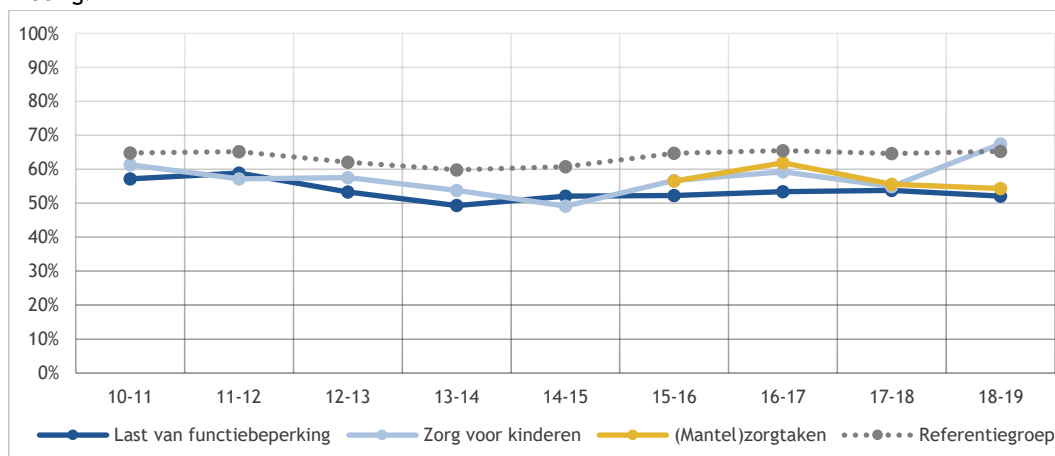
Voorzieningen voor studenten met een functiebeperking, ouderschapstaken of (mantel)zorgtaken

Anders dan in voorgaande, gaat het hier om drie specifieke groepen studenten en hun ervaringen met bepaalde voorzieningen. In figuur 6.16 staat de beoordeling over de studiefaciliteiten van studenten met een functiebeperking, ouderschapstaken of (mantel)zorgtaken. Hieruit blijkt dat in het laatste jaar (2018-2019) studenten met een functiebeperking en (mantel)zorgtaken minder tevreden zijn over de studiefaciliteiten binnen hun opleiding dan de referentiegroep (respectievelijk 61%, 61% en 69%). In 2017-2018 was dit ook het geval. Studenten die voor kinderen zorgen verschillen hierin niet significant van de referentiegroep.

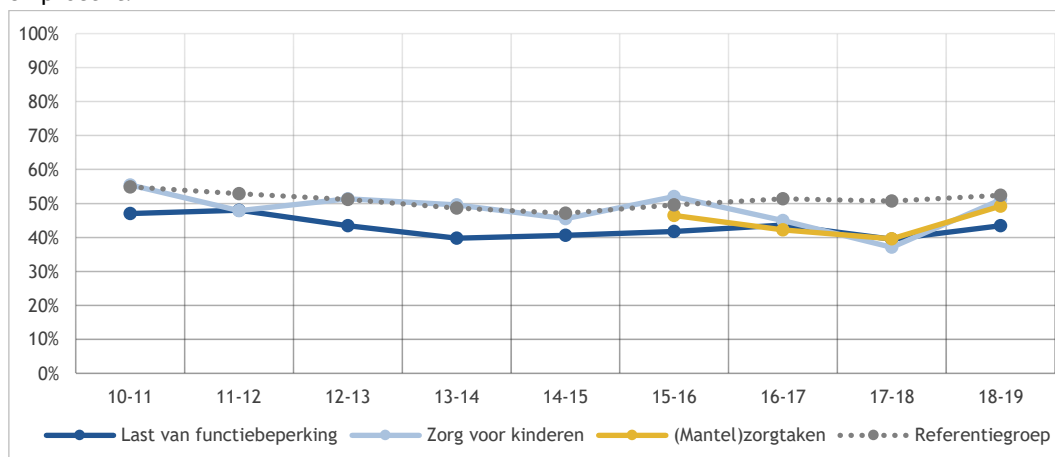
Figuur 6.16: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiefaciliteiten naar oude aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

Het oordeel van studenten over andere faciliteiten binnen hun opleiding en over de studieomgeving valt ook wat lager uit bij studenten met een functiebeperking of (mantel)zorgtaken dan bij de referentiegroep (zie figuur 6.17). Studenten met (mantel)zorgtaken, een functiebeperking of (mantel)zorgtaken zijn in iets meer dan de helft van de gevallen (zeer) tevreden over de overige faciliteiten (respectievelijk 54% en 52%). Studenten met zorg voor kinderen zijn in ongeveer gelijke mate tevreden over andere faciliteiten en de studieomgeving dan de referentiegroep (respectievelijk 67% en 65%). De tevredenheid van studenten met zorg voor kinderen over deze zaken is met twaalf procentpunten gestegen ten opzichte van de vorige meting.

Figuur 6.17: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over overige faciliteiten en studieomgeving naar drie aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

Figuur 6.18 toont het oordeel van de verschillende groepen studenten over de studiebegeleiding. De tevredenheid van de drie aandachtsgroepen is iets hoger dan vorig jaar en komt daarmee dichterbij de buurt van de referentiegroep. Vooral de tevredenheid van studenten met zorg voor kinderen en (mantel-)zorgtaken is dit jaar gestegen; deze groepen verschillen niet meer significant van de referentiegroep. Studenten met last van een functiebeperking zijn het minst tevreden en verschillen nog wel van de referentiegroep. Van de studenten die last hebben van een functiebeperking is 43 procent tevreden over de studiebegeleiding; van de overige twee groepen en de referentiegroep ligt de tevredenheid tussen de 49 en 51 procent.

Figuur 6.18: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiebegeleiding naar oude aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2010-2019)

Studenten met een functiebeperking over voorzieningen

Aan studenten die een functiebeperking (aandoening of ziekte) hebben én gebruikmaken van voorzieningen is gevraagd of zij tevreden zijn met deze voorzieningen. Acht procent van de studenten die gebruikmaken van voorzieningen voor studenten met een functiebeperking (aandoening of ziekte) is (erg) ontevreden (70% was (zeer) tevreden). In de vorige meting (2018-2019) was veertien procent (zeer) ontevreden over de voorzieningen die de onderwijsinstelling aanbiedt om het studeren makkelijker te maken (59% (zeer) tevreden). Aan studenten die (zeer) ontevreden waren met deze voorzieningen, is gevraagd om in hun eigen bewoording te omschrijven wat hier de reden voor is. Sommigen geven meer dan één reden aan. Uit de antwoorden blijkt dat zij een meervoudige problematiek hebben.

In totaal zijn er 136 verschillende vormen van onvrede benoemd. De vaakst genoemde reden van de ontevredenheid is dat de voorziening of de hulp die wordt aangeboden niet past bij de beperking of het ziektebeeld van studenten (18%). Voor veel studenten is de extra tijd die ze krijgen voor het maken van tentamens wel goed, maar onvoldoende om alle problemen op te lossen, bijvoorbeeld lees- en spellingsproblemen (15%). Een ander deel van de studenten geeft aan dat zij onvoldoende persoonlijke aandacht of begeleiding krijgen en er te weinig psychologische ondersteuning wordt geboden (14%). Er zijn ook studenten met een functiebeperking die zeggen op veel onbegrip van docenten stuiten, niet serieus worden genomen of dat docenten te weinig rekening houden met hun beperking of ziektebeeld (12%). Ook de bureaucratie rondom het aanvragen van voorzieningen speelt deze groep parten (12%). Studenten moeten de voorzieningen telkens opnieuw aanvragen. Zij moeten er zelf naar op zoek en alles zelf regelen, hetgeen door hun beperking juist vaak niet goed mogelijk is. De vijfde vaakst genoemde reden voor de ontevredenheid heeft te maken met de gebrekkige voorlichting over wat er voor mogelijkheden zijn voor studenten met een functiebeperking. Of er is sprake van onvoldoende kennis bij studieadviseurs over het aanbod. Kennis over het aanbod is te versnipperd aanwezig, meerdere afdelingen weten iets maar niet alle kennis is geconcentreerd bij één loket of functionaris (8%), zo melden studenten.

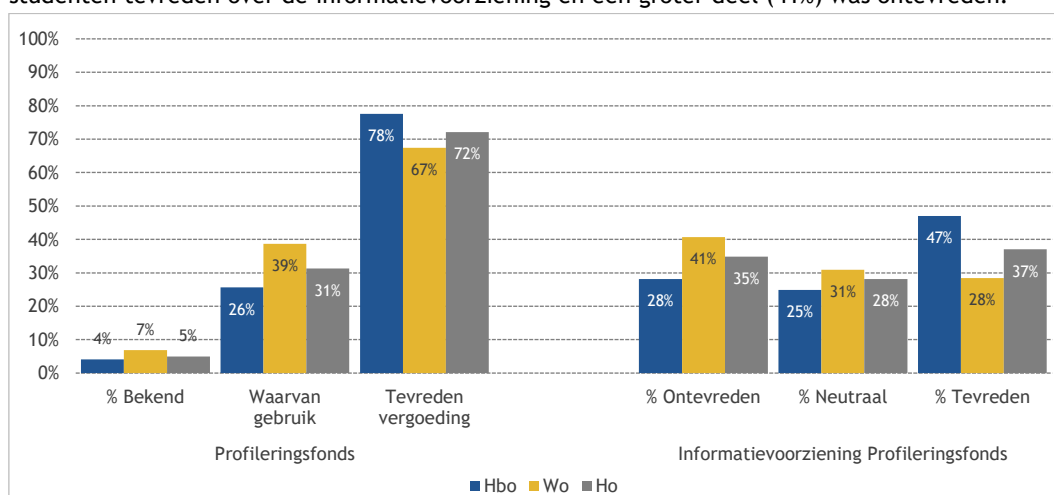
Andere (minder vaak genoemde) redenen voor de onvrede zijn:

- er zijn geen of te weinig voorzieningen beschikbaar voor studenten met een functiebeperking (7%);
- er wordt geen stilteruimte of prikkelarme plek aangeboden om tentamens te maken (7%);
- er is geen aandacht voor de niet-zichtbare handicaps, zoals burn-out klachten, ernstige psychische nood, ADHD/ADD en concentratieproblemen (7%);
- hulpmiddelen (laptops, prints in groot lettertype) staan niet klaar, zijn defect of de techniek werkt niet (3%).

6.5 Profileringsfonds

Als studenten door bijzondere omstandigheden studievertraging oplopen, kunnen ze een beroep doen op het profileringsfonds. Bij dit fonds kunnen studenten financiële ondersteuning aanvragen. Lang niet alle studenten zijn bekend met deze mogelijkheid (figuur 6.19).

In 2019 is slechts vijf procent van de studenten bekend met het profileringsfonds⁵¹; net als in eerdere jaren zijn studenten in het wo hier iets vaker mee bekend (7%) dan in het hbo (4%). Van de studenten die bekend zijn met het profileringsfonds, maakt 31 procent daadwerkelijk gebruik van financiële ondersteuning. Ook dit aandeel is in het wo groter dan in het hbo (39% tegenover 26%). Van de wo-studenten die deze ondersteuning ontvingen, was twee derde tevreden met de vergoeding; van de hbo'ers zelfs 78 procent. Over de informatievoorziening omtrent het profileringsfonds is 37 procent van alle studenten tevreden, maar een bijna net zo groot deel (35%) is hierover ontevreden. Vorig jaar was ook 37 procent van alle studenten tevreden over de informatievoorziening en een groter deel (41%) was ontevreden.

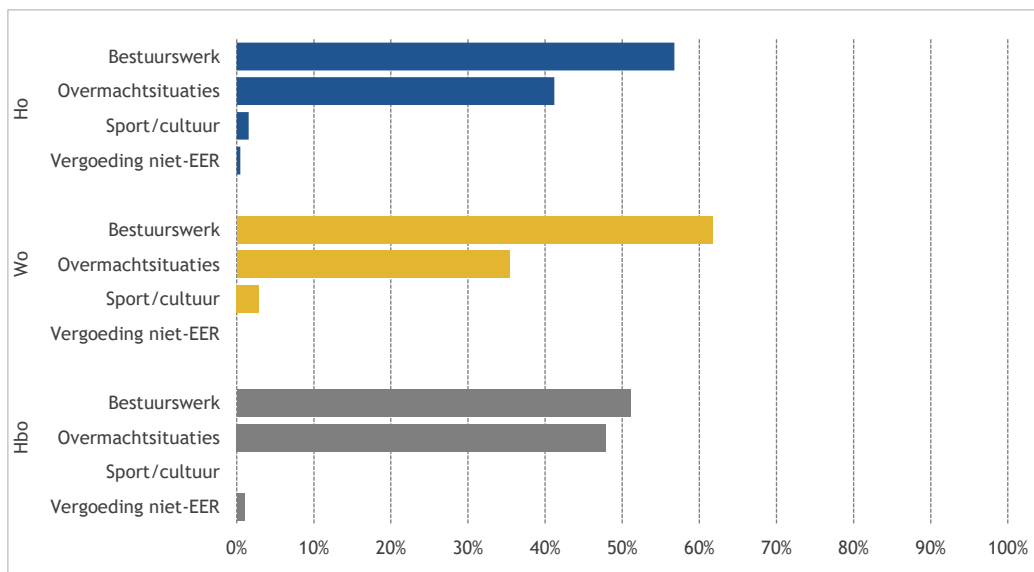

Figuur 6.19: Bekendheid met en oordeel over het profileringsfonds, alleen voltijd bachelors (%) (bron: Studentenmonitor 2019)

Het doel waarvoor studenten een beroep doen op het profileringsfonds is weergegeven in figuur 6.20. In zowel het hbo als het wo wordt het fonds het vaakst ingeschakeld voor een vergoeding voor het verrichten van bestuurswerk: door de helft van de hbo'ers en voor 62 procent van de wo-studenten. Ook wordt vaak een beroep gedaan op het profileringsfonds voor overmachtssituaties (hbo: 48%, wo: 35%). Dit zijn zaken als chronische ziekten, handicaps, zwangerschap en familieomstandigheden. Omdat het gaat om relatief kleine aantallen, kunnen de verschillen over de jaren niet worden getoetst.

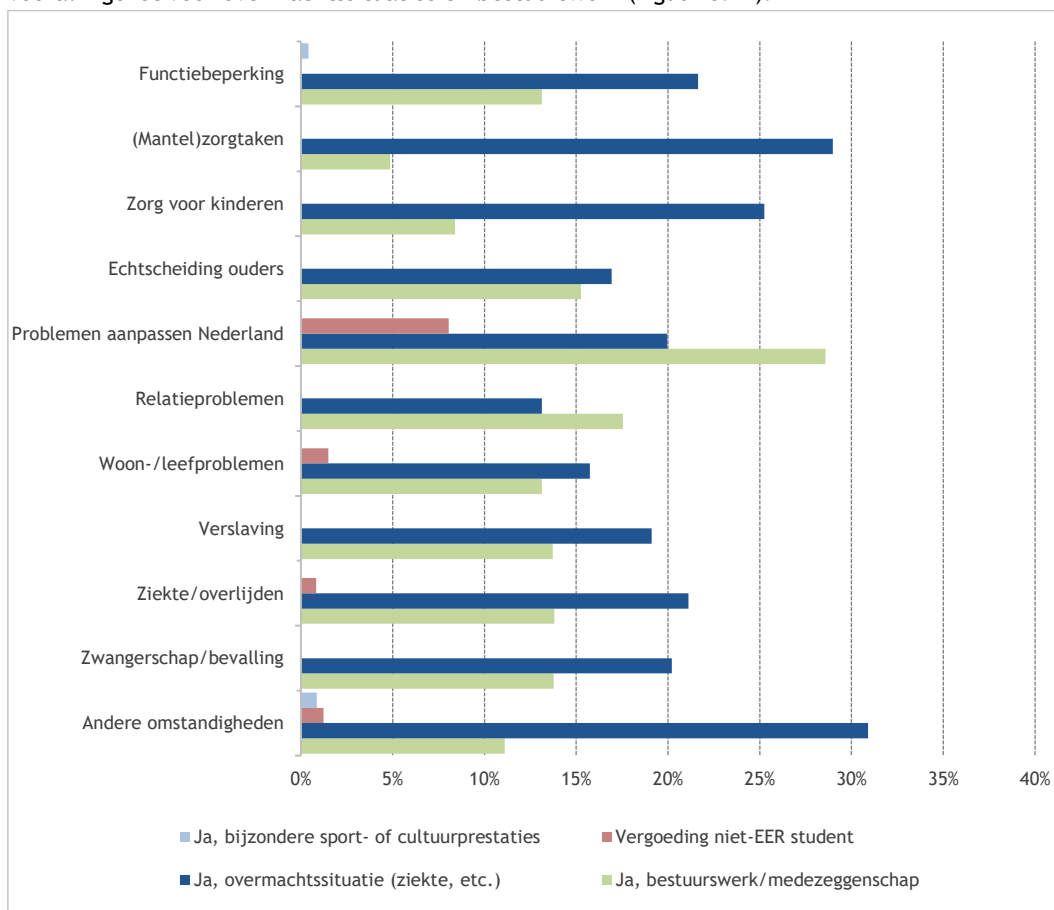
⁵¹ Gevraagd is: Ben je bekend met het Profileringsfonds (ook wel genoemd afstudeerfonds/afstudeerregeling/Fonds Ondersteuning Student (FOS)/universiteitsfonds, SNUF) van je instelling?

Figuur 6.20: Gebruik profileringsfonds (%), alleen voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2019)

In 2019 is het doel waarvoor het profileringsfonds is gebruikt, ook uitgesplitst naar de groepen studenten met bijzondere omstandigheden. In de meeste groepen is de financiële hulp van het profileringsfonds vooral ingezet voor overmachtssituaties en bestuurswerk (figuur 6.21).

Figuur 6.21: Gebruik profileringsfonds (%) naar bijzondere omstandigheden alleen voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2019)

6.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk is aandacht besteed aan het studieproces van studenten die te maken hebben (gehad) met bijzondere c.q. problematische omstandigheden. Hier valt het studieproces onder van drie aandachtsgroepen die vorige jaren werden onderscheiden: studenten met een functiebeperking (aandoening, ziekte), studenten met zorgtaken voor kinderen en studenten mantelzorgtaken. Voor 2019 kunnen meerdere groepen studenten onderscheiden worden omdat aanvullend naar de volgende bijzondere omstandigheden is gevraagd: echtscheiding, problemen met aanpassen aan Nederland, relatieproblemen, woon-/leefproblemen, verslaving, ziekte/overlijden en zwangerschap/bevalling. Voor de uitgebreide groepsindeling kunnen alleen de resultaten van het afgelopen jaar worden weergegeven, voor de drie aandachtsgroepen is het mogelijk om ontwikkelingen over de jaren heen te laten zien. Voor de analyses is een beroep gedaan op de Studentenmonitor hoger onderwijs van 2010-2011 tot en met 2017-2018.

[In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten met bijzondere omstandigheden af van studenten die geen last hebben van dergelijke omstandigheden?](#)

De helft van alle studenten studeert onder bijzondere omstandigheden. Functiebeperking (ziekte of aandoening) komt het vaakst voor: een op de drie studenten geeft aan een functiebeperking te hebben. Binnen deze groep komt dyslexie en dyscalculie het meest voor, gevolgd door een psychische aandoening, ADHD/ADD en concentratieproblemen.

Studenten die te maken hebben (gehad) met zwangerschap/bevalling ervaren tijdens hun studie de meeste belemmeringen, gevolgd door studenten met woon- of leefproblemen (resp. 59 en 57%). Studenten met een functiebeperking en met (mantel)zorgtaken geven gemiddeld het minst vaak aan hierdoor in hun studie belemmerd te worden (35 en 31%). De groep die te maken heeft gehad met andere omstandigheden⁵² is in twee derde deel van de gevallen belemmerd in hun studie. Deze studenten hebben te kampen gehad met ernstige depressies, burn-out, paniek- en angstaanvallen of het overlijden van naaste familieleden.

De meeste studievertraging (achter lopen op studieschema) wordt opgelopen door studenten met zwangerschap of bevalling (66%). Studenten met een verslaving lopen in 57 procent van de gevallen achter op hun studieschema. Zwangere en verslaafde studenten hebben ook vaker dan andere groepen een studieachterstand, respectievelijk 64 en 59 procent. Dat het studeren onder deze omstandigheden moeilijk gaat, is onder meer af te lezen aan het gemiddeld aantal uren dat ze aan hun studie besteden per week. Studenten met zwangerschap/bevalling of de zorg voor kinderen besteden gemiddeld 29 uur per week aan hun studie. Studenten zonder bijzondere omstandigheden besteden gemiddeld 34 uur per week aan hun studie. De groep studenten die moeite hebben met aanpassen aan Nederland, besteedt de meeste tijd aan hun studie, gemiddeld 36 uur per week.

[In welke mate maken studenten met bijzondere omstandigheden gebruik van beschikbare voorzieningen? Van welke voorziening maken zij het meest gebruik en hoe tevreden zijn zij daarover?](#)

Studenten met zwangerschap/bevalling maken het vaakst gebruik van voorzieningen om het studeren makkelijker te maken. Driekwart van hen maakt er gebruik van. Studenten met een functiebeperking maken in twee derde deel van de gevallen gebruik van voorzieningen. Ook de groep die te kampen heeft (gehad) met 'andere omstandigheden' zoals ernstige depressies en overlijdens van naasten, maken eveneens in twee derde deel gebruik van voorzieningen.

Door alle groepen studenten met bijzondere omstandigheden wordt het vaakst gebruik gemaakt van extra begeleiding en advies. Studenten die te maken hebben gehad met ziekte of overlijden doen dit het meest, gevolgd door studenten met een functiebeperking. Tussen de 40 en 50 procent ontvangt begeleiding of advies. Aanpassingen in de toetsing is een voorziening waarvan vooral studenten met een functiebeperking van gebruik maken. Studenten die te kampen hebben (gehad) met ziekte of een overlijdensgeval maken het vaakst gebruik van de voorziening 'aanpassing in het studieprogramma'.

---

52 Andere omstandigheden is een open antwoordcategorie (anders, nl.) en kon door de student zelf ingevuld worden.

De tevredenheid over de voorzieningen is redelijk te noemen. In alle gevallen is steeds minder dan een op de vijf (zeer) ontevreden over de voorzieningen en zo'n veertig procent (zeer) tevreden. Studenten spreken zich vaker positief dan negatief uit over de manier waarop de onderwijsinstelling omgaat met hun bijzondere omstandigheden.

De vaakst genoemde reden door studenten die (zeer) ontevreden over de voorzieningen zijn, is dat de voorziening of de hulp die wordt aangeboden niet past bij de beperking of het ziektebeeld van de student (18%). De extra tijd die studenten krijgen om een tentamen te maken, lost vaak niet alle probleem op, zo stellen zij (15%). Denk daarbij aan lees- en spellingsproblemen. Studenten vinden ook dat ze te weinig aandacht, begeleiding en/of psychologische ondersteuning krijgen van de onderwijsinstelling (14%). Andere studenten ondervinden weinig begrip van docenten, voelen zich niet door hen serieus genomen of houden te weinig rekening met hun beperking of ziektebeeld (12%). Als laatste noemen wij hier de bureaucratie rondom het aanvragen van voorzieningen (12%). Studenten zeggen dat zij telkens opnieuw een voorziening moeten aanvragen; 'er wordt niks onthouden'. En het zelf op zoek gaan naar, het zelf moeten regelen, maakt dat studenten (zeer) ontevreden zijn over het aanbod van voorzieningen die hen juist zouden moeten ontlasten tijdens hun studie.

[Zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?](#)

Studenten die door bijzondere omstandigheden studievertraging oplopen, kunnen aanspraak maken op het profileringsfonds. Het aandeel studenten dat het profileringsfonds kent, is erg laag (5%). Voor het hbo is dat vier procent en voor het wo zeven procent. Van de groep die het profileringsfonds kent, maakt 31 procent er daadwerkelijk gebruik van. Dit gebeurt vaker in het wo (39%) dan het hbo (26%). Zowel in het wo als in het hbo wordt het profileringsfonds vooral aangesproken voor het bekostigen van bestuurswerk, gevolgd door financiële ondersteuning in geval van overmachtssituaties.

7 Studieuitval

7.1 Inleiding en vraagstelling

De totale uitval en switch tijdens of direct na het eerste studiejaar wordt bekeken in dit hoofdstuk. Hiervoor zoomen we in op het aandeel studenten dat zich opnieuw inschrijft voor dezelfde studie binnen dezelfde instelling (herinschrijvers). We bekijken of dit aandeel is toegenomen of afgenomen, om in een tweede stap vast te stellen of het percentage dat zich niet opnieuw inschrijft, gekozen heeft voor een andere opleiding binnen dezelfde instelling of voor een andere of dezelfde opleiding aan een andere instelling (deze groepen worden aangeduid als 'switch') of zich in het tweede jaar niet meer heeft ingeschreven in het hoger onderwijs ('uitval'). We beginnen hiervoor met een beschrijvend overzicht van de omvang van deze uitval en switch op basis van een analyse van administraties (1cHO). Vervolgens wordt op basis van resultaten van de Startmonitor gekeken in hoeverre het studiekeuzeproces en de wijze van oriëntatie op een studie een samenhang vertoont met de keuze van een student de studie al dan niet voort te zetten. De volgende onderzoeksvragen staan centraal in de hoofdstuk:

- a. In hoeverre verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs?
- b. In hoeverre verandert het aandeel uitvallers en switchers onder hbo-studenten met een mbo-achtergrond?
- c. In welke CROHO-sectoren is de minste en meeste uitval en switch?
- d. In hoeverre verandert het aandeel switchers in bètatechnische studies dat opnieuw voor bètatechniek kiest?
- e. In hoeverre zijn er verschillen in uitval en switch tussen studenten met en zonder migratieachtergrond?
- f. Wat is de relatie tussen de uitval en switch en andere achtergrondkenmerken van de studenten?
- g. In hoeverre verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een BSA?
- h. In hoeverre verandert het aandeel uitvallers en switchers dat als reden aangeeft een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt?
- i. In hoeverre zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en niet uitvallen?
- j. In welke mate verschillen de rendementen van switchers met die van herinschrijvers?
- k. In hoeverre verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs van studenten uit Caribisch Nederland?

7.2 Data en definities

In dit hoofdstuk maken we gebruik van het 1cHO en de Startmonitor. Het 1cHO wordt gebruikt voor het beschrijvende onderdeel over de omvang van de uitval en switch. De Startmonitor wordt gebruikt voor de verdiepende analyse van de redenen voor uitval en switch en de relatie tussen studiekeuze en uitval en switch.

Voor het bepalen van de eerstejaarscohorten waarop de uitvalcijfers gebaseerd zijn, zijn de volgende definities gehanteerd (definities DUO): er is een selectie gemaakt van alle studenten met een hoofdschrijving in het domein hoger onderwijs voltijd in de bachelor. Alleen studenten die niet eerder een diploma hebben behaald in het hoger onderwijs zijn meegenomen. Associate degrees zijn buiten beschouwing gelaten, evenals de levensbeschouwelijke universiteiten. De februari-instroom is achterwege gelaten (selectie studiejaar is gelijk aan het eerste inschrijffjaar in het hoger onderwijs). De bestanden bevatten zowel Nederlandse als internationale studenten. Voor het bepalen van de studieuitval is een correctie toegepast voor joint degrees (switch binnen een joint degree wordt niet als switch beschouwd) en voor studenten die in hun eerste inschrijvingsjaar een bachelordiploma of masterdiploma hebben behaald.

Ook studenten die zonder het behalen van een bachelordiploma in het tweede jaar doorstromen naar een master (het betreft hier vooral studenten met een vooropleiding in de categorie 'onbekend', 'overig' of 'buitenlands') worden tevens niet als uitvallers of switchers beschouwd. Studenten die zijn overleden zijn uit de bestanden verwijderd. In totaal zijn er voor de uitval analyses in dit hoofdstuk 1.653.999 eerstejaarsrecords geanalyseerd, verdeeld over de instroomcohorten 2006-2007 t/m 2018/020. Tabel 7.1 toont de aantallen (gearceerde cellen).

Tabel 7.1: Aantal records (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2019)

Jr1ho	Inschrijvingsjaar											
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
2005	27	9	7	2	0	0	0	0	0	0	1	0
2006	2064	36	12	8	4	1	0	0	0	0	0	0
2007	101.300	2.053	58	13	6	3	2	2	0	0	1	0
2008	0	105.591	2.663	58	13	6	5	3	0	0	1	0
2009	0	0	112.526	2.617	73	14	12	1	3	0	2	0
2010	0	0	0	111.654	3.044	134	55	24	10	9	1	2
2011	0	0	0	0	113.058	2.727	153	42	16	5	10	4
2012	0	0	0	0	0	113.224	2.887	139	43	23	17	4
2013	0	0	0	0	0	0	123.637	2.287	122	40	24	10
2014	0	0	0	0	0	0	0	119.990	2.736	141	47	23
2015	0	0	0	0	0	0	0	0	111.223	1.806	101	27
2016	0	0	0	0	0	0	0	0	0	119.857	1.717	96
2017	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	127.284	1.689
2018	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	131.120
2019	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	103.406	107.700	115.269	114.354	116.199	116.111	126.752	122.489	114.154	121.882	129.206	132.975

Aan deze cohorten (alleen voltijdstudenten) zijn de inschrijfgegevens van het volgende jaar gekoppeld. Vervolgens is bepaald wat het eerste diplomajaar is waarin de student uit het cohort aan de betreffende instelling een bachelordiploma behaalt op basis van de volgende voorwaarden:

- OCW-correspondentienummer is gelijk aan een OCW-correspondentienummer uit het cohort;
- actuele instelling is gelijk aan de actuele instelling van de student in het instroomjaar;
- soort diploma in het soort hoger onderwijs is gelijk aan 03 of 04 (bachelor).

Een student uit het cohort is vervolgens na één jaar geswitcht tussen de instellingen als de actuele instelling van de inschrijving in het instroomjaar:

- ongelijk is aan de actuele instelling in (instroomjaar +1) én
- de student geen ho-einddiploma gedurende het instroomjaar heeft behaald.

Voor switch binnen een joint degree (een opleiding die door twee instellingen in samenwerking wordt aangeboden) is gecorrigeerd, evenals voor opleidingen die na het eerste jaar gefuseerd zijn. Een student is een switcher binnen de instelling na één jaar wanneer:

- de actuele instelling in het instroomjaar gelijk is aan de actuele instelling in (instroomjaar +1);
- de opleiding in het instroomjaar niet gelijk is aan (instroomjaar +1) en
- de student geen bachelordiploma aan de actuele instelling heeft behaald waarvan het diplomajaar gelijk is aan het instroomjaar.

Hierbij wordt een opleiding als volgt gedefinieerd: als opleiding historisch equivalent gevuld is, dan wordt de opleiding historisch equivalent gebruikt; indien dit niet gevuld is, wordt de opleiding actueel equivalent gebruikt. De volgende twee groepen zijn als 'uitval en switch' getypeerd:

- groep 1: uitval: uitval uit het hoger onderwijs: de student heeft in instroomjaar +1 geen inschrijving in het hoger onderwijs;
- groep 2: switch: switch tussen instellingen (de student studeert in instroomjaar +1 aan een andere instelling) of switch binnen de instelling (de student studeert aan dezelfde instelling, maar aan een andere opleiding).

Omdat dit onderzoek zich met name richt op het stelsel en de landelijke stromen is ervoor gekozen een onderscheid te maken tussen uitval (groep 1) en switch (studenten die in het hoger onderwijs blijven: groep 2). In een aantal figuren zijn deze twee groepen samengenomen onder het kopje 'uitval en switch': studenten die de initieel gekozen opleiding niet voortzetten.

Caribische studenten: CBS microdata

Om Caribische studenten zo goed mogelijk te identificeren wordt een koppeling met de CBS microdata gemaakt om zo de migratiegeschiedenis van studenten te bepalen. Door een combinatie van de migratiegeschiedenis en de onderwijshistorie kan zo bepaald worden wie in het (Europees) Nederlandse hoger onderwijs instroomt vanuit de Caribische Koninkrijksdelen⁵³. Dit gebeurt met de volgende definitie:

- ingestroomd zijn in het hoger onderwijs (ad of bachelor);
- geen (bekende) eindexamenuitslag hebben in het voortgezet onderwijs in Europees Nederland;
- gemigreerd zijn van één van de Caribische eilanden naar Nederland;
- gemigreerd zijn in het kalenderjaar van eerste inschrijving in het hoger onderwijs of één kalenderjaar daarvoor;
- 25 jaar of jonger zijn (ten tijde van eerste inschrijving in het hoger onderwijs).

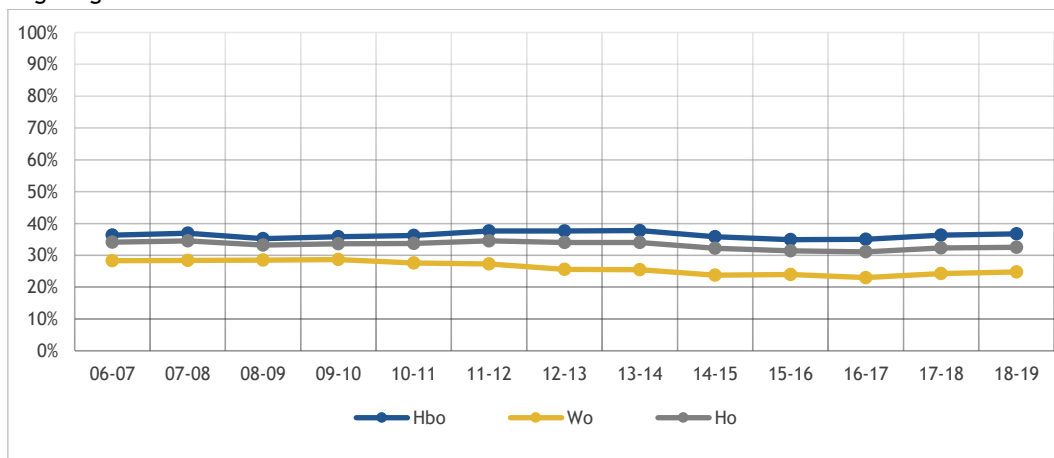
⁵³ Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba

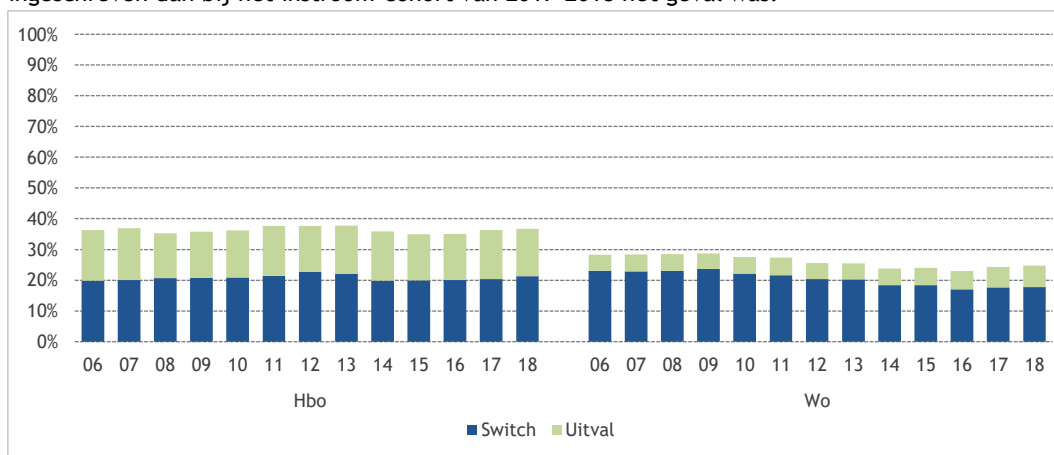
7.3 Omvang van uitval en switch

Van het instroomcohort 2018-2019 is gemiddeld 32,5 procent in het tweede jaar niet verder gaan studeren aan de initiële opleiding (figuur 7.1). Dit aandeel is vergelijkbaar met het cohort 2017-2018 (32,3%). Hiermee concluderen we dat de studieuitval, na een stijging van één procentpunt vorig jaar, het laatste jaar nagenoeg gelijk is gebleven. Ruim 42.600 ho-eerstejaars zetten hun initieel gekozen studie niet voort. Dit waren meer dan 31.000 hbo-eerstejaars (37% van de hbo-eerstejaars) en 11.482 wo-eerstejaars (25% van de wo-eerstejaars). In totaal verlieten (van alle studenten uit instroomcohort 2018-2019) 16.284 studenten (32%) het hoger onderwijs (uitval); ruim 26.000 studenten kozen in het tweede jaar voor een andere studie in het ho (switch). Voor zowel het hbo als het wo (25%) geldt dat het percentage uitval en switch van cohort 2018-2019 met een half procentpunt amper is gestegen, het jaar ervoor was de uitval en switch gestegen met ruim één procentpunt. Het verschil tussen wo en hbo is sinds 2012-2013 ongeveer gelijk gebleven. Voor cohort 2018-2019 geldt dat het aandeel uitval en switch in het hbo twaalf procentpunten hoger ligt dan in het wo.

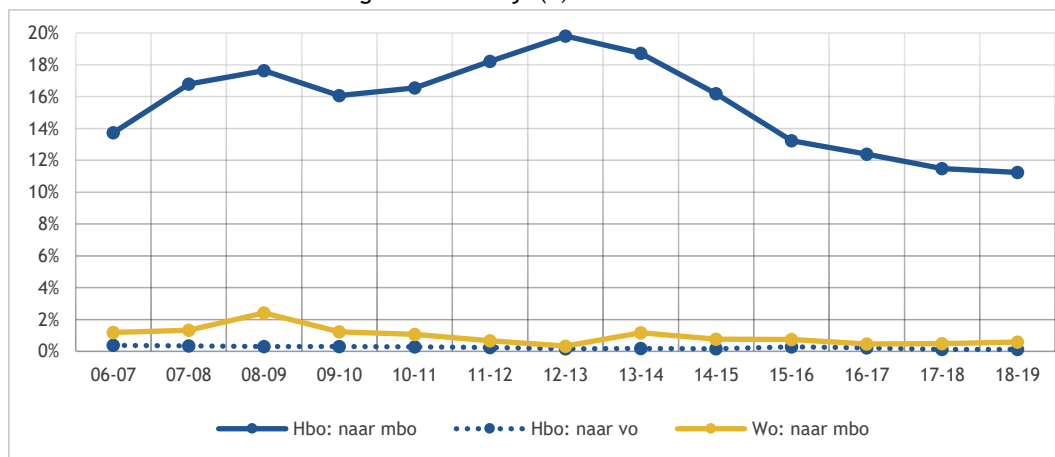
Figuur 7.1: Uitval en switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

Het percentage eerstejaars dat het hoger onderwijs geheel verlaat, is met vijftien procent in het hbo een stuk groter dan in het wo (7%; figuur 7.2). In het wo switcht achttien procent van de eerstejaars uit het instroomcohort 2018-2019, in het hbo is dat 21 procent. In totaal schrijft driekwart van de wo-studenten zich opnieuw in, voor het hbo is dit aandeel 63 procent. De lichte stijging in het wo in de totale uitval en switch (figuur 7.1) wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de stijging (0,5%) van de uitval. Bij het hbo is de uitval juist licht gedaald en is de switch met één procentpunt gestegen. In totaal waren zowel in het hbo als in het wo iets minder studenten in het tweede jaar voor dezelfde opleiding aan dezelfde instelling ingeschreven dan bij het instroom-cohort van 2017-2018 het geval was.

Figuur 7.2: Type uitval en switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

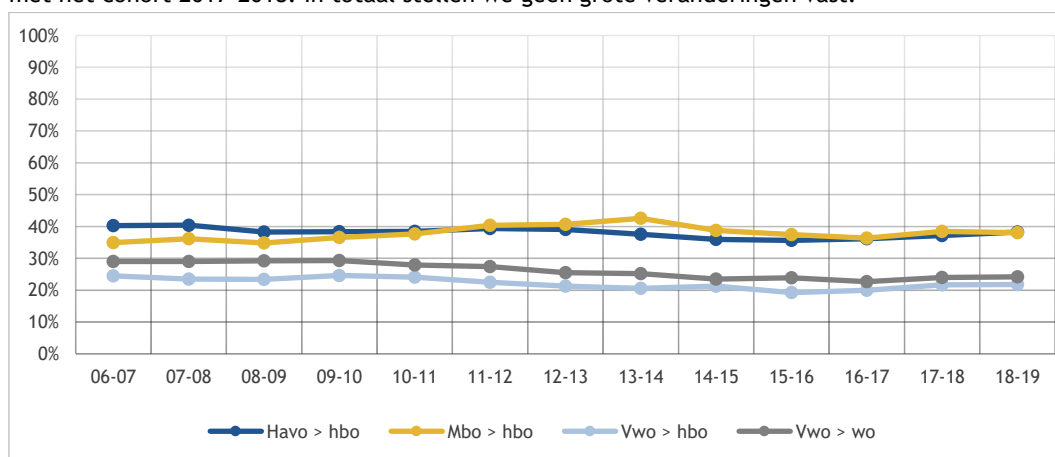
Voor zowel het hbo als het wo is de bestemming van studenten die uitvallen uit het hoger onderwijs in de meeste gevallen niet bekend. Net als vorig jaar is het aandeel met een onbekende bestemming in het hbo 89 procent en in het wo ruim 99 procent. Dit betekent dat deze studenten een jaar later niet meer in Nederlandse registers van het bekostigd onderwijs voorkomen. Zij kunnen helemaal gestopt zijn met studeren, maar ook gestart zijn aan een opleiding in het buitenland. Figuur 7.3 toont de bestemming van studenten die een jaar later nog wel in de registers staan. Net als het jaar ervoor stapte elf procent van de hbo-uitvallers uit instroomcohort 2018-2019 over naar het mbo en is een half procent van de wo-uitvallers terug te vinden in het mbo. Ook dit is vergelijkbaar met het instroomcohort 2017-2018. Er gaan nauwelijks ho-uitvallers over naar het voortgezet onderwijs (0,1% van de hbo-uitval en niemand van de wo-uitval).

Figuur 7.3: Bestemming van studenten die op t+1 niet meer in het bekostigd ho zijn ingeschreven (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

7.4 Uitval en switch naar vooropleiding

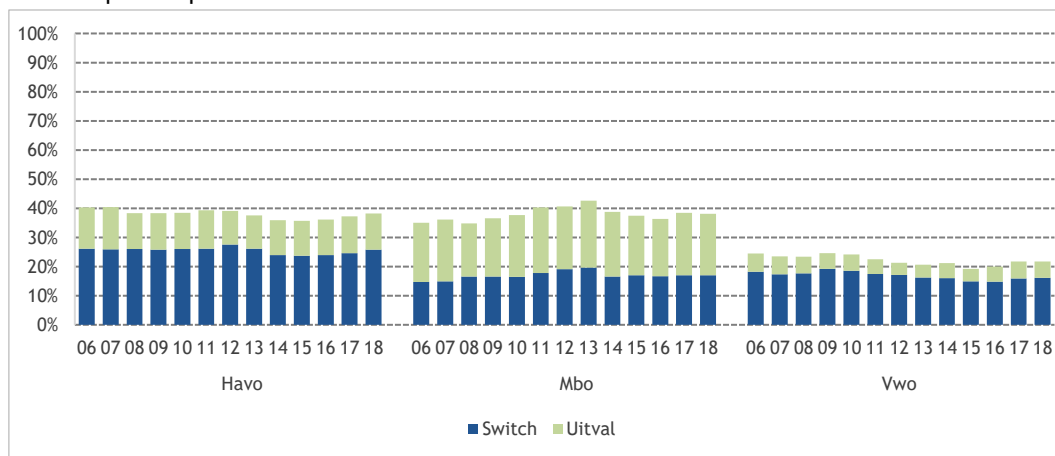
Voor instroomcohort 2018-2019 is de uitval en switch het laagst onder de hbo-eerstejaars met een vwo-diploma (22%; figuur 7.4). De uitval en switch onder hbo-eerstejaars met een mbo-diploma nam sinds het instroomcohort 2013-2014 af van 43 procent naar 36 procent in 2016-2017. Voor cohort 2017-2018 was er een lichte stijging te zien naar 38 procent. Voor het cohort 2018-2019 is deze uitval en switch stabiel gebleven (38%). De uitval en switch voor de hbo-eerstejaars met een havodiploma is licht gestegen met één procentpunt (38%). In het wo viel 24 procent van de eerstejaars uit. Deze uitval en switch is vergelijkbaar met het cohort 2017-2018. In totaal stellen we geen grote veranderingen vast.

Figuur 7.4: Uitval en switch (%) naar vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

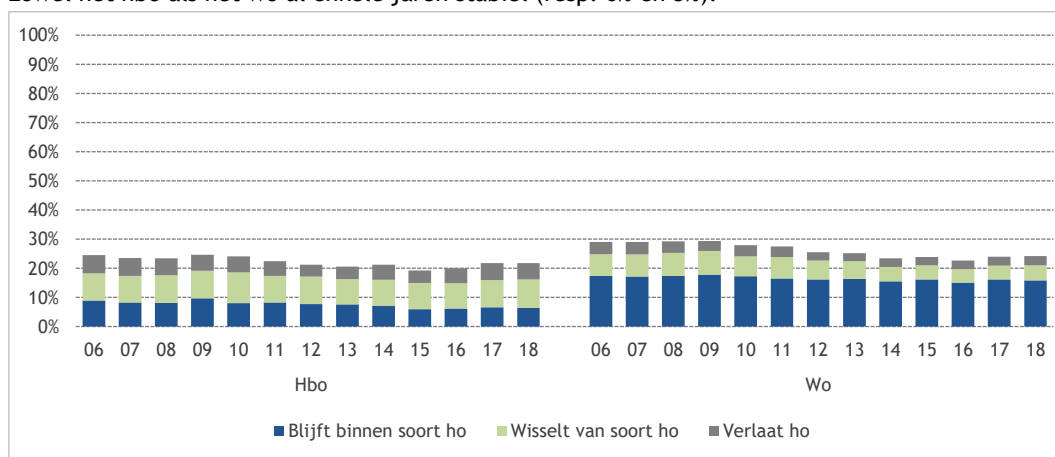
Het percentage uitval en switch onder hbo-studenten is voor alle instroomcohorten het laagst onder studenten met een vwo-diploma (figuur 7.5). Uitsplitsing naar type uitval en switch toont dat het aandeel uitval en switch voor deze groep studenten vooral bepaald wordt door de switch (16% switch; 6% uitval).

Enkel bij studenten met een mbo-diploma is naar verhouding het aandeel dat uitvalt (21%) hoger dan het aandeel dat switcht (17%). Bij hbo-studenten met een havo-diploma switcht 26 procent en valt twaalf procent uit. In totaal schrijft uiteindelijk ruim driekwart van de hbo-studenten met een vwo-diploma zich opnieuw in (78%) en dit aandeel is vergelijkbaar met het jaar ervoor. Voor de hbo-studenten met een mbo-diploma en een havo-diploma is dit aandeel 62 procent. Dit is voor de mbo-gediplomeerden vergelijkbaar met het instroomcohort van 2017-2018. Voor de havo-gediplomeerden daalde het aandeel herinschrijvers met één procentpunt.

Figuur 7.5: Type uitval en switch van hbo-studenten naar vooropleiding (%) t.o.v. alle eerstejaars in het hbo naar bestemming in jaar 2 (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

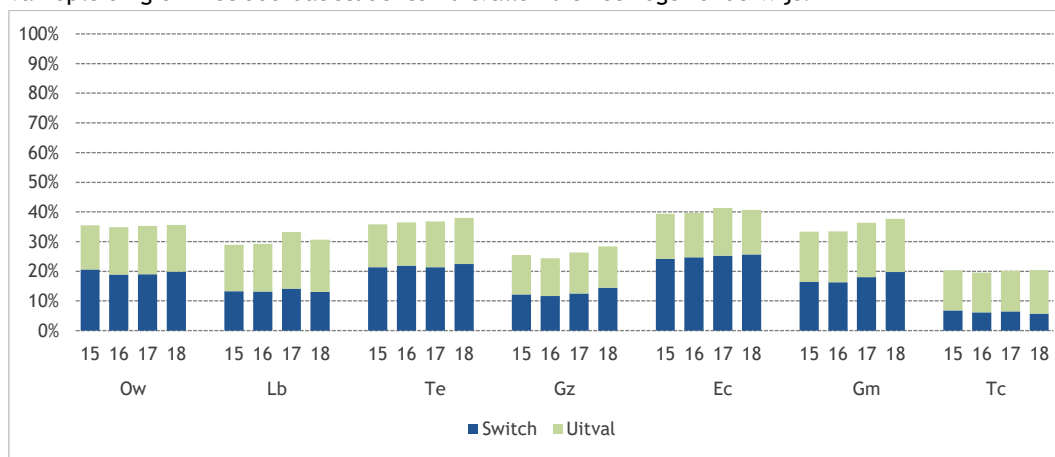
De uitval en switch van ho-studenten met een vwo-achtergrond is relatief laag (figuur 7.6). Voor vwo-gediplomeerden in het hbo geldt een uitval en switch van 22 procent, bij wo-studenten is dit aandeel 24 procent. Omdat vwo-gediplomeerden zowel voor hbo als wo kunnen kiezen binnen het ho, is het interessant om na te gaan welk deel van de hbo-eerstejaars toch kiest voor het wo en andersom (weergegeven als 'wisselt van soort ho'). Het percentage wo-eerstejaars met een vwo-diploma dat na het eerste jaar switcht van wo naar hbo is met vijf procent al enkele jaren stabiel. Voor hbo-studenten met een vwo-diploma is het aandeel dat switcht naar wo tien procent. Dit is een stijging van 0,5 procentpunt ten opzichte van het instroomcohort 2017-2018. Het aandeel vwo-gediplomeerden dat het hoger onderwijs geheel verlaat is voor zowel het hbo als het wo al enkele jaren stabiel (resp. 6% en 3%).

Figuur 7.6: Type uitval en switch van vwo-gediplomeerden binnen of tussen hbo en wo (%) t.o.v. alle vwo-uitval/switch (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

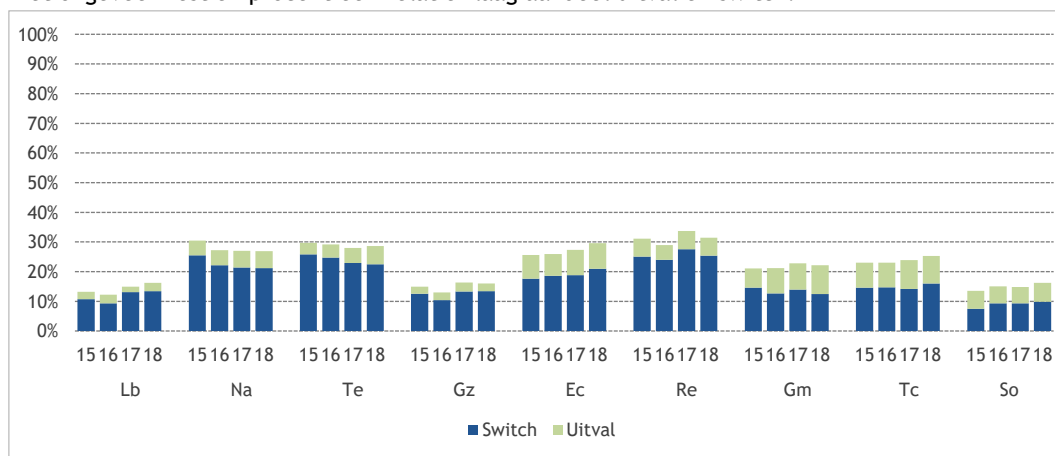
Figuur 7.7 toont voor hbo de switch en uitval naar sector voor de laatste vier instroomcohorten. Net als voorgaande jaren is de uitval en switch het hoogst bij Economie. Ruim veertig procent valt uit of switcht.

De sector Economie wordt op het gebied van uitval en switch op de voet gevolgd door Techniek en Gedrag & Maatschappij (beide 38%). Voor deze twee sectoren geldt bovendien dat het aantal studenten dat uitvalt of switcht is toegenomen ten opzichte van vorig jaar. In de sector Taal & Cultuur is dit aandeel al jaren het laagst (20%). Ook de sectoren Landbouw en Gezondheidszorg laten relatief lage uitval- en switch-percentages zien (resp. 31% en 28%). Wel is het aandeel uitval en switch in de gezondheidszorg voor de tweede keer op rij licht gestegen van 24 procent (2016-2017), naar 26 procent (2017-2018), naar 28 procent voor het instroomcohort 2018-2019. Deze stijging komt vooral door het aandeel studenten dat verandert van opleiding en niet doordat studenten uitvallen uit het hoger onderwijs.

Figuur 7.7: Type uitval en switch uit het hbo naar sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

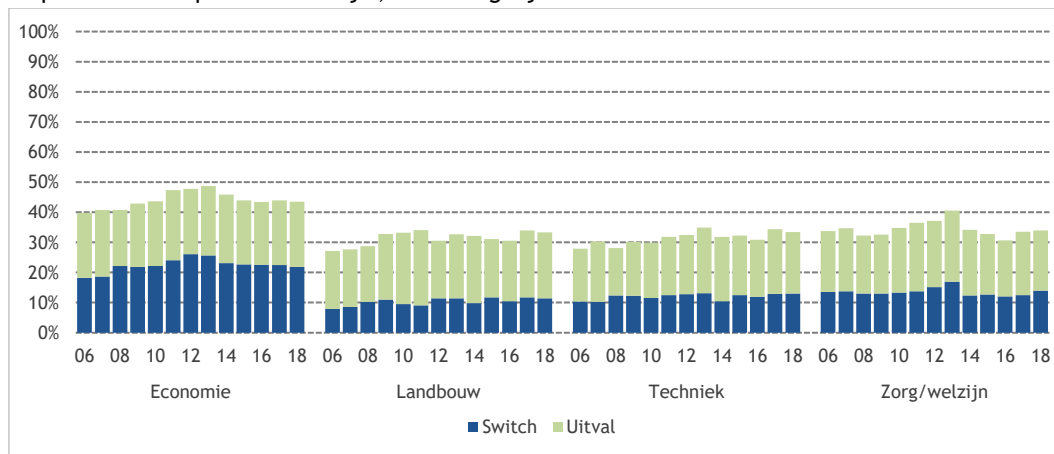
Ook in het wo zijn er verschillen in uitval en switch tussen de sectoren (figuur 7.8). Zo is de uitval en switch samen bij rechten het hoogst (31%). Dit aandeel is wel lager dan het aandeel in 2017-2018 (34%). De grootste stijging in uitval en switch (3 ppnt.) vinden we bij de sector economie (30%). Het aandeel economiestudenten dat zich opnieuw inschrijft voor dezelfde opleiding is inmiddels vergelijkbaar met de sector rechten. Voor de sectoren techniek, natuur en taal & cultuur ligt het aandeel switch en uitval op respectievelijk op 28, 27 en 25 procent. Voor de sectoren techniek en taal & cultuur is dit een lichte stijging ten opzichte van het instroomcohort 2017-2018. De 'nieuwe' sector onderwijs kent een lage uitval en switch, hier schrijft 81 procent zich opnieuw in voor dezelfde opleiding. Ook in de sectoren landbouw, gezondheidszorg, als ook bij de sectoroverstijgende opleidingen (zoals bijv. de University Colleges) is er met ongeveer zestien procent een relatief laag aandeel uitval en switch.

Figuur 7.8: Type uitval en switch uit het wo naar sector⁵⁴ (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

⁵⁴ LB = Landbouw en Natuurlijke Omgeving; NA = Natuur; TE = Techniek; GZ = Gezondheidszorg; EC = Economie; RE = Recht; GM = Gedrag en Maatschappij; TC = Taal en Cultuur; SO = Sectoroverstijgend

Het aandeel mbo-gediplomeerden in de sector economie dat uitvalt of switcht is dit jaar met 44 procent gelijk gebleven ten opzichte van het instroom cohort 2017-2018. Wel is de uitval en switch in deze sector het hoogst. In de sectoren landbouw en techniek is het aandeel dat switcht of uitvalt met ongeveer één procentpunt afgenomen en ligt voor beide sectoren op 33 procent. Voor de sector zorg & welzijn geldt dat 66 procent zich opnieuw inschrijft, dit is vergelijkbaar met het instroomcohort 2017-2018.

Figuur 7.9: Type uitval en switch mbo-hbo (%) naar sector mbo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

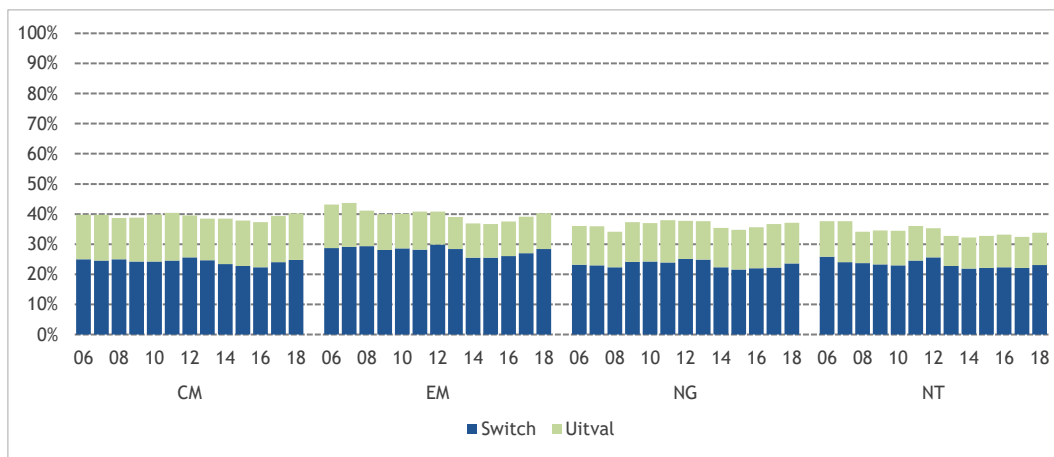
De uitvalpercentages van studenten vanuit een bepaalde mbo-sector naar een hbo-sector zijn weergegeven in tabel 7.2 voor de instroom in 2017-2018 en 2018-2019. De gemiddelde uitval in beide jaren is 38 procent. Studenten uit mbo economie vallen relatief vaak uit in de hbo-sectoren onderwijs (51%), gezondheidszorg (45%), economie (45%) en gedrag & maatschappij (45%; 2018-2019). Ten opzichte van het instroomcohort 2017-2018 is er wel voor deze groep studenten een daling van de uitval en switch in de doorstroom van mbo-economie naar hbo landbouw. Ook voor de instroom in hbo economie geldt dat daar mbo-studenten uit diverse richtingen relatief vaak hun studie niet voortzetten. Zo is de uitval vanuit mbo techniek en mbo zorg & welzijn naar hbo-economie ook behoorlijk (resp. 41 procent 45 procent).

Tabel 7.2: Uitval en switch van mbo-sector naar hbo-sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2017 en 2018); blauwe getallen laten een bovengemiddelde uitval en switch zien

Van mbo-sector ↓	Naar hbo-sector ↓													
	Onderwijs		Landbouw		Techniek		Gezondheidszorg		Economie		Gedrag en Maatschappij		Taal en Cultuur	
	17-18	18-19	17-18	18-19	17-18	18-19	17-18	18-19	17-18	18-19	17-18	18-19	17-18	18-19
Economie	49%	51%	46%	26%	38%	38%	38%	45%	46%	45%	42%	45%	25%	26%
Landbouw	41%	36%	35%	35%	32%	40%	27%	24%	39%	35%	27%	31%	30%	6%
Techniek	38%	40%	26%	30%	33%	33%	32%	33%	45%	41%	39%	37%	22%	21%
Zorg/welzijn	34%	35%	53%	52%	49%	49%	25%	28%	44%	45%	35%	34%	30%	14%

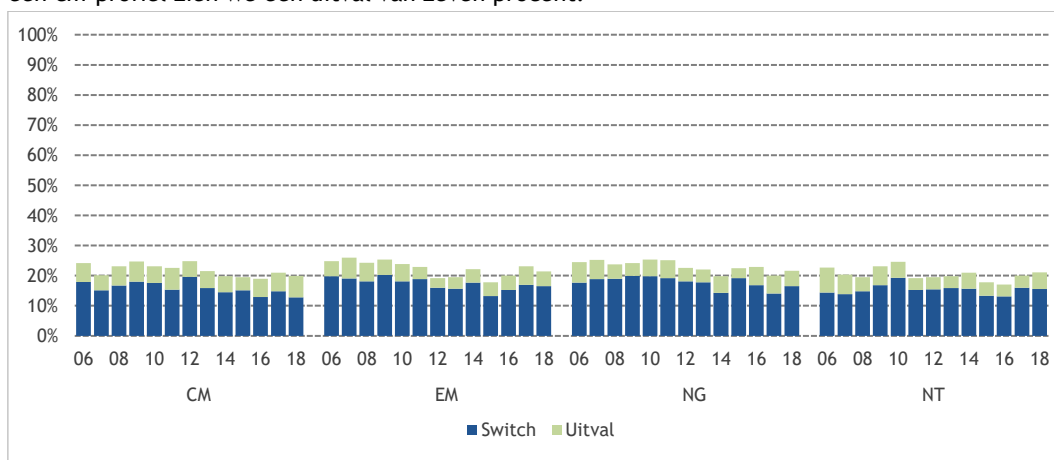
Figuur 7.10 tot en met figuur 7.12 tonen de eindexamenprofielen en uitval en switch bij studenten uit havo en vwo⁵⁵. Voor de studenten met een havo-diploma geldt dat het aandeel dat uitvalt of switcht met veertig procent het hoogst is in de profielen cultuur & maatschappij (cm) en economie & maatschappij (em). Dit is in lijn met voorgaande jaren. Dit is in lijn met voorgaande jaren. Voor beide profielen is er een lichte stijging van ongeveer één procentpunt ten opzichte van het instroomcohort 2017-2018. Voor de profielen natuur & gezondheid (ng) en natuur en techniek (nt) is het aandeel dat zich opnieuw inschrijft respectievelijk 63 en 66 procent. Voor het aandeel studenten met een nt-profiel is dit een stijging in uitval en switch van ruim één procentpunt. Het aandeel studenten met een ng-profiel dat uitvalt of switcht is vergelijkbaar met het instroomcohort 2017-2018. Voor alle profielen geldt dat het aandeel dat switcht groter is dan het aandeel dat uitvalt uit het hoger onderwijs. Voor het aandeel cm-studenten is de uitval, net als instroomcohort 2017-2018, het hoogst (15%).

55 De combinatieprofielen zijn als volgt ingedeeld: em/cm = em; ng/cm en ng/em = ng; nt/cm, nt/em en nt/ng = nt.

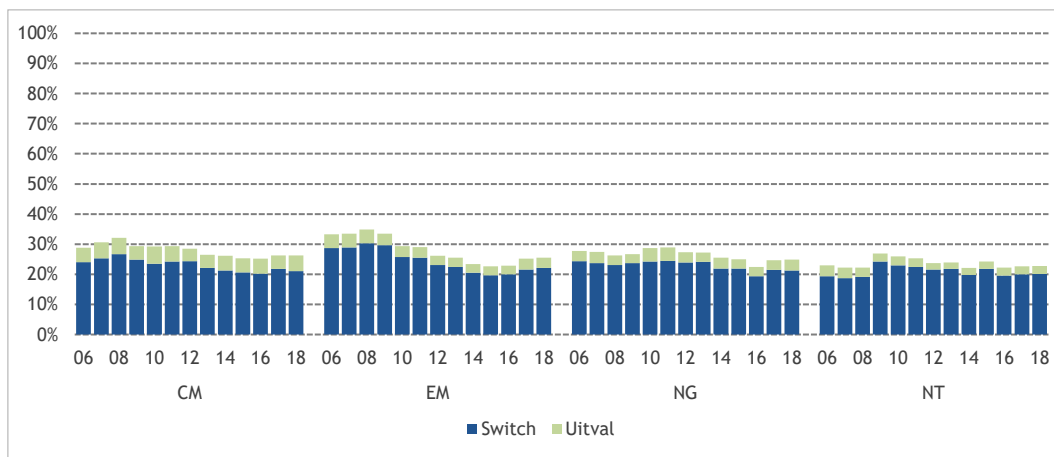
Figuur 7.10: Type uitval en switch havo-hbo (%) naar profiel havo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2019)

De totale uitval en switch is relatief laag onder hbo-studenten met een vwo-diploma (20%). Bovendien geldt voor alle profielen dat het aandeel uitval en switch met name bepaald wordt door studenten die switchen en niet door studenten die uitvallen uit het hoger onderwijs. Wel zijn er (kleine) verschillen tussen de verschillende profielen (figuur 7.11). Voor het instroomcohort 2018-2019 geldt dat 22 procent van de studenten met een ng-profiel uitvalt of switcht. Dit is een stijging van twee procentpunten ten opzichte van 2017-2018. Ook bij studenten met een nt-profiel die een opleiding volgen in het hbo zien we een lichte stijging in de uitval en switch (1 ppt.) waarbij 21 procent uitvalt of switcht. Bij studenten met een cm- en em-profiel zien we een daling in het aantal studenten dat uitvalt en switcht met ruim één procentpunt (resp. 20 en 22% uitval en switch). De uitval is bij bijna alle profielen vijf procent, alleen bij studenten met een cm-profiel zien we een uitval van zeven procent.

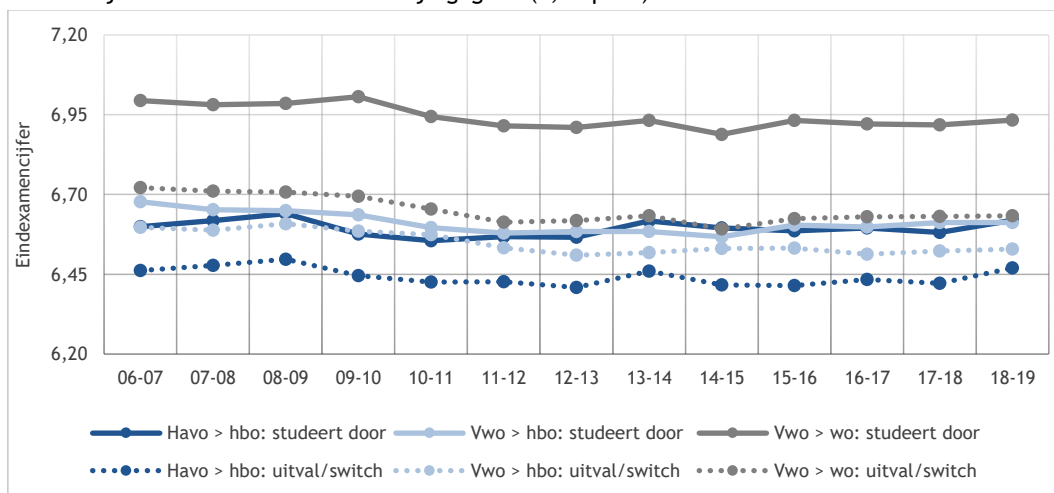
Figuur 7.11: Type uitval en switch vwo-hbo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

Tenslotte is gekeken naar de uitval onder wo-studenten met een vwo-achtergrond naar de verschillende profielen (figuur 7.12). Voor alle profielen geldt dat het aandeel studenten dat zich in het tweede jaar opnieuw inschrijft aan dezelfde opleiding op dezelfde instelling gelijk is gebleven aan vorig jaar. Voor de profielen cm, em, ng en nt is dit aandeel respectievelijk 74, 75, 75 en 77 procent. Voor alle groepen geldt bovendien dat slechts een klein aandeel volledig uitvalt uit het hoger onderwijs. Bij studenten met een cm-profiel is dit aandeel het hoogst (5%).

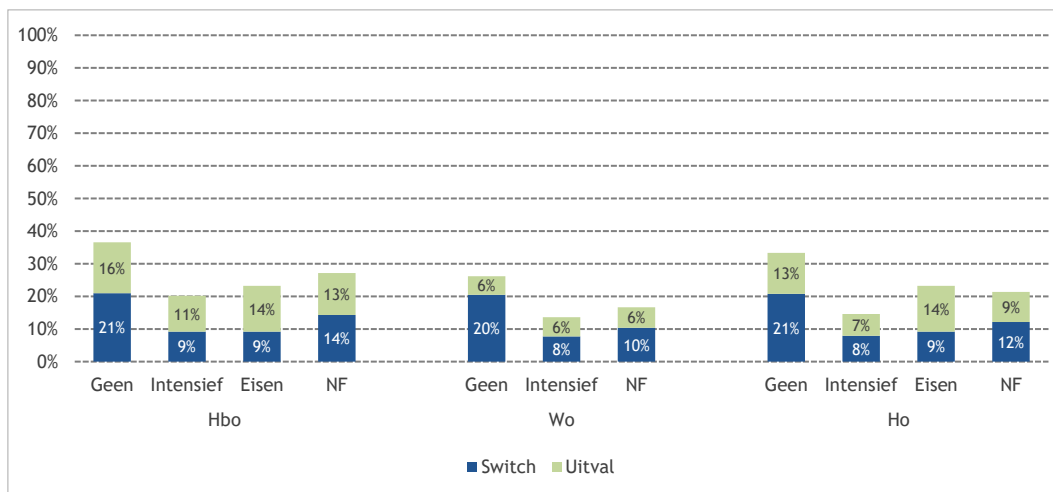
Figuur 7.12: Type uitval en switch vwo-wo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

In figuur 7.13 is de uitval en switch afgezet tegen het gemiddelde eindexamencijfer voor zowel de studenten met een havo- als een vwo-diploma. Voor alle instroomcohorten geldt dat het gemiddelde vo-eindexamencijfer van studenten die switchen of uitvallen lager is dan dat van studenten die niet uitvallen of switchen (en zich dus herinschrijven voor de initiële studie). Dit geldt voor alle drie de vooropleidingsgroepen in de afgelopen dertien jaar. Het verschil in eindexamencijfer tussen uitvallers/switchers en herinschrijver is het grootst bij studenten die van het vwo naar het wo zijn gegaan (0,30 punt) en het kleinst bij vwo'ers die naar het hbo zijn gegaan (0,08 punt).

Figuur 7.13: Uitval en switch (%) naar eindexamencijfers vo (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

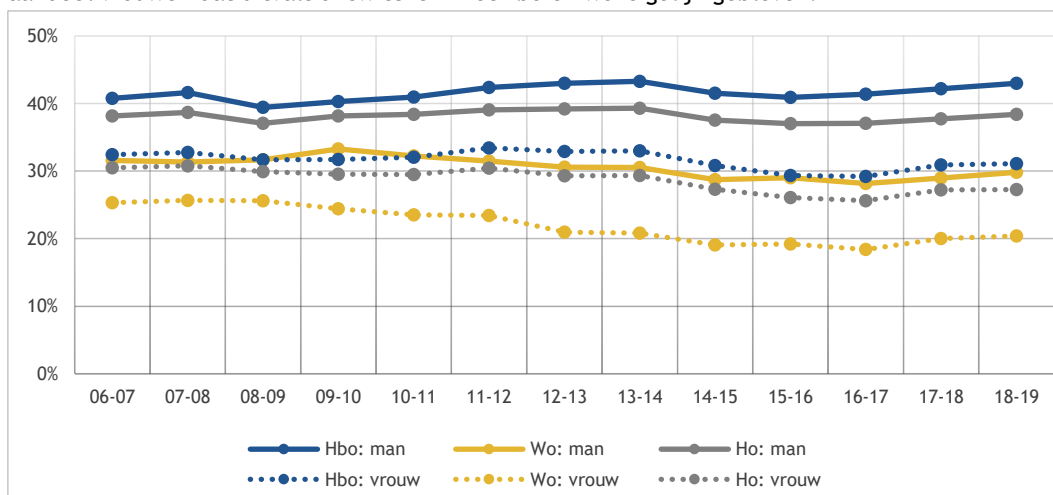
De uitval en switch bij opleidingen die selecteren is lager dan bij opleidingen die niet selecteren. Het aandeel dat uitvalt of switcht verschilt naar de verschillende typen selectie die er zijn in het ho (figuur 7.14). Er worden hiervoor de volgende soorten selectie onderscheiden: geen selectie (1), intensief kleinschalig onderwijs (met name University colleges; 2), opleidingen met nadere eisen (met name kunstopleidingen; 3) en opleidingen met een numerus fixus (4). Opleidingen met een numerus fixus zijn opleidingen die een maximum aantal studenten, een numerus fixus, hanteren. Om te mogen aanmelden moeten studenten voldoen aan een aantal voorwaarden. Deze selectie kan een toelatingstoets inhouden en/of een aantal non-cognitieve testen. Ook kan het zijn dat studenten hun cijferlijst moeten doorgeven. Voor het totale ho geldt voor het instroomcohort 2018-2019 dat het aandeel dat switcht of uitvalt het laagst is op opleidingen met intensief en kleinschalig onderwijs (zoals University colleges). Ook is de uitval en switch lager bij numerusfixusopleidingen en opleidingen die nadere eisen stellen. Bij opleidingen zonder selectie is de uitval en switch het hoogst, namelijk 34 procent (37% in het hbo en 26% in het wo).

Figuur 7.14: Uitval en switch naar type selectie (%) (bron: 1cHO/CROHO)

7.5 Uitval en switch naar achtergrondkenmerken

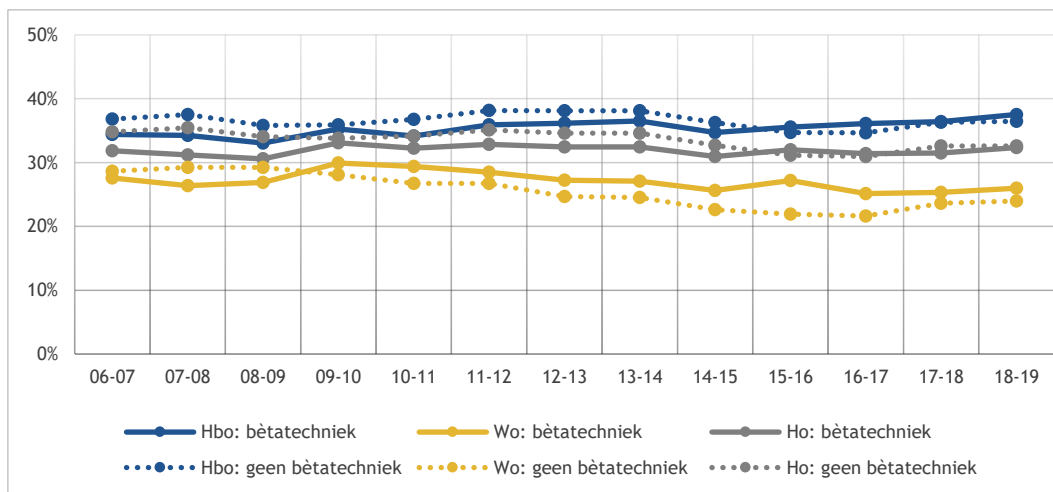
In deze paragraaf wordt verslag gedaan van de uitval en switch naar de achtergrondkenmerken. We bekijken hiervoor eerst de uitval en switch naar geslacht. In het algemeen kunnen we hiervoor vaststellen dat de uitval en switch bij mannen groter is dan bij vrouwen (figuur 7.15). Dat verschil is behoorlijk. Voor het wo-instroomcohort 2018-2019 is het verschil in uitval en switch tussen mannen en vrouwen tien procentpunten (resp. 30 en 20% uitval en switch). In het hbo gaat het om twaalf procentpunten verschil (resp. 43 en 31% uitval en switch). Hiermee wordt het verschil tussen mannen en vrouwen in het hbo weer iets groter (dit was 11%). Dit komt door de toename van één procentpunt van het aandeel mannen in het hbo dat uitvalt of switcht. Voor het aandeel mannen dat uitvalt of switcht in het wo geldt hetzelfde: ook hier zien we een toename van één procentpunt ten opzichte van het instroomcohort 2017-2018. Het aandeel vrouwen dat uitvalt of switcht in het hbo en wo is gelijk gebleven.

Figuur 7.15: Uitval en switch (%) naar geslacht en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

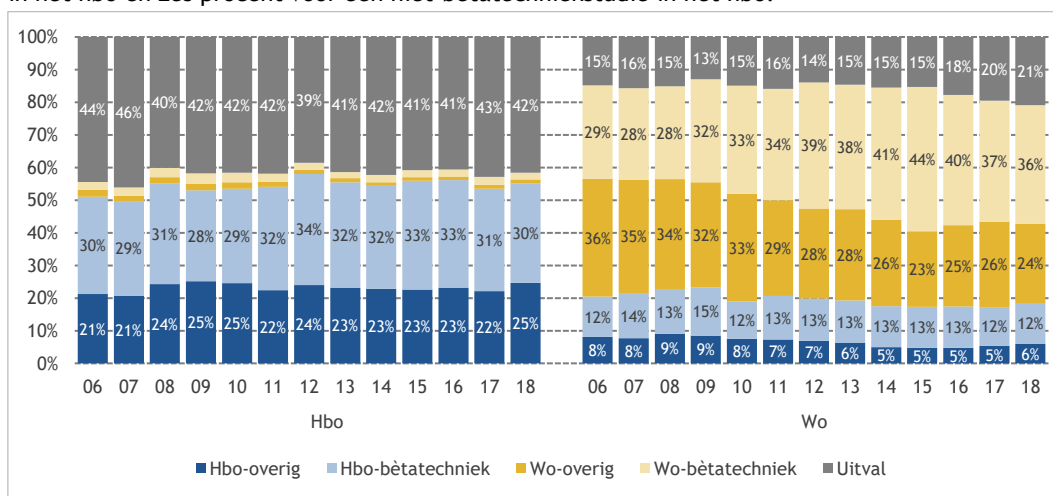
In dit onderdeel bekijken we de uitval en switch voor opleidingen binnen het hoger technisch en natuurwetenschappelijk onderwijs, ook wel de bètatechnische opleidingen genoemd. De verschillen in uitval en switch tussen wel en geen bètatechnische studenten zijn in het ho relatief klein (figuur 7.16) voor het instroomcohort 2018-2019 (1 ppnt. verschil). Uitval en switch onder bètatechnische studenten is in hbo en wo iets hoger dan onder niet-bètatechnische studenten. In het hbo gaat het om een aandeel van 38 procent dat uitvalt of switcht met een bètatechnische studie, in het wo is dit aandeel 26 procent. Dit is een kleine stijging ten opzichte van 2017-2018 met respectievelijk twee en één procentpunten.

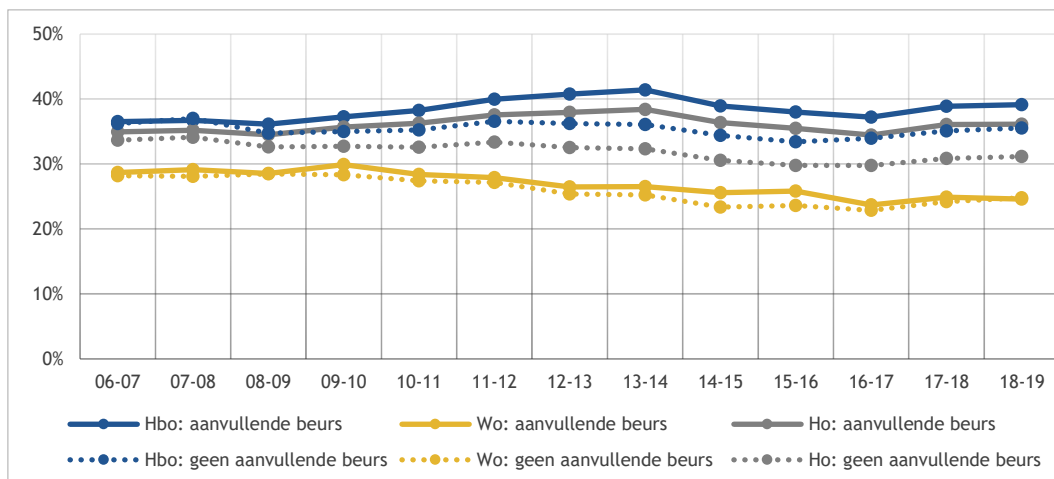
Figuur 7.16: Uitval en switch (%) naar bètatechnische studies en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

Indien een student ervoor kiest een bètatechnische opleiding niet voort te zetten, is het interessant na te gaan of de keuze in het tweede jaar weer op bètatechniek valt (figuur 7.17). Allereerst blijkt dat van de hbo-bètastudenten die uitvallen of switchen 42 procent het hbo verlaat. In het wo is dit aandeel de afgelopen jaren telkens een aantal procentpunten gestegen van vijftien procent in 2015-2016 naar 21 procent voor het instroomcohort 2018-2020. Voor zowel het hbo als het wo geldt dat een kwart van de studenten geen bètatechnische opleiding meer volgt binnen respectievelijk hbo en het wo. Dertig procent kiest opnieuw voor een hbo-bètatechnische studie en 36 procent kiest opnieuw een wo-bètatechnische studie. Van de wo-bètatechniekstudenten die switchen of uitvallen, kiest twaalf procent voor bètatechniek in het hbo en zes procent voor een niet-bètatechniekstudie in het hbo.

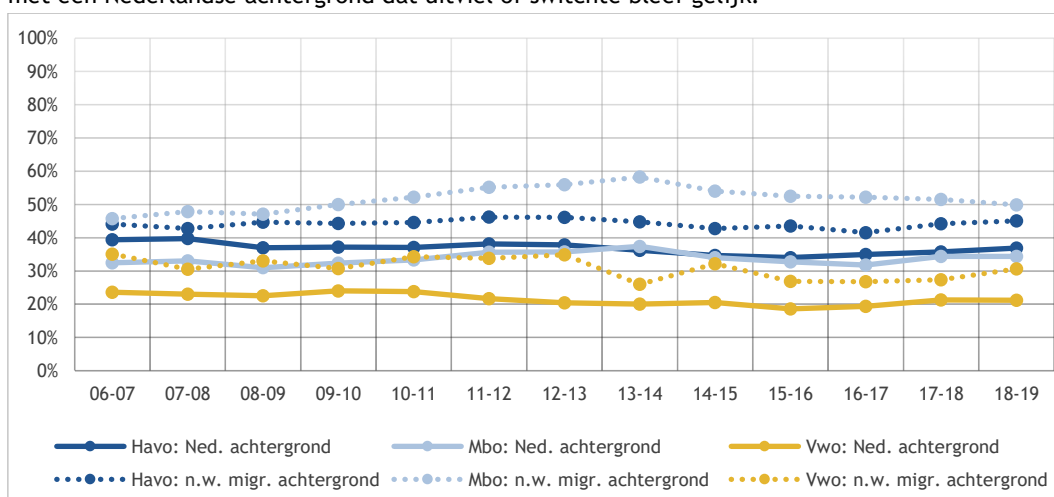
Figuur 7.17: Bètatechniekk keuze in t+1 van uitval en switch uit bètatechnische studies (%) naar soort hoger onderwijs in eerste jaar (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

Een aanvullende beurs wordt verstrekt aan studenten waarvan de ouders weinig of niets kunnen bijdragen aan de studie en kan daarmee worden opgevat als een proxy voor studenten met minder draagkrachtige ouders. In het hbo is de uitval en switch onder studenten met aanvullende beurs hoger dan onder studenten zonder aanvullende beurs (3 ppnt.; figuur 7.18). Het verschil is wel kleiner dan vorig jaar (4 ppnt.) In het wo is er dit jaar geen verschil meer tussen beide groepen en geldt dat een kwart van de studenten uitvalt of switcht ongeacht het hebben van een aanvullende beurs.

Figuur 7.18: Uitval en switch (%) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

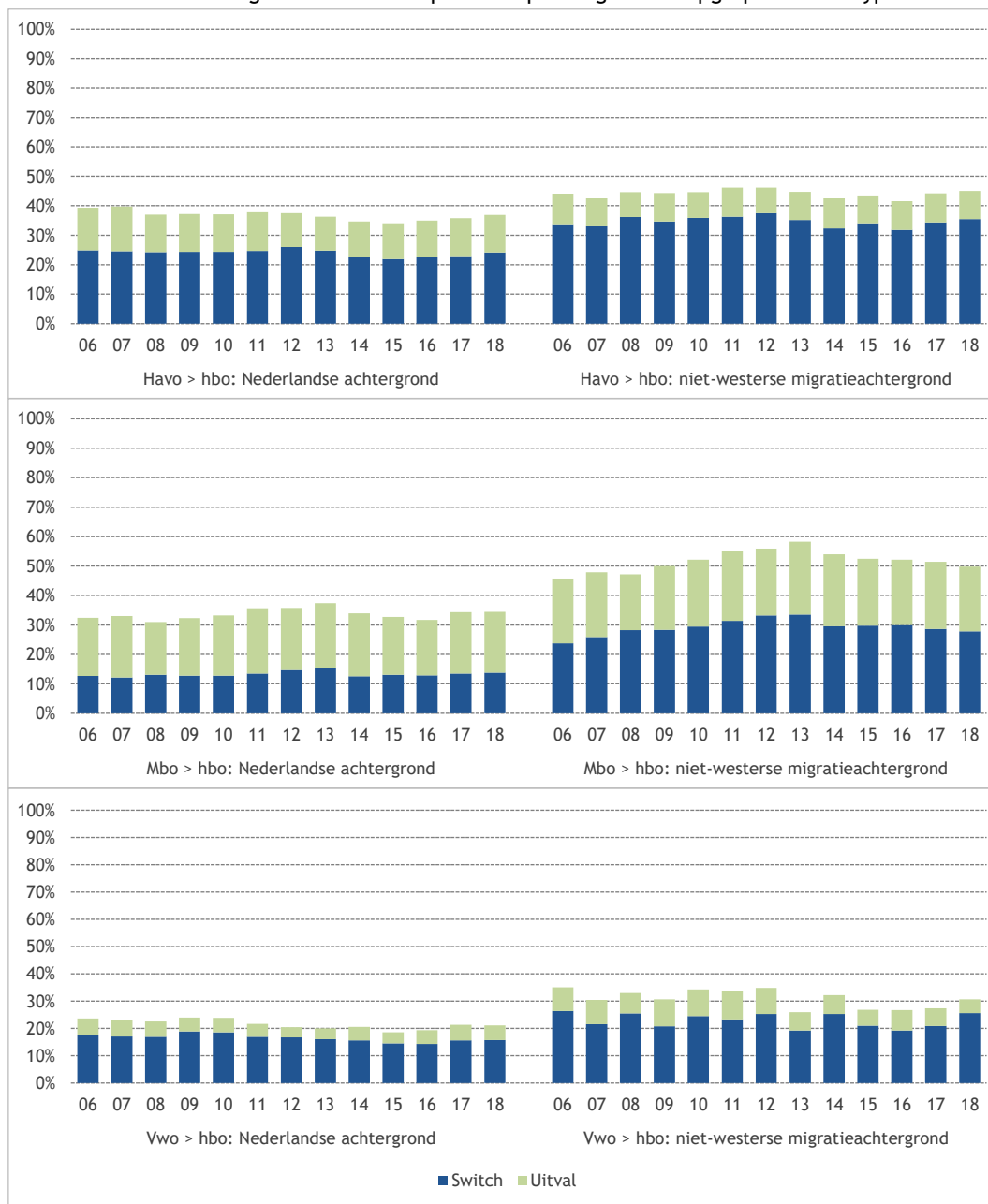
Figuur 7.19 toont voor het hbo het percentage dat uitvalt en switcht, uitgesplitst naar studenten met een niet-westerse migratieachtergrond⁵⁶ en studenten met een Nederlandse achtergrond. Er is bovendien een uitsplitsing gemaakt naar vooropleiding (studenten met een westerse migratieachtergrond zijn hier achterwege gelaten). Voor alle vooropleidingen geldt dat het aandeel dat uitvalt of switcht onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond groter is dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Deze geldt voor alle instroomcohorten. Wel stellen we verschillen vast naar vooropleiding waarbij het verschil het grootst is bij hbo-studenten die uit het mbo komen. Het totale aandeel mbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dat uitvalt of switcht uit het hbo is met één procentpunt afgenomen naar vijftig procent. Het verschil is voor cohort 2018-2019 vijftien procentpunten. Dit verschil is sinds vorig jaar iets kleiner geworden (was 17 ppnt.). Bij studenten met een vwo-diploma is de uitval en switch bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond 31 procent, bij studenten met een havo-vooropleiding 45 procent. Bij de studenten met een havo diploma is het verschil in uitval en switch naar migratieachtergrond acht procentpunten en daarmee vergelijkbaar met 2017-2018; voor vwo-gediplomeerden negen procentpunten (dit verschil is 3 ppnt. toegenomen ten opzichte van het vorige jaar). Deze toename wordt verklaard doordat het aandeel studenten met een vwo-diploma en een niet-westerse migratieachtergrond dat uitvalt en switcht is toegenomen van 27 naar 31 procent. Het aandeel studenten met een Nederlandse achtergrond dat uitviel of switchte bleef gelijk.

Figuur 7.19: Uitval/switch (%) van hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond versus geen migratieachtergrond naar vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

⁵⁶ We gebruiken hiervoor de definitie van het CBS, zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond> voor meer informatie.

Figuur 7.20 toont de uitval en switch voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en met een Nederlandse achtergrond uit het hbo per vooropleiding verder opgesplitst naar type uitval en switch.

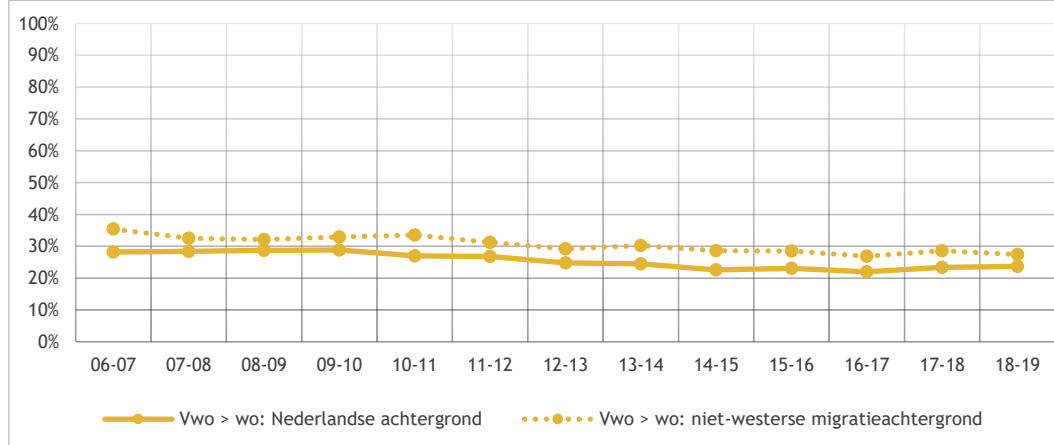

Figuur 7.20: Uitval en switch van hbo-studenten naar migratieachtergrond en vooropleiding (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

Voor alle vooropleidingsgroepen geldt dat hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond vaker uitvallen of switchen. Er zijn wel verschillen tussen de studentengroepen naar vooropleiding. Zo is het verschil in uitval en switch onder studenten met een havo-diploma tussen beide groepen acht procentpunten voor het instroomcohort 2018-2019. Dit verschil is met vijftien procentpunten het hoogst bij studenten met een mbo-diploma. Voor studenten met een vwo-diploma is dit verschil tien procentpunten. Ten opzichte van 2017-2018 stellen we bovendien vast dat het aandeel studenten met een vwo-diploma en een niet-westerse migratieachtergrond dat switcht vijf procentpunten is gestegen (van 21 naar 26%). De uitval is licht gedaald met één procentpunt naar vijf procent. Voor de studenten zonder migratieachtergrond en een vwo-diploma is er een daling van één procentpunt in de uitval naar vijf procent.

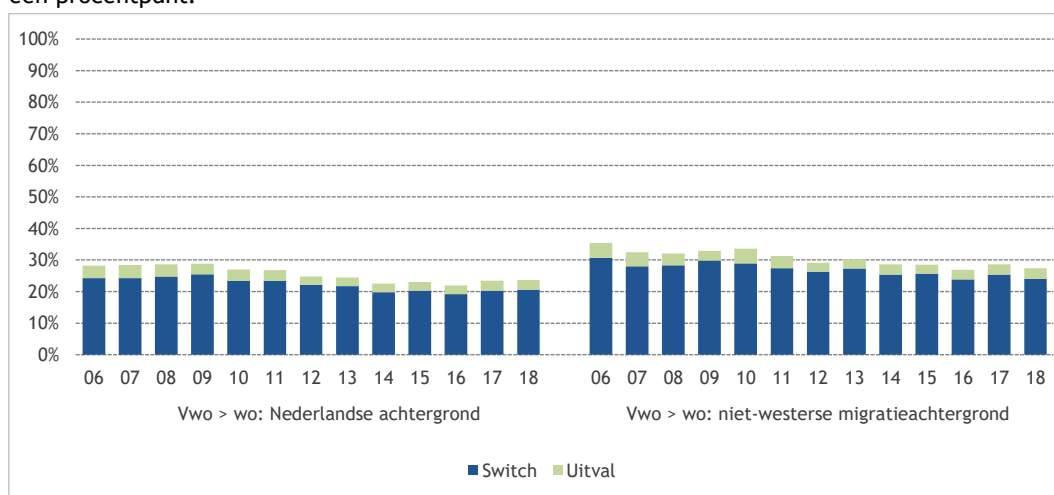
Het aandeel dat switcht is gelijk gebleven (16%). Vooral de switch biedt dus een verklaring voor de verschillen tussen beide groepen studenten een vwo-achtergrond. Ook voor studenten met een mbo-achtergrond is er vooral een verschil met het aandeel dat switcht (14 ppnt.). Voor de havo-gediplomeerden geldt dit eveneens: 24 procent zonder migratieachtergrond switcht; dit aandeel is bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond 35 procent.

In het wo zijn de verschillen tussen studenten met en zonder (niet-westerse) migratieachtergrond kleiner dan in het hbo (figuur 7.21). Onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond ligt het percentage uitval en switch bij instroomcohort 2018-2019 drie procentpunten hoger dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit verschil is kleiner dan voor het cohort 2017-2018 (5 ppnt.).

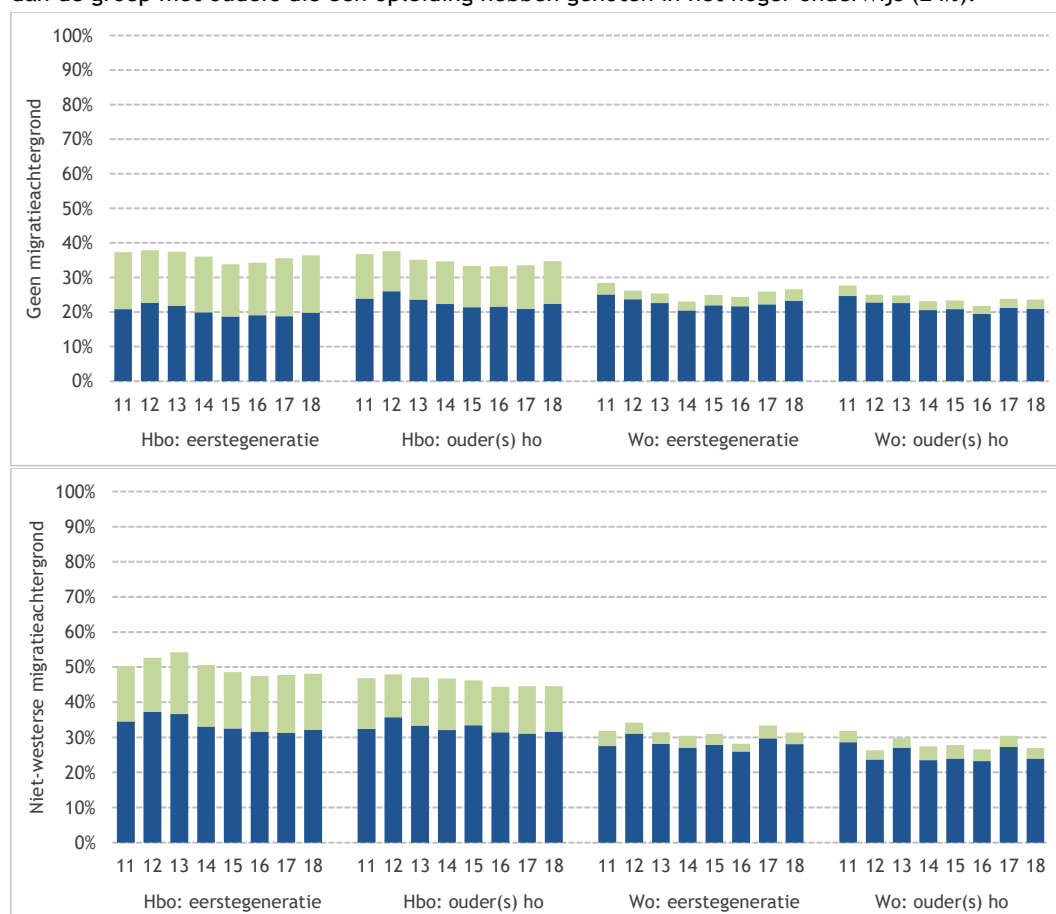
Figuur 7.21: Uitval/switch (%) van wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond tegenover studenten met een Nederlandse achtergrond (alleen vwo) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

Als we een verdere uitsplitsing maken naar type uitval en switch onder wo-studenten naar migratieachtergrond, kunnen we hetzelfde vaststellen als in het hbo: de verschillen doen zich vooral voor in de switch tussen opleidingen (figuur 7.22). Ongeveer drie procent van beide groepen in cohort 2018-2019 verlaat het ho, dit is vergelijkbaar met 2017-2018. In totaal blijkt dat 24 procent van de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond switcht tegenover 21 procent van de studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit is voor de studenten zonder migratieachtergrond een stijging van één procentpunt ten opzichte van 2017-2018, voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is dit een daling van één procentpunt.

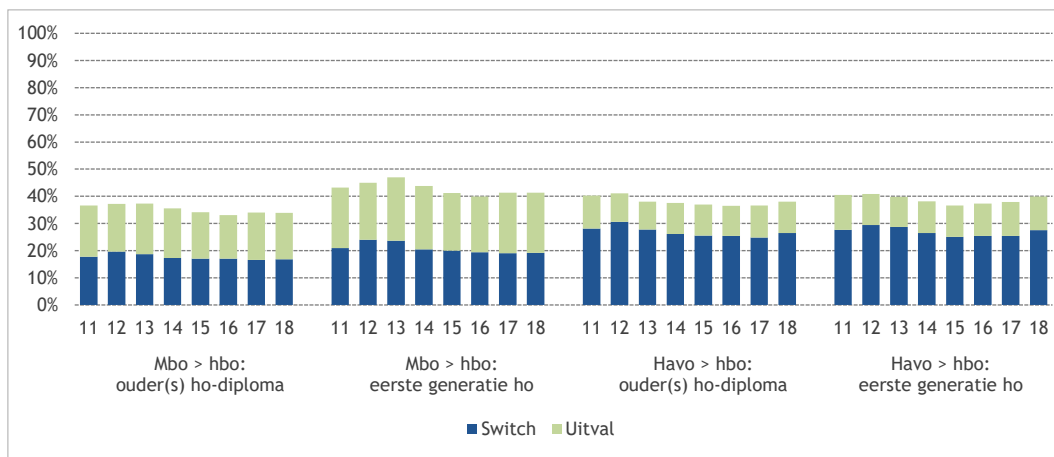
Figuur 7.22: Uitval en switch (%) van wo-studenten naar migratieachtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

De sociale achtergrond van de studenten die zijn uitgevallen of geswitcht, is geanalyseerd op basis van de CSB microdata. In de CBS-analyses zijn alleen de uitval- en switchcijfers van studenten geanalyseerd waarvan het opleidingsniveau van de ouders bekend is. Daarom kunnen de percentages afwijken van de hiervoor beschreven resultaten. De focus ligt op verschillen tussen eerstegeneratiestudenten en studenten waarvan de ouders een diploma hebben op ho-niveau. Het betreft hier ongeveer 61 procent van alle records. Op basis hiervan concluderen we dat zowel in het hbo als in het wo eerstegeneratiestudenten iets vaker uitvallen dan studenten waarvan ten minste een van de ouders een ho-diploma heeft (uitval ouders ho hbo is 13%, wo 3%. Uitval ouders geen ho hbo is 16%, wo 4%. Voor wat betreft switch resp. 23 en 21% en 23 en 24%, niet in de figuur). Verder is er een uitsplitsing gemaakt naar migratieachtergrond (figuur 7.23). Voor het hbo geldt dat studenten met een niet-westerse vaker switchen (32% tegenover 21%), maar deze groep niet-westerse studenten verschilt hierin niet naar het opleidingsniveau van de ouders. Voor de uitval stellen we vast dat hbo-studenten niet sterk verschillen naar migratieachtergrond. Hier is het opleidingsniveau van de ouders bepalend. In het wo zijn de verschillen kleiner. Maar ook hier switchen studenten met een niet-westerse migratieachtergrond vaker. Tevens blijkt dat binnen de groep studenten met een niet-westerse migratieachtergrond de groep eerstegeneratie studenten nog iets vaker switch (28%) dan de groep met ouders die een opleiding hebben genoten in het hoger onderwijs (24%).

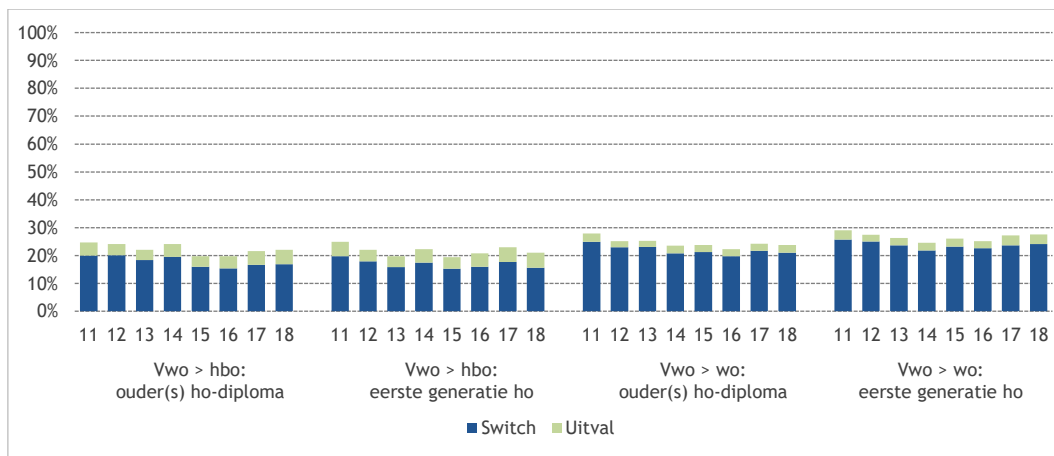

Figuur 7.23: Type uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en migratieachtergrond (bron: CBS microdata; van 61% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)

Figuur 7.24 en figuur 7.25 tonen de uitvalcijfers naar sociale herkomst (op basis van het opleidingsniveau van de ouders) uitgesplitst naar zowel soort hoger onderwijs als vooropleiding. Hieruit komt naar voren dat de verschillen naar sociale herkomst die in de vorige figuur zijn geconstateerd vooral voor rekening komen van de uitval en switch van de hbo-studenten met een mbo-achtergrond en van wo-studenten met een vwo-achtergrond: daar is de uitval en switch bij eerstegeneratiestudenten groter dan overige studenten.

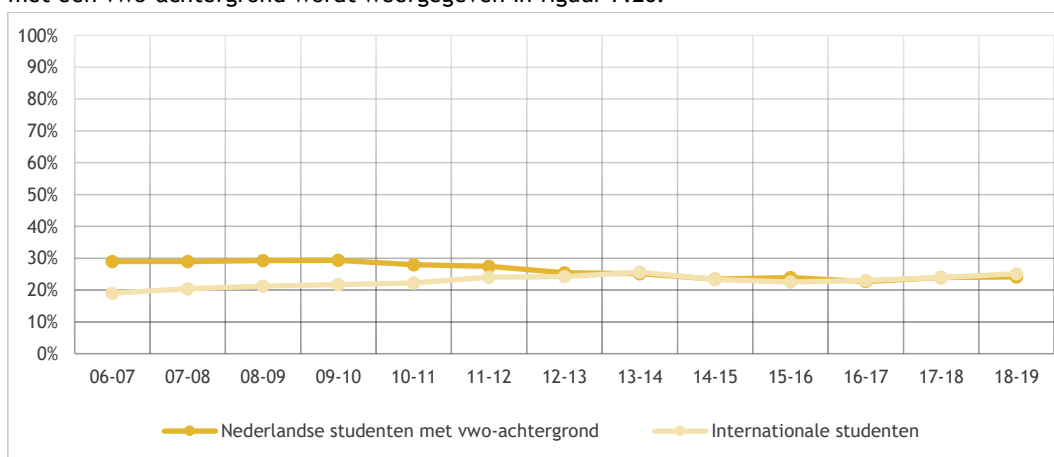

Figuur 7.24: Type uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en vooropleiding (mbo en hbo) (bron: CBS microdata; van 61% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)

Figuur 7.25: Type uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en vooropleiding (alleen vwo) (bron: CBS microdata; van 61% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)

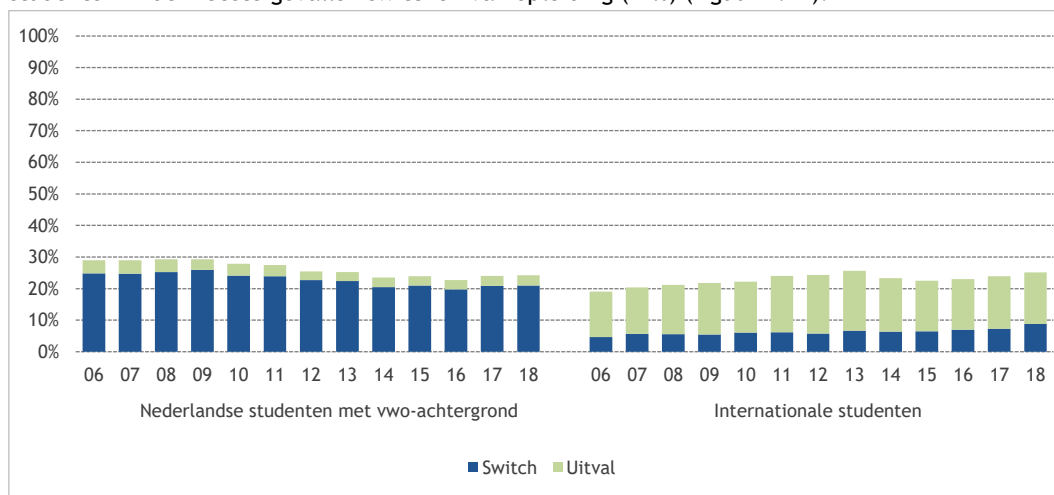
De uitval en switch van internationale wo-studenten in vergelijking met die van Nederlandse wo-studenten met een vwo-achtergrond wordt weergegeven in figuur 7.26.

Figuur 7.26: Uitval/switch (%) van internationale studenten in het wo, vergeleken met Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond (bron: 1CHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

Voor de cohorten 2006-2007 tot en met 2012-2013 geldt dat de uitval en switch hoger lag onder Nederlandse studenten (29% tegenover 19% in 2006-2007). Dit verschil is sinds enkele jaren verdwenen. Bij cohort 2018-2019 ligt de uitval en switch een fractie lager onder Nederlandse studenten (24%) dan onder internationale studenten (25%). De uitval en switch onder internationale studenten is één procentpunt toegenomen in vergelijking met het instroomcohort 2017-2018. De uitval en switch onder Nederlandse studenten bleef onveranderd.

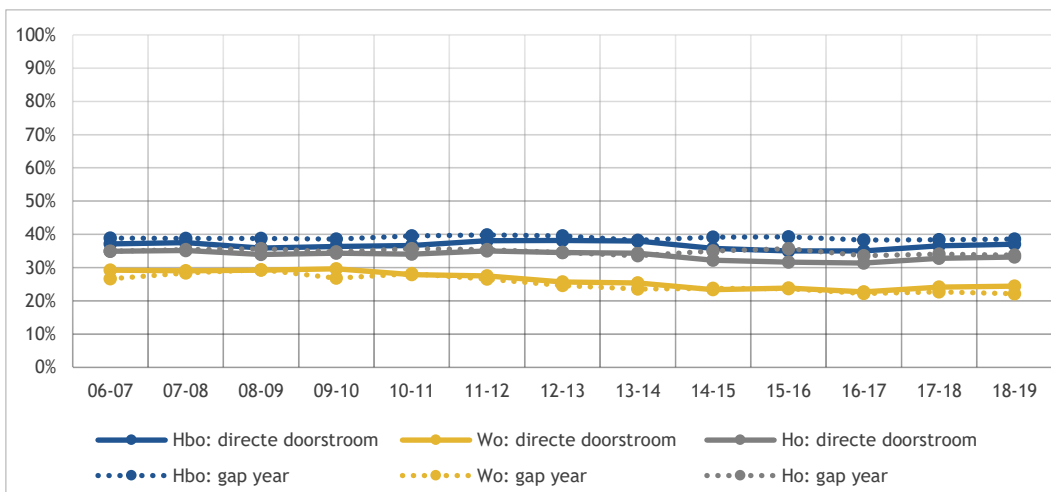
Als de totale uitval en switch in het wo verder wordt uitgesplitst naar type uitval en switch, verlaten internationale studenten in de meeste gevallen het Nederlands hoger onderwijs (16%), waar Nederlandse studenten in de meeste gevallen switchen van opleiding (21%) (figuur 7.27).

Figuur 7.27: Uitval en switch (%) van internationale studenten in het wo in vergelijking met Nederlandse studenten met vwo-achtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

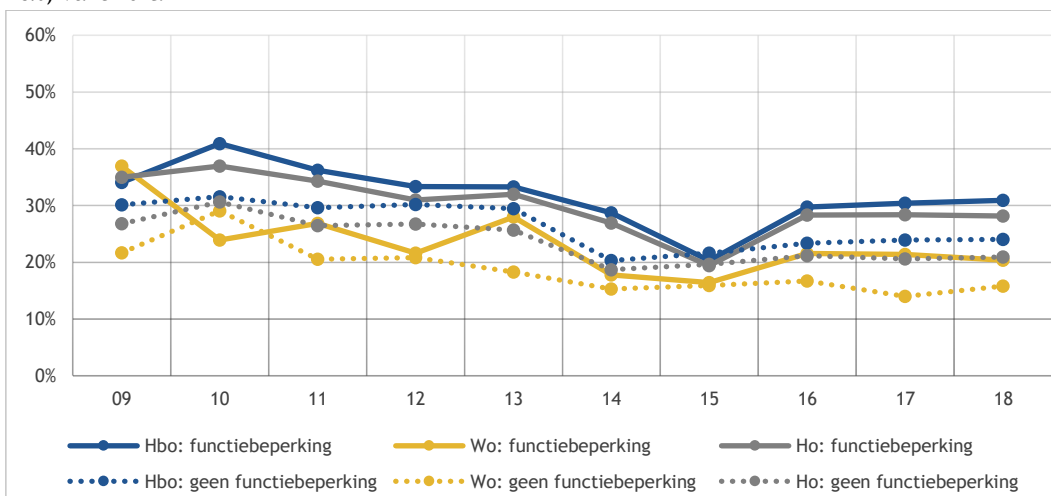
Figuur 7.28 toont het percentage uitval en switch voor de studenten die direct na de vooropleiding zijn doorgestroomd en voor de studenten die één tussenjaar (gap year) hebben genomen. Voor deze weergave zijn overige groepen zoals zij-instromers en buitenlandse instromers buiten beschouwing gelaten. Voor het instroomcohort 2018-2019 liggen voor zowel het hbo als het wo de uitval- en switchpercentages voor beide groepen (met en zonder gap year) dicht bij elkaar. Voor het wo is de uitval en switch voor studenten die een tussenjaar namen iets gedaald; het percentage uitval en switch is twee procentpunten lager onder de studenten die een tussenjaar hebben gehad; vorig jaar was die één procentpunt. Voor het hbo zien we geen verschil met vorig jaar en vallen studenten die een tussenjaar hebben iets vaker uit (39%) dan studenten zonder tussenjaar (37%). Onderzoek van ResearchNed en Nuffic liet zien dat een tussenjaar in het algemeen geen samenhang vertoont met studiesucces en studieuitval; studenten vallen na een tussenjaar even vaak uit als studenten die direct zijn doorgestroomd. Bij een onderlinge vergelijking naar activiteit in het tussenjaar (reizen, werken of andere bezigheden), bleek de uitval significant hoger bij studenten die werkten of ‘andere bezigheden’ hadden.⁵⁷

⁵⁷ Warps, J. (2019). Gap year, buitenlandse contacten en belangstelling buitenlandverblijf bij startende ho-studenten. Onderzoek in opdracht van Nuffic. Nijmegen: ResearchNed

Figuur 7.28: Percentage uitval/switch naar wel of geen gap year: alleen studenten die direct zijn doorgestroomd vergeleken met degenen die één tussenjaar hebben genomen (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)

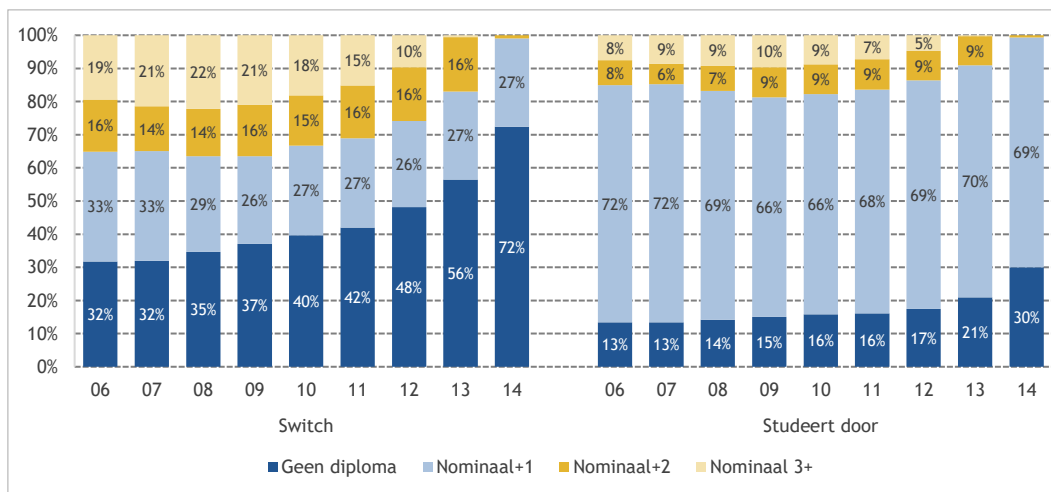
Op basis van de gegevens uit de Startmonitor is bekeken hoe hoog het percentage studenten is met een functiebeperking in de groep die switcht of uitvalt, vergeleken met de groep die in het tweede jaar dezelfde opleiding volgt (figuur 7.29). In lijn met voorgaande jaren is zowel in het hbo als in het wo het aandeel studenten met een functiebeperking hoger onder de uitval en switch dan onder herinschrijvers. Studenten met een functiebeperking vallen zowel in het hbo (31% tegenover 21%) als het wo (21% tegenover 16%) vaker uit.

Figuur 7.29: Percentage studenten dat uitvalt naar functiebeperking (bron: Startmonitor 2009-2018)

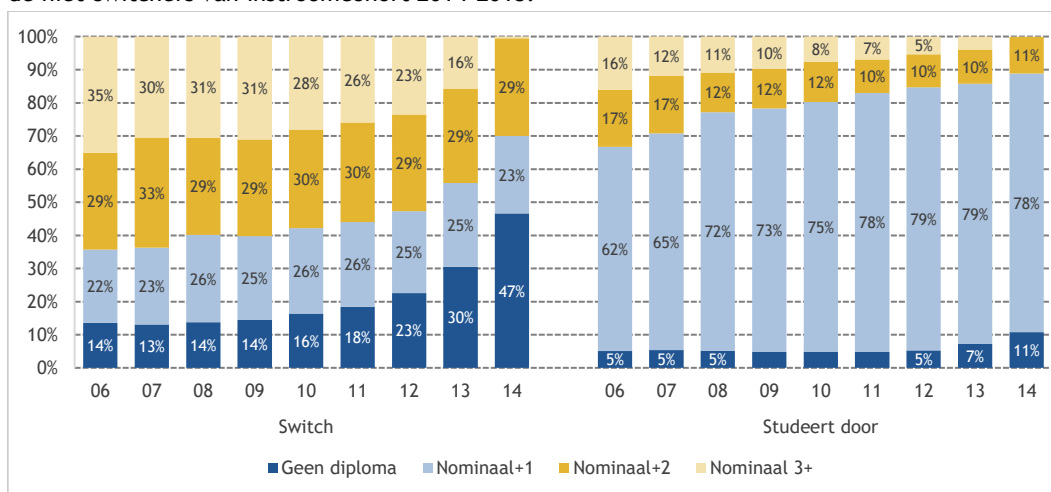
Om een uitspraak te kunnen doen over de verdere studieloopbaan van studenten die geswitcht zijn, tonen figuur 7.30 en figuur 7.31 de rendementen voor hbo- en wo-studenten apart voor de switchers en voor de herinschrijvers. Er is hiervoor gekeken naar instroomcohorten van de jaren 2006-2007 tot en met 2014-2015. De verdeling is gemaakt op basis van het niveau waarin de studenten in eerste instantie zijn ingestroomd, en het aantal jaar waarbinnen zij ten minste een bachelordiploma hebben behaald. Nominaal+1 houdt hier voor hbo-instroomcohorten in dat binnen vijf jaar een diploma is behaald en voor wo- instroomcohorten dat binnen vier jaar een diploma is behaald. De donkerblauwe balken staan voor het aandeel studenten dat geen diploma heeft behaald. Voor het instroomcohort 2014-2015 geldt voor de herinschrijvers dat zeventig procent van de hbo-studenten inmiddels een diploma heeft behaald. Voor de switchers is dit aandeel 28 procent. Het is logisch dat dit aandeel lager ligt, omdat switchers vaak een jaar of meer vertraging hebben. Conclusie is wel dat de totale studievertraging groter is dan op grond van het jaar vertraging als gevolg van de switch verwacht mag worden. Dus ook in de nieuwe opleiding is het rendement van de switchers slechter.

Figuur 7.30: Rendementen (%) van hbo-studenten die zijn geswitcht

In het wo liggen de rendementen hoger dan in hbo. Toch stellen we ook hier vast dat studenten die switchen langer over hun studie doen dan studenten die niet switchen. Zo heeft dertig procent van de wo-studenten uit instroomcohort 2013-2014 die zijn geswitcht geen diploma behaald tegenover elf procent van de niet-switchers van instroomcohort 2014-2015.

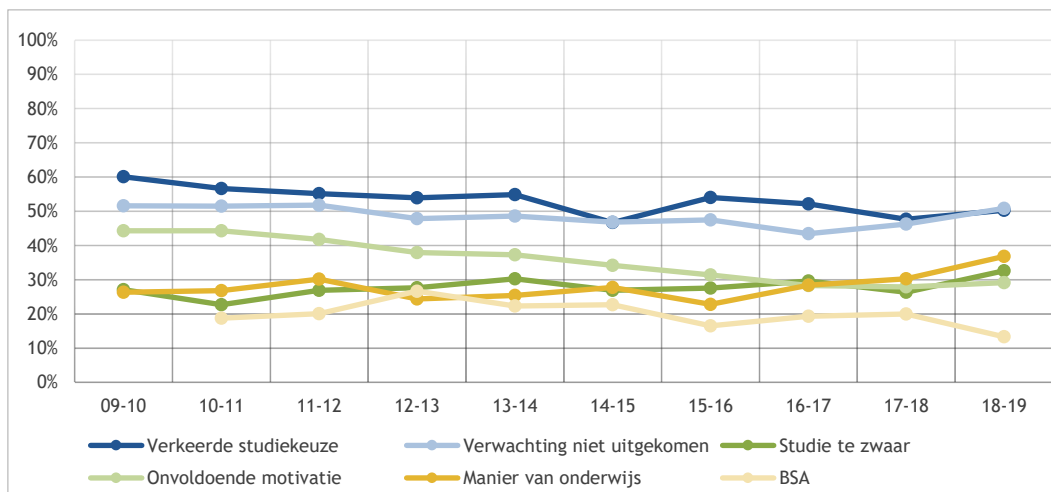

Figuur 7.31: Rendementen (%) van wo-studenten die zijn geswitcht

7.6 Redenen van studieuitval

De Startmonitor peilt onder meer de redenen die eerstejaarsstudenten geven voor de uitval en switch, figuur 7.32 geeft de zes belangrijkste weer. Voor het cohort 2018-2019 geldt dat een 'verkeerde studiekeuze gemaakt' samen met 'de verwachting is niet uitgekomen' het vaakst wordt genoemd (resp. 50 en 51%). Daarnaast worden de redenen 'onvoldoende motivatie' (29%), 'studie was te zwaar' (33%) en 'de manier van onderwijs sloot niet aan' (37%) genoemd. Dertig procent geeft aan dat de uitval en switch te maken heeft met de 'manier van onderwijs geven', ruim een kwart was onvoldoende gemotiveerd (27%) of vond de studie te zwaar (26%). In dertien procent van de gevallen vielen studenten uit als gevolg van een negatief studieadvies. Enkel 'de manier van onderwijs sloot niet aan' wordt dit jaar iets vaker genoemd als reden in het hbo dan vorig jaar (30%). De overige redenen werden dit jaar niet significant vaker of minder vaak genoemd dan vorig jaar.⁵⁸

⁵⁸ Studenten hebben de mogelijkheid een overige reden in te vullen. Het gaat hier echter om zeer lage, niet significant aantallen. ResearchNed bekijkt jaarlijks of redenen vaker genoemd worden en aan de antwoordmogelijkheden toegevoegd moeten worden.

Figuur 7.32: Zes belangrijkste redenen voor uitval en switch tijdens het eerste studiejaar (%) (bron: Startmonitor 2009-2018)

We constateren verder dat sommige redenen voor bepaalde groepen meer spelen dan voor andere. Voor deze analyse zijn de laatste twee jaren nader onderzocht. Er is bovendien gekeken naar vooropleiding, migratieachtergrond, functiebeperking, geslacht en het opleidingsniveau van de ouders (niet in figuur of tabel). Per achtergrondvariabele is steeds gecontroleerd voor alle andere achtergrondkenmerken. Voor studenten met een mbo-achtergrond speelt minder vaak dan voor de andere vooropleidingen dat de uitval en switch samenhangt met een verkeerde studiekeuze of het zich niet thuis voelen. Deze reden wordt vaker aangegeven door studenten met een vwo-diploma. Voor mbo-achtergrond spelen vaker dan bij andere studenten aansluitingsfactoren een rol bij de uitval of switch: zij noemen vaker de zwaarte van de studie en de moeite die zij hadden met de overgang als reden. Ook geven zij iets vaker aan dat de manier van onderwijs niet aansloot.⁵⁹

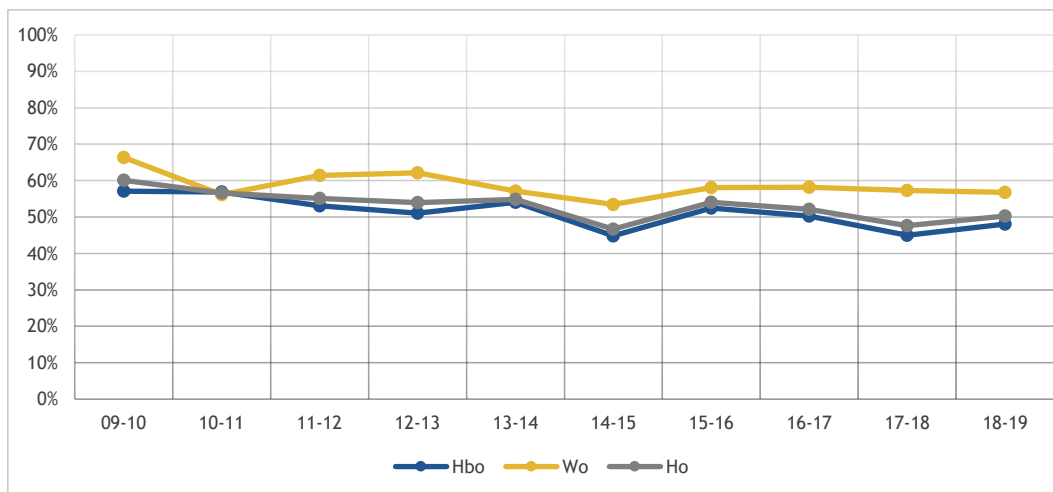
Studenten met een functiebeperking geven minder vaak aan dat de uitval en switch samenhangt met een verkeerde studiekeuze. Wel geven ze vaker als onderscheidende redenen aan dat ze de studie te zwaar vinden en dat de manier van onderwijs heeft bijgedragen aan de uitval en switch. Bovendien wordt ook significant vaker aangegeven dat persoonlijke redenen hebben bijgedragen aan de uitval en switch.

Het gebrek aan motivatie is voor vrouwen een minder gehoorde reden dan voor mannen. Ook geven vrouwen minder vaak aan dat een bindend studie advies de reden was voor de uitval en switch.

In lijn met voorgaande jaren vinden we bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en eerstegeneratiestudenten geen noemenswaardige verschillen in redenen voor studieuitval dan voor studenten met een Nederlandse achtergrond en studenten met hoger opgeleide ouders.

De reden ‘verkeerde studiekeuze’ is in figuur 7.33 uitgesplitst naar soort hoger onderwijs. In het wo (57%) wordt, evenals voorgaande jaren, een verkeerde studiekeuze vaker aangedragen als reden voor uitval en switch dan in het hbo (48%). In de afgelopen jaren is veel aandacht uitgegaan naar de studiekeuze (bijv. door de invoering van de studiekeuzecheck) en het beschikbaar stellen van betrouwbare voorlichting voor het maken van een bewuste studiekeuze (bijv. Studiekeuze123, Elsevier en in de Keuzegids). In zowel het hbo als in het wo wordt (in vergelijking met 10 jaar geleden) een ‘verkeerde studiekeuze’ beduidend minder vaak aangedragen als reden voor uitval en switch. De laatste jaren is het beeld stabiel.

⁵⁹ Tevens is enkel aan de uitvallers gevraagd of een ‘leuke’ baan de rede was voor de uitval. Eerdere analyses laten zien dat dit slechts een beperkte rol speelt bij de uitval van mbo-studenten

Figuur 7.33: Verkeerde studiekeuze als reden voor uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2009-2018)

Om ervoor te zorgen dat studenten zich in het eerste jaar voldoende inspannen om een minimum aantal studiepunten te halen (en daardoor minder snel uit vallen of te switchen) is het bindend studieadvies ingevoerd. De onderwijsinstelling bepaalt hierbij zelf de hoogte van de BSA-norm. De normen voor het BSA hebben op verschillende momenten discussies opgeleverd in de politiek en samenleving. Op basis van de studiekeuzedatabase (Studiekeuze123) is nagegaan hoe hoog de norm op dit moment ligt. Omdat het hier om een gevalideerde database gaat zijn deze BSA-normen (op verzoek van OCW) direct overgenomen en niet gecontroleerd. Tabel 7.3 toont deze BSA-normen voor de hbo- en wo-bekostigde bacheloropleidingen.

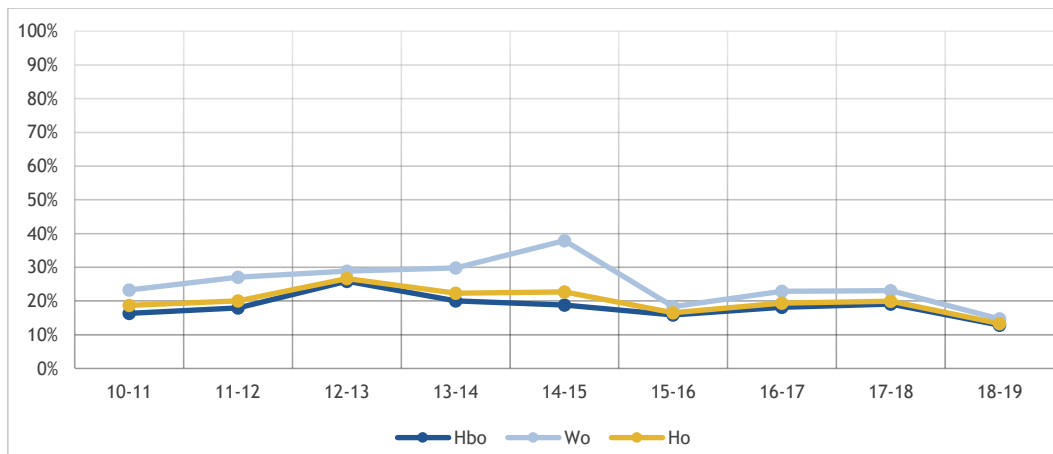
Onderstaande tabel toont de BSA-norm van hbo- en wo-bacheloropleidingen van drie jaren. De BSA-norm in het hbo ligt gemiddeld rond de 50 EC. De normen van de afzonderlijke sectoren ontlopen elkaar niet veel. In het wo ligt de BSA-norm tussen de 36 en de 60 EC. Met een gemiddelde van 45 kunnen we concluderen dat de norm in het wo iets minder streng is dan in het hbo.

Tabel 7.3: BSA-normen 2017-2018, 2018-2019 en 2019-2020 in hbo en wo-bachelor naar sector

		BSA 2018		BSA 2019		BSA 2020	
		Gem.	Aantal opl.	Gem.	Aantal opl.	Gem.	Aantal opl.
Hbo	Onderwijs	50	79	49	134	49	190
	Landbouw	48	14	47	20	46	23
	Techniek	50	128	49	167	49	171
	Gezondheidszorg	51	40	49	66	48	69
	Economie	52	134	51	178	50	172
	Gedrag & Maatschappij	50	34	49	48	49	51
	Taal & Cultuur	50	15	49	29	48	33
	Sectoroverstijgend	54	1	54	1	54	1
	Totaal	51	445	50	643	49	710
Wo	Landbouw	36	16	36	18	36	18
	Natuur	44	50	43	54	43	61
	Techniek	45	40	45	42	45	46
	Gezondheidszorg	45	23	44	25	45	28
	Economie	49	29	47	32	47	32
	Recht	47	21	44	20	45	22
	Gedrag & Maatschappij	46	58	46	57	45	63
	Taal & Cultuur	45	101	46	111	46	121
	Sectoroverstijgend	50	14	50	20	48	26
	Totaal	45	352	45	379	45	417

Bron: Studiekeuzedatabase aangevuld met eigen webinventarisatie. Weergegeven is de gemiddelde norm (gem.) en de sommatie van het aantal opleidingen (N).

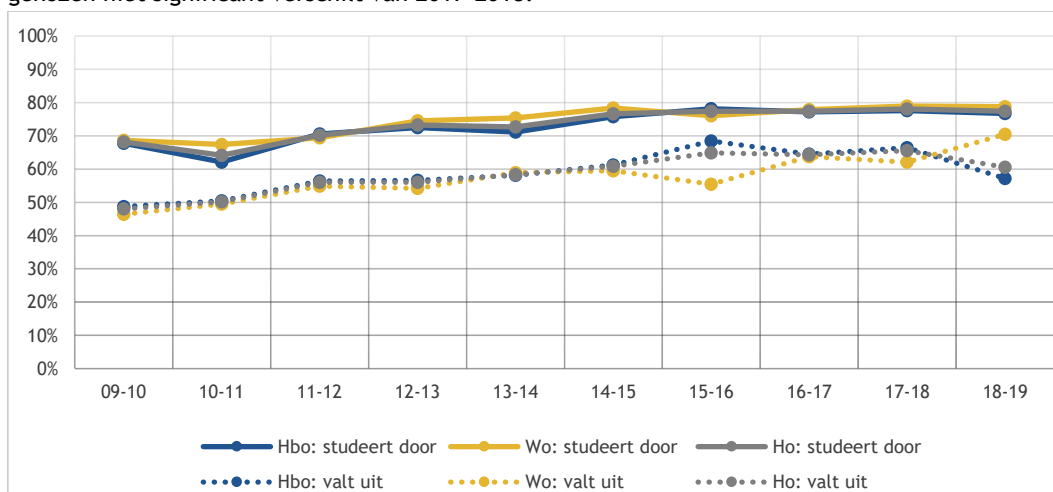
Het wo (15%) en het hbo (13%) verschillen niet significant in de mate waarin het BSA als reden wordt aangedragen voor de uitval en switch door de eerstejaarsstudenten (figuur 7.34). Deze reden wordt in beide groepen dit jaar minder vaak genoemd dan in 2017-2018. Er zijn weinig verschillen naar achtergrondkenmerken met één uitzondering, namelijk dat voor vrouwen een BSA veel minder vaak een rol speelde bij de switch of uitval dan voor mannen.

Figuur 7.34: BSA als reden voor uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2009-2018)

7.7 Studiekeuzeproces en -uitval

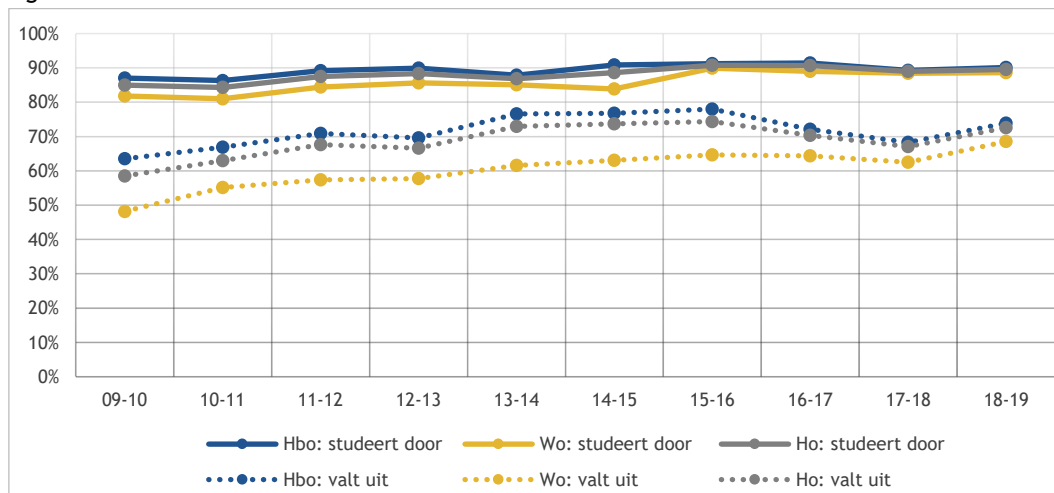
In september wordt in de Startmonitor uitgevraagd in hoeverre studenten bewust voor hun studie hebben gekozen (zie hiervoor ook hoofdstuk 3). Negen maanden later volgt een tweede meting en dit geeft de mogelijkheid om de al dan niet bewuste keuze voor een studie af te zetten tegen het besluit om tijdens of na het eerste jaar met de studie te stoppen of van studie te veranderen (figuur 7.35).⁶⁰ Net als in voorgaande jaren is het percentage dat bewust voor de studie koos onder studenten die doorstuderen aan dezelfde opleiding hoger dan bij studenten die uitvallen of switchen. Voor het instroomcohort 2018-2019 geldt voor het hoger onderwijs dat van studeren die doorstuderen 77 procent aangeeft een bewuste keuze te hebben gemaakt. Dit aandeel is 57 procent voor de groep die uitvalt of switcht. Het wo en het hbo verschillen niet significant in het aandeel dat aangeeft een bewuste keuze te hebben gemaakt. Verder geldt voor zowel het hbo als het wo, dat het aandeel eerstejaars dat uitvalt en bewust voor de studie heeft gekozen niet significant verschilt van 2017-2018.

Figuur 7.35: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar studieuitval (bron: Startmonitor 2009-2018)

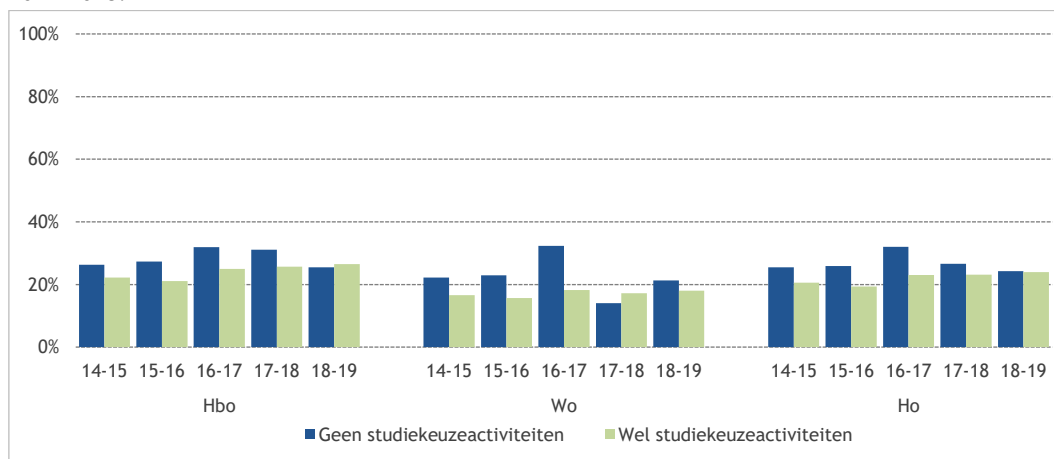
⁶⁰ Wel of geen uitval is hier gevraagd aan de studenten en is niet afkomstig van DUOP. deze gegevens waren op het moment van rapportage nog niet beschikbaar.

De mate waarin studenten aan het begin van het schooljaar een goede match met hun opleiding ervaren wordt weergegeven in figuur 7.36. Ook hier zijn er duidelijke verschillen tussen studenten die zijn uitgevallen of geswitcht en studenten die in het tweede jaar hun studie voortzetten. Negentig procent van de studenten die doorstuderen hebben in het begin van het schooljaar een goede match ervaren met hun opleiding. Voor studenten die uitvallen of switchen is dit aandeel 74 procent. In 2018-2019 zijn er geen significante verschillen tussen hbo en wo.

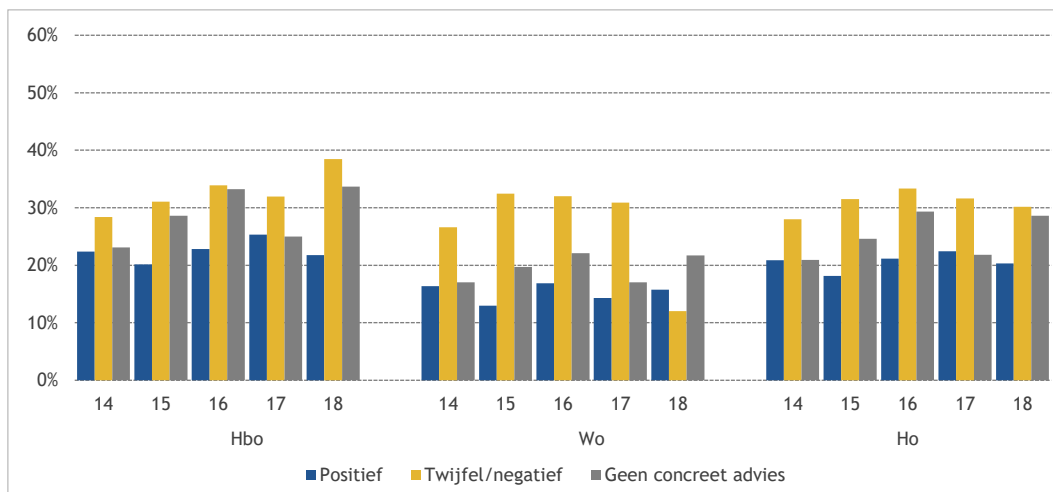
Figuur 7.36: Percentage eerstejaars dat een goede match met de opleiding heeft ervaren naar studieuitval (bron: Startmonitor 2009-2018)

In dit gedeelte gaan we na in hoeverre de deelname aan studiekeuzeactiviteiten een invloed had op de studieuitval (figuur 7.37). Ongeveer een kwart van de studenten in het die heeft deelgenomen aan studiekeuzeactiviteiten in het ho valt uit, dit geldt ook voor het aandeel dat niet heeft deelgenomen. We vinden bovendien voor het gehele ho en voor het wo en hbo apart geen verschillen met het instroomcohort 2017-2018.

Figuur 7.37: Percentage eerstejaars dat deelgenomen heeft aan studiekeuzeactiviteiten naar studieuitval (bron: Startmonitor 2014-2018)

Het aandeel studenten dat uitvalt naar het type advies (na het doorlopen van de matchingsactiviteiten) is weergegeven in figuur 7.38. Voor het hbo geldt dat van de studenten die geen concreet studie advies hebben gekregen 34 procent uitvalt, in het wo is dit 22 procent. De groep studente met een positief advies die toch uitvielen is kleiner in zowel het hbo als het wo: respectievelijk 22 en zestien procent.

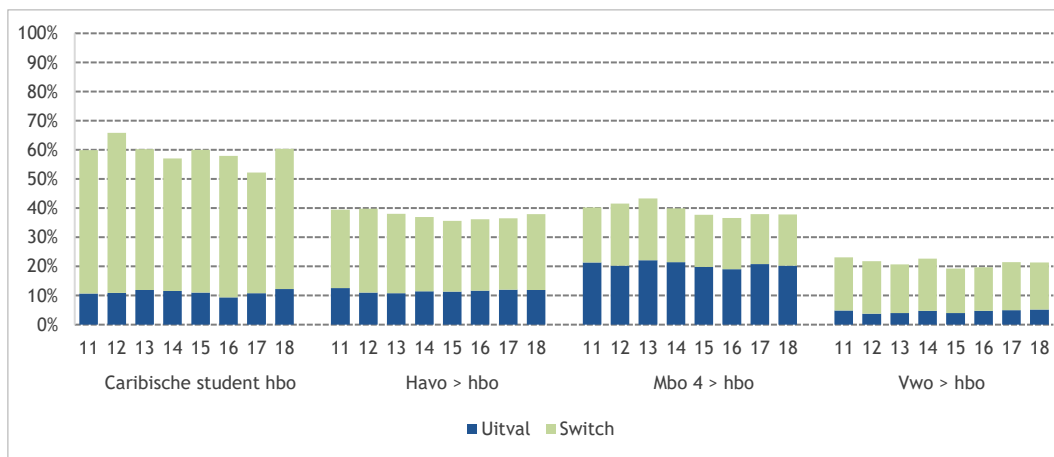

Figuur 7.38: Studieuitval (%) naar studiekeuzeadvies (bron: Startmonitor 2014-2018)

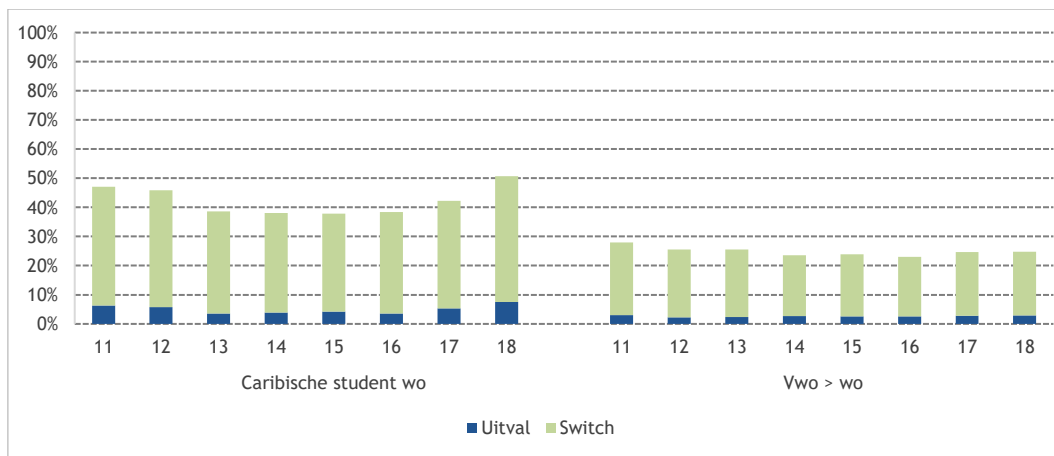
Welke factoren in de oriëntatie zijn het meest bepalend door de uitval of switch? Hiervoor zijn verschillende factoren in het studiekeuzeproces van eerstejaarsstudenten in samenhang geanalyseerd door middel van een (logistische) regressieanalyses. Er is op basis van de Startmonitor gekeken naar de verhouding tussen de kans onder welke factoren bepalen of een groep zal uitvallen of niet zal uitvallen. Ook wordt nagegaan of de ervaren match of binding van de student met de opleiding (ervaart een student wel of niet een match of binding) samenhangt met het studiekeuze gedrag. Studenten hebben hiervoor in de Startmonitor aangegeven van welke voorlichting zij gebruik hebben gemaakt bij het kiezen voor hun studie (studiekeuzebronnen) en of zij hebben meegedaan aan studiekeuzeactiviteiten. Daarnaast zijn voor deze analyse de studiekeuzemotieven gebruikt (zie ook hoofdstuk 3). In lijn met vorig jaar komt uit deze analyse naar voren dat de ervaren binding of match met de opleiding het meest bepalend is voor uitval en switch. Dit geldt zowel voor het hbo als het wo. Ervaart een student veel binding, dan is de kans op uitval veel lager. In het hbo zien we voor het instroomcohort 2018-2019 dat het bijwonen van algemene voorlichtingsdagen de kans op uitval of switch verkleint. In het wo heeft het volgen van intensieve dagen op de universiteit een positief effect op het verder studeren. Tot slot zien we dat binnen de groepen studenten die niet of nauwelijks vinden dat zij in de vooropleiding een intensieve studie- en beroepskeuzebegeleiding hebben gehad, het aandeel uitvallers hoger is dan studenten die vinden dat zij een (zeer) intensief begeleidt zijn. Dit verschil is aanzienlijk hoger bij het hbo dan het wo.

7.8 Uitval en switch van studenten met een vooropleiding in de Caribische Koninkrijksdelen

In figuur 7.39 en figuur 7.40 staan de percentages uitval en switch weergegeven van Caribische studenten (studenten met een vooropleiding in de Caribische Koninkrijksdelen) in respectievelijk het hbo en wo. Hierbij wordt een vergelijking gemaakt tussen studenten die op een van de eilanden een vooropleiding hebben gevolgd, en studenten die hun vooropleiding in Nederland volgden. Te zien is dat de switch van Caribische studenten hoger is dan de switch onder studenten die hun vooropleiding reeds in Nederland volgden. Dat is zowel in het hbo als in het wo het geval. Het aandeel dat uitvalt is in het hbo voor Caribische studenten vergelijkbaar met studenten die vanuit havo naar het hbo gaan en is lager dan onder studenten die in Nederland eerst mbo-4 hebben gevolgd. In het wo is de uitval iets hoger onder studenten die een Caribische vooropleiding hebben gevolgd dan onder studenten die in Nederland vwo hebben gedaan. De uitval en switch van studenten met een Caribische vooropleiding uit cohort 2018-2019 zijn hoger dan die in 2017-2018, waar deze aandelen bij studenten met een Nederlandse vooropleiding nagenoeg hetzelfde zijn gebleven.

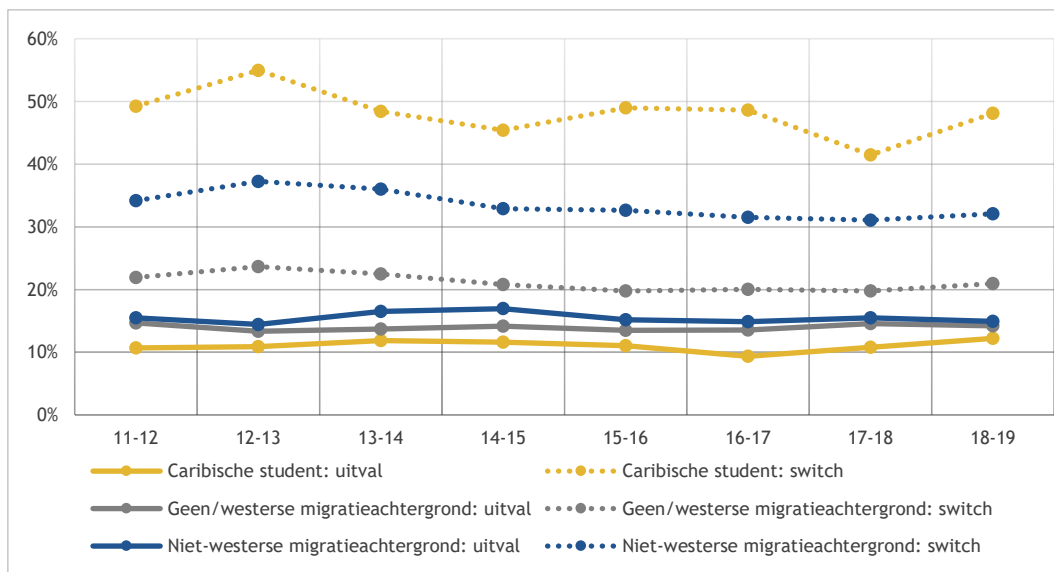

Figuur 7.39: Uitval en switch uit het hbo (voltijd bachelor) van Caribische studenten, in vergelijking met andere vooropleidingen (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

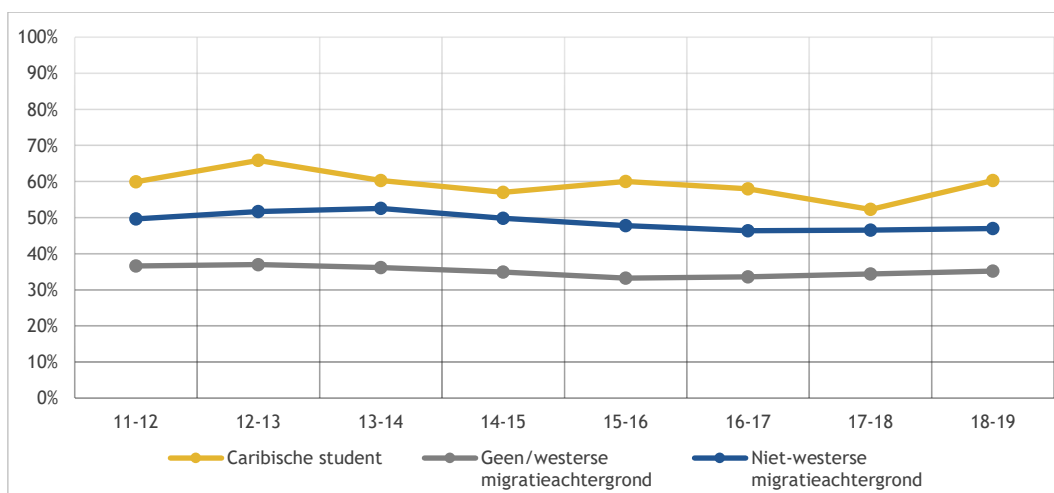

Figuur 7.40: Uitval en switch uit het wo (voltijd bachelor) van Caribische studenten, in vergelijking met andere vooropleiding (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

Figuur 7.41 en figuur 7.42 tonen de uitval en switch uit het hbo (afzonderlijk en gecumuleerd), waarbinnen is uitgesplitst naar studenten met een Caribische achtergrond, geen migratieachtergrond of een westerse migratieachtergrond en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Te zien is dat Caribische studenten verreweg het meeste switchen van opleiding in vergelijking met de andere groepen. Dit aandeel ligt bij Caribische studenten ingestroomd in 2018-2019, na een daling in het jaar ervoor, weer op het oude niveau (ca. 48%). De uitval van Caribische studenten verschilt minder van die in de andere groepen. In het hbo is bij Caribische studenten over de jaren heen zelfs de laagste uitval te zien. Als we kijken naar de uitval en switch bij elkaar, zien we dat dit gecumuleerde aandeel het hoogst is onder Caribische studenten. Het verschil met studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is gegroeid van vijf naar dertien procentpunt.

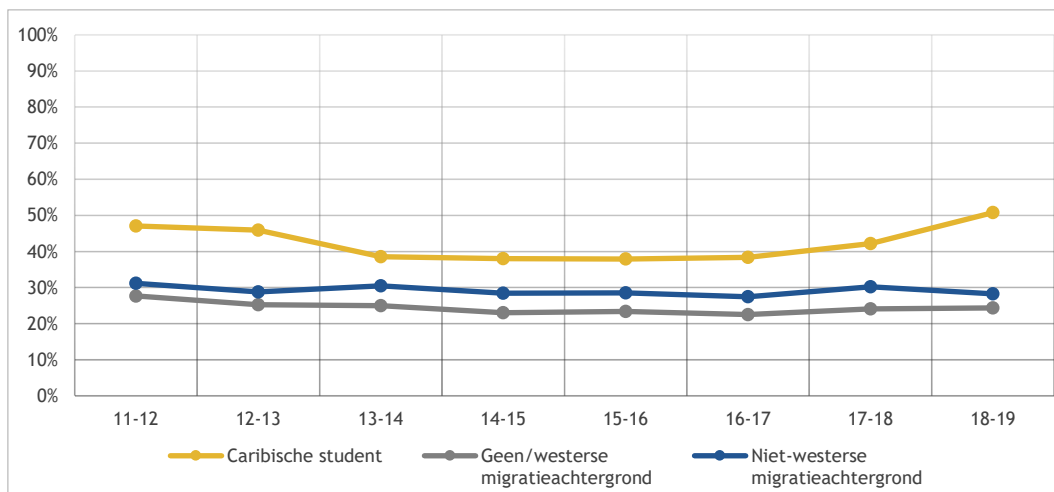
Figuur 7.41: Uitval (doorgetrokken lijn) en switch (onderbroken lijn) uit hbo (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

Figuur 7.42: Gecumuleerde uitval en switch uit hbo (alleen voltijd bacheloropleidingen) naar herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

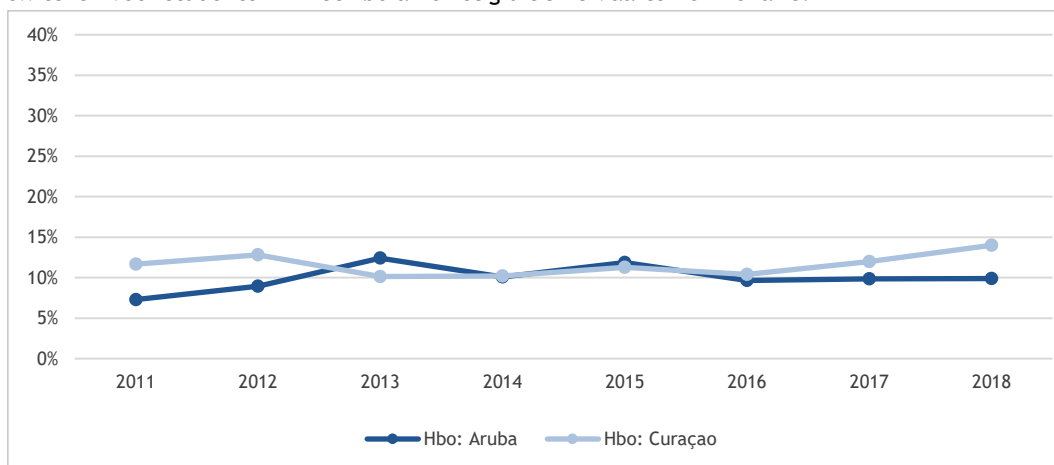
In figuur 7.43 is de uitval en switch getoond uit het wo, tevens uitgesplitst naar herkomst. Omdat het hier gaat om kleine aantallen, zijn alleen gecumuleerde percentages gepresenteerd. Als we kijken naar de uitval en switch uit het wo bij elkaar opgeteld, zien we dat net als in het hbo de gecumuleerde uitval en switch in het wo het grootst is onder Caribische studenten. Het verschil met studenten met een niet-westerse achtergrond is in de laatste cohorten gegroeid van twaalf naar 23 procentpunt.

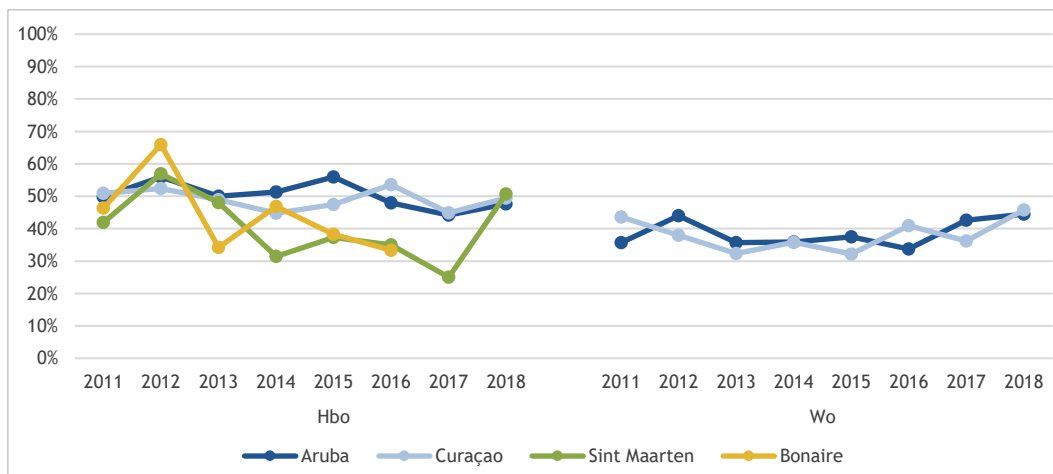

Figuur 7.43: Gecumuleerde uitval en switch uit het wo (alleen voltijd bachelor opleidingen) naar herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

In figuur 7.44 en figuur 7.45 is de uitval en switch per eiland van herkomst getoond. Door de kleine aantallen kunnen ook hier niet alle uitsplitsingen worden gemaakt. De uitval kan alleen voor het hbo worden getoond voor Aruba en Curaçao. Te zien is dat hier weinig verschil in zit en de percentages fluctueren tussen jaarlijks 7 en 13 procent. Ook voor studieswitch zijn er geen opvallende verschillen te zien voor de verschillende eilanden. Vanwege de kleinere aantallen zijn er wel meer fluctuaties voor het switchen voor studenten in het hbo afkomstig uit Sint Maarten en Bonaire.

Figuur 7.44: Uitval uit ho (voltijd bachelor) naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

Figuur 7.45: Switch binnen ho (voltijd bachelor) naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

7.9 Samenvatting

In dit hoofdstuk is gekeken naar de omvang van de switch en uitval tijdens en direct na het eerste jaar. Het gaat hierbij om de volgende groepen: (1) studenten die na een jaar het hoger onderwijs verlaten (uitval), (2) studenten die in het tweede jaar een opleiding gaan volgen aan een andere instelling of die in het tweede jaar kiezen voor een andere opleiding binnen dezelfde instelling (switch). De eerste groep wordt hierbij aangeduid als ‘uitval’ en is de groep die helemaal uitvalt uit het hoger onderwijs; de tweede groep als ‘switch’ en betreft de studenten die van opleiding of instelling veranderen, maar wel in het hoger onderwijs blijven studeren. In deze samenvatting gaan we in op de voornaamste uitkomsten uit dit hoofdstuk. Aan de hand van de gestelde onderzoeksvragen uit de inleiding zijn de analyses uitgevoerd op basis van het 1cHO, de Startmonitor en databestanden van het CBS.

In hoeverre verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs?

Van cohort 2018-2019 is bijna een derde van alle ho-instroomers (ruim 42.600 studenten) tijdens of direct na het eerste jaar uitgevallen of geswitcht. Dit aandeel is sinds vorig jaar nagenoeg gelijk gebleven. In het hbo ging het in het laatste jaar om ruim 31.000 studenten (37%) en in het wo om bijna 11.500 studenten (25%) die hun initiële studie in het tweede jaar niet voortzetten. Dit verschil is ook vergelijkbaar met afgelopen jaren. Havisten en mbo'ers die naar het hbo doorstromen kennen een groter aandeel uitval/switch (beide 38%) dan vwo'ers (22% van vwo'ers in het hbo, 24% van vwo'ers in het wo).

Het percentage eerstejaars dat het hoger onderwijs geheel verlaat is met vijftien procent in het hbo een stuk groter dan in het wo. Waar deze studenten heen gaan is in de meeste gevallen niet bekend. Net als vorig jaar is het aandeel met een onbekende bestemming in het hbo 89 procent en in het wo ruim 99 procent. Elf procent van de hbo-uitvallers stapte over naar het mbo. Een half procent van de wo-uitvallers is op het mbo terug te vinden, dit is vergelijkbaar met het instroomcohort 2017-2018. Er gaan nauwelijks ho-uitvallers naar het voortgezet onderwijs.

In hoeverre verandert het aandeel uitvallers en switchers onder hbo-studenten met een mbo-achtergrond?

De uitval en switch onder hbo-eerstejaars met een mbo-diploma nam sinds het instroomcohort 2013-2014 af van 43 procent naar 36 procent tot en met 2016-2017. Voor cohort 2017-2018 was er een lichte stijging te zien naar 38 procent. Voor het cohort 2018-2019 is deze uitval en switch gelijk gebleven (38%) en is daarmee even hoog als de uitval/switch van havisten.

In welke CROHO-sectoren is de minste en meeste uitval en switch?

Voor het hbo geldt, net als voorgaande jaren, dat de uitval en switch het hoogst in de sector Economie. Minder dan zestig procent schrijft zich het jaar nadien opnieuw in voor dezelfde studie. De sector Economie (40%) wordt op de voet gevolgd door Techniek en Gedrag & Maatschappij (38%). Bij de sector Taal & Cultuur is de uitval en switch het laagst (20%). Ook de sectoren Landbouw en Gezondheidszorg kennen relatief lage uitval- en switchpercentages zien (resp. 31% en 28%). Selectieopleidingen laten een geringere uitval en switch zien.

In hoeverre verandert het aandeel switchers in bètatechniek dat opnieuw voor een bètatechnische studie kiest?

Studenten met een bètatechnische studie vallen iets vaker uit (zowel het hbo als in het wo). Bovendien geldt voor zowel het hbo als het wo dat een kwart van de studenten geen bètatechnische opleiding meer volgt binnen respectievelijk het hbo en het wo. Dertig procent kiest opnieuw voor een hbo-bètatechnische studie en 36 procent kiest opnieuw een wo- bètatechnische studie. Van de wo-bètatechniekstudenten die switchen of uitvallen, kiest twaalf procent voor bètatechniek in het hbo en zes procent voor een niet-bètatechniekstudie in het hbo.

In hoeverre zijn er verschillen in uitval en switch tussen studenten met en zonder migratieachtergrond?

Voor alle vooropleidingen geldt dat het aandeel dat uitvalt of switcht onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond groter is dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit is in lijn met eerdere jaren. We stellen verschillen vast dat dit verschil het grootst is bij hbo-studenten die uit het mbo komen. Het aandeel studenten met een mbo-diploma en een niet-westerse migratieachtergrond dat uitvalt of switcht is met één procentpunt afgenomen, maar is nog steeds hoog: vijftig procent. Bij studenten met een vwo-diploma is dit aandeel 31 procent, voor de havo-ge diplomeerden met een niet-westerse achtergrond is dit aandeel 45 procent. Voor alle vooropleidingen geldt dat het verschil tussen studenten met een Nederlandse en een niet-westerse migratie achtergrond vooral wordt veroorzaakt door een hoger aandeel dat switcht onder studenten met een niet-westerse achtergrond; het aandeel dat uitvalt verschilt minder tussen de twee groepen.

Wat is de relatie tussen de uitval en switch en andere achtergrondkenmerken van de studenten?

In lijn met voorgaande jaren is de uitval en switch bij mannen veel groter dan bij vrouwen (resp. 38 en 27%). Dit is ten opzichte van vorig jaar stabiel gebleven. De gegevens uit de CBS microdata zijn niet ververst: zoals vorig jaar is gerapporteerd, is zowel in het hbo als in het wo de uitval en switch onder eerstegeneratiestudenten iets hoger dan onder studenten waarvan ten minste een van de ouders een ho-diploma heeft. Overigens komen deze verschillen met name voor rekening van degenen die vanuit het mbo doorstromen naar het hbo en bij de wo-studenten met een vwo-achtergrond (daar zijn de verschillen in uitval tussen de sociale klassen het grootst). Of een student wel of geen tussenjaar neemt, maakt nauwelijks verschil. Studenten waarvan de ouders minder verdienen hebben recht op een aanvullende beurs. De aanvullende beurs is een graadmeter voor de inkomenspositie van ouders. Vooral onder hbo-studenten is het aandeel dat uitvalt of switcht groter bij studenten die deze aanvullende beurs krijgen dan bij studenten zonder beurs. In het wo is er nauwelijks verschil.

Het aandeel studenten met een functiebeperking is hoger in de groep die uitvalt/switcht dan in de groep die doorstudeert. Dit lijkt erop te wijzen dat studenten met een functiebeperking een hogere kans hebben om uit te vallen of te switchen.

Het verschil in uitval en switch tussen wo-studenten met een vwo-achtergrond en internationale studenten in het wo is op het oog nihil. Van beide groepen is de uitval en switch ongeveer een kwart. Bij nadere analyse blijkt echter dat internationale studenten in de groep uitval/switch de meesten (zeven van de tien) uitvallen en het ho geheel verlaten, waar Nederlandse studenten met vwo-achtergrond in de groep uitval/switch in de meeste gevallen (negen van de tien) juist switchen van opleiding.

In hoeverre verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een BSA?

De BSA-norm in het hbo ligt gemiddeld rond de 50 EC. In het wo ligt de BSA-norm op 45 EC. De normen veranderen minimaal. Het wo (15%) en het hbo (13%) verschillen niet significant in de mate waarin het BSA als reden wordt aangedragen voor de uitval en switch door de eerstejaarsstudenten. Voor vrouwen is een BSA veel minder vaak een reden voor switch of uitval dan voor mannen.

In hoeverre verandert het aandeel uitvallers en switchers dat als reden aangeeft een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt?

Met de invoering van de studiekeuzecheck en een verbetering van de voorlichting langs allerlei kanalen is er de afgelopen jaren veel aandacht besteed aan een bewust studiekeuzeproces. Toch is een verkeerde studiekeuze nog steeds één van de belangrijkste redenen (samen met 'de verwachting is niet uitgekomen') voor uitval en switch. In het wo (57%) speelt dit vaker een rol bij uitval en switch dan in het hbo (48%). Dit is in lijn met eerdere jaren. Een verkeerde keuze is minder vaak een reden voor studenten uit het mbo. Voor hen spelen vooral aansluitingsaspecten een rol bij uitval en switch. Ook studenten met een functiebeperking geven minder vaak aan dat de uitval en switch samenhangt met een verkeerde studiekeuze.

In hoeverre zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en niet uitvallen?

Het reduceren van studieuitval is een complexe opdracht waarin veel partijen een rol spelen. Deze monitor gaat niet in op de aandacht die onderwijsinstellingen geven aan het tegengaan van uitval. Wel kan worden vastgesteld welke studiekeuzeprocessen een bijdrage leveren aan het verminderen van de uitval. Voor het gehele hoger onderwijs zien we dat de uitval afneemt als studenten al aan het begin van het studiejaar een goede binding hebben ervaren met hun opleiding. In lijn met vorig jaar is deze ervaren binding of match met de opleiding de grootste voorspeller voor uitval en switch. Dit geldt zowel voor het hbo als het wo. Daarnaast verkleint het bijwonen van algemene voorlichtingsdagen de kans op uitval en switch. In het wo is de uitval en switch lager bij degenen die intensieve (voorlichtings)dagen volgden op de universiteit.

In welke mate verschillen de rendementen van switchers met die van herinschrijvers?

In lijn met eerdere jaren, is het verschil in rendement tussen studenten die switchen en studenten die niet switchen groot. Studenten die switchen van opleiding doen ook over hun nieuwe studie veel langer dan je verwacht mag worden. De verschillen zijn het grootst bij hbo-instromers maar ook in het wo is er een duidelijk verschil.

In hoeverre verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs van studenten uit Caribisch Nederland?

Caribische studenten stoppen vaker tijdens of direct na hun eerste jaar met de initiële opleiding dan studenten met een andere vooropleiding. Dit komt vooral omdat zij vaker switchen. Hetzelfde geldt voor de vergelijking tussen Caribische studenten en studenten met een andere migratieachtergrond (geen/westers dan wel niet-westers); de uitval en switch samen genomen is het hoogst voor Caribische studenten en dat komt met name door het hogere aandeel dat switcht. Verschillen in uitval en switch tussen de eilanden van herkomst zijn klein; deze aandelen fluctueren sterk vanwege de kleine aantallen studenten.

8 Studiefinanciering en leengedrag

8.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk staat het leengedrag van studenten en hun motieven om te lenen centraal. We kijken in het vierde jaar (2018-2019) na de invoering van het studievoorschot opnieuw naar ontwikkelingen in het leengedrag en vergelijken die, net als in de eerdere rapportages, met de periode van voor de invoering van het studievoorschot. Met de invoering van het studievoorschot is de basisbeurs vervallen en kunnen studenten voor hun studie lenen. De aanvullende beurs bestaat nog wel en is verhoogd. De volgende vragen worden beantwoord:

- a. Wat is de omvang van de groep studenten die valt onder het stelsel van het studievoorschot?
- b. Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?
- c. In hoeverre verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?
- d. Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?
- e. Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?
- f. Verandert de financiële situatie van studenten?
- g. Wat zijn de inkomstenbronnen van de niet-lenende studenten onder het studievoorschot?

8.2 Data en definities

Dit jaar is een andere definitie gehanteerd dan andere jaren. Hierdoor zijn uitkomsten soms anders. Indien dit het geval is, is dit aangegeven. Wat is veranderd? Voor het eerste is vastgesteld welke studenten recht hebben op studiefinanciering. Voorheen werden alle studenten die een studiefinancieringsproduct bij DUO afnamen gerubriceerd als 'rechthebbend' en (voor sommige analyses) werd hieraan de gehele groep voltijdstudenten jonger dan 30 (als referentiegroep) toegevoegd. Dit jaar is ook gekeken naar de groep die wel recht heeft maar geen product afneemt. Het is niet mogelijk om deze groep rechthebbenden voor de volle honderd procent af te bakenen, maar met behulp van de volgende beslisregels komen we zo dicht mogelijk in de buurt. Rechthebbenden zijn alle studenten die:

- in desbetreffend jaar een product afnemen bij DUO of;
- bij instroom jonger waren dan 30 jaar en;
- voltijds of dual studeren en;
- korter dan acht jaar studeren en;
- (voor studenten met een niet-Nederlandse nationaliteit): student met vooropleiding in Nederland.

Als in dit rapport melding wordt gemaakt van recht op studiefinanciering, wordt altijd deze groep bedoeld en wordt afgezet tegen de hele groep die recht heeft (binnen de eventueel getoonde uitsplitsingen).⁶¹ Alle extra uitsplitsingen (dus bovenop de reguliere uitsplitsingen die worden gemaakt) zijn op verzoek van OCW opgenomen. Deze indeling behoeft een korte toelichting. Allereerst hebben EER-studenten onder bepaalde voorwaarden recht op studiefinanciering. Deze groep kon niet goed worden geïdentificeerd en is achterwege gelaten, tenzij deze studenten een studiefinancieringsproduct bij DUO afnemen. Omdat sommige EER-studenten recht hebben op studiefinanciering maar deze niet aanvragen, zijn percentages dus soms een lichte overschatting (de referentiegroep is in werkelijkheid iets groter dan de referentiegroep die nu getoond wordt). Ten tweede hebben EER-studenten altijd recht op collegegeldkrediet. Ook deze groep is niet als studiefinancieringsgerechtigd geclassificeerd, tenzij men daadwerkelijk collegegeldkrediet ontvangt. Ten derde zijn studenten die acht jaar of langer studeren, niet als studiefinancieringsgerechtigd gekwalificeerd (tenzij zij een studiefinancieringsproduct afnemen). Studenten die acht jaar of langer studeren en een studiefinancieringsproduct afnemen vormen 2,3 procent van alle studenten met recht op studiefinanciering.

---

⁶¹ Als bijvoorbeeld wordt uitgesplitst naar geslacht binnen de sf-gerechtigden, dan worden de gegevens van vrouwen vergeleken met alle sf-gerechtigde vrouwen en die van mannen met alle sf-gerechtigde mannen.

Voor de analyse van het leengedrag van studenten zijn alle hoofdinschrijvingen in het domein hoger onderwijs uit het 1cHO meegenomen. Daarmee wordt de percenteringsbasis gevormd door voltijd, deeltijd en duale studenten aan alle bekostigde instellingen, tenzij anders is aangegeven. Met de selectie van de hoofdinschrijvingen (soort inschrijving hoger onderwijs= '1' of 'A') worden alle studenten per studiejaar eenmaal meegeteld. Tabel 8.1 toont, vanuit de hiervoor beschreven definitie, de aantallen studenten die rechthebbend zijn en die binnen deze groep wel of geen studiefinancieringsproduct afnemen (inclusief de ov-kaart).

Tabel 8.1: Hoofdinschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2017 en DUO-SF 2006-2017); studenten die geen studiefinancieringsproduct afnemen

SF-recht	Gebruik	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19
Hbo												
Geen recht	Nee	86.324	89.997	90.522	87.798	80.249	81.603	78.965	79.442	80.632	83.718	86.997
Recht	Nee	20.938	8.347	7.477	7.684	7.233	9.615	10.220	14.700	15.009	15.974	17.314
	Ja	275.445	303.917	317.866	327.594	333.496	348.462	356.606	347.783	350.418	352.401	350.861
Wo												
Geen recht	Nee	39.427	41.535	42.872	43.151	41.235	47.445	48.515	51.978	56.844	62.505	69.069
Recht	Nee	7.824	3.813	3.586	3.446	3.294	5.909	5.736	8.561	8.290	8.334	8.690
	Ja	171.605	186.308	194.220	197.165	195.192	195.005	199.300	197.609	199.689	205.964	213.662

Bron: 1cHO-SFS

De gegevens zijn gebaseerd op twee leveringen van DUO. Voor de jaren 2006-2007 tot en met 2014-2015 is gebruikgemaakt van een extract uit de 'oude' systemen van DUO. In de jaren na invoering van het studievoorschot zijn extracten uit het 'nieuwe' systeem gebruikt. Voor de periode na invoering van het studievoorschot heeft DUO een code meegeleverd die aanduidt of desbetreffende student onder het studievoorschot valt of in het oude stelsel zit. Op basis van deze codering zijn studenten ingedeeld in studievoorschot (studenten met de codering 'leenstelsel' in de SFS-bestanden), nominale fase (oude stelsel, studenten met basisbeurs en/of aanvullende beurs) of leenfase (studenten in het oude stelsel zonder basisbeurs en met een lening). Tabel 8.2 laat zien dat in de loop der jaren het aandeel studenten dat valt onder het studievoorschotstelsel is toegenomen naar 73 procent in het hbo en 89 procent in het wo. De groep waarvan het studiefinancieringsstelsel 'onbekend' is, zijn studenten die theoretisch recht hebben op studiefinanciering maar waarvan uit de SFS-bestanden niet duidelijk is onder welk stelsel zij vallen.

Tabel 8.2: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen (alleen studenten met recht op studiefinanciering) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19
Hbo											
Studievoorschot	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	19%	38%	56%	73%
Basisbeurs (nom)	82%	86%	86%	86%	86%	85%	85%	64%	46%	28%	10%
Basisbeurs (leenfase)	11%	11%	12%	12%	12%	13%	13%	13%	13%	14%	14%
Onbekend	7%	3%	2%	2%	2%	2%	2%	3%	3%	3%	3%
Wo											
Studievoorschot	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	27%	55%	79%	89%
Basisbeurs (nom)	70%	71%	70%	72%	73%	75%	75%	47%	27%	9%	2%
Basisbeurs (leenfase)	26%	27%	28%	27%	25%	23%	23%	23%	16%	10%	6%
Onbekend	4%	2%	2%	2%	2%	2%	2%	2%	2%	2%	2%
Ho											
Studievoorschot	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	22%	44%	64%	79%
Basisbeurs (nom)	78%	80%	80%	81%	81%	82%	81%	58%	39%	21%	7%
Basisbeurs (leenfase)	17%	17%	18%	17%	17%	16%	17%	17%	15%	12%	11%
Onbekend	6%	2%	2%	2%	2%	2%	2%	3%	3%	3%	3%

Bron: 1cHO-SFS

Omdat in voorgaande jaren (zoals hiervoor beschreven) een andere definitie van ‘studiefinancieringsgerechtigden’ is gebruikt, zijn niet alle tabellen en figuren gelijk aan de eerdere rapportages van de Monitor beleidsmaatregelen. Als in dit hoofdstuk over ‘lenen’ wordt gerapporteerd, zijn altijd het collegegeldkrediet en de reguliere studielening samengenomen, tenzij anders is vermeld. In nagenoeg alle tabellen is het aantal lenende studenten afgezet tegen de totale studentenpopulatie, ongeacht de geregistreerde opleidingsvorm (voltijd, deeltijd of duaal), leeftijd of hun recht op studiefinanciering. Alle studenten tellen slechts eenmaal mee, ook als zij meerdere inschrijvingen hebben. Indien een andere centeringsbasis is gebruikt (bijvoorbeeld ten opzichte van alleen studiefinancieringsgerechtigden), is bij desbetreffende tabel uitgelegd hoe deze is berekend.

De leenmotieven, bestedingsdoelen en de relatie tussen lenen en werken zijn ontleend aan de Studentenmonitor hoger onderwijs in de jaren 2010-2011 tot en met 2018-2019 (zie voor een volledige beschrijving ook de inleiding). Het gaat om de geënquêteerde hbo- en wo-bachelors en wo-masters die recht hebben op studiefinanciering en van wie het leengedrag bekend is. Tabel 8.3 toont de aantallen die in de analyses zijn meegenomen. In totaal zijn de gegevens geanalyseerd van 126.404 studenten. Kleine verschillen met voorgaande jaren kunnen veroorzaakt zijn door actualisatie van het weegschema of wijzigingen in de vraagstelling. Steeds is het laatste jaar als uitgangspunt genomen voor het bepalen van de achterwaartse compatibiliteit.

Tabel 8.3: Aantallen records gebruikt voor analyses studiefinanciering (Studentenmonitor) - ongewogen

	Hbo-ba		Wo-ba		Wo-ma		Ho-ba		Ho-ma	
	n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening
10-11	8.458	23%	8.200	28%	4.175	37%	16.658	25%	4.175	37%
11-12	3.720	24%	5.138	28%	2.351	37%	8.858	27%	2.351	37%
12-13	7.010	24%	5.748	26%	2.838	37%	12.758	24%	2.838	37%
13-14	5.803	25%	4.419	27%	2.257	38%	10.222	26%	2.257	38%
14-15	5.597	27%	5.705	33%	2.965	42%	11.302	30%	2.965	42%
15-16	4.871	36%	3.664	50%	2.155	49%	8.535	42%	2.155	49%
16-17	6.777	40%	4.543	56%	2.412	54%	11.320	46%	2.412	54%
17-18	6.080	48%	4.742	64%	3.093	57%	10.822	55%	3.093	57%
18-19	6.697	50%	4.484	62%	2.502	57%	11.181	55%	2.502	57%

Betreft een selectie uit de Studentenmonitor hoger onderwijs (alleen voltijd hbo-bachelor en wo-bachelor en wo-master, die recht hebben op studiefinanciering en waarvan bekend is of men leent).

Tabel 8.4 toont het studiefinancieringsregime waar studenten uit de Studentenmonitor onder vallen.

Tabel 8.4: Type studiefinanciering in Studentenmonitor 2015-2016 t/m 2018-2019

	15-16		16-17		17-18		18-19	
	n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening
Oud stelsel (basisbeurs)	6.497	41%	4.938	43%	2.723	59%	1.627	68%
Oud stelsel (leenfase)	1.569	46%	2.050	47%	2.656	48%	2.154	48%
Studievoorschot	2.486	46%	6.355	52%	8.350	56%	9.740	54%
Ho	10.552	43%	13.343	48%	13.729	55%	13.521	55%

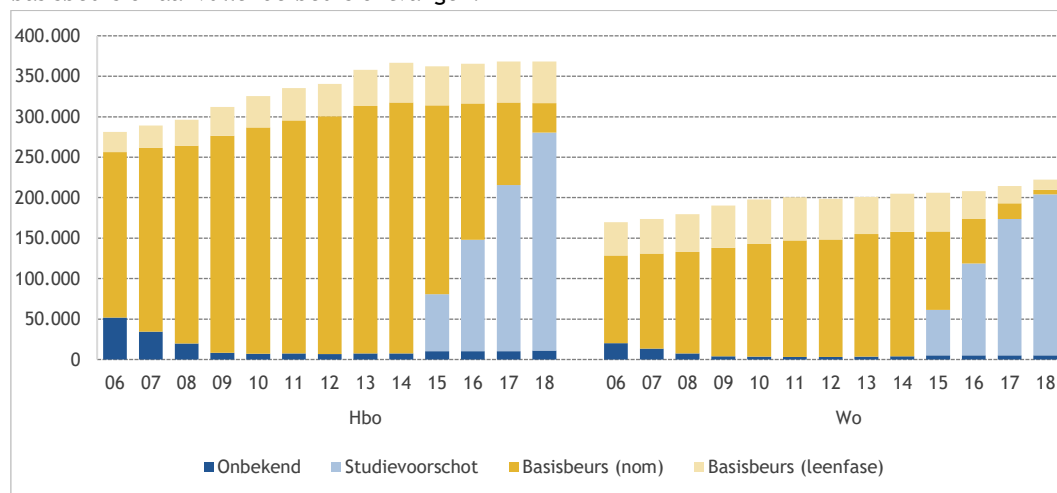
Betreft een selectie uit de Studentenmonitor hoger onderwijs (alleen voltijd hbo-bachelor en wo-bachelor en wo-master, die recht hebben op studiefinanciering en waarvan bekend is of men leent). Omdat het hier een steekproef betreft, zullen de percentages in de populatie niet zonder meer overeenkomen.

8.3 Gebruik studiefinanciering

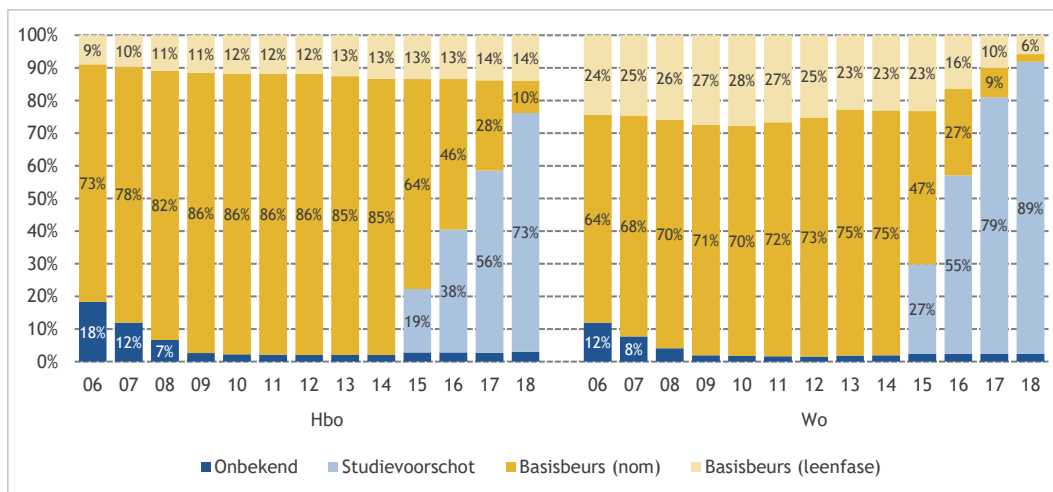
Figuur 8.2 en figuur 8.3 onderscheiden vier groepen studenten: studenten die geen studiefinanciering hebben ontvangen, studenten die onder het studievoorschotstelsel vallen, studenten in het oude stelsel die een basisbeurs ontvangen en studenten in het oude stelsel die in de leenfase zitten. Studenten die in deze figuur onder het studievoorschotstelsel vallen, ontvingen op enig moment in het jaar studievoorschot. In het laatste meetjaar ontvingen ruim 36.000 hbo-studenten en ruim 5.000 wo-studenten nog een basisbeurs. Studenten die vallen in de categorie nominale fase zijn alle overige studenten die onder het oude stelsel vallen én een basisbeurs of aanvullende beurs ontvangen. Voor de groep studenten die geen studiefinanciering ontvangt zijn geen gegevens bij DUO bekend. Tot deze groep kunnen dus studenten behoren die in de studievoorschotfase vallen, maar het gehele jaar geen product hebben afgenomen bij DUO, ook geen ov-kaart. De groep studiefinancieringsgerechtigden, is in aantal nagenoeg gelijk gebleven ten opzichte van vorig jaar (figuur 8.2 en figuur 8.1). Figuur 8.3 laat deze onderverdeling zien naar het type studiefinanciering in 2017-2018, telkens bekeken voor de bachelor en master apart⁶². Alleen studenten in de eerdere jaren is de groep ‘onbekend’ (studenten die wel recht hebben maar geen product ontvangen) relatief groot. Dit kan te maken hebben met de samenstelling van de data en het feit dat in de SFS-bestanden de geschiedenis van de oudere cohorten niet bekend is. Studenten die onder de categorie studievoorschot vallen hebben op enig moment in het jaar studievoorschot ontvangen. Studenten die vallen in de categorie nominale fase zijn alle overige studenten die onder het oude stelsel vallen én een basisbeurs of aanvullende beurs ontvangen.

Figuur 8.1: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen (absolute aantallen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

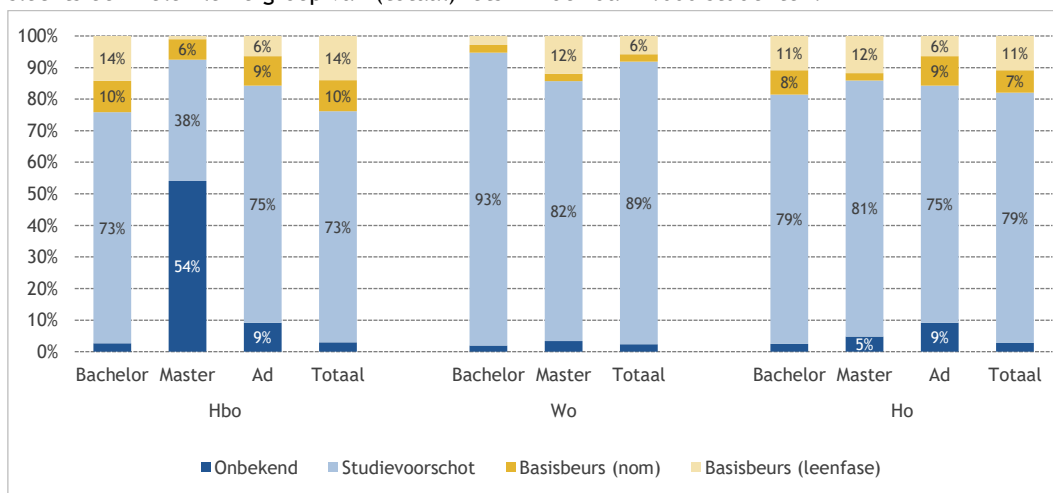
Voor al deze figuren geldt dat het aandeel studenten dat onder het oude stelsel valt ieder jaar afneemt, omdat er steeds een cohort bij komt dat onder het studievoorschot valt. In het laatste jaar is het aandeel studenten dat valt onder het stelsel van het studievoorschot gestegen van 56 procent naar 73 procent (hbo) en van 79 procent naar 89 procent (wo).

⁶² Hierbij moeten we opmerken dat studenten die geen studiefinancieringsproduct afnemen (en dus niet voorkomen in de sf-bestanden) gemarkeerd zijn als studenten in de categorie ‘onbekend’.

Figuur 8.2: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen (%) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

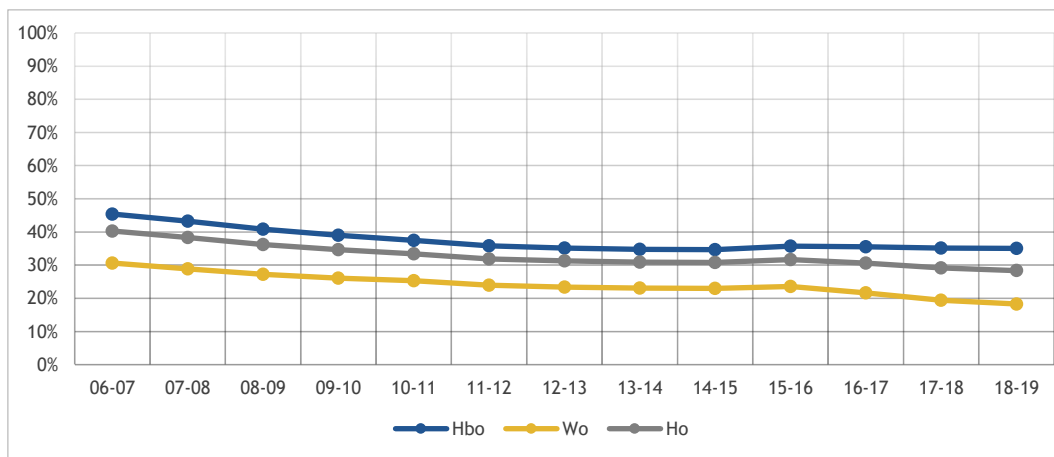
Onder de wo- en hbo-bachelors treffen we het grootste aandeel studenten aan dat valt onder het studievoorschot: 73 procent van de hbo-bachelors en 93 procent van de wo-bachelors. Bezien over het gehele ho, bevindt 79 procent van de studenten in de bachelorfase zich onder het studievoorschot. Studenten die zich in de leenfase van het oude stelsel bevinden, treffen we nagenoeg alleen aan in de wo-master. Het aandeel hbo-masters waarvan niet bekend is onder welk stelsel zij vallen is relatief hoog (54%). Het betreft hier slechts een hele kleine groep van (totaal) iets minder dan 2.000 studenten.

Figuur 8.3: Type studiefinanciering studiejaar 2018-2019 (bron: DUO-SFS 2006-2018)

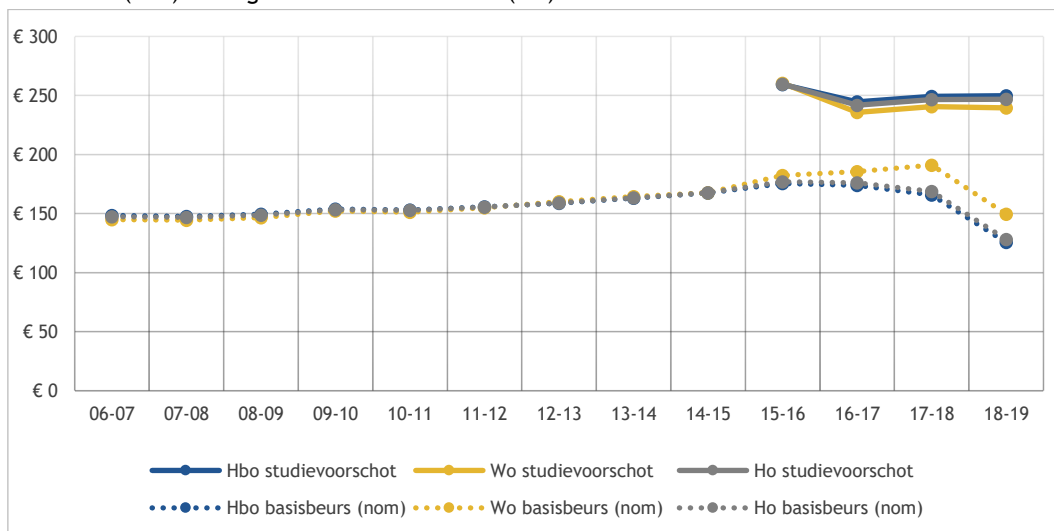
8.4 Aanvullende beurs

Studenten hebben recht op een aanvullende beurs gedurende de nominale duur van hun studie. Het aandeel studenten met een aanvullende beurs is een indicatie voor de toegankelijkheid van het onderwijs voor studenten met ouders met lagere inkomens. Met de komst van het studievoorschot zijn de criteria voor een aanvullende beurs niet veranderd; enkel de hoogte van de aanvullende beurs is gewijzigd. Hierdoor kan het aandeel studenten dat gebruikmaakt van een aanvullende beurs over de jaren heen worden vergeleken. Van 2006-2007 tot 2012-2013 daalde het aandeel studenten met een aanvullende beurs in het hoger onderwijs van veertig naar 31 procent (figuur 8.4). De jaren daarna daalde het aandeel licht naar 28 procent in 2018-2019. In 2015-2016 is in het hbo het percentage met een aanvullende beurs stabiel rond 35 à 36 procent. In het wo is er sinds 2015-2019 een gestage daling zichtbaar van 24 procent (2015-2016) naar achttien procent (2018-2019).

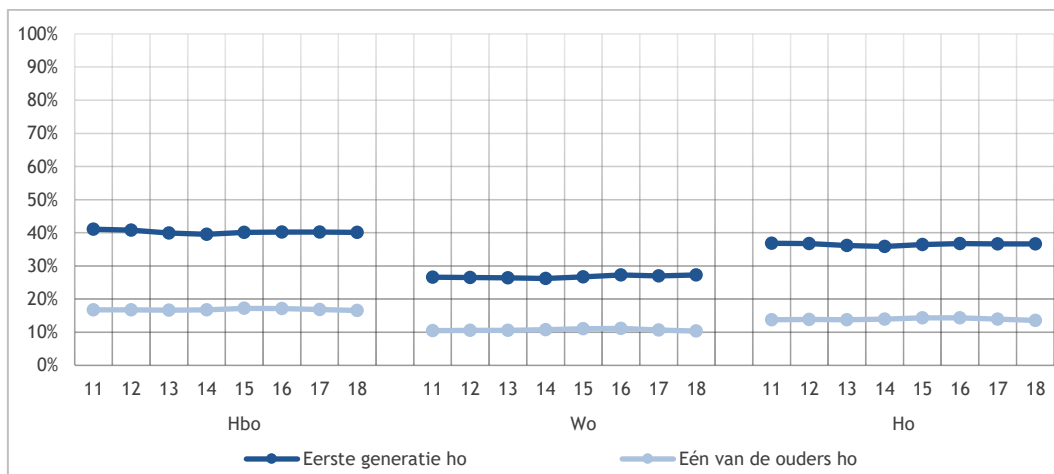
Figuur 8.4: Percentage studenten met een aanvullende beurs ten opzichte van studenten met een basisbeurs: (alleen studiefinancieringsgerechtigden in nominale fase) of studenten met (recht op) studievoorschot (van deze laatste groep alleen verblijfsjaar ho 1-4) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

Figuur 8.5 geeft de gemiddelde maandbedragen van de aanvullende beurs voor de studenten die deze ontvangen. De bedragen verschillen licht voor hbo en wo en zijn voor het hele ho weergegeven. De bedragen liggen voor studenten die onder het studievoorschot vallen veel hoger dan voor studenten in het oude stelsel, waarbij het gemiddelde bedrag voor de laatste groep studenten ook duidelijk daalt in de afgelopen paar jaar. Deze daling gaat samen met een grote afname van studenten die nog een aanvullende beurs ontvangen onder het oude stelsel. Dat aantal is met zeventig procent gedaald naar ruim 12.000 studenten (hbo) en ongeveer 1.500 studenten (wo).

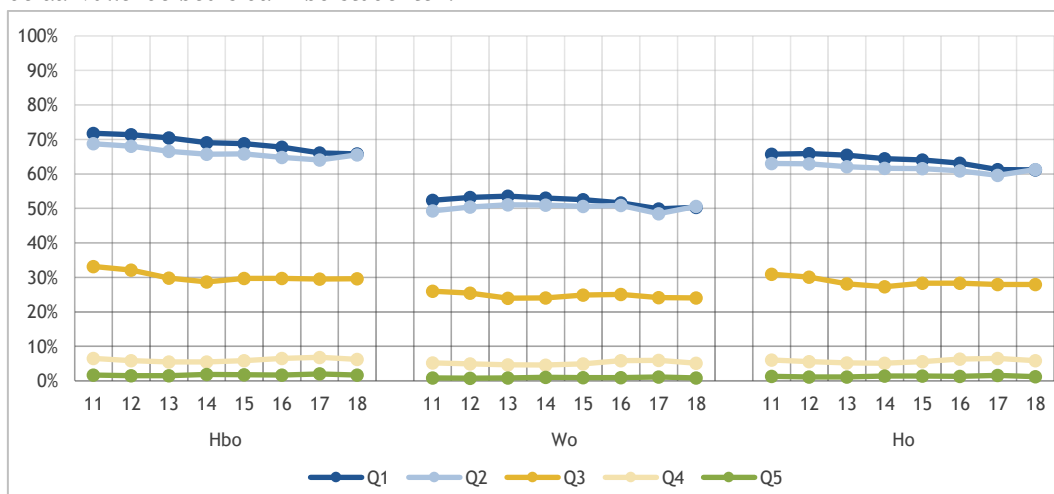
Figuur 8.5: Bedragen aanvullende beurs (alleen studenten met een aanvullende beurs (bron: DUO-1cHO 2006-2018 en DUO-SF 2006-2018)

Figuur 8.6 toont het aandeel studenten met een aanvullende beurs naar opleidingsniveau van de ouders. Figuur 8.7 laat het percentage studenten met een aanvullende beurs zien, onderscheiden naar het ouderlijk inkomen. De groep studenten waarvan het inkomen van de ouders onbekend is, is hier achterwege gelaten. Deze analyses zijn verricht op basis van de CBS microdata. Hieruit blijkt dat eerstegeneratiestudenten vaker een aanvullende beurs ontvangen dan studenten van wie de ouders zelf ook in het hoger onderwijs hebben gestudeerd. Dit geldt voor alle onderzochte jaren. Daarnaast valt af te lezen dat het percentage studenten met een aanvullende beurs hoger is onder hbo-studenten dan onder wo-studenten.

Figuur 8.6: Studenten met een aanvullende beurs naar opleidingsniveau ouders (hbo voltijd/duaal) (bron: CBS microdata)

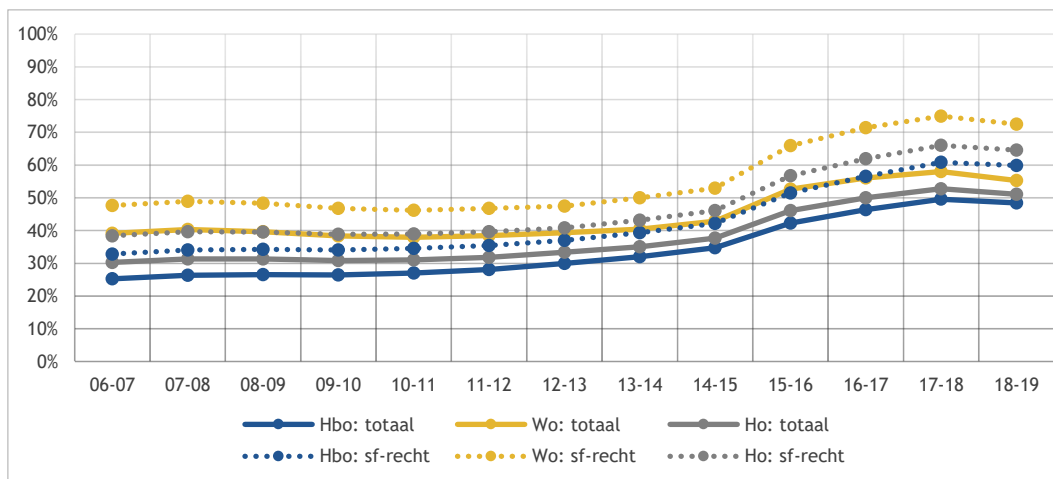
Ook als we kijken naar het inkomen van de ouders, zien we een duidelijke relatie met het aandeel studenten met aanvullende beurs (Figuur 8.7). Studenten met ouders uit de laagste inkomenskwintielen ontvangen veel vaker een aanvullende beurs dan studenten met ouders uit de hoogste inkomenskwintielen; in deze laatste groep is het aandeel studenten met een aanvullende beurs zeer gering (ongeveer 1%). Wo-studenten maken in alle kwintielen, maar met name in de laagste inkomenskwintielen, minder gebruik van de aanvullende beurs dan hbo-studenten.

Figuur 8.7: Studenten met een aanvullende beurs naar inkomen ouders (in kwintielen) (bron: CBS Microdata)

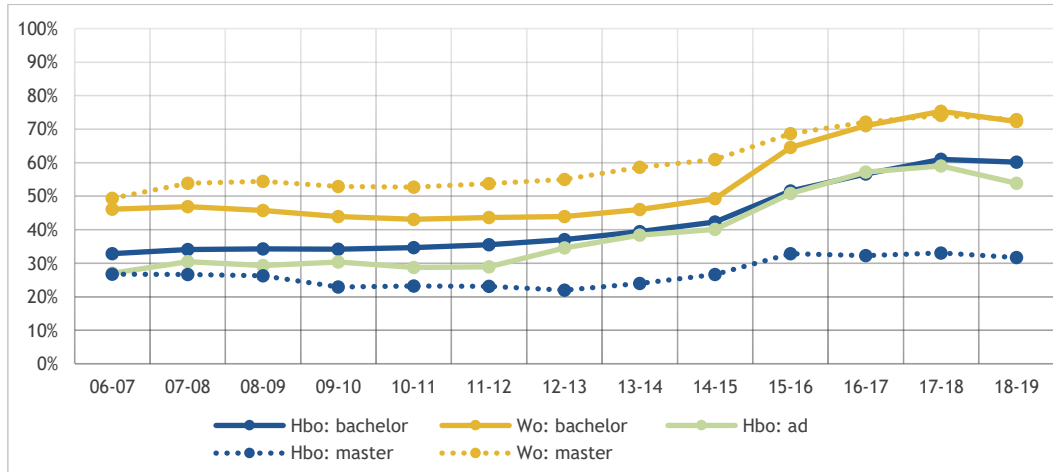
8.5 Leengedrag

De volgende grafieken tonen het aandeel studenten dat geleend heeft bij DUO. Tenzij anders vermeld gaat het om het aandeel studenten met een lening inclusief collegegeldkrediet. Vanaf 2015-2016 bevat de groep ook studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen. In figuur 8.8 is het aandeel studenten met een lening weergegeven als deel van alle studenten (doorlopende lijnen) en als deel van de groep studenten die dan recht heeft op studiefinanciering (stippellijnen). Omdat de groep met recht op studiefinanciering dit jaar anders is bepaald dan in de jaren ervoor (zo zijn de internationale studenten nauwelijks meer meegenomen) vallen de percentages hoger uit. Het percentage studenten dat leent sinds de invoering van het studievoorschot tot aan studiejaar 2017-2018 is steeds toegenomen en de verschillen tussen het hbo en wo zijn in de loop der jaren afgenomen. De stijging in het aandeel ho-studenten met een lening gaat concreet van 38 procent in 2014-2015 naar 53 procent in 2017-2018, om weer te dalen naar 51 procent in 2018-2019. In het laatste jaar leent 48 procent van de hbo-studenten en 55 procent van de wo-studenten. Een daling ten opzichte van vorig jaar van twee à drie procentpunten.

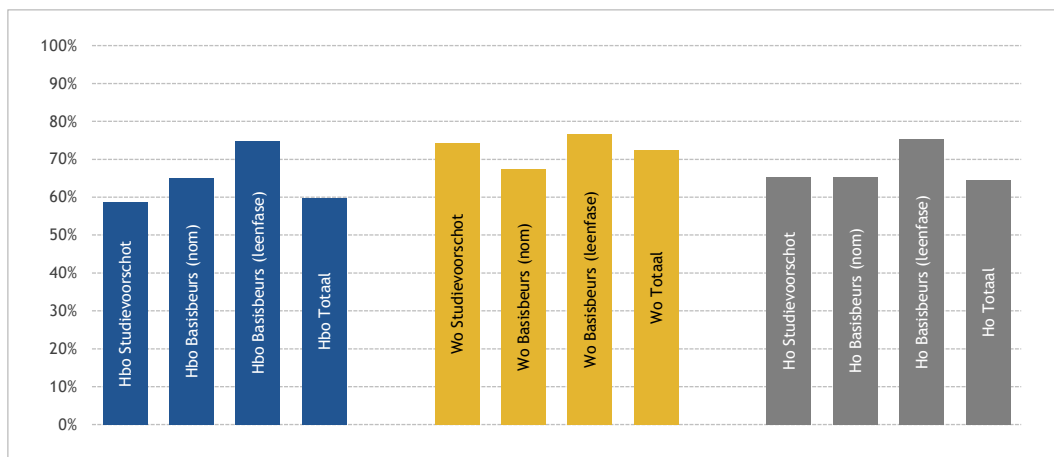
Figuur 8.8: Percentage studenten met een lening als deel van alle studenten en als deel van alle studenten met recht op studiefinanciering naar soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

Het aandeel hbo- en wo-studenten met een lening is hieronder uitgesplitst naar associate degree, bachelor en master (figuur 8.9) en afgezet tegen de totale groep studenten die recht heeft op studiefinanciering. In het studiejaar 2018-2019 leenden in totaal 429.327 (4.458 ad's, 370.330 bachelorstudenten, 54.009 masterstudenten en 530 postmaster-studenten). In de groep hbo-masterstudenten met recht op studiefinanciering is het aandeel leners relatief gering, met een vrij stabiel aandeel de laatste jaren van iets boven de dertig procent. Onder de hbo-bachelorstudenten met leenrechten is het aandeel leners gestaag gestegen tot zestig procent in het laatste jaar 2018-2019. Bij de hbo-studenten die een associate degree volgen, is er een vergelijkbare omvang en groei van het aandeel leners. In het wo ligt het aandeel leners als deel van de groep met leenrechten steeds hoger dan in het hbo. Binnen het wo is een trend dat tot 2015-2016 in de master vaker werd geleend dan in de bachelor en dat dit verschil daarna verdwijnt; na de invoering van het studievoorschot stijgt het aandeel dat leent in de bachelor sterker dan in de master. In het laatste meetjaar is het verschil tussen master en bachelor in het wo nagenoeg nul. Voor bijna alle groepen studenten blijkt dat het aandeel leners in 2018-2019 voor het eerst in lange tijd is gedaald.

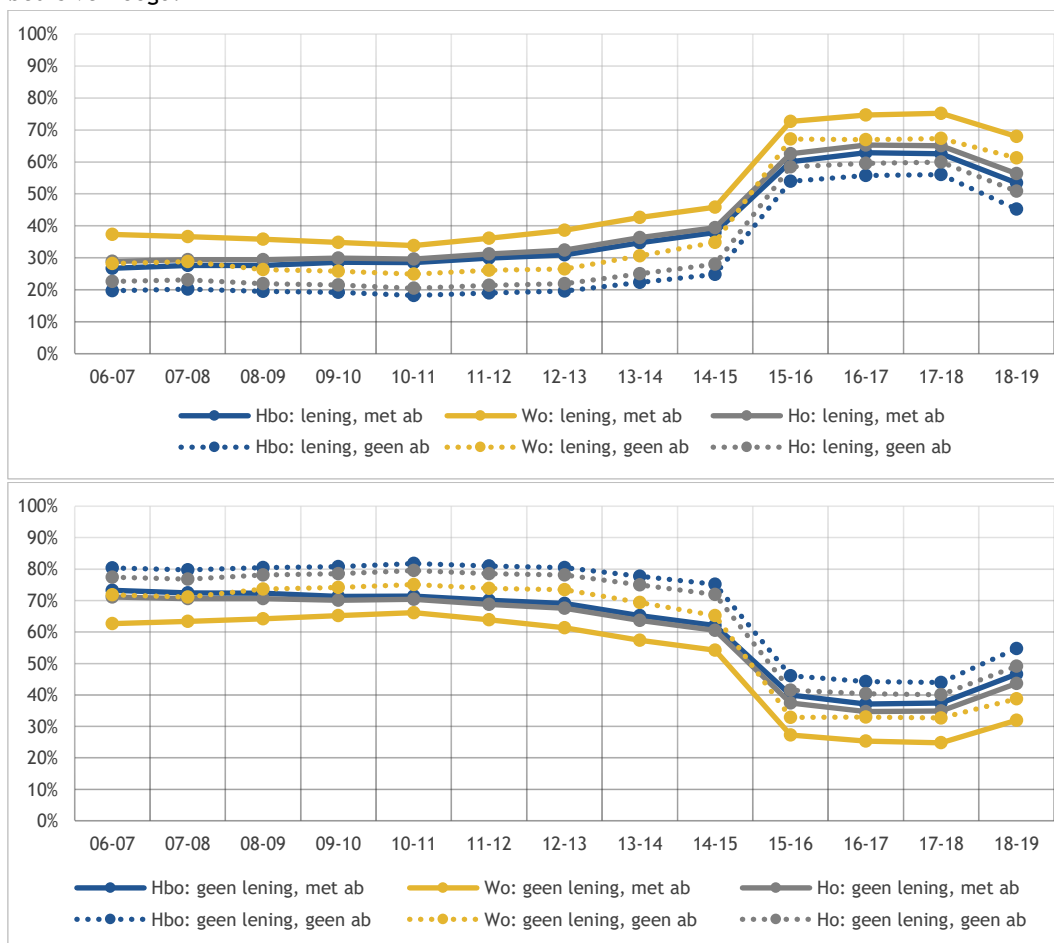
Figuur 8.9: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar type ho (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

In figuur 8.10 is het percentage studenten met een lening in 2018-2019 verder uitgesplitst naar type studiefinancieringsstelsel waar de student onder valt. Voor het hbo geldt dat van het aandeel studenten dat het recht op een basisbeurs heeft verbruikt (leenfase), 75 procent leent. In het wo is dit 77 procent. Van de studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen, leent 59 procent in het hbo en 74 procent in het wo. De groep studenten met een basisbeurs is dermate klein dat hieraan geen aandacht wordt besteed. Van alle studenten die recht hebben op studiefinanciering leent 53 procent in het hoger onderwijs.

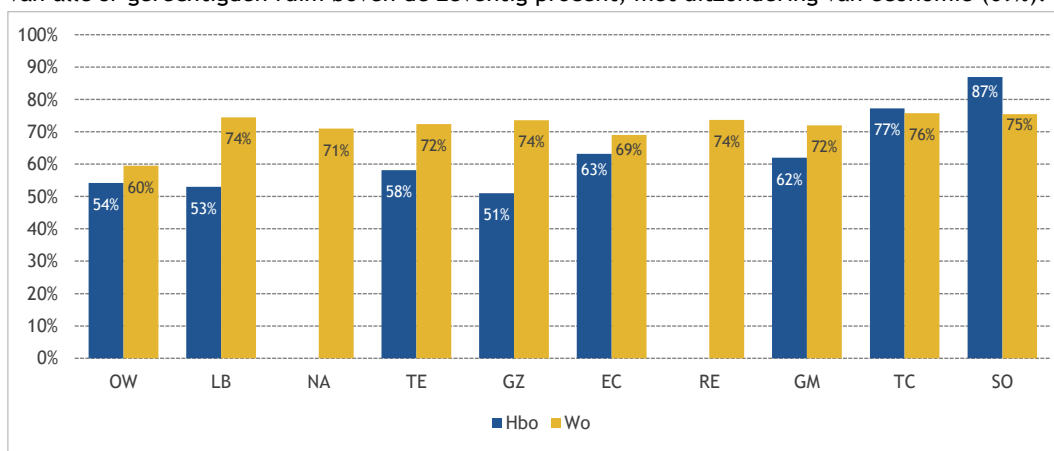
Figuur 8.10: Percentage studenten met een lening (2018-2019) naar type studiefinanciering: alle studenten met recht op studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

Figuur 8.11 toont de percentages eerstejaarsstudenten die lenen (boven) en de inversie hiervan: eerstejaars die niet lenen (onder), uitgesplitst naar het al dan niet hebben van een aanvullende beurs. Het verloop van de trends is vergelijkbaar. Studenten met een aanvullende beurs lenen vaker dan studenten zonder aanvullende beurs. Om het wegvallen van de basisbeurs (gedeeltelijk) op te vangen voor studenten van ouders met lagere inkomens, is in het stelsel van het studievoorschot het bedrag voor de aanvullende beurs verhoogd.

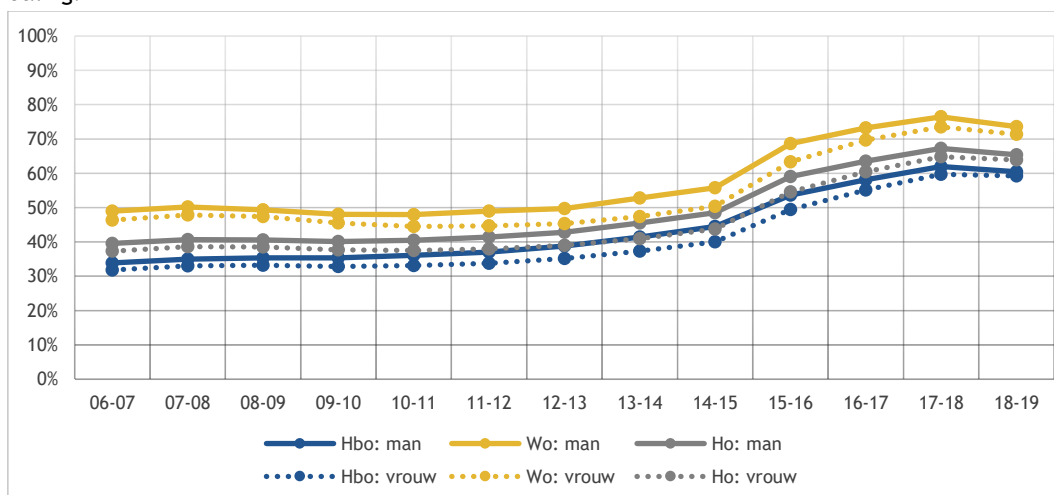
Figuur 8.11: Eerstejaarsstudenten met sf-recht (%) met (boven) en zonder (onder) lening (alleen eerstejaars ho ba-vt, studenten met basisbeurs of in 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2018)

Figuur 8.12 beschrijft het leengedrag naar sector. In het hbo wordt bij sectoroverstijgende opleidingen relatief vaak geleend (87%); er wordt relatief weinig geleend in de sectoren landbouw (53%) en gezondheidszorg (51%). In het wo zijn er minder grote verschillen en ligt het leenpercentage ten opzichte van alle sf-gerechtigden ruim boven de zeventig procent, met uitzondering van economie (69%).

Figuur 8.12: Leengedrag naar croho-sector⁶³: alle studenten met recht op studiefinanciering (2015 en 2016) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

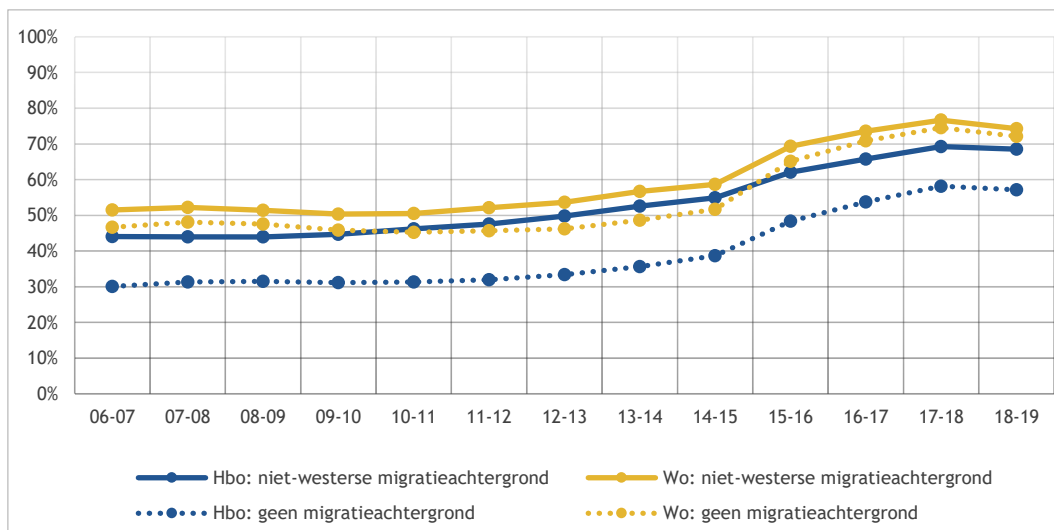
Voor zowel het hbo als het wo geldt dat iets meer mannen dan vrouwen lenen (figuur 8.13). Zowel mannen als vrouwen zijn tot 2017-2018 vaker gaan lenen; in het meest recente meetjaar is er in beide groepen een daling.

Figuur 8.13: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar geslacht (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

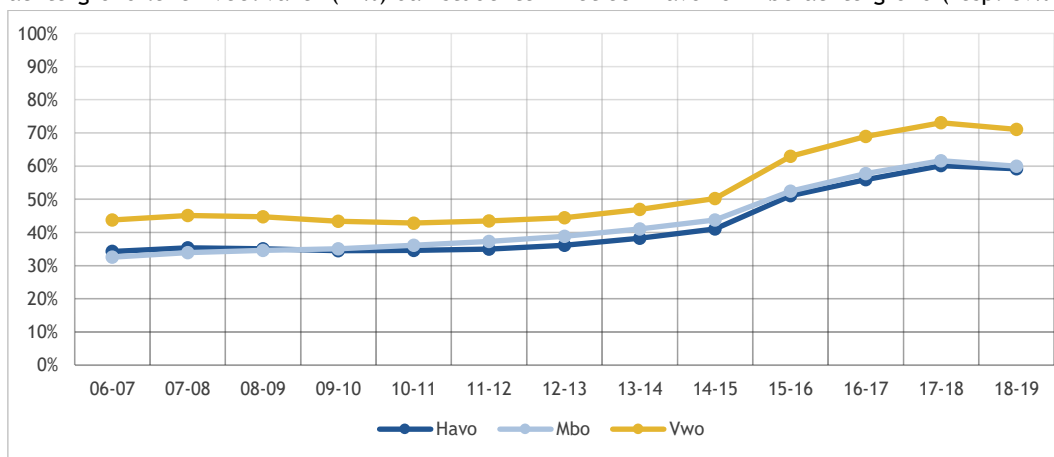
In het hbo lenen meer studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dan studenten zonder migratieachtergrond. In het wo zijn deze verschillen veel kleiner en lenen beide groepen in het laatste jaar nagenoeg even vaak (resp. 57% en 69% in het hbo en 72% en 74% in het wo; figuur 8.14).

⁶³ OW = Onderwijs; LB = Landbouw en Natuurlijke Omgeving; NA = Natuur; TE = Techniek; GZ = Gezondheidszorg; EC = Economie; RE = Recht; GM = Gedrag en Maatschappij; TC = Taal en Cultuur; SO = Sectoroverstijgend

Figuur 8.14: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar migratieachtergrond (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

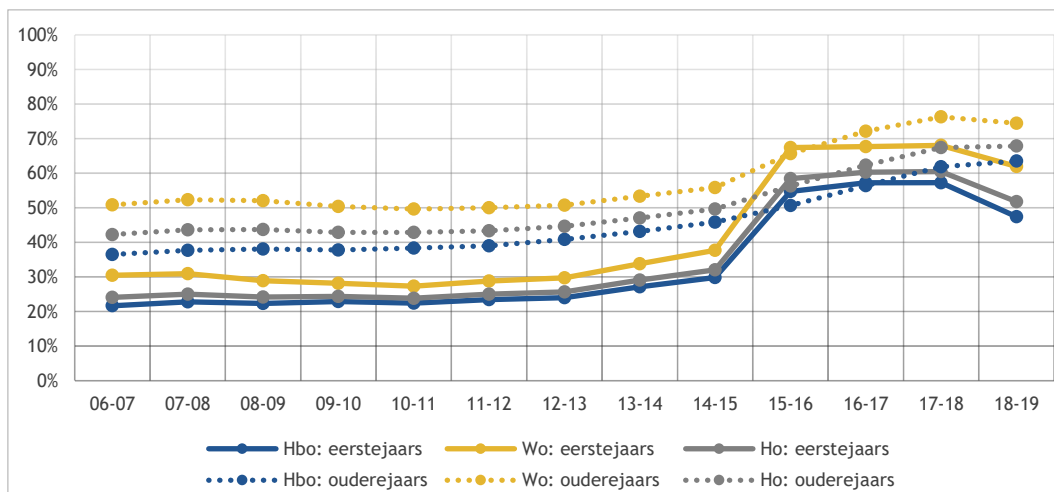
In figuur 8.15 is een uitsplitsing gemaakt naar vooropleiding. Sinds de invoering van het studievoorschot is het aandeel dat een lening heeft voor zowel de studenten met een vooropleiding in het havo, als het mbo, als het vwo gestegen. In het laatste jaar is er een lichte daling zichtbaar. Studenten met een vwo-achtergrond lenen veel vaker (71%) dan studenten met een havo- of mbo-achtergrond (resp. 59% en 60%).

Figuur 8.15: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar vooropleiding vóór het ho (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

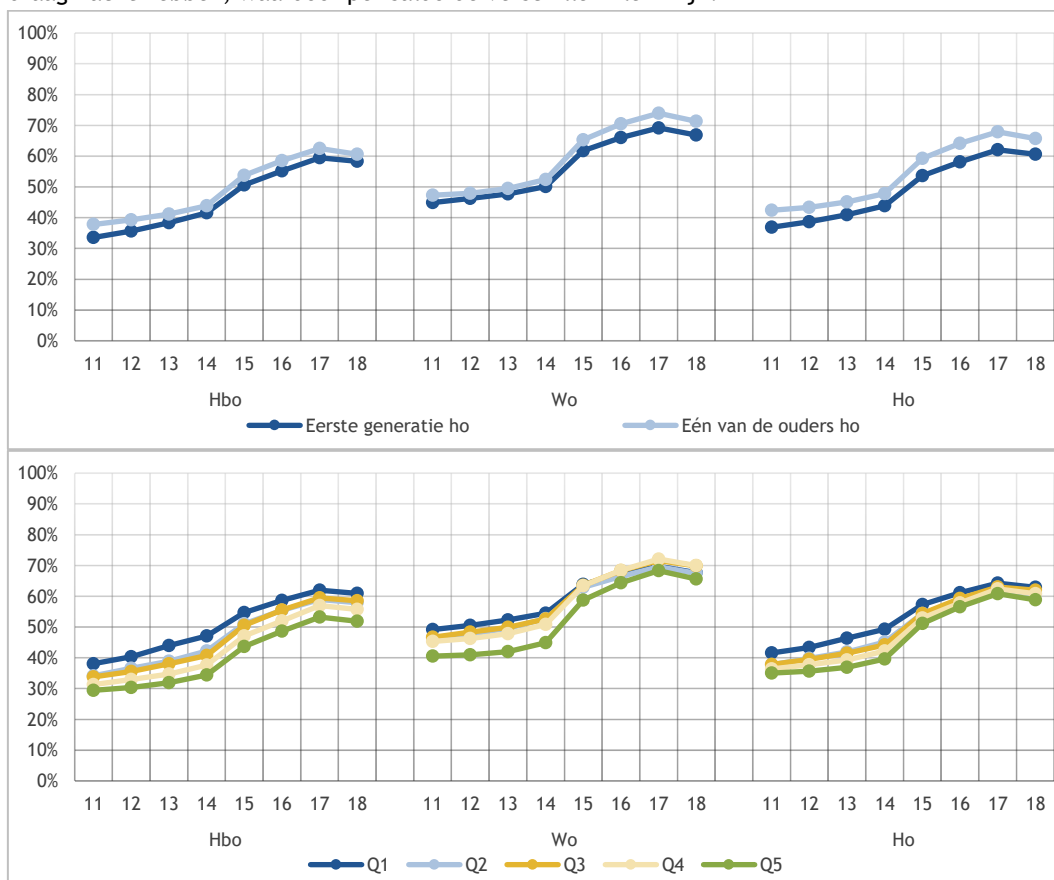
In figuur 8.16 wordt onderscheid gemaakt naar eerstejaars en ouderejaars. De eerstejaars lenen in de meeste jaren beduidend minder vaak (52%) dan de ouderejaars (68%), waarbij er een opvallende ontwikkeling is in de jaren 2014-2015 tot 2018-2019. Daarin steeg het aandeel bij de eerstejaars dat leende duidelijk sneller dan bij de ouderejaars.

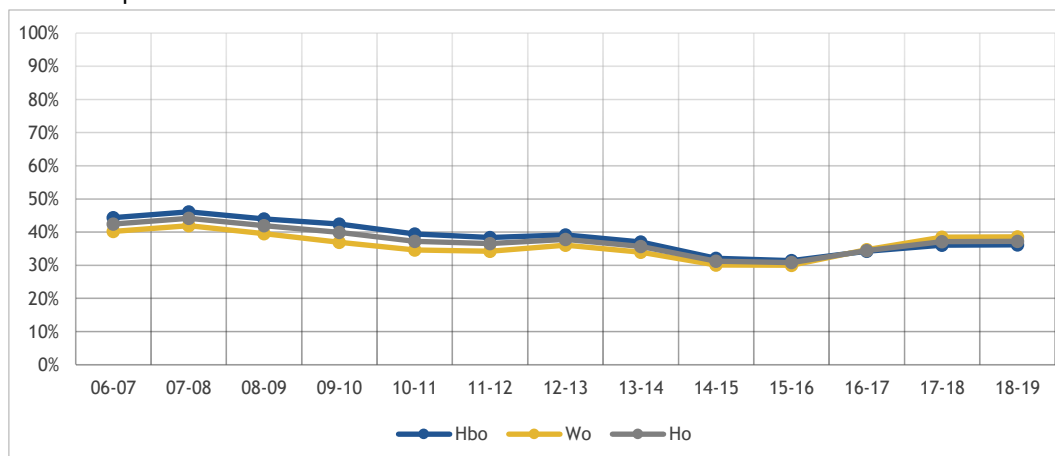
Figuur 8.16: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar eerstejaars en ouderejaars (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

Er zijn geen grote verschillen in het aandeel studenten met een lening als we kijken naar het opleidingsniveau van de ouders of het inkomen van de ouders (figuur 8.17). Deze grafieken hebben een iets andere definitie dan de grafieken die gebaseerd zijn op het 1cHO, dus de hoogte van de percentages kunnen variëren. Studenten met ouders die geen ho-opleiding hebben genoten, lenen iets minder vaak dan studenten met ho-opgeleide ouders. De verschillen zijn klein. Studenten met minder draagkrachtige ouders lenen vaker dan studenten met draagkrachtige ouders. De verschillen zijn het duidelijkst in het hbo; in het wo zijn ze zeer gering. Uit andere analyses weten we dat studenten meer lenen naarmate hun ouders meer draagkracht hebben, waardoor per saldo de verschillen klein zijn.

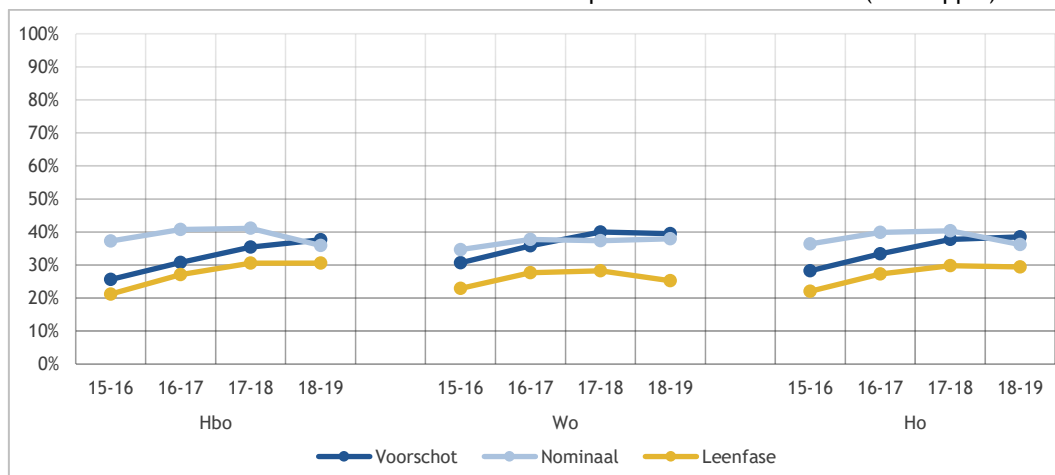
Figuur 8.17: Percentage leners (incl. collegegeldkrediet) naar inkomen (in kwintielen) en opleiding (wel/geen ho) van ouders (bron: CBS microdata)

In figuur 8.18 is het percentage studenten weergegeven dat in een studiejaar ten minste tien maanden lang tenminste negentig procent van het maximale bedrag leende⁶⁴. Dit is de groep die nagenoeg maximaal of maximaal leent. Dit aandeel studenten daalt eerst in de jaren 2012-2015 (tot 31%) en stijgt daarna weer tot 37 procent in 2018-2019. In het laatste meetjaar is het aandeel stabiel op 37 procent. In het verleden werd door veel meer studenten maximaal geleend en kwam dit ook vaker voor in het hbo dan in het wo. Hoewel verschillen klein zijn, is dit later omgedraaid en leent het laatste jaar in het hbo 36 procent maximaal en in het wo 39 procent.

Figuur 8.18: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat > 9 mnd. maximaal leent excl. collegegeldkrediet (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

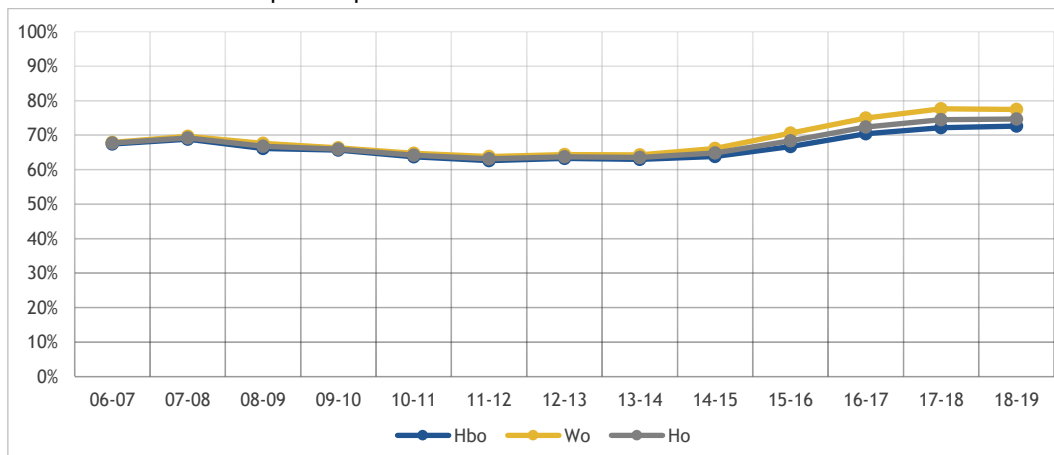
Het aandeel studenten dat maximaal leent ten opzichte van alle studenten met een lening naar het studiefinancieringsstelsel waar zij onder vallen, is weergegeven in figuur 8.19. In het oude stelsel is onderscheid gemaakt tussen nominaal (basisbeurs met lening) en leenfase (geen basisbeurs met lening). Het collegegeldkrediet is hier buiten beschouwing gelaten. Tot 2017-2018 leenden de studenten die nog een basisbeurs hadden, verhoudingsgewijs het vaakst maximaal (40% in 2017-2018). In het laatste meetjaar neemt het aandeel in deze groep relatief sterk af tot 36 procent. Het aandeel maximaal lenende studenten dat onder het studievoorschot valt is in 2018-2019 39 procent en nam licht toe (met 1 ppt.).

Figuur 8.19: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat > 9 mnd. maximaal leent excl. collegegeldkrediet naar studiefinancieringsstelsel (bron: DUO-1cHO-SFS 2015-2016 t/m 2018-2019)

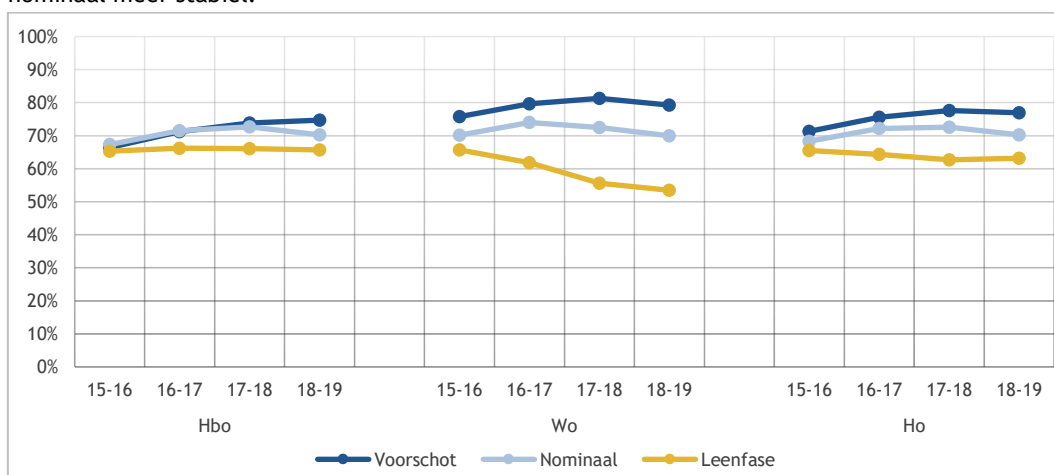
⁶⁴ Dit is berekend door te kijken naar de verhouding tussen het maximale bedrag waar de student volgens DUO recht op heeft en het feitelijk gevraagde bedrag.

Het percentage 'structurele' leners (langer dan 9 maanden lening) ligt in 2018-2019 op 75 procent (t.o.v. alle studenten met een lening): zie figuur 8.20. Dit aandeel is sinds de invoering van het studievoorschot gestegen met tien procentpunten (2014: 65%). In het laatste meetjaar is er geen stijging meer. De aandelen structurele leners in het hbo en het wo ontlopen elkaar weinig en tot 2014 helemaal niet. In de laatste jaren is het aandeel studenten dat structureel leent in het wo sterker gestegen dan in het hbo en in 2018-2019 is het verschil vier procentpunt.

Figuur 8.20: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat structureel (> 9 mnd.) leent ten opzichte van alle studenten met een lening (excl. collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

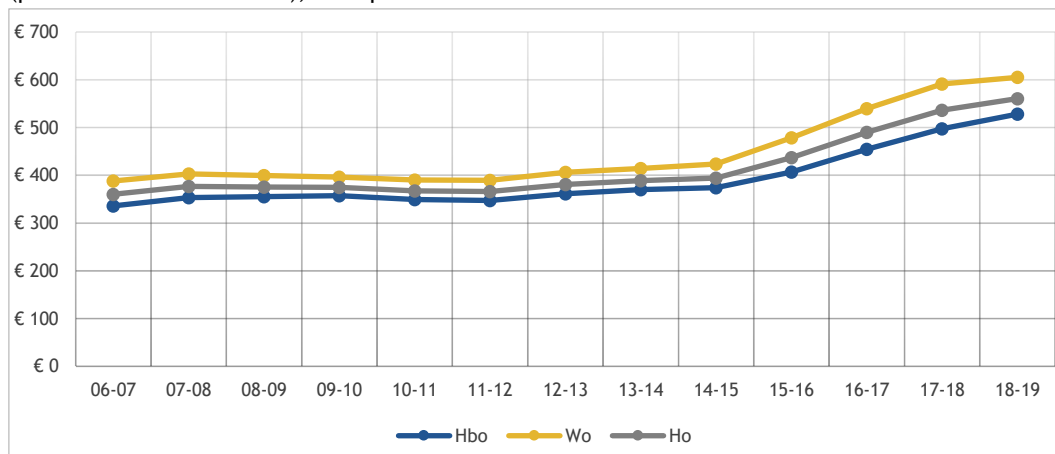
In figuur 8.21 is het aandeel structureel lenende studenten vergeleken naar stelsel van studiefinanciering. Daaruit blijkt het aandeel structurele leners onder het stelsel van het studievoorschot groter is (2018-2019: 77%) dan onder het oude stelsel (nominaal en leenfase resp. 70 en 63%). Het aandeel ho-studenten dat structureel leent stijgt onder het studievoorschot tot 2017-2018 steeds (7 ppnt. verschil met 2015-2016) en daalt daarna in 2018-2019 licht (als saldo van een daling in het wo met 2 ppnt. en een lichte stijging in het hbo met 1 ppt.). Voor zowel nominaal als de leenfase is er in het wo een relatief vrij grote afname van het aandeel structurele leners na 2016-2017. In het hbo blijven de aandelen structurele leners in de leenfase en nominaal meer stabiel.

Figuur 8.21: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat structureel (> 9 mnd.) leent t.o.v. alle studenten met een lening (excl. collegegeldkrediet) naar studiefinancieringsstelsel (bron: DUO-1cHO-SFS 2015-2016 en 2016-2017)

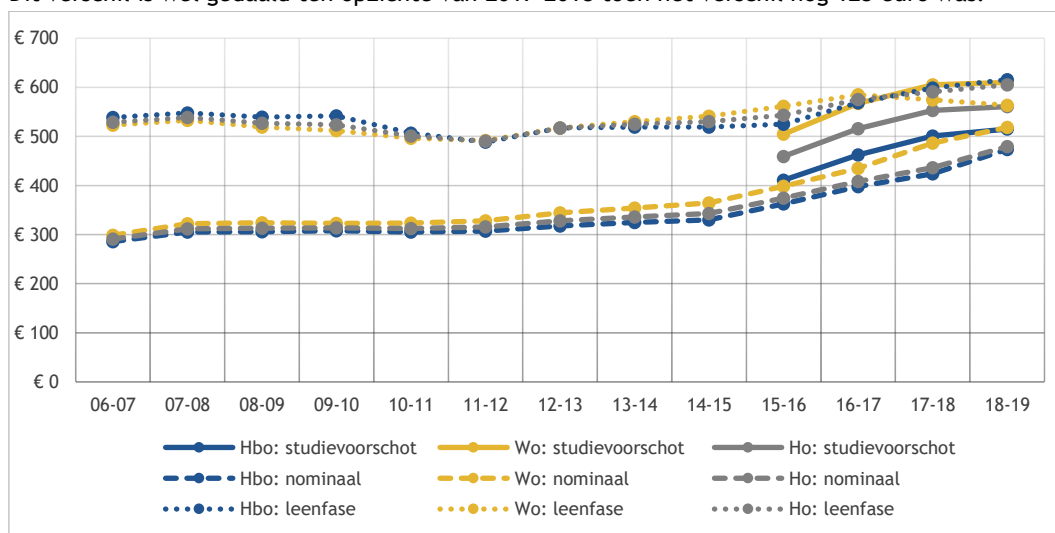
8.6 Leenbedragen per maand

De gemiddelde leenbedragen per maand⁶⁵ van studenten met een studielening (berekend over *alle* lenende studenten, ongeacht de studiefinancieringsregeling waar men onder valt) is na de invoering van het studievoorschot voor het ho gestaag gestegen van 394 euro in 2014-2015 naar 561 euro in 2018-2019 (figuur 8.22). In het wo was de stijging in het laatste jaar minder groot (plus 14 euro tot 605 euro) dan in het hbo (plus 31 euro tot 528 euro), ten opzichte van 2017-2018.

Figuur 8.22: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet en lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

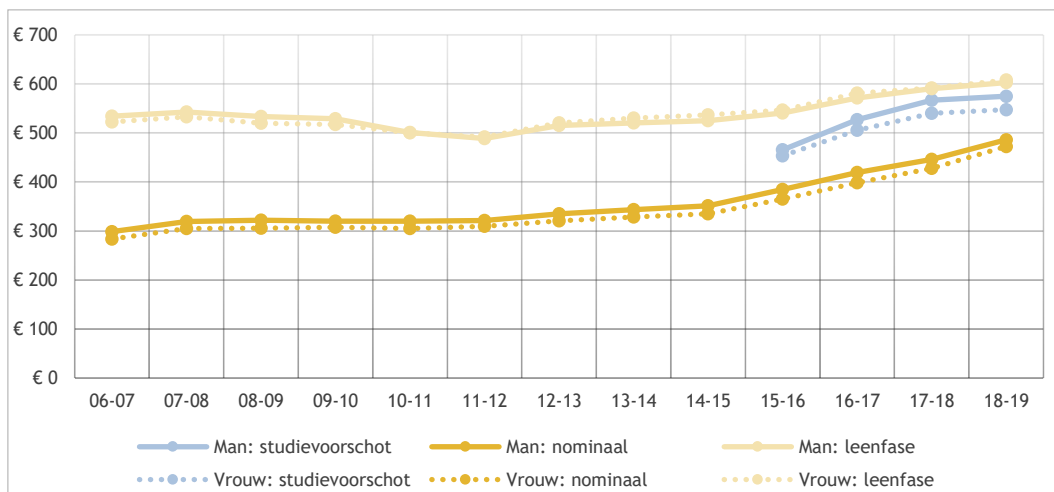
In figuur 8.23 zijn de maandelijkse leenbedragen uitgesplitst naar type studiefinanciering. De stijging in het maandelijkse leenbedrag wordt veroorzaakt door zowel studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen (plus 13 euro) als studenten in de leenfase (plus 14 euro) als studenten in de nominale fase (plus 45 euro). In studiejaar 2018-2019 zijn de leenbedragen van studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot (€564) een stuk hoger (verschil van 91 euro) dan studenten met een basisbeurs (€473). Dit verschil is wel gedaald ten opzichte van 2017-2018 toen het verschil nog 123 euro was.

Figuur 8.23: Leenbedragen per maand naar type studiefinanciering (collegegeldkrediet/lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

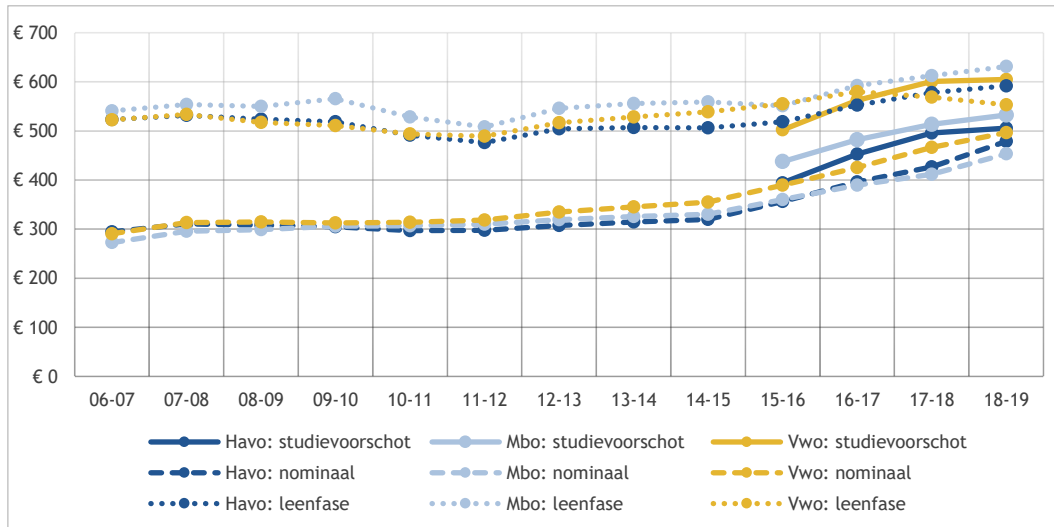
Mannelijke studenten onder het studievoorschot lenen in 2018-2019 gemiddeld iets meer dan vrouwen (figuur 8.24). De verschillen in leenbedragen tussen mannen en vrouwen in de nominale fase en in de leenfase zijn kleiner en in het laatste meetjaar vrijwel nihil.

⁶⁵ Van alle lenende studenten is het totale leenbedrag per jaar gedeeld door 12 maanden.

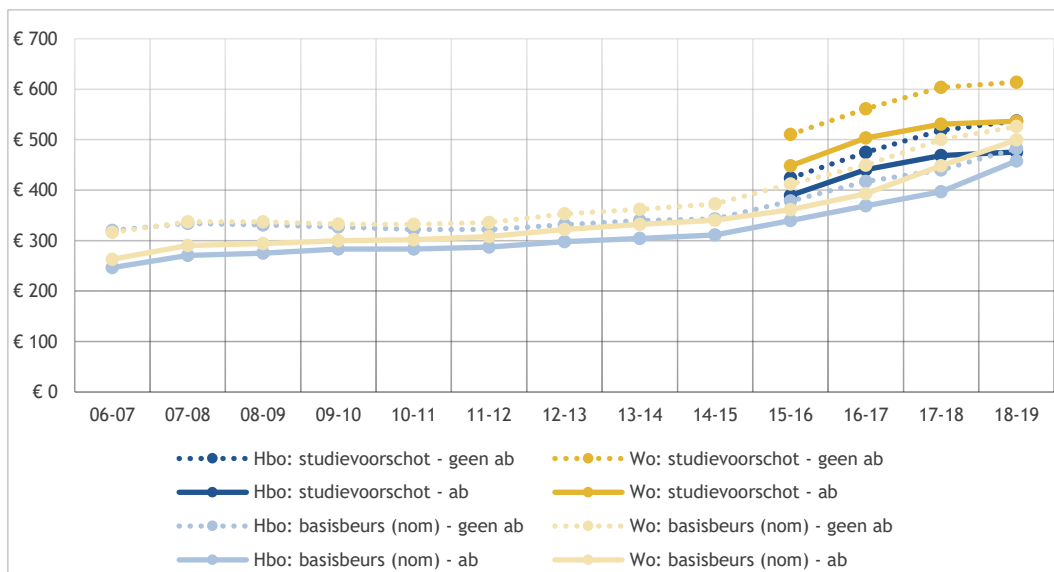
Figuur 8.24: Leenbedragen per maand naar geslacht en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/rentedragende lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

In figuur 8.25 worden de leenbedragen van de studenten naar vooropleiding en type studiefinanciering uitgesplitst. Vanwege kleine aantallen studenten in het oude stelsel, ligt de focus op studenten die vallen onder het studievoorschotstelsel. Studenten met een vwo-vooropleiding lenen 605 euro, met een mbo-vooropleiding 532 euro en met een havo-vooropleiding 506 euro. Vwo-studenten zijn een iets lager bedrag gaan lenen (-3%); voor studenten met een havo- of vwo-achtergrond steeg het leenbedrag licht (resp. 2% en 3%).

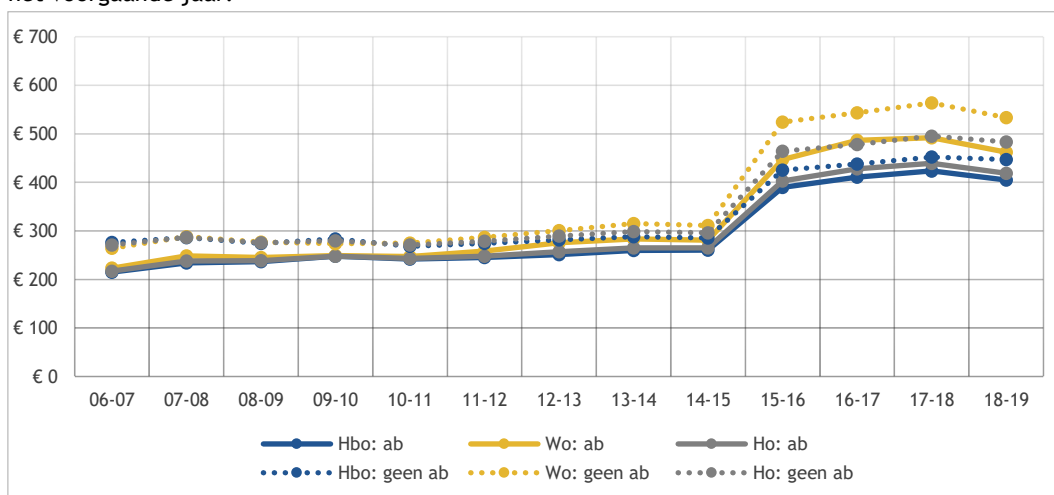
Figuur 8.25: Leenbedragen per maand naar vooropleiding en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

Voor de verschillende typen studiefinanciering geldt dat studenten met een aanvullende beurs gemiddeld een lager bedrag lenen dan studenten zonder aanvullende beurs (figuur 8.26). Voor studenten uit het wo verschilt dit bedrag (afgerond) 73 euro (ab: €545; geen ab: €618). Hbo-studenten zonder aanvullende beurs lenen (afgerond) 79 euro meer dan studenten met een aanvullende beurs (ab: €474; geen ab: €553). Voor het gehele hoger onderwijs is het verschil in maandelijks leenbedrag tussen studenten met een aanvullende beurs (€494) en zonder aanvullende beurs (€583), een verschil van 89 euro, vergelijkbaar met vorig jaar.

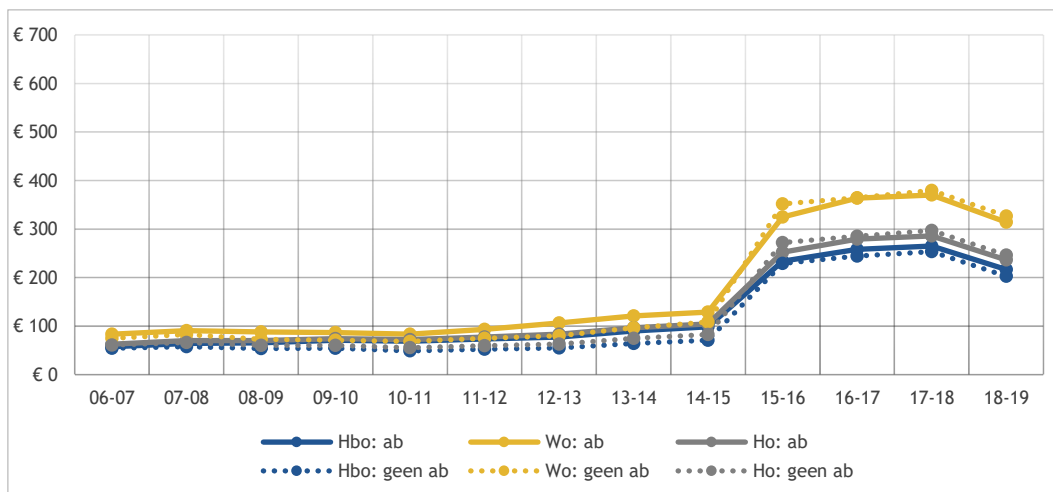
Figuur 8.26: Leenbedragen per maand naar wel/geen aanvullende beurs en stelsel (collegegeldkrediet en lening samengenomen: alleen lenende studenten met basisbeurs of lenende studenten die onder het studievoorschot vallen met een verblijfsduur kleiner of gelijk aan 4 jaar): (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

Uit figuur 8.11 kwam naar voren dat het aandeel leners in de groep eerstejaars met een aanvullende beurs, hoger ligt dan in de groep eerstejaars zonder aanvullende beurs. Figuur 8.27 en figuur 8.28 tonen de bedragen die deze studenten lenen. In figuur 8.27 zijn degenen die niet lenen niet meegenomen. De bedragen die studenten met een aanvullende beurs lenen, zijn lager dan de bedragen die studenten zonder aanvullende beurs lenen. Wo-studenten zonder aanvullende beurs lenen van alle studenten het hoogste bedrag (€533 in 2018-2019). Hbo-studenten lenen minder dan wo-studenten. In het laatste meetjaar (2018-2019) is opvallend dat alleen bij de groep hbo zonder aanvullende beurs het leenbedrag nagenoeg stabiel bleef en dat het leenbedrag bij de andere groepen daalde (voor het eerst in lange tijd) ten opzichte van het voorgaande jaar.

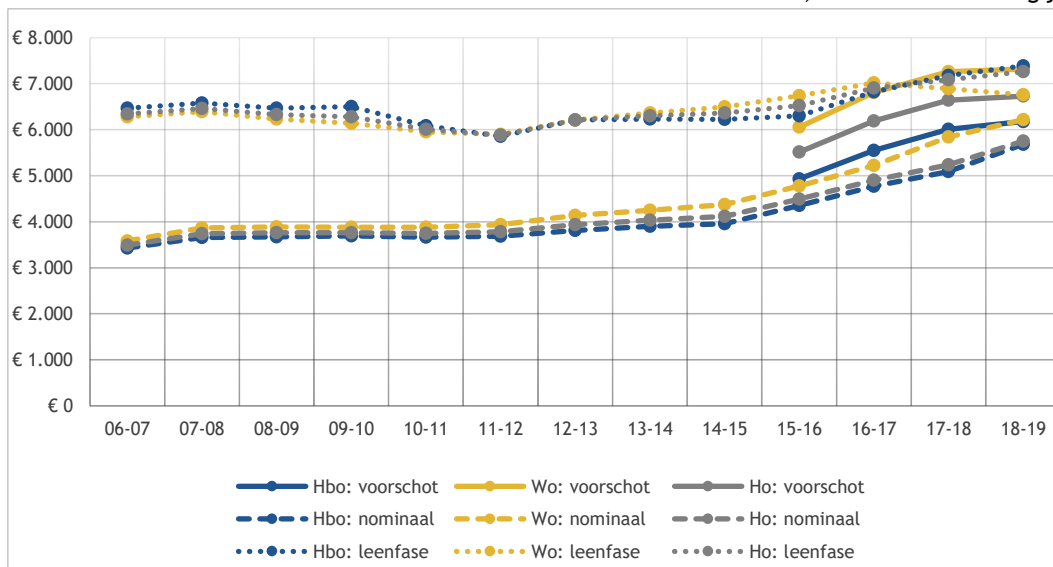
Figuur 8.27: Leenbedrag (maand) van eerstejaarsstudenten met een lening (alleen eerstejaars ho bachelor vt, studenten met basisbeurs of in 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2018): degenen die niet lenen zijn niet meegenomen

In figuur 8.28 zijn de gemiddelde leenbedragen berekend voor alle studenten, dus inclusief de eerstejaars die niets lenen. De verschillen in leenbedragen tussen studenten met en zonder aanvullende beurs berekend over alle eerstejaars zijn vrij klein. In het wo zijn die verschillen na 2014-2015 wel groter geworden. Van 2014 tot 2018 is er flinke stijging van de gemiddelde leenbedragen, met name in de groep wo-studenten met aanvullende beurs. In 2018-19 dalen de gemiddelde leenbedragen ten opzichte van het voorgaande jaar in alle groepen in ongeveer gelijke mate.

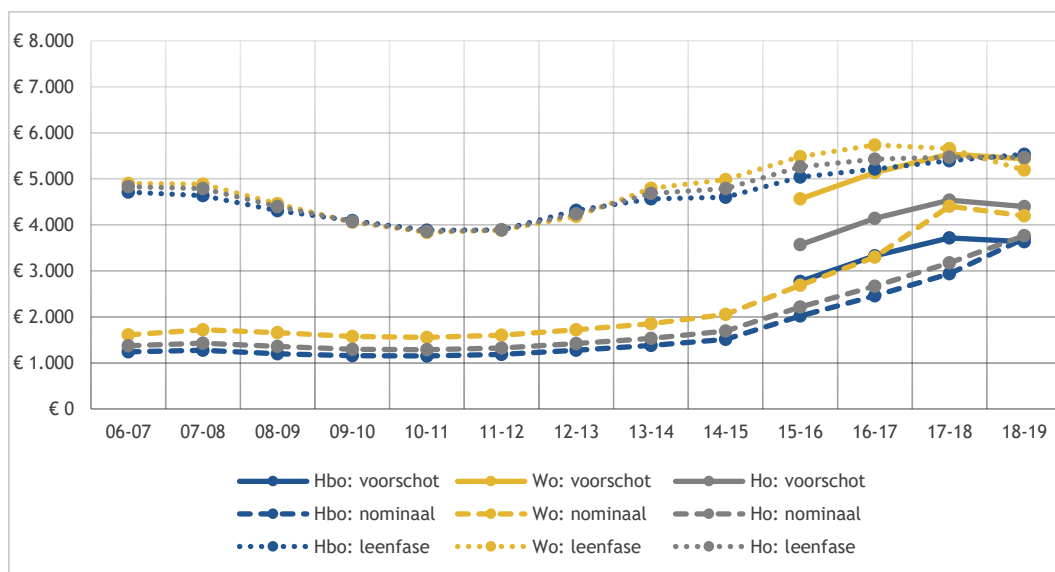
Figuur 8.28: Leenbedrag (maand) van eerstejaarsstudenten met een lening (alleen eerstejaars ho bachelor vt, studenten met basisbeurs of in 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2018) DUO-SFS 2006-2018): degenen die niet lenen hebben de waarde 0 gekregen

Van alle studenten die geleend hebben in het studiejaar 2018-2019, valt ruim tachtig procent onder het studievoorschotstelsel, dertien procent valt in het oude stelsel in de leenfase en zeven procent heeft nog een basisbeurs. In figuur 8.29 worden de jaarbedragen (gesommeerde maandbedragen per jaar) getoond die geleend worden voor alle studenten die in dat jaar hebben geleend. We onderscheiden de nominale fase, leenfase en het studievoorschot. Ook hier is te zien dat de bedragen voor vrijwel alle groepen in het studiejaar 2018-2019 zijn gestegen. Alleen onder de groep wo'ers in de leenfase is het bedrag gedaald. De groep studenten die onder het oude stelsel valt, is in het laatste jaar steeds kleiner geworden. Studenten met een studievoorschot lenen dit jaar €90 meer dan vorig jaar (€6.729). Wo-studenten die onder het studievoorschotstelsel vallen lenen jaarlijks nog altijd het hoogste bedrag: in de leenfase lenen zij €7.318. Hbo studenten lenen onder het studievoorschotstelsel in 2018-2019 €6179, €172 meer dan vorig jaar.

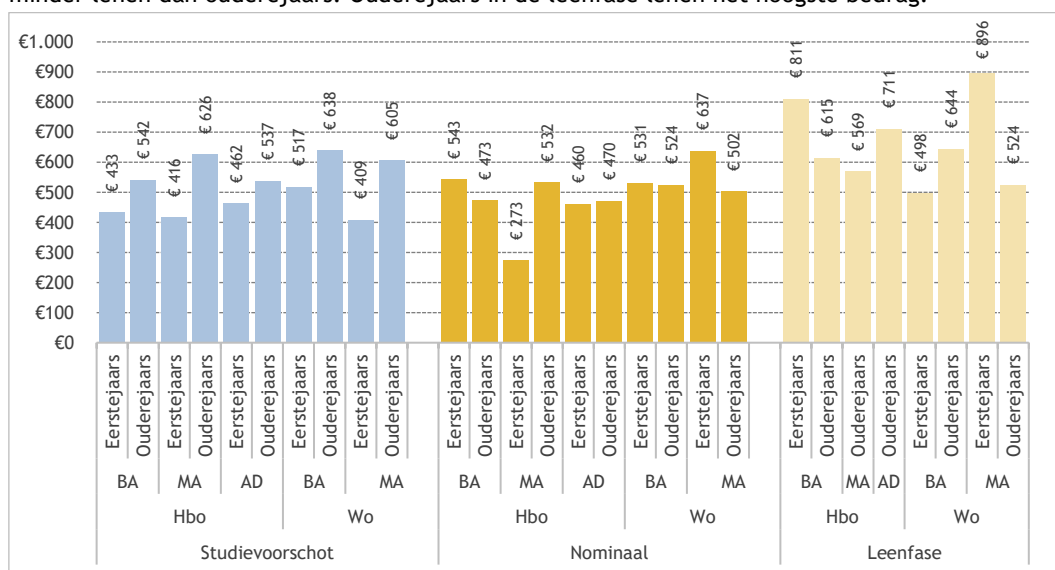
Figuur 8.29: Leenbedragen per jaar naar type studiefinanciering: alleen studenten met een lening (collegegeldkrediet en lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-SFS)

Figuur 8.30 toont wederom de jaarbedragen die studenten lenen, maar nu voor alle studenten: ook studenten die niet leenden, zijn nu in het gemiddelde meegenomen (en kregen de waarde 0). De verschillen in jaarlijkse bedragen tussen het hbo en wo zijn groter voor studenten die gebruikmaken van het studievoorschot.

Figuur 8.30: Leenbedragen per jaar naar type studiefinanciering: alle studenten met recht op studiefinanciering (collegegeldkrediet en lening samen) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-SFS sept. 2006 t/m dec. 2015)

De leenbedragen (per maand) van studenten in 2018-2019 zijn weergegeven in figuur 8.31. Het betreft hier het gemiddelde leenbedrag van de studenten die lenen in 2018-2019, het vierde jaar van het studievoorschot. Leenbedragen van alle groepen studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen, zijn doorgaans hoger dan die van de studenten in de nominale fase van het oude stelsel en dat eerstejaars minder lenen dan ouderejaars. Ouderejaars in de leenfase lenen het hoogste bedrag.

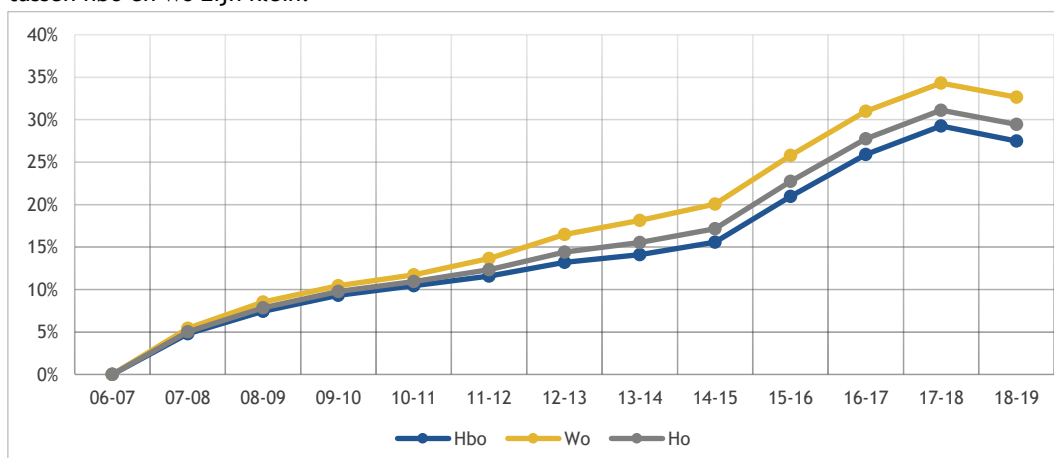
Figuur 8.31: Leenbedragen per maand in 2018-2019 (alleen studenten met ene lening) naar studiefinancieringskenmerken, studiejaar en type ho (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

8.7 Collegegeldkrediet

Figuur 8.32 laat zien dat het percentage studenten dat gebruikmaakt van collegegeldkrediet ten opzichte van alle studerenden in het hbo en het wo is de afgelopen jaren een stijgende lijn laat zien, die echter in 2018-2019 weer omlaag gaat. Na invoering van het studievoorschot in 2014-2015 is het aandeel studenten dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet tot aan 2018-19 sterker toegenomen dan in de jaren daarvoor.

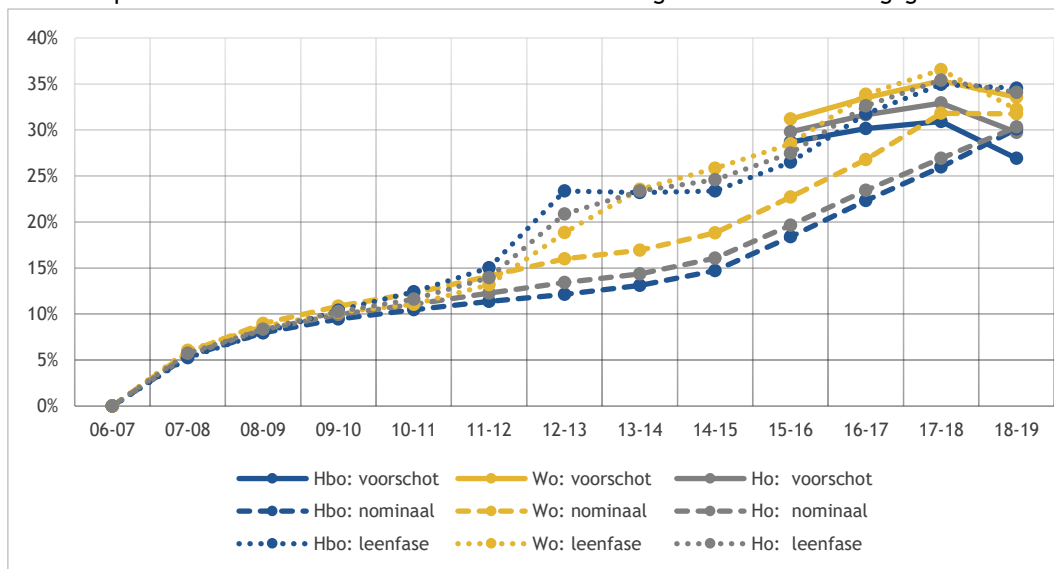

Voor het gehele ho is het aandeel tussen 2014 en 2018 met gemiddeld vier procentpunten per jaar gestegen, waar het in de jaren daarvoor gemiddeld met één procentpunt per jaar steeg. In 2018-2019 daalt het aandeel studenten dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet met twee procentpunten. Verschillen tussen hbo en wo zijn klein.

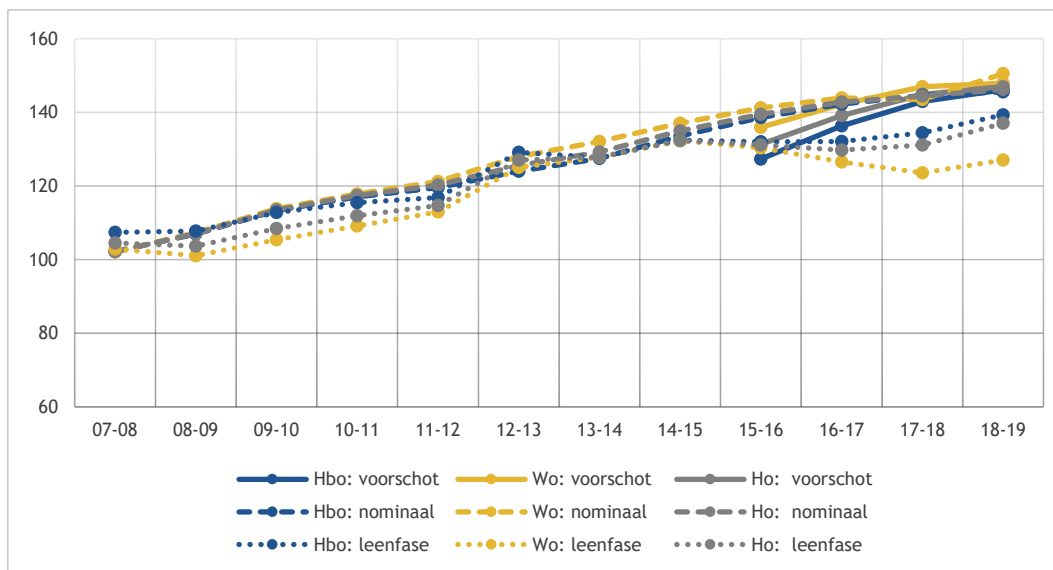
Figuur 8.32: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

Figuur 8.33 toont het percentage studenten dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet, uitgesplitst naar het type studiefinanciering waar de student recht op heeft en ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering. Studenten in de leenfase maakten in 2017-2018 naar verhouding het meeste gebruik van het collegegeldkrediet (34% vs. 30% in de andere groepen). In 2018-2019 zijn de verschillen in gebruik van collegegeldkrediet tussen de verschillende groepen per saldo kleiner geworden en maken nu de hbo-studenten onder het studievoorschot het minst vaak (27%) gebruik van het collegegeldkrediet. In het wo maakt 34 procent van studenten onder het studievoorschot gebruik van het collegegeldkrediet.

Figuur 8.33: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar soort hoger onderwijs en studiefinancieringsstelsel (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

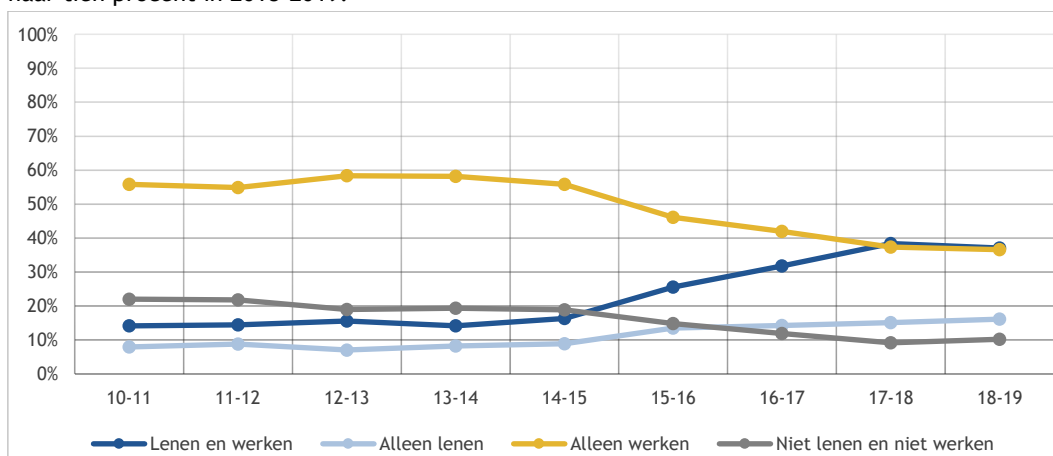
In 2018-2019 was het maximale maandbedrag dat studenten konden lenen als collegegeldkrediet €171,67 (voor degenen die wettelijk collegegeld betalen). Figuur 8.34 toont voor dezelfde groepen als in de figuur hierboven de gemiddelde maandbedragen aan collegegeldkrediet (alleen voor degenen die het gebruiken). Uit de grafiek blijkt dat in de laatste twee jaren de groepen in nominaal en met studievoorschot ongeveer hetzelfde lenen (ong. €145 per maand in 2018-2019). De studenten in de leenfase lenen gemiddeld iets minder collegegeldkrediet (€137 per maand in 2018-2019).

Figuur 8.34: Bedragen collegegeldkrediet (alleen degenen met collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)

8.8 Lenen en werken

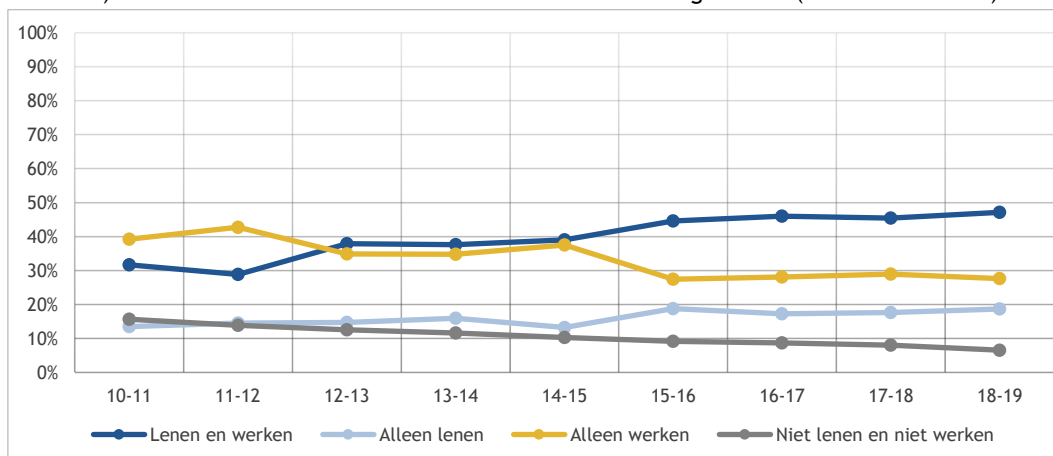
Figuur 8.35 laat de relatie tussen lenen en werken zien van studenten (in de nominale fase, excl. incidentele leners). In de eerste jaren wordt deze groep gedomineerd door studenten met een basisbeurs; in 2015-2016 bestond deze groep voor een kwart uit studenten met studievoorschot; in het laatste jaar is het aandeel van deze groep 85 procent. Steeds meer studenten combineren werken en lenen; de groep studenten die uitsluitend werkt, daalt. We vergelijken met de situatie vóór invoering van het studievoorschot. Na de invoering van het studievoorschot ontstond een trendbreuk: meer studenten zijn gaan lenen, deze groep bestaat vooral uit studenten die lenen en werken zijn gaan combineren. De stijging van het aandeel studenten dat uitsluitend leent, is relatief klein: in 2014-2015 betrof dit zo'n negen procent en in de jaren daaropvolgend steeg het naar zestien procent in 2018-2019. De groep studenten die lenen en werken combineren, is sinds de invoering van het studievoorschot het meest gestegen (van 16% in 2014-2016 naar achtereenvolgens 37% in 2017-2018). Deze groep is net als vorig jaar gelijk aan de groep studenten die alleen werkt. Overigens is het aandeel studenten dat uitsluitend werkt, dalende (van 56% in 2014-2015 naar 37% in 2018-2019). Het aandeel studenten dat noch leent, noch werkt is ook licht gedaald naar tien procent in 2018-2019.

Figuur 8.35: Relatie tussen lenen en werken van bachelor- en masterstudenten in de nominale fase van hun studie (basisbeurs) of studievoorschot bron: Studentenmonitor 2011-2019)

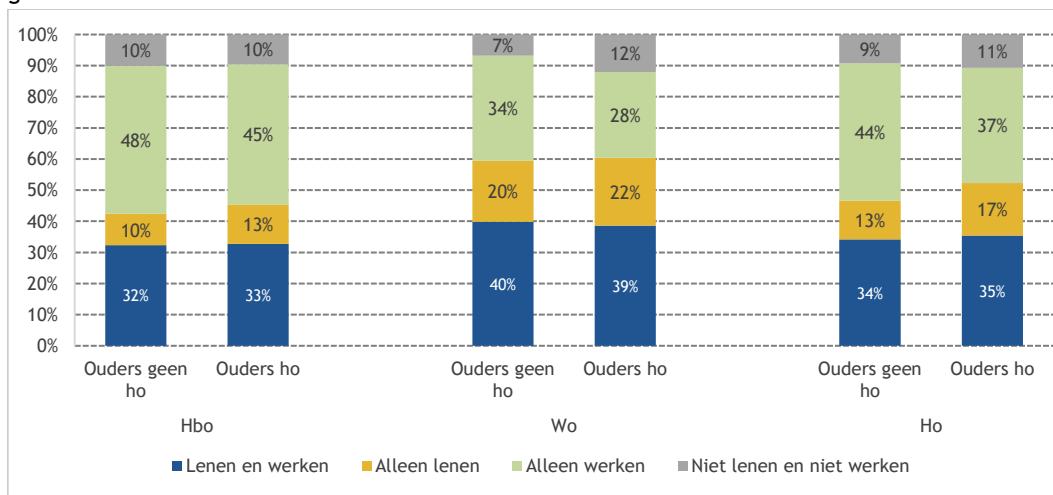
Daar waar het werk- en leengedrag van studenten sterk is veranderd na de invoering van het studievoorschot, is dit voor de studenten onder het oude (zonder recht op een basisbeurs) redelijk stabiel gebleven.

Figuur 8.36 laat zien dat er zich sinds 2015-2016 geen opzienbarende veranderingen hebben voorgedaan, behoudens de daling van het aandeel studerenden dat uitsluitend werkt. Dat is na de invoering van het studievoorschot gedaald met tien procentpunten; het aandeel dat uitsluitend leent steeg licht (van 13% naar 19%). Ook het deel dat lenen en werken combineert is toegenomen (van 39% naar 47%).

Figuur 8.36: Relatie tussen lenen en werken van bachelor- en masterstudenten in leenfase (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

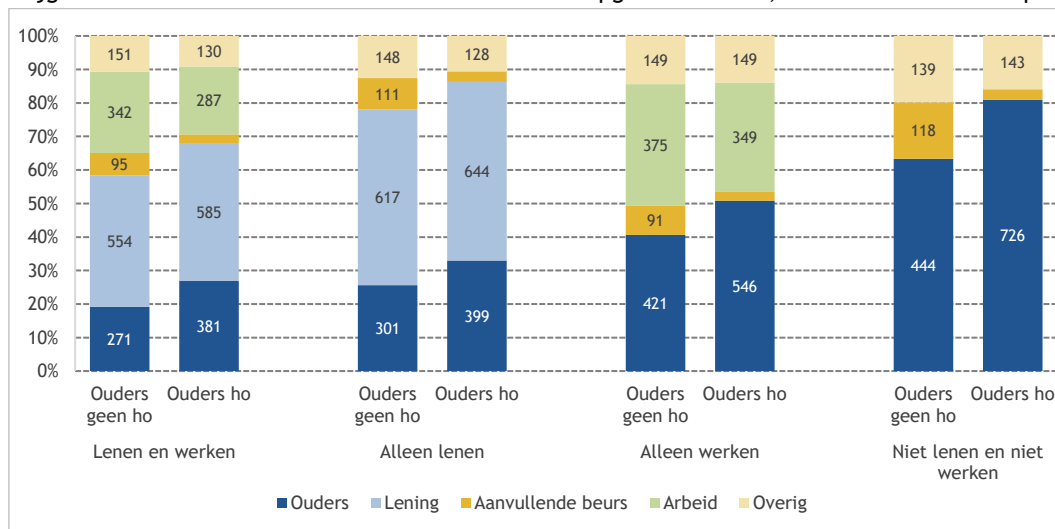
Figuur 8.37 laat zien dat er nauwelijks verschillen zijn in de verhouding lenen en werken voor de eerste-generatiestudenten en studenten van ouders met een ho-achtergrond. Alleen in het wo is er een significant verschil tussen beide groepen: studenten met ho-opgeleide ouders werken en lenen vaker niet dan eerste-generatiestudenten.

Figuur 8.37: Status lenen en werken, alleen studenten met studievoortgang naar opleidingsniveau van de ouders (ouderlijke bijdrage inclusief inkomsten in natura) (bron: Studentenmonitor 2016-2019)

Figuur 8.38 toont de inkomsten van studenten uit verschillende bronnen, onderscheiden naar leen- en werkgedrag van studenten onder het studievoorschot (alle jaren sinds 2015-2016 samengenomen). Deze figuur laat zowel de relatieve verdeling zien van de inkomsten, als de hoogte van de inkomsten uit de verschillende bronnen. In alle groepen ontvangen eerstegeneratiestudenten een lagere ouderbijdrage dan studenten waarvan de ouders een ho-achtergrond hebben. De bijdrage van ouders (zowel in geld als in natura) verschilt, afhankelijk van de situatie van de student. Voor studenten die lenen en werken combineren of uitsluitend lenen, is de ouderlijke bijdrage lager dan voor de andere groepen. Zo krijgen studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot en niet lenen noch werken, meer geld van hun ouders dan degenen die werken en/of lenen. Vooral de niet-werkende en niet-lenende student van ouders met een ho-achtergrond ontvangen een duidelijk hoger bedrag van hun ouders dan studenten die alleen werken, alleen lenen of lenen en werken combineren (respectievelijk €726, €546, €399, €381).

Studenten die werken en lenen combineren, krijgen de laagste ouderlijke bijdrage van alle groepen. Het grootste verschil in de hoogte van de ouderlijke bijdrage is te zien bij studenten van ouders met een ho-achtergrond die niet lenen en niet werken, in vergelijking met studenten die wel lenen en werken. Het verschil per maand bedraagt €345 in het voordeel van de eerstgenoemde groep. Een verschil in ouderlijke bijdrage is ook te zien binnen de groep studenten die niet leent en niet werkt. Eerstegeneratiestudenten krijgen minder van hun ouders dan studenten van ho-opgeleide ouders, een verschil van €282 per maand.

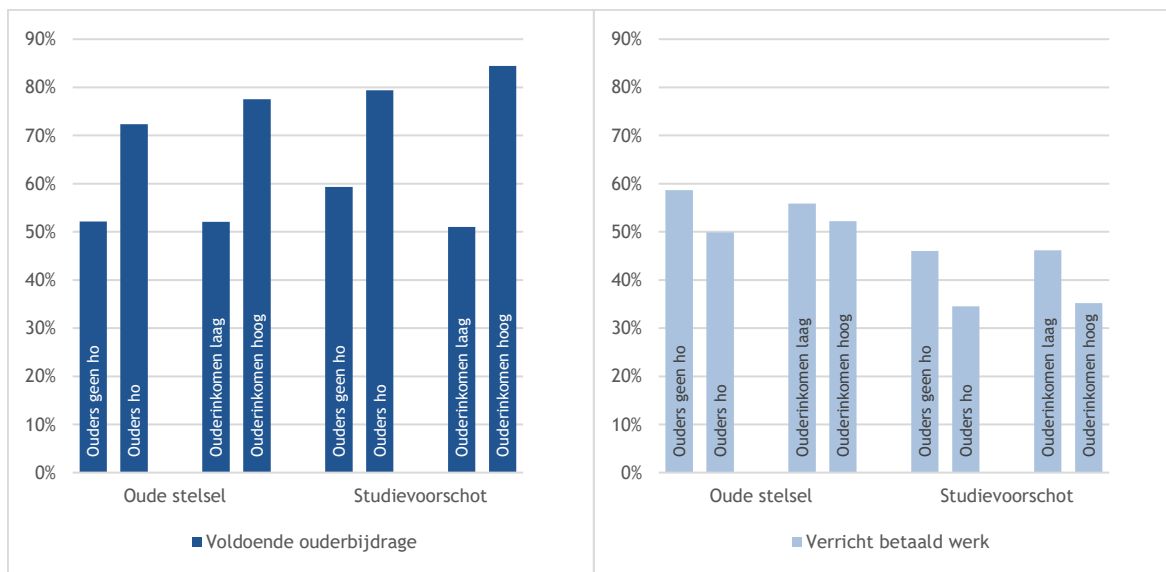
Figuur 8.38: Status lenen en werken, alleen studenten met studievoorschot naar opleidingsniveau van de ouders en inkomsten uit verschillende bronnen (ouderlijke bijdrage inclusief inkomsten in natura) (bron: Studentenmonitor 2016-2019)

8.9 Motieven om wel of niet te lenen

De gegevens die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd, zijn gebaseerd op de Studentenmonitor hoger onderwijs. Uit deze dataset is een selectie gemaakt van nominaal studerende studenten die onder het studievoorschot vallen (alle studenten die sinds 2015-2016 zijn begonnen met hun studie) en van nominaal studerende studenten van vóór de invoering van het studievoorschot. Hun motieven om niet of juist wel te lenen, zijn vergeleken. Hierbij is ook gekeken of er verschillen zijn op basis van de inkomens- en opleidingssituatie van de ouders. Alle hier gerapporteerde verschillen zijn significant, tenzij anders is vermeld.

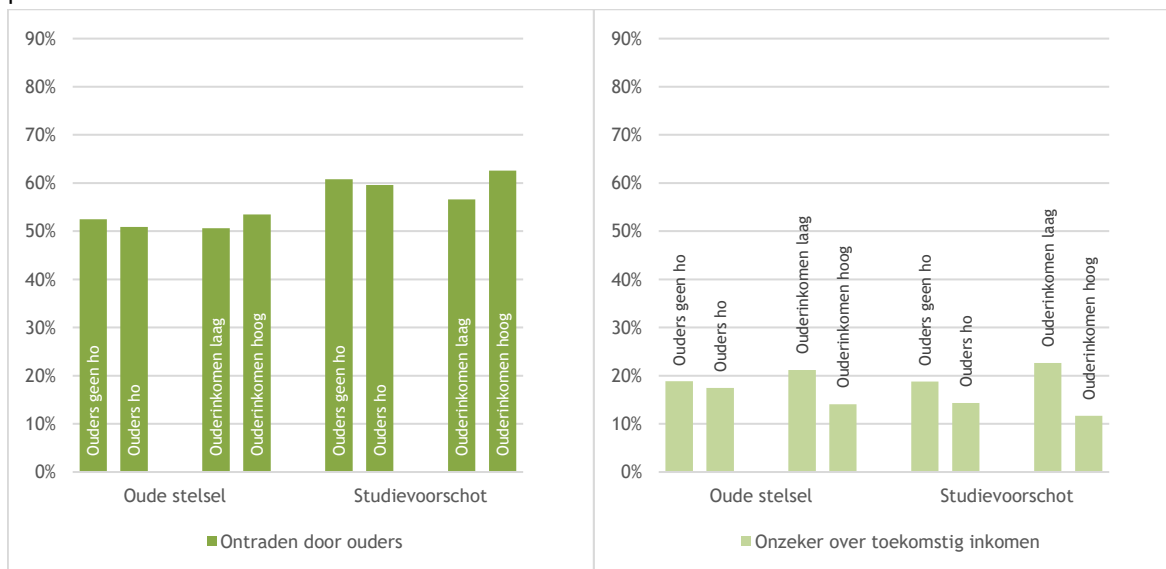
Studenten hebben verschillende motieven om wel of juist niet te lenen. In de onderstaande figuren zetten we de verschillen in motieven voor studenten voor en na invoering van het studievoorschot naast elkaar. We beginnen met de redenen waarom nominale studenten afzien van een lening. Figuur 8.39 (links) laat zien dat studenten met hoogopgeleide ouders en ouders met een hoog inkomen, onder het studievoorschot vaker afzien van een lening omdat ze voldoende ouderbijdrage ontvangen (resp. 79 en 84%), dan dezelfde groepen studenten onder het oude stelsel (resp. 72 en 78%). Meer studenten zien dus onder het studievoorschotstelsel af van een lening omdat ze een voldoende ouderbijdrage krijgen.

Onder het oude stelsel waren er meer studenten die afzagen van een lening omdat ze betaald werk verrichten (figuur 8.39 - rechts). Binnen deze groep woog deze reden zwaarder voor studenten met laagopgeleide ouders en ouders met een laag inkomen ten opzichte van hun directe vergelijkingsgroep (resp. 59 en 56% tegenover 50 en 52%). Onder het studievoorschotstelsel geven minder studenten aan niet te lenen omdat ze betaald werk verrichten.

Figuur 8.39: Percentage studenten voor wie onvoldoende ouderbijdrage en het feit dat men betaald werk verricht een grote rol spelen bij het afzien van een studielening naar opleiding en inkomen van de ouders (studenten onder het studievoorschot vergeleken met nominale studenten van vóór 2015, bron Studentenmonitor hoger onderwijs 2016-2019)

Ongeveer de helft van de studenten die niet leenden onder het oude stelsel, gaf aan dit niet te doen omdat het ontraden werd door ouders (figuur 8.40 - links). Er waren kleine verschillen tussen studenten gelet op het inkomens- en opleidingsniveau van ouders. Studenten die onder het studievoorschotstelsel afzien van een lening, doen dit vaker omdat ouders dit afraden (gemiddeld rond de 60%). Onder het oude stelsel gaf 53 procent van de niet lenende-studenten met ouders met een hoog inkomen aan dit niet te doen omdat ouders het ontraden, onder het nieuwe stelsel is dit percentage met tien procentpunt gestegen naar 63 procent.

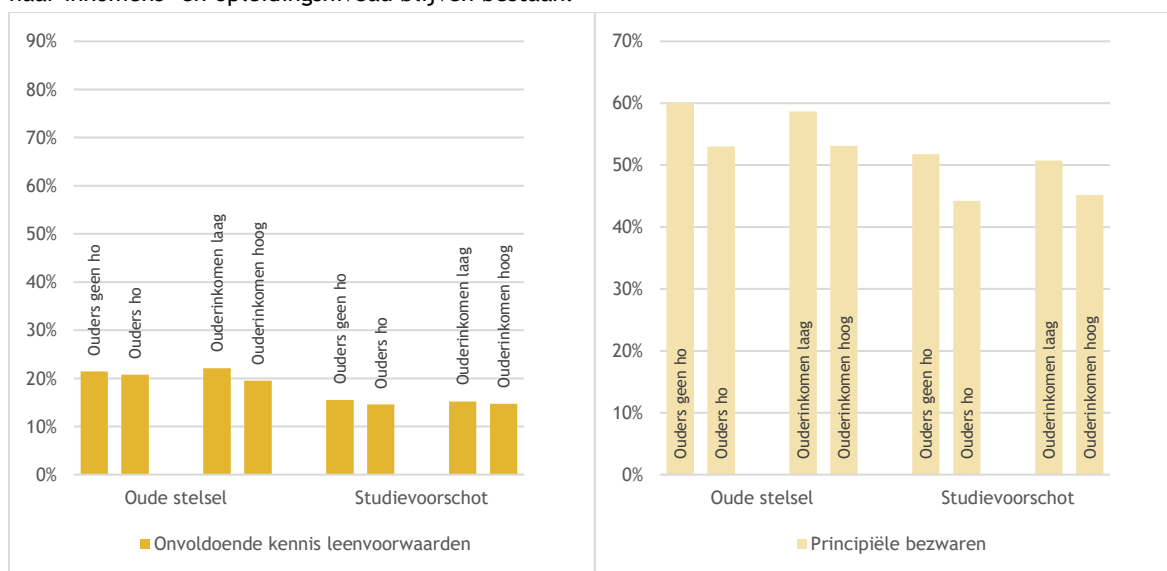
Figuur 8.40: Percentage studenten voor wie bij het afzien van lenen in belangrijke mate geldt dat ouders een studielening afraden of dat men onzeker is over het toekomstige inkomen naar opleiding en inkomen van de ouders (studenten onder het studievoorschot vergeleken met nominale studenten van vóór 2015, bron Studentenmonitor hoger onderwijs 2016-2019)

Figuur 8.40 (rechts) gaat over het afzien van een lening vanwege onzekerheid over het toekomstig inkomen. Onder het oude stelsel zagen we dat deze reden met name een rol speelde voor studenten waarvan de ouders een laag inkomen hebben (21%). Van de eerstegeneratiestudenten die niet lenen, geeft nog steeds bijna twintig procent (19%) aan dit niet te doen vanwege onzekerheid over een toekomstig inkomen.

Niet-eerstegeneratiestudenten onder het studievoorschotstelsel maken zich minder druk over het toekomstig inkomen, in elk geval als reden om af te zien van een lening; daar betreft het veertien procent. Uiteraard speelt hierbij ook de economische hoogconjunctuur van de laatste jaren een rol.

Onder het oude stelsel gaven aanzienlijk meer studenten (zo'n 20%) aan niet te lenen omdat ze onvoldoende kennis hadden van de leenvoorwaarden dan onder het nieuwe stelsel (zo'n 15%) (figuur 8.41 - links). Verschillen tussen studenten naar inkomens- en opleidingsniveau van ouders zijn klein, al zien we onder het oude stelsel dat meer studenten van ouders met een laag inkomen niet lenen vanwege onvoldoende kennis over leenvoorwaarden dan studenten waarvan de ouders een hoog inkomen hebben (resp. 22 en 20%).

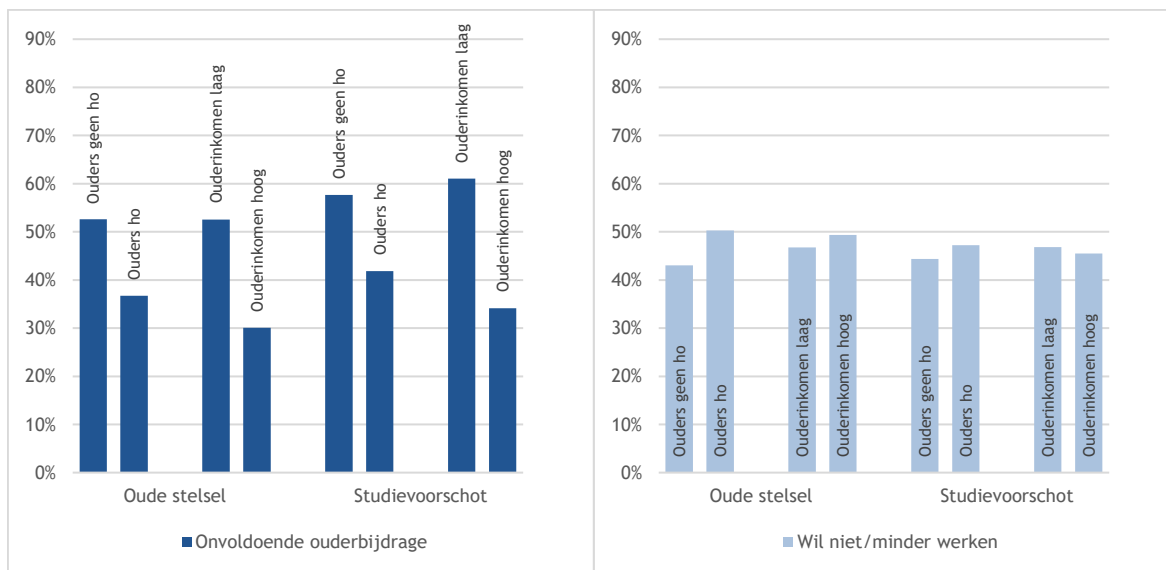
Leenaversie speelde een grotere rol bij het afzien van een studielening onder het oude stelsel dan onder het studievoorschotstelsel. Reden hiervoor kan zijn dat lenen na de invoering van het studievoorschot normaler wordt gevonden. Figuur 8.41 (rechts) laat zien dat onder het oude stelsel zo'n zestig procent van de eerstegeneratiestudenten en studenten waarvan de ouders een laag inkomen hebben, afzagen van een lening omdat ze hier principiële bezwaren tegen hadden. Voor niet-eerstegeneratiestudenten en studenten waarvan ouders een hoog inkomen hadden, bedroeg dit 53 procent. Onder het nieuw stelsel wordt minder vaak afgezien van een lening vanwege principiële bezwaren; de verschillen tussen de groepen studenten naar inkomens- en opleidingsniveau blijven bestaan.

Figuur 8.41: Percentage studenten voor onvoldoende kennis over leenvoorwaarden en leenaversie een grote rol spelen bij het afzien van een studielening naar opleiding en inkomen van de ouders (studenten onder het studievoorschot vergeleken met nominale studenten van vóór 2015, bron Studentenmonitor hoger onderwijs 2016-2019)

De volgende figuren geven de zes meest voorkomende redenen waarom studenten wél lenen, wederom uitgesplitst naar studiefinancieringsstelsel en ouderkenmerken. Figuur 8.42 (links) laat zien dat het ontvangen van onvoldoende ouderbijdrage aanzienlijk vaker speelt voor eerstegeneratiestudenten en studenten waarvan de ouders een laag inkomen hebben. Onder het studievoorschotstelsel werd deze reden door 53 procent van de eerstegeneratiestudenten genoemd (tegenover 37% niet-eerstegeneratiestudenten) en door eveneens 53 procent van de studenten waarvan ouders een laag inkomen hadden (tegenover 30% met een hoog inkomen). Onder het studievoorschot noemen relatief meer studenten dat 'onvoldoende ouderbijdrage' een reden is om te lenen dan onder het oude stelsel. De invloed van het opleidingsniveau van ouders is even groot gebleven, de invloed van het inkomensniveau van ouders is iets groter geworden.

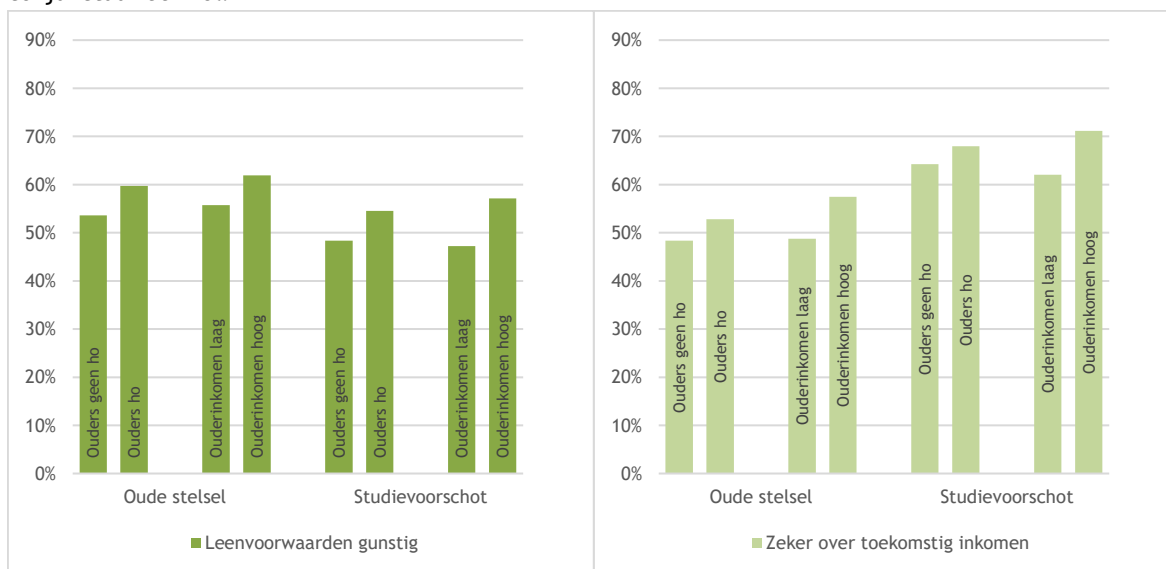
Een deel van de studenten geeft als reden om te lenen aan dat men niet wil werken of minder wil werken (figuur 8.42 - rechts). We zien in beide stelsels dat deze reden het vaakst genoemd wordt door studenten van hoogopgeleide ouders (50%), wel geeft een iets kleiner deel van deze groep deze reden onder het studievoorschot (47%). Verschillen tussen de groepen zijn klein.

Figuur 8.42: Percentage studenten voor wie onvoldoende ouderbijdrage en het niet of minder willen werken een grote rol spelen bij de keuze om te lenen naar opleiding en inkomen van de ouders (studenten onder het studievoorschot vergeleken met nominale studenten van vóór 2015, bron Studentenmonitor hoger onderwijs 2016-2019)

Gunstige leenvoorwaarden als motief om wel te lenen, spelen vaker mee voor studenten met hoogopgeleide ouders en ouders met een hoger inkomen, dan voor studenten uit hun respectievelijke vergelijkingsgroepen (figuur 8.43 - links). Wel spelen gunstige leenvoorwaarden onder het studievoorschotstelsel een iets minder grote rol bij de keuze om te gaan lenen dan dat dit het geval was onder het oude stelsel.

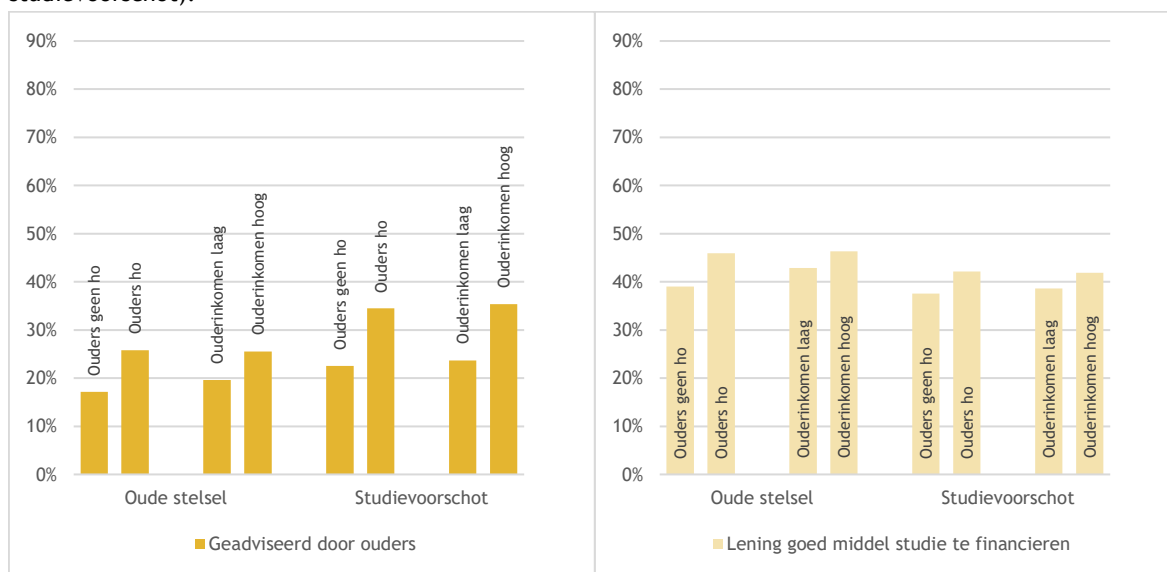
Figuur 8.43 (rechts) gaat in op zekerheid over het toekomstig inkomen als motief om te lenen. Zowel onder het oude als onder het nieuwe stelsel zien we dat niet-eerstegeneratiestudenten en studenten waarvan de ouders een hoog inkomen hebben, vaker aangeven te lenen omdat ze zeker zijn over een toekomstig inkomen (oude stelsel resp. 53 en 57%, studievoorschot resp. 68 en 71%). Voor alle studenten geldt dat de zekerheid over toekomstig inkomen door studenten onder het studievoorschotstelsel vaker als reden wordt gegeven om te lenen. Dit is geen causaal verband; hier speelt ongetwijfeld ook de economische hoog-conjunctuur een rol.

Figuur 8.43: Percentage studenten voor wie gunstige leenvoorwaarden en zekerheid over het toekomstige inkomen een grote rol spelen bij de keuze om te lenen naar opleiding en inkomen van de ouders (studenten onder het studievoorschot vergeleken met nominale studenten van vóór 2015, bron Studentenmonitor hoger onderwijs 2016-2019)

Onder het studievoorschotstelsel geven aanzienlijk meer studenten waarvan de ouders hoogopgeleid zijn en een hoog inkomen hebben aan dat ze lenen op advies van ouders dan onder het oude stelsel; respectievelijk 34 en 35 procent onder het nieuwe en 26 procent onder het oude stelsel (figuur 8.44 - links). Onder beide stelsels wordt dit argument vaker gegeven door deze twee groepen studenten dan door studenten uit hun directe vergelijkingsgroepen.

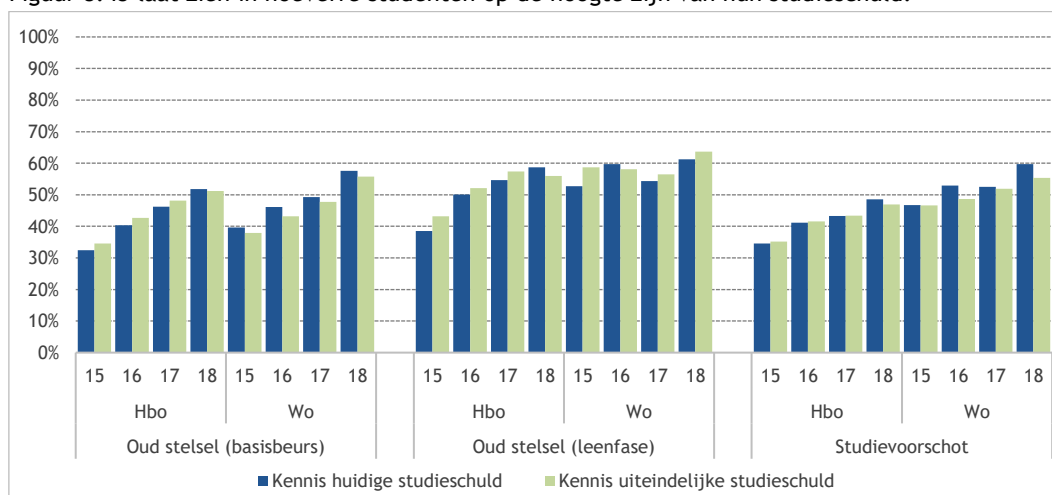
Figuur 8.44 (rechts) geeft aan in hoeverre studenten lenen omdat ze van mening zijn dat een lening een goed middel is om de studie te financieren. Onder het studievoorschotstelsel zijn iets minder studenten van mening dat een lening inderdaad een goed middel is om de studie te financieren dan studenten onder het oude stelsel. Studenten met hoogopgeleide ouders en studenten waarvan ouders een hoog inkomen hebben geven, onder beide stelsels, vaker dan hun directe vergelijkingsgroepen aan dat ze lenen omdat ze dit een goed middel vinden voor de financiering van hun studie (46% onder het oude stelsel, 42% onder het studievoorschot).

Figuur 8.44: Percentage studenten voor wie in sterke mate geldt dat ouders hen adviseren om te lenen of dat zij lenen een goed middel vinden om de studie te financieren naar opleiding en inkomen van de ouders (studenten onder het studievoorschot vergeleken met nominale studenten van vóór 2015, bron Studentenmonitor hoger onderwijs 2016-2019)

8.10 De financiële situatie van studenten

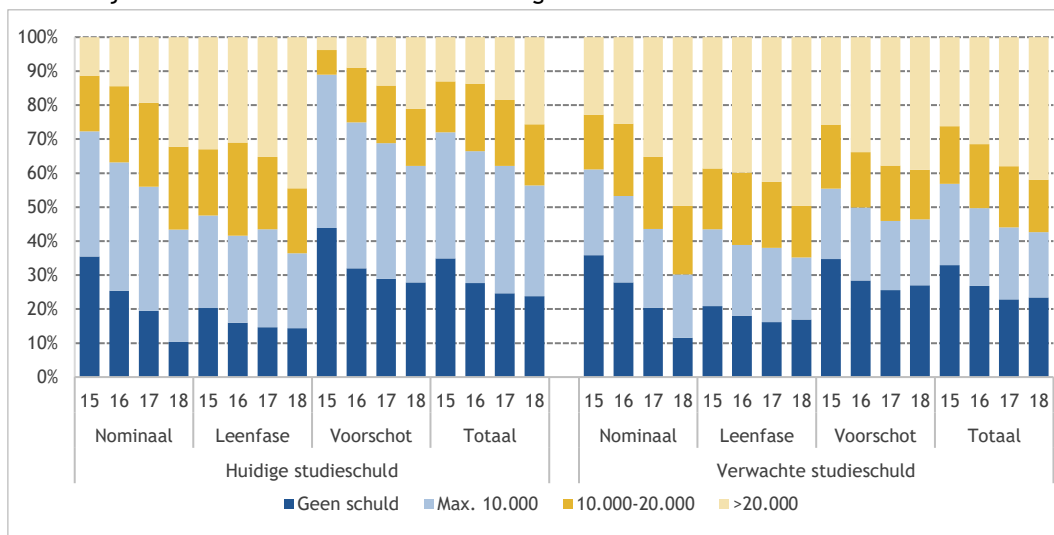
Figuur 8.45 laat zien in hoeverre studenten op de hoogte zijn van hun studieschuld.

Figuur 8.45: Studenten die bekend zijn met de hoogte van hun studieschuld (bron: Studentenmonitor 2016-2019)

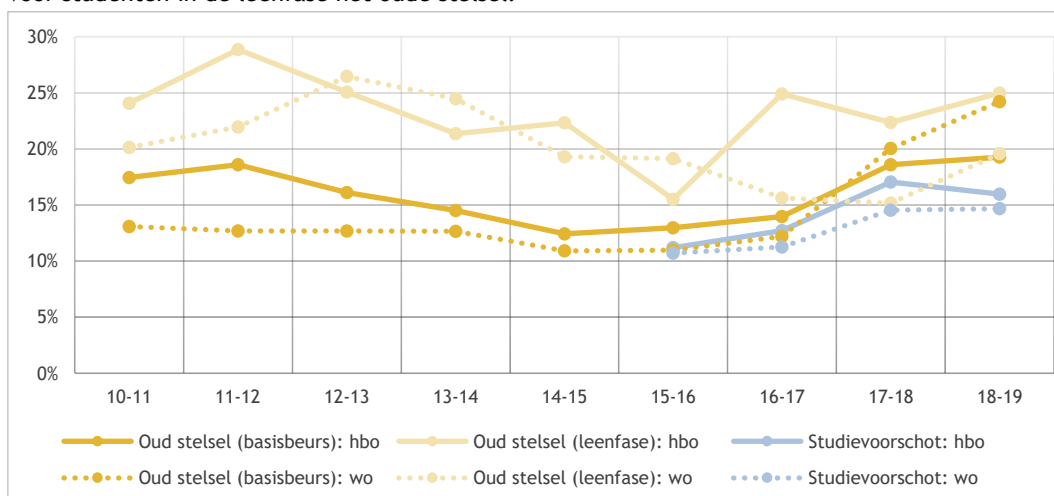

Zes van de tien studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot, zijn bekend met hun huidige (60%) en uiteindelijke studieschuld (55%). In figuur 8.46 wordt de huidige en de verwachte studieschuld aan het eind van de studie getoond. In 2018-2019 verwacht 23 procent van de alle studenten de studie af te sluiten zonder schuld. Dit is gelijk aan vorig jaar. Voor studenten die onder het studievoorschotstelsel vallen is dit 27 procent, een procentpunt meer dan vorig jaar. Van degenen die onder het oude stelsel vallen, denkt zeventien procent (leenfase) en twaalf procent (basisbeurs) de studie af te sluiten zonder studieschuld. Dit zijn in het laatste jaar relatief kleine groepen. Dit jaar geeft 42 procent van de studenten die vallen onder het studievoorschotstelsel aan een schuld te verwachten van meer dan 20.000 euro. Dit percentage is wederom gestegen (vorig jaar was dit 38%). Een derde van de studenten onder het studievoorschotstelsel (34%) verwacht wel een studieschuld te hebben, maar denkt tegelijkertijd dat deze uiteindelijk niet meer dan 20.000 euro zal bedragen.

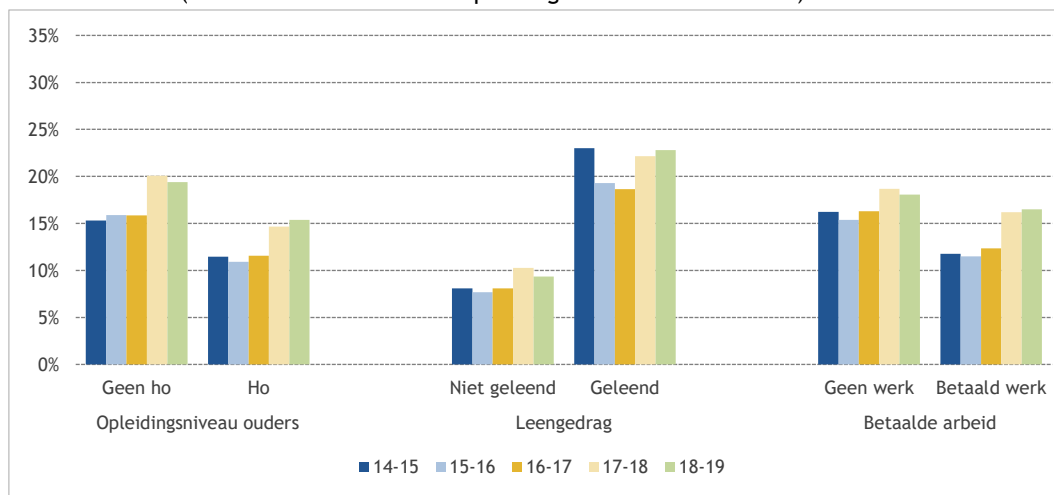
Figuur 8.46: Huidige studieschuld en verwachte studieschuld aan het einde van de studie naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2016-2019)

In 2018-2019 ervaart, net als vorig jaar, zeventien procent van alle studenten serieuze financiële moeilijkheden (totaal niet in figuur 8.47). Na de invoering van het studievoorschot is dit percentage voor alle groepen gestegen. Wanneer er een verdere uitsplitsing wordt gemaakt naar studiefinancieringsstelsel dan blijkt dat de ervaren financiële moeilijkheden ten opzichte van vorig jaar met name zijn toegenomen voor studenten in de leenfase het oude stelsel.

Figuur 8.47: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart naar studiefinancieringsstelsel (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

Ook in 2018-2019 verschillen de ervaren financiële moeilijkheden naar opleidingsniveau van de ouders, het leengedrag van de student en het al dan niet verrichten van betaald werk (figuur 8.48). Al deze verschillen zijn significant. Als studenten meer werken, ervaren zij minder financiële problemen. Als studenten meer lenen, ervaren zij meer financiële problemen. De negatieve invloed van het lenen op de ervaren financiële problemen is sterker dan de positieve invloed van het werken. Echter, het kan zo zijn dat studenten juist zijn gaan lenen als gevolg van ervaren financiële problemen. Meer financiële moeilijkheden komen vaker voor in het hbo (ook na controle voor het opleidingsniveau van de ouders).

Figuur 8.48: De relatie tussen de ervaren financiële moeilijkheden, opleiding ouders, leengedrag en betaalde arbeid (bron: Studentenmonitor 2011-2019)

8.11 Samenvatting

Het jaar 2018-2019 is het vierde jaar waarin het nieuwe studievoorschotstelsel van kracht is. In dit hoofdstuk is verslag gedaan van het gebruik van studiefinanciering, het leengedrag, de motieven om te lenen en de financiële positie van studenten. Hiervoor is met name gebruikgemaakt van de SFS-gegevens van DUO (StudiefinancieringsSysteem). Dit vervangt het oude WSF-systeem. De cijfers van 2015 tot en met 2018 zijn afkomstig uit SFS; de jaren ervoor uit WFS. De studiefinancieringsrecords van de studenten zijn op basis van een geanonimiseerd nummer gekoppeld aan de inschrijfbestanden (1cHO). Voor een deel zijn analyses verricht binnen de microdata-omgeving van het CBS. De resultaten over de financiële situatie van studenten en de leenmotieven zijn ontleend aan de Studentenmonitor hoger onderwijs.

Belangrijk om te vermelden is dat dit jaar de definitie van ‘het recht op studiefinanciering’ is gewijzigd. Dit is een maat die door de onderzoekers zelf is gereconstrueerd. Dit jaar is voor het eerst een verfijndere definitie gehanteerd. Belangrijkste wijziging is dat het merendeel van de internationale studenten hierin niet is meegenomen. Dit maakt dat de referentiegroep (iedereen met recht op studiefinanciering) kleiner is geworden waardoor percentages soms hoger lijken. Deze wijziging is met terugwerkende kracht doorgevoerd waardoor de resultaten over de jaren heen goed vergelijkbaar blijven. Rechthebbend zijn de studenten die in desbetreffend jaar een product afnemen bij DUO, bij instroom jonger waren dan 30 jaar, voltijds of duaal studeren en hun vooropleiding hebben doorlopen in Nederland. Aan de hand van de in de inleiding geformuleerde onderzoeksvragen, worden in deze samenvatting de belangrijkste bevindingen beschreven.

Wat is de omvang van de groep studenten die valt onder het stelsel van het studievoorschot?

Een steeds grotere groep studenten valt onder het studievoorschotstelsel. In het laatste meetjaar was dit 73 procent in het hbo en van 89 procent in het wo. Nog ruim 36.000 hbo-studenten (10%) en ruim 5.000 wo-studenten (2%) ontvangen in het laatste jaar een basisbeurs. Onder de hbo-bachelorstudenten (14%) en de wo-masterstudenten (12%) vinden we de grootste groep die valt onder de leenfase in het oude stelsel. Van de overige twee à drie procent van de studenten is het stelsel waar ze onder vallen onbekend.

Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?

Gedurende de gehele periode 2016-2013 daalde het aandeel studenten met een aanvullende beurs iets langzaam. Dit kan onder andere te maken hebben met een stijging van de inkomens van ouders waardoor minder studenten recht hebben. Hoe ontwikkelde zich het percentage met een aanvullende beurs zich na de invoering van het studievoorschot? In het wo is sinds 2014-2015 (het jaar voordat het studievoorschot is ingevoerd) het percentage studenten met een aanvullende beurs gedaald van 23 naar 18 procent; in het hbo bleef dit percentage stabiel rond de 35 procent. Een aanvullende beurs wordt veel vaker toegekend aan studenten waarvan de ouders geen ho-verleden hebben. Studenten met ouders uit de laagste inkomenskwintielen ontvangen logischerwijs veel vaker een aanvullende beurs dan ouders uit de hoogste inkomenskwintielen. In 2014-2015 ontvingen studenten gemiddeld per maand aan aanvullende beurs 168 euro; in 2018-2019 is dit 247 euro. Nog ruim 12.000 studenten (hbo) en ongeveer 1.500 studenten (wo) ontvangen een aanvullende beurs onder het oude stelsel.

In hoeverre verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?

Van alle studenten heeft in 2018-2019 51 procent een studielening. In het laatste jaar is het aandeel studenten met een studielening licht gedaald met ongeveer twee procentpunten. De stijging in het aandeel ho-studenten met een lening gaat concreet van 38 procent in 2014-2015 naar 53 procent in 2017-2018 om weer te dalen naar 51 procent in 2018-2019: 48 procent in het hbo en 55 procent in het wo. Vergelijken we het met alle studenten met recht op studiefinanciering dan ligt dit percentage uiteraard hoger, rond de 65 procent (72% in het wo en 60% in het hbo). Eerstejaars met een aanvullende beurs lenen vaker dan studenten zonder aanvullende beurs, maar zij lenen een lager bedrag dan degenen die geen aanvullende beurs hebben. Iets meer mannen dan vrouwen hebben een studielening. Met name in het hbo hebben studenten met een niet-westerse migratieachtergrond vaker een studielening dan studenten met een Nederlandse achtergrond. Eerstejaars lenen nog steeds beduidend minder vaak dan ouderejaars. Er zijn geen grote verschillen in het aandeel studenten met een lening als we kijken naar het opleidingsniveau van de ouders of het inkomen van de ouders.

Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?

Het aandeel studenten dat maximaal leent is stabiel en de verschillen daarin tussen hbo en wo zijn klein. Ook het percentage structurele leners is inmiddels stabiel (na een stijging sinds de invoering van het studievoorschot). Sinds de invoering van het studievoorschot is het gemiddelde leenbedrag per maand gestegen naar 561 euro in 2018-2019; studenten onder het studievoorschot lenen gemiddeld gezien meer dan studenten met een basisbeurs. Ouderejaars, mannelijke studenten en studenten met een vwo-vooropleiding lenen iets meer dan studenten uit hun directe vergelijkingsgroepen. Studenten met een aanvullende beurs lenen gemiddeld een lager bedrag dan studenten zonder deze beurs; ook de eerstejaars. Sinds 2015 zijn meer studenten uitsluitend gaan lenen (een stijging van 6 ppt. naar 19%) en zijn meer studenten lenen en werken gaan combineren (stijging van 8 ppt. naar 19%). Het aandeel studenten dat uitsluitend werkt, is juist met tien procentpunten gedaald sinds de invoering van het studievoorschot. De afgelopen jaren maakte een groter aandeel van de studenten gebruik van het collegegeldkrediet, maar in 2018-2019 daalt dit aandeel weer; verschillen tussen hbo en wo zijn hierin klein. Het collegegeldkrediet wordt naar verhouding het meest gebruikt door studenten in de leenfase en het minst door hbo-studenten onder het studievoorschot. Studenten onder beide stelsels lenen in de laatste twee jaren ongeveer even veel, een bedrag van zo'n 145 euro per maand in 2018-2019.

Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?

De leenmotieven van twee groepen zijn dit jaar vergeleken. Enerzijds de groep die vóór 2015 in de nominale fase van de studie zat en anders studenten die na 2015 zijn begonnen met hun studie (en dus in 2018-2019 nog nominaal studeren). Welke motieven om al dan niet te lenen typeren beide groepen? Hieruit komt naar voren dat onder het studievoorschotstelsel (na controle voor opleiding en inkomens van de ouders) studenten vaker afzien van een studielening vanwege voldoende ouderbijdrage. Ook zien zij in het nieuwe stelsel vaker af van lenen omdat dit afgeraden wordt door hun ouders. Het verrichten van betaald werk, onvoldoende kennis over leenvoorwaarden of leenaversie speelde onder het oude stelsel meer als reden om niet te lenen dan onder het studievoorschotstelsel.

Ook als we kijken naar de achtergrond van de ouders, zijn er verschillen. Het hebben van voldoende ouderbijdrage als reden om af te zien van een studielening komt vaker voor bij studenten met ouders met een ho-achtergrond en ouders met meer draagkracht. Niet lenen omdat men betaald werk verricht of principieel tegen lenen is zien we vaker bij eerstegeneratiestudenten en studenten met minder draagkrachtige ouders.

De motieven van studenten onder het studievoorschot om juist wel te lenen onderscheiden zich op een aantal aspecten van de leenmotieven van studentcohorten onder het oude stelsel. Studenten onder het studievoorschotstelsel geven vaker aan te lenen omdat zij onvoldoende ouderbijdrage ontvangen, omdat zij zeker zijn over voldoende inkomen later of omdat ouders hen aanraden om te lenen. Bij studievoorschot-studenten spelen gunstige leenvoorwaarden iets minder mee. Het juist wel lenen omdat men niet (veel) wil werken, vanwege gunstige leenvoorwaarden, zekerheid over het toekomstige inkomen, omdat ouders lenen aanraden of vanuit de overtuiging dat lenen een goed middel is om de studie te financieren, komt vaker voor bij studenten met hoogopgeleide of veel verdienende ouders. Het moeten lenen omdat ouders niet genoeg kunnen bijdragen is meer het geval bij eerstegeneratiestudenten en studenten met ouders met een modaal of lager inkomen.

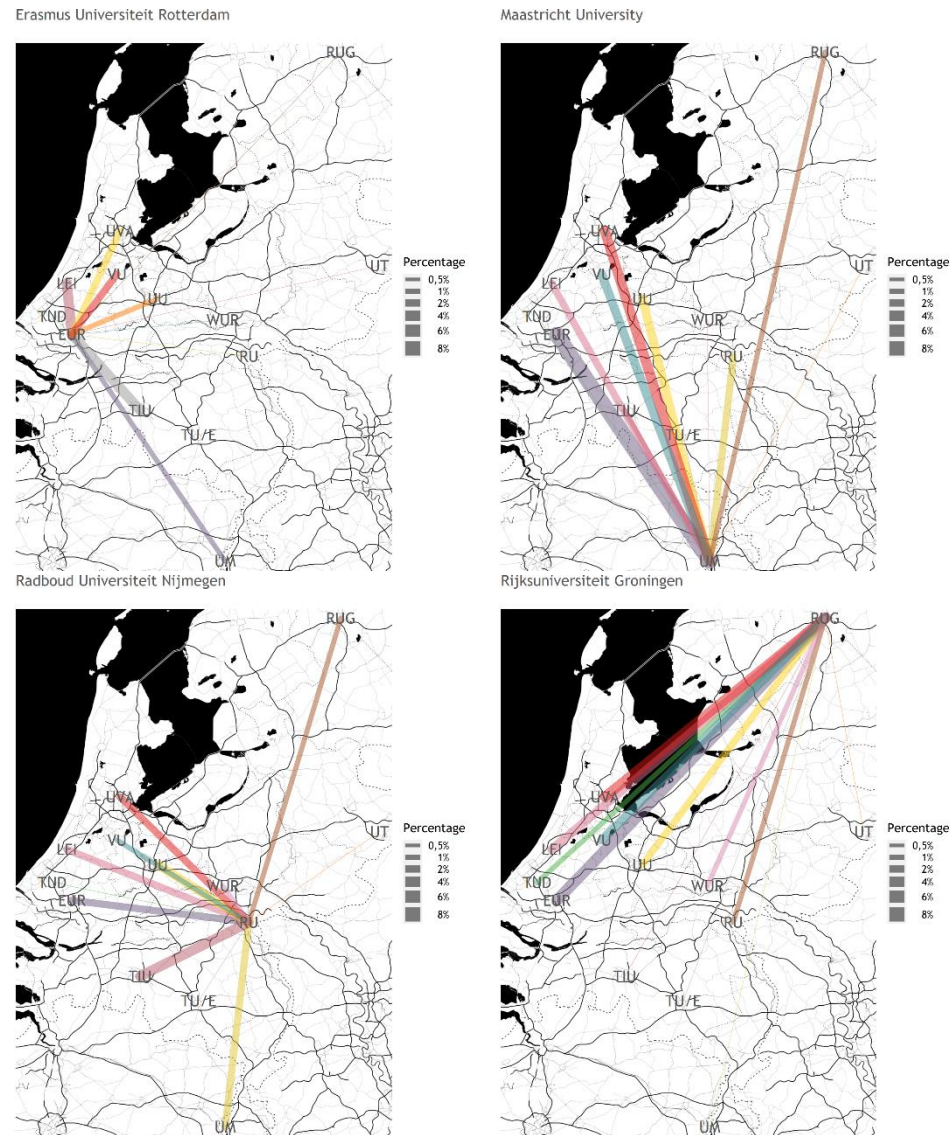
Verandert de financiële situatie van studenten?

Zes van de tien studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot, zijn bekend met hun huidige (60%) en uiteindelijke studieschuld (55%). In 2018-2019 verwacht 23 procent van alle studenten (27% van de studievoorschotstudenten) de studie af te sluiten zonder schuld. Ongeveer vier op de tien studievoorschot-studenten verwacht een uiteindelijke schuld van meer dan 20.000 euro en 34 procent denkt dat hun studieschuld onder de 20.000 euro blijft. Net als vorig jaar ervaart zeventien procent van de studenten serieuze financiële moeilijkheden. Dit komt vaker voor bij eerstegeneratiestudenten, studenten met een lening en minder vaak bij studenten die werken. De negatieve invloed van het lenen op de ervaren financiële problemen is sterker dan de positieve invloed van het werken.

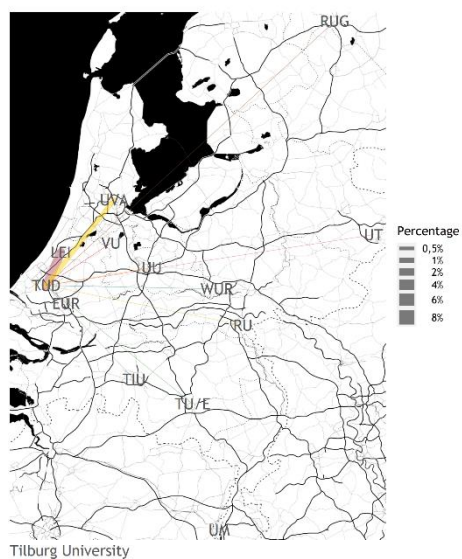
Wat zijn de inkomstenbronnen van de niet-lenende studenten onder het studievoorschot?

Het niet-lenen van studenten wordt met name gecompenseerd door werken, een aanvullende beurs of een bijdrage van de ouders. Niet-lenende eerstegeneratiestudenten genereren minder inkomsten uit een bijdrage van hun ouders en meer uit betaald werk dan studenten met hoger opgeleide ouders. Dit verschil is nog sterker wanneer we kijken naar de ouderbijdrage van studenten die noch werken, noch lenen. Ook als rekening wordt gehouden met de aanvullende beurs die de niet-lenende eerstegeneratiestudenten krijgen, is de ouderbijdrage nog ruim dertig procent hoger voor studenten van hoger opgeleide ouders.

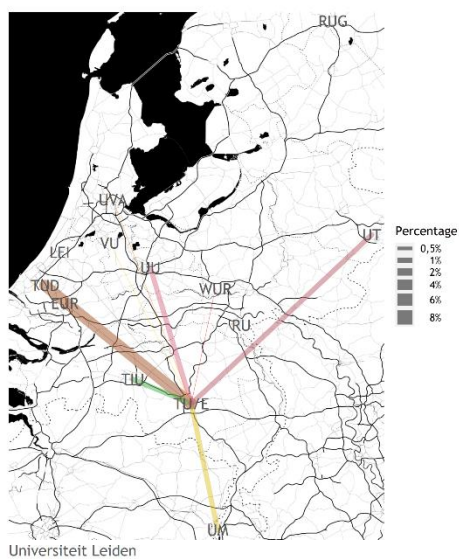
Bijlage 1: Van bachelor naar master: overzichten per universiteit

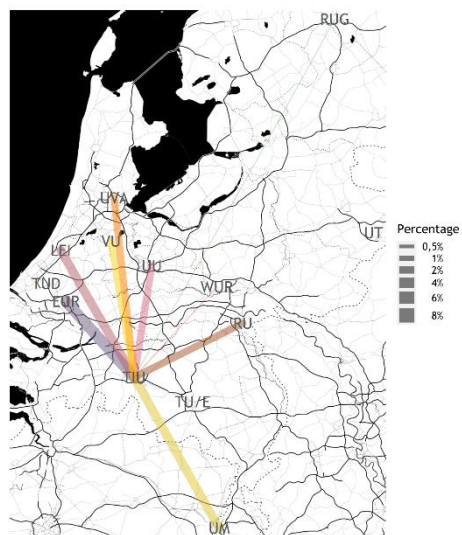

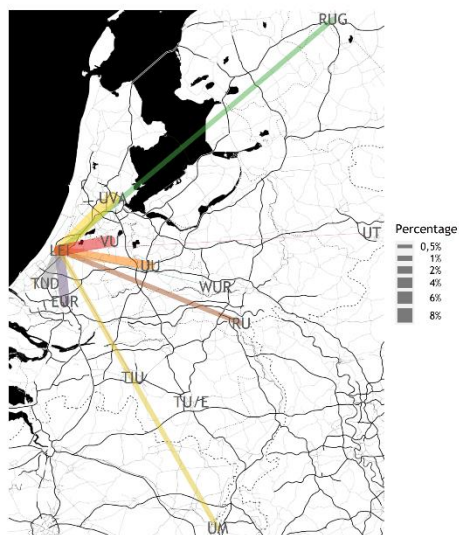
Tilburg University

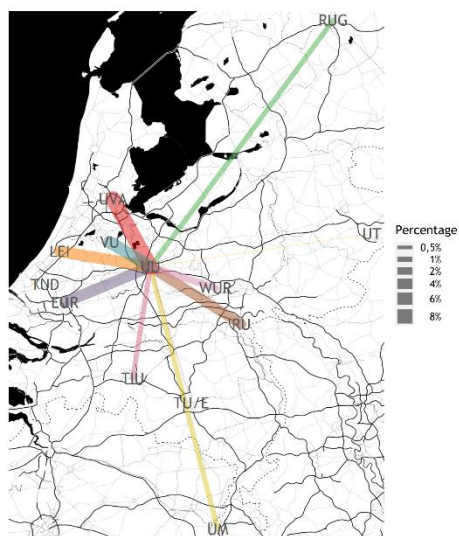
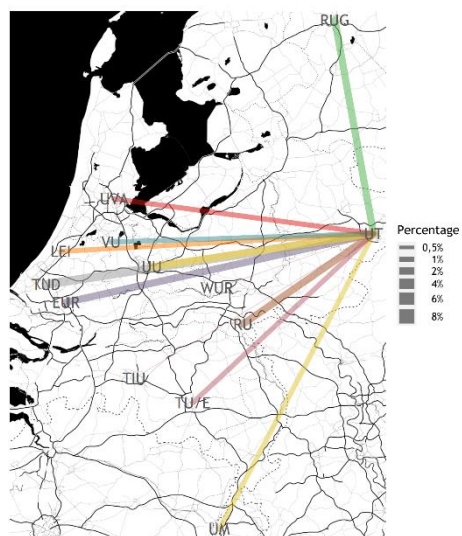
Universiteit Leiden

Universiteit Twente

Universiteit Utrecht

Bijlage 2: Overzicht van tabellen en figuren

Tabel 3.1:	Aantal records (voltijd) verwerkt in de Startmonitor - ongewogen.....	64
Tabel 3.2:	Overzicht van de meest-toegepaste selectiecriteria	81
Tabel 3.3:	Overzicht en ordening van gevonden selectie-instrumenten	82
Tabel 3.4:	Keuzedelen, aangeboden in 2018-2019	87
Tabel 4.1:	Bachelor diplomacohorten voltijd (bron: 1cHO 2006-2019).....	99
Tabel 4.2:	Bachelor diplomacohorten voltijd naar type doorstroom(bron: 1cHO 2008-2019).....	100
Tabel 4.3:	Ontwikkeling studentaantallen in de hbo-educatieve masters in (met >30 studenten; bron 1cHO 2015-2019)	108
Tabel 4.4:	Doorstroom per bachelor instelling naar master instelling (voor wo bachelor directe en indirecte doorstroom, allen van wo-bachelor naar wo-master, instroom in de master in studiejaar 2018-2019)	110
Tabel 4.5:	Aandeel masterstudenten het de master van de eerste, tweede of derde keuze volgen naar soort vooropleiding (bron: survey doorstroom master 2020)	112
Tabel 4.6:	Verklaringen waarom vijf procent van de studenten niet de master van de eerste keuze volgen naar vooropleiding (bron: Doorstroommaster 2020)	113
Tabel 5.1:	Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor hoger onderwijs	119
Tabel 5.2:	Ongewogen steekproefaantallen Nationale Studentenenquête	120
Tabel 6.1:	Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor hoger onderwijs	153
Tabel 6.2:	Afgelopen 12 maanden geconfrimteerd met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)	155
Tabel 6.3:	Type functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2017-2019)	156
Tabel 7.1:	Aantal records (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2019)	172
Tabel 7.2:	Uitval en switch van mbo-sector naar hbo-sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2017 en 2018); blauwe getallen laten een bovengemiddelde uitval en switch zien.....	179
Tabel 7.3:	BSA-normen 2017-2018, 2018-2019 en 2019-2020 in hbo en wo-bachelor naar sector.....	193
Tabel 8.1:	Hoofddinschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2017 en DUO-SF 2006-2017); studenten die geen studiefinancieringsproduct afnemen.....	204
Tabel 8.2:	Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen (alleen studenten met recht op studiefinanciering) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	204
Tabel 8.3:	Aantallen records gebruikt voor analyses studiefinanciering (Studentenmonitor) - ongewogen.....	205
Tabel 8.4:	Type studiefinanciering in Studentenmonitor 2015-2016 t/m 2018-2019.....	205
Figuur 2.1:	Omvang diplomacohorten havo/vwo/mbo (aantallen) vanaf eindexamenjaar 2006-2007 en directe doorstroom naar het hoger onderwijs (bron: DUO stroomdata)	33
Figuur 2.2:	Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	34
Figuur 2.3:	Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	34
Figuur 2.4:	Diplomacohorten havo/vwo/mbo (aantallen) en type doorstroom vanaf eindexamenjaar 2006- 2007 (bron: DUO stroomdata).....	35
Figuur 2.5:	Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) en type doorstroom vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	35
Figuur 2.6:	Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die na één jaar zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs eindexamenjaar t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	36

Figuur 2.7: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	36
Figuur 2.8: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden naar geslacht: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	37
Figuur 2.9: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs: geen migratieachtergrond versus niet-westerse migratieachtergrond t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	37
Figuur 2.10: Aantal instroomgerechtigde jongeren met een migratieachtergrond dat direct is doorgestroomd vanuit havo, mbo en vwo naar het hoger onderwijs: (jaartal betreft jaar behalen diploma mbo) (bron: DUO stroomdata)	38
Figuur 2.11: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn ingestroomd in het ho naar opleiding ouders t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: CBS microdata)	38
Figuur 2.12: Gediplomeerden mbo (%) die direct en indirect zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: CBS microdata)	39
Figuur 2.13: Bèta-rendement: percentage gediplomeerden met bètatechnisch profiel dat direct doorstroomt naar ho en kiest voor bètatechniek naar geslacht t.o.v. alle gediplomeerden met bètatechnisch profiel die naar het ho gaan (bron: DUO stroomdata)	39
Figuur 2.14: Bestemming van gediplomeerden die niet doorstromen naar het hoger onderwijs (bron: DUO stroomdata)	40
Figuur 2.15: Instroom uit Caribisch deel van het Koninkrijk (bron: CBS microdata)	40
Figuur 2.16: Instroom Caribische studenten in hbo naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata)	41
Figuur 2.17: Instroom Caribische studenten in wo naar eiland van herkomst (exclusief BES-eilanden) (bron: CBS microdata)	41
Figuur 2.18: Instroom in de bachelor (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en dual, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2006-2018)	42
Figuur 2.19: Instroom in de associate degree (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en dual) (bron: 1cHO 2006-2019)	42
Figuur 2.20: Verdeling van de instroom in de bachelor en associate degree naar opleidingsvorm (eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en dual, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2006-2019)	43
Figuur 2.21: Instroom (absolute aantallen) in deeltijddopleidingen en/of studenten ouder dan 30 (excl. februari-instroom en excl. ad; alleen hoofdschrijvingen ho) (bron: 1cHO 2006-2019)	43
Figuur 2.22: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor naar selectie (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2019)	44
Figuur 2.23: Instroom in selectieopleidingen in de voltijd bachelor naar geslacht en migratieachtergrond (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2019)	44
Figuur 2.24: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor naar geslacht (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2019)	45
Figuur 2.25: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2019)	45
Figuur 2.26: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2019)	46
Figuur 2.27: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2019)	46
Figuur 2.28: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar vooropleiding vóór het ho (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2019)	47
Figuur 2.29: Percentage nieuwe bachelor- en associate degree-studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond (voltijd) (bron: 1cHO 2006-2019)	47

Figuur 2.30: Verdeling van de eerstejaars instroom in het ho (voltijd, incl. ad) naar tekortsector (%) (bron: 1cHO 2006-2019).....	48
Figuur 2.31: Verdeling van de instroom in de hbo-bachelor en associate degree naar sector (%) (bron: 1cHO 2006-2019).....	48
Figuur 2.32: Verdeling van de voltijd bachelorinstroom in het wo naar sector ³⁰ (%) (bron: 1cHO 2006-2019).....	49
Figuur 2.33: Gemiddelde vo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom uit het vwo naar soort ho (bron: 1cHO 2006-2019).....	49
Figuur 2.34: Ontwikkeling van de bachelorinstroom in de pabo naar vooropleiding (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en dual) (bron: 1cHO 2006-2019)	50
Figuur 2.35: Ontwikkeling van de bachelorinstroom in de pabo naar geslacht (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en dual) (bron: 1cHO 2006-2019)	50
Figuur 2.36: Gemiddelde havo en vwo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom in de pabo (alleen voltijd) (bron: 1cHO 2006-2019).....	51
Figuur 2.37: Instroom in lerarenopleidingen naar tekortvakken (% t.o.v. totale instroom, alleen hbo-bachelor)(bron: 1cHO 2006-2019)	51
Figuur 2.38: Percentage deelname bètatechnische opleidingen (voltijd) in de bachelor naar geslacht (% t.o.v. totale instroom)(bron: 1cHO 2006-2019)	52
Figuur 2.39: Aantal internationale studenten (instroom) voltijd bachelor (% excl. ad) (bron: 1cHO 2006-2019).....	52
Figuur 2.40: Aandeel internationale studenten (instroom) voltijd bachelor t.o.v. alle voltijd bachelorstudenten (% excl. ad) (bron: 1cHO 2006-2019)	53
Figuur 2.41: Aantal internationale studenten (instroom) naar (EER-)herkomst voltijd bachelor (% excl. ad) (bron: 1cHO 2006-2019).....	53
Figuur 2.42: Percentage eerstejaars hoger onderwijs dat aan het begin van het eerste studiejaar thuis woont (bron: Startmonitor 2009-2018 en Studentenmonitor 2010-2019)	54
Figuur 2.43: Belangrijkste reden van eerstejaars om thuis te blijven wonen naar opleidingsniveau ouders (Studentenmonitor 2015-2018)	54
Figuur 2.44: Percentage eerstejaars hoger onderwijs waarvan ouders geen ho-opleiding hebben (bron: Startmonitor 2009-2018 en CBS microdata)	55
Figuur 2.45: De relatie tussen migratieachtergrond en opleidingsniveau van de ouders (bron: Startmonitor 2018-2019)	55
Figuur 2.46: Percentage eerstejaars ho (onderscheiden naar vooropleiding) waarvan beide ouders geen ho-opleiding hebben (bron: CBS microdata)	56
Figuur 2.47: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen (bron: Startmonitor 2009-2019).....	56
Figuur 2.48: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen naar vooropleiding (bron: Startmonitor 2009-2019)	57
Figuur 2.49: Percentage nieuwe voltijd bachelors en associate degrees met een aanvullende beurs (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO/SFS 2006-2018).....	57
Figuur 2.50: Percentage nieuwe voltijd bachelors en associate degrees met een aanvullende beurs (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO/WSF 2006-2018).....	58
Figuur 2.51: Percentage nieuwe voltijd bachelors met een functiebeperking (bron: Startmonitor 2009-2019) en percentage eerstejaars dat belemmerd wordt door een functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2010-2017)	58
Figuur 3.1: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2019).....	67
Figuur 3.2: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar migratieachtergrond (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2019)	67
Figuur 3.3: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar vooropleiding (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2019).....	68
Figuur 3.4: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2009-2019).....	68

Figuur 3.5: Percentage studenten dat een goede binding ervaart met de opleiding (bron: Startmonitor 2009-2019).....	69
Figuur 3.6: Percentage studenten dat een goede binding ervaart naar al dan niet weloverwogen studiekeuze (bron: Startmonitor 2009-2019)	69
Figuur 3.7: Acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars in het ho (bron: Startmonitor 2009-2019)	70
Figuur 3.8: Percentages (zeer) sterke invloed van de acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen op de studiekeuze van eerstejaars ho die er gebruik van maken (bron: Startmonitor 2013-2019).....	70
Figuur 3.9: Eerstejaars ho per groep die aangeeft <i>voornamelijk</i> een bepaald type keuzebronnen te hebben geraadpleegd naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2009-2019)	71
Figuur 3.10: Eerstejaars ho per groep die aangeeft bepaalde keuzebronnen te hebben geraadpleegd bij hun studiekeuze naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2009-2019).....	72
Figuur 3.11: Belangrijkste keuzemotieven: aandeel voor wie de motieven een (grote) rol speelden (bron: Startmonitor 2009-2019).....	72
Figuur 3.12: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2009-2019).....	73
Figuur 3.13: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2009-2019).....	73
Figuur 3.14: Mate waarin eerstejaars baankansen als (zeer) belangrijk ervaren bij hun studiekeuze naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2014-2019).	74
Figuur 3.15: Hoogte van collegegeld voor nieuwe eerstejaars, volgens eerstejaars (bron: Startmonitor 2019)	74
Figuur 3.16: Invloed van de halvering van het collegegeld op de keuze om te gaan studeren naar soort ho (bron: Startmonitor 2019)	75
Figuur 3.17: Invloed van de halvering van het collegegeld op de keuze voor een specifieke studie naar soort ho (bron: Startmonitor 2019)	75
Figuur 3.18: Wijze waarop studenten hebben deelgenomen aan studiekeuzecheckactiviteiten (bron: Startmonitor 2016-2019).....	76
Figuur 3.19: Percentage eerstejaars dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten zekerder of minder zeker zijn geworden over hun studiekeuze (bron: Startmonitor 2015-2019)	77
Figuur 3.20: Percentage dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten (veel) zekerder zijn geworden over hun studiekeuze naar type activiteit (bron: Startmonitor 2016-2019)	77
Figuur 3.21: Advies en feedback in studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2019)	78
Figuur 3.22: Inhoud advies in studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2019)	78
Figuur 3.23: Vorm waarin studenten in de studiekeuzecheck een advies en/of feedback ontvingen (bron: Startmonitor 2018-2019).....	79
Figuur 3.24: Percentage studenten dat goede match ervaart naar uitslag advies studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2018-2019).....	79
Figuur 3.25: Deelname aan selectie (bron: Startmonitor 2019)	80
Figuur 3.26: Studenten die deelnamen aan selectie: % afwijzingen en eerste of tweede keuze opleiding (bron: Startmonitor 2019)	80
Figuur 3.27: De mate waarin het BSA als een voordeel of nadeel van de opleiding wordt gezien bij de studiekeuze van eerstejaars ho-studenten (bron: Startmonitor 2019)	83
Figuur 3.28: De invloed van het BSA op het studiegedrag van eerstejaars ho-studenten (bron: Startmonitor 2019)	83
Figuur 3.29: Oordeel over aansluiting van studie met vooropleiding; % (zeer) tevreden: eerstejaars voltijd bachelors (bron: Startmonitor 2009-2018; N.B. vanaf 2018-19 aansluitingsvraag in juni i.p.v. december)	84
Figuur 3.30: Aandeel (%) (oud)studenten dat een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd naar instroomcohort (N=1.388)	88
Figuur 3.31: Aandeel (%) (oud)studenten per type doorstroomkeuzedeel naar instroomcohort (N=441)	89

Figuur 3.32: Aandeel (%) dat een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd naar waar de lessen worden gevolgd (N=441)	90
Figuur 3.33: Aandeel (%) (oud)studenten dat een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd naar ervaren aansluiting (N=1388)	90
Figuur 3.34: Aandeel (%) (oud)studenten dat een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd naar ervaren aansluiting en type doorstroomkeuzedeel (N=1388)	91
Figuur 3.35: Aandeel dat aangeeft dat de situatie 'beter is geworden' door het doorstroomkeuzedeel naar type doorstroomkeuzedeel	91
Figuur 3.36: Aandeel (%) (oud)studenten dat een bepaalde reden geeft voor het volgen van geen doorstroomkeuzedeel (N=1.388)	92
Figuur 3.37: Woordenwolk van antwoorden op de vraag wat het doorstroomkeuzedeel heeft betekend	93
Figuur 3.38: Woordenwolk van antwoorden op de vraag waarom men geen doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd	95
Figuur 4.1: Masterinstroom (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs in absolute aantallen (bron: 1cHO 2006-2019)	101
Figuur 4.2: Masterinstroom in het wo (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs (%) naar vooropleiding (bron: 1cHO 2006-2019)	101
Figuur 4.3: Instroom in master (% , exclusief postmasters) van internationale studenten ten opzichte van totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2019)	102
Figuur 4.4: Instroom in master (% , exclusief postmasters) met niet-westerse migratieachtergrond ten opzichte van totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2019)	102
Figuur 4.5: Bachelorgediplomeerden voltijd die (totaal en direct) doorstromen naar een wo-master naar soort ho bachelor ten opzichte van totale bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2019) .	103
Figuur 4.6: Doorstroom van bachelorgediplomeerden voltijd (direct en indirect) naar een wo-master naar soort ho bachelor en migratieachtergrond (bron: 1cHO 2006-2019)	103
Figuur 4.7: Bachelorgediplomeerden voltijd (wel/niet internationale student) die doorstromen naar een Nederlandse master (bron: 1cHO 2006-2019)	104
Figuur 4.8: Redenen om af te zien van een wo-master (alleen hbo-studenten in het vierde jaar van hun opleiding) (bron: Studentenmonitor 2015-2018)	104
Figuur 4.9: Herkomst bachelor en bestemming master (bron: 1cHO 2006-2019)	105
Figuur 4.10: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master binnen dezelfde sector ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2019)	105
Figuur 4.11: Bachelorgediplomeerden voltijd in het bètadomein (%) die direct doorstromen naar een wo-master in het bètadomein ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar soort ho in bachelor naar laatste bachelorjaar (bron: 1cHO 2006-2019)	106
Figuur 4.12: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een meerjarige hbo- of wo-master ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar type doorstroom en bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2019)	106
Figuur 4.13: Bachelorgediplomeerden voltijd die direct doorstromen naar een researchmaster ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2019)	107
Figuur 4.14: Masterinstroom (% , excl. postmasters) in meerjarige masters t.o.v. totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2019)	107
Figuur 4.15: Belangrijkste redenen van eerstejaars voltijdstudenten aan een éénjarige wo-master om niet te kiezen voor een meerjarige master (meer antwoorden mogelijk; bron: Studentenmonitor 2015-2018; n=851; 566; 699; 1.009)	108
Figuur 4.16: Instroom in eerstegraads lerarenopleidingen en onderwijsmasters ten opzichte van totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2019)	109
Figuur 4.17: Bachelorgediplomeerden wo voltijd die doorstromen naar een wo-master aan dezelfde dan wel een andere instelling ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2019)	109
Figuur 4.18: Motieven voor de keuze voor de huidige master naar soort ho (bron: survey doorstroom master 2020)	113

Figuur 4.19: Gerichte voorbereidingen op de master tijdens de bachelor naar vooropleiding (bron: survey doorstroom master 2020)	114
Figuur 4.20: Redenen waarom studenten zich niet hebben voorbereid op de master naar vooropleiding (bron: survey doorstroom master 2020)	114
Figuur 4.21: Aantal studenten dat er (zeer) zeker van zijn de huidige master af te ronden naar vooropleiding en voorkeur master (bron: survey doorstroom master 2020)	115
Figuur 4.22: Rubricering van open antwoorden van studenten die niet de master van hun eerste keuze volgen (n=77) (bron: survey doorstroom master 2020)	115
Figuur 5.1: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand (bron: Studentenmonitor 2013-2019)	123
Figuur 5.2: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand dat hierop aangesproken wordt (bron: Studentenmonitor 2013-2019)	124
Figuur 5.3: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)	124
Figuur 5.4: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar migratieachtergrond (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)	125
Figuur 5.5: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding en migratieachtergrond (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)	125
Figuur 5.6: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar geslacht (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)	126
Figuur 5.7: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding en geslacht (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)	126
Figuur 5.8: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2014 (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)	127
Figuur 5.9: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2014 naar etniciteit (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)	127
Figuur 5.10: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2013 naar geslacht (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)	128
Figuur 5.11: Diploma behaald in nominaal +1 (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata) ...	128
Figuur 5.12: Diploma behaald in nominaal +1 (bachelor voltijd) naar vooropleiding (waarbij dit voor de Caribische studenten niet mogelijk is i.v.m. het ontbreken van de voorgeschiedenis) (bron: CBS microdata)	129
Figuur 5.13: Diploma behaald (voltijd bachelor) in nominaal +1 naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata)	129
Figuur 5.14: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	130
Figuur 5.15: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar herkomst (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	130
Figuur 5.16: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	131
Figuur 5.17: Studievoortgang van voltijd hbo-bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	131
Figuur 5.18: Studievoortgang ten opzichte van programma: eigen inschatting voltijd bachelorstudent (bron: Studentenmonitor 2015-2019)	132
Figuur 5.19: Studievoortgang ten opzichte van eigen ambities: eigen inschatting voltijd bachelorstudent (bron: Studentenmonitor 2015-2019)	132
Figuur 5.20: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde inzet (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	133
Figuur 5.21: Percentage voltijd bachelorstudenten en mate van motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	133

Figuur 5.22: Tijdbesteding aan studie in uren per week van voltijd bachelorstudenten: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	134
Figuur 5.23: Tijdbesteding hbo-voltijdbachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2019).....	135
Figuur 5.24: Tijdbesteding wo voltijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2019).....	135
Figuur 5.25: Uren contacttijd per week van eerstejaars voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	136
Figuur 5.26: Percentage eerstejaars voltijd bachelorstudenten dat meer dan twaalf uur contacttijd volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	136
Figuur 5.27: Tijdbesteding van bachelorstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)	137
Figuur 5.28: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	137
Figuur 5.29: Percentage bachelorstudenten met betaald werk in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)	138
Figuur 5.30: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	138
Figuur 5.31: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week naar sector: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2019)	139
Figuur 5.32: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week (gerubriceerd): voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	139
Figuur 5.33: Tijdbesteding aan betaald werk in uren per week, bachelorstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI).....	140
Figuur 5.34: Invloed baan op studie naar aantal uren werken per week van voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	140
Figuur 5.35: Studievoortgang (100=nominaal) van voltijd bachelorstudenten naar aantal uren werken per week (bron: Studentenmonitor 2017-2019)	141
Figuur 5.36: Percentage eerstejaars voor wie genoemde redenen om te werken belangrijk zijn (bron: Studentenmonitor 2013-2019)	141
Figuur 5.37: Oordeel over de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2018).....	142
Figuur 5.38: Oordeel over de inhoud van de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2018).....	142
Figuur 5.39: Oordeel over docenten; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2018)	142
Figuur 5.40: Het oordeel over de studiebegeleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2018)	143
Figuur 5.41: Het oordeel over de mate waarin de studie uitdagend is; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	143
Figuur 5.42: Percentage voltijd bachelorstudenten dat bestuurswerk of vrijwilligerswerk verricht (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	144
Figuur 5.43: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor 2013-2019)	144
Figuur 5.44: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI).....	145
Figuur 5.45: Motieven van voltijd bachelor- en masterstudenten om naar het buitenland te gaan voor studiegerelateerde doeleinden (bron: Studentenmonitor 2019)	145
Figuur 5.46: Het aandeel voltijd bachelorstudenten waarvan het programma grotendeels in niet-Nederlandse taal wordt verzorgd (bron: Studentenmonitor 2013-2019)	146
Figuur 5.47: De rol van opleidingstaal bij studiekeuze voor niet-Nederlandstalige opleidingen onder voltijd bachelorstudenten naar opleidings- en migratieachtergrond (bron: Studentenmonitor 2019)	146
Figuur 5.48: Het aandeel (zeer) ambitieuze voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	147

Figuur 5.49: Het aandeel (zeer) ambitieuze voltijd bachelorstudenten naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	147
Figuur 5.50: Aandeel voltijd bachelorstudenten dat een honoursprogramma volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	148
Figuur 6.1: Aandeel studenten dat belemmerd is bij de studie en dagelijks leven door bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)	155
Figuur 6.2: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren naar drie aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	156
Figuur 6.3: Studievoortgang ten opzichte van nominaal studeren van voltijd bachelorstudenten met een functiebeperking naar wel/niet belemmerd (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	157
Figuur 6.4: Studievoortgang van studenten met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)	157
Figuur 6.5: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand naar drie aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	158
Figuur 6.6: Aandeel voltijd bachelorstudenten met zorgtaken, bij wie zorgtaken de studietijd (zeer) sterk beperken (bron: Studentenmonitor 2015-2019)	158
Figuur 6.7: Aandeel studenten met studieachterstand naar bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)	159
Figuur 6.8: Gemiddelde tijdbesteding aan studie in uren per week van voltijd bachelorstudenten naar drie aandachtsgroepen: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2010-2019)	159
Figuur 6.9: Percentage voltijd bachelorstudenten dat zich meer dan gemiddeld inzet voor de studie naar drie aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2010-2019)	160
Figuur 6.10: Tijdbesteding per week aan de totale studie exclusief stage en scriptie naar bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)	160
Figuur 6.11: Percentage studenten dat gebruikmaakt van verschillende voorzieningen naar bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)	161
Figuur 6.12: Percentage studenten dat gebruikmaakt van voorzieningen of geen behoefte heeft aan voorzieningen naar bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)	162
Figuur 6.13: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over voorzieningen van de instelling voor studeren met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)	162
Figuur 6.14: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over informatie beschikbare voorzieningen voor studeren met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)	163
Figuur 6.15: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over omgang instelling met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2019)	163
Figuur 6.16: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiefaciliteiten naar oude aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	164
Figuur 6.17: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over overige faciliteiten en studieomgeving naar drie aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	164
Figuur 6.18: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiebegeleiding naar oude aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2010-2019)	165
Figuur 6.19: Bekendheid met en oordeel over het profileringsfonds, alleen voltijd bachelors (%) (bron: Studentenmonitor 2019)	166
Figuur 6.20: Gebruik profileringsfonds (%), alleen voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2019)	167
Figuur 6.21: Gebruik profileringsfonds (%) naar bijzondere omstandigheden alleen voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2019)	167
Figuur 7.1: Uitval en switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	175
Figuur 7.2: Type uitval en switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	175
Figuur 7.3: Bestemming van studenten die op t+1 niet meer in het bekostigd ho zijn ingeschreven (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	176

Figuur 7.4: Uitval en switch (%) naar vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	176
Figuur 7.5: Type uitval en switch van hbo-studenten naar vooropleiding (%) t.o.v. alle eerstejaars in het hbo naar bestemming in jaar 2 (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	177
Figuur 7.6: Type uitval en switch van vwo-gediplomeerden binnen of tussen hbo en wo (%) t.o.v. alle vwo-uitval/switch (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	177
Figuur 7.7: Type uitval en switch uit het hbo naar sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018) ..	178
Figuur 7.8: Type uitval en switch uit het wo naar sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018) ..	178
Figuur 7.9: Type uitval en switch mbo-hbo (%) naar sector mbo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	179
Figuur 7.10: Type uitval en switch havo-hbo (%) naar profiel havo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2019)	180
Figuur 7.11: Type uitval en switch vwo-hbo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	180
Figuur 7.12: Type uitval en switch vwo-wo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	181
Figuur 7.13: Uitval en switch (%) naar eindexamencijfers vo (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	181
Figuur 7.14: Uitval en switch naar type selectie (%) (bron: 1cHO/CROHO)	182
Figuur 7.15: Uitval en switch (%) naar geslacht en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	182
Figuur 7.16: Uitval en switch (%) naar bètatechnische studies en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	183
Figuur 7.17: Bètatechnieккеuze in t+1 van uitval en switch uit bètatechnische studies (%) naar soort hoger onderwijs in eerste jaar (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	183
Figuur 7.18: Uitval en switch (%) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	184
Figuur 7.19: Uitval/switch (%) van hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond versus geen migratieachtergrond naar vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	184
Figuur 7.20: Uitval en switch van hbo-studenten naar migratieachtergrond en vooropleiding (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	185
Figuur 7.21: Uitval/switch (%) van wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond tegenover studenten met een Nederlandse achtergrond (alleen vwo) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	186
Figuur 7.22: Uitval en switch (%) van wo-studenten naar migratieachtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	186
Figuur 7.23: Type uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en migratieachtergrond (bron: CBS microdata; van 61% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)	187
Figuur 7.24: Type uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en vooropleiding (mbo en hbo) (bron: CBS microdata; van 61% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)	188
Figuur 7.25: Type uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en vooropleiding (alleen vwo) (bron: CBS microdata; van 61% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)	188
Figuur 7.26: Uitval/switch (%) van internationale studenten in het wo, vergeleken met Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	188
Figuur 7.27: Uitval en switch (%) van internationale studenten in het wo in vergelijking met Nederlandse studenten met vwo-achtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	189
Figuur 7.28: Percentage uitval/switch naar wel of geen gap year: alleen studenten die direct zijn doorgestroomd vergeleken met degenen die één tussenjaar hebben genomen (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2018)	190
Figuur 7.29: Percentage studenten dat uitvalt naar functiebeperking (bron: Startmonitor 2009-2018)	190
Figuur 7.30: Rendementen (%) van hbo-studenten die zijn geswitcht	191
Figuur 7.31: Rendementen (%) van wo-studenten die zijn geswitcht	191

Figuur 7.32: Zes belangrijkste redenen voor uitval en switch tijdens het eerste studiejaar (%) (bron: Startmonitor 2009-2018).....	192
Figuur 7.33: Verkeerde studiekeuze als reden voor uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2009-2018).....	193
Figuur 7.34: BSA als reden voor uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2009-2018)	194
Figuur 7.35: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar studieuitval (bron: Startmonitor 2009-2018).....	194
Figuur 7.36: Percentage eerstejaars dat een goede match met de opleiding heeft ervaren naar studieuitval (bron: Startmonitor 2009-2018)	195
Figuur 7.37: Percentage eerstejaars dat deelgenomen heeft aan studiekeuzeactiviteiten naar studieuitval (bron: Startmonitor 2014-2018)	195
Figuur 7.38: Studieuitval (%) naar studiekeuzeadvies (bron: Startmonitor 2014-2018)	196
Figuur 7.39: Uitval en switch uit het hbo (voltijd bachelor) van Caribische studenten, in vergelijking met andere vooropleidingen (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	197
Figuur 7.40: Uitval en switch uit het wo (voltijd bachelor) van Caribische studenten, in vergelijking met andere vooropleiding (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	197
Figuur 7.41: Uitval (doorgetrokken lijn) en switch (onderbroken lijn) uit hbo (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	198
Figuur 7.42: Gecumuleerde uitval en switch uit hbo (alleen voltijd bacheloropleidingen) naar herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	198
Figuur 7.43: Gecumuleerde uitval en switch uit het wo (alleen voltijd bachelor opleidingen) naar herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	199
Figuur 7.44: Uitval uit ho (voltijd bachelor) naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed).....	199
Figuur 7.45: Switch binnen ho (voltijd bachelor) naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed).....	200
Figuur 8.1: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen (absolute aantallen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018).....	207
Figuur 8.2: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen (%) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	208
Figuur 8.3: Type studiefinanciering studiejaar 2018-2019 (bron: DUO-SFS 2006-2018).....	208
Figuur 8.4: Percentage studenten met een aanvullende beurs ten opzichte van studenten met een basisbeurs: (alleen studiefinancieringsgerechtigden in nominale fase) of studenten met (recht op) studievoorschot (van deze laatste groep alleen verblijfsjaar ho 1-4) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	209
Figuur 8.5: Bedragen aanvullende beurs (alleen studenten met een aanvullende beurs (bron: DUO-1cHO 2006-2018 en DUO-SF 2006-2018)	209
Figuur 8.6: Studenten met een aanvullende beurs naar opleidingsniveau ouders (hbo voltijd/duaal) (bron: CBS microdata).....	210
Figuur 8.7: Studenten met een aanvullende beurs naar inkomen ouders (in kwintielen) (bron: CBS Microdata)	210
Figuur 8.8: Percentage studenten met een lening als deel van alle studenten en als deel van alle studenten met recht op studiefinanciering naar soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	211
Figuur 8.9: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar type ho (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	211
Figuur 8.10: Percentage studenten met een lening (2018-2019) naar type studiefinanciering: alle studenten met recht op studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018).....	212
Figuur 8.11: Eerstejaarsstudenten met sf-recht (%) met (boven) en zonder (onder) lening (alleen eerstejaars ho ba-vt, studenten met basisbeurs of in 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2018)	212
Figuur 8.12: Leengedrag naar croho-sector: alle studenten met recht op studiefinanciering (2015 en 2016) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	213

Figuur 8.13: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar geslacht (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	213
Figuur 8.14: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar migratieachtergrond (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	214
Figuur 8.15: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar vooropleiding vóór het ho (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	214
Figuur 8.16: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar eerstejaars en ouderejaars (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	215
Figuur 8.17: Percentage leners (incl. collegegeldkrediet) naar inkomen (in kwintielen) en opleiding (wel/geen ho) van ouders (bron: CBS microdata)	215
Figuur 8.18: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat > 9 mnd. maximaal leent excl. collegegeldkrediet (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	216
Figuur 8.19: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat > 9 mnd. maximaal leent excl. collegegeldkrediet naar studiefinancieringsstelsel (bron: DUO-1cHO-SFS 2015-2016 t/m 2018-2019)	216
Figuur 8.20: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat structureel (> 9 mnd.) leent ten opzichte van alle studenten met een lening (excl. collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	217
Figuur 8.21: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat structureel (> 9 mnd.) leent t.o.v. alle studenten met een lening (excl. collegegeldkrediet) naar studiefinancieringsstelsel (bron: DUO-1cHO-SFS 2015-2016 en 2016-2017)	217
Figuur 8.22: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet en lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	218
Figuur 8.23: Leenbedragen per maand naar type studiefinanciering (collegegeldkrediet/lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	218
Figuur 8.24: Leenbedragen per maand naar geslacht en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/rentedragende lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	219
Figuur 8.25: Leenbedragen per maand naar vooropleiding en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	219
Figuur 8.26: Leenbedragen per maand naar wel/geen aanvullende beurs en stelsel (collegegeldkrediet en lening samengenomen: alleen lenende studenten met basisbeurs of lenende studenten die onder het studievoorschot vallen met een verblijfsduur kleiner of gelijk aan 4 jaar): (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	220
Figuur 8.27: Leenbedrag (maand) van eerstejaarsstudenten met een lening (alleen eerstejaars ho bachelor vt, studenten met basisbeurs of in 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2018): degenen die niet lenen zijn niet meegenomen	220
Figuur 8.28: Leenbedrag (maand) van eerstejaarsstudenten met een lening (alleen eerstejaars ho bachelor vt, studenten met basisbeurs of in 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2018) DUO-SFS 2006-2018): degenen die niet lenen hebben de waarde 0 gekregen	221
Figuur 8.29: Leenbedragen per jaar naar type studiefinanciering: alleen studenten met een lening (collegegeldkrediet en lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-SFS)	221
Figuur 8.30: Leenbedragen per jaar naar type studiefinanciering: alle studenten met recht op studiefinanciering (collegegeldkrediet en lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-SFS sept. 2006 t/m dec. 2015)	222
Figuur 8.31: Leenbedragen per maand in 2018-2019 (alleen studenten met ene lening) naar studiefinancieringskenmerken, studiejaar en type ho (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	222
Figuur 8.32: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	223
Figuur 8.33: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar soort hoger onderwijs en studiefinancieringsstelsel (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	223

Figuur 8.34: Bedragen collegegeldkrediet (alleen degenen met collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-SFS 2006-2018)	224
Figuur 8.35: Relatie tussen lenen en werken van bachelor- en masterstudenten in de nominale fase van hun studie (basisbeurs) of studievoorschot bron: Studentenmonitor 2011-2019)	224
Figuur 8.36: Relatie tussen lenen en werken van bachelor- en masterstudenten in leenfase (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	225
Figuur 8.37: Status lenen en werken, alleen studenten met studievoortgang naar opleidingsniveau van de ouders (ouderlijke bijdrage inclusief inkomsten in natura) (bron: Studentenmonitor 2016-2019)	225
Figuur 8.38: Status lenen en werken, alleen studenten met studievoorschot naar opleidingsniveau van de ouders en inkomsten uit verschillende bronnen (ouderlijke bijdrage inclusief inkomsten in natura) (bron: Studentenmonitor 2016-2019).....	226
Figuur 8.39: Percentage studenten voor wie onvoldoende ouderbijdrage en het feit dat men betaald werk verricht een grote rol spelen bij het afzien van een studielening naar opleiding en inkomen van de ouders (studenten onder het studievoorschot vergeleken met nominale studenten van vóór 2015, bron Studentenmonitor hoger onderwijs 2016-2019).....	227
Figuur 8.40: Percentage studenten voor wie bij het afzien van lenen in belangrijke mate geldt dat ouders een studielening afraden of dat men onzeker is over het toekomstige inkomen naar opleiding en inkomen van de ouders (studenten onder het studievoorschot vergeleken met nominale studenten van vóór 2015, bron Studentenmonitor hoger onderwijs 2016-2019).....	227
Figuur 8.41: Percentage studenten voor onvoldoende kennis over leenvoorwaarden en leenaversie een grote rol spelen bij het afzien van een studielening naar opleiding en inkomen van de ouders (studenten onder het studievoorschot vergeleken met nominale studenten van vóór 2015, bron Studentenmonitor hoger onderwijs 2016-2019)	228
Figuur 8.42: Percentage studenten voor wie onvoldoende ouderbijdrage en het niet of minder willen werken een grote rol spelen bij de keuze om te lenen naar opleiding en inkomen van de ouders (studenten onder het studievoorschot vergeleken met nominale studenten van vóór 2015, bron Studentenmonitor hoger onderwijs 2016-2019)	229
Figuur 8.43: Percentage studenten voor wie gunstige leenvoorwaarden en zekerheid over het toekomstige inkomen een grote rol spelen bij de keuze om te lenen naar opleiding en inkomen van de ouders (studenten onder het studievoorschot vergeleken met nominale studenten van vóór 2015, bron Studentenmonitor hoger onderwijs 2016-2019).....	229
Figuur 8.44: Percentage studenten voor wie in sterke mate geldt dat ouders hen adviseren om te lenen of dat zij lenen een goed middel vinden om de studie te financieren naar opleiding en inkomen van de ouders (studenten onder het studievoorschot vergeleken met nominale studenten van vóór 2015, bron Studentenmonitor hoger onderwijs 2016-2019).....	230
Figuur 8.45: Studenten die bekend zijn met de hoogte van hun studieschuld (bron: Studentenmonitor 2016-2019)	230
Figuur 8.46: Huidige studieschuld en verwachte studieschuld aan het einde van de studie naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2016-2019)	231
Figuur 8.47: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart naar studiefinancieringsstelsel (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	231
Figuur 8.48: De relatie tussen de ervaren financiële moeilijkheden, opleiding ouders, leengedrag en betaalde arbeid (bron: Studentenmonitor 2011-2019)	232

